

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАВЧАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ІНСТИТУТ»**

**Молодь і науковий прогрес у
соціально-економічному
та освітньому просторі суспільства**

Матеріали VI Міжнародної наукової студентської конференції

**20-21 листопада 2024 р.
м. Кам'янець-Подільський, 2024 р.**

УДК 001.71:316.342.6:378.014.7-053.6 (075.8).
М 75

Рекомендовано поширення в мережі «Інтернет» вченою радою Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти «Кам'янець-Подільський державний інститут» (протокол № 3 від 21 листопада 2024 р.).

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ: **Тріпак М. М.:** Заслужений працівник освіти України, академік НАН вищої освіти України, ректор НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут», професор кафедри фінансів, обліку та оподаткування імені С. Юрія, доктор економічних наук, доцент; **Сімашкевич М. Є.:** голова Кам'янець-Подільської районної ради, голова Ради стейкхолдерів НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут» (НРЗВО КПДІ); **Посітко М. В.:** український політик, громадський діяч, міський голова м. Кам'янець-Подільського; **Роберт Хей:** член ради директорів, співзасновник та директор Sunflower Community Fund; д-р інж. **Іренеуш Жуховський:** ректор, проф. Міжнародної Академії Прикладних Наук в Ломжі, (Республіка Польща); **Зоя Шарлович:** к.п.н., ад'юнкт Міжнародної Академії Прикладних Наук в Ломжі, (Республіка Польща); **Марек Хамот:** проф. WSG, др., ректор Університету економіки в Бидгощі (Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy, Республіка Польща); проф. **Світлана Кашуба:** директор Інституту Європейського, Декан до справ навчання та міжнародних процесів WSG University (Республіка Польща); **Гарбарець І. А.:** в. о. директора ВСП Кам'янець-Подільський фаховий коледж, НРЗВО КПДІ; **Лаврук О. В.:** доктор наук з держ. упр., к.е.н., проректор з навчальної роботи, НРЗВО КПДІ; **Дерлиця А. Ю.:** к.е.н., в. о. проректора з наукової та міжнародної діяльності, НРЗВО КПДІ; **Коркушко О. Н.:** к.е.н., доц., в. о. декана факультету економіки, управління та діджиталізації, НРЗВО КПДІ; **Палилюк О. М.:** к.і.н., в. о. декана факультету соціо-психологічної діяльності, реабілітації та професійної освіти, НРЗВО КПДІ; **Бачинська О. М.:** к.е.н., в.о. завідувача кафедри публічного управління, менеджменту та інклюзивної економіки, НРЗВО КПДІ; **Сидорук Л. М.:** к.пед.н., доц., в.о. завідувача кафедри цифрових, освітніх та соціо-економічних технологій, НРЗВО КПДІ; **Тимків А. О.:** к.е.н., завідувач кафедри фінансів, обліку та оподаткування ім. С. Юрія, НРЗВО КПДІ; **Столяренко О. Б.:** к.психол.н., доц., завідувач кафедри соціальної роботи, психології та соціокультурної діяльності ім. Т. Сосновської; НРЗВО КПДІ; **Скрипник А. Ю.:** д.і.н., доц., завідувач кафедри інклюзивної освіти, реабілітації та гуманітарних наук, НРЗВО КПДІ; **Завадська І. М.:** к.і.н., доц., завідувач кафедри професійної та спеціальної освіти, НРЗВО КПДІ; **Волощук М. Б.:** керівник відділу міжнародних зв'язків, комунікації та інноваційно-наукової роботи (міжнародна діяльність), викладач кафедри соціальної роботи, психології та соціокультурної діяльності імені Т. Сосновської, НРЗВО КПДІ; **Михайлик А. О.:** к.і.н., доц., керівник сектору наукової роботи відділу міжнародних зв'язків, комунікації та інноваційно-наукової роботи, доцент кафедри професійної та спеціальної освіти, НРЗВО КПДІ, **Шевчук О. В.:** к.пед.н., викладач кафедри цифрових, освітніх та соціо-економічних технологій, НРЗВО КПДІ.

М 75 Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства: Матеріали VI Міжнародної наукової студентської конференції (м. Кам'янець-Подільський, 20 – 21 листопада 2024 р.). Кам'янець-Подільський : НРЗВО КПДІ, 2024. 476 с.

Збірник містить матеріали VI Міжнародної наукової студентської конференції «Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства», яка відбулась 20 – 21 листопада 2024 р. (НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут», м. Кам'янець-Подільський) з актуальних питань сучасної економічної науки, освіти та соціальної роботи в умовах сьогодення.

Відповідальність за висвітлений матеріал у публікаціях несуть автори наукових праць.
Видано в авторській редакції.

© НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут», 2024

Зміст

СЕКЦІЯ 1. ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ	17
<i>Олександра Борцайка</i> Аналіз ділової активності господарської діяльності підприємства.....	17
<i>Тетяна Горбенко</i> Аналіз податкових надходжень, як основи дохідної частини державного бюджету України.....	19
<i>Володимир Гузюнь, Ігор Буба</i> Забезпечення контролю за ефективним використанням ресурсів у системі менеджменту	22
<i>Анастасія Душило</i> Теоретичні аспекти обліку у сфері обслуговування.....	24
<i>Катерина Жепко</i> Аналітичне забезпечення управління платоспроможністю підприємства.....	26
<i>Катерина Жепко</i> Особливості застосування МСФЗ для суб'єктів малого та середнього бізнесу (МСП).....	28
<i>Вероніка Зікул</i> Аналіз ліквідності балансу підприємства як основа прогнозування його платоспроможності	30
<i>Вероніка Зікул</i> Вплив війни на складання фінансової звітності підприємства за міжнародними стандартами.....	32
<i>Дарина Каницька</i> Цифрові технології в обліку.....	34
<i>Влад Левицький</i> Місце і роль людини в соціально-економічних процесах: наукове і практичне використання трудових категорій.....	36
<i>Назар Макаров</i> Бухгалтерський облік в Україні в умовах воєнного стану.....	39
<i>Андрій Муравинець</i> Сучасні проблеми, методики та практики проведення інвентаризації на підприємстві в умовах міжнародної інтеграції	41
<i>Анастасія Охотська</i> Обліково-аналітичне забезпечення стратегічного розвитку підприємств.....	43
<i>Вікторія Пилат</i> Організація обліку та оподаткування на підприємствах.....	45
<i>Валерія Покровка</i> Особливості обліку страхової діяльності.....	47
<i>Ганна Самчук, Вадим Москалюк</i> Формування фінансових результатів та розподілу прибутку в бухгалтерському обліку.....	48
<i>Євген Стрілець</i> Напрями реформування системи оподаткування доходів фізичних осіб в Україні.....	50
<i>Віталій Ярошевський</i> Результативність роботи системи внутрішнього контролю на підприємстві.....	52

СЕКЦІЯ 2. DIGITAL-ТЕХНОЛОГІЇ В ЕКОНОМІЦІ ТА СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ	54
<i>Діана Баран</i> Цифрова ера: як digital-технології змінюють економіку та суспільство.....	54
<i>Дар'я Білик</i> Штучний інтелект як інструмент цифрової інклюзії та доступності	56
<i>Наталія Вигієвська</i> Цифровізація державного фінансового контролю як шлях до прозорості державних фінансів	59
<i>Василь Горішній</i> Цифрові фінанси та їх вплив на економічний розвиток.....	60
<i>Вячеслав Григориценко, Ярослав Шевченко</i> Вплив України на діджиталізацію соціальної сфери.....	62
<i>Віталій Дросик</i> Переваги та ризики використання цифрових грошей.....	64
<i>Михайло Зубчук</i> Роль технологій штучного інтелекту у розвитку банківської справи: українські реалії та іноземний досвід	66
<i>Вадим Льчук</i> До питання трансформаційних процесів у сучасній українській освіті.....	68
<i>Артур Касан</i> Роль Digital-технологій у сучасному розвитку економіки. Виклики та перспективи впровадження Digital-технологій.....	70
<i>Вікторія Клівіцька</i> Що таке бізнес-процес і чому важлива його оптимізація ?	72
<i>Антоніна Матюк</i> Digital-технології як інструменти підвищення ефективності в державних установах.....	74
<i>Юлія Новіцька</i> Використання цифрових технологій у сфері туризму для розвитку соціально-економічного потенціалу України.....	76
<i>Віктор Пирог</i> Економічна доцільність аутсорсингових моделей управління у впровадженні організаційних інновацій.....	78
<i>Тарас Радачинський</i> Вплив цифрових технологій на банківські послуги: перспективи та ризики розвитку фінтеху.....	80
<i>Дмитро Садовінський, Артем Перець</i> Вітчизняна інформаційна система ведення бухгалтерського обліку на підприємствах України	82
<i>Ілля Семенюк</i> Місце і роль цифрових технологій у фінансах	84
<i>Олександр Сосула</i> Тенденції цифрової трансформації індустрії гостинності	86
<i>Ілля Фурман</i> Цифрові фінанси: Інновації в управлінні капіталом через блокчейн та штучний інтелект	88
<i>Олександра Ярова</i> Цифрові технології маркетингу сфери гостинності.....	89

СЕКЦІЯ 3 СУЧАСНА ЕКОНОМІКА ОЧИМА МОЛОДІ.....	92
<i>Анна Атаманюк</i>	
Проблеми працевлаштування молоді в Україні	92
<i>Софія Гават, Віталія Кузьмин</i>	
Етика реклами: маніпулювання свідомістю чи інформування споживачів?	94
<i>Олександр Гончарук</i>	
Медіація як ефективний метод вирішення конфліктів у бізнес-середовищі .	96
<i>Олеся Капуш</i>	
Роль креативних індустрій у трансформації сучасної економіки.....	98
<i>Вікторія Коржук</i>	
Роль емоційного інтелекту у сучасному менеджменті.....	100
<i>Світлана Корчинська</i>	
Корпоративна культура-рушійна сила конкурентоспроможного підприємства	101
<i>Вадим Костенюк</i>	
Сучасні проблеми трудової міграції працездатної молоді за кордоном та шляхи її вирішення.....	103
<i>Юлія Костів</i>	
Особливості державного регулювання малого підприємництва в Україні. .	106
<i>Оскар Маковецький</i>	
Показники та оцінка ефективності кадрової політики в Україні.....	109
<i>Сергій Маковецький</i>	
Удосконалення системи державних закупівель в Україні.....	111
<i>Софія Миронова</i>	
Дослідницька компетентність як складова професійної підготовки майбутнього маркетолога.....	113
<i>Дмитро Підлісний</i>	
Соціально-психологічний клімат колективу організації як фактор підвищення продуктивності та економічної стабільності	115
<i>Євгеній Пономар</i>	
Зміни у доходах населення внаслідок повномасштабної війни	117
<i>Дмитро Русанов</i>	
Проблеми молоді на первинному ринку праці.....	119
<i>Тетяна Селезньова</i>	
Особливості державної молодіжної політики у сфері міжнародного співробітництва.....	122
<i>Анастасія Семенова</i>	
Сучасні виклики соціально-трудоких відносин	123
<i>Христина Сорохманюк, Анастасія Намуравна</i>	
Етичний кодекс компанії: значення та особливості впровадження	125
<i>Артем Степаненко, Олеся Якубенко</i>	
Територіальна громада як середовище розвитку людського потенціалу	127
<i>Уляна Тесленко</i>	
«Прокачана молодість»(Молодь-як рушійна сила відновлення економіки регіону)	129
<i>Володимир Тихоліз, Володимир Лукіянський</i>	
Подолання інноваційного колапсу української економіки в умовах воєнного стану	133

<i>Андрій Хлібороб</i>	
Державне управління у сфері захисту прав споживачів.....	135
<i>Костянтин Чернявський</i>	
Місце та роль регіональних програм соціально-економічного розвитку	137
<i>Валерій Черногура</i>	
Сучасна економіка України в умовах війни.....	139
<i>Ростислав Шекмар</i>	
Особливості формування управлінських рішень підприємств в умовах воєнного стану.....	141
<i>Тетяна Шикерява</i>	
Сутність економічної безпеки держави та заходи впливу	143
<i>Віталій Якубенко, Аркадій Павельчук</i>	
Стан та проблеми працевлаштування молоді в Україні	145
СЕКЦІЯ 4. ФІНАНСИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ	148
<i>Ангеліна Баранюк</i>	
Конкурентоспроможність економіки в умовах глобалізації.....	148
<i>Ігор Дмитрук</i>	
Роль банків у формуванні фінансових ресурсів товаровиробників.....	150
<i>Ігор Кричківський</i>	
Ризики банківської діяльності в умовах воєнного стану в Україні	152
<i>Нікіта Мендерецький</i>	
Фінансові аспекти банківських послуг в умовах міжнародної інтеграції: поточний стан та основні тенденції	154
<i>Євген Пастух</i>	
Проблеми впровадження фінансових інновацій.....	156
<i>Марія Плахотнюк</i>	
Вплив експорту України на зростання внутрішнього валового продукту... ..	158
<i>Марія Плахотнюк</i>	
Сутність та мета фінансового моніторингу в сучасних економічних умовах.....	160
<i>Ангеліна Тимофєєва</i>	
Фінанси в умовах глобалізації економіки	162
<i>Михайло Троян</i>	
Сутність та особливості функціонування страхового ринку України.....	163
<i>Роман Якимів</i>	
Важливість фінансових ресурсів в системі економічних процесів.....	165
СЕКЦІЯ 5. ЕНЕРГЕТИКА ТА ЕНЕРГОЕФЕКТИВНІСТЬ	
У XXI СТОЛІТТІ	168
<i>Валерій Горбунь</i>	
Міскантус: зелена енергія майбутнього.....	168
<i>Каміла Денисенко</i>	
Роль хімічних технологій у вирішенні енергетичних проблем України.....	169
<i>Ксенія Клименко</i>	
Гнучкі сонячні батареї як інноваційний прорив в енергетиці	171
<i>Дмитро Корма</i>	
Чи можна забезпечити Україну енергією без викопного палива?	173
<i>Софія Лозинська</i>	
Досягнення енергоефективності за рахунок використання іноваційних технологій	175

<i>Богдан Салтиков</i>	
Інноваційні технології енергоефективності.....	177
<i>Данило Словакевич</i>	
Екологічно чиста енергія.....	179
<i>Анастасія Устименко, Євген Пенчук</i>	
Моделювання енергетичної продуктивності сонячної станції з використанням PVGIS	180
СЕКЦІЯ 6. СТРАТЕГІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПРИРОДНИЧИХ НАУК: ДОСВІД, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ.....	183
<i>Світлана Андрющенко</i>	
Кібербезпека в галузі охорони здоров'я України: захист персональних даних пацієнтів	183
<i>Максим Гвоздь</i>	
Використання онлайн-платформ для вивчення математики	185
<i>Вікторія Лобойко</i>	
Сучасні тенденції розвитку інноваційних технологій.....	186
<i>Савюк Віта</i>	
Фізична обробка зображення: як комп'ютер бачить світ за допомогою законів світла.....	188
<i>Діана Юрчук</i>	
Інтеграція цифрових технологій у природничі науки: досвід впровадження та перспективи розвитку.....	190
СЕКЦІЯ 7. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ГУМАНІТАРНИХ НАУК У СУЧАСНОМУ ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ.....	193
<i>Дар'я Аксененко</i>	
Мовна політика у соціокультурному просторі освітніх закладів	193
<i>Арсеній Карбунарь</i>	
Інклюзивне навчання як відповідь на соціальні виклики: сучасні підходи та практики.....	196
<i>Софія Карнаух</i>	
Проблеми міжкультурного спілкування в сучасному глобалізованому світі.....	198
<i>Аліна Карпеко</i>	
Психолого-педагогічні особливості полікультурного виховання у Новій Українській Школі	200
<i>Ірина Коваленко</i>	
Латина - мова окремих висловів та термінів. Чи насправді це мертва мова?.....	202
<i>Валерія Кошель</i>	
Феномен лідерства	206
<i>Олександра Макаревич</i>	
Культурна чутливість на уроках іноземної мови.....	208
<i>Іларія Мельник</i>	
Інформаційні революції в історії людства	210
<i>Тетяна Михайловська</i>	
Використання новітніх технологій у процесі перекладу стандартної агротехнічної документації.....	212
<i>Наталія Мошенець</i>	
Роль медіа у формуванні стереотипів у міжкультурній комунікації.....	213

<i>Вікторія Пецанюк</i>	
Глобалізація і її вплив на міжкультурний діалог: виклики для розвитку гуманітарних наук.....	215
<i>Катерина Питяничина</i>	
Ігрові методи на заняттях біології.....	217
<i>Олег Попович</i>	
Вплив соціально-економічного та політико-культурного середовища на розвиток гуманітарних наук в Україні: історичний та сучасний аспекти....	219
<i>Даниїл Рудюк</i>	
Діалект: лінгвокультурний аспект.....	222
<i>Аліна Семко</i>	
Особливості адаптаційного періоду учнів закладів загальної середньої освіти під час дистанційного навчання.....	224
<i>Катерина Столяр</i>	
Вплив аб'юзивних стосунків на психоемоційний стан та якість засвоєння матеріалу здобувачами освіти молодших та старших років навчання.....	225
<i>Микола Шелухін</i>	
Виховання засад духовності на заняттях української літератури.....	227
СЕКЦІЯ 8. ІСТОРІЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ТА ПОЛІТИКО-КУЛЬТУРНОГО ПОСТУПУ В УКРАЇНІ	229
<i>Едуард Боршуляк</i>	
Інформативне наповнення газети «Подольськія губернськія ведомості» у першій половині XIX ст.	229
<i>Володимир Вірстюк</i>	
До питання історіографії відкриття Кам'янець-Подільського університету 22 жовтня 1918 р.	231
<i>Андрій Кирилюк</i>	
Культурна спадщина України в умовах військової агресії: виклики збереження.....	234
<i>Кушка Анастасія</i>	
Причини економічних криз в Україні та їх вплив.....	236
<i>Роман Левчук, Сергій Семенюк</i>	
Історія олімпійського руху в Україні.....	239
<i>Віра Лозинська</i>	
Еволюція соціально-економічного та політико-культурного розвитку України: від давніх часів до сучасності.....	241
<i>Владислав Мудрик</i>	
Українська організація «Пласт» – рушій інтеграції до європейської молодіжної спільноти.....	243
<i>Віктор Надорожний</i>	
Соціально-економічні наслідки військових конфліктів на території України (XX–XXI століття).....	246
<i>Наталія Сторожук</i>	
Українська мова як інструмент національної ідентичності у політичній боротьбі.....	248

**СЕКЦІЯ 9. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ
ОСОБИСТОСТІ: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ ВИМІР 251**

Анжела Александровська

Застосування тренінгових програм в освітньому процесі Національної академії державної прикордонної служби України імені Богдана

Хмельницького 251

Максим Александровський

Соціально-психологічна профілактика девіантної поведінки підлітків 253

Юлія Байдалка

Доцільність застосування методу когнітивно-метафоричної реструктуризації травматичного досвіду у роботі з дітьми 256

Емілія Баша

Ревнощі як феномен міжособистісних стосунків..... 258

Надія Белан

Особливості подолання вимушеними переселенцями негативних емоційних станів під час війни..... 260

Анна Беляк

Основні теоретичні підходи до проблеми сімейних взаємин у психології 262

Вікторія Березовська

Проблеми соціально-психологічної адаптації підлітків 264

Вікторія Боденчук

Вплив тривожності та страху перед призовом на психоемоційний стан юнаків..... 266

Руслан Боярський, Василь Шолудько

Психологічні особливості бойової травми: діагностика та техніки надання допомоги..... 268

Наталія Василенко

Особливості соціально-психологічної реабілітації військовослужбовців в умовах бойових дій 269

Юлія Височанська

Основні принципи реабілітаційної допомоги при дитячих церебральних паралічах..... 271

Юрій Вітренюк

Швидкість когнітивних та рухових реакцій боксерів-новачків як запорука успішного ведення змагального бою 273

Андрій Врубель

Роль соціального оточення у процесі адаптації військовослужбовців до цивільного життя..... 275

Сенді Гимплук

Культура мовленнєвого спілкування психолога..... 277

Каріна Гончарук

Особливості психологічних технологій розвитку особистості 279

Вероніка Горошко

Основні фактори залучення молоді з проблемною поведінкою до участі в реабілітаційних програмах 281

Ольга Гуменюк

Роль сімейної терапії у процесі психологічної реабілітації: вплив сімейних відносин на відновлення психологічного благополуччя..... 283

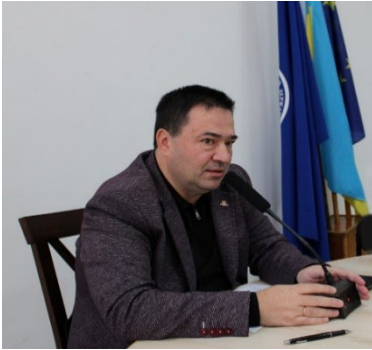
<i>Арсен Денека</i>	
Діджитал технології у соціальній сфері.....	285
<i>Інга Доготар</i>	
Психологічні чинники емоційного вигорання медичних працівників в умовах війни	288
<i>Олена Ємельянова</i>	
Роль культурних відмінностей у застосуванні психологічних технологій розвитку емоційного інтелекту.....	291
<i>Андрій Квак</i>	
Фактори впливу на психологічний розвиток підлітків.....	293
<i>Вероніка Кернична</i>	
Формування світоглядних орієнтацій у здобувачів освіти першого року навчання	295
<i>Ангеліна Кімаковська</i>	
Ідентичність та міжкультурна комунікація в умовах глобалізації: виклики та перспективи для гуманітарних наук у полікультурному просторі.....	297
<i>Анна Кобля</i>	
Взаємодія емоційної культури та професійної практики психологів.....	299
<i>Петро Колісник</i>	
Вивчення іноземної мови: психологічні аспекти	301
<i>Григорій Кормильський</i>	
Психокорекційні засоби подолання та попередження депресії у військовослужбовців.....	303
<i>Ірина Кравчук</i>	
Психологічні аспекти формування моральних форм поведінки дошкільника.....	305
<i>Альона Крайнюкова</i>	
Корекція негативних емоційних станів у осіб юнацького віку засобами арт-терапії	307
<i>Тимур Круглій</i>	
Психологічні фактори розвитку професійної рефлексії у студентів	309
<i>Катерина Кузяк</i>	
Ментальне здоров'я: як подбати про себе?.....	311
<i>Галина Лопушняк</i>	
Психологічні особливості професійної діяльності науково-педагогічних працівників в умовах війни: виклики та механізми адаптації.....	313
<i>Руслана Марчук</i>	
Особливості використання поліграфу, як інструменту дослідження гвалтівників у різних країнах світу та Україні.....	317
<i>Ангеліна Матвієва</i>	
Перфекціонізм як частина батьківської моделі виховання.....	321
<i>Анастасія Маїталер</i>	
Мотивація та потреби: два крила успішного розвитку молодшого школяра	323
<i>Владислав Моргун</i>	
Трансформація механізмів психологічного захисту особистості в умовах воєнного стану: адаптивні стратегії та ризики дезадаптації.....	324
<i>Олена Нечай</i>	
Специфіка психічних станів здобувачів освіти у період війни	326

<i>Анастасія Орлова</i>	
Інтеграція етнопсихологічних підходів у соціально-психологічні технології розвитку особистості.....	328
<i>Віктор Петренко</i>	
Вплив групової взаємодії формату мастермайнду на ментальний стан людини	331
<i>Оксана Петренко</i>	
Психосоціальний стан внутрішньо переміщених осіб: потреби та проблеми	335
<i>Дар'я Петришина</i>	
Досвід впровадження симуляційного навчання на заняттях з домедичної допомоги	337
<i>Діана Пінковська</i>	
Міжнародний досвід використання коучингових практик для професійного розвитку особистості.....	339
<i>Дарина Райчук</i>	
Дитячі страхи у нормі та патології.....	341
<i>Юлія Роцеева</i>	
Вплив захоплень студентів на рівень самооцінки першокурсників.....	343
<i>Данил Руссу</i>	
Соціально-психологічні технології розвитку особистості: національний та міжнародний вимір	345
<i>Олександра Савельєва</i>	
Особливості життєтворчого підходу у комплексній реабілітації та соціальній адаптації.....	347
<i>Ганна Сидорчук</i>	
Вибір стилю поведінки в конфліктній ситуації студентами з високим рівнем емпатії	349
<i>Яна Сироїд</i>	
Особливості соціалізації дітей молодшого шкільного віку в сучасних умовах	350
<i>Оксана Сінкус</i>	
Соціально-психологічний аналіз важковиховуваності у підлітковому віці	352
<i>Олексій Смірнов</i>	
Психологічні особливості прояву ПТСР у військовослужбовців-учасників бойових дій.....	354
<i>Володимир Сокальський</i>	
Психологічні основи групової психокорекційної роботи.....	356
<i>Анастасія Сорочинська</i>	
Схильність до ризику у студентів з різним рівнем тривожності та мотивації до успіху	358
<i>Олександр Стецішин</i>	
Соціальне середовище та його вплив на емоційний стан підлітків.....	359
<i>Яна Терех</i>	
Розвиток мотивації до навчання молодших школярів засобами арт терапії	361
<i>Ольга Тимків</i>	
Особливості регуляції моторних дій за допомогою смислових завдань	364

<i>Альбіна Фаїн</i>	
Аналіз проблеми соціально-психологічної адаптації підлітків з вадами опорно-рухового апарату.....	366
<i>Всеволод Ферманюк</i>	
Стратегії успішного налагодження комунікативної взаємодії між екстравертами та інтровертами.....	368
<i>Вікторія Чуга</i>	
Важливість материнської любові для психічного розвитку дитини.....	370
<i>Маріанна Юркова</i>	
Сучасні проблеми мотивації навчальної діяльності здобувачів освіти спеціальності 223 Медсестринство	372
СЕКЦІЯ 10. СОЦІАЛЬНА РОБОТА В КОНТЕКСТІ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ЗМІН	374
<i>Анастасія Бобрик</i>	
Вплив соціально-економічних факторів на менеджмент соціальної роботи.....	374
<i>Олена Бобрик, Сергій Лещенко</i>	
Особливості роботи соціальних працівників в умовах воєнного стану	376
<i>Лілія Гончар</i>	
Особливості ідентичності особистості в умовах війни	378
<i>Вікторія Дмитришина</i>	
Проблеми та виклики соціальної роботи з людьми, що мають психічні захворювання в умовах війни.....	379
<i>Аліна Єнакі</i>	
Роль психологічної реабілітації у підвищенні якості життя осіб із розсіяним склерозом	381
<i>Назар Коломієць</i>	
Характеристика різних стилів лідерства	382
<i>Катерина Корольова</i>	
Підтримка професійної перекваліфікації ветеранів як елемент соціальної роботи в умовах нових ринкових вимог	385
<i>Дмитро Крикун</i>	
Реабілітація учасників бойових дій в Україні: сучасний стан, виклики та перспективи розвитку національної системи підтримки	387
<i>Анастасія Лосяцька</i>	
Організація соціальної роботи в умовах децентралізованої держави	388
<i>Альберт Мойсєнко</i>	
Реінтеграція учасників бойових дій в українське суспільство: стратегічні підходи, основні виклики та шляхи подолання бар'єрів.....	392
<i>Nataliia Moshenets</i>	
Intercultural Communication in Crisis: Navigating Challenges and Building Resilience	394
<i>Михайло Невінський</i>	
Виклики соціальної роботи в умовах зміни культурних традицій в постмодерному суспільстві	396
<i>Валентин Пушкар</i>	
Значення соціальної роботи в умовах соціокультурних змін.....	398
<i>Валерій Сікора</i>	
Негативні стани особистості та їх психічна саморегуляція.....	400

<i>Діана Славгородська</i>	
Професійні компетентності сучасного соціального менеджера як запорука його ефективної діяльності.....	402
<i>Вікторія Чуга</i>	
Проблема удосконалення системи соціального захисту населення в Україні умовах війни.....	404
<i>Анна Шарпата</i>	
Місце і роль соціального менеджера в системі соціального управління.....	407
СЕКЦІЯ 11. ПЕДАГОГІКА ТА СОЦІАЛЬНА ІНКЛЮЗІЯ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ.....	410
<i>Олена Артишевська</i>	
Феномен ігрової залежності серед сучасної молоді	410
<i>Аріна Безошук</i>	
Використання природно-рекреаційного потенціалу регіону в спортивній та оздоровчій діяльності.....	412
<i>Дар'я Білик</i>	
Інклюзивні технології та їх вплив на соціалізацію учнів з особливими потребами	414
<i>Бугаєва Марія</i>	
Мотиваційний аспект навчання малюванню в початковій школі через цифрові інструменти.....	415
<i>Валентина Ведмідь</i>	
Організація групової роботи в інклюзивному класі початкової школи.....	418
<i>Тетяна Волк</i>	
Проблеми освітнього процесу в умовах воєнного стану	420
<i>Bohdana Herautovych</i>	
Conceptual Framework and Practical Strategies for Digitally Empowering College English Teaching	421
<i>Анастасія Горбунова</i>	
«Формування професійної компетентності майбутніх гірничих інженерів в умовах інтерактивних технологій навчання»	425
<i>Софія Грищенко</i>	
Впровадження інклюзії у сучасну Україну.....	428
<i>Владислав Дмитренко</i>	
Математика на дистанційному навчанні: виклики та можливості	429
<i>Світлана Зеленко</i>	
Особливості молодіжного сленгу сучасної англійської мови. Вживання скорочень у мовленні.....	431
<i>Дарія Коваль</i>	
Роль позакласних заходів у формуванні світоглядних орієнтацій.....	433
<i>Оксана Комарніцька</i>	
Соціалізації та адаптації звичайної дитини та дитини з інвалідністю: порівняння процесу	434
<i>Марина Коханюк</i>	
Практичні аспекти оптимізації процесу соціалізації школярів з інтелектуальними порушеннями.....	437
<i>Ігор Кричківський</i>	
Від підручників граматики до гейміфікації: трансформація практик вивчення мов.....	439

<i>Андрій Летунов</i> Дослідження методів вивчення курсу фізики в змішаній та дистанційній формі в умовах воєнного стану.....	441
<i>Ірина Литовченко</i> Ефективність арт-терапії у процесі психологічної реабілітації дітей з особливими освітніми потребами.....	443
<i>Катерина Ложенко</i> Здоров'язбережувальні технології в гімнастиці в українських школах	444
<i>Віктор Максимюк</i> Роль адаптивного навчання у забезпеченні інклюзивної освіти	446
<i>Вадим Нагорний</i> Формування моральної самосвідомості підлітків із інтелектуальними порушеннями.....	448
<i>Аліна Пантелієнко</i> Ознайомлення з концепцією ситуативно-рольових вправ	450
<i>Анастасія Проха</i> Сучасні виклики соціальної інклюзії	452
<i>Анастасія Рудягіна</i> Особливості дистанційного навчання в інклюзивному освітньому процесі.....	454
<i>Христина Ставчанська</i> Доповідь на тему педагогіка та соціальна інклюзія:сучасні виклики	456
<i>Ірина Токар</i> Розвиток емоційного інтелекту на уроках математики в учнів початкових класів	460
<i>Ярослава Українцева</i> Соціальні бар'єри та стереотипи як виклики на шляху до інклюзивного суспільства.....	462
<i>Микола Хланта</i> Особлива людина	464
<i>Софія Холод</i> Учитель сучасної школи в умовах інклюзивного освітнього середовища ..	465
<i>Юлія Христофор, Вікторія Ситник</i> Інклюзивні технології в освіті: можливості та обмеження.....	467
<i>Катерина Цар</i> Психолого-педагогічні передумови розвитку навичок письма молодших школярів з мовленнєвими порушеннями	469
<i>Руслан Шкрібляк</i> АІ як помічник для самонавчання.....	471
Алфавітний покажчик.....	473

**Шановні учасники і гості
VI Міжнародної наукової студентської
конференції «Молодь і науковий прогрес
у соціально-економічному та освітньому
просторі суспільства»!**

Щиро вітаю всіх учасників конференції, яка вже вшосте об'єднує студентську молодь навколо пошуку ефективних шляхів розвитку нашої країни.

Наша конференція відбулась завдяки героїзму і зв'язі наших Захисників, які зі зброєю в руках боронять нашу Батьківщину і життя наших дітей, батьків, братів і сестер. Сердечно прошу у Господа Бога захисту

наших Героїв та найшвидшого повернення до мирної праці! Шануємо вічну і світлу пам'ять тих, хто віддав за нашу свободу найдорожче – власне життя!

Серед учасників конференції багато представників закордонних освітніх центрів, міжнародних організацій та установ з Румунії, Польщі, Ізраїлю, Італії, інших країн ЄС. Висловлюємо щирю подяку їм, як представникам своїх народів, за допомогу у нашій боротьбі і розуміння того, що ця війна – не лише українська проблема. Для нас надзвичайно важливою є підтримка закордонних партнерів: Wyższa Szkoła Gospodarki (Bydgoszcz, Poland), Międzynarodowa Akademia Nauk Stosowanych w Łomży (Łomża, Poland), керівнику та колективу соціальних педагогів Фундації «Артос» (Італія), Центру українсько-європейського наукового співробітництва та багатьох інших.

Ми раді участі в конференції талановитої молоді з Києва, Ужгорода, Тернополя, Кривого Рогу, Дніпра, Хмельницького, Хортиці, Одеси, які обрали нашу конференцію для обміну власними думками, досвідом, ідеями, напрацюваннями з економічних і соціально-гуманітарних наук. Символічно, що наш молодий освітній центр, Кам'янець-Подільський державний інститут, перетворився на наукову платформу, яка дозволяє чи не вперше відчутти себе науковцем, зробити перші кроки в науково-дослідній роботі, зробити перший внесок у розбудову майбутнього сильної і квітучої європейської держави – України.

Від себе особисто й від всього колективу нашого інституту висловлюю найщиріші слова подяки нашим співорганізаторам і учасникам: ректорам та керівникам, студентам та викладачам Західноукраїнського національного університету, Чернівецького торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету, Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Хортицької національної навчально-реабілітаційної академії та багатьох інших закладів вищої освіти й освітніх установ.

Бажаю молодим науковцям активної і плідної роботи, цікавих та інформативних доповідей, жвавої наукової дискусії! Зичу всім доброго здоров'я! Бережіть себе!

Слава Україні!

**З повагою – ректор
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»,
Заслужений працівник освіти України,
академік НАН вищої освіти України,
професор кафедри фінансів, обліку та
оподаткування ім. С. Юрія,
доктор економічних наук, доцент**

Мар'ян ТРИПАК

Шановні учасники, шановне панство!

Радо вітаємо вас з *VI Міжнародною науковою студентською конференцією «Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства»!*

Зараз економічний поступ держави значною мірою залежить від розвитку освіти, науки та новітніх технологій. Тому надзвичайно важливо для освітніх закладів сформувати молоде покоління фахівців, які б повною мірою відповідали сучасним викликам. Одним зі шляхів залучення здобувачів до наукової роботи є проведення зустрічей, де молоді вчені мали б змогу обмінятися власним досвідом, оприлюднити свої наукові напрацювання, врешті, отримати досвід виступів перед аудиторією. Ваша конференція, пане ректору, якраз відповідає таким цілям, оскільки наше завдання як освітян – створити молоді належні умови для плідного навчання та здобуття високої кваліфікації.

До роботи конференції виявили цікавість студенти з усіх куточків України, що продемонструвало не лише єдине бачення вирішення економічних і соціальних проблем, які стоять перед країною, але й об'єднання їх навколо спільних цінностей демократії, вільного ринку та розбудови соціальної держави. Впевнені – це закладе міцний фундамент сильної європейської країни, яка зараз, на превелику шкоду, переживає важкі часи. Віримо – завдяки героїчним зусиллям українського народу ніщо не завадить таким процесам.

Історія України і Польщі має багато спільних сторінок. Нам особливо приємно, що об'єднавчим центром конференції виступив Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти «Кам'янець-Подільський державний інститут», розташований у місті з давньою і багатою історією. Тому пан Мар'ян Тріпак, який ефективно займається справами соціальної інклюзії та психологічної допомоги всім, хто її потребує, робить важливу і потрібну справу не лише для України, але й для всієї європейської і світової спільноти.

Шановний пане ректоре, маємо за честь долучитися до Вашої конференції та надіємось на плідну співпрацю в майбутньому заради спільного блага України і Польщі!

З повагою,

д-р інженер Іренеуш ЖУХОВСЬКИЙ,
ректор Міжнародної Академії Прикладних наук в Ломжі, Республіка Польща

Зоя Шарлович, к. п. н., ад'юнкт Міжнародної Академії Прикладних Наук в Ломжі, Республіка Польща

СЕКЦІЯ 1. ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ

*Олександра Борцайкіна,
здобувач освіти*

*Одеського національного
економічного університету*

*Науковий керівник: Катерина Семенова,
кандидат економічних наук, доцент,
Україна, м. Одеса*

АНАЛІЗ ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

З початку повномасштабного вторгнення на територію України діяльність суб'єктів господарювання спрямована на ефективне ведення їх господарської діяльності. Здатність підприємства швидко реагувати на зміни зовнішнього середовища, ефективно використовувати ресурси та нарощувати обсяги виробництва й реалізації наочно демонструють показники ділової активності. Взагалі сутність поняття «ділова активність» відображає та охоплює майже всі сфери діяльності суб'єкта господарювання. Зокрема, як зазначає О. О. Заїкіна ділова активність може бути розглянута у широкому та вузькому контекстах. У широкому розумінні – це весь спектр зусиль, спрямованих на розвиток підприємства на ринках продукції, праці, та капіталу. У вузькому розумінні – це оцінка результатів виробничої та комерційної діяльності, успішності вкладених ресурсів, ефективності менеджменту [1].

Проведемо аналіз ділової активності ДП «Ренійського морського торговельного порту» (далі – ДП «РМТП»). ДП «РМТП» – це великий транспортний вузол на Дунаї, що поєднує роботу морського, річкового, залізничного та автомобільного транспорту[2]. Показники, що характеризують ділову активність ДП «РМТП», представлені в таблиці 1.

Таблиця 1

Показники ділової активності ДП «РМТП»

Показники	2022 рік	2023 рік	Зміна (+,-)
<i>A</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>
1. Коефіцієнт оборотності оборотних активів	4,59	1,18	-3,40
2. Коефіцієнт оборотності запасів	120,05	12,15	-107,90
3. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	8,85	4,35	-4,51
4. Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	74,66	9,16	-65,51
5. Тривалість обороту оборотних активів, днів	78,51	303,87	225,36
6. Тривалість обороту запасів, днів	3,00	29,62	26,63
7. Термін погашення дебіторської заборгованості, днів	40,68	82,85	42,18
8. Термін погашення кредиторської заборгованості, днів	4,82	39,31	34,49

Джерело: розраховано автором на підставі фінансової звітності [3]

До початку повномасштабного вторгнення 2022 року ДП «РМТП» мав складне становище. Відтік контрактів до інших портів, корупція та великі борги призвели майже до повного занепаду порту. Однак, воєнні дії з лютого 2022 року спричинили зупинку роботи майже всіх українських морських портів, окрім дунайських, що стали єдиним шляхом до вантажних перевезень. Тому в 2022 році на ДП «РМТП» спостерігається різке збільшення обсягу виконаних послуг, що має відображення в показниках ділової активності. Зокрема, оборотні активи у 2022 році здійснили 4,6 обертів, а тривалість одного обороту в середньому складала 78,5 днів. У цей же час запаси здійснили 120 обертів, тривалістю одного в 3 дні. Що стосується дебіторської заборгованості, то за 2022 рік було здійснено 8,9 обертів, тобто термін погашення дебіторської заборгованості в середньому складав 40,7 днів. Оборотноість кредиторської заборгованості мала набагато швидші темпи, всього за 2022 рік було здійснено 74,7 обертів, або термін погашення кредиторської заборгованості в середньому складав 4,8 днів.

У 2023 році порівняно з 2022 роком на ДП «РМТП» спостерігається падіння рівня ділової активності. Основною причиною цього стало відновлення діяльності деяких морських портів України, що забрали великий відсоток вантажу. Зокрема, тривалість обороту оборотних активів зросла на 225,4 дні і в цей же час кількість обертів запасів у 2023 році скоротилась на майже 108 обертів. Це пояснюється тим, що воєнна агресія не обійшла і ДП «РМТП», так за 2023 рік декілька разів була атакована інфраструктура порту, в тому числі зерносховища та резервуари з нафтопродуктами. Одночасно з цим, дебіторська заборгованість у 2023 році здійснила 4,4 обороти, або термін її погашення складав майже 83 дні, що більше за минулорічні показники на 42,2 дні. Деяко подібна ситуація з кредиторської заборгованістю, також спостерігається зменшення кількості обертів за рік, однак значно більше, а саме на 65,5 обороти. Термін погашення кредиторської заборгованості зріс на 34,5 дні.

Отже, аналізуючи показники ділової активності ДП «РМТП» за 2023 рік, приходимо до висновку, що підприємство порівняно з 2022 роком не зуміло закріпити та втримати свої позиції. Спостерігається негативна тенденція, що зумовлює необхідність передивитися принципи діяльності та стратегії, в умовах відновлення діяльності інших українських портів. ДП «РМТП» має деякі конкурентні переваги, а саме порівняно безпечно розташування інфраструктури, що дає іноземним підприємствам можливість мінімізувати загрози вантажу. Тому підприємству рекомендовано використати вищевказану перевагу для підвищення конкурентоспроможності, що призведе до збільшення потоку вантажів.

Аналіз ділової активності у контексті стратегічно важливих об'єктів, таких як морські порти, демонструє здатність не тільки ефективно функціонувати, а також забезпечувати безперебійні ланцюги постачання, розвиток міжнародної торгівлі та підтримку національної економічної стабільності.

Список використаних джерел:

1. Заїкіна О. О. Роль показників ділової активності в оцінці управління підприємством. *Харчова промисловість*. 2008. № 7. С. 144–148
2. Офіційний сайт «ДП «Ренійський морський торговельний порт». URL: <https://www.portreni.com.ua/page-3.html> (дата звернення: 01.11.2024).
3. Фінансова звітність за 2023 рік ДП «РМТП». URL: https://clarity-project.info/edr/01125809/finances?current_year=2023 (дата звернення: 01.11.2024).

Тетяна Горбенко,
здобувач освіти ВСП Дніпровський
фаховий коледж інженерії та педагогіки УДУНТ
Науковий керівник: **Катерина Каптанна,**
викладач, Україна, м. Кам'янське

АНАЛІЗ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ, ЯК ОСНОВИ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Сьогодні наша держава перебуває на шляху перетворень й поступовому переході до європейських стандартів. Тому бюджет виступає важливим інструментом держави, через який вона формує власні економічні та соціальні потенціали. В ринкових умовах господарювання та існуванні різних форм власності основним методом формування доходів держави є податки, які й складають податкову систему.

На сьогоднішній день, згідно Податкового кодексу України [1, с.], справляються загальнодержавні (податок на прибуток підприємств, податок на доходи фізичних осіб, податок на додану вартість, акцизний податок, екологічний податок, рентна плата, мито) та місцеві (податок на майно, єдиний податок, збір за місця для паркування транспортних засобів, туристичний збір, транспортний податок, плата за землю) податки і збори.

У зв'язку з таким розподілом податків кожен має свій власний бюджет - хто більший, хто менший. Тому надзвичайно важливо аби у процесі підготовки та виконання бюджету застосовувались декілька простих речей:

- гроші йдуть до грошей, не вкладаючи кошти в розвиток, не варто сподіватись на їх зростання у майбутньому;
- хто копійку не цінує, сам і «шага» не вартий - витрати мають бути розумними та виправданими, лише тоді вони ефективні;
- знання породжують правильні рішення - лише знаючи особливості бюджетної системи, формування та витрачання бюджету, можна впливати на розвиток та якість життя [2, с. 4].

Американський економіст Артур Лаффер (15.09.2015 року призначений радником Міністра фінансів України для надання консультацій з питань здійснення в Україні податкової реформи) побудував графік, за яким оптимальне податкове навантаження має дорівнювати близько 35-40% від доходу. Занадто низькі податки не дають державі можливості виконувати свої функції, а перевищення цього параметра призводить до зниження доходів державного бюджету та глибокої тінізації економіки.

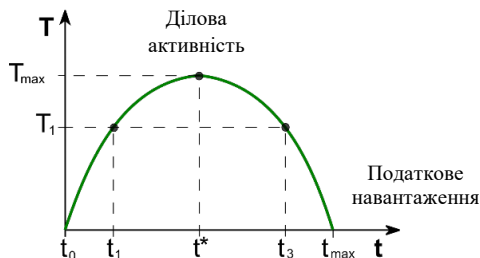

Рис. 1 - Крива Лаффера (крива ділової активності)

За графіком, точка 1 - оптимальне податкове навантаження - 36,6%, точка 3 - допустиме податкове навантаження - 45-55%, точка 2 - податкове навантаження, за якого ведення бізнесу не має сенсу. Це має місце, коли податки складають 60% і вище від обсягу доходу. У цьому випадку бізнес працює, але з'являється корупційний податок.

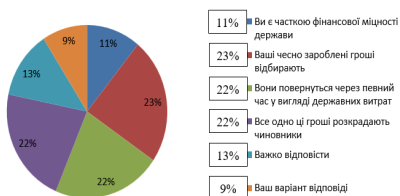
В Україні, за експертними оцінками, номінальний рівень податкового навантаження, у порівнянні з іншими країнами, не більший (близько 34%), проте реальне податкове навантаження, яке враховує ще й віддачу податкової системи, тобто рівень задоволення потреб платників за рахунок податків, є значно меншим [3, с.].

Головною метою є формування розуміння того, що ефективною та надійною може бути тільки та податкова система, яка побудована з дотриманням усіх вимог та принципів і яка врівноважує інтереси держави і платників, однаково враховуючи їх потреби та можливості.

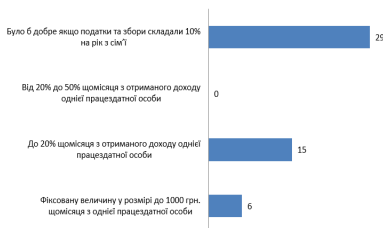
Для з'ясування ставлення та обізнаності суспільства до податків й податкової системи було проведено анонімне опитування у вигляді заповнення анкети з питаннями. В участі взяли 50 осіб віком від 20 до 60 років. Для всебічного огляду питання, проведемо аналіз по кожному з них.

Під час сплати податків у людей виникають різні почуття, наглядно це можна побачити на Діаграмі 1. Аналізуючи ці показники можна сказати що люди, сплачуючи податки, відчувають, що їх чесно зароблені гроші відбирають, тобто розмір податків занадто великий і, можливо, не обгрунтований.

Діаграма 1. Сплачуючи податки, які у Вас виникають відчуття?

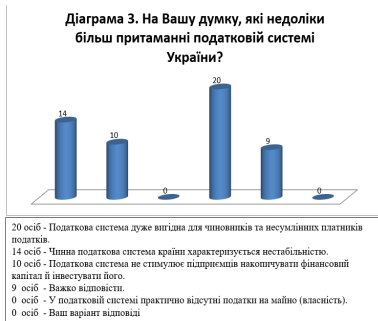
Діаграма 2. Яку частину Вашого доходу Ви були б готові віддати на податки та збори?

Підтвердженням того є інформація наведена на Діаграмі 2. Люди готові віддавати з бюджету сім'ї лише тільки 10% податків та зборів на рік. Майже вдвічі менша кількість людей погодилась би сплачувати податки та збори до 20% щомісяця з отриманого доходу однієї працездатної особи. І тільки 12% (6 осіб) готові віддати фіксовану величину у розмірі до 1000 грн. щомісяця з однієї працездатної особи. А це говорить, що люди не відчувають віддачу податкової системи.

Другу позицію поділили суперечливі між собою відчуття: по 22% опитаних сподіваються що сума сплачених податків та зборів повернеться через певний проміжок часу у вигляді державних витрат, а саме безкоштовної медицини, навчання, податкових пільг тощо; а друга група людей вважає, що все одно гроші розкрадаються чиновниками і не виконується їхня мета. 9% опитуваних були студентами, які податки, як вони вважають, поки що не сплачують.

Основними недоліками податкової системи, згідно зібраних даних (Діаграма 3), є те що, податкова система дуже вигідна для чиновників та несумлінних платників податків, оскільки надмірне підвищення норми оподаткування призводить до збільшення доходів тіньової економіки і згорання легального бізнесу, а заодно і скорочення податкової бази. Через що, необхідно збільшити рівень державного контролю в країні за податковими надходженнями та їх доцільністю витрачання.

Приблизно, 30% опитаних вважають що, чинна податкова система України характеризується нестабільністю. 10 осіб, із загальної кількості 50 осіб, вважають, що ще одним недоліком податкової системи є відсутність допомоги підприємцям накопичувати фінансовий капітал й інвестувати його. 9 осіб взагалі не визначилися з відповіддю.

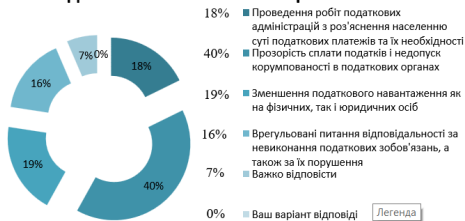
Передостаннє запитання в анкеті стосувалось доцільності відміни податків та зборів. Відповідь наглядно можна побачити на Діаграмі 4. Що ж, більшість опитаних вважає, що відмінити податки некоректно, але є й такі, в меншості, які б хотіли відміни всіх податків та зборів. Деяким особам було важко дати взагалі відповідь на це питання, а одна особа прописала, що необхідно зменшити їх розміри.

Підводячи підсумки, розглянемо останню Діаграму 5. За думкою опитаних, головним шляхом вдосконалення податкової системи України є прозорість сплати податків та не допуск корумпованості в податкових органах. Необхідно впровадити прозорі, зрозумілі правила гри, однакові для всіх платників податків. Тобто надавати інформацію у відкритій, повній, своєчасній і зрозумілій формі.

Інші пропозиції з покращення оподаткування майже набрали однакові бали: 19% опитаних віддали своїх голосів за зменшення податкового навантаження як на фізичних, так і юридичних осіб; 18% вважають що необхідно проводити роботи податковим адміністраціям з роз'яснення населенню суті податкових платежів та їх необхідності; 16% бажають щоб були врегульовані питання відповідальності за невиконання податкових зобов'язань, а також за їх порушення. 7% опитаних важко дати відповідь на це запитання.

Провівши аналіз анкетування можна зробити такий підсумок: недоліками податкової системи України є значна кількість та необґрунтований розмір податків, безсистемні та часті зміни податкового законодавства, нерівномірний розподіл податкового тягаря між платниками податків. Однією з причин неефективної податкової системи країни є відсутність належного оцінювання результативності проведених змін в податковому законодавстві.

Діаграма 5. Які шляхи вдосконалення податкової системи Ви б обрали?

А особливого значення це все набуває ще й при повномасштабному вторгненні Російської федерації, що стало безпрецедентним випробуванням не тільки для суспільства, але й для економіки України в цілому.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України: від 02.12.2010 р. № 2755-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17. Ст. 112.
2. Голинська О.В. Про місцеві бюджети - людською мовою: Методичний посібник / за заг. ред. М.Є.Золотухін. Миколаїв: ФРМ, 2014. 60 с.
3. Саніна І.С., Ткачик Л.П. Оцінка рівня податкового навантаження в Україні. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент. Збірник наукових праць. Випуск 13. Одеса, 2015. С. 211-216.

*Володимир Гузюнь,
студент*

*Західноукраїнський національний університет
Ігор Буба,
студент*

*Західноукраїнський національний університет
Науковий керівник: Микола Палух,
кандидат економічних наук, доцент,
Україна, м. Тернопіль*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ЕФЕКТИВНИМ ВИКОРИСТАННЯМ РЕСУРСІВ У СИСТЕМІ МЕНЕДЖМЕНТУ

Ефективне використання ресурсів підприємства – основних і оборотних засобів, праці робітників можливе за умови, що у системі менеджменту здійснюється контроль не тільки за фактами завершених господарських операцій, але він є у певній мірі прогнозним.

У першу чергу це вимагає чіткого контролю за дотриманням оптимального рівня забезпеченості підприємств основними засобами, виробничими запасами, оскільки відхилення від нього, незалежно від векторної спрямованості, спричинює зниження ефективності використання цих активів і за принципом відлуння (еха) відбивається на загальній ефективності виробництва.

Водночас відомо, що ефективне виробництво може здійснюватись за умови оптимального поєднання основних засобів і запасів та раціонального використання робочої сили. Тому таким важливим завданням менеджменту є забезпечення рівня запасів, який був би оптимальним для заданої виробничої програми. Адже

правильне управління товарно-матеріальними запасами, усестороннє планування виробничого процесу у тісному взаємозв'язку з матеріально-технічним постачанням багато в чому визначають успіх підприємства. І, навпаки, нехтування цим зумовлює низьку ефективність діяльності підприємства, навіть його банкрутство.

Отже необхідно забезпечити систематичний контроль за наявністю запасів у місцях їх зберігання, маючи на увазі, що запаси зберігаються як на загальних складах, так і в інших центрах відповідальності: цехах, бригадах, майстернях, гаражах тощо, для чого треба щоденно контролювати всі операції з надходження і вибуття матеріалів, порівнюючи їх залишок із встановленою нормою запасів. Саме це є важливішою особливістю здійснення контрольної функції менеджменту щодо достатності запасів тих чи інших матеріалів, необхідних для ефективного ведення виробництва.

До того ж надто мінімальні запаси нерідко є причиною екстремальних ситуацій, коли виробництво балансує на грані зупинки, що у певних випадках може призвести до незворотних втрат.

Не менш важливим у системі менеджменту є забезпечення неперервного контролю за використанням праці та її оплати. Його метою є визначення затрат робочого часу за видами діяльності, обсягу виробітку, рівня виконання змінних завдань, достовірності нарахованої оплати праці, своєчасності розрахунків з працівниками, використання фонду оплати праці. Оскільки витрати праці не є однорідними, їх групують з метою контролю за видами - на основну і додаткову; за елементами - погодинна, відрядна, преміальна, оплата простоїв; за складом працівників – спискові, штатні, сумісники, за контрактами підяду; за категоріями працівників - робітники, службовці, в т. ч. керівники. Крім того, витрати праці та нараховані суми групують за видами продукції та центрами відповідальності – структурними підрозділами підприємства.

На основі наведеного групування здійснюють контроль використання праці та її оплати як в цілому по підприємству, так і в окремих центрах відповідальності.

Крім групування оплати праці за ознакою її включення у собівартість продукції (робіт, послуг) на затрати оплати праці працівників, безпосередньо зайнятих у виробничому процесі, та виплати стимулюючого характеру (перші складаються з оплати праці за відрядними нормами та розцінками, а другі - з надбавок за якість роботи й високу майстерність, за стаж роботи, винагороди за вислугу років, премії), контроль здійснюється за рядом інших ознак. Зокрема, використовуються дані про витрати, пов'язані з оплатою простоїв, усуненням браку продукції при відсутності винних в цьому, доплати за відхилення від нормальних умов роботи, за роботу в нічний час, за понадурочні роботи, переміщення на іншу нижчеоплачувану роботу, яка не відповідає кваліфікації робітника. Такі витрати розцінюються як непродуктивні і тому їм повинна приділятися максимальна увага.

У системі менеджменту також здійснюється контроль за витратами, пов'язаними з найманням робочої сили, її відбором, нормуванням і плануванням чисельності працівників, затрат праці. Такі витрати є багатокомпонентними і включають як витрати праці та її оплати працівників апарату управління - відділу кадрів, нормування, виробничого, та інші витрати - на рекламу, канцелярські, відрядження тощо. Причому ефективність роботи цих підрозділів проявляється опосередковано в результатах діяльності інших центрів відповідальності.

Разом з тим не можна нехтувати й наступним контролем за використанням праці та її оплати, якісним складом працівників, забезпеченістю підприємства робочою

силою. Такий контроль також дуже важливий, оскільки навіть за умови скрупульозного попереднього обґрунтування рішень менеджерів немає стовідсоткової впевненості у їхній оптимальності. Виявити ж це можна лише на основі наступного контролю ефективності того чи іншого рішення.

Таким чином, ефективне виробництво на підприємстві можливе за умови забезпечення в системі менеджменту неперервного контролю за використанням ресурсів.

Список використаних джерел

1. Грицишен Д. О. Обліково-інформаційна система управління заходами з попередження та ліквідації економіко-екологічних наслідків надзвичайних ситуацій. Облік та аудит. Фінанси України. 2017, №1 С. 90 – 110. URL : http://finukr.org.ua/docs/FU_17_01_090_uk.pdf
2. Шерстюк О., Жук Н., Волошина О. Перевірка тверджень управлінського персоналу в аудиті надзвичайних подій. Вісник Економіки. 2022. № 2, С. 86-98. URL: <http://visnykj.wunu.edu.ua/index.php/visnykj/article/view/1364>

Анастасія Душило,

здобувачка освіти

*Таврійського державного агротехнологічного
університету імені Дмитра Моторного*

*Науковий керівник **Наталія Голуб**
кандидат економічних наук, доцент*

Україна, м. Запоріжжя

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ У СФЕРІ ОБСЛУГОВУВАННЯ

Бухгалтерський облік у сфері послуг є невід'ємною частиною управління підприємствами, що надають нематеріальні блага. Теоретичні аспекти обліку в цій галузі охоплюють різноманітні питання, включаючи визнання і оцінку доходів і витрат, облік активів і зобов'язань, а також формування фінансової звітності. Сфера послуг має свої особливості, які суттєво впливають на методику та організацію бухгалтерського обліку.

Бухгалтерський облік у сфері послуг базується на загальноприйнятих принципах бухгалтерського обліку, які адаптовані до специфіки діяльності підприємств, що надають послуги. Основні принципи, які мають значення для сфери послуг, включають [1]:

- принцип безперервності діяльності передбачає, що підприємство продовжуватиме свою діяльність у передбачуваному майбутньому без намірів або необхідності ліквідації або суттєвого скорочення операцій;
- принцип нарахування та відповідності вимагає визнання доходів і витрат у тому періоді, коли вони виникають, а не коли відбувається грошовий обіг. Для підприємств сфери послуг це означає, що дохід визнається в момент надання послуги, незалежно від дати отримання оплати.
- принцип обачності передбачає, що доходи і активи не повинні бути завищеними, а витрати і зобов'язання не повинні бути заниженими. Це особливо важливо для обліку витрат на майбутні періоди та резервів під можливі збитки.

- принцип повного висвітлення вимагає, щоб фінансова звітність містила всю необхідну інформацію, яка може вплинути на рішення користувачів. Для підприємств сфери послуг це включає розкриття інформації про обсяг наданих послуг, структуру витрат, облікові політики тощо.

Доходи підприємств у сфері послуг визнаються відповідно до національних стандартів бухгалтерського обліку (НП(С)БО) або міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ). Основний принцип визнання доходів у сфері послуг полягає у визнанні доходу в момент, коли послуга надана, і економічні вигоди, пов'язані з цією послугою, можуть бути достовірно оцінені за наступними критеріями [2]:

- визначення моменту визнання доходу - для більшості послуг дохід визнається у момент завершення надання послуги;
- оцінка доходів - доходи від надання послуг оцінюються за справедливою вартістю отриманих або очікуваних грошових коштів чи їх еквівалентів;
- облік доходів у залежності від форми оплати - доходи можуть бути отримані у вигляді грошових коштів, еквівалентів грошових коштів або іншої компенсації (наприклад, акцій або інших фінансових інструментів).

Витрати визнаються у тому періоді, коли вони виникають, тобто у момент споживання ресурсів для надання послуг. Основні категорії витрат у сфері послуг включають:

- операційні витрати включають заробітну плату персоналу, витрати на матеріали та ресурси, необхідні для надання послуг, амортизацію основних засобів та інших активів, орендні платежі, витрати на електроенергію, воду тощо;
- витрати на управління включають витрати на адміністрування, маркетинг, навчання персоналу, консультаційні послуги, а також інші витрати, пов'язані з управлінням підприємством;
- витрати на збут включають витрати на рекламу, просування послуг, транспортні витрати, витрати на утримання торгових точок або офісів, що використовуються для продажу послуг;
- фінансові витрати включають витрати на обслуговування боргу, витрати на отримання кредитів або інших фінансових ресурсів, витрати на страхування фінансових ризиків.

Облік активів і зобов'язань у підприємствах сфери послуг також має свої особливості, обумовлені характером наданих послуг та специфікою діяльності. Розглянемо основні:

- основні засоби, що використовуються для надання послуг, включають будівлі, обладнання, транспортні засоби, комп'ютери та інші активи, необхідні для здійснення операційної діяльності. Амортизація таких активів повинна бути відображена у фінансовій звітності відповідно до прийнятої облікової політики;
- у сфері послуг нематеріальні активи можуть мати значну роль, особливо якщо підприємство надає інтелектуальні або консультаційні послуги. До таких активів належать патенти, ліцензії, авторські права, програмне забезпечення, бренди та інші нематеріальні ресурси. Облік нематеріальних активів повинен включати їхню оцінку, амортизацію та знецінення;

- зобов'язання підприємств у сфері послуг включають короткострокові та довгострокові зобов'язання перед постачальниками, кредиторами, персоналом та іншими контрагентами. Важливо правильно враховувати і оцінювати зобов'язання, оскільки це впливає на фінансовий стан підприємства та його здатність виконувати свої обов'язки.

Формування фінансової звітності підприємств у сфері послуг є важливим елементом бухгалтерського обліку, оскільки саме на основі фінансової звітності приймаються управлінські рішення, оцінюється фінансовий стан підприємства та його рентабельність.

Список використаних джерел:

1. Атамас П.Й. Бухгалтерський облік у галузях економіки: Навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2021. – 392 с.
2. Гура Н.О. Облік видів економічної діяльності: Навч. посіб. К.: Знання, 2022. 541 с.

Катерина Жепко

здобувачка освіти

Одеського національного економічного університету

Науковий керівник: Катерина Семенова

кандидат економічних наук, доцент,

Україна, м. Одеса

АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

У період економічної кризи та повномасштабної війни в Україні перед підприємствами наразі виникає безліч перешкод, і внаслідок цього однією із ключових проблем сьогодення перед компаніями постає зниження рівня їхньої платоспроможності.

Платоспроможність компанії відіграє далеко не останню роль в її діяльності. Високий рівень платоспроможності викликає зацікавленість з боку різних інвесторів, акціонерів та інших стейкхолдерів. Тобто, якщо підприємство є платоспроможним, то в нього виникають переваги перед своїми конкурентами щодо залучення інвестиційних потоків, виборі постачальників, кваліфікованих працівників, а також це характеризує здатність підприємства вчасно сплачувати поточні зобов'язання перед кредиторами тощо [1, с. 148].

Одним із важливих компонентів, що характеризує високий рівень фінансового стану, є оборотні активи підприємства. Саме від них залежить рівень показника платоспроможності, оскільки чим вищим є обсяг оборотних активів, і, відповідно, чим нижчим є рівень поточних зобов'язань, тим вищим буде значення показників платоспроможності. Але необхідно пам'ятати, що дуже великий обсяг оборотних активів також не є нормальним, оскільки великий надлишок оборотних активів, зокрема грошових коштів, свідчить про те, що вони не обертаються, а перебувають в «замороженому» стані [2, с. 58].

Щоб переконатися, яку роль відіграють оборотні активи при визначенні рівня фінансового стану, проведемо аналіз платоспроможності ТОВ «АГРОЛІГА ХІМ», яке займається оптовою торгівлею хімічних продуктів (табл.1).

Динаміка платоспроможності ТОВ «АГРОЛІГА ХІМ»

Показники	На кінець 2022 року	На кінець 2023 року	Зміна показників за рік (+; -)
А	1	2	3
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,004	0,092	0,088
Коефіцієнт поточної (швидкої) ліквідності	0,477	0,134	-0,343
Коефіцієнт загальної ліквідності	0,954	0,759	-0,195

Джерело: розраховано на підставі даних фінансової звітності підприємства

Згідно з даними таблиці 1, у 2022 році ТОВ «АГРОЛІГА ХІМ» могло покрити своїми грошовими коштами 0,4% поточних зобов'язань, а у 2023 році – 9,2%. Тобто, ні у 2022 році, ні у 2023 році компанію не можна вважати платоспроможною на короткострокову перспективу, оскільки отримані значення коефіцієнта абсолютної ліквідності не відповідають рекомендованому значенню. Однак при цьому у 2023 році спостерігається тенденція зростання платоспроможності підприємства на короткострокову перспективу, порівняно з попереднім роком. Також у 2022 році підприємство своїми грошовими коштами та дебіторською заборгованістю могло покрити 47,7% поточних зобов'язань, а у 2023 році – 13,4%. Тому компанію не можна вважати платоспроможною на середньострокову перспективу, оскільки отримані значення коефіцієнта поточної ліквідності не відповідають рекомендованому, до того ж спостерігається зменшення рівня платоспроможності підприємства на середньострокову перспективу. На довгострокову перспективу ТОВ «АГРОЛІГА ХІМ» також не можна вважати платоспроможним, оскільки значення отриманих коефіцієнтів загальної ліквідності менші, ніж рекомендовані. Згідно з наведеними даними у таблиці 1, у підприємства недостатньо оборотних коштів для погашення всіх поточних зобов'язань, і, відповідно, в нього не залишаться вільних оборотних коштів.

Таким чином, можна сказати, що ТОВ «АГРОЛІГА ХІМ» не є платоспроможним на коротко-, середньо- та довгострокову перспективу, навіть враховуючи те, що рівень платоспроможності на короткострокову перспективу трохи збільшився у 2023 році, порівняно з попереднім.

Необхідно зазначити, що підприємствам потрібно здійснювати низку заходів, які допоможуть оптимізувати рівень їхньої платоспроможності: шукати шляхи збільшення прибутковості за рахунок підвищення якості товарів чи послуг, зниження собівартості продукції, раціонального використання ресурсів, рефінансування дебіторської заборгованості, раціонального використання запасів у виробництві та оптимізації залишків товарів на складі тощо [3, с. 39].

Отже, платоспроможність виступає головним ідентифікатором рівня фінансового стану підприємства, відіграє головну роль при залученні інвестиційних потоків та викликає схвалення з боку суспільства. На прикладі ТОВ «АГРОЛІГА ХІМ» визначили, що важливим елементом, який формує показник платоспроможності, виступають оборотні активи, і для компанії головним завданням виступає оптимізація їх обсягів для підвищення рівня фінансового стану. Тому перед суб'єктами господарювання стоїть завдання здійснювати необхідні

заходи для того, аби нормалізувати та підвищити рівень платоспроможності, що в майбутньому принесе додаткові фінансові потоки та позитивно відобразиться на їх основній діяльності.

Список використаних джерел:

1. Дацик К. В. Підходи до удосконалення платоспроможності підприємства. *Вісник студентського наукового товариства «Ватра»*. 2023. С. 147–152.
2. Кузнцова Т., Лук'янчук Ю. Система управління оборотними активами як інструмент забезпечення платоспроможності підприємства. *Bulletin national university of water and environmental engineering*. 2023. Т. 1, № 101. С. 56–65.
3. Крячок Т. С. Аналіз показників ліквідності та платоспроможності підприємства при діагностиці фінансового стану підприємства. *II науково-практична конференція*, м. Вінниця, 21 черв. 2024 р. С. 35–40.

Катерина Жепко

здобувачка освіти

Одеського національного економічного університету

Науковий керівник: Ольга Бойко

кандидат економічних наук, доцент,

Україна, м. Одеса

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ МСФЗ ДЛЯ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ (МСП)

На сьогоднішній день всі підприємства стикаються з новими викликами, які виникли внаслідок економічної та політичної нестабільності в нашій країні та у всьому світі. Тож аби вдосконалити діяльність компаній в такий складний час, з кожним роком суб'єкти господарювання переходять з національних положень (стандартів) на міжнародні. У тому числі, перехід підприємств з ведення обліку за національними стандартами на ведення обліку за МСФЗ сприятиме зростанню якості фінансової звітності та прозорості, внаслідок чого зростатиме довіра з боку іноземних інвесторів та інших зовнішніх користувачів на міжнародному ринку.

Зокрема, варто виділити суб'єктів малого та середнього бізнесу (МСП), питома вага яких є найбільшою в загальній структурі всіх існуючих підприємств у нашій країні. Враховуючи нинішні економічні катаклізми, через які страждає економіка країни, саме завдяки ефективному функціонуванню малих та середніх підприємств Україна має шанс на відновлення та вдосконалення економічної ситуації на ринку [2].

Відповідно до чинного МСФЗ для МСП, малі та середні підприємства повинні складати фінансову звітність загального призначення. Тому, в їхньому пакеті документів повинні бути наступні: звіт про фінансовий стан на дату звітування, єдиний звіт про сукупний прибуток за звітний період або окремі звіти про прибутки та збитки і сукупний прибуток, звіт про зміни у власному капіталі за звітний період, звіт про рух грошових коштів за звітний період і примітки до фінансової звітності [3]. Звичайно, повноцінне розкриття інформації у фінансовій звітності потребує більш глибокої деталізації. Але якщо великі підприємства можуть собі дозволити виділити витрати на підготовку повного пакета МСФЗ-звітності, то для суб'єктів малого бізнесу такі витрати є занадто великими. Тому для МСП передбачений окремий стандарт – МСФЗ для МСП, метою якого є врівноваження «вигід-витрат»

щодо підготовки фінансової звітності зі збереженням ключових моментів МСФЗ у спрощеному вигляді [4].

Складання звітності за МСФЗ для МСП може мати різний вплив. Це може як і розкрити потенціал суб'єктів господарювання, так і навпаки – нашкодити їм. Серед позитивних моментів використання МСФЗ суб'єктами МСП можна виокремити підвищення рівня якості фінансової звітності, прозорості, порівнянності інформації, а також ефективності управління підприємством; перспективи відкриття шляху на міжнародний ринок тощо. Окрім цього, варто виділити і негативні сторони, зокрема збільшення додаткових витрат на впровадження системи обліку за міжнародними стандартами; підвищення рівня складності ведення бухгалтерського обліку для підприємств, які не мають достатнього досвіду в цьому [1].

Для мінімізації витрат та складності при переході на МСФЗ, підприємствам можна порекомендувати скористатися сторонніми послугами з питань обліку. Так, це додаткові витрати, але це буде швидше, простіше та вигідніше. А в подальшому, коли підприємство матиме на руках більше ресурсів, воно зможе витратити їх на навчання та перепідготовку кадрів, які з набутим досвідом зможуть самостійно вести облік та складати звітність згідно з МСФЗ. Також для того, аби вдосконалити процес переходу з національних положень до МСФЗ, суб'єктам малого бізнесу можна запропонувати розробити методичні рекомендації для приведення НП(С)БО відповідно до МСБО [1].

Отже, для українських суб'єктів малого та середнього бізнесу перехід на МСФЗ на сьогодні є складним процесом, оскільки виникає маса труднощів, пов'язаних зокрема з фінансовими ресурсами, навчанням кадрів, організаційними моментами тощо. Однак, подолавши їх, підприємства відкриють для себе багато корисного: якісна фінансова звітність, підвищення рівня прозорості підприємства, можливість здійснення порівняння фінансової звітності українських малих суб'єктів з іноземними суб'єктами господарювання. Цей процес допоможе підприємствам закріпити своє положення серед конкурентів на міжнародному ринку, залучити більше іноземних інвесторів, підвищити рівень довіри з боку іноземних стейкхолдерів та інтегрувати український ринок у міжнародний економічний простір.

Список використаних джерел

1. Поліщук О., Білоус В. Використання МСФЗ суб'єктами малого бізнесу: особливості впровадження та проблемні аспекти. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic sciences*. 2024. Т. 326, № 1. С. 267–273. URL: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-326-42> (дата звернення: 01.06.2024).
2. Станенко О. І. Концепції та принципи фінансової звітності малих підприємств в умовах застосування концепції та принципи фінансової звітності малих підприємств в умовах застосування МСФЗ. *Innovative technologies in science and education: Abstracts of IX International Scientific and Practical Conference*, m. Jerusalem, 4 березня 2021 р. 2022. С. 66–71. (дата звернення: 01.06.2024).
3. Савицька О. М., Ринденко С. С. МСФЗ в Україні: можливості та переваги для МСП. *Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи*: Збірник тез V Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 25 квітня 2024 р. 2024. С. 154–155. (дата звернення: 01.06.2024).
4. Перехід на МСФЗ: можливості для МСП. БУХГАЛТЕР.UA. URL: https://buh.ligazakon.net/analitics/198270_perekhd-na-msfz-mozhlyvost-dlya-msp (дата звернення: 01.06.2024).

Вероніка Зікул
здобувачка освіти
Одеського національного
економічного університету
Науковий керівник: **Катерина Семенова**
кандидат економічних наук, доцент,
Україна, м. Одеса

АНАЛІЗ ЛІКВІДНОСТІ БАЛАНСУ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ОСНОВА ПРОГНОЗУВАННЯ ЙОГО ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ

У сучасних умовах розвиток економічної діяльності підприємств значно ускладнився через початок повномасштабного вторгнення з боку ворога та скорочення виробництва і всіх видів діяльності, тривалу кризу неплатежів, зростання величини дебіторської і кредиторської заборгованостей та ін. Визначені проблеми мають вивчатися при встановленні ефективної політики управління діловою активністю підприємства та його ліквідністю задля підтримки стабільності фінансового стану підприємства [1, с. 519].

Важливим показником платоспроможності підприємства в процесі аналізу його фінансового стану є ліквідність, зміст якої залежить від можливості підприємства у будь-який момент розрахуватися зі своїми зобов'язаннями за допомогою майна, яке є на балансі, тобто для визначення такої ліквідності балансу варто зіставити результати за кожною групою активів і пасивів [2, с. 290-291]. Для доведення важливості вивчення ліквідності у підприємницькій діяльності здійснимо аналіз ліквідності балансу підприємства ПрАТ «Стальканат».

ПрАТ «Стальканат» є одним з найбільших підприємств-виробників сталевих канатів, арматурних пасм та фібри у Східній Європі, що веде свою діяльність з 1806 року. Офіс суб'єкта господарювання юридично та фактично розташований в Одесі. За основу аналізу візьмемо інформацію з форми №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» на 31 грудня 2023 року.

Для проведення аналізу ліквідності балансу підприємства ПрАТ «Стальканат» побудуємо таблицю 1 та на її основі зробимо висновки та пропозиції, які може забезпечити для себе підприємство для покращення ліквідності у наступному періоді.

Таблиця 1

Оцінка ліквідності балансу підприємства ПрАТ «Стальканат»

Активи	Сума, тис. грн.		Пасиви	Сума, тис. грн.		Надлишок (нестача), тис. грн.	
	На кінець 2022 року	На кінець 2023 року		На кінець 2022 року	На кінець 2023 року	На кінець 2022 року	На кінець 2023 року
1	2	3	4	5	6	7	8
Найбільш ліквідні	330477	2878	Найбільш термінові зобов'язання	400824	457259	-70347	-454381
Швидко реалізовані	201058	372268	Короткострокові зобов'язання	647480	650147	-446422	-277879
Повільно реалізовані	366527	678907	Довгострокові зобов'язання	52715	8499	313812	670408

Важко реалізовані	1045609	1079190	Постійні зобов'язання	842652	1017338	-202957	-61852
Баланс	1943671	2133243	Баланс	1943671	2133243	-	-

Джерело: сформовано за даними ПрАТ «Стальканат» [3]

Отже, з наведених у таблиці даних та проведених розрахунків можна зробити певні висновки. По-перше, баланс ПрАТ «Стальканат» не можна вважати абсолютно ліквідним, оскільки виконується лише одна вимога, а саме те, що повільно реалізовані активи перевищують довгострокові зобов'язання – як на початок, так і на кінець 2023 року. При цьому, у підприємства недостатньо найбільш ліквідних коштів для покриття найбільш термінових зобов'язань, швидко реалізованих активів – для покриття короткострокових кредитів і позик, а сума важко реалізованих активів перевищує постійні пасиви. Це означає те, що у підприємства відсутні власні оборотні кошти, тобто підприємство веде діяльність виключно за рахунок зовнішніх запозичень.

Водночас, можна спостерігати, що ситуація з покриттям короткострокових зобов'язань та обслуговуванням важко реалізованих активів дещо покращилася на кінець 2023 року, оскільки суми нестач за наведеними показниками стали менші й склали 277879 тис. грн. та 61852 тис. відповідно (табл. 1). Тобто за деякими показниками ліквідність балансу ПрАТ «Стальканат» за 2023 рік стала кращою, але досі залишається низькою.

Зважаючи на результати аналізу, підприємству можна рекомендувати більш ефективно розпоряджатися виробничими запасами на складі для зниження грошових витрат на придбання нових у наступних періодах та, за можливості, списувати основні засоби, які не використовуються на підприємстві та є застарілими. Крім того, буде не зайвим спрямувати зусилля на зменшення терміну обороту дебіторської заборгованості для зниження ймовірності її списання. Це допоможе ПрАТ «Стальканат» перенаправити грошові потоки на більш доречні напрями, зокрема, на покриття частини найбільш термінових зобов'язань та короткострокових зобов'язань.

Підсумовуючи, можна вважати, що аналіз і управління ліквідністю та платоспроможністю підприємства грають важливу роль у забезпеченні його ефективної діяльності, тому потрібно регулярно здійснювати такі розрахунки, що відповідно вплине на інвестиційну привабливість і конкурентоспроможність підприємства.

Список використаних джерел:

1. Купріна Н. М. Аналіз ліквідності підприємства: теоретичний та практичний аспект. *Економічні та соціальні аспекти розвитку України на початку XXI століття*. 17–18 жовт. 2023 р. Одеса. С. 519–523.
2. Колосенко В. О., Прутська О. О. Теоретичні аспекти фінансового аналізу ліквідності та платоспроможності підприємства. *Вісник студентського наукового товариства «Ватра»*. 2023. № 158. С. 289–291.
3. Офіційний сайт ПрАТ «Стальканат». URL: <http://surl.li/adygfg> (дата звернення: 24.09.2024).

Вероніка Зікул
здобувачка освіти
Одеського національного
економічного університету
Науковий керівник: *Ольга Бойко*
кандидат економічних наук, доцент,
Україна, м. Одеса

ВПЛИВ ВІЙНИ НА СКЛАДАННЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ЗА МІЖНАРОДНИМИ СТАНДАРТАМИ

Початок повномасштабного вторгнення на Україну з боку РФ значно вплинув на національну економіку нашої держави, в т. ч. і на функціонування підприємницької діяльності загалом, внаслідок чого і фінансова звітність підприємств вимагає адаптації під зовнішні обставини, але, при цьому, має продовжувати відображати повну інформацію про стан ресурсів та джерел компаній. У зв'язку з цим на різних професійних сайтах – як українських, так і міжнародних – були розміщені методики та рекомендації для складання фінансової звітності навіть у такий складний час для економіки [1]. Розглянемо перелік найбільш суттєвих ефектів, в т. ч. і згадані рекомендації.

Одним із головних проблемних аспектів ведення підприємницької діяльності під час війни стає невизначеність щодо здатності компаній продовжувати свою діяльність на безперервній основі. Відомо, що принцип безперервної діяльності є основоположним принципом складання звітності за міжнародними стандартами, а воєнні дії можуть поставити під сумнів саме існування компаній, бо їхній бізнес може здійснюватися переважно на територіях, що постійно обстрілюються [2]. Тому під час складання звітності за 2024 рік підприємствам у примітках до фінансової звітності необхідно розкрити та обґрунтувати впевненість у тому, що компанія існуватиме принаймні, до 31.03.2025. В інакшому випадку застосовуються зовсім інші принципи складання звітності, одним з яких є складання ліквідаційного балансу.

Також суттєвим ризиком постає вартість активів, що можуть бути пошкоджені або зруйновані через воєнні дії, тому міжнародні стандарти вимагають, щоб компанії переглянули кожен статтю активів на предмет знецінення і, відповідно до принципу обережності, здійснили їх оцінку у балансі. Але, крім цього, до певних груп активів не буде достатньо провести лише їх оцінку – потрібно здійснити рекласифікацію. Таким чином, наприклад, певна частина основних засобів може перейти до складу «активів та груп вибуття, утримуваних для продажу», довгострокові активи та зобов'язання можуть стати короткостроковими або навпаки тощо. Щодо переоцінки зобов'язань: оскільки низка контрактів можуть стати обтяжливими для українських підприємств через наявність безумовних зобов'язань, то створення забезпечень за МСБО 37 «Забезпечення, умовні забезпечення та умовні активи» та збільшення балансової вартості наданих фінансових гарантій у відповідності до МСФЗ 9 «Фінансові інструменти» стануть необхідністю для компаній будь-якого рівня через зовнішні та внутрішні ризики.

Крім того, зважаючи на можливу обтяжливість контрактів, пов'язаних з орендою, під час війни українські підприємства мають право застосовувати прощення чи відтермінування орендних платежів, що надаються під час воєнних

дій, дуже схожих за характером та економічним змістом з тими, що допускалися Радою з МСБО під час пандемії, тобто дозволяється в разі отримання таких пільг за певних умов не дисконтувати вартість зобов'язань з оренди та не коригувати орендні активи. Тому для відображення таких пільг у фінансовій звітності компанії, по-перше, мають визначитися з обліковою політикою для здійснення перерахунку орендних зобов'язань з коригуванням орендних платежів або скористатися методами, прописані в МСБО 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки», та визначити облікову політику за такими пільгами за аналогією зі спрощеннями, дозволеними під час COVID-19. Слід зазначити, що з 1 січня 2024 року стали набирати чинності зміни, що стосувалися МСБО 16 «Оренда» і полягали в доповненні інформації щодо того, як в обліку компанії буде відображатися продаж та зворотна оренда після дати операції [3].

Якщо казати за аудиторський висновок, що також є частиною фінансової звітності компанії, складеної за міжнародними стандартами, протягом його складання та затвердження аудитор має враховувати труднощі керівництва, щоб підготувати майбутні прогнози, визнати дуже невизначену та мінливу ситуацію. Однак, такі прогнози складно стверджувати напевно, оскільки вони можуть змінитися за короткий проміжок часу, тож важливим фактором у цьому процесі є те, щоб аудитори використовували професійне судження та скептицизм. В той же час їм необхідно проявляти обережність, щоб гарантувати, що будь-які прогнози відображають ситуацію, що є актуальною під час підписання аудиторського звіту. Чіткий перелік зі складання таких прогнозів можна дізнатися з МСА 560 «Подальші дії» [4].

Отже, як можемо зрозуміти, події, пов'язані з війною, ризики, невизначеності та їх потенційний вплив на фінансовий стан, результати діяльності та грошові потоки компаній мають бути належним чином розкриті у Примітках до фінансової звітності, оформленими за міжнародними стандартами. І компаніям важливо ретельно оцінити конкретні обставини та вплив війни на їх фінансову звітність і дотримуватися вимог стандартів МСФЗ [2].

Список використаних джерел

1. Значкова О. Практика МСФЗ: Фінансова звітність у воєнний час. URL. <http://surl.li/uagwc> (дата звернення: 10.11.2024)
2. Харламова О. Вплив війни на МСФЗ-звітність. URL. <http://surl.li/uagzf> (дата звернення: 10.11.2024)
3. Національний банк України. Роз'яснення щодо складання річної фінансової звітності за 2023 рік. Зміни до Міжнародних стандартів фінансової звітності. URL. <http://surl.li/uaguyq> (дата звернення: 10.11.2024)
4. BDO. Що потрібно знати європейським бухгалтерам про війну в Україні. URL. <http://surl.li/uahab> (дата звернення: 10.11.2024)

Дарина Каницька,

здобувач освіти

*Навчально-реаблітаційного закладу вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

Науковий керівник: Людмила Кушнір,

кандидат економічних наук, доцент,

Україна, м. Кам'янець-Подільський

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОБЛІКУ

Застосування цифрових технологій в аналітичну діяльність, бухгалтерський облік та аудит до зміни економічної парадигми в умовах сучасного глобалізму є досить актуальними

Технологічний процес обробки даних з використанням сучасного бухгалтерського програмного забезпечення можна поділити на 3 основні етапи, на кожному з яких розглянемо можливості застосування новітніх цифрових рішень:

1. Збір і введення первинної інформації для подальшої обробки в програмі. Це включає внесення первинних документів у програмне забезпечення;

2. Створення господарських операцій, структурування синтетичних і аналітичних рахунків, а також заповнення довідників постійними даними. На цьому етапі здійснюється перевірка введених даних і їх правильне відображення в програмі. Хоча впровадження інформаційних технологій надає системі бухгалтерського обліку контрольні функції, це не завжди гарантує відповідність даних фінансової звітності реальному стану справ;

3. Формування підсумків за звітний період на вимогу користувача. Це можуть бути бухгалтерські довідки, управлінські звіти або регламентована звітність. [1]

Цифрові технології відкривають можливість ефективного розподілу облікових завдань між працівниками різних напрямків. Кількість виконавців може варіюватися в залежності від обсягу робіт та розмірів підприємства. У великих компаніях з декількома офісами для ефективного ведення обліку зазвичай виділяють сервер, на якому розміщена програма (інформаційна база). Підключення до сервера дозволяє працювати з програмою з будь-якого місця.

Однак використання "хмарних" рішень значно спрощує цю систему, зменшуючи потребу в спеціалізованому обладнанні та дозволяючи працювати в єдиній інформаційній базі без додаткових витрат на сервер та організацію окремих робочих місць [2].

Програмне забезпечення дозволяє налаштовувати звітність відповідно до потреб користувача. Однак збільшення обсягів і складності інформаційних потоків підвищує ризики втрат або викривлень даних, які можуть бути як випадковими, так і навмисними, з метою отримання вигоди [3]. Хоча цифрові технології надають значні переваги, вони також містять ризики, які потребують ефективного управління.

Ці ризики можуть проявлятися по-різному для підприємств з різних галузей. Для компаній, чия діяльність тісно пов'язана з цифровими технологіями, їх вплив буде відчутнішим. Оскільки цифрові рішення впливають на роботу персоналу, обробку даних та організацію бізнес-процесів, підприємства, що працюють в галузі інформаційних та цифрових технологій, вже мають свій специфічний набір ризиків[4].

Характеристика ризиків, зумовлених впровадженням цифрових технологій в сфері бухгалтерського обліку

Вид ризику	Прояви в сфері бухгалтерського обліку
Ризики, пов'язані із застосуванням інтернету речей	- автоматичне перенесення недостовірних даних внаслідок проблем в роботі фізичних пристроїв (збої в роботі датчиків)
Ризики застосування штучного інтелекту, роботизації, автоматизації	- витік облікової інформації, яка є комерційною таємницею; - скорочення облікового персоналу
Ризики використання технологій блокчейн	- незмінність інформації; - неможливість виправлення помилок
Ризики, пов'язані з використанням імпортного програмного забезпечення та мікроелектроніки	- заборона використання бухгалтерського програмного забезпечення
Ризики, пов'язані із застосуванням хмарних і розподільних обчислень	- складність контролю за роботою хмарного програмного забезпечення; - складність в своєчасному запобіганні збоям
Ризики, пов'язані зі стійкістю роботи інтернету	складність введення даних до хмарного програмного забезпечення; - несвочасна подача звітності
Ризики, пов'язані з підвищенням рівня складності бізнес – моделей і відсутністю кваліфікованих кадрів	- недостатній рівень знань облікового персоналу в частині роботи з цифровими технологіями

Джерело: [4]

Отже, впровадження цифрових технологій у бухгалтерський облік впливає на всі етапи процесу обробки інформації. При цьому основні елементи методу бухгалтерського обліку залишаються, але змінюються як за формою, так і за суттю. Аналіз таких цифрових технологій, як хмарні рішення, блокчейн та Інтернет речей, допоміг визначити особливості в організації документування і функціонуванні облікових працівників.

Список використаних джерел:

1. Бардаш С.В. Внутрішній контроль інформаційних комп'ютерних технологій Інноваційна економіка. 2013. № 8. С. 339-341. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_2013_8_75.
2. Кушнір Л.А. Управлінський облік і логістика в умовах діджиталізації.
3. Підприємництво та логістика в умовах сучасних викликів. Матеріали наук.-практ. конференції. Тези доповідей (26–28 травня 2022 р.) /Відп. ред. А. І. Крисоватий. – Тернопіль, 2022. – 241 с.
4. Ратинський В. В. Інформаційні технології в бухгалтерському обліку. перспективи та проблеми. Економіка. Фінанси. Право. 2021. № 4(1). С. 17-20. URL: <http://efp.in.ua/uk/journal-item/297>
5. Шевчук І.Б., Депутат Б.Я., Тарасенко О.Є. Цифровізація та її вплив на економіку України: переваги, виклики, загрози й ризики. Причорноморські економічні студії. 2019. Випуск 47-2. С. 173-177. URL: http://bses.in.ua/journals/2019/47_2_2019/34.pdf

Влад Левицький,
здобувач освіти

*Відокремленого структурного підрозділу
Кам'янець-Подільський фаховий коледж
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
Україна, м. Кам'янець-Подільський,
Науковий керівник: **Оксана Комарніцька,**
викладач-методист вищої категорії,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

МІСЦЕ І РОЛЬ ЛЮДИНИ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСАХ: НАУКОВЕ І ПРАКТИЧНЕ ВИКОРИСТАННЯ ТРУДОВИХ КАТЕГОРІЙ

Докорінні структурні зміни в суспільному виробництві, дисбаланс у праце забезпеченості, зниження якості робочої сили потребують активізації наукових досліджень у сфері трудових відносин. Існує нагальна потреба наукового і практичного використання категорії, яка б повніше відображала суть явища, характеризуючи його з кількісної та якісної сторін.

В науковому обігу існує велика кількість понять, які стосуються використання людини в процесі праці та які демонструють еволюцію її ролі в ньому, а саме: «робоча сила», «персонал», «трудові ресурси», «людські ресурси», «кадри», «трудовий потенціал», «людський капітал» та інші. Однією з перших категорій, яка характеризувала відношення людини до суспільного виробництва, була робоча сила.

Це поняття зустрічалось серед ранніх економістів-ринкотворів. Вперше категорія робоча сила була застосована Д. Рікардо для означення найманих працівників. Поняття, що характеризує людину в процесі трудової діяльності є робоча сила як її здатність до праці.

У вітчизняній економічній науці тривалий час панувало розуміння робочої сили у визначенні К. Маркса: "Під робочою силою, або її здатністю до праці, ми розуміємо сукупність фізичних і духовних здібностей, якими володіє організм, жива особистість людини, і які використовуються нею щоразу, коли вона виробляє певні споживчі вартості".

На нашу думку, в сучасних умовах господарювання, категорія «робоча сила» певною мірою себе вичерпала, оскільки, коли частка розумової та творчої праці постійно зростає, одних тільки фізичних і духовних здібностей замало. Вони стверджують, для того, щоб стати робочою силою при сучасному розвитку науки і техніки, необхідно мати певні професійні знання, вміння та навички.

Умовно кажучи цей термін «робоча сила» можна вжити, коли ми характеризуємо використання некваліфікованих, або низькокваліфікованих працівників, праця яких не вимагає затрат інтелекту, отже вони виступають як робоча сила.

З розвитком економічних відносин та індустріалізації колишнього Радянського Союзу та розвитком капіталістичних відносин, переходу від ручної праці до машинного обладнання, змінюється відношення до виробництва, і водночас змінюється відношення до робочої сили (персоналу). В науковому обігу стає популярною така категорія як «трудові ресурси».

Уявлення про людину як «трудовий ресурс» характерні для епохи ранньої індустріалізації, коли значна маса сільських жителів мігрували в міста і ставала «ресурсом» для створення заводів і фабрик.

Трудові ресурси сприймалися на рівні з виробничими ресурсами, вони прирівнювались до інших економічних ресурсів, таких як земля, капітал, техніка, сировина, енергоресурси та ін., людина стає додатком машинного обладнання і, відповідно, стає таким самим ресурсом для виробництва як земля та верстати.

У роки Першої світової війни інтенсифікація використання фізичних можливостей людини у великому машинному виробництві була доведена до межі. Подальше підвищення його результативності на цій основі стало вже неможливим. Тоді широко почала розвиватися така наука, як психологія, яка почала інтегруватися з економікою, стали зароджуватися новітні технології, і людина почала розглядатися не як загальний, неусоблений трудовий ресурс, а кожна людина почала сприйматися як особистість, стали враховуватися психологічні особливості кожного працівника, настала черга залучення ресурсів людської особистості.

Цього зажадала і автоматизація виробництва, при якій фізичні затрати знижуються, а розумові та психологічні збільшуються, і на початку 30-40 років почала вживатися категорія «людські ресурси». Розумовою діяльністю керувати набагато складніше, ніж фізичною. Чисто адміністративні методи, навіть підкріплені регулярними подачками, стали вже непридатні. Вони не в змозі вже були пробудити і активізувати творчий потенціал людей. Саме життя зробило необхідною переорієнтацію управлінської парадигми на людину. Безпосереднім поштовхом до цього процесу послужили знамениті «хоторнські експерименти», що проводилися під керівництвом відомого фахівця Е. Мейо.

З розвитком інформаційних технологій людина як ресурс виробництва перестає розглядатися. На перший план виходять якісні характеристики людини як знання, здоров'я, освіта та ін. І наприкінці 1970-х рр. радянськими вченими була обґрунтована й упроваджена в понятійний апарат економічна категорія «трудовий потенціал».

Трудовий потенціал стає найбільш поширеною категорією, оскільки на першому плані і основою всього виробництва стала людина.

Однією з проблем формування ефективного трудового потенціалу в Україні є те, що не на всіх українських підприємствах розуміють значущість розвитку кадрового потенціалу, але провідні світові корпорації вже визнали, що єдина стійка конкурентна перевага, яку підприємство буде мати в майбутньому, – це люди [1, с. 25].

Уявлення про «людський капітал» характерно для компаній постіндустріальної економіки, на яких кваліфікація, креативність людини, її ініціативність, система соціально-виробничих відносин, норми корпоративної етики стали важливими факторами конкурентоспроможності та фінансової стійкості. Працівники корпорацій починають розглядатися як капітал, а зростання «людського капіталу» стає цінністю та ціллю корпорацій. Люди стають «капіталом», перетворюються на універсальний фактор виробництва, так наприклад, як раніше гроші перетворилися із засобу товарообміну в

Людській капітал визнаний світом, як найцінніший ресурс, набагато важливіший, ніж природні ресурси або накопичене багатство.

В умовах науково-технологічної революції другої половини ХХ ст., з розвитком інформаційного постіндустріального суспільства в економічній науці з'явилося нове самостійне поняття – «інтелектуальний капітал», яке вже сьогодні досить активно використовується економістами в обґрунтуванні суспільно-економічних процесів сучасності.

Ні капітал, ні земля, ні природні ресурси не змогли зрівнятися з інформацією та знаннями за їх впливом на суспільно-економічний розвиток.

Результати досліджень фахівців Світового банку дають можливість зробити висновок, що ключове місце у національному багатстві належить саме людським інтелектуальним ресурсам.

Таким чином, головним фактором виробництва на сучасному етапі стає інтелектуальний капітал, і аж ніяк не матеріальні засоби та блага.

Висновки. Проведені теоретичні дослідження дозволили визначити місце і роль людини в соціально-економічних процесах.

Але, вважаємо за потрібне, звернути увагу, що принциповою відмінністю є середовище виникнення цих категорій. Людський капітал – поняття виключно ринкової економіки, і виникає в технологічно розвинутих країнах світу.

На жаль, в Україні в основному домінує третій і четвертий технологічний уклад. Таким чином, оскільки Україна перебуває на індустріальному етапі і не вичерпала усіх його можливостей, відповідно повністю ще не сформувався та не розвинувся трудовий потенціал, і на даний момент не відповідає вимогам сучасного економічного розвитку. Сучасне виробництво експлуатує трудовий потенціал, створений, здебільшого, ще за радянських часів, і виникають підстави перейматися, тим, якщо не вкладати в його розвиток, він вичерпається швидше, ніж природні багатства.

В додаток цього зауважимо, людський капітал – це інтелект, здоров'я, знання, якісна та продуктивна праця, якість життя населення і самі ведучі спеціалісти, які визначають креативність і інноваційність національних економік, цілком очевидно, на даний момент не має підстав стверджувати про формування та розвиток людського капіталу в Україні, оскільки маємо відсутність підґрунтя для його виникнення та розвитку, тому, що саме трудовий потенціал є «висхідною категорією визначення поняття людського капіталу» [2].

Список використаних джерел:

1. Акулов М. Г. Економіка праці та соціально-трудові відносини. К. : Центр учбової літератури, 2020. 328 с.
2. Бородіна О.М. Людський капітал на селі: наукові основи, проблеми розвитку. К.: ІАЕ УААН, 2003. 177 с.
3. Михайлова Л.І. Формування, розвиток та використання трудових ресурсів як складової капіталу АПК. Монографія. 2020. С.17.

Назар Макаров,
здобувач освіти

*Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

*Науковий керівник: Людмила Кушнір,
кандидат економічних наук,
доцент, Україна*

м. Кам'янець-Подільський

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Бухгалтерський облік є ключовим елементом фінансового управління підприємствами, незалежно від зовнішніх обставин. Проте, в умовах воєнного стану в Україні, його значення зростає, оскільки на підприємства впливають численні виклики, пов'язані з безпекою, збереженням активів, логістикою та стабільністю фінансових потоків. Зміни в економічній та політичній ситуації змушують бухгалтерів адаптувати процеси обліку до нових умов, що включає реагування на нові законодавчі ініціативи та інтеграцію сучасних технологій для забезпечення безперервності роботи підприємства.

Одна з основних функцій бухгалтерського обліку в умовах воєнного стану полягає у забезпеченні точності та достовірності фінансової інформації. Це є ключовим аспектом для прийняття управлінських рішень, що стосуються використання наявних ресурсів, зменшення ризиків і забезпечення стійкості бізнесу. Інвестори, кредитори, державні установи та інші зацікавлені сторони покладаються на ці дані для оцінки стабільності підприємства та ухвалення рішень щодо інвестицій, кредитування або надання фінансової підтримки. [1]

Одним з основних викликів для бухгалтерів є необхідність швидкого реагування на зміни у правовому полі. Уряд України прийняв низку законодавчих актів, спрямованих на підтримку бізнесу під час війни, включаючи пільгові умови оподаткування, відстрочку або скасування податкових зобов'язань для окремих підприємств та галузей. Такі заходи вимагають від бухгалтерів постійного моніторингу та швидкої адаптації до змін у законодавстві. Це включає переоформлення документів, правильне трактування нових норм і забезпечення відповідності податкової звітності новим вимогам. [2]

Крім того, в умовах війни виникає потреба в чіткому обліку знецінення активів, які можуть бути пошкоджені або втрачені через військові дії. Це стосується як матеріальних активів, так і фінансових, зокрема кредиторської та дебіторської заборгованості, яка може бути неповерненою через неплатоспроможність контрагентів або втрату контролю над активами у регіонах, що постраждали від бойових дій. [3]

В умовах воєнного стану значно зростає роль інформаційних технологій у бухгалтерському обліку. Впровадження хмарних технологій дозволяє забезпечити віддалений доступ до облікових систем, що є особливо важливим для підприємств, які опинилися у зоні активних бойових дій або змушені евакуювати персонал. Хмарні обчислення дозволяють зберігати важливі дані та забезпечувати їх доступність у будь-який момент, незалежно від фізичного розташування бухгалтерії або керівництва компанії.

Крім того, автоматизація процесів дозволяє зменшити кількість рутинних операцій і скоротити час на обробку документів. Програмні рішення для бухгалтерії автоматично обробляють дані, складають фінансові звіти та аналізують фінансові

показники. Це особливо важливо в умовах підвищеної уваги з боку контролюючих органів, які перевіряють точність і достовірність фінансових операцій підприємств під час кризи. [4]

Законодавчі ініціативи під час воєнного стану, спрямовані на підтримку бізнесу, включають різні заходи, такі як тимчасове звільнення від сплати податків, запровадження нових режимів оподаткування для малого та середнього бізнесу, а також стимулювання експорту. Ці заходи мають на меті зменшити тиск на бізнес і забезпечити його виживання в умовах економічної нестабільності. Для бухгалтерів це означає необхідність уважно стежити за законодавчими змінами та своєчасно коригувати свою роботу відповідно до нових вимог.

Одним з важливих аспектів є також зміна правил щодо обліку гуманітарної допомоги, пожертвувань і міжнародної фінансової підтримки, яка надається Україні під час війни. Це вимагає розробки нових процедур обліку таких операцій, а також дотримання міжнародних стандартів фінансової звітності. [5]

Бухгалтерський облік в Україні в умовах воєнного стану відіграє надзвичайно важливу роль у забезпеченні стабільності та прозорості фінансових операцій підприємств. Завдяки сучасним інформаційним системам, а також постійній адаптації до змін у законодавстві, підприємства можуть ефективно управляти своїми фінансами навіть в умовах кризи. Важливою умовою успішного функціонування бухгалтерського обліку залишається кваліфікація та готовність фахівців до швидких змін у бізнес-середовищі, що дозволяє підприємствам продовжувати свою діяльність у складних умовах воєнного конфлікту.

Список використаних джерел:

1. Лемішовська О., Лінинська В. Бухгалтерський облік в умовах воєнного стану. Економіка та суспільство, 2022. 45. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-23>
2. Грибовська Ю. М., Кононенко Ж. А. Особливості бухгалтерського обліку під час кризи. Економіка та суспільство. 2023. 48. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/2201/2128>
3. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо особливостей ведення бухгалтерського обліку під час воєнного стану» URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
4. Гораш І. Особливості діджиталізації бухгалтерського обліку в умовах воєнного стану. Розвиток фінансів, аудиту, бухгалтерського обліку та оподаткування: реалії часу: III Міжнародна науково-практична інтернет-конференція студентів, аспірантів та молодих вчених пам'яті видатного українського вченого-економіста Сергія Ілліча Юрія (м. Кам'янець-Подільський, 01 лютого 2024 р.). Кам'янець-Подільський : НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут». 2024. С.123-125.
5. Корженівська Н.Л., Кушнір Л.А. Автоматизація бухгалтерського обліку як прерогатива в інклюзії: пропозиції пропонує програм українського виробництва. Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції «Інновації партнерської взаємодії освіти, економіки та соціального захисту в умовах інклюзії та прагматичної реабілітації соціуму», 24-25 листопада 2022 року. НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут», м. Кам'янець-Подільський, 2023. С.196-198.

*Андрій Муравинець,
здобувач освіти
Відокремленого структурного підрозділу
Кам'янець-Подільський фаховий коледж
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
Україна, м. Кам'янець-Подільський,
Науковий керівник: **Оксана Комарніцька,**
викладач-методист вищої категорії
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ, МЕТОДИКИ ТА ПРАКТИКИ ПРОВЕДЕННЯ ІНВЕНТАРИЗАЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВІ В УМОВАХ МІЖНАРОДНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Важливою теоретичною і практичною проблемою сучасного бухгалтерського обліку є забезпечення достовірності показників обліку і фінансової звітності. Одним із засобів такого забезпечення виступає інвентаризація як елемент методу бухгалтерського обліку.

Інвентаризація сьогодні є не просто необхідним, але безальтернативним важелем в руках керівництва підприємства щодо управління матеріальними ресурсами. «... якою б важкою і невдячною була б робота з виявлення реальної вартості активів і зобов'язань підприємства на кінець року, можна з впевненістю стверджувати лише одне: без її здійснення припиняють працювати всі інші бухгалтерські методи й хитрощі...» [1, с. 2].

Проте, останнім часом на інвентаризацію дивляться як на щось зайве, непотрібне. Її проводять формально, переносячи дані з бухгалтерського обліку до акту інвентаризації, що є даремним витрачанням коштів і часу. Однією з причин відношення до інвентаризації як набридлої формальності є відсталість від вимог практики розробок методики проведення інвентаризації, застарілість чинних положень та інструкцій про проведення інвентаризацій. Так, за умови автоматизації процесу управління складськими операціями чи при багатозмінному режимі діяльності підприємства, практично неможливо здійснювати інвентаризацію матеріальних цінностей на певну дату із закриттям складу та припиненням будь-яких операцій.

У зв'язку з цим хотілося б акцентувати увагу на такому методі інвентаризації як неперервна/перманентна інвентаризація [2], суть якої полягає в тому, що її проводять на підприємстві протягом усього року. Головною її умовою є визначення повної номенклатури товарно-матеріальних цінностей так, щоб протягом року всі цінності були проінвентаризовані. В сучасних умовах за автоматизації ведення бухгалтерського обліку ця умова не є обтяжливою. Цей метод дає можливість не тільки здійснювати систематичний контроль за наявністю, зберіганням і використанням запасів на складах, але й допомагає оперативно виявити недоліки і помилки в аналітичному обліку.

В зарубіжних країнах (зокрема США) інвентаризація в більшості випадків проводиться так званім «циклічним методом» [3] — суть якого в тому, що зняття залишків відбувається так, щоб перевірка конкретного виду запасів проводилась у момент його найменшої наявності на складі, але відбулась не рідше одного разу на рік. В такому випадку часто залишки, що існують в аналітичному обліку, є фактично відсутніми в зв'язку з їх природнім убутком, чи є бракованими, чи

втратили свою первісну вартість і стали непридатними для цільового використання (а отже їх слід переоцінити чи списати).

Ще однією проблемою тепер уже практики інвентаризації є використання ручної праці в процесі її проведення. Виконання великого обсягу робіт при знятті фактичних залишків є досить трудомісткою ділянкою, тому актуальною залишається проблема комп'ютеризації і не тільки обліку, але й логістики і управління на підприємстві. Впровадження маркування штрих-кодами і використання електронних зчитувачів (сканерів) дозволяє значно спростити процес інвентаризації. Таким чином можна вирішити відразу кілька проблемних питань практики інвентаризації — дотримання об'єктивності, підвищення точності результатів, зменшення термінів проведення та зниження обсягу трудових затрат.

Аналізуючи систему господарського контролю, що тривалий час існувала в нашій країні, необхідно відзначити, що держава завжди мала потужні органи господарського контролю, яким, згідно з чинним на той час законодавством, було надано широкі повноваження для проведення ревізій і перевірок. Радикальні зміни в системі господарського управління на етапі переходу до ринкової економіки зумовили появу нової інфраструктури – аудиту.

Сутність інвентаризації під час аудиту має свої особливості. Інвентаризація під час аудиту повинна проводитися з метою підтвердження показників фінансової звітності, в першу чергу, активів підприємства. Тому можна зробити висновок, що інвентаризація в аудиті – це один із методів перевірки фактичної наявності майна та зобов'язань підприємства, правильності та достовірності його оцінки, який необхідний для підтвердження показників фінансової звітності на дату її складання. У зв'язку з цим, не можна погодитися, що інвентаризація під час аудиту забезпечує збереження цінностей і раціональне їх використання у господарській діяльності підприємства, оскільки до обов'язків аудитора входить лише підтвердження достовірності показників фінансової звітності.

Вважаємо, що інвентаризація може допомогти аудитору правильно оцінити надійність системи бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю, дозволить розумним чином знизити кількість об'єктів обліку для вивчення, але не враховується основне призначення інвентаризації під час аудиту: можливості ефективного підтвердження достовірності сум, відображених у фінансовій звітності.

Інвентаризацію, безумовно, може провести і аудиторська фірма, але при цьому необхідно чітко розмежувати такі поняття, як «інвентаризація під час аудиту» та «інвентаризація як послуга аудиторської фірми», оскільки ці два поняття передбачають різний ступінь участі аудитора при здійсненні інвентаризації. Якщо інвентаризація є послугою аудиторської фірми, то методика її здійснення буде аналогічною методиці інвентаризації та в ході ревізії. При здійсненні інвентаризації, як послуги, аудиторська фірма повинна самостійно відпрацювати порядок проведення інвентаризації, отримати консультації та рекомендації у технологів-фахівців, щоб не зашкодити підприємству проведенням інвентаризації та узгодити його із замовником.

Отже, мета інвентаризації в сучасних умовах господарювання – виявлення наявності та оцінка стану об'єкта, що перевіряється, виявлення відхилень від тих нормативних, планових, облікових та інших характеристик. Сьогодні актуальним питанням є не тільки удосконалення методики інвентаризації, але й впровадження в її практику засобів управлінського обліку і логістики, застосування

комп'ютеризації обліку і складського господарства, впровадження автоматизованих систем управління із застосуванням інформаційних технологій.

Список використаних джерел:

1. Литнев О. М. Фінансова звітність: вимірювання чи аналіз? CONSULTING. № 195
2. Гуйда Леонід. Коли і для чого проводиться інвентаризація // www.dtk.com.ua/debet/ukr/2000/47.html
3. Лучко М. Р., Бенько І. Д. Бухгалтерський облік у зарубіжних країнах: Навчальний посібник. К.: Знання, 2016. С. 71.
4. Плиса В.Й. Бухгалтерський облік: навчальний посібник для ст-ів ЗВО. К. : Каравела, 2019. 560 с.

Анастасія Охотська,

здобувач освіти

*Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

Науковий керівник: Олег Коркушко,

*кандидат економічних наук, доцент кафедри
фінансів, обліку та оподаткування ім. С. Юрія*

Україна, м. Кам'янець-Подільський

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

Сучасне підприємницьке середовище, особливо в умовах економічної нестабільності та змін у законодавстві, потребує ефективних методів бухгалтерського обліку та аналізу для стратегічного управління та зниження податкових ризиків. З огляду на це, організація облікових процесів є ключовим елементом у функціонуванні підприємств, що дає можливість контролювати, оцінювати та вдосконалювати фінансові процеси підприємства.

Організація бухгалтерського обліку — це не тільки технічний процес збору й обробки фінансової інформації, але й важливий інструмент для прийняття стратегічних рішень керівництвом підприємства. Ефективно організована система обліку дозволяє комплексно відображати діяльність підприємства, зокрема через баланс, облік витрат, доходів, зобов'язань та інвестицій. Важливо відзначити роль інформаційних систем обліку, які забезпечують швидке і точне відображення фінансових операцій, необхідне для коректного податкового обліку та внесення штрафних санкцій [1].

Фінансовий аналіз забезпечує можливість ефективно оцінювати фінансові потоки підприємства та визначати перспективи її розвитку, що дозволяє виявити слабкі місця в діяльності підприємства і використовувати тимчасові управлінські коригування. Даний аналіз є невід'ємною складовою управління підприємством, дозволяє оцінити результативність діяльності та виявити можливі загрози. Окремо варто згадати про важливість порівняння даних за кілька періодів, що дозволяє досліджувати тенденції розвитку та прийняти обґрунтовані управлінські рішення [3].

Одним із ключових аспектів успішного функціонування підприємства є зниження податкових ризиків. Організоване податкове планування дозволяє не лише зменшити податкові навантаження, але й покращити ефективний розподіл ресурсів для підтримки стратегічних цілей. Також, потрібно акцентувати увагу на важливості складання прогнозів податкових зобов'язань та оцінці можливих ризиків. При цьому основними завданнями податкового планування є визначення оптимальних методів обліку доходів та витрат для зниження фінансових витрат підприємства.

Застосування різних підходів до податкового планування, що враховують специфіку податкового законодавства, дозволяє адаптувати облікові процеси до потреб кожного конкретного підприємства. [2].

Організація обліку є не лише обов'язковою процедурою, а й інструментом стратегічного розвитку підприємства. Застосування інноваційних методів обліку дозволяє підприємствам вчасно виявляти фінансові труднощі та прогнозувати можливі ризиків. Наприклад, автоматизація облікових процесів і впровадження сучасних програмних продуктів дозволяє підприємствам покращити точність звітності та знизити витрати на облік.

Сучасні програмні рішення для бухгалтерського обліку, такі як ERP-системи, надають підприємству можливість інтегрувати різні аспекти фінансової діяльності в єдину платформу. Це дозволяє аналізувати дані в реальному часі, що є критичним для прийняття оперативних рішень. Крім того, інноваційні методи обліку, зокрема, застосування аналітики великих даних (Big Data), дозволяють не лише прогнозувати майбутні фінансові результати, але й ідентифікувати нові бізнес-можливості. Це особливо важливо в умовах високої невизначеності, коли підприємства стикаються з постійними змінами в економічному середовищі. Використання даних для аналізу тенденцій ринку такої поведінки споживачів може значно підвищити якість стратегічного планування [1].

Таким чином, інтеграція сучасних технологій, удосконалення облікових систем і стратегічне управління фінансами не тільки підвищують ефективність підприємств, але й забезпечують їх конкурентоспроможність на ринку. Це підкреслює необхідність постійного вдосконалення методів обліку, аналізу та оподаткування для успішної адаптації до сучасних викликів.

Список використаних джерел

1. Наумова Т.А., Акімова Н.С., Чернікова І.Б., Кирильєва Л.О. Загальні основи організації бухгалтерського обліку: навчальний посібник. Харків. 2019. С. 168
2. Самусевич Я. В., Височина А. В. Податкове планування та основи податкової оптимізації: навчальний посібник. Суми . 2021. С. 344
3. Химич І., Різник Н. Фінансово-економічний аналіз підприємств: основа прогнозування позитивних результатів в умовах кризи. Міжнародний науковий журнал менеджменту, економіки та фінансів. 2024. № 3 (1). С. 62-71.

Вікторія Пилат
здобувач освіти
закладу вищої освіти
Львівського державного університету
безпеки життєдіяльності
Науковий керівник: **Ігор Кравець**
доцент, кандидат технічних наук, доцент,
Україна, м. Львів

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

У сучасних умовах функціонування підприємств важливим аспектом їх діяльності є облік, аналіз та оподаткування. Ці три елементи тісно пов'язані між собою і забезпечують ефективне управління фінансами організації. З одного боку, облік дозволяє систематизувати дані про фінансово-господарську діяльність, а з іншого — аналіз і оподаткування забезпечують прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Важливо, щоб організації мали чітку методологію для проведення цих процесів, що дозволить підвищити ефективність управління та зменшити ризики.

Організація обліку на підприємстві повинна ґрунтуватися на принципах, що відповідають вимогам чинного законодавства та специфіці діяльності конкретної організації. Важливим елементом є вибір облікової політики, яка включає методи оцінки активів, порядок обліку зобов'язань та формування фінансової звітності. Кожне підприємство повинно адаптувати свої облікові процедури до вимог ринку та специфіки своєї діяльності, щоб забезпечити максимально ефективний облік. Це вимагає не лише теоретичних знань, але й практичного застосування, щоб відобразити реальну фінансову ситуацію [1, с. 13].

Щоб забезпечити достовірність даних, підприємства повинні створити надійну систему внутрішнього контролю. Ця система включає регулярний моніторинг та аудит облікових процесів, що дозволяє виявляти помилки або недоліки в обліку на ранніх етапах. Внутрішній контроль не лише підвищує точність облікових даних, але й сприяє покращенню процесів управління, забезпечуючи більш ефективну роботу підприємства в цілому. Регулярні перевірки та коригування облікової політики дозволяють організації адаптуватися до змінюваних умов зовнішнього середовища та забезпечити свою фінансову стійкість.

Аналіз фінансових результатів є важливим етапом управлінського процесу. Він дозволяє виявити сильні та слабкі сторони підприємства, а також можливості для покращення. Застосування різноманітних аналітичних інструментів, таких як горизонтальний та вертикальний аналіз, дозволяє оцінити динаміку фінансових показників. Крім того, важливо звертати увагу на порівняльний аналіз з конкурентами, що може дати цінну інформацію для прийняття рішень [2, с. 23].

Оподаткування є невід'ємною частиною фінансового управління підприємством. Правильна організація податкового обліку дозволяє підприємствам уникнути штрафів та санкцій з боку податкових органів. Важливо враховувати зміни в податковому законодавстві, що впливають на фінансові результати. Для цього необхідно регулярно проводити аналіз податкових ризиків та розробляти стратегії для їх мінімізації.

Податковий облік включає систему обліку всіх податкових зобов'язань підприємства. Правильна організація податкового обліку передбачає ведення окремого обліку для різних видів податків. Підприємства повинні враховувати не лише прями, а й непрямі податки, а також податкові пільги та знижки. З метою оптимізації податкових витрат варто здійснювати планування податкових зобов'язань.

Впровадження сучасних інформаційних технологій у процеси обліку, аналізу та оподаткування значно підвищує їх ефективність. Використання автоматизованих систем обліку дозволяє зменшити людський фактор і підвищити точність даних. Системи бізнес-аналітики надають можливість проводити глибокий аналіз фінансових даних в реальному часі. Крім того, сучасні технології спрощують процес підготовки фінансової звітності та податкових декларацій.

Професійна підготовка спеціалістів у сфері обліку, аналізу та оподаткування є важливою умовою для успішної діяльності підприємств. Вимоги до знань та навичок бухгалтерів та аналітиків постійно змінюються, що вимагає безперервного навчання. Професійні організації та асоціації пропонують програми підвищення кваліфікації, що сприяють розвитку спеціалістів. Успішні підприємства інвестують у навчання своїх працівників, що приносить користь у вигляді зростання ефективності роботи.

Законодавче регулювання обліку, аналізу та оподаткування є важливим аспектом, що впливає на їх організацію. Постійні зміни в законодавстві вимагають від підприємств адаптації їхніх облікових політик та процедур. Важливо бути в курсі актуальних змін та своєчасно їх впроваджувати. Невиконання законодавчих вимог може призвести до серйозних фінансових наслідків [3, с. 197].

Організаційно-методичні аспекти обліку, аналізу та оподаткування є критично важливими для успішного функціонування підприємств. Вони взаємопов'язані і впливають на загальний фінансовий стан організації. Ефективне управління цими аспектами допомагає знижувати ризики, покращувати фінансові результати та забезпечувати сталий розвиток. Впровадження сучасних технологій, професійна підготовка спеціалістів та дотримання законодавчих вимог є ключовими факторами успіху в цій сфері.

Список використаних джерел

1. Болорху, Турболду. Організаційно-методичні аспекти обліку і контролю доходів від операційної діяльності підприємства : кваліфікаційна робота бакалавра / Болорхуу Турболду. – Харків : ХНАДУ, 2023. 61 с.
2. Горбатенко А. А. Особливості формування власних фінансових ресурсів підприємств в Україні. Економічний вісник Переяслав Хмельницького ДПУ ім. Григорія Сковороди. 2010. Випуск № 15/1. С. 195-201.
3. Бугай Н.О. Власний капітал як складова фінансової системи підприємства: проблематика та шляхи їх вирішення. Агросвіт. 2016. № 21. С.19-25.

Валерія Покровка,
здобувачка освіти

*Таврійського державного агротехнологічного
університету імені Дмитра Моторного*

*Науковий керівник **Наталія Голуб**
кандидат економічних наук, доцент
Україна, м. Запоріжжя*

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Бухгалтерський облік у страховій справі має свої особливості, такі як специфічні бухгалтерські рахунки, фінансові операції та стандарти бухгалтерського обліку, що не завжди застосовуються до страхової діяльності [2].

Об'єктом дослідження є система обліку діяльності страховиків в Україні, яка включає в себе сукупність принципів, методів та прийомів, що використовуються для відображення та реєстрації господарських операцій, пов'язаних зі страховою діяльністю.

Предметом безпосередньої діяльності страховика може бути лише страхування, перестраховання і фінансова діяльність, пов'язана з формуванням, розміщенням страхових резервів та їх управлінням. Відразу додамо, що страховик не може виступати у якості гаранта (поручителя), а також вельми сумнівним є його право видавати позики третім особам.

Відповідно закону «страхові компанії (страховики) повинні створювати страхові резерви, достатні для майбутніх виплат страхових сум і страхових відшкодувань» [1].

З урахуванням цього, Планом рахунків передбачений рахунок 49 «Страхові резерви». Цей рахунок має такі субрахунки:

- 492 «Резерви із страхування життя»;
- 493 «Частка перестраховиків у технічних резервах»;
- 494 «Частка перестраховиків у резервах із страхування життя»;
- 495 «Результат зміни технічних резервів»;
- 496 «Результат зміни резервів із страхування життя»;
- 497 «Результат зміни резервів незароблених премій»;
- 498 «Результат зміни резервів збитків».

Якщо страхова сума за окремим об'єктом страхування перевищує 10 відсотків суми сплаченого статутного фонду і сформованих вільних резервів та страхових резервів, страховик повинен укласти договір перестраховання.

План рахунків, включений до рахунку 70 «Доходи від реалізації», передбачає субрахунок 705 «Перестраховання» який суттєво впливає на фінансовий результат від основної діяльності страховика.

Сплата за страхування, що страхувальник повинен сплатити страховику згідно з договором страхування, називається страховим платежем, і відображається в рахунку 76 «Страхові платежі». Субрахунки цього рахунку відкриваються для різних видів страхування.

Треба також зауважити, що операції з надання послуг зі страхування і перестраховання, передбачені Законом України «Про страхування», соціального і пенсійного страхування не є об'єктом оподаткування. Це має значення для належного відображення надходження страхових платежів у бухгалтерському обліку [1].

Крім того, ще однією специфічною для страховиків операцією є здійснення страхових виплат. Вони виплачуються страховиком згідно з умовами договору страхування при настанні страхового випадку.

Страховики оприлюднюють свою річну фінансову звітність та консолідовану звітність через періодичні видання або окремі друковані видання. Важливо зауважити, що окрім фінансової звітності, страховики подають «страхову звітність» уповноваженому органу, такому як Держкомфінпослуги, яка включає декларацію з перестраховування та інші звітні документи.

Одним із видів добровільного страхування є страхування майна. Об'єктами майнового страхування можуть бути майнові інтереси страхувальника, які не суперечать законодавству і пов'язані з володінням, користуванням і розпорядженням майном.

Страхова сума визначається в межах вартості майна за цінами і тарифами на момент укладення договору страхування. Страхування майна здійснюється на підставі письмового договору між страхувальником і страховиком, який може бути укладений шляхом видачі страхового свідоцтва. Обов'язок страхувальника полягає в сплаті страхового внеску, а договір страхування набирає чинності з моменту оплати першого страхового внеску.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про страхування» від 18 листопада 2021 року №1909-IX зі змінами та доповненнями <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text>
2. Сосновська О.О. Страхування: навчальний посібник. Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2021. 328 с.

*Ганна Самчук,
студентка*

*Західноукраїнський національний університет
Вадим Москалюк,*

*студент
Західноукраїнський національний університет
Науковий керівник: Микола Палюх,
кандидат економічних наук, доцент,
Україна, м. Тернопіль*

ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ТА РОЗПОДІЛУ ПРИБУТКУ В БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ

В наш час багато які економісти схильні бачити головну причину нинішньої економічної кризи в Україні як у російсько-українській війні, так і непослідовності проведення економічних реформ, доволі частих змінах економічного курсу та складу уряду. Безумовно така точка зору не позбавлена об'єктивності, однак до певної міри ситуація зумовлена в рівній мірі як макроекономічними та політичними проблемами, так і багатьма мікроекономічними чинниками. Так, не викликає сумніву той факт, що сучасний спад виробництва в Україні значною мірою є наслідком низької прибутковості та збитковості значної більшості вітчизняних підприємств.

Беззаперечно, що основним економічним чинником, який в значній мірі визначає прибутковість підприємства, є фінансовий результат підприємства. При

цьому фінансовий результат виступає тим комплексним показником, який узагальнює усі результати виробничо-господарської діяльності підприємства та визначає її ефективність.

Узагальнення інформації про фінансові результати підприємства від звичайної діяльності та надзвичайних подій ведеться на рахунок 79 «Фінансові результати». Рахунок – операційний, результатний, має ознаки пасивного рахунку. По кредиту рахунку 79 «Фінансові результати» на підставі довідок та розрахунків бухгалтерії відображаються суми в порядку закриття рахунків обліку доходів, по дебету – суми в порядку закриття рахунків обліку витрат, а також належна сума нарахованого податку на прибуток. Сальдо рахунку при його закритті списується на рахунок 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)».

Бухгалтерський облік фінансових результатів ведеться за видами діяльності, для яких відкриваються відповідні субрахунки. Аналітичний облік фінансових результатів ведеться за їх характером, видами продукції, товарів, робіт, послуг та іншими напрямками, визначеними підприємством самостійно.

На рахунок 70 «Дохід від реалізації» підприємство відображає доходи, отримані від реалізації продукції, товарів, робіт і послуг, а також суми знижок, наданих покупцям протягом звітного періоду. За кредитом рахунку відображається збільшення (одержання) доходу, а за дебетом рахунку – належна сума до сплати непрямих податків (акцизного збору, податку на додану вартість та інших обов'язкових платежів, передбачених законодавством) та списання у порядку закриття на рахунок 79 «Фінансові результати».

В кінці кожного звітної періоду всі доходи і витрати підприємства списуються на рахунок 79 «Фінансові результати». Потім залишок з рахунку 79 «Фінансові результати» списується на рахунок 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)» і вже після цього ми можемо сказати про результати діяльності підприємства (з прибутком чи зі збитком).

Підприємство самостійно визначає напрям використання прибутку, що залишається в його розпорядженні.

Із закриттям рахунку 79 «Фінансові результати» на рахунок 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)» при підготовці річної фінансової звітності та покриттям за рахунок нерозподіленого прибутку звітної періоду (або минулих років) збитків звітної періоду (або минулих років) тісно пов'язане поняття реформації балансу. Сальдо рахунку 79 «Фінансові результати» після реформації балансу буде нульовим.

Якщо суми нерозподіленого прибутку минулих років недостатньо для покриття збитку звітної періоду, то він покривається за рахунок резервного або додаткового капіталу (за винятком сум дооцінки майна при переоцінці).

Фінансовий результат, який призводить до збільшення власного капіталу, тобто прибуток, може залишатися нерозподіленим протягом певного періоду. Однак, частіше його розподіляють за напрямками майбутнього використання, які визначає власник (власники, учасники) підприємства або уповноважений орган згідно з установчими документами підприємства. Напрямок розподілу прибутку підприємство визначає самостійно.

Розмір і характер прибутків та збитків за кожен період діяльності підприємства є найважливішими підсумковими показниками його роботи. Прибуток займає одне із центральних місць у загальній системі вартісних інструментів управління економікою. Значна роль прибутку в розвитку підприємства та забезпеченні інтересів його власників і персоналу визначає необхідність ефективного та

безперервного контролю над ним. Контроль як метод управління за формуванням та використанням прибутку є процесом розробки та прийняття управлінських рішень з усіма основними аспектами його формування, розподілу та використання.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16 липня 1999 р. № 996-XIV (у редакції 10.08.2022 р.). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>
3. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій. Затверджений наказом Міністерства фінансів України від N 291 від 30 листопада 1999 р.
4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 3 «Звіт про фінансові результати», затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 31.03.1999 р. № 87
5. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 року № 996-XIV. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=996-14>
6. Чижишин О. І. Проблемні питання обліку надзвичайних доходів і витрат. Облік і фінанси АПК: освітній портал. URL: <https://magazine.faaf.org.ua/problemni-pitannya-obliku-nadzvichaynih-dohodiv-i-vitrat.html>

Євген Стрілець,

здобувач освіти Відокремленого структурного підрозділу

Кам'янець-Подільський фаховий коледж

Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти

«Кам'янець-Подільський державний інститут»

Науковий керівник: Ірина Гльос, викладач

Україна, м. Кам'янець-Подільський

НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

На сьогодні наслідки реформування системи оподаткування доходів фізичних осіб, започаткованого ще в 2004 р., виявляються вкрай суперечливими. Незадовільним можна вважати рівень виконання тих основних завдань, що ставились напередодні запровадження такої реформи, передусім, це створення умов для легалізації та зростання доходів населення, підвищення ділової активності. Низький рівень доходів значної частини населення, нерівномірний розподіл податкового навантаження на різні категорії фізичних осіб в контексті їх платоспроможності, повільні темпи детінізації доходів, широкі можливості для ухилення від оподаткування в одержувачів доходів, відмінних від заробітної плати, через недоліки в законодавстві, негативно позначаються як на фіскальній ефективності, так і справедливості податку з доходів фізичних осіб та потребують життя подальших заходів щодо його реформування. Зазначені проблеми залишаються невирішеними і сьогодні, ускладнюючись через поглиблення кризових явищ в економіці країни у зв'язку з подіями останніх років. Розробка

пропозицій із подальшого реформування податку за зазначеними напрямками, дозволить більшою мірою використовувати притаманний йому потенціал.

Варто відмітити, що орієнтація України на створення соціальної ринкової економіки висуває на перший план саме соціальний контекст податкової політики, зважаючи на те, що основний регулятивний потенціал стимулювання соціальних процесів знаходиться у сфері прямого оподаткування доходів фізичних осіб. Ефективна система оподаткування повинна стимулювати економічну активність громадян, а також сприяти перерозподілу доходів у суспільстві з метою недопущення різкої диференціації рівня життя населення і, як наслідок, виникнення соціальної напруженості в суспільстві. Втім, в Україні при високому ресурсному потенціалі, в тому числі в частині трудових ресурсів, такі негативні соціальні явища, як нерівність і бідність населення, значною мірою обумовлені чинним механізмом розподілу й перерозподілу доходів, який закріплює соціальні диспропорції. Низька результативність політики в області доходів робить очевидною необхідність принципових змін у її засобах і методах [1].

Забезпечення коригування перерозподільних механізмів у вітчизняній літературі пропонується за низкою напрямів, одним із яких є повернення до прогресивної шкали оподаткування доходів фізичних осіб як найбільш справедливої, що дозволить знизити нерівність доходів у суспільстві. Не заперечуючи проти цього аргументу та необхідності посилення податкової прогресії в оподаткуванні доходів фізичних осіб у довгостроковій перспективі, варто зазначити, що наразі реалізація цієї пропозиції не на часі. По-перше, в Україні лише намітилися позитивні зрушення в легалізації трудових доходів після радикального зниження ставки ЄСВ, вони ще не набули характеру сталої тенденції. Зроблені лише перші кроки в боротьбі з корупцією. Покарання за недекларування доходів та несплату з них податків ще не стало невідворотним. За цих умов запровадження прогресивного податку на доходи може повернути ситуацію з використанням неофіційної зайнятості та приховуванням доходів від оподаткування до її висхідного рівня. По-друге, наразі є вкрай актуальним формування податкової системи, сприятливої для економічного зростання, що є особливо важливим в умовах загострення міжнародної податкової конкуренції, яку не можна не враховувати в процесі проведення подальших податкових реформ.

З огляду на зазначене, ми пропонуємо шукати шляхи посилення прогресивності оподаткування доходів фізичних осіб у межах існуючої моделі пропорційного податку на доходи. Задля цього необхідно переглянути підходи до визначення податкової соціальної пільги.

Незважаючи на численні спотворення в поведінці платників, викликані наявністю обмежень в розмірі доходів, що визначають право на одержання базової пільги, про які йшлося раніше, такі обмеження мають бути збережені. Проте коло її одержувачів має бути розширене шляхом підвищення рівня доходів, що дають право на отримання пільги. Враховуючи недавні законодавчі зміни, варто закріпити прив'язку права на одержання пільги до змін у мінімальній зарплаті (сьогодні зазначена прив'язка стосується прожиткового мінімуму для працездатних осіб). При цьому варто виключити з числа одержувачів пільги осіб з доходами, що перевищують їх середній рівень по економіці.

В Україні вирішення проблеми посилення як соціальної справедливості, так і фіскальної ефективності податку на доходи фізичних осіб, зважаючи на високий рівень розшарування населення за доходами, який ще посилився з початком економічної кризи, можливий за рахунок збільшення рівня оподаткування осіб із

високими доходами. Втім, визначення шляхів практичної реалізації необхідних для цього заходів є найбільш проблематичним. Зокрема, при проектування змін за будь-якої податкової реформи, згідно теорії, необхідно враховувати мобільність високодохідних груп осіб та висококваліфікованих працівників у відповідь на зростання рівня оподаткування, що може мати місце як стосовно трудових, так і капітальних доходів [2; 3, с. 185]. Крім того, досить непростим завданням залишається визначення критеріїв, які б дозволили забезпечити більш-менш чітке розмежування доходів фізичних осіб за їх рівнями. Розуміння того, які доходи вважати високими чи надвисокими, як і безпосередньо поняття «багатство» суттєво змінюються як із часом, так і в різних соціальних групах. З огляду на це важливим є запобігання/недопущення перекладання тягаря оподаткування на представників середнього класу; підтримка останніх є важливою в будь-якому суспільстві. В Україні сприяння розвитку прошарку населення, якого можна віднести до середнього класу, є нагальним.

Список використаних джерел:

1. Швабій К.І. Фіскальна ефективність податку на доходи фізичних осіб. Фінанси України. 2012. № 3. С. 31-37. URL: http://ir.nusta.edu.ua/jspui/bitstream/doc/1241/1/1309_IR.pdf (дата звернення: 10.10.2024 р.).
2. Optimal Taxation: Optimal Income Taxation. URL: http://www.yorku.ca/bucovets/4070/optimal/optimal_c.pdf (дата звернення: 15.10.2024 р.).
3. Taxation of Household Savings. OECD Tax Policy Studies № 25, 2018. OECD Publishing, Paris. URL: https://read.oecd-ilibrary.org/taxation/taxation-of-household-savings_9789264289536-en#page4 (дата звернення: 10.11.2024 р.).

Віталій Ярошевський

здобувач освіти

*Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

*Науковий керівник: Ірина Гуменюк,
кандидат економічних наук, доцент,
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ РОБОТИ СИСТЕМИ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Однією з ключових функцій управління підприємством є внутрішній контроль, в рамках якого суб'єкти порівнюють планові та фактичні значення показників, аналізують їх відповідність зовнішньому економіко-правовому середовищу, виявляють відхилення, оцінюють їх небезпеку для діяльності підприємства. Крім того, здійснюється виявлення факторів, що спричинили ці відхилення, визначення їх впливу, а також підготовка необхідної інформаційної бази для прийняття управлінських рішень.

Згідно з визначенням М.Д. Корінькова [2], «внутрішньогосподарський контроль підприємства» – це регулярна перевірка, яку проводять усі посадові особи та громадські організації підприємства в межах своєї компетенції. Метою є перевірка виконання урядових рішень, вказівок вищих органів, використання виробничих ресурсів та дотримання законодавства для виявлення резервів виробництва, а також для рішучого запобігання крадіжок, зловживань, безгосподарності та марнотратства [2].

Ефективне функціонування системи внутрішнього контролю дає змогу вирішити низку завдань для суб'єкта господарювання, зокрема: забезпечити прийняття обґрунтованих та адекватних управлінських рішень, оптимізувати процеси фінансово-господарської діяльності, а також запобігти, виявити та усунути відхилення в інформації, що надається зацікавленим сторонам [1].

Основною метою системи внутрішнього контролю є забезпечення ефективної діяльності підприємства та задоволення потреб користувачів інформації, яку можна використати для розробки і обґрунтування відповідних управлінських рішень. У зв'язку з цим важливо визначити ключові характеристики системи внутрішнього контролю, що дозволить сформулювати та оцінити критерії її ефективності.

Для організації ефективної системи внутрішнього контролю необхідно розробити основні методи (або елементи методів). Вибір конкретних методів залежить від поставлених цілей внутрішнього контролю, обсягу обстеження об'єктів та необхідності отримання різноманітної доказової інформації щодо діяльності підприємства [3].

Ефективність системи внутрішнього контролю визначається двома ключовими чинниками: досягненням поставленої мети внутрішнього контролю та впливом, який спричиняє зміна одного показника господарської діяльності на результат іншого. Тобто, важливим є те, наскільки критичною буде виявлена помилка під час проведення внутрішнього аудиту і який її вплив на загальні результати фінансово-господарської діяльності підприємства.

Належне функціонування системи внутрішнього контролю безпосередньо залежить від працівників, яких призначено для виконання відповідних завдань. Процес відбору, найму, кар'єрного зростання, а також навчання і підготовки кадрів має забезпечувати високий рівень кваліфікації та добросовісності персоналу. Відповідальність за розробку та впровадження системи внутрішнього контролю несе керівництво підприємства. Саме на ньому лежить обов'язок забезпечити, щоб система відповідала масштабам і специфіці діяльності організації та функціонувала стабільно та ефективно.

Ефективне функціонування підприємства забезпечується правильно організованою системою внутрішнього контролю, яка виконує важливі функції з виявлення та попередження ризиків, що можуть загрожувати діяльності підприємства в процесі господарювання. Ефективність цієї системи оцінюється за ступенем її відповідності основним параметрам, таким як принципи, методи та функції внутрішнього контролю. Зокрема, система повинна гарантувати узгодженість управлінських рішень із змінами зовнішнього середовища та внутрішніми можливостями підприємства, що дозволяє зберегти її ефективність та адаптивність до різних умов.

Список використаних джерел:

1. Артюх О.В. Внутрішній контроль на конкурентоспроможному підприємстві: проблеми визначення. Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. 2015. №7. С. 780-784
2. Корінко М.Д. Удосконалення організації та функціонування системи внутрішнього економічного контролю при диверсифікації діяльності суб'єктів господарювання. Статистика України, 2018. № 1. С. 34-40.
3. Савченко Р. О., Савченко Н. М., Дем'янюк І. В. Внутрішній контроль: проблеми та перспективи. Ефективна економіка. 2019. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7288> (дата звернення: 17.04.2024).

СЕКЦІЯ 2. DIGITAL-ТЕХНОЛОГІЇ В ЕКОНОМІЦІ ТА СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ

*Діана Баран,
здобувачка освіти
Відокремленого структурного підрозділу
«Стрийський фаховий коледж
Львівського національного університету природокористування»
Науковий керівник: **Марія Борисович,**
викладач,
Україна, м.Стрий*

ЦИФРОВА ЕРА: ЯК DIGITAL-ТЕХНОЛОГІЇ ЗМІНЮЮТЬ ЕКОНОМІКУ ТА СУСПІЛЬСТВО

Сучасні digital-технології активно змінюють економічні та соціальні процеси, стаючи важливою частиною глобальних трансформацій. У 21 столітті цифровізація проникає в усі аспекти життя: від управління бізнесом і фінансами до освіти та охорони здоров'я.

Digital-технології – це технології, засновані на цифровій обробці, передачі та зберіганні даних, що забезпечують автоматизацію, швидкість і ефективність багатьох процесів у різних сферах. Їхня ключова особливість – використання цифрових даних, які можна аналізувати, обробляти та передавати через комп'ютери, мобільні пристрої, мережі та інші електронні системи [1].

Сучасна економіка все більшою мірою стає цифровою. Зараз відбувається цифрова трансформація практично у всіх галузях економіки: виробництві, фінансовому секторі, секторі послуг, в освіті, інфраструктурних галузях і т.д. Бізнес-спільнотою та урядами країн світу усвідомлена необхідність цифровізації та цифрової трансформації економіки з метою досягнення конкурентоспроможних позицій у просторі нової світової економіки, що вимагає науково-методичного опрацювання такого роду змін.

Сьогодні цифрова економіка є не просто актуальним економічним трендом, а новою логікою організації бізнес-процесів у будь-якої компанії та галузі. Цифрові технології є інструментом трансформації бізнесу. Вони розроблені для обробки інформації, на основі яких приймаються управлінські рішення, адаптуються пропозиції під конкретних клієнтів.

Без чіткої стратегії неможливо успішно проводити цифрову трансформацію будь-якої компанії, необхідно точно розуміти, як саме цифровізація допоможе компанії досягати встановлених цілей.

Цифрова трансформація — це довгостроковий проєкт, який вимагає системного та серйозного підходу[2].

Digital-технології в економіці:

1. Великі дані та аналітика: великі дані дозволяють компаніям аналізувати величезні обсяги інформації для прийняття рішень на основі точних прогнозів. Наприклад, аналітика великих даних допомагає в оптимізації ланцюжків поставок, персоналізації маркетингу та поліпшенні обслуговування клієнтів.
2. Штучний інтелект (ШІ): ШІ впроваджується у фінансових системах, банківській сфері та роздрібній торгівлі для прогнозування попиту,

управління ризиками та створення автоматизованих чат-ботів для обслуговування клієнтів.

3. Блокчейн-технології: блокчейн використовується для підвищення прозорості транзакцій та захисту даних, особливо у фінансовій сфері. Завдяки цьому знижується ризик шахрайства, а також спрощуються транзакції між сторонами, що робить їх більш прозорими.
4. Електронна комерція: розвиток e-commerce і онлайн-платформ суттєво змінює традиційний ринок. За допомогою онлайн-торгівлі підприємства можуть розширювати географію своїх продажів та працювати безпосередньо зі споживачем, що зменшує витрати і підвищує конкурентоспроможність[3].

Digital-технології в соціальній сфері:

Цифровізація соціальної сфери сприяє розширенню доступу до соціальних послуг, поліпшенню системи охорони здоров'я та освіти, а також забезпечує краще взаєморозуміння між державою та громадянами.

1. Електронна охорона здоров'я: системи eHealth, що включають електронні медичні записи та телемедицину, значно покращують доступність медичних послуг, зокрема у віддалених районах. Пацієнти можуть отримувати консультації онлайн, а лікарі мають доступ до єдиної бази даних, що підвищує ефективність лікування.
2. Онлайн-освіта: завдяки платформам для дистанційного навчання (MOOCs) значно зростає доступ до освітніх матеріалів незалежно від місця проживання студента. Це сприяє професійному розвитку, перекваліфікації кадрів та зменшенню освітньої нерівності.
3. Цифрові урядові послуги (e-Government): державні установи дедалі частіше надають послуги онлайн: від отримання довідок до сплати податків. Це дозволяє зменшити бюрократію, підвищити прозорість та ефективність, а також заощаджувати час громадян[3].

Отже, digital-технології змінюють спосіб ведення бізнесу, надання соціальних послуг та взаємодії громадян з державою. Завдяки розвитку великих даних, штучного інтелекту, електронної комерції та електронних урядових послуг ми можемо бачити значне підвищення ефективності і зниження витрат. Однак для повноцінної реалізації потенціалу цифровізації необхідні нові регуляторні підходи, підвищення рівня кібербезпеки та навчання населення.

Список використаних джерел:

1. Інтернет-технології: вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Інтернет-технології> (дата звернення: 03.11.2024).
2. Цифрові технології для трансформації бізнесу: веб сайт. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/items/60e2ffca-e63f-4172-8fb4-ab3664a6f076> (дата звернення: 03.11.2024).
3. ChatGPT: III. URL: <https://chatgpt.com/> (дата звернення: 03.11.2024).

Дар'я Білик,

*здобувачка освіти Відокремленого структурного
підрозділу Кам'янець-Подільський фаховий коледж*

Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти

"Кам'янець-Подільський державний інститут",

Науковий керівник: Юрій Шевчук,

викладач циклової комісії цифрових технологій

*Відокремленого структурного підрозділу Кам'янець-Подільський
фаховий коледж Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти*

"Кам'янець-Подільський державний інститут",

Україна, м. Кам'янець-Подільський

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЦИФРОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ ТА ДОСТУПНОСТІ

Стрімкий розвиток технологій, особливо штучного інтелекту (ШІ), суттєво трансформує сучасне суспільство. Ці інновації відкривають нові можливості для підвищення доступності та інклюзії в цифровому середовищі, адаптуючи ресурси під потреби різних користувачів, включаючи людей з інвалідністю та когнітивними особливостями. Як зазначає Білл Гейтс, використання ШІ робить життя «продуктивнішим, ефективнішим та загалом легшим» [2; с.8].

Ефективне впровадження штучного інтелекту (ШІ) у системи та платформи дозволяє створювати адаптивні, персоналізовані рішення, що відповідають індивідуальним потребам користувачів. На думку Живцової Л. І., ШІ є однією з найважливіших галузей сучасних технологій, яка, хоча й молода, розвивається вражаючими темпами щороку [2; с.69].

Одним із ключових напрямків застосування штучного інтелекту (ШІ) для підвищення доступності є адаптація цифрового контенту під потреби користувачів з різними обмеженнями. Завдяки технологіям обробки природної мови, комп'ютерного зору та машинного навчання, платформи можуть пропонувати персоналізовані налаштування для людей з вадами зору, слуху, моторики чи когнітивними особливостями. Наприклад, програма Microsoft Seeing AI дозволяє людям з порушеннями зору «бачити» навколишній світ, розпізнаючи об'єкти, текст та емоції, а також озвучуючи їх у реальному часі. Аналогічно, Apple інтегрувала функцію VoiceOver у свої пристрої, де алгоритми ШІ допомагають людям з порушеннями зору взаємодіяти з інтерфейсом.

Такі рішення, засновані на ШІ, дозволяють адаптувати цифровий контент, інтерфейси та взаємодію до потреб користувачів, забезпечуючи рівний доступ до технологій незалежно від особливостей користувача. Ці технології здатні розпізнавати зображення, аналізувати текст, обробляти голосові команди тощо, щоб надати користувачам з інвалідністю можливість повноцінної взаємодії з цифровим середовищем. Ще одним важливим напрямком впливу ШІ на цифрову інклюзію є автоматичне розпізнавання та генерація тексту на основі аудіо- та відеоконтенту. Ці технології значно підвищують доступність інформації для користувачів з вадами слуху або тих, хто краще сприймає текст.

Платформи, такі як YouTube, використовують штучний інтелект (ШІ) для автоматичного створення субтитрів, що забезпечує доступ до відеоконтенту для людей з порушенням слуху. Додаток Otter.ai транскрибує аудіозаписи в реальному часі, допомагаючи студентам та особам з вадами слуху отримувати письмову фіксацію подій. Технології розпізнавання голосу на базі ШІ також відкривають нові

можливості для інтерактивної взаємодії з пристроями через голосові команди, що є корисним для людей з обмеженими можливостями моторики. Таким чином, впровадження ШІ у системи розпізнавання мови та тексту дозволяє значно підвищити доступність аудіо- та відеоконтенту для людей з порушеннями слуху, а також спростити взаємодію з технологіями для користувачів з обмеженнями моторики. Можливості ШІ також знаходять застосування в адаптивному навчанні, де алгоритми машинного навчання підлаштовують освітній контент під індивідуальні потреби кожного учня. Це надзвичайно важливо для людей з когнітивними порушеннями, розладами уваги або іншими особливостями сприйняття інформації.

Платформи, такі як DreamBox Learning та Khan Academy, використовують ШІ для аналізу прогресу учнів і підбору завдань відповідно до їхнього рівня знань та способу засвоєння матеріалу. Це дає змогу студентам з різними потребами навчатися в індивідуальному темпі, підвищуючи ефективність освітнього процесу. Наприклад, DreamBox Learning - платформа для навчання математики, яка використовує ШІ для адаптації завдань відповідно до рівня знань та індивідуальних потреб студента. Це дозволяє учням з різними рівнями сприйняття інформації вивчати матеріал у темпі, що їм підходить. Аналогічно, Khan Academy пропонує адаптивне навчання, де алгоритми ШІ аналізують прогрес учня і підбирають завдання, що відповідають його рівню підготовки.

Застосування машинного навчання в адаптивних освітніх системах дозволяє підлаштовувати навчальний контент під індивідуальні особливості кожного здобувача освіти, що підвищує ефективність освітнього процесу для людей з різними когнітивними та навчальними потребами. Крім того, штучний інтелект (ШІ) допомагає подолати мовні бар'єри, розширюючи доступ до інформації для людей з різних країн та культур.

Технології автоматичного перекладу, такі як Google Translate та DeepL, використовують машинне навчання для перекладу текстів на десятки мов. Це значно полегшує доступ до інформації для іммігрантів, міжнародних студентів та інших категорій користувачів, які можуть не володіти мовою країни перебування. Більше того, інструменти, як-от Translatotron від Google, здатні перекладати усну мову в реальному часі, забезпечуючи миттєву комунікацію між людьми різних національностей.

Застосування ШІ для автоматичного перекладу відкриває нові можливості для людей, які стикаються з мовними бар'єрами. Вони можуть отримувати доступ до інформації, взаємодіяти з цифровими ресурсами та комунікувати з іншими користувачами, не обмежуючись мовними обмеженнями. Це особливо важливо для іммігрантів, міжнародних спільнот, освітніх установ та інших сфер, де мовне різноманіття є ключовим фактором.

Важливим напрямком використання ШІ є аналіз та покращення інклюзивності цифрових продуктів і сервісів. Алгоритми ШІ можуть виявляти елементи в структурі веб-сайтів, мобільних додатків чи документів, які можуть створювати труднощі для користувачів з інвалідністю.

Інструмент Accessibility Insights, розроблений Microsoft, дозволяє розробникам перевіряти доступність додатків і виявляти проблеми для людей з вадами зору, моторики чи когнітивними особливостями. Adobe Acrobat Pro DC використовує штучний інтелект для автоматичної перевірки доступності PDF-документів, що робить їх зручними для різних користувачів. Такі рішення надають інструменти для аналізу та покращення інклюзивності цифрових продуктів, виявляючи бар'єри для

користувачів з інвалідністю. Одна з ключових переваг ШІ — здатність підлаштовуватися під потреби користувача в режимі реального часу, аналізуючи поведінку та налаштовуючи інтерфейси відповідно до передбачуваних потреб.

Наприклад, голосові помічники на базі ШІ, такі як Siri, Alexa та Google Assistant, можуть адаптуватися до індивідуальних голосових команд користувачів, покращуючи точність розпізнавання. Вони також можуть коригувати параметри, як-от гучність, темп або навіть змінювати акцент відповідно до налаштувань. Аналогічно, програми, що використовують ШІ для адаптації інтерфейсу, наприклад Google Chrome Accessibility, можуть змінювати шрифти, кольори або структуру веб-сторінок для полегшення сприйняття людьми з вадами зору чи когнітивними особливостями.

Здатність систем на базі штучного інтелекту (ШІ) адаптуватися до індивідуальних потреб користувачів у реальному часі створює більш персоналізовані та інтуїтивно зрозумілі взаємодії, що особливо важливо для людей з обмеженнями. Це допомагає усунути бар'єри та покращити доступність цифрових технологій. Однак використання ШІ в цій галузі викликає етичні та соціальні питання, зокрема ризики втрати конфіденційності через збір великих обсягів персональних даних та можливі зловживання цією інформацією.

Наприклад, використання даних, зібраних розумними колонками Amazon, для персоналізації реклами викликає занепокоєння щодо прав користувачів на конфіденційність. Особливо гостро це постає, коли йдеться про вразливі групи, які більше залежать від таких адаптивних технологій.

У багатьох системах штучного інтелекту (ШІ) виявляються алгоритмічні упередження, які можуть призводити до дискримінації окремих категорій користувачів, наприклад, при доборі персоналу. Це підкреслює необхідність розробки прозорих і неупереджених алгоритмів, що забезпечують рівні можливості для всіх. Хоча ШІ відкриває нові горизонти для підвищення доступності та інклюзії, його впровадження також викликає етичні та соціальні виклики, пов'язані із захистом конфіденційності, рівності та недискримінації. Врахування цих аспектів є критично важливим для створення відповідальних рішень, які захищатимуть права всіх користувачів.

Штучний інтелект демонструє значний потенціал для побудови більш інклюзивного цифрового простору, відкриваючи нові можливості для людей з особливими потребами. Від адаптації контенту під індивідуальні особливості користувачів до подолання мовних бар'єрів і створення інклюзивних інтерфейсів, технології ШІ значно розширюють доступ до інформації та сервісів у сучасному цифровому світі.

Водночас використання ШІ у сфері доступності та інклюзії має низку етичних викликів, пов'язаних із захистом конфіденційності та рівності. Тому при розробці та впровадженні таких рішень важливо дотримуватись принципів прозорості, підзвітності та недискримінації, забезпечуючи баланс між технологічним прогресом і правами користувачів.

Список використаних джерел:

1. Живцова Л. І. Штучний інтелект: сутність та перспективи розвитку. *Український журнал будівництва та архітектури*, № 3 (015), 2023 р., С. 66-71.
2. Погореленко А. К. Штучний інтелект: сутність, аналіз застосування, перспективи розвитку. Секція 2. Світове господарство і міжнародні економічні відносини. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Вип. 32. 2018. С. 22–27.

Наталія Вигівська

здобувачка вищої освіти,

*Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

Науковий керівник: Ірина Іващук,

доктор економічних наук, професор,

*Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ ЯК ШЛЯХ ДО ПРОЗОРОСТІ ДЕРЖАВНИХ ФІНАНСІВ

Цифровізація стала невід'ємною частиною сучасного світу, радикально змінюючи підходи до управління, обліку та контролю в різних сферах суспільного життя. У державному управлінні цифрові технології відіграють ключову роль у забезпеченні прозорості, ефективності та підзвітності, що є особливо актуальним у сфері фінансового контролю. Державний фінансовий контроль є інструментом, який дозволяє запобігати зловживанням, оптимізувати використання бюджетних коштів та забезпечувати довіру громадян до органів влади.

Процес цифровізації державного фінансового контролю є важливим кроком на шляху до підвищення прозорості фінансових потоків. Використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій дозволяє створити автоматизовані системи моніторингу, оперативного аналізу та звітності, що сприяє ефективнішому виявленню порушень та мінімізації корупційних ризиків. У цьому контексті цифровізація постає не лише як технічний процес, а й як стратегічний підхід до реформування державного управління.

Цифровізація державного фінансового контролю відкриває нові горизонти для підвищення ефективності управління публічними фінансами. Наприклад, в Естонії, яка вважається піонером у впровадженні цифрових технологій у державному секторі, функціонує система e-Estonia, яка інтегрує всі основні державні послуги, включаючи фінансовий контроль. Це дозволяє громадянам і підприємствам у режимі реального часу відстежувати свої податкові дані та взаємодіяти з податковими органами. Електронна звітність і автоматизований аналіз даних у цій системі значно зменшили час, потрібний для перевірки фінансової інформації, та мінімізували ризик людської помилки.

Ще один вражаючий приклад — використання технології блокчейн для контролю за державними видатками в таких країнах, як Грузія та Китай. У Грузії блокчейн-система була інтегрована в реєстри нерухомості, але її потенціал для фінансового контролю також активно досліджується. Ця технологія забезпечує високий рівень прозорості та унеможливорює маніпуляції з даними, оскільки будь-які зміни у фінансових записах потребують підтвердження всіма учасниками системи.

У США функціонує система DATA Act (Digital Accountability and Transparency Act), яка вимагає від федеральних агентств детального звітування про витрати бюджетних коштів. Завдяки цій ініціативі створена інтегрована база даних, що дозволяє аналітикам, дослідникам і громадськості відстежувати фінансові потоки. Автоматизований аналіз цих даних дає змогу виявляти підозрілі транзакції та проводити своєчасний аудит.

На рівні Європейського Союзу діють платформи для боротьби з шахрайством, наприклад, система Arachne. Ця система, базуючись на алгоритмах машинного

навчання, аналізує ризики у фінансуванні проєктів, що фінансуються з європейських структурних фондів. Вона виявляє потенційні порушення ще до того, як гроші витрачені, що значно підвищує рівень довіри до розподілу коштів.

Крім того, цифровізація дозволяє інтегрувати так звані Big Data у фінансовий контроль. Уряд Індії, наприклад, використовує великі дані для аналізу поведінкових патернів платників податків. Завдяки цьому були виявлені численні схеми ухилення від сплати податків, які раніше залишалися поза увагою через відсутність систематичного підходу до аналізу.

Отже, впровадження цифрових технологій у сферу державного фінансового контролю демонструє реальні результати у вигляді зменшення корупційних ризиків, підвищення прозорості та ефективності використання бюджетних коштів. Це не лише технологічна, а й суспільно значуща трансформація, яка впливає на довіру громадян до держави.

Список використаних джерел:

1. Застосування блокчейну у державному секторі. KLONA. URL: <https://klona.ua/uk/blog/blog-uk/zastosuvannya-blokchejnu-u-derzhavnomu-sektori>.
2. Estonia. Wikipedia. URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/Estonia>.
3. Використання блокчейну у трансформації державного фінансового контролю. Проблеми економіки. 2018. №2. С. 382–388. URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2018-2_0-pages-382_388.pdf.
4. Інноваційна технологія блокчейн у системі управління державними фінансами. Науковий вісник Ужгородського університету. 2018. URL: <https://www.academia.edu/113366419>.

Василь Горішний,
здобувач освіти

*ВП Кам'янець-Подільський фаховий коледж
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
Науковий керівник: Андрій Тимків,
кандидат економічних наук, викладач,
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

ЦИФРОВІ ФІНАНСИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК

Цифрові фінанси є одним з ключових факторів, що визначають сучасний економічний розвиток. Вони представляють собою поєднання фінансових послуг та цифрових технологій, що дозволяє здійснювати фінансові операції швидше, зручніше та ефективніше. Розвиток цифрових фінансів став можливим завдяки стрімкому прогресу в галузі інформаційних технологій, зокрема Інтернету, мобільного зв'язку та обчислювальної техніки.

Відтак, нині формуються нові продуктивні сили. «Під новими продуктивними силами розуміються цифрові технології, за допомогою яких виробляються матеріальні блага або послуги, а також формується прошарок інтелектуально-креативних людей, здатних генерувати новачі, втілювати ідеї та створювати інноваційну та конкурентоздатну на світовому ринку продукцію з високою доданою вартістю» [1, с. 249].

Одним з головних впливів цифрових фінансів на економічний розвиток є підвищення фінансової інклюзії. Завдяки цифровим платформам люди, які раніше не мали доступу до традиційних фінансових послуг, тепер можуть відкрити рахунки, здійснювати платежі та отримувати кредити. Це особливо важливо для сільських районів та країн, що розвиваються, де банківська інфраструктура може бути обмеженою. Фінансова інклюзія сприяє зростанню малого та середнього бізнесу, підвищенню рівня життя та зменшенню бідності.

Крім того, цифрові фінанси сприяють підвищенню ефективності фінансових ринків. Використання технологій, таких як блокчейн та штучний інтелект, дозволяє автоматизувати процеси, знизити витрати та мінімізувати людський фактор. Це призводить до швидшого та точнішого проведення транзакцій, покращує управління ризиками та сприяє прозорості фінансових операцій. Бізнес отримує можливість швидше реагувати на зміни ринку, що підвищує його конкурентоспроможність.

Цифрові фінанси також стимулюють інновації та розвиток нових фінансових продуктів і послуг. Фінтех-компанії активно впроваджують нові рішення, такі як мобільні додатки для управління фінансами, онлайн-платформи для інвестування та краудфандингові сервіси. Це розширює можливості для споживачів та бізнесу, створює нові ринки та сприяє економічному зростанню. Інновації у фінансовому секторі також можуть призвести до появи нових галузей та робочих місць.

Однак розвиток цифрових фінансів несе з собою і певні виклики. Одним з найбільш значущих є питання кібербезпеки. Збільшення обсягу цифрових транзакцій робить фінансову систему вразливішою до кібератак, шахрайства та витоку даних. Це вимагає значних інвестицій у захист інформації, розробку надійних систем автентифікації та шифрування даних. Невирішені питання безпеки можуть підірвати довіру споживачів та негативно вплинути на економічний розвиток.

Також важливим є питання регулювання цифрових фінансів. Швидкий розвиток технологій часто випереджає законодавчу базу, що може призводити до правової невизначеності та ризиків для споживачів і бізнесу. Регулятори повинні знайти баланс між стимулюванням інновацій та захистом інтересів учасників ринку. Це включає встановлення стандартів безпеки, правил захисту даних та механізмів боротьби з відмиванням грошей.

Соціально-економічні наслідки цифрових фінансів також варто враховувати. З одного боку, вони можуть сприяти зменшенню нерівності, надаючи доступ до фінансових послуг широким верствам населення. З іншого боку, автоматизація та цифровізація можуть призвести до скорочення робочих місць у традиційному фінансовому секторі. Це підкреслює важливість інвестування в освіту та перекваліфікацію працівників, щоб вони могли адаптуватися до нових вимог ринку.

У глобальному контексті цифрові фінанси можуть сприяти інтеграції економік різних країн. Міжнародні цифрові платформи спрощують транснаціональні платежі, інвестиції та торгівлю. Це відкриває нові можливості для співпраці, залучення іноземних інвестицій та розширення ринків збуту. Проте це також може загострити конкуренцію та вимагати від країн активної участі у встановленні міжнародних стандартів та норм.

«Питання тривалості процесів цифрової трансформації так само є контроверсійним, хоча наявний емпіричний досвід дозволяє встановити, що цифровізація — це процес, який триває десятиліттями, що означає, що сама по собі

вона може бути частиною інших трансформаційних процесів, як то такі «мегапроцеси», як глобалізація, стандартизація, раціоналізація» [2, с.145].

Таким чином, цифрові фінанси мають значний вплив на економічний розвиток, відкриваючи нові можливості та одночасно створюючи нові виклики. Вони сприяють підвищенню фінансової інклюзії, ефективності ринків та стимулюють інновації. Однак для повноцінного використання їх потенціалу необхідно вирішити питання кібербезпеки, регулювання та соціально-економічних наслідків. Це вимагає спільних зусиль держави, бізнесу та суспільства для створення стійкої та інклюзивної фінансової екосистеми, яка сприятиме довгостроковому економічному зростанню та розвитку.

Список використаних джерел:

1. Коляда Т. А., Прозоров Ю. В. Новітні цифрові фінансові інструменти: сутність і перспективи використання при відбудові постраждалих територіальних громад України. Проблеми економіки № 2 (60), 2024. С.247-253
2. Олійник К. Соціальні вектори цифрової трансформації: загрози виникнення нових дискримінаційних проявів цифрової бідності та роль сталих фінансів у їхній протидії. Економічний простір. № 192, 2024. С.141-147

Вячеслав Григорищенко,

Ярослав Шевченко,

здобувач освіти

Відокремленого структурного підрозділу

*"Фаховий коледж промислової автоматики та інформаційних технологій
Одеського національного технологічного університету"*

Науковий керівник: Лілія Пегусова,

Викладач ФКПАІТ ОНТУ, м. Одеса.

ВПЛИВ УКРАЇНИ НА ДІДЖИТАЛІЗАЦІЮ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Останніми роками в Україні зросла актуальність пілотних та методично перевірених заходів та ініціатив із соціальної діджиталізації та цифрової доступності, що пов'язано спочатку з пандемією COVID-19, а з 2022 року – з повномасштабним вторгненням Росії. Проте така активізація, на думку науковців, дає неоднозначний ефект: це має безсумнівні переваги, проте призводить до нового явища – цифрової нерівності, за якої люди, обмежені у доступі до мережі інтернет виявляються поза можливістю отримати необхідні соціальні, освітні, інформаційні та комунікативні послуги. Тому українські дослідники для кращої цільової акцентуації проєктів та ініціатив пропонують користуватися поняттям «цифрово вразливі групи» та «цифровий розрив»: в Україні виникає цифровий розрив – відмінні можливості користування Інтернет-технологіями серед поколінням старшого віку та молоддю, чоловіками та жінками, міськими та сільськими жителями. [1, с.62-63] Найбільш передовою ініціативою в аспекті вивчення специфіки українських цифрово чутливих груп став проєкт «DRIVE: цифрові дослідження та вплив для вразливих е-громадян». Це ініціатива, започаткована українською філією ГО «SocialBoost» у партнерстві з Програмою розвитку ООН (ПРООН) в Україні. Ініціатива спрямована на сприяння цифровій інтеграції та розширення можливостей уразливих груп населення, таких як люди похилого віку,

люди з інвалідністю та ті, хто живе в бідності, для повної участі в цифровій економіці. Її методисти та куратори сформулювали найактуальніше визначення: Цифрово вразливі групи (ЦВГ) – це ті, чий цифровій участі у прийнятті політичних рішень та отриманні електронних послуг перешкоджає недостатня обізнаність у цифрових питаннях, доступ до технологічних переваг та/або недостатня цифрова грамотність і навички (DRIVE, 2022). [1, с.63]

Визначено, що на сьогодні діджиталізація є одним з найважливіших завдань державної політики в системі охорони здоров'я багатьох країн, включаючи Україну. Фундамент для її ефективної реалізації вбачають в інформаційній та технологічній основі, складовими яких є розвиток: електронних медичних записів; телемедицини; мобільних додатків для моніторингу стану здоров'я; аналітичних систем для прийняття рішень тощо. Оскільки впровадження цифрових технологій має вплив на різні компоненти, такі як біологічні, соціальні та соціально-психологічні, необхідно застосовувати комплексний моніторинг стану пацієнтів, який складається з трьох етапів: наукового (вплив факторів середовища на людину в цілому), клінічного (збір даних конкретного пацієнта), управлінського (створення орієнтованої на пацієнта екосистеми охорони здоров'я). Акцентуючи увагу на цьому, у подальшому можна забезпечити більш ефективний та індивідуалізований підхід до надання медичних послуг [2, с.31].

Україна, не дивлячись на важкі умови війни через повномасштабне вторгнення Росії, продовжує активно впроваджувати реформи в системі охорони здоров'я. Важливі ініціативи, такі як компенсація вартості імуносупресивних препаратів, реорганізація медичних закладів та впровадження електронних рецептів, свідчать про рішучість та високий рівень визначеності національного медичного персоналу. Міжнародна допомога, зокрема від міжнародних некомерційних організацій та західних партнерів, грає критичну роль у збереженні стабільності медичної системи в умовах воєнного конфлікту. Запуск системи «eHealth» в Україні припав на важкі часи пандемії та війни. Але попри все до листопада 2023 року система досягла значних успіхів, визначаючись високою швидкістю впровадження, ефективною дворівневою архітектурою та використанням передових стандартів обміну інформацією. [2, с.76-77]

Отже, в Україні розвивається кілька типів ініціатив цифрової інклюзії, спрямованих на розширення доступу до технологій і цифрових ресурсів для людей з різним соціальним та економічним становищем та чутливістю. [1, с.77]

Список використаних джерел:

1. Давиденко Г. В. Цифрова інклюзія та доступність: соціальна діджиталізація: монографія. *Вінниця: ТВОРИ*, 2023. С. 62-77.
2. Василенко Ю. М. Діджиталізація системи охорони здоров'я: вітчизняний та зарубіжний досвід. 2023. С. 31-77.

*Віталій Дросик,
здобувач освіти
ВПІ Кам'янець-Подільський фаховий коледж
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
Науковий керівник: **Ірина Гарбарець**,
викладач циклової комісії обліково-економічних дисциплін,
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

ПЕРЕВАГИ ТА РИЗИКИ ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ГРОШЕЙ

Використання цифрових грошей стає все більш поширеним у сучасному світі, пропонуючи зручність та швидкість фінансових транзакцій.

Однією з ключових переваг є зручність та швидкість транзакцій. У світі, де час є цінним ресурсом, можливість здійснювати платежі миттєво та без географічних обмежень значно спрощує фінансові операції. Це особливо актуально для електронної комерції та міжнародних переказів, де традиційні методи можуть бути повільними та дорогими.

Важливою перевагою є зниження витрат на транзакції. Використання цифрових грошей дозволяє мінімізувати комісії, пов'язані з обробкою платежів. Очевидною є вигода як для споживачів, так і для підприємців, оскільки знижуються загальні витрати та може призвести до зниження цін на товари та послуги. Крім того, відсутність посередників у вигляді банків чи платіжних систем може сприяти більш прямому та ефективному обміну цінностями.

Цифрові гроші надають доступ до фінансових послуг людям, які раніше були виключені з традиційної банківської системи. Завдяки мобільним технологіям та інтернету, навіть віддалені громади можуть брати участь у глобальній економіці, отримуючи та надсилаючи кошти, оплачуючи товари та послуги онлайн.

Разом з тим, технології блокчейн та криптографія забезпечують високий рівень захисту від шахрайства та несанкціонованого доступу. Кожна транзакція записується в незмінний розподілений реєстр, що ускладнює підробку чи зміну даних. Тобто підвищується довіра між учасниками ринку та стабільність фінансової системи.

Цифрові гроші можуть бути інтегровані з різними технологічними платформами та додатками, що відкриває нові можливості для інновацій. Наприклад, смарт-контракти дозволяють автоматизувати виконання угод, зменшуючи потребу в посередниках та знижуючи ризик людської помилки.

Перехід до цифрових грошей може зменшити залежність від паперової валюти та металевих монет, виробництво яких вимагає значних ресурсів та енергії. Відтак, знижується викид вуглецю та зберігається природні ресурси, що є важливим у контексті глобальної боротьби зі зміною клімату.

Цифрові гроші сприяють розвитку фінтех-індустрії, створенню нових робочих місць та появі стартапів, які пропонують передові рішення у сфері фінансів, що підвищує конкурентоспроможність економіки та сприяє її динамічному розвитку. Цифрові платформи часто надають користувачам інструменти для відстеження витрат, бюджетування та фінансового планування, що допомагає краще розуміти свої фінансові звички та приймати більш обґрунтовані рішення.

Вагомою є можливість у сприянні глобальній інтеграції та співпраці. Цифрові гроші полегшують міжнародні транзакції, знижуючи бар'єри для торгівлі та інвестицій.

Однак разом із перевагами виникають значні ризики, зокрема:

1. Один із головних ризиків — кібербезпека. Цифрові гроші зберігаються в електронному вигляді, що робить їх вразливими до хакерських атак. Злом електронного гаманця може призвести до втрати всіх коштів без можливості відновлення.
2. Відсутність регулювання та контролю з боку державних органів. Багато цифрових валют працюють на децентралізованих платформах, що ускладнює моніторинг фінансових операцій.
3. Курси криптовалют можуть різко змінюватися за короткий час, що робить їх нестабільними засобами збереження вартості. Інвестори можуть зазнати значних фінансових втрат через непередбачувані коливання ринку.
4. Недостатня обізнаність користувачів про принципи роботи цифрових валют може призвести до шахрайства. Люди можуть стати жертвами фішингових атак, пірамідних схем або інших видів обману, якщо не будуть достатньо обережними.

Разом з тим, вчені зазначають, що «проаналізувавши теорію та практику закріплення криптовалюти в законодавстві України та різних країн, варто зазначити про нагальну потребу у правовому визначенні криптовалюти як окремого терміну та засобу платежу в Україні, адже це відповідає природі даної валюти, суспільним настроям щодо її використання» [1, с. 85]

Таким чином, використання цифрових грошей супроводжується рядом серйозних ризиків, які потребують уважного аналізу та управління. Важливо підвищувати рівень фінансової грамотності населення, розробляти ефективні регуляторні механізми та забезпечувати кібербезпеку для мінімізації негативних наслідків від впровадження цифрових валют.

Список використаних джерел:

1. Шустрова К. В., Бусакевич А. В. Правовий статус криптовалюти в світі та в Україні. Прикарпатський юридичний вісник. Випуск 2 (55), 2024. С.83-86

*Михайло Зубчук,
здобувач освіти
спеціальності «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»
Відокремленого структурного підрозділу
Кам'янець-Подільський фаховий коледж
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
Науковий керівник: Людмила Валицька
викладач,
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

РОЛЬ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ: УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ ТА ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД

Штучний інтелект (ШІ) стрімко змінює банківську сферу, сприяючи підвищенню ефективності бізнес-процесів, автоматизації рутинних завдань і покращенню клієнтського досвіду. Банки інтегрують ШІ для аналізу великих даних, управління ризиками, виявлення шахрайства та персоналізації послуг. Це сприяє трансформації традиційних банківських моделей і зміцненню конкурентоспроможності як на локальних, так і на глобальних ринках.

Технології ШІ мають широкий спектр застосувань у банківській сфері. Вони дозволяють обробляти великі масиви інформації у режимі реального часу, що забезпечує виявлення фінансових ризиків і шахрайства. Наприклад, алгоритми машинного навчання аналізують тисячі транзакцій, автоматично ідентифікуючи підозрілі операції, що значно скорочує час реагування на можливі загрози.

Чат-боти, які базуються на технологіях ШІ, забезпечують підтримку клієнтів 24/7. Вони обробляють запити, допомагають із фінансовими консультаціями та виконують прості операції, такі як перевірка балансу чи оформлення заявок на кредити. Це значно зменшує навантаження на співробітників банку та підвищує рівень клієнтського обслуговування.

Моделі кредитного скорингу, розроблені на основі ШІ, підвищують точність оцінки кредитоспроможності клієнтів. Використання цих технологій дозволяє зменшити ризики неповернення кредитів, адже алгоритми враховують безліч факторів, таких як поведінкові моделі, соціально-економічний статус і навіть неочевидні взаємозв'язки між даними.

В Україні впровадження технологій ШІ перебуває на початковій стадії, але вже є приклади успішної інтеграції. ПриватБанк використовує ШІ для аналізу транзакцій та виявлення шахрайства, що дозволяє мінімізувати втрати та підвищити безпеку клієнтів. Наприклад, система автоматично блокує підозрілі операції та надсилає повідомлення клієнтам для підтвердження [1].

Ощадбанк створив чат-бота, який допомагає клієнтам отримувати інформацію про стан рахунків, здійснювати перекази та консультуватися щодо банківських послуг. Завдяки цьому вдалося значно скоротити час обробки запитів [2].

Монобанк, як цифровий банк, активно впроваджує машинне навчання для прогнозування потреб клієнтів. Наприклад, алгоритми аналізують історію витрат і пропонують персоналізовані фінансові продукти, такі як кредити з індивідуальними умовами чи програми лояльності [3].

У світі технології ШІ широко застосовуються у банківській сфері. Bank of America запровадив віртуального асистента Erica, який допомагає клієнтам управляти рахунками, надає поради щодо оптимізації витрат і навіть інформує про можливість інвестування, що не лише підвищує зручність для клієнтів, а й стимулює їх до активнішого використання фінансових продуктів банку [4].

У Китаї цифровий банк WeBank використовує ШІ для повної автоматизації кредитних процесів. Наприклад, заявки на кредити обробляються за кілька хвилин завдяки аналізу даних клієнтів із різних джерел, таких як соціальні мережі, платіжна історія та онлайн-активність, що дозволяє надавати кредити навіть тим клієнтам, які раніше не могли отримати їх через брак кредитної історії [5].

Deutsche Bank у Німеччині впровадив ШІ для прогнозування коливань фінансових ринків. Алгоритми аналізують історичні дані, новини та економічні індикатори, дозволяючи банку оперативного реагувати на зміни на ринку та ефективніше управляти ризиками [6].

Для подальшого розвитку ШІ у банківському секторі України необхідно створити сприятливі умови для залучення інвестицій у фінансові технології. Це передбачає запровадження податкових пільг для інвесторів, підтримку стартапів і стимулювання наукових досліджень у цій сфері.

Важливим кроком є підготовка кваліфікованих фахівців. Необхідно розвивати співпрацю між університетами та банками, створювати спеціалізовані освітні програми й курси з впровадження ШІ у фінансовий сектор. Також доцільно створювати грантові програми для підтримки молодих дослідників у галузі фінансових технологій.

Адаптація українського законодавства до міжнародних стандартів також є критичним аспектом. Регуляторна підтримка сприятиме інтеграції ШІ в банківську справу, забезпечуючи безпеку та ефективність фінансових послуг. Окрім цього, необхідно вдосконалити механізми захисту даних та протидії кіберзагрозам, що є невід'ємною частиною впровадження цифрових технологій.

Штучний інтелект відкриває широкі можливості для розвитку банківської сфери як в Україні, так і за кордоном. Інтеграція ШІ забезпечує ефективність, зручність та інноваційність фінансових послуг. Хоча в Україні ще залишаються значні виклики, використання міжнародного досвіду та адаптація до сучасних технологічних трендів можуть суттєво прискорити розвиток банківської справи в умовах цифрової трансформації.

Список використаних джерел:

1. ПриватБанк. Офіційний сайт. URL: <https://privatbank.ua>
2. Ощадбанк. Офіційний сайт. URL: <https://oschadbank.ua>
3. Монобанк. Офіційний сайт. URL: <https://monobank.ua>
4. Bank of America. Official website. URL: <https://www.bankofamerica.com>
5. WeBank. Official website. URL: <https://www.webank.com>
6. Deutsche Bank. Official website. URL: <https://www.db.com>

Вадим Ільчук,

*здобувач освіти навчально-реабілітаційного
закладу вищої освіти «Кам'янець-Подільський
державний інститут»*

*Науковий керівник: Михайлик Артур
кандидат історичних наук, доцент,
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

ДО ПИТАННЯ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ОСВІТІ

Виклики, пов'язані з глобалізацією, відіграють вирішальну роль у виникненні соціокультурних трансформацій. Тому для окреслення основних характеристик сучасної освіти в Україні доцільно звернутися до досліджень, які описують динамізм сучасного ринку праці з урахуванням значних соціальних і технологічних вимог. Зокрема, у Сполучених Штатах було визначено важливість надання професіоналам відповідних навичок, таких як навички міжособистісного спілкування, цифрова компетентність та лідерство, у глобалізованому робочому середовищі. Досвід роботи в США відіграє значну роль у процесі трансформації професійно-технічної освіти в Україні, зважаючи на помітний вплив феномену американізації, який є характерною рисою сучасної глобалізації [1, с. 87].

Не менш актуальним є розгляд реалій глобалізованого соціокультурного розвитку в Європейському Союзі. Впровадження важливих освітніх інновацій з ЄС у контекст освіти в Україні має на меті створити фундаментальні умови для просування особистісно орієнтованих підходів, сприяння творчій самореалізації, забезпечення рівних можливостей доступу до високоякісних освітніх послуг, стимулювання навчання впродовж життя, а також систематично та постійно вдосконалювати навички та знання шляхом участі в міжнародних стажуваннях, курсах підвищення кваліфікації та розвитку чудового науково-методичного апарату.

Фактором значного впливу в ландшафті сучасної освіти в Україні є робототехніка. Сучасні технології штучного інтелекту сприяють комплексній трансформації української освітньої системи на всіх рівнях, роблячи освітні послуги більш привабливими [2, с. 127]. Добре відомо, що технології штучного інтелекту мають вирішальне значення для стимулювання мотивації та інтересу студентів. Як показав досвід, набутий під час пандемії COVID-19, ефективна стратегія подолання викликів в освіті передбачає впровадження та поширення інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в усіх соціокультурних аспектах життя людини [3, с. 13].

У нинішньому ландшафті глобалізована освіта в Україні зосереджена навколо цифровізації та інтеграції цифрових технологій, з очікуванням значного зростання роботизації освітнього сектору. У цьому контексті основний акцент робиться на розвиток цифрових навичок для студентів і викладачів.

Водночас серед іноземних абітурієнтів найбільш затребуваними напрямками навчання є медицина, стоматологія, сестринська справа, фармація, менеджмент, середня освіта, право, архітектура та будівництво, фінанси та банківська справа. До вищих навчальних закладів, які користуються найбільшим попитом серед іноземних студентів, належать Харківський національний університет імені В. Н.

Каразіна, Харківський національний медичний університет, Національний медичний університет імені Богомольця, Одеський національний університет, Запорізький державний медичний університет та інші.

Значна тенденція глобалізації освіти проявляється у розширенні географічних систем маркетингу освітніх послуг в інших країнах. Це досягається шляхом створення філій навчальних закладів у різних країнах та формування спільних навчальних закладів. Наприклад, численні українознавчі освітні організації існують у США, Канаді, Польщі, Великій Британії, Естонії та Литві. У Канаді визначними прикладами є Канадський інститут українських студій Альбертського університету в Едмонтоні, Прерійський центр вивчення української спадщини Саскачеванського університету, Канадський інститут українських студій Манітобського університету та св. Інститут Петра Могили в Саскатуні.

Водночас на українському освітньому ринку відбувається збільшення кількості вищих навчальних закладів, що супроводжується зростанням різноманітності навчальних програм, напрямів підготовки та форм навчання [4, с. 55]. Це призводить до значного розширення кола освітніх послуг, доступних в освітньому секторі України. Крім того, з глобалізацією пов'язана поява специфічних тенденцій розвитку освіти в Україні. Наприклад, у 2017 році до іноземних вишів зараховано понад 77 тисяч громадян України. Це відповідає приблизно 8% усіх українських студентів, які навчаються на денній формі навчання у вищих навчальних закладах України. Тому глобалізація відіграє вирішальну роль у розвитку студентської мобільності.

Таким чином, трансформаційні процеси в українській освіті цілком збігаються з світовими тенденціями. Перспективним напрямком майбутніх досліджень є дослідження інтеграції іноземних студентів в українські навчальні заклади на основі повоєнного досвіду, пов'язаного з відбудовою освітнього сектору після нашої перемоги.

Список використаних джерел:

1. Zinchenko V., Ostapenko S., Udovichenko H., Introduction of academic honesty as a necessary prerequisite and an important component of quality education for future economists. *Revista Românească pentru Educație Multidimensională*, 2021. № 13, С. 81-95.
2. Балл Г. О., Зливков В. Л., Копилов С. О. Становлення ідентичності фахівця : монографія. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 260 с.
3. Алмашова В. С. Адаптація освітнього процесу до викликів сьогодення в умовах військових дій в Україні. Освітній процес в умовах війни та у повоєнний період: виклики, правила, перспективи : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 4 березня – 14 квітня 2024 року. – Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 26 – 29.
4. Якість вищої освіти: теорія і практика: навчально-методичний посібник / за наук. ред. А. Василюк, М. Дей. – Київ; Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2019. 176 с.

Артур Касап,

здобувач освіти

ВСП Кам'янець-Подільський фаховий коледж

НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

Науковий керівник: Владислав Лобуцько,

викладач,

Україна, м. Кам'янець-Подільський

РОЛЬ DIGITAL-ТЕХНОЛОГІЙ У СУЧАСНОМУ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ. ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ DIGITAL- ТЕХНОЛОГІЙ

1. Роль Digital-технологій у сучасному розвитку економіки та соціальної сфери

У сучасному світі digital-технології стали рушійною силою економічного зростання та соціальних змін. Вони трансформують як бізнес-процеси, так і повсякденне життя людей, створюючи нові можливості для розвитку, інновацій та ефективності в різних сферах.

2. Digital-технології в економіці

Автоматизація та роботизація виробництва Впровадження цифрових технологій у виробничі процеси дозволяє значно підвищити ефективність, знизити витрати та покращити якість продукції. Завдяки використанню роботів та автоматизованих систем, підприємства здатні зменшити кількість помилок, збільшити швидкість виробництва та оптимізувати ресурси.

Електронна комерція. (E-commerce) Інтернет та мобільні технології створюють нові можливості для ведення бізнесу, забезпечуючи глобальні платформи для торгівлі, а також спрощуючи процес покупки та продажу товарів і послуг. Зростання електронної комерції змінює не лише бізнес-моделі, а й структуру споживчого попиту.

Фінансові технології (Fintech). Фінансовий сектор переживає радикальні зміни завдяки digital-технологіям, зокрема через блокчейн, криптовалюти та безконтактні платежі. Fintech відкриває нові можливості для спрощення фінансових операцій, зниження транзакційних витрат та забезпечення фінансової інклюзії.

Цифрова трансформація державних послуг (E-Government). Впровадження цифрових технологій у сферу державного управління дозволяє підвищити ефективність надання послуг, забезпечити прозорість та доступність для громадян [4]. Системи електронного урядування значно полегшують взаємодію з органами влади, спрощують податкові та адміністративні процедури.

3. Digital-технології в соціальній сфері

Охорона здоров'я Цифрові технології в медицині забезпечують покращення доступу до медичних послуг, зокрема через телемедицину, електронні медичні картки, а також інтеграцію великих даних для прийняття медичних рішень. Це сприяє зменшенню навантаження на медичні установи та забезпечує ефективніше лікування пацієнтів.

Освіта. Цифрові технології змінюють традиційні методи навчання, забезпечуючи доступ до онлайн-курсів, платформ для самонавчання та інтерактивних засобів освіти. Онлайн-освіта стала важливим елементом, що сприяє підвищенню доступності освіти на всіх рівнях, а також розвитку професійних навичок.

Соціальні мережі та вплив на суспільство. Цифрові технології, зокрема соціальні мережі, значно змінюють соціальні взаємодії та комунікацію. Вони дають людям можливість швидко обмінюватися інформацією, організовувати громадські рухи, а також активно брати участь у політичних процесах. Проте це також викликає питання щодо безпеки персональних даних, інформаційної маніпуляції та етики.

Трудова діяльність і дистанційна робота Пандемія COVID-19 значно прискорила розвиток цифрових технологій у сфері праці. Дистанційна робота та гнучкий графік стали звичним явищем, що відкриває нові перспективи для покращення балансу між роботою та особистим життям. Водночас це створює нові виклики в питаннях організації праці та корпоративної культури.

4. Виклики та перспективи впровадження Digital-технологій

Кібербезпека зі зростанням цифрових технологій виникають нові загрози для кібербезпеки, які можуть вплинути на державну безпеку, економічну стабільність та конфіденційність особистих даних. Це вимагає розробки нових механізмів захисту та нормативно-правових актів.

Цифровий розрив. Одним із головних викликів залишається цифровий розрив між різними регіонами та соціальними групами. Важливо забезпечити рівний доступ до цифрових технологій та можливості для їх ефективного використання, зокрема для малих і середніх підприємств, а також у сільських та віддалених районах.

Етика та регулювання Швидкий розвиток технологій ставить перед суспільством питання етики, зокрема у сфері штучного інтелекту, автоматизації та приватності даних. Потрібно розробляти нові закони та етичні стандарти, що регулюють використання цифрових технологій у різних сферах життя.

Цифрові технології сьогодні є не лише інструментом економічного зростання, а й важливим елементом соціальних змін. Вони сприяють зростанню ефективності у всіх сферах життя, відкриваючи нові можливості для розвитку бізнесу, покращення якості життя громадян та забезпечення більш інтегрованого та сталого соціального середовища. Однак для досягнення максимального ефекту необхідно вирішувати ряд викликів, що стоять перед суспільством, зокрема в питаннях доступності, етики та безпеки.

Список використаних джерел:

1. Кузьмін А. Цифрова економіка: від теорії до практики. Дрогобич, 2022.
2. Павленко В.О. Цифрові трансформації в економіці та бізнесі. м. Львів, 2023.
3. Міністерство цифрової трансформації України URL: <https://thedigital.gov.ua/>
4. Державна служба статистики України URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.

Вікторія Клівіцька

здобувач освіти

ВСП Кам'янець-Подільський фаховий коледж

НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

Науковий керівник: Ольга Свирида,

викладач облікових дисциплін,

Україна, м. Кам'янець-Подільський

ЩО ТАКЕ БІЗНЕС-ПРОЦЕС І ЧОМУ ВАЖЛИВА ЙОГО ОПТИМІЗАЦІЯ ?

Бізнес-процес — це послідовність дій, яка забезпечує створення продукту або послуги. Він має чітко визначені вхідні ресурси, завдання та вихідний результат, який задовольняє потреби клієнтів. Ефективність бізнес-процесу залежить від його побудови: мінімізація витрат, уникнення зайвих дій і максимальна цінність для споживача — ключові фактори успіху.

Для досягнення таких цілей необхідно забезпечити:

- чітку організацію роботи, де кожен етап має свого відповідального;
- виключення нераціональної діяльності, яка не додає цінності;
- раціональне використання ресурсів, щоб мінімізувати собівартість продукту або послуги.

Бізнес-процеси поділяють на три основні категорії:

1. *Основні процеси* — створюють безпосередню цінність для клієнта, наприклад, виробництво продукції чи надання послуг.
2. *Допоміжні процеси* — підтримують основні, забезпечуючи їх ресурсами, як-от технічне обслуговування, управління персоналом.
3. *Процеси управління* — пов'язані з координацією, контролем і організацією діяльності підприємства [1].

Зі зростанням підприємства виникають додаткові виклики: збільшується кількість підрозділів, обсяг інформації та складність управління процесами. Якщо на початкових етапах можна керувати бізнес-процесами вручну, то зі збільшенням обсягів це стає складним завданням. У таких умовах автоматизація бізнес-процесів є не просто бажаною, а необхідною.

Автоматизація бізнес-процесів — це впровадження сучасного програмного забезпечення для оптимізації роботи підприємства. Вона дозволяє скоротити час на виконання рутинних завдань, зменшити ризики помилок і підвищити загальну ефективність. У цьому процесі людина не виключається з роботи повністю, але її роль стає більш раціональною, завдяки чому зменшується навантаження на працівників, а результати стають точнішими і швидшими.

Ефективна автоматизація вимагає певної підготовки. Передусім підприємство повинно перейти на процесну модель управління, яка замінює традиційний функціональний підхід. Це забезпечує більшу гнучкість і сприяє адаптації до змін. Крім того, важливо провести аналіз існуючих процесів і реструктуризувати їх, виявляючи слабкі місця, які потребують оптимізації.

Автоматизація може охоплювати різні рівні діяльності підприємства. На початковому етапі автоматизуються типові рутинні операції, наприклад, створення документації, складання звітів або управління складськими запасами. Потім впроваджуються рішення для управління цілими функціональними областями, як-от логістика чи облік. На фінальному етапі автоматизація охоплює весь бізнес,

включаючи електронний документообіг, інтеграцію підрозділів у єдину інформаційну систему та використання аналітичних показників для прийняття рішень.

Автоматизація бізнес-процесів дає змогу досягти значних переваг:

1. *Ефективність та швидкість.* Завдяки автоматизації обробка даних і виконання завдань відбувається швидше, ніж при ручній роботі.
2. *Точність та якість.* Зменшення впливу людського фактора дозволяє уникнути помилок і забезпечити несуперечливість даних.
3. *Інтеграція.* Усі процеси об'єднуються в єдину систему, що спрощує комунікацію між підрозділами.
4. *Оптимізація витрат.* Зменшується кількість рутинних завдань, що дозволяє працівникам зосередитися на більш важливих аспектах роботи.
5. *Гнучкість та адаптивність.* Автоматизація дає змогу швидко адаптуватися до змін ринку та внутрішніх умов.

Впровадження автоматизації має і тимчасові труднощі. Наприклад, працівникам може бути складно адаптуватися до нових систем, а перенесення даних потребує особливої уваги, щоб уникнути помилок. Крім того, необхідність у технічній підтримці та навчанні персоналу може спричиняти додаткові витрати. Проте всі ці труднощі є короткочасними, і з часом автоматизація доводить свою ефективність[2].

Автоматизація бізнес-процесів — це необхідний крок для сучасного підприємства, яке прагне досягти високої конкурентоспроможності. Вона дозволяє оптимізувати діяльність, підвищити якість роботи і забезпечити швидку адаптацію до змін. Хоча впровадження може супроводжуватися викликами, позитивний вплив автоматизації перевищує будь-які труднощі, гарантуючи довгострокові переваги для підприємства.

Список використаних джерел:

1. Діджиталізація управління бізнес-процесами: проблеми та перспективи. URL: <https://confmanagement-proc.kpi.ua/article/view/201188>
2. Гусева В.О. Аспекти застосування інформаційних технологій для автоматизації бізнес-процесів на підприємстві. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/11/14.pdf>

Антоніна Матюк

здобувач освіти

Національного університету

«Запорізька політехніка»

Науковий керівник: Ірина Нечасва

доцент кафедри менеджменту

Україна, м. Запоріжжя

DIGITAL-ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ В ДЕРЖАВНИХ УСТАНОВАХ

Результативність державного управління – це узагальнювальний показник, що включає як кількісні, так і якісні характеристики, віддзеркалює дієвість у досягненні поставлених цілей, економічність у використання наявних ресурсів, продуктивність отриманих результатів (ефективність) як віддачу від витрачених ресурсів, прибутковість як результат функціонування народного господарства країни, якість як відповідність правил державотворення країни міжнародним стандартам та нормам та якість життя населення країни.

Для цього, на нашу думку, у діяльності державних установ для підвищення її ефективності вже зараз, в умовах війни необхідно активно впроваджувати електронне урядування, використовуючі хмарні технології, ресурси штучного інтелекту, великих даних, блокчейну, для забезпечення безперервності роботи, скасування непотрібних бюрократичних бар'єрів та автоматизації рутинних операцій. В ході цього варто детальніше розглянути онлайн-інструменти, які дозволяють швидко збирати великі обсяги даних, можуть бути легко адаптовані до змінюваних умов, забезпечують можливість залишатися анонімним:

-соціальні мережі дозволяють здійснювати широкий охват аудиторії та швидко реагувати. Натомість є можливість спаму, труднощі з систематизацією відгуків;

-месенджери є зручними для користувачів та надають можливість швидкого отримання відповідей. Однак, вони можуть бути менш формалізовані, ніж інші інструменти.

3) Комбіновані підходи дозволяють зібрати більш детальну інформацію та мають більш широкий охват:

-QR-коди поєднують переваги онлайн та офлайн інструментів, однак, вимагають наявності смартфона у респондента;

-спеціальні веб-сайти, які можуть бути повністю адаптовані під послуги державних установ, однак, вимагають технічних ресурсів для створення та підтримки.

Розглядаючи закордонний досвід, ми звернули увагу на досвід Великобританії щодо створення так званої громадянсько-центричної моделі (Citizen-Centric Model) - ця модель акцентує увагу на доступності, якості та інклюзивності державних послуг, забезпечуючи можливість кожного громадянина брати участь у прийнятті рішень, отримувати необхідну допомогу та мати вплив на функціонування суспільства [1].

2. Британський уряд активно розвиває електронні послуги, щоб зробити їх доступнішими та ефективнішими, зокрема через онлайн-сервіси.

3. Ця модель передбачає високий рівень прозорості у прийнятті рішень, а також регулярно звітність урядових структур перед громадянами.

4. Велика увага приділяється рівності доступу до послуг для всіх категорій населення, включаючи вразливі та менш захищені групи.

5. Уряд заохочує участь громадян у процесах прийняття рішень через громадські консультації, опитування та відкриті дебати.

У Великобританії після запровадження громадянсько-центричної моделі створили Directgov офіційний британський урядовий портал, в якому на сьогодні об'єднані всі державні послуги та інформаційні ресурси. На сайті кожна людина може отримати консультацію, знайти усі новини, дізнатися більше про послуги, та навіть отримати послуги не виходячи з дому. Це чудовий засіб для ефективної діяльності в державних установах.

На сьогодні держава дослухається до прохань громадян, тому починають створювати державні сайти. Мінекономіки анонсувало запуск бета-версії платформи «Пульс» для збору зворотного зв'язку від бізнесу. Пульс - онлайн платформа для збору відгуку від бізнесу про взаємодію з державою. Мета платформи - створити єдиний цифровий інструмент для прозорих відносин між державою та бізнесом для підвищення якості державних послуг. Тепер кожен підприємець може поставити оцінку послугам, які надає держава. На етапі бета-тестування можна оцінити 22 держоргани, поступово їхня кількість збільшуватиметься. Система складатиметься з трьох компонентів — дашборду, інформаційного вікна та особистого кабінету [2].

Отже, визначальними інструментами для підвищення ефективності державних установ за допомогою digital-технологій є: месенджери, соціальні мережі, QR-коди, спеціальні веб-сайти. Забезпечення прозорості, підзвітності й залучення громадян до прийняття рішень також є важливими факторами підвищення ефективності. Для досягнення найкращих результатів необхідно адаптувати ці інструменти до конкретних умов та потреб суспільства, застосовуючи технологічні тенденції та міжнародну співпрацю.

Список використаних джерел:

1. Citizen-Centric Government: What It Looks like and How to Get There. URL : <https://digileaders.com/citizen-centric-government-what-it-looks-like-andhow-to-get-there/>
2. Відділ зв'язків з громадськістю та засобами масової інформації URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=7449e471-da08-4a68-96f0-a8ad0db93911&title=ZapuskBetaversiiPlatformipul>

Юлія Новіцька

здобувачка вищої освіти,

*Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

Науковий керівник: Ірина Іващук,

доктор економічних наук, професор,

*Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СФЕРІ ТУРИЗМУ ДЛЯ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ

Сучасний світ перебуває у стані стрімкого розвитку цифрових технологій, що проникають у всі сфери людської діяльності, зокрема і туризм. Цифровізація відкриває нові можливості для вдосконалення туристичної інфраструктури, підвищення якості послуг, покращення комунікації між учасниками ринку та створення унікальних пропозицій для споживачів. У сфері туризму технології сприяють як підвищенню конкурентоспроможності національних туристичних продуктів, так і активізації міжнародного співробітництва.

Для України туризм є потужним інструментом розвитку соціально-економічного потенціалу, адже країна має унікальні природні, історичні та культурні ресурси. Упровадження цифрових рішень у цю галузь дозволяє не лише підвищити її ефективність, але й сприяє розширенню її впливу на інші сектори економіки, таких як транспорт, гостинність та роздрібна торгівля.

Актуальність дослідження використання цифрових технологій у сфері туризму зумовлена глобальними викликами, які вимагають впровадження інноваційних підходів для забезпечення сталого розвитку. Цифрові платформи, мобільні додатки, віртуальна реальність, штучний інтелект та блокчейн стають невід'ємною частиною туристичного бізнесу, стимулюючи прозорість процесів, розширення клієнтської бази та залучення інвестицій.

Важливою є роль держави у створенні сприятливих умов для цифрової трансформації туризму, зокрема шляхом розвитку електронного урядування, впровадження європейських стандартів у галузі та підтримки малого і середнього бізнесу. Використання цифрових інструментів для промоції туристичного потенціалу України сприятиме не лише збільшенню кількості туристів, але й підвищенню рівня зайнятості населення, розвитку регіонів та зміцненню позицій України на міжнародній арені.

Упровадження цифрових технологій у сферу туризму відкриває перед Україною унікальні можливості для підсилення її соціально-економічного розвитку. Одним із яскравих прикладів є інтеграція туристичних онлайн-платформ, які вже зарекомендували себе як ефективний інструмент для залучення міжнародних туристів. Платформи на кшталт Booking.com чи Airbnb не лише полегшують доступ до українських готелів та орендних помешкань, але й сприяють розвитку локального бізнесу в невеликих містах і селах, де туристична інфраструктура лише починає формуватися. Наприклад, у Карпатському регіоні значна частина власників житла отримала змогу заробляти завдяки цифровим платформам, пропонуючи туристам автентичний досвід проживання в унікальному середовищі.

Віртуальні тури та використання технологій доповненої реальності стали інструментами, які значно збільшують привабливість туристичних об'єктів. Національні музеї, такі як Львівський історичний музей чи Національний музей народної архітектури та побуту України в Пирогові, дедалі частіше пропонують інтерактивні екскурсії. Завдяки доповненій реальності відвідувачі можуть "оживляти" історичні об'єкти, спостерігаючи, як вони виглядали у різні періоди минулого. Ці технології не лише привертають увагу молоді, яка шукає інтерактивний досвід, а й стимулюють відновлення зацікавленості в культурній спадщині серед місцевих жителів.

Цифрові платформи для відстеження туристичних потоків стали важливим інструментом для аналізу та планування розвитку туристичної інфраструктури. Наприклад, дані, зібрані за допомогою Google Maps, дозволяють ідентифікувати найбільш популярні маршрути серед туристів, що, у свою чергу, допомагає владі та бізнесу вдосконалювати транспортну мережу чи розширювати спектр послуг у стратегічно важливих локаціях. Одним із практичних результатів такого підходу стало покращення логістики та інфраструктури в районі Кам'янця-Подільського, де туристичний потік зріс після оптимізації доріг і створення сучасних інформаційних пунктів для мандрівників.

Україна також активно використовує цифрові технології для міжнародного просування туристичних об'єктів. Власний мобільний додаток Visit Ukraine Today, розроблений для іноземців, які планують подорожі, забезпечує доступ до актуальної інформації про транспорт, місцеві події та визначні пам'ятки. Цей додаток, окрім базової навігації, дозволяє отримувати рекомендації на основі вподобань користувача, що підвищує ймовірність вибору саме українських напрямків для відпочинку.

Таким чином, цифровізація туризму в Україні не лише покращує якість туристичних послуг, а й відіграє значну роль у стимулюванні розвитку регіонів. Підвищення прозорості процесів завдяки цифровим інструментам сприяє залученню інвестицій у туристичну сферу, розширенню зайнятості населення та зміцненню міжнародного іміджу України як привабливого туристичного напрямку.

Список використаних джерел:

1. Філіппова С. О. Інтенсивність використання цифрових технологій у секторі туризму. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/filyppova.htm
2. Цвілий С., Жилко О., Зайцева В. Використання цифрових технологій в післявоєнному відновленні індустрії туризму. Бізнес-навігатор. 2023. № 3. URL: <https://snaujournal.com.ua/index.php/journal/article/view/297>
3. Лисюк Т. В., Ройко Л. Л., Білецький Ю. В. Цифрові інноваційні технології у сфері туризму України. Економіка та суспільство. 2023. Вип. 52. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/24092/1/2524-0072/2023-52-36.pdf>

Віктор Пирог,

здобувач освіти Приватного акціонерного товариства

«Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом»

Науковий керівник: Олександр Дацій,

доктор економічних наук, професор, Україна, м. Київ

ЕКОНОМІЧНА ДОЦІЛЬНІСТЬ АУТСОРСИНГОВИХ МОДЕЛЕЙ УПРАВЛІННЯ У ВПРОВАДЖЕННІ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ІННОВАЦІЙ

Аутсорсинг є одним із найважливіших інструментів сучасного управління, особливо в умовах швидкої цифровізації та глобалізації економіки. Використання аутсорсингових моделей дозволяє оптимізувати витрати, підвищити гнучкість бізнес-процесів та залучити інноваційні підходи до управління підприємствами. Такий підхід є важливим для підтримки конкурентоспроможності та забезпечення стійкого розвитку організацій, що робить його актуальним інструментом впровадження інновацій.

Аутсорсинг, як інноваційний інструмент управління, дозволяє підприємствам зосереджувати ресурси на основній діяльності, передаючи вторинні функції стороннім організаціям. Це сприяє скороченню витрат і прискоренню інноваційного циклу [1]. Міжнародний аутсорсинг створює можливості для доступу до передових технологій та знань, що є важливим для конкурентних галузей [3]. Використання аутсорсингових моделей дозволяє підприємствам застосовувати глобальні мережі постачальників для зменшення операційних витрат і водночас підвищення якості послуг [2].

Економічна доцільність аутсорсингу полягає у його здатності підвищувати ефективність бізнесу через зниження витрат на управлінські процеси. Наприклад, аутсорсинг у сфері ІТ забезпечує доступ до висококваліфікованих спеціалістів без значних інвестицій у власну інфраструктуру [7]. Використання такого підходу дозволяє підприємствам адаптуватися до змін зовнішнього середовища, підтримувати інноваційні процеси та знижувати ризики [5]. Крім того, інноваційний аутсорсинг сприяє скороченню інноваційного циклу та прискорює вихід нових продуктів і послуг на ринок [1].

Роль аутсорсингу у впровадженні організаційних інновацій є значною. Він сприяє інтеграції сучасних технологій та знань у діяльність підприємств, дозволяючи швидше реагувати на зміни ринку [3]. Аутсорсинг бізнес-процесів також дозволяє підприємствам зосереджуватися на стратегічних завданнях, водночас знижуючи витрати на виконання другорядних функцій [6]. ІТ-аутсорсинг є ефективним інструментом для впровадження інноваційних рішень, забезпечуючи доступ до передових технологій без великих капіталовкладень [7].

Незважаючи на переваги, аутсорсинг супроводжується певними ризиками. Зокрема, підприємства можуть зіткнутися із залежністю від зовнішніх постачальників, витоком конфіденційної інформації або нестачею контролю над виконанням делегованих функцій [4]. Для мінімізації ризиків важливо розробляти чіткі стратегії співпраці з постачальниками, включаючи укладання детальних договорів і впровадження систем моніторингу [6]. Ефективність аутсорсингу також залежить від правильного вибору партнерів та дотримання принципів прозорості у взаємовідносинах [8].

Таким чином, аутсорсинг демонструє високу економічну доцільність у впровадженні організаційних інновацій. Він дозволяє підприємствам ефективно використовувати ресурси, адаптуватися до змін та впроваджувати нові технології. Використання аутсорсингових моделей сприяє підвищенню конкурентоспроможності як на локальному, так і на міжнародному рівнях. Для досягнення максимального ефекту від аутсорсингу необхідно враховувати як його переваги, так і можливі ризики, розробляючи ефективні стратегії його впровадження.

Список використаних джерел:

1. Буняк Н. Інноваційний аутсорсинг як інструмент управління підприємством. Економіка та суспільство. 2021. № 26. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-26-49> (дата звернення: 15.11.2024).
2. Когут М., Содома Р., Дубинецька П. Вплив аутсорсингу на ефективність бізнесу: аналіз вигод і ризиків. Економіка та суспільство. 2023. № 57. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-57-33> (дата звернення: 15.11.2024).
3. Hutareva Y., Havrylova K. Application of international outsourcing as an innovative tool in enterprise management. Economic journal Odessa polytechnic university. 2021. Т. 2, № 16. С. 34–39. URL: <https://doi.org/10.15276/ej.02.2021.4> (дата звернення: 15.11.2024).
4. Kovalchuk T. H., Zaharii V. K. The role of outsourcing in ensuring the competitiveness of countries. Business inform. 2020. Т. 3, № 506. С. 26–32. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-3-26-32> (дата звернення: 15.11.2024).
5. Leo E., Bui Q. «., Adalakun O. Outsourcing for sustainable performance: insights from two studies on achieving innovation through information technology and business process outsourcing. Sustainability. 2022. Vol. 14, no. 4. P. 2102. URL: <https://doi.org/10.3390/su14042102> (date of access: 15.11.2024).
6. Markina I., Lopushynska O., Lopushynskyi Y. Outsourcing of business processes as a mechanism of resource-saving development management of agri-food enterprises. International humanitarian university herald. economics and management. 2020. № 45. URL: <https://doi.org/10.32841/2413-2675/2020-45-12> (дата звернення: 15.11.2024).
7. Murphy L. The influence of IT outsourcing on organisational success and innovation. Future business journal. 2024. Vol. 10, no. 1. URL: <https://doi.org/10.1186/s43093-024-00372-y> (date of access: 15.11.2024).
8. Suprun S., Davydiuk L. The concept of outsourcing at the management system of the international business processes of the enterprise. Intellect XXI. 2020. No. 5, 2020. URL: <https://doi.org/10.32782/2415-8801/2020-5.13> (date of access: 15.11.2024).

Тарас Радачинський,

здобувач освіти

*спеціальності «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»
Відокремленого структурного підрозділу Кам'янець-Подільський фаховий коледж*

НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

Науковий керівник: Людмила Валицька

викладач,

Україна, м. Кам'янець-Подільський

ВПЛИВ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА БАНКІВСЬКІ ПОСЛУГИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА РИЗИКИ РОЗВИТКУ ФІНТЕХУ

Розвиток цифрових технологій радикально змінює структуру, функції та способи взаємодії у банківській сфері. У сучасному світі фінтех (фінансові технології) виступає ключовим драйвером інновацій у банківських послугах, сприяючи зростанню ефективності, зручності та доступності фінансових продуктів для клієнтів. Водночас розвиток фінтеху супроводжується появою нових ризиків, зокрема кіберзагроз, регуляторних невизначеностей та ризиків втрати довіри клієнтів. Дана стаття присвячена аналізу впливу цифрових технологій на банківські послуги, висвітленню перспектив розвитку фінтеху та ідентифікації ключових ризиків у цьому процесі.

Цифрові технології дозволяють банкам пропонувати персоналізовані послуги, використовуючи алгоритми штучного інтелекту (ШІ) для аналізу клієнтських даних, що сприяє швидшому розв'язанню запитів клієнтів, підвищенню їх задоволення та лояльності. Наприклад, чат-боти, такі як ChatGPT, забезпечують підтримку клієнтів у режимі реального часу, що створює відчуття безперервного зв'язку з банком [1].

Впровадження технологій автоматизації, таких як роботизована автоматизація процесів (RPA), сприяє скороченню витрат і прискоренню транзакцій. Використання RPA у банківських процесах дозволяє значно знизити навантаження на співробітників під час обробки заявок на кредити, що також покращує загальну ефективність роботи банків [2].

Мобільні додатки та платіжні платформи відкривають можливості доступу до банківських послуг для населення, яке раніше було фінансово ізольованим. Наприклад, Monobank в Україні став прикладом успішної цифровізації, пропонуючи клієнтам швидкі та зручні онлайн-послуги без необхідності відвідувати фізичні відділення [3].

Цифрові технології сприяють створенню нових фінансових продуктів, таких як реєр-to-реєр кредитування, криптовалюти та цифрові активи. Зокрема, використання блокчейн-технологій дозволяє забезпечити прозорість і безпеку транзакцій, що стає важливим елементом сучасних фінансових систем.

Активна цифровізація призводить до збільшення кількості кібератак на банки. Наприклад, у 2023 році кілька європейських банків зазнали атак типу DDoS, що паралізувало їхню роботу. Неналежний захист може призвести до втрати коштів клієнтів і довіри до банківських установ [2].

Інновації у фінтеху часто випереджають розвиток регуляторної бази. Це створює ризики нерегульованого використання технологій, таких як криптовалюти,

що можуть бути використані для шахрайства або відмивання грошей. Регулятори стикаються з необхідністю швидко адаптувати норми до нових викликів.

Широкомасштабне використання даних клієнтів для персоналізації послуг супроводжується ризиком витоку інформації. У 2022 році випадки несанкціонованого доступу до клієнтських даних були зафіксовані в кількох міжнародних банках, що призвело до серйозних репутаційних втрат. Залежність банків від технологічних постачальників створює додаткові ризики. Технічні збої або відмова сторонніх сервісів можуть призвести до зупинки операцій, що підірває стабільність банківської системи.

Таким чином, розвиток цифрових технологій у банківській сфері має значний потенціал для покращення якості послуг, але вимагає комплексного підходу до управління ризиками. До ключових рекомендацій належать:

1. Інвестиції у кібербезпеку та захист даних клієнтів. Банкам необхідно забезпечити відповідність своїх систем сучасним стандартам кібербезпеки, включаючи регулярне оновлення програмного забезпечення та навчання персоналу.

2. Співпраця з регуляторними органами для створення прозорої нормативної бази. Активна взаємодія з регуляторними органами дозволить створити передбачуване середовище для впровадження фінансових інновацій.

3. Розвиток внутрішніх ІТ-команд. Зменшення залежності від сторонніх постачальників технологій сприятиме підвищенню автономності банків та мінімізації ризиків технічних збоїв.

4. Підвищення фінансової грамотності клієнтів. Інформування клієнтів про ризики використання цифрових послуг зменшить кількість шахрайств та сприятиме безпечному використанню банківських продуктів.

Список використаних джерел

1. World Bank. Digital Banking and Financial Inclusion: Trends and Challenges. 2022 URL: www.worldbank.org
2. Accenture. The Future of Fintech: Opportunities and Risks. 2023. URL: www.accenture.com
3. Монобанк. Офіційний сайт. URL: <https://monobank.ua>

Дмитро Садовінський,

Артем Перець

здобувачі освіти

ВСП Кам'янець-Подільський фаховий коледж

НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

Науковий керівник: Ольга Свирида,

викладач облікових дисциплін,

Україна, м. Кам'янець-Подільський

ВІТЧИЗНЯНА ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА ВЕДЕННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

У практиці управління бізнесом, зокрема в системах фінансового, управлінського та податкового обліку, планування, аналізу та контролю, обробляються, порівнюються та аналізуються великі обсяги інформації. Сьогодні підтримка такої діяльності була б немислима без електронної обробки інформації. Використовуючи інформаційні системи, бухгалтери можуть значно підвищити якість інформаційного забезпечення та ефективно підтримувати функції планування та управління. Крім того, слід враховувати вплив динамічного розвитку інформаційних систем і технологій на облікові процеси в сучасному контексті та оцінювати їх відповідність існуючим потребам суб'єкта господарювання, а також оцінювати їх вибір. [3]

Сьогодні вітчизняний ринок інформаційних систем і технологій бухгалтерського обліку насичений пакетами прикладних програм, розроблених переважно іноземними компаніями, хоча вітчизняні технології бухгалтерського обліку також розвиваються. Безумовно, значним внеском у розвиток вітчизняних облікових систем і технологій стало запозичення зарубіжного досвіду, що дозволило створити ефективні системи управління суб'єктами господарювання, проте більшість з яких є дорогими. Водночас сама система бухгалтерського обліку та облікові процеси висувають нові вимоги до формування й обробки інформації та прийняття на її основі ефективних рішень. [2]

Програма-платформа MASTER і програмні продукти MASTER – розробка української компанії IT-Enterprise. Цей програмний продукт відповідає вимогам чинного законодавства України та повністю адаптований до українського ринку.

Компанія IT-Enterprise понад 30 років в займається впровадженням IT-рішень для автоматизації бізнес-процесів на підприємствах різних напрямів діяльності і має значний досвід розробок і впровадження найскладніших ERP-систем.

Рішеннями компанії IT-Enterprise користуються найбільші підприємства України в приватному та державному секторі.

На базі досвіду розробок і впровадження кращих рішень IT-Enterprise на підприємствах-флагманах українського бізнесу створені програмні продукти MASTER для підприємств малого та середнього бізнесу та бюджетних установ України.

Програму розроблено з урахуванням вимог до організації ведення бухгалтерського обліку на підприємствах різних галузей. MASTER:Бухгалтерія має інтуїтивно зрозумілий інтерфейс, а також має покрокові інструкції для використання. Інтерфейс підтримує два мовних пакети, а саме: українську та

англійську мови. MASTER:Бухгалтерія постійно розвивається та оновлюється, аби відповідати вимогам законодавства.

Програма MASTER:Бухгалтерія дозволяє вести бухгалтерський, податковий та управлінський облік в єдиній базі на підставі єдиних первинних документів. [1]

У програмі враховано всі законодавчі нюанси, внесено всі стандартні форми звітності, що дозволяє користувачеві автоматизувати більшу частину роботи.

Для ведення бухгалтерського та податкового обліку на підприємствах програма складається з функціональних модулів, що охоплюють всі ділянки бухгалтерського та податкового обліку: «Банк і каса», «Продажі», «Покупки», «Склад», «Виробництво», «ОЗ і НМА», «Податковий облік», «Зарплата», «Кадри», «Операції», «Звіт» та базових модулів «Довідники» та «Адміністрування». [1]

MASTER:Бухгалтерія надає користувачеві широкий спектр можливостей за рахунок своєї гнучкості й налаштовується під потреби конкретного користувача. Гнучкість і максимальна свобода користувача – ті цінності, які закладені в MASTER:Бухгалтерію.

Одна з головних переваг MASTER:Бухгалтерії — поєднання усіх напрямів обліку в одній програмі. Це означає, що для усіх даних в усіх модулях існує єдина інформаційна база, що водночас гарантує цілісність інформації. Усі модулі програми є інтегрованими в єдину систему за налаштуванням, і потреба в передачі будь-яких даних відсутня. Таким чином, систему захищено від помилок, втрати важливої інформації та впливу людського фактора. [1]

Отже, сьогодні MASTER:Бухгалтерія – єдиний новий програмний продукт на українському ринку з чіткою довгостроковою стратегією розвитку та з реальними амбіціями стати національним лідером ринку бухгалтерських рішень. Його розробка повністю відповідає актуальному українському законодавству і регулярно оперативно оновлюється.

Список використаних джерел:

1. MASTER: Бухгалтерія URL: <https://masterbudget.github.io>
2. Марушко Н. С. Інформаційні системи ведення обліку: сучасний стан і тенденції розвитку // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України. 2015. Вип. 25.3. С. 370
3. Ситнік Б. Т. Основи інформаційних систем і технологій: Навч. посібник. Харків: УкрДУЗТ, 2019. С. 29-33.

Ілля Семенюк,

здобувач освіти, ЦТ-216

НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

Науковий керівник: Андрій Тимків,

кандидат економічних наук, викладач,

Україна, м. Кам'янець-Подільський

МІСЦЕ І РОЛЬ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФІНАНСАХ

Сучасний світ переживає стрімку цифрову трансформацію, яка проникає у всі сфери життя, зокрема і у фінансовий сектор. Цифрові технології стали невід'ємною частиною фінансів, змінюючи способи ведення бізнесу, взаємодії з клієнтами та управління ресурсами. Вони відкривають нові можливості для інновацій, підвищення ефективності та розширення доступу до фінансових послуг.

Одним із ключових аспектів впровадження цифрових технологій у фінансах є автоматизація бізнес-процесів. Завдяки сучасним програмним рішенням, фінансові установи можуть оптимізувати свої операції, скорочуючи час на виконання транзакцій та знижуючи операційні витрати. Автоматизація дозволяє мінімізувати людський фактор, що сприяє зменшенню помилок та підвищенню точності фінансових операцій.

Розвиток цифрових платформ та інструментів призвів до появи фінтех-компаній, які пропонують інноваційні фінансові послуги. Мобільні додатки для банківських операцій, онлайн-системи платежів, краудфандингові та peer-to-peer платформи кредитування зробили фінансові послуги більш доступними та зручними для широкого кола користувачів. Це сприяє фінансовій інклюзії, дозволяючи людям, які раніше не мали доступу до традиційних фінансових установ, користуватися фінансовими сервісами.

Блокчейн-технологія стала революційною в фінансовому секторі, відкривши можливості для децентралізованих та безпечних транзакцій. Криптовалюти, такі як біткоїн та ефіріум, стали альтернативними засобами платежу та інвестицій. Блокчейн забезпечує прозорість та незмінність даних, що знижує ризик шахрайства та підвищує довіру до фінансових систем.

Штучний інтелект та машинне навчання активно впроваджуються у фінансову аналітику та прогнозування. Ці технології дозволяють обробляти великі обсяги даних, виявляти закономірності та тренди, що сприяє прийняттю обґрунтованих рішень.

Інтернет речей (IoT) та великі дані (Big Data) також відіграють важливу роль у фінансах. З'єднані пристрої генерують величезні обсяги даних, які можуть бути використані для аналізу ринків, оцінки кредитоспроможності та виявлення шахрайства. Використання великих даних підвищує точність моделей ризику та покращує якість фінансових послуг.

Цифрові технології також змінюють ландшафт платежів та переказів. Безконтактні платежі, цифрові гаманці та мобільні платіжні системи спрощують процес здійснення транзакцій. Це робить платежі швидшими, безпечнішими та зручнішими для користувачів. Розвиток технології NFC та QR-кодів дозволяє здійснювати платежі за допомогою смартфонів, що сприяє популяризації безготівкових розрахунків.

Проте інтеграція цифрових технологій у фінансовий сектор не обходиться без викликів. Кібербезпека стала критичним аспектом, оскільки збільшення цифрових транзакцій підвищує ризик кібератак та шахрайства. Фінансові установи повинні інвестувати в сучасні системи захисту даних, впроваджувати багатофакторну аутентифікацію та регулярно проводити аудит безпеки.

Регуляторні органи також стикаються з необхідністю адаптації до нових технологічних реалій. Потрібно розробляти нормативно-правову базу, яка б враховувала особливості цифрових фінансових послуг, захищала права споживачів та сприяла інноваціям. Співпраця між державою, фінансовими установами та технологічними компаніями є ключовою для створення ефективного регуляторного середовища.

Освіта та підготовка кадрів стають важливими факторами успішної цифровізації фінансів. Фахівці повинні володіти сучасними знаннями та навичками, щоб ефективно працювати з новими технологіями. Інвестиції в навчання персоналу та розвиток цифрової грамотності сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності фінансових установ.

Соціальні аспекти цифрових технологій у фінансах також заслуговують уваги. Хоча цифровізація сприяє фінансовій інклюзії, існує ризик цифрового розриву між різними соціальними групами. Необхідно забезпечити доступність цифрових фінансових послуг для всіх верств населення, включаючи людей похилого віку та тих, хто проживає в сільській місцевості.

Пандемія COVID-19 прискорила впровадження цифрових технологій у фінансах, оскільки багато процесів перейшли в онлайн-режим. Віддалена робота, онлайн-банкінг та цифрові платежі стали нормою. Це показало важливість гнучкості та адаптивності фінансових систем у кризових ситуаціях.

«Штучний інтелект, блокчейн та інші цифрові рішення продовжуватимуть розширювати свої можливості та вплив на фінансову сферу. Важливо знати, що розвиток цих технологій вимагатиме не лише технічних знань, але й гнучкості, інноваційного мислення та вміння адаптуватися до змін» [1].

Підсумовуючи, місце і роль цифрових технологій у фінансах є визначальними для сучасного економічного розвитку. Вони сприяють підвищенню ефективності, інноваційності та доступності фінансових послуг. Водночас, важливо усвідомлювати ризики та виклики, пов'язані з цифровізацією, та працювати над їх подоланням. Спільні зусилля держави, бізнесу та суспільства дозволять максимально використати потенціал цифрових технологій для розвитку фінансового сектору та економіки в цілому.

Список використаних джерел:

1. Здрі В. А., Ткаченко А. А., Бразілій Н. М. Роль цифрових технологій для ефективного фінансово-облікового управління суб'єктів господарювання. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління. № 11. 2024. URL: <https://reicst.com.ua/pmt/home>

Олександр Сосула,

здобувач освіти

*Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка*

*Науковий керівник: **Тетяна Марусей,**
кандидат економічних наук, доцент,
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

ТЕНДЕНЦІ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ

Сучасний рівень поширення цифровізації тягне за собою істотні зміни в процесі організації бізнесу. Тренд сьогоднішнього часу – цифрова трансформація, що зачіпає всі сфери, орієнтована на глобальне застосування цифрових технологій в діяльності економічних суб'єктів, формування інформаційного суспільства та цифрової економіки в цілому. Особливо актуальними процеси цифровізації є для сфери обслуговування. Торгові та транспортні компанії, підприємства індустрії туризму та гостинності, громадського харчування отримали можливість розширити цільову аудиторію, поліпшити якість обслуговування, розвиватися прискореними темпами, беручи до уваги, що в глобальній цифровій економіці перемога буде здобута тим, в чиему арсеналі буде задіяна більша кількість і якість цифрових платформ.

На сьогодні більшу частину використовуваних на даний момент засобів цифровізації сфери туризму та гостинності займають додатки. Перші цифрові сервіси для туристів з'явилися на початку 2000-х і були орієнтовані на онлайн бронювання житла і покупки квитків: Booking.com – готельний агрегатор дав можливість потенційним клієнтам побачити невеликі готелі по всьому світу, забезпечив їм самий широкий доступ до клієнтської бази; AirB&B – повторив успіх Booking.com, сформувавши новий ринок оренди апартаментів; Uber, Gett – агрегатори таксі, залучили в малий бізнес величезна кількість людей, дали їм можливість заробляти, використовуючи власний автомобіль і, одночасно, зробили послуги таксі набагато більш доступними [1].

Можна виділити кілька ключових технологічних можливостей.

1. Штучний інтелект – забезпечить максимально персоналізований результат при плануванні подорожі. Спираючись на інформацію про переваги клієнта, пропонуючи рішення, які використовуються іншими мандрівниками, дозволить значно спростити організацію відпустки або подорожі, допомогти заощадити.

2. Інтернет речей – ключовий елемент сервісу, що забезпечує «безшовну» подорож – переліт, трансферт, готель, замовлення машини. Обмінюючись даними, пристрої можуть скоротити до мінімуму будь-які очікування, запобігши різним проблемам – відвідсутність місця на парковці до втрати орієнтування в незнайомому місті.

3. Роботизація – технології роботів, які вміють розуміти та працювати з людьми, стають все більш реальними. Збиральні роботи – вже самий звичайний предмет побутової техніки. Скорочуючи потребу в персоналі, така техніка може істотно спростити, наприклад, ведення сімейного готельного бізнесу.

4. Голосові технології – ефективне розпізнавання мови дає можливість оптимізувати багато процесів. Завдяки їм навіть невелика сімейний готель може забезпечити клієнтам цілодобовий сервіс та виключити мовні бар'єри.

5. Блокчейн – дозволяє значно підвищити надійність замовлень, бронювання та платежів, забезпечивши достовірність інформації та відгуків про послуги. Компанії, пов'язані з туризмом, під впливом нових трендів, так чи інакше, намагаються збирати відомості про транзакції своїх клієнтів, щоб персоналізувати рекламні пропозиції. Дані про покупку квитків, бронювання номерів у готелях і роботі програм лояльності будуть існувати в одному цифровому просторі та допоможуть всім сторонам, задіяним в надання послуг в рамках однієї поїздки, орієнтуватися на фактичні відомості про клієнтів і передбачати їх бажання[4].

До числа факторів, що стримують розвиток цифрових технологій в індустрії гостинності можна віднести: фінансово-економічні (середньому та малому бізнесу сфери гостинності досить складно вкладати значні кошти в цифровізацію діяльності, а пільги та програми їх підтримки та стимулювання в цьому напрямку не передбачені); нормативно-правові (відсутність чіткого нормативно-правового поля, що регламентує взаємодію суб'єктів при переході в цифровому просторі, в тому числі захист персональних даних, контроль достовірності акаунтів та представленої інформації); загальна нестабільність (відмінності у фінансових та політичних можливостях для інтеграції в цифровому просторі країни); дефіцит інвестицій у високотехнологічні галузі, вплив санкцій – перш за все, обмежений доступ до трансферу технологій та імпорту готових рішень; низький рівень життя населення країни (відсутність можливості придбання сучасних максимально функціональних гаджетів, використання платного контенту та роумінгових послуг Інтернету в подорожах); цифрова безграмотність населення (деякі не знають про можливості цифрових технологій або знають дуже поверхнево).

Отже, вплив глобальної цифровізації на туризм та гостинність показує, що кардинальні зміни вже зараз зазнає вся туристична та готельна індустрія. Причому трансформація відбувається досить стрімко, наприклад, створення цифрових платформ принципово змінює відносини між суб'єктами туристичного та готельного ринку, спрощуючи взаємодію між ними та відтісняючи посередників. Цифрова трансформація відкриває нові можливості для розвитку в туризмі та готельному бізнесі.

Список використаних джерел:

1. Кращі світові практики цифрової трансформації туристичної діяльності. URL. <http://digitalbusinessmodel.ru/page7181064.html>
2. Марусей Т.В. Діджиталізація туристичного сектору як інструмент розвитку в сучасних умовах. URL. http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/8_2020/75.pdf
3. «Нові цифрові можливості з Google». URL. <https://grow.google/intl/ua>
4. Цифрова трансформація в туризмі: тренди 2020. URL. <https://vc.ru/flood/85973-cifrovaya-transformaciya-v-turizme-trendy-2020>

*Ілля Фурман
здобувач освіти*

*Відокремленого структурного підрозділу фахового коледжу
Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

*Науковий керівник: **Тетяна Павловська**
магістр, викладач вищої категорії
Україна, м.Кам'янець-Подільський*

ЦИФРОВІ ФІНАНСИ: ІННОВАЦІЇ В УПРАВЛІННІ КАПІТАЛОМ ЧЕРЕЗ БЛОКЧЕЙН ТА ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ

Сучасний фінансовий сектор відзначає значні трансформації завдяки впровадженню інноваційних технологій, таких як блокчейн і штучний інтелект (ШІ). Ці інструменти відкривають нові можливості для управління капіталом, роблячи фінансові процеси більш прозорими, ефективними та доступними. У цій статті розглядається роль блокчейну та ШІ в цифрових фінансах, їх вплив на управління активами та це

Блокчейн — це децентралізована технологія зберігання даних, яка забезпечує прозорість і безпеку фінансових операцій. Вашими ключовими перевагами є:

- **Прозорість і довіра.** Усі транзакції записуються у відкритий реєстр, доступний для всіх учасників системи. Це знижує ризик маніпуляцій і шахрайства, оскільки зміни в блокчейні можуть бути здійснені лише для загальної згоди.
- **Скорочення витрат.** Однією з ключових переваг блокчейну є зниження витрат на проведення фінансових операцій та управління даними
- **Токенізація активів.** це процес перетворення реальних або цифрових активів на токени, які можуть бути використані в блокчейн-мережах. Ці токени є цифровими представниками права власності або інших цінних характеристик активів. Токенізація відкриває нові можливості для інвестування, передачі та управління капіталом, не дозволяє ділити активи на невеликі частини та легко їх передавати через децентралізовану мережу.

Окрему увагу варто приділити концепції смарт-контрактів — автоматизованих програм, що забезпечують умови угоди без втручання людини. Вони знаходять застосування в кредитуванні, страхуванні та торгівлі.

Штучний інтелект дозволяє забезпечити більш точний аналіз фінансових даних і автоматизувати управління капіталом. Ключові напрями застосування ШІ:

- **Фінансове планування та робо-двайзери.** Робо-адвайзери, такі як Betterment чи Wealthfront, вибирають алгоритми машинного навчання для формування індивідуальних інвестиційних стратегій.
- **Аналіз ризиків.** ШІ здатний обробляти великі масиви даних для прогнозування ринкових ризиків та виявлення аномалій.
- **Оптимізація процесів.** Алгоритми ШІ використовують для оптимізації торгових операцій та управління ліквідністю.

Об'єднання ШІ з великими даними також дозволяє фінансовим установам адаптувати свої послуги під потреби клієнтів, покращуючи їхній досвід.

Поєднання блокчейну та штучного інтелекту відкриває нові горизонти у фінансовій галузі. наприклад:

- **Автономні фінансові системи.** Системи, засновані на блокчейні, виконують ШІ для автоматизованого управління активами, прийняття рішень та виконання транзакцій.
- **Прогнозування ризиків.** ШІ аналізує дані з блокчейн-реєстрів для виявлення виявлених загроз чи шахрайства.
- **Кредитування.** Штучний інтелект оцінює кредитоспроможність клієнтів на основі блокчейн-даних, що знижує витрати на перевірку.

Навіть на значні переваги, цифрові фінанси досягаються з такими викликами:

- **Кібербезпека.** Децентралізовані системи потребують додаткового захисту від хакерських атак.
- **Регулювання.** Багато держав тільки починають адаптувати своє законодавство до нових технологій, таких як DeFi (децентралізовані фінанси).

Перспективи розвитку включають інтеграцію блокчейну й ШІ в державні фінансові системи, розширення доступу до фінансових послуг для малозабезпечених груп та впровадження повністю автоматизованої системи управління активами.

Блокчейн і штучний інтелект є ключовими драйверами цифрових фінансів, що революціонізують управління капіталом. Вони забезпечують прозорість, автоматизацію та персоналізацію фінансових послуг, змінюючи підходи до інвестування та транзакцій. Хоча проблеми, пов'язані з регулюванням і безпекою, інтеграція цих технологій обіцяє значний прогрес у фінансовій галузі.

Цифрові фінанси – це майбутнє, яке вже почалося, і його вплив на управління капіталом буде зростати з кожним роком.

Список використаних джерел:

1. Олешко Т. І., Касьянова Н. В. Цифрова економіка. 2022. С. 200
2. Когут Ю. Технології блокчейн та криптовалюта ризику та кібербезпека. 2022. 316 с.

*Олександра Ярова,
здобувач освіти
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка
Науковий керівник: **Тетяна Марусей,**
кандидат економічних наук, доцент,
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ МАРКЕТИНГУ СФЕРИ ГОСТИННОСТІ

Маркетингова політика підприємств готельного господарства в умовах цифровізації суспільства неможлива без застосування сучасних технологій, які максимально використовуються споживачами готельних послуг у повсякденному житті. Динамічний розвиток мобільних технологій та мобільного Інтернету зумовлюють одне з визначальних місць маркетингу у структурі цифрового маркетингу та маркетингової діяльності загалом. Пошук оптимальних рішень з вибору інструментів digital-маркетингу та впровадження їх у маркетингову діяльність підприємств готельного господарства створює підґрунтя для наукових досліджень.

Однак, цифровий маркетинг для готелів стає все більш складним. Менеджери готелю тепер повинні не тільки забезпечувати звичне обслуговування, а й змагатися за гостей в нових каналах і цифрових технологіях, які з'являються кожен день. Тому готельний Digital-маркетинг повинен перетворитися в комплекс різноспрямованих складових, таких як: глибоке вивчення онлайн-аудиторії, поведінкової складової; залучення всіх можливих сегментів аудиторії; цифрова комунікація співробітників готелю в з гостем; організація взаємодії з клієнтом після виселення. Для цього в роботі маркетингового відділу готелю передбачається використання великої кількості діджитал каналів та інструментів.

Одним з таких інструментів є e-mail-розсилка. E-mail комунікації як і раніше відіграють значну роль. І саме такий канал спілкування залишається одним з найефективніших. При цьому потрібно пам'ятати, що 2/3 гостей готові отримувати поновлення щомісяця і не частіше. Також слід правильно підходити до формату, адже 50% усіх email-відправлень відкривається на смартфонах. Багато готельєрів намагаються вдосконалити та оновити даний канал. За допомогою електронної пошти вони хочуть налагодити з гостями готелю персоналізоване спілкування, встановити більш тісні взаємовідносини та підвищити лояльність своїх гостей. Сучасні автоматизовані маркетингові платформи і бази великих клієнтських профілів дозволяють спілкуватися зі своїми гостями на більш персоналізованому рівні. E-mail маркетинг у вмілих руках дозволяє і залучати нових клієнтів, і забезпечувати повторні продажі. Головне – правильно поєднувати цей інструмент з іншими. Ключовими показниками ефективності email-маркетингу є: поточний розмір E-mail бази динаміка зростання бази в абсолютному та відсотковому значенні відсоток доставлених листів (inbox placement rate); показник відкриття (open rate) CTR та Click to open rate відсоток відмов (Bounce Rate); відсоток відписок (Unsubscribe Rate); відсоток повідомлень, що були відправлені в спам (Spam Complaint Rate); відтік підписників (Churn rate); коефіцієнт конверсії (Conversion rate); середній чек група класичних маркетингових показників: CAC, ROMI, LTV та інші.

Один з найдинамічніших каналів Digital-маркетингу – це маркетинг в соціальних медіа. В нашій країні 2/3 населення активного віку мають аккаунт в соціальних мережах. Соціальні медіа кардинально змінили можливість готелів спілкуватися зі своєю поточною та потенційною цільовою аудиторією. При цьому комунікації в цьому просторі мають бути не спонтанними, а бути частиною єдиної стратегії уявлення в соціальному середовищі зі своїми цілями та завданнями. Важливим фактом є і те, що гості, які перебувають в соціальному інформаційному полі готелю, готові витратити більше на проживання. При цьому, Facebook і Instagram – ключові майданчики, де кожен готель повинен бути представленим, і це без урахування зовнішніх профайлів на TripAdvisor та інших ресурсах.

Переваги Digital-маркетингу: інформація про готелі буде відома цільовій аудиторії в досить короткі терміни; за рахунок розвитку цифрових технологій реклама компанія буде потрапляти на очі великій кількості потенційних клієнтів; на Digital-маркетинг потрібно значно менше коштів, на відміну від звичайної реклами; за короткий час можна добитися ефекту «сарафанного радіо»; надає можливості для аналізу.

Отже, слід зазначити, що сьогоднішні цифрові технології є вирішальним фактором успіху і просування в кожній сфері готельного бізнесу. Зі збільшенням проникнення Інтернету і зростанням досвідченості користувача, все більше підприємств індустрії гостинності звертаються до сайту, як до однієї з ключових

точок комунікації зі споживачем, а значить – і до Інтернет-реклами. Разом з тим використання каналів digital-marketing з метою просування продукту надає незаперечні конкурентні переваги підприємствам готельної індустрії, цифровий маркетинг більш вигідний, ніж традиційна рекламна кампанія, особливо для малих немережових готелів, відкриває масу нових можливостей для готельного бізнесу, покращуючи при цьому якість сервісу і роблячи його більш персоналізованим для гостей.

Список використаних джерел:

1. Діджиталізація XXI століття – як впливають Digital-технології на підприємства індустрії гостинності. URL: <https://expertsolution.com.ua/kak-vlijajut-digital-tennologii-na-predprijatija-industrii-gostepriimstva>
2. Ефективність Email-розсилки 2021: середні показники відкриття в різних індустріях. URL: <https://blog.uamaster.com/email-open-rate-2021/>
3. Марусей Т. В. Пріоритети розвитку digital-маркетингу готельного бізнесу. Економіка та суспільство. 2021. № 26. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/401>
4. Digital-marketing. URL: <https://spb.mango-office.ru/products/calltracking/formarketing/osnovy/digital-marketing/>.
5. Digital-маркетинг: 6 переваг для бізнесу. URL: <https://wezom.com.ua/blog/digital-marketing-6-preimuschestv-dlja-biznesa>.

СЕКЦІЯ 3 СУЧАСНА ЕКОНОМІКА ОЧИМА МОЛОДІ

Анна Атаманюк,

здобувач освіти

Відокремленого структурного підрозділу

Кам'янець-Подільський фаховий коледж

НПЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

Україна, м. Кам'янець-Подільський,

Науковий керівник: Оксана Комарніцька,

викладач-методист вищої категорії,

Україна, м. Кам'янець-Подільський

ПРОБЛЕМИ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

Безробіття в самому початку трудового життя перетворюється в серйозну проблему для молоді і ставить ряд бар'єрів в її адаптації на ринку праці. Раннє придбання навичок на робочому місці є вирішальною передумовою подальшого зростання заробітку, однією з умов накопичення людського капіталу, а відсутність роботи на початку трудового життя значно знижує його потенційні можливості. Тому, велике значення має виявлення проблем, з якими стикаються представники молоді при виході на ринок праці України.

Відповідно до Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» молодь, молоді громадяни - це громадяни України віком від 14 до 35 років [1]. У межах зазначених кордонів виділяють три основних вікових групи працездатної молоді (в Україні працездатна молодь у віці від 15 років до 35 років), які відрізняються одна від одної психофізіологічними характеристиками, рівнем освіти, ступенем громадянської зрілості:

- перша вікова група – 15-24 роки;
- друга вікова група – 25-29 років;
- третя вікова група - 30-34 роки.

Як правило, необхідність індивіда в працевлаштуванні виникає тоді, коли він ще перебуває в першій віковій групі. Дана категорія молоді відноситься до найбільш слабо захищеним групам населення, так як вона виявляється в найбільш складному становищі на ринку праці. Це обумовлено рядом причин:

- відсутність досвіду роботи;
- необхідність поєднувати роботу і навчання;
- невідповідність рівня та якості отриманої освіти потребам ринку;
- нездатність держави забезпечити молодих фахівців робочими місцями;
- низький рівень оплати праці молодих спеціалістів;

Всі ці фактори є серйозною проблемою для адаптації молодих працівників до ринку праці та їх подальшої реалізації власного трудового потенціалу.

Полегшення процесу входження молоді на ринок праці неможливо без розробки ефективних механізмів державного регулювання, які будуть спрямовані на вирішення цієї проблеми. До можливих напрямів діяльності держави в цій сфері можна віднести:

- надання випускникам навчальних закладів перших робочих місць в рамках державного замовлення на підготовку кваліфікованих робітників і спеціалістів;

- формування підприємницької ініціативи молоді;
- бронювання на підприємствах, в установах і організаціях, незалежно від форми власності з чисельністю понад 20 чоловік до 5 відсотків загальної кількості робочих місць за робітничими професіями для молоді, яка закінчила загальноосвітні, професійно-технічні навчальні заклади, звільнилася зі строкової військової або альтернативної (невійськової) служби і якій надається перше робоче місце, адресного бронювання на підприємствах робочих місць для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування [2];
- розробка та впровадження програм проходження практики та стажування молоді на підприємствах; проведення тренінгів та майстер-класів, присвячених особистісному і професійному зростанню студентів [3];
- розробка державних програм зайнятості молоді;
- реорганізація системи професійної освіти в напрямі розширення бази практичних навичок молодих спеціалістів;
- виплата дотацій і надання податкових пільг роботодавцям, які працевлаштовують молодих спеціалістів без досвіду роботи;
- організація круглих столів, конференцій, семінарів з проблем працевлаштування молоді з залученням громадських організацій [3].

Молоді фахівці є стратегічним соціально-економічним ресурсом країни, від стартових умов їх діяльності залежить її подальший розвиток. Виходячи з вищесказаного, для вирішення проблем працевлаштування молоді необхідно вжити заходів щодо поліпшення діяльності державних органів в напрямках забезпечення зайнятості молоді, розробити і впровадити ділові механізми фінансової та іншої підтримки підприємств, установ, організацій.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» N 5462-VI із змінами та доповненнями від 16.10.2012. URL: www.rada.gov.ua
2. Воробйова А. І. Проблеми працевлаштування молоді та можливі шляхи їх вирішення. URL: <http://www.lawproperty.in.ua/articles/featured-articles/291-2014-06-15-10-45-50.htm>
3. Сиромашенко Д. Ю. Проблема трудоустройства молодых специалистов в Украине. Управление развитием. 2014. № 7. С. 147–149. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Uproz_2014_7_59.pdf

Софія Гават,

здобувач освіти

Віталія Кузьмин,

здобувач освіти

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,

Науковий керівник: Уляна Савків,

кандидат економічних наук, доцент,

Україна, м. Івано-Франківськ

ЕТИКА РЕКЛАМИ: МАНІПУЛЮВАННЯ СВІДОМІСТЮ ЧИ ІНФОРМУВАННЯ СПОЖИВАЧІВ?

В сучасних умовах господарювання маркетинг націлений на забезпечення ефективності управління компанією за рахунок збільшення обсягів та темпів продажів. У цьому процесі реклама виступає своєрідним "важелем", який запускає і підтримує механізм просування товару.

Реклама є невід'ємною частиною маркетингової діяльності сучасної компанії та сприяє формуванню споживчих переваг на ринку. Деякі маркетологи подають рекламу інформацію в найбільш привабливому вигляді, підкреслюючи лише переваги рекламованого об'єкта і замовчуючи недоліки або подаючи неправдиву чи неточну інформацію з метою отримання більшого прибутку [1].

Рекламна маніпуляція – це тактики і стратегії, які використовують маркетологи, щоб скористатися когнітивними і соціальними установками людини та впливати на поведінку споживачів на власну користь. Вона базується на психологічному впливі на споживачів. Її основна мета – спонукати споживачів приймати рішення на користь покупки та збільшити прибуток компанії.

Неправдива реклама стала проблемою для споживачів та віддалилась від первісної мети маркетингу – задовольняти їхні потреби. Найпоширеніші види маніпуляцій включають емоційний та інформаційний вплив, соціальну і психологічну маніпуляцію.

Маніпуляція емоціями – передбачає зміну настрою та емоційних реакцій споживачів для посилення їхньої схильності до прийняття рішень про придбання товару чи послуги.

Основні методи маніпулювання емоціями включають: формування емоційної прихильності, яка викликає позитивні асоціації з товаром або послугою; створення ситуацій, що викликають ностальгію або теплі спогади, які стимулюють бажання до придбання; використання емоційних образів, які посилюють зв'язок з продуктом.

Маніпуляція інформацією – спрямована на корекцію або спотворення інформації, яку отримують споживачі.

Цей підхід включає: приховування недоліків продукту або послуги та акцент на його перевагах; викривлення фактів або поширення неправдивих тверджень для створення позитивного враження; акцентування на позитивних сторонах товару з одночасним приховуванням негативних аспектів; використання прийомів маніпуляції контекстом або стереотипами для зміни сприйняття споживачів.

Соціальна маніпуляція залучає соціальні фактори та ефект групового впливу на споживачів через: відгуки, рекомендації та формування популярного образу товару або послуги; використання авторитетних осіб або експертів для зміцнення довіри та впливу.

Психологічна маніпуляція – зосереджена на зміні психологічних установок споживачів для впливу на їх рішення.

Психологічна маніпуляція базується на таких методах: створення ілюзії низької ціни або вигоди, щоб заохочувати до придбання товару чи послуги; створення враження дефіциту або популярності товару, щоб викликати відчуття потреби та бажання придбати; маніпуляція страхом чи невпевненістю, щоб переконати клієнтів у потребі продукту; вплив на підсвідомість через кольори, звуки або запахи, які сприяють виникненню позитивних асоціацій; формування уявлення про необхідність конкретного товару [2].

У будь-якій рекламі певною мірою використовуються методи впливу на свідомість споживачів. Такі маніпуляції здійснюються для того, щоб впливати на аудиторію, стимулюючи її до придбання певних товарів чи послуг та покращення впізнаваності бренду. Проте в маніпулятивних підходах нерідко застосовуються недобросовісні методи для досягнення комерційних цілей. Важливо усвідомлювати, що маніпуляції в рекламі можуть мати як позитивні, так і негативні наслідки.

Споживачам варто бути уважними до інформації, яку вони отримують, перевіряти продукти та послуги і звертатися до надійних джерел та спеціалістів перед прийняттям рішень.

Розуміння маніпуляцій у рекламі допоможе людям протистояти впливу, мотивуючи бізнес до етичного ведення справ та встановлення довготривалих відносин з клієнтами, основною метою яких є надання чесної інформації про якість і користь продукту.

Сучасному бізнесу слід відповідально підходити до використання рекламних методів та дотримувалися етичних стандартів. Етична реклама передбачає чесне інформування про переваги продукту, без використання обману чи маніпуляцій, що можуть негативно вплинути на споживачів. Такий підхід допомагає побудувати довірливі стосунки з клієнтами, підвищуючи їхню лояльність та довгостроковий інтерес до бренду.

Список використаних джерел:

1. Минко Л. Етика реклами в сучасному маркетингу. Економіка та суспільство. 2023. (47). URL : <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-76>
2. Миськів Г. Маніпуляції в маркетингу. Економіка та суспільство. 2023. (53). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-76>

Олександр Гончарук,

здобувач освіти

Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти

«Кам'янець-Подільський державний інститут»

Науковий керівник: Андрій Дерлиця,

в. о. проректора з наукової та міжнародної діяльності,

кандидат економічних наук, докторант,

Україна, м. Кам'янець-Подільський

МЕДІАЦІЯ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ МЕТОД ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТІВ У БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩІ

В умовах постійної конкурентної боротьби та економічної нестабільності конфлікти у бізнес-середовищі є неминучими. Щодня підприємства зіштовхуються з різноманітними факторами, які можуть стати причиною непорозумінь між співробітниками, партнерами або клієнтами. Конфлікти можуть знижувати продуктивність праці, погіршувати взаємини між працівниками, послаблювати їхню мотивацію та навіть спричиняти фінансові збитки для компанії. Саме тому актуальність ефективного управління конфліктами зростає, адже це дозволяє не лише мінімізувати негативні наслідки, але й використовувати конфліктні ситуації як поштовх для розвитку та вдосконалення організації [1].

Проблему конфлікту висвітлювали такі вчені: Г. Бевзо, О. Біловодська, Л. Герасіна, Г. Голобородько, Л. Ємельяненко, І. Кошова, О. Криса, Є. Лісенний, А. Лісеная, І. Русинка, В. Тарасенко, І Хома, Т. Яхно та ін. Водночас медіацію як метод розв'язання конфліктів досліджували науковці О. Белінська, О. Груба, Г. Єрьоменко, Н. Мазаракі, І. Піголенко, І. Ясиновський та ін.

Слово «конфлікт» походить від латинського «conflictus» і означає «зіткнення», «боротьба». У науковій літературі не існує єдиного підходу щодо визначення поняття «конфлікт», хоча більшість учених визначають конфлікт як зіткнення двох або більше протилежних сил, що прагнуть досягти своїх інтересів і цілей в умовах суперечностей. Конфлікт – це ситуація, яка виникає через різницю в інтересах, цінностях, поглядах або цілях між двома чи більше сторонами, що взаємодіють в межах організаційного середовища. Він може викликати напруженість, ворожечу та навіть провокувати відкриті протистояння. Конфлікти можуть мати різний характер і масштаби – від незначних непорозумінь аж до серйозних суперечок і кризових ситуацій, які можуть суттєво вплинути на робочий клімат та ефективність діяльності організації [2].

Сучасна дослідниця І. Хома зазначає: «В економічному середовищі будь-який конфлікт слід розуміти як протиріччя мінімум двох сторін із заподіянням хоча б одній з них суттєвих збитків, тобто фінансових втрат, які дестабілюють всю подальшу нормальну підприємницьку діяльність» [5, с. 105]. У цьому контексті медіація як метод вирішення конфліктів набуває особливого значення, оскільки допомагає уникнути довготривалих і дорогих судових процесів, зберігаючи позитивний клімат у колективі та продуктивні партнерські відносини. Медіацією називають процес переговорів, коли до вирішення спірного питання залучається нейтральна третя сторона – медіатор (посередник), який веде переговорний процес, вислуховує аргументацію обох (або декількох) сторін щодо суті суперечки, дає кваліфіковані поради й активно допомагає сторонам самостійно прийняти рішення, що задовольнить учасників переговорів [3, с. 11].

В умовах глобалізації, де ділові відносини часто перетинають національні кордони, роль медіації стає ще більш значущою, адже вона забезпечує швидкий спосіб досягнення згоди. Крім того, медіація забезпечує конфіденційність, що є

привабливим аспектом для тих, хто прагне уникнути розголосу, властивого судовим процесам [4]. Тому у бізнес-середовищі медіація стає незамінним інструментом. Медіація може бути корисною для вирішення особистих або професійних суперечок між колегами. Наприклад, якщо двоє співробітників мають розбіжності щодо розподілу обов'язків або мають різні підходи до роботи, медіатор допомагає їм досягти компромісу та покращити взаємини. У випадках конфліктів між працівниками та роботодавцями (щодо умов праці, заробітної плати, звільнення тощо) медіатор пропонує рішення, яке задовольняє обидві сторони, зменшуючи ризик судових процесів та страйків.

Якщо компанія має суперечності з постачальником через умови контракту, строки поставок або якість продукції, медіатор може допомогти сторонам досягти угоди, яка дозволить уникнути розірвання контракту та зберегти ділові відносини. Конфлікти між партнерами по бізнесу (наприклад, у спільних підприємствах або партнерських проєктах) можуть стосуватися фінансових питань, розподілу прибутків чи управління. У цьому випадку медіація сприяє уникненню ескалації конфлікту та збереженню партнерства.

Медіація є особливо ефективною для вирішення конфліктів у сімейних компаніях, де особисті відносини переплітаються з бізнесовими. Наприклад, суперечки між членами сім'ї щодо управління бізнесом можуть бути вирішені з допомогою посередника, що стає запорукою збереження і бізнесу, і сімейних стосунків. В усіх цих ситуаціях медіаційний процес не лише підтримує позитивний імідж компанії, але й зберігає ділові стосунки та сприяє сталому розвитку бізнесу.

Отже, медіація є ефективним методом вирішення конфліктів у бізнес-середовищі, дозволяючи швидко знайти взаємовигідне рішення, а також зберегти позитивний клімат для подальшої співпраці. Впровадження медіації в бізнес-процеси сприятиме зменшенню кількості конфліктів, оптимізації витрат, розбудові стійкої організаційної культури, орієнтованої на співпрацю та взаємоповагу.

Список використаних джерел:

1. Бевзо Г. А. Міжособистісні конфлікти у бізнес-середовищі: причини виникнення та методи розв'язання. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Сер.: Психологія*. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. Т. 32 (71), № 6. С. 26–31.
2. Біловодська О. А., Кириченко Т. В. Управління конфліктами в системі управління людським потенціалом підприємств. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 10. С. 177–182. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/63840> (дата звернення: 25.10.2024).
3. Медіація. UA: нові підходи та інструменти менеджменту конфліктів у сучасних умовах. Колективна монографія партнерів проєкту Erasmus+ Медіація: Навчання та трансформація суспільства / за ред. О. А. Седашової, О. М. Карпової. Київ : Університет економіки та права «КРОК», 2022. 187 с.
4. Пиголенко І. В., Груба О. Г. Медіація та антикризові комунікації як засоби вирішення конфліктів. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики*. 2022. Вип. 96. С. 6–14. URL: <http://soctech-journal.kpu.zp.ua/archive/2022/96/1.pdf> (дата звернення: 05.11.2024).
5. Хома І. Б. Облік ознак виявлення бізнес-конфліктів у системі контролю економічної захищеності підприємства. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2014. № 794. С. 103–108. URL: <https://ena.lpnu.ua:8443/server/api/core/bitstreams/6804c1b7-beec-4a9b-8902-5ab9bee8f99f/content> (дата звернення: 04.11.2024).

Олеся Капуш

здобувач освіти

Західноукраїнського національного університету

Науковий керівник: Віктор Козюк

д.е.н., професор, Україна, м. Тернопіль

РОЛЬ КРЕАТИВНИХ ІНДУСТРИЙ У ТРАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

Креативні індустрії стали одним із ключових чинників трансформації сучасної економіки, відіграючи важливу роль у створенні нових можливостей для зростання. Поєднуючи творчість, інновації та підприємництво, ці галузі формують унікальні продукти і послуги, які задовольняють сучасні потреби споживачів і стимулюють економічний розвиток.

Сутність креативних індустрій полягає у використанні інтелектуальної творчості та інновацій для створення економічної цінності. До основних галузей креативних індустрій належать: дизайн, архітектура, мода, кінематограф, музика, видавнича діяльність, реклама, інформаційні технології та ігрова індустрія. У науковій думці поняття "креативні індустрії" виникло наприкінці 1990-х років у Великій Британії, коли уряд почав систематично розглядати ці галузі як стратегічний сектор для економічного розвитку.

Основою розвитку креативних індустрій є людський капітал, який дозволяє країнам і регіонам отримувати конкурентні переваги на глобальному ринку. Висококваліфіковані працівники, знання і таланти створюють продукти з високою доданою вартістю, забезпечуючи стійке економічне зростання.

Значущою зміною, яка стала результатом розвитку креативних індустрій, є зсув від сировинно-орієнтованих економік до економік, заснованих на знаннях і інноваціях. Такий перехід сприяє сталому розвитку, зменшує залежність від традиційних галузей і відкриває нові можливості для підприємництва.

Креативні індустрії активно впливають на інші сектори економіки, сприяючи їх модернізації та інноваційному розвитку. Наприклад, дизайн і маркетинг змінюють підходи до виробництва й продажу товарів, а інформаційні технології створюють нові можливості для взаємодії зі споживачами.

Економічний вплив креативних індустрій проявляється також у створенні нових робочих місць. Завдяки розвитку цифрових технологій та глобалізації, ці галузі пропонують інноваційні формати працевлаштування, включаючи дистанційну роботу і фриланс, що відкриває доступ до роботи для широкого кола спеціалістів.

Розвиток креативних індустрій сприяє збільшенню доходів державного бюджету. Це досягається за рахунок створення високодохідних компаній, що генерують значні податкові надходження, а також за рахунок стимулювання експорту культурних і творчих продуктів.

Важливим аспектом креативних індустрій є їхня здатність формувати додану вартість. Наприклад, у галузях моди, дизайну чи кінематографу створення кінцевого продукту включає не лише виробничі витрати, але й інновації та креативність, що значно підвищує його вартість на ринку.

У сучасному світі креативні індустрії стають важливим елементом міської економіки. Вони сприяють відновленню занедбаних територій, створюючи творчі

кластери, які приваблюють туристів, інвесторів і нових жителів, стимулюючи розвиток місцевих спільнот.

Вплив креативних індустрій виходить далеко за межі економіки. Вони сприяють розвитку культури, освіти та суспільства в цілому, зміцнюючи культурну ідентичність, формуючи нові соціальні цінності та підтримуючи міжкультурний діалог.

З розвитком технологій особливу роль починають відігравати цифрові платформи, які стають основними каналами розповсюдження креативних продуктів. Онлайн-курси, стрімінгові сервіси та соціальні мережі значно розширюють аудиторію споживачів, забезпечуючи доступ до продуктів креативних індустрій у всьому світі.

Одним із ключових викликів для креативних індустрій є захист інтелектуальної власності. У глобалізованому світі створення ефективних механізмів охорони авторських прав є важливим завданням, яке забезпечує мотивацію творців до створення нових продуктів.

Креативні індустрії також відіграють вирішальну роль у формуванні інноваційних екосистем. Їхня взаємодія з іншими секторами сприяє створенню нових технологій і продуктів, що змінюють уявлення про традиційні бізнес-моделі.

В Україні розвиток креативних індустрій має особливе значення в умовах війни та постконфліктного відновлення. Ці галузі допомагають стимулювати економіку, створюючи нові формати підприємництва, привертаючи міжнародну увагу та залучаючи інвестиції.

Державна підтримка є важливим фактором успіху розвитку креативних індустрій. Створення сприятливих умов для інвестування, захист авторських прав і підтримка стартапів допомагають цим галузям досягати високої ефективності та сталого розвитку.

У підсумку, креативні індустрії є важливим інструментом трансформації сучасної економіки. Вони не лише змінюють підходи до ведення бізнесу, але й сприяють сталому економічному зростанню, формуючи економіку майбутнього, засновану на інноваціях і креативності.

Список використаних джерел:

1. British Council. Creative Economy: Cultural Industries and Economic Growth. 2010. URL: <https://www.britishcouncil.org>.
2. UNCTAD. (2008). Creative Economy Report. United Nations Conference on Trade and Development. URL: <https://unctad.org>.
3. Карасьова Н. А. Креативні індустрії як елемент стратегії постіндустріального розвитку. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*. №3, 2019, ст. 110–120.
4. Ялоха Т.О., Білан В. В., Громадський Р.А. Креативні індустрії як драйвери розвитку світової економіки: прогноз ризиків післявоєнної відбудови України. *Академічні Візії*, 2023, №16. URL: <https://zenodo.org/records/7688398>.

Вікторія Коржук,

здобувачка вищої освіти

Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

*Науковий керівник: **Наталія Захаркевич,***

к.е.н., доцентка, завідувачка кафедри менеджменту,

економіки, статистики та цифрових технологій,

Україна, м. Хмельницький

РОЛЬ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У СУЧАСНОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ

Актуальність дослідження ролі емоційного інтелекту в сучасному менеджменті зростає, оскільки в останні десятиліття акцентується увага на розвитку м'яких навичок у керівників і співробітників. Емоційний інтелект (далі – EI) стає важливим фактором успіху, впливаючи на робочі відносини, процеси прийняття рішень і керівництво. Дослідження в цій сфері допоможе зрозуміти, як EI може покращити комунікацію, підвищити продуктивність команд і створити психологічно безпечне середовище, що в свою чергу сприятиме розвитку більш адаптивних і успішних організацій.

Емоційний інтелект (EI) — це здатність усвідомлювати, розуміти та управляти власними емоціями, а також емоціями інших людей. Це поняття стало популярним у 1990-х роках завдяки дослідженням Джона Майєра і Пітера Саловея, які підкреслили важливість емоційних навичок для успіху в особистому та професійному житті [1].

Емоційний інтелект складається з кількох ключових компонентів, які можна умовно поділити на чотири основні складові:

- **самосвідомість.** Це здатність розпізнавати та розуміти свої емоції, а також усвідомлювати, як вони впливають на поведінку і думки. Самосвідомість є основою для розвитку інших компонентів емоційного інтелекту.
- **саморегуляція.** Цей компонент включає в себе вміння контролювати свої емоції та поведінку. Люди з високим рівнем саморегуляції можуть стримувати негативні емоції і діяти раціонально в стресових ситуаціях.
- **соціальна обізнаність.** Це здатність розуміти емоції інших людей і реагувати на них адекватно. Соціальна обізнаність включає в себе емпатію — вміння відчувати те, що переживають інші, і бажання допомогти їм.
- **соціальні навички.** Цей компонент охоплює вміння взаємодіяти з іншими людьми, управляти конфліктами та будувати здорові стосунки. Люди з розвиненими соціальними навичками можуть ефективно працювати в команді і надихати інших [1].

Отже, зважаючи на компонентну структуру можна зрозуміти, що вони суттєво впливають на управлінські функції, оскільки вони дозволяють керівникам ефективно ухвалювати рішення, управляти командами, розвивати корпоративну культуру та вирішувати конфлікти. Менеджери з високим рівнем EI здатні краще розуміти емоційні потреби співробітників, що сприяє створенню довірливої атмосфери і підвищенню мотивації. Вони також можуть адаптувати свій стиль управління, враховуючи емоційні аспекти ситуацій, що веде до підвищення продуктивності та зменшення плинності кадрів.

Дослідження неодноразово підтверджують позитивний зв'язок між емоційним інтелектом і ефективністю керівництва. Лідери з високим рівнем емоційного

інтелекту частіше демонструють трансформаційні стилі лідерства, які надихають і мотивують своїх підлеглих до досягнення видатних результатів. Вони здатні налагоджувати емоційний зв'язок з членами команди, формуючи міцні стосунки та сприяючи вірності й залученості кожного. Саме тому емоційний інтелект і етика в організаціях тісно пов'язані з розвитком і вдосконаленням лідерства як процесу навчання, тренування та підвищення навичок, необхідних для ефективного виконання комунікативних ролей [2].

Отже, емоційний інтелект є критично важливим для сучасного менеджменту, оскільки впливає на ефективність керівництва, ухвалення рішень і розвиток корпоративної культури. Лідери з високим рівнем емоційного інтелекту формують довірливі стосунки, мотивують співробітників і адаптують свій стиль управління, що сприяє підвищенню продуктивності та зменшенню плинності кадрів. Це робить емоційний інтелект ключовим чинником успіху організації, що дозволяє їй ефективно функціонувати.

Список використаних джерел:

1. Емоційний інтелект: як розвивати і для чого це потрібно. *Mind.ua*. URL: <https://mind.ua/publications/20255099-emocijnij-intelekt-yak-rozvivati-i-dlya-chogo-ce-potribno>.
2. Олійник І. В. Роль емоційного інтелекту в ефективному лідерстві. *Таврійський науковий вісник. серія: економіка*. 2023. № 16. С. 222–228. URL: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2023.16.29>.

*Світлана Корчинська,
здобувач освіти Навчально-реабілітаційного
закладу вищої освіти «Кам'янець-Подільський державний інститут»
Науковий керівник: Ангелія Вольська,
доцент, кандидат економічних наук,
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

КОРПОРАТИВНА КУЛЬТУРА-РУШІЙНА СИЛА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Корпоративна культура є основою життєдіяльності компанії та визначає її ефективність та імідж на ринку. Створення сильної корпоративної культури починається з усвідомлення її важливості та бажання інвестувати час і ресурси у цей процес. Важливо, щоб керівники розуміли, що корпоративна культура не може бути створена за одну ніч і потребує постійного вдосконалення та підтримки.

Корпоративна культура сьогодні є інструментом управлінської дії, одним із прогресивних методів управління трудовим колективом, що дозволяє м'яко та ненав'язливо прищепити певні цінності, традиції, переконання, нормативні зразки поведінки, що призводить до організаційної єдності та створення фірмового стилю підприємства [2].

Метою корпоративної культури є формування поведінки персоналу, що сприяє досягненню цілей підприємства. Для досягнення цієї мети в процесі управління персоналом підприємства необхідно вирішувати такі завдання: розвиток у персоналу почуття причетності до справ підприємства; зміцнення стабільності системи соціальних відносин; підтримка індивідуальної ініціативи працівників;

надання допомоги персоналу в досягненні особистого успіху; створення атмосфери єдності менеджерів і персоналу підприємства; делегування відповідальності; зміцнення корпоративної родини [3].

Конкурентоспроможність підприємства визначають такі показники, як економічний потенціал; збутовий потенціал; репутація підприємства і дотримання договірних зобов'язань; фінансове становище; організаційна структура; менеджмент організації, склад і професійний рівень її керівних працівників, ринкова стратегія, репутація підприємства тощо.

На думку представників Швейцарської дослідницької організації «European Management Forum» конкурентоспроможність підприємства - реальна потенційна здатність проєктувати, виробляти та збувати за наявних умов товари, які за ціновими і неціновими характеристиками привабливіші для споживачів, ніж товари їх конкурентів [4, с. 210].

З'ясувавши суть і значення корпоративної культури і конкуренто-спроможного підприємства в таблиці 1 визначимо взаємозв'язок між корпоративною культурою та конкурентоспроможністю підприємства

Таблиця 1.

Взаємозв'язок між корпоративною культурою та конкурентоспроможністю підприємства

Компоненти конкурентоспроможності підприємства	Визначення конкурентоспроможності підприємства, в якому безпосередньо інтерпретується відповідний компонент
Зростання ринкової частки	Характеризують ступінь відповідності виробництва вимогам споживачів в умовах конкурентного вільного ринку
Темп зростання продажів	Поточна позиція компанії на ринку (насамперед, частка ринку - обсяг продажів по відношенню до ринку в цілому і до обсягів продажів конкурентів) і тенденції її зміни.
ROA	Загальна характеристика підприємства, що визначається рівнем і ступенем використання його конкурентних переваг та здатністю адаптуватися до постійно мінливих умов зовнішнього і внутрішнього середовища.
Підвищення якості	Здатність компанії конкурувати на ринку з виробниками та продавцями аналогічних товарів, пропонуючи вищу якість та більш доступні ціни. Підвищення зручності для клієнтів та споживачів.
Здатність розробляти нові продукти	Перевага товарів і послуг організації над аналогічними товарами на певному сегменті ринку протягом певного періоду часу, досягнута без шкоди для фінансового стану організації, а також потенціалу для розробки, виробництва і збуту конкурентоспроможних товарів (послуг) у майбутньому.
Загальна ефективність	Здатність здійснювати ефективну підприємницьку діяльність та отримувати прибутки на конкурентних ринках. Здатність ефективно використовувати фінансовий, виробничий, науково-технічний і трудовий потенціал.
Ступінь задоволеності співробітників	Корпоративна культура компанії є тим соціальним клеєм, який дозволяє мобілізувати персонал на вирішення нагальних завдань розвитку підприємства на основі єдності, заснованої на спільних цінностях. Вплив на керовану корпоративну культуру значно посилює процес накопичення конкурентних переваг.

Джерело: [1]

Сприятлива корпоративна культура здатна формувати у працівників відчуття спільності, єдності та захищеності, що, в свою чергу, мотивує до відданої праці та зосереджує на досягненні спільних цілей компанії.

Вплив корпоративної культури на конкурентоспроможність підприємства виявляється у формуванні позитивної репутації і привабливого іміджу підприємства і виробленого продукту серед споживачів, ділових партнерів, громадськості. Корпоративна культура, орієнтована на інновації, підвищуючи трудовий потенціал працівників, формує інтелектуальну власність підприємства, чим підвищує його конкурентоспроможність.

Отже, без корпоративної культури, яка об'єднує працівників підприємства, не може бути й мови про успішний розвиток підприємства, провідних позицій на ринку, конкурентоздатність, ефективність його роботи.

Список використаних джерел:

1. Долгальова О. В. Формування корпоративної культури підприємства з метою забезпечення його сталого розвитку. Галицький економічний вісник. Т: ТНТУ, 2020. Том 63. № 2. С. 183–192
2. Офіційний сайт платформи Evercar (2020), «Види і типи корпоративної культури». URL: <https://evercar.pp.ua/vidi-i-tipi-korporativnoi-kulturi/>
3. Фісенко Е. С., Малик І. П. Корпоративна культура як фактор підвищення конкурентоспроможності підприємства. *Збірник наукових праць молодих вчених «Актуальні проблеми економіки і управління»/ Факультету менеджменту та маркетингу НТУУ «КПІ»*. 2016. №10. URL: ape.fmm.kpi.ua/article/download/66920/pdf_27
4. Шевченко О. Л. Якість і конкурентоспроможність продукції, їх місце в стратегії маркетингу/ *Стратегія економічного розвитку України*: Наук. зб. Вип. 4. Відп. ред. О.П. Степанов. К. : КНЕУ, 2001. С. 208–216

Вадим Костенюк,

здобувач освіти

Відокремленого структурного підрозділу

Кам'янець-Подільський фаховий коледж

НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

Україна, м. Кам'янець-Подільський,

Науковий керівник: Оксана Комарницька,

викладач-методист вищої категорії,

м. Кам'янець-Подільський, Україна

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ ПРАЦЕЗДАТНОЇ МОЛОДІ ЗА КОРДОНОМ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВИРІШЕННЯ

В наш час є дуже важлива проблема – міграція молоді за кордон.

У сучасній країні ми не можемо розраховувати на своє майбутнє.

Однією з причин кризи в економіці країни є зменшення працездатної молоді, внаслідок міграції її за кордон. Міжнародна трудова міграція - це переміщення осіб з метою тимчасової роботи, що супроводжується перетином державного кордону [1].

Метою нашого дослідження є виявлення причин міграції молоді за кордон та розробка шляхів її вирішення, орієнтованих на збереження інтелектуального

потенціалу України. Майже кожна четверта молода особа планує виїзд за кордон з наміром влаштуватися на роботу або повернутися на роботу. Українська молодь переважно хоче їхати за кордон на заробітки - на відміну від росіян та азербайджанців, які розглядають закордонні поїздки як можливість здобути культурний досвід або здобути освіти.

Обсяг трудової міграції має значний вплив на економіку України. Негативними наслідками трудової міграції є:

- значне зменшення конкурентної частки робочої сили, що призводить до уповільнення науково-технічного процесу;
- зменшення кількості молодих освічених людей, що призведе до старіння нації та погіршення трудового потенціалу;
- збільшення кількості дітей, залишених батьками або близьким друзям.

До позитивних наслідків трудової міграції належать:

- отримання іноземної валюти від трудових мігрантів у формі грошових переказів, що в свою чергу призводить до збільшення платоспроможного попиту та стимулювання виробництва;
- створення спільних підприємств з іноземними засновниками, і на цій основі - додаткові інвестиції в економіку;
- можливість платоспроможного населення розвивати свої навички за кордоном та вдосконалювати свої навички [2]

Однією з найголовніших особливостей сучасної міграції є довготривала або безповоротна еміграція висококваліфікованих спеціалістів.

Світовий досвід показує, що міграція робочої сили є незаперечною перешкодою як для країн перебування, так і для країн, що постачають мігрантів, тоді як міжнародна міграція робочої сили створює гострі соціально-економічні проблеми.

Розглянемо позитивні наслідки цього явища [2].

Отже, приймаючі країни (країни-отримувачі) отримують такі переваги:

- через зниження собівартості продукції підвищується конкурентоспроможність вітчизняних товарів, що пов'язано з нижчою ціною на іноземну робочу силу, що в свою чергу впливає на собівартість продукції.
- іноземні працівники, які створюють додатковий попит на товари та послуги, стимулюють зростання виробництва та додаткову зайнятість у приймаючій країні;
- при імпорті кваліфікованих робітників країна перебування економить витрати на освіту та навчання.
- іноземні працівники часто розглядаються як амортизатори на випадок кризи та безробіття, оскільки їх звільняють першими.
- іноземні працівники не отримують пенсій і не враховуються при реалізації різних соціальних програм.

Причини міграції можуть бути різними. Наприклад: релігійні, військові, політичні, національні та інші фактори. Найважливішими є економічні причини міграції молоді за кордон:

- військовий стан;
- нерівномірний економічний розвиток країн;
- рівень економічного розвитку держави;
- рівень зайнятості населення(безробіття);

Мабуть не все тут добре що молодь виїжджає задля покращення життя.

Причини еміграції в Україні:

- високий рівень безробіття в країні, у тому числі прихованого;
- військовий стан;
- різниця в умовах життя і рівні заробітної плати в Україні та країнах Заходу;
- відсутність перспектив професійного зростання для багатьох обдарованих молодих людей;
- економічна нестабільність в країні та відсутність соціальної захищеності громадян [3]

Сучасна молодь виїжджає за кордон для покращення заробітку, щоб забезпечити гідне майбутнє та успішно розвинутися. Кожен з них переконаний, що переїзд забезпечить їм стабільність та процвітання.

Об'єктивно мігрантів можна розділити на дві групи: низькокваліфіковані та висококваліфіковані працівники. Працівники першої групи заповнюють робочі місця з низьким престижем, важкими умовами праці, низькою кваліфікацією та мінімальною зарплатою. Таких мігрантів набирають на неповний робочий день у будівництві, сільському господарстві та домашньому господарстві тощо. Економіка багатьох промислово розвинених країн традиційно використовує таких працівників протягом тривалого часу.

Для повернення молоді, висококваліфікованих спеціалістів, працездатних людей потрібно застосовувати великий механізм рішень. Тому для зменшення безробіття та покращення зайнятості можна запропонувати наступні заходи:

- Створення окремої робочої біржі (або спеціальних відділів) для працевлаштування молоді;
- Розробка проєктів для фінансування активних заходів зі сприяння зайнятості;
- Розробка та прийняття спеціального закону "Про гнучкі та нестандартизовані організаційні форми зайнятості", який передбачає широке використання гнучкого робочого часу та створює умови для строкових та сезонних контрактів;
- Розробити та впровадити ефективний механізм фінансової та іншої підтримки компаній, установ та організацій, що беруть участь у реалізації цієї програми зайнятості [1].

Також створити умови, які будуть конкурентоспроможними за кордоном, добре обладнані робочі місця, які мотивують молодь залишатися в країні та підвищувати заробітну плату та рівень життя. Важливо створити систему ефективного спілкування з молодими фахівцями, гарантуючи їм повагу до прав і свобод та забезпечуючи впевненість у стабільності майбутнього. Мотивувати молодих фахівців працювати в Україні, надаючи переваги та забезпечення в суспільстві, щоб повернути патріотичне мислення молодому поколінню. Створіть такі умови для молоді в Україні, щоб вони не бажали покидати Батьківщину.

Розглянувши це питання ми можемо робити висновки, що на сьогоднішній день Україні еміграційна ситуація не відповідає національним інтересам. Ефективні рішення, стосовно трудової міграції, дадуть великий поштовх для зміцнення нашої держави як процвітаючої та розвиненої країни. Тому майбутнє залежить від нашої країни. Вчасне втручання може зменшити міграцію сучасної працездатної молоді.

Список використаних джерел:

1. Топиліна А. В. Міграція населення: теорія, політика: учбовий посібник. К.: Центр учбової літератури, 2012. 364 с.
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України URL : <http://www.ukrstat.gov.ua>. (дата звернення 03.11.2020).
3. Волкова О.В. Ринок праці. Навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2007. 624 с.
4. Державний комітет статистики України URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 15.11.2024).

Юлія Костів

здобувач освіти

Навчально-реабілітаційного

закладу вищої освіти

«Кам'янець-Подільський державний інститут»

*Науковий керівник: **Наталія Лаврук**,*

кандидат економічних наук, викладач,

Україна, м. Кам'янець-Подільський

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Розвиток малого підприємництва є необхідною умовою розкриття економічного та інноваційного потенціалу країни. Дрібні фірми в Україні виступають фундаментом розвитку національної економіки, оскільки є засобом створення додаткових робочих місць та своєрідної самореалізації, зменшують рівень безробіття, розвивають інноваційні підходи до ведення бізнесу, впливають на конкурентну боротьбу, насичують ринок товарами, послугами та роботами. Наявність великої кількості малих підприємств в економіці країни надає економічній системі гнучкості, маневреності, пристосованості до швидко мінливої обстановки та кон'юнктури ринку. Проблема формування малого бізнесу в Україні пов'язана із забезпеченням механізмів політичної стабільності, валютної, податкової, митної політики, економічними перетвореннями, широкою приватизацією та демократизацією суспільства. Економічний простір України володіє потужним потенціалом і має широкі можливості щодо розвитку малого бізнесу та підприємництва загалом.

Дослідженню проблем розвитку малого та середнього підприємництва присвятили праці такі вчені: В.В. Дергачова [1, с. 132], М.М. Ільчук [2, с. 102], А.М. Каменична [3, с. 104], В.В. Коваленко [4 с. 80], М.І. Мальований [5 с. 98], Т.А. Піхняк [7, с. 10] та ін. Разом із цим, поглиблення вимагають дослідження особливостей державної підтримки розвитку малого і середнього підприємництва.

Дослідження проблеми особливостей державного регулювання малого підприємництва в Україні є дуже актуальною, оскільки це соціально-економічний фундамент, без якого не може розвиватися будь-яка інноваційно-орієнтована економіка європейської держави. Малі та середні підприємства є найбільш масовою формою ділової активності та забезпечують соціально-економічну стабільність розвитку держави.

Розвиток та функціонування підприємств малого та середнього бізнесу має низку переваг, а саме: забезпечують національний ринок товарами та послугами, які є необхідними безпосередньо споживачеві, сприяють впровадженню інновацій, новітніх технологій, забезпечують робочими місцями, зменшують рівень безробіття населення, стимулюють споживання та зростання обсягів виробництва.

Мале підприємництво швидко реагує на зміни кон'юнктури ринку, надаючи економіці потрібної гнучкості, що приводять до стрімкого розвитку. Ця особливість малого бізнесу має в умовах сучасності особливу значущість з огляду на процеси швидкої індивідуалізації та різноманіття споживчого попиту, прискорення науково-технічного процесу, зростання номенклатури та асортиментної групи вироблених товарів, робіт, послуг.

Так, малі фірми найчастіше програють великим у боротьбі за кредити. Банки відмовляють малим фірмам у позиках, а якщо і дають, то під високі відсотки, що призводить до зростання собівартості продукції і гальмує модернізацію виробництва через нестачу коштів. Розвиток будь-якої форми підприємництва залежить в основному від двох основних умов:

- внутрішньої економічної ситуації в країні в цілому та її регіонах;
- здатності конкретного підприємця використати дані йому права для реалізації своїх господарських цілей.

Для української економіки цілком очевидно, на якому б виді діяльності не базувалися малі підприємства, сильна і наростаюча конкуренція з імпортними товарами та послугами на внутрішньому ринку України та за її межами все більше примушує підприємця мислити глобальними категоріями світового ринку. Звідси виникають стимули до виробництва якісної, конкурентоздатної продукції.

Підтримка державою таких підприємств пов'язана в першу чергу з консалтингом у сфері менеджменту та маркетингу. Для таких фірм важливішою є навіть не державна підтримка, скільки державне регулювання підприємницької діяльності, зокрема страхування ризиків [7, с. 10].

недосконалість системи оподаткування;

нестабільність бюджетного фінансування регіональних програм підтримки малого підприємництва;

нерозвиненість механізмів фінансово-кредитної підтримки і страхування ризиків малих підприємств;

відсутність механізмів самофінансування;

обмеження доступу малих підприємств до виробничих потужностей і майна підприємств, що реструктуризуються;

відсутність надійної соціальної захищеності і безпеки підприємств;

організаційні проблеми взаємодії малого бізнесу з ринком і державними структурами;

адміністративні бар'єри на шляху розвитку малого підприємництва.

Рис. Основні проблемами, що стримують розвиток малого підприємництва.

Отже, мале підприємництво є важливою ланкою в економіці України. Воно відіграє в економіці будь якої країни досить значну роль. Мале підприємство є невід'ємною частиною соціально-економічної системи країни, забезпечуючи стабільність ринкових відносин, залучаючи велику частку громадян країни в систему відносин шляхом відкриття ними власної справи, забезпечуючи високу ефективність виробництва шляхом глибокої спеціалізації та кооперації виробництва, що сприятливо позначається на економічному зростанні національної економіки.

Список використаних джерел:

1. Дергачова В. В., Колешня Я. О. Державна підтримка малого та середнього бізнесу в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2018. Вип. 20. С. 130-133.
2. Ільчук М. М., Ус С. І., Дмитрук М. І., Ільчук О. М. Теоретичні засади розвитку підприємництва. Економіка АПК. 2020. № 3. С. 100-105.
3. Каменична А.М. Неврегульовані питання фінансового забезпечення аграрного сектору економіки держави. Економіка АПК. 2019. № 1. С. 104.
4. Квасниця О. Особливості державної підтримки малого бізнесу у зарубіжних країнах. Світ фінансів. 2017. Вип. 2. С. 177–187.

5. Коваленко В. В, Радова Н.В. Банківський кредит у формуванні фінансово-інвестиційного механізму розвитку малого та середнього підприємництва в Україні. Економіка та суспільство. 2020. Вип. 22. С. 78-92.
6. Мальований М. І., Осіпова А. А. Кредитні аспекти державної підтримки сільськогосподарського виробництва України. Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. 2020. Т. 31 (70). № 4. С. 96-102.
7. Піхняк Т. А. Державна регіональна політика – стратегія розвитку. Стратегія розвитку. 2019. № 12. С. 8-14.

Оскар Маковецький,
здобувач освіти, магістр
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
Науковий керівник: **Тетяна Марчак,**
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри інклюзивної освіти, реабілітації та гуманітарних наук,
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
Україна, м. Кам'янець-Подільський

ПОКАЗНИКИ ТА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Кадрова політика є одним із ключових елементів управління будь-якою державою, організацією чи підприємством. В Україні ефективна кадрова політика відіграє важливу роль у розвитку економіки, забезпеченні соціальної стабільності та підвищенні конкурентоспроможності. Оцінка ефективності кадрової політики дозволяє виявляти сильні та слабкі сторони у сфері управління персоналом, а також розробляти стратегії для її вдосконалення.

Кадрова політика охоплює широкий спектр заходів, спрямованих на управління трудовими ресурсами, серед яких:

1. **Розробка стратегії залучення кадрів:** створення умов для пошуку, підбору та прийняття на роботу кваліфікованих спеціалістів.
2. **Професійний розвиток:** організація навчання, підвищення кваліфікації та кар'єрного зростання працівників.
3. **Соціальна підтримка:** забезпечення достойних умов праці, охорона здоров'я, соціальні пільги та гарантії.
4. **Мотивація та оцінка роботи:** впровадження ефективних систем стимулювання та оцінювання результативності діяльності персоналу.

Для оцінки ефективності кадрової політики використовуються кількісні та якісні показники, серед яких:

1. Продуктивність праці:
 - Співвідношення обсягів виробленої продукції до кількості працівників.
 - Зростання продуктивності праці є показником успішної кадрової політики.
2. Рівень зайнятості та плінність кадрів:
 - Показники стабільності персоналу, зокрема рівень плінності кадрів.

- Висока плинність може свідчити про проблеми у мотивації або управлінні персоналом.
- 3. Рівень кваліфікації працівників:
 - Частка працівників, які проходять навчання або підвищують кваліфікацію.
 - Наявність програм розвитку кадрів свідчить про стратегічний підхід у кадровій політиці.
- 4. Соціальні показники:
 - Рівень задоволеності працівників умовами праці.
 - Рівень охоплення соціальними гарантіями (страхування, пільги тощо).
- 1. Ефективність системи мотивації:
 - Аналіз системи преміювання, нематеріального стимулювання та впливу цих заходів на продуктивність працівників.
- 6. Результати оцінки ефективності роботи персоналу:
 - Виконання планових показників.
 - Частка працівників, які досягають високих результатів.

В Україні кадрова політика формується під впливом соціально-економічних, політичних та демографічних чинників. Основні виклики, які впливають на її ефективність:

1. **Дефіцит кваліфікованих кадрів:** міграція трудових ресурсів за кордон, особливо молоді та висококваліфікованих фахівців, знижує кадровий потенціал країни.
2. **Низька мотивація працівників:** недостатній рівень заробітної плати, відсутність чітких кар'єрних перспектив.
3. **Потреба у модернізації системи професійної освіти:** навчальні програми не завжди відповідають потребам сучасного ринку праці.

Водночас впровадження реформ, зокрема цифровізації державних процесів та розвитку ринку праці, створює умови для вдосконалення кадрової політики.

Напрями удосконалення кадрової політики в Україні:

1. Модернізація системи професійної освіти:
 - Впровадження програм дуальної освіти, що поєднують теорію та практику.
 - Створення системи прогнозування потреб ринку праці.
2. Розробка програм мотивації та утримання кадрів:
 - Збільшення рівня заробітної плати, особливо у стратегічних секторах.
 - Створення умов для професійного та кар'єрного зростання.
3. Цифровізація кадрових процесів:
 - Використання сучасних IT-рішень для управління персоналом (HRM-системи).
 - Підвищення прозорості процедур працевлаштування та управління кар'єрою.
4. Залучення молоді:
 - Створення програм стажування та підтримки молодих спеціалістів.
 - Підтримка інноваційних проєктів, ініційованих молодими кадрами.

Ефективність кадрової політики в Україні є важливим чинником забезпечення економічного зростання та соціальної стабільності. Для досягнення високих результатів необхідно впроваджувати комплексні заходи, спрямовані на

модернізацію освіти, розвиток кадрового потенціалу та створення ефективної системи управління персоналом.

Запровадження сучасних HR-технологій, стимулювання професійного розвитку та підвищення соціальної відповідальності роботодавців сприятиме формуванню конкурентоспроможного ринку праці та підвищенню ефективності кадрової політики в Україні.

Сергій Маковецький,

здобувач освіти, магістр

НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

Науковий керівник: Олександр Лаврук,

доктор наук з державного управління, кандидат економічних наук, доцент

кафедри публічного управління, менеджменту та інклюзивної економіки,

НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

Україна, м. Кам'янець-Подільський

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ В УКРАЇНІ

Система державних закупівель є важливим елементом економіки України, адже через неї держава забезпечує свої потреби в товарах, роботах та послугах. Удосконалення цієї системи має прямий вплив на ефективність використання бюджетних коштів, зниження корупційних ризиків та підвищення прозорості. Після запровадження електронної системи *Prozorro*, Україна зробила значний крок вперед у реформуванні цієї сфери. Однак, залишаються проблеми, що вимагають подальших дій для підвищення ефективності та прозорості державних закупівель.

Актуальні проблеми системи державних закупівель:

1. **Недостатня ефективність процедур закупівель:** незважаючи на впровадження електронної платформи, процедури державних закупівель іноді залишаються складними, що може затримувати виконання договорів та збільшувати вартість закупівель.
2. **Корупційні ризики:** ухилення від конкурентних процедур, змови учасників торгів та маніпуляції з тендерною документацією все ще мають місце в системі закупівель.
3. **Обмежена конкуренція:** багато закупівель мають недостатню кількість учасників через складні умови доступу, недостатню обізнаність постачальників або ж занадто специфічні вимоги до тендерів.
4. **Відсутність ефективного моніторингу та контролю:** хоча система *Prozorro* забезпечує доступ до інформації про закупівлі, механізми моніторингу та виявлення порушень потребують удосконалення.
5. **Непрозорість у посттендерному періоді:** після укладення договорів контроль за виконанням умов контрактів є недостатнім, що може призводити до зловживань та неефективного витрачання коштів.

Напрями удосконалення системи державних закупівель:

1. Спрощення процедур закупівель:
 - Удосконалення нормативно-правової бази для зменшення бюрократичного навантаження.

- Запровадження шаблонів тендерної документації для типових закупівель.
- 2. Посилення контролю та моніторингу:
 - Розширення функцій автоматизованих систем моніторингу для аналізу ризиків і виявлення порушень.
 - Залучення громадських організацій та антикорупційних органів до контролю за виконанням державних закупівель.
- 3. Підвищення прозорості та доступності інформації:
 - Забезпечення відкритого доступу до повного циклу закупівель, включаючи етап виконання контрактів.
 - Проведення навчальних програм для бізнесу щодо участі в державних закупівлях, особливо для малого і середнього бізнесу.
- 4. Розвиток конкуренції:
 - Зниження бар'єрів для участі нових постачальників.
 - Запровадження програм підтримки для малого та середнього бізнесу з метою участі в державних тендерах.
- 5. Впровадження інноваційних підходів:
 - Використання штучного інтелекту та аналітичних інструментів для аналізу великих обсягів даних про закупівлі.
 - Запровадження нових моделей закупівель, таких як рамкові угоди та аукціони знижок, для підвищення ефективності торгів.

Удосконалення системи державних закупівель в Україні вже принесло певні результати:

- За допомогою *Prozorro* вдалося зекономити мільярди гривень бюджетних коштів.
- Збільшилася кількість учасників тендерів, що свідчить про підвищення довіри бізнесу до системи.
- Розширився доступ громадян до інформації про закупівлі, що стимулює суспільний контроль.

Однак, подальший прогрес залежить від впровадження нових технологій, удосконалення законодавства та ефективної роботи антикорупційних органів.

Удосконалення системи державних закупівель в Україні є критично важливим для забезпечення прозорості, ефективності та раціонального використання бюджетних коштів. Подальше реформування має зосереджуватися на усуненні корупційних ризиків, підвищенні конкуренції та застосуванні інноваційних підходів. Це дозволить забезпечити довіру до системи закупівель та створить сприятливі умови для економічного розвитку України.

Софія Миронова,
Здобувач освіти
Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича
Науковий керівник: **Олег Бурдяк,**
доктор екон. наук, доцент,
Україна, м. Чернівці

ДОСЛІДНИЦЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО МАРКЕТОЛОГА

Однією з складових у підготовці фахівців вищої освіти є *soft skills* або універсальні навички, які є життєво необхідними, впливають на засвоєння професійних компетенцій, затребувані як закордонними, так і вітчизняними роботодавцями [2; 3; 5]. Однією з таких навичок є дослідницька компетентність. Покажемо в публікації її роль у підготовці майбутніх маркетологів до професійної діяльності.

Вивчення нами літературних джерел з проблеми дослідження засвідчило, що сучасна підготовка здобувачів вищої освіти ґрунтується на принципі «навчання через дослідження» [4; 5; 7]. Це забезпечує гнучкість фахівця, його свідомість, креативність, вміння досліджувати актуальні професійні проблеми. У Стандарті вищої освіти за спеціальністю 075 Маркетинг для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти в переліку компетентностей зазначені: ЗК8 «Здатність проведення досліджень на відповідному рівні», СК6 «Здатність проводити маркетингові дослідження у різних сферах маркетингової діяльності», СК11 «Здатність аналізувати поведінку ринкових суб'єктів та визначати особливості функціонування ринків» [6]. Дослідницька компетентність майбутнього маркетолога дозволить йому аналізувати й прогнозувати явища й процеси на ринку та підприємствах, виявляти різні проблеми в маркетингових системах, вивчати особливості й потреби споживачів, досліджувати інноваційні підходи в маркетингу.

Формування цієї компетентності має відбуватися при вивченні всіх дисциплін для формування у здобувачів освіти навичок аналізу літературних джерел та практики, вміння порівнювати явища, виявляти проблеми та розробляти шляхи їх вирішення тощо. Вагомим методом, що розвиває дослідницькі вміння, є створення проєктів, розробка стартапів на професійну тематику. Закріпити знання теорії та сформувати навички дослідника допомагає курсова робота. Важливо, щоб вона містила дослідницькі завдання практичного характеру з можливістю виконувати їх на підприємствах.

Провідною дисципліною для удосконалення дослідницької компетентності є «Маркетингові дослідження», під час вивчення якої здобувачі оволодівають методами збору й аналізу інформації задля виявлення ринкових можливостей і загроз, вивчення конкурентного середовища та потреб споживачів [1; 4]. Здобувачам вищої освіти необхідно оволодіти етапами дослідження, зокрема:

- визначення проблеми;
- визначення мети, завдань, гіпотез;
- вибір дизайну дослідження;
- вибір стратегії дослідження;

- вибір методів дослідження;
- визначення типу і розміру вибірки;
- розробка інструментарію;
- збір даних;
- аналіз даних та інтерпретація результатів;
- підготовка звіту дослідження.

Ці вміння є невід'ємною складовою майбутньої фахової діяльності маркетологів, а оволодіння різними дослідницькими методами сприятиме прийняттю інноваційних рішень.

Потужною формою роботи для формування дослідницької компетентності є студентська наукова робота, яка включає в себе участь у наукових гуртках, проблемних групах, написання студентських наукових робіт. Зараз для здобувачам освіти надається багато можливостей для участі не лише у вітчизняних конкурсах, а й закордонних, де можна вибороти грант на виконання наукової роботи за темою своєї майбутньої професійної діяльності.

Отже, формування дослідницьких компетентностей у майбутніх маркетологів є вагомим завданням компетентнісного підходу до процесу їхньої підготовки в закладі вищої освіти.

Список використаних джерел:

1. Багорка М.О., Кадирус І.Г., Юрченко Н.І. Формування системи маркетингових досліджень на підприємстві. Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. 2022. № 2 (125). С. 64–71.
2. Дроздова Ю. В., Дубініна О. В. Концептуальні підходи до визначення «soft skills» у сучасних освітніх і професійних моделях. Soft skills – невід'ємні аспекти формування конкурентоспроможності студентів у XXI столітті: збірник тез доповідей міжвузівського науково-методичного семінару (Київ, 21 лютого 2020 р.). Київ: КНТЕУ, 2020. С. 31–34.
3. European Dictionary of Skills and Competences. URL: http://disco-tools.eu/disco2_portal/
4. Маркетинг для бакалаврів: навчальний посібник / уклад.: І. Буднікевич та ін.. 2-видання перероблене та доповнене. Чернівці: ЧНУ, 2021. 352 с.
5. Писаревський М. 16 якостей і навичок, необхідних студентам XXI століття. URL: <https://innovationhouse.org.ua/statti/16-kachestv-y-navykov-neobhodymyh-studentam-xxi-veka/>
6. Про затвердження Стандарту вищої освіти за спеціальністю 075 Маркетинг для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: Наказ МОН України № 1343 від 05.12.2018. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/075-marketing-bakalavr-1.pdf>
7. Рашкевич Ю. Компетентнісний підхід у побудові освітніх програм. URL: https://edu.htei.kh.ua/pluginfile.php/3827/mod_book/chapter/

*Дмитро Підлісний,
здобувач освіти*

*Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

*Науковий керівник: Андрій Дерлиця,
в. о. проректора з наукової та міжнародної діяльності,
кандидат економічних наук, докторант,
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ КЛІМАТ КОЛЕКТИВУ ОРГАНІЗАЦІЇ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ

У сучасних умовах розвитку бізнесу та конкуренції соціально-психологічний клімат трудового колективу стає одним із головних чинників успіху. Тому сьогодні, коли людські ресурси стають ключовим активом організації, важливо усвідомлювати правила керування колективом і створювати сприятливу робочу атмосферу для реалізації бізнес-цілей.

В економічній літературі значна увага приділяється теоретичним і практичним аспектам формування соціально-психологічних умов діяльності колективу. Цій проблематиці присвячені праці українських учених Г. Авер'янової, Н. Базалійської, В. Вертеля, А. Гук, Г. Дмитренка, Ю. Карпенка, А. Ковальова, Н. Коломінського, А. Комашні, А. Леонової, В. Лозниці, В. Панф'яорова, А. Сороки, І. Федорчука та ін.

Існують різні визначення поняття соціально-психологічного клімату (СПК). Наприклад, Н. Базалійська та А. Гук дають таку дефініцію: «соціально-психологічний клімат – якісна характеристика міжособистісних відносин, яка виявляється через сукупність психологічних умов, що сприяють або перешкоджають продуктивній спільній діяльності та всебічному розвитку особистості в групі» [1, с. 57]. В. Вертель, А. Комашня, І. Федорчук вважають, що «соціально-психологічний клімат – це емоційне забарвлення психологічних зв'язків між членами колективу, які виникають на основі близькості, симпатії та сумісності особистостей, інтересів і нахилів» [2]. За Н. Коломінським, соціально-психологічний клімат – це «стан групової психіки, сукупність відношення членів колективу до умов і характеру сумісної діяльності, до колег по роботі, до керівника колективу» [3, с. 14]. У більшості визначень загальним є твердження про те, що СПК колективу відображає сукупність міжособистісних відносин, емоційних зв'язків і психологічної атмосфери, які впливають на ефективність спільної діяльності та задоволеність працівників робочим процесом. Це не просто атмосфера у відносинах між працівниками, а стратегічний інструмент, який впливає на ефективність праці, мотивацію співробітників і загальну економічну стабільність організації.

Формування відповідного СПК колективу організації є одним із ключових чинників підвищення продуктивності праці та якості виробленої продукції або наданих послуг. Сприятливий соціально-психологічний клімат характеризується ціннісно-орієнтаційною єдністю та згуртованістю. Працівники, які працюють у такому середовищі, демонструють відповідальність, високу мотивацію, ініціативу, взаємну підтримку.

І навпаки, несприятливий СПК проявляється у напружених стосунках, ізольованості працівників, конфліктних ситуаціях, що негативно відображається на загальній ефективності організації, знижує мотивацію співробітників, зменшує їхню продуктивність, підвищує плинність кадрів і послаблює трудову активність. Переконаливо доводять це і результати дослідження І. Матійківа, який зазначає, що втрата робочого часу від конфліктів і післяконфліктних переживань становить близько 15 %, а продуктивність праці може знижуватися до 20 % [4]. Несприятливий СПК призводить до збільшення витрат організації. Йдеться про високу плинність кадрів, що тягне за собою додаткові витрати на пошук і навчання нових працівників. На думку С. Цимбалюка, «кожен новий найм коштує компанії до 30 % річної зарплатні співробітника через витрати на рекрутинг, навчання та втрату продуктивності» [5].

Для успішного формування сприятливого СПК колективу в організації рекомендується проводити тренінги для підвищення комунікативних навичок, розвивати командну роботу (тімбілдинг), впроваджувати програми соціальної підтримки співробітників, забезпечувати можливості для професійного зростання та розвитку лідерства тощо. Згідно з дослідженням McKinsey (2023), компанії, що інвестують у поліпшення клімату в колективі, мають на 25 % нижчу плинність кадрів і підвищують свою продуктивність на 30 % [6].

Отже, соціально-психологічний клімат колективу – це не лише взаємостосунки чи моральний стан працівників. Це потужний економічний інструмент, який зміцнює організацію, а ігнорування проблеми призводить до фінансових втрат. Інвестиції в покращення клімату в колективі можуть принести довгострокові переваги, підвищити продуктивність і зменшити витрати. Створення здорового робочого середовища має стати пріоритетом для кожної організації, яка прагне досягти економічного успіху та сталого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Базалійська Н. П., Гук А. В. Формування сприятливого соціально-психологічного клімату в колективі підприємства. *Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова. Сер.: Економіка*. Одеса, 2016. Т. 21. С. 56–60.
2. Вертель В. В., Комашня А. О., Федорчук І. В. Соціально-психологічний клімат колективу. *Вісник економіки транспорту і промисловості. Сер.: Соціально-економічні питання*. Харків : УкрДУЗТ, 2012. № 40. С. 292–295.
3. Коломінський Н. Л. Психологія менеджменту в освіті (соціально-психологічний аспект) : монографія. Київ : МАУП, 2000. 286 с.
4. Матійків І. М. Роль конфліктологічної компетентності керівника у створенні безпечних психологічних умов праці у педагогічному колективі *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Сер. : Психологічна*. Львів : ЛьвДУВС, 2012. № 2. С. 434–443.
5. Цимбалюк С. О. Рекрутинг персоналу : підручник. Київ : КНЕУ, 2019. 355 с.
6. McKinsey & Company. Workplace culture investments and employee retention. 2023. URL: mckinsey.com (дата звернення: 01.11.2024).

Євгеній Пономар,
здобувач освіти

Національного університету «Запорізька політехніка»
Науковий керівник: **Маргарита Лісиченко,**
кандидат економічних наук, доцент,
Україна, м. Запоріжжя

ЗМІНИ У ДОХОДАХ НАСЕЛЕННЯ ВНАСЛІДОК ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

Повномасштабна війна надзвичайно негативно вплинула на доходи українців. Спостерігається зниження заробітних плат, чисельність безробітного населення різко зросла, і переважає кількість вакантних робочих місць. Частка населення, яке отримувало дохід нижче фактичного прожиткового мінімуму (2481 грн. для працездатних) різко підвищилась у 2022 році. Хоча, і у 2021 році цей показник був досить високим, і становив 18% [1, с.52-56].

З початку війни заробітна плата впала майже на всіх вакансіях, хоча й незначно. Згідно з даними українського кадрового порталу Work.ua, за перший місяць повномасштабного російського вторгнення на територію України середня зарплата впала на 11%, з 15 тис. грн. до 13,7 тис. грн. Водночас, за даними Держслужби зайнятості, середня зарплата практично не змінився порівняно з періодом початку війни, за винятком підвищення заробітної плати, яке спостерігається в ІТ-секторі, оптовій та роздрібній торгівлі. Можна також зробити висновок про певне покращення структури вакансій, зареєстрованих в центрах зайнятості, за розмірами заробітної плати, адже питома вага вакансій із заробітною платою до 7 тис. грн. зменшилась, а із заробітною платою більше цього рівня збільшилась [2].

За даними Національного банку України, більшість підприємств не в змозі забезпечити зарплату на довоєнному рівні. Заробітна плата в приватному секторі впала на 25-50% порівняно з довоєнними показниками. Зростає кількість підприємств, що скорочують зарплату співробітникам на 10-50%, особливо в енергетиці та сферах послуг, транспорті та торгівлі. Єдиною галуззю, де зарплата не впала, а подекуди й зросла, було сільське господарство [1, с. 67].

Нині головна проблема в Україні – раптова бідність, спричинена війною, умови життя всіх людей різко погіршилися, а найбільше страждають родини з дітьми. Раптова бідність може згодом набути ознак постійної чи хронічної бідності через прямий чи опосередкований негативний вплив війни на життя людей. Це відбувається через: пошкодження нерухомого та іншого майна; економічну рецесію та зростання безробіття через закриття чи фізичне знищення підприємств, скорочення потужностей та розрив економічних зв'язків; зниження купівельної спроможності населення через зменшення реальних доходів тощо.

Згідно з опитуванням, проведеним у липні 2022 року соціологічною групою «Рейтинг», 74% респондентів заявили, що фінансовий стан домогосподарств за останні півроку погіршився, з тих, хто на момент опитування працювали повний робочий день, таку відповідь дали 65%. З тих, хто працював до війни, лише третина (34%) зазначили, що вони працювали у звичайному режимі, 19% працювали віддалено/частково, а 39% не працювали. У 43% тих, хто працював під час війни, заробітна плата не змінилася, але зменшилася у 49% респондентів, які мали роботу.

Водночас 11% працюючих заявили, що їхні зарплати впали більш ніж вповоловину [3].

Дослідницька компанія «Gradus» у 2023 році провела спільне дослідження з Європейською Бізнес Асоціацією «Барометр якості життя 2023», в якому пересічні українці оцінювали рівень якості життя. Серед жінок 32% оцінюють свій дохід як задовільний, 54% - як поганий, а 14% - як категорично незадовільний. 32% чоловіків задоволені доходом, 52% - вважають його поганим, і 16% - категорично незадоволені. При цьому більше половини респондентів (53%) заявили, що сума їх місячного доходу менше 10 тис. грн. 22% тих, хто працюють задоволені доходом, 29% вважають його поганим, а 49% - категорично незадоволені. Серед тих, хто не працюють: 34% задоволені доходом, 22% - погано, і 44% - категорично незадоволені. Ці дані свідчать про те, що переважна більшість респондентів оцінює свої доходи як недостатні для якісного життя, зокрема серед працюючих осіб більшість висловлює категоричне незадоволення доходами [4].

У звіті Світового банку, заснованому на даних щомісячних телефонних опитувань українських домогосподарств, оцінено, що в 2023 році близько 9 мільйонів українців перебували за межею бідності. Однією з ключових причин зростання рівня бідності стало значне скорочення зайнятості: понад п'ята частина дорослого населення, яке мало роботу до початку війни, втратило її. Крім того, згідно з даними опитувань, майже 25% українців у червні 2023 року стикалися з нестачею коштів для придбання основних продуктів харчування [5].

Повномасштабна війна в Україні призвела до того, що велика чисельність українців опинилися за межею бідності. Особливо вразливими є домогосподарства з дітьми. Для повоєнного відновлення важливо спрямувати зусилля на підвищення економічної ефективності та захист найбільш вразливих верств населення.

Список використаних джерел:

1. Черенько Л.М., Полякова С.В., Шишкін В.С., Реут А.Г. та ін. Якість життя населення України та перші наслідки війни; Нац. акад. наук. Укр., Ін-т демогр. та соц. дослідж. ім. М.В. Птухи. Київ, 2023. 191 с.
2. Діяльність Державної служби Зайнятості. *Державна служба зайнятості*. URL: <https://dcz.gov.ua/stat/statfile> (дата звернення: 04.11.2024).
3. П'ятнадцяте загальнонаціональне опитування. Україна під час війни. зайнятість і доходи. *ratinggroup.ua* URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/pyatnadcat_obschenaci_oprosh_ukraina_vo_vremya_voyny_zanyatost_i_dohody_23-24_iyulya_2022_goda.html (дата звернення: 04.11.2024).
4. Барометр якості життя 2023. Аналітичний звіт. *gradus.app* URL: <https://gradus.app/ru/open-reports/how-has-quality-life-ukraine-changed-during-war/> (дата звернення: 04.11.2024).
5. World Bank says 1.8 mln additional Ukrainians in poverty as Russia's war drags on. *reuters.com* URL: <https://www.reuters.com/world/europe/world-bank-says-18-mln-additional-ukrainians-poverty-russias-war-drags-2024-05-30/> (дата звернення: 04.11.2024).

*Дмитро Русанов,
здобувач освіти*

*Відокремленого структурного підрозділу
Кам'янець-Подільський фаховий коледж
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
Україна, м. Кам'янець-Подільський,
Науковий керівник: **Оксана Комарніцька,**
викладач-методист вищої категорії,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ПРОБЛЕМИ МОЛОДІ НА ПЕРВИННОМУ РИНКУ ПРАЦІ

Економіка являє собою систему соціально-економічних взаємовідносин, заснованих на різних формах власності, свободі підприємництва, здоровій конкуренції в умовах сильної соціальної політики, що забезпечує гідний рівень життя населенню і гарантує його соціальний захист на підставі високого рівня розвитку економіки.

Розвиток цивілізації – це процес, що представляє зміну поколінь. Нове покоління бере знання і досвід попередніх поколінь в усіх сферах.

Економічна трансформація - це безперервний процес видозміни, серед яких розрізняють разові, дискретні та систематичні. ... Крайче визначати стан економіки на основі певних економічних моделей.

Молодь – є найбільшою частиною українського суспільства, найбільш енергійною і продуктивною, вона є його стратегічним ресурсом. Вона несе відповідальність разом зі старшими людьми країни за розвиток і процвітання держави, за культурно-історичною спадщиною народу держави. Молодь вимагає перспективного розширення, а не тільки регулювання особистого простору законодавством можливість отримання якісної освіти яка надає реальні шанси працевлаштування, певним чином є гарантом від ризику. Роль молоді в соціально-економічній трансформації в Україні є головним і специфічним напрямом діяльності та виконується в інтересах молодої людини, суспільства, держави; з урахуванням можливостей України, її економічного і соціального розвитку та з урахуванням світового досвіду.

Вагомість молоді в соціально-економічному суспільному житті не до кінця усвідомлюється політичними представниками української еліти, з цим має недостатність уваги до проблем та інтересів молоді, зневажливе відноситься до молодіжного руху як економічно позитивного розвитку і в позиції цього фінансування всіх молодіжних соціально-економічних ідей державою фінансується засобами за залишковим принципом є це ті мала кількість коштів, що залишилися у держави для виділення на нові ідеї для молоді. [1]

Ми можемо розділити молодь на кілька категорій:

1) у віці від 14-18 років. Цю категорію молоді ми можемо характеризувати як молодь яка вчиться в школі і не має кваліфікації і навичок професійної роботи. Також ця категорія є сама уразлива в період економічної кризи і вимагає більш надмірного захисту і безпеки з боку держави;

2) у віці від 19 до 25 років. Ця категорія вчиться за фахом і працює або може працювати за професією, на жаль без професійно-кваліфікаційних навичок.

3) у віці від 26 до 35 років. В цій категорії молодь яка отримала професійну освіту і працює в своїй сфері діяльності. Це молодь яка вже має певні професійні навички.

Також можна виділити неформальну зайнятість молоді в Україні. Відзначаємо, що наслідки розвитку неформальної зайнятості є неоднозначними. Її можна аналізувати як примусову форму адаптації населення в умовах соціально-економічних несприятливих умов, має і позитивні наслідки, зокрема: зниження безробітних і ослаблення завантаженості на ринку праці; можливість для осіб, які працюють неофіційно, певний період часу отримувати дохід, який вище в порівнянні з соціальними виплатами з безробіття. Вирішуючи доступ до нових професій і щодо «дешево» здобувати навички, неформальна зайнятість є важливим механізмом для молоді та соціальної економіки і трудової і професійної мобільності тощо. Однак, масштабне використання населення в неформальному секторі обмежує реалізацію більшості соціальних прав, передбачених Конституцією і трудовим законодавством, і підвищує ризик нестабільної зайнятості. Крім того, зайнятість в неформальному секторі доводить до втрати професійних навичок особи, зниження культурного і матеріального рівня, погіршує якість трудового потенціалу. Процес поліпшення соціально-економічної сфери України буде результативним і успішним коли буде задіяна в ньому велика кількість активної молоді яка прагне працювати, тому одним з основних пріоритетів державної політики повинна стати активізація участі молоді в соціально-економічному житті держави, розвитку трудового потенціалу, забезпечення зайнятості для молоді. Зайнятість для молодих людей є неодмінною умовою професійної самореалізації та соціальної інтегрованості. Для держави залучення молоді до трудової активності - це стратегічні інвестиції в суспільний розвиток. Тому реалізація активної політики по молодіжній зайнятості із застосуванням прозорих і ефективних механізмів стимулювання роботодавців до працевлаштування молоді, мотивація молодих людей до трудової активності та подолання стереотипних уявлень роботодавців щодо їх низького професіоналізму має стати пріоритетом державної політики в найближчій перспективі.

Також на основі розгляду Закону України «Про сприяння соціальному та економічному розвитку молоді в Україні» можна проаналізувати і зробити висновок, що державна політика в сфері соціально-економічного становлення та розвитку молоді в Україні здійснюється за такими основними напрямками:

- - освіту, культурний розвиток к молоді;
- - підтримка підприємницької ініціативи та діяльності молоді;
- - житлові умови молоді;
- - праця молоді;
- - охорона здоров'я, фізичний розвиток молоді;
- - гарантії діяльності молодіжних громадських організацій. [2]

Ці напрямки пов'язані між собою не тільки на державному рівні а й на рівні особистості. Нажаль, ми можемо побачити що в дійсності це не працює належним чином. Наведемо приклад того, що держава з одного боку і допомагає а з іншого і обмежує розвиток молоді та економіки. Існують пільги які допомагають молоді, однак вони недоступні всій молоді країни, яким потрібна допомога в самореалізації. При цьому сама держава сповільнює економічний розвиток молоді та соціуму в державі. Також можна відзначити, що молодь це вагомий частина держави вимагає безпеки і захисту за часів кризи. В Україні дуже великий потенціал для економічного розвитку з достатньою кількістю робочих місць. Нажаль, хочеться зазначити що Україна не в змозі забезпечити провідні місця праці з достатньою

оплатою праці. Та в деяких випадках молодь сама не має бажання працювати або шукає кращих умов праці. І для цього молодь починає працювати закордоном, тому що там вища заробітна плата. Тим самим молодь підвищує економіку другої країни і не розвиває економіку власної держави. Отже, держава не може задовольнити потреби молоді. Можна відзначити, що у кожної держави соціально-економічний розвиток здійснюється з різною швидкістю і етапами. Прикладом можна назвати Китай, який ще в 1970-х роках, перебуваючи на межі економічної кризи, зробив відважені кроки, які почалися з ряду реформ, що ввели інвестування закордонних інвесторів в діяльність підприємств, в свою чергу збільшивши кількість молоді яка працює на економіку Китаю. Економіку цієї країни можна вважати стабільною, оскільки більшість молоді працює в самій державі і тим самим сприяє розвитку соціальної економіки [3].

Таким чином ми можемо провести паралелі між Україною та Китаєм. Україна також була на межі економічної ризи як і Китай. Україна мала всі проблеми, які були у Китаї з 1970 - 1980 р.р. Проте Україна не залучила іноземних інвесторів для збільшення робочих місць, і в свою чергу не відбулося прискореної трансформації соціально-економічного розвитку суспільства як у Китаї.

Роль молоді в соціально-економічному суспільстві займає первинне завдання для розвитку кожної держави. Однак Україна недостатньо підтримує молодь в соціально-економічній сфері розвитку держави. Для вирішення цих проблем потрібно побороти їх причини виникнення та існування. Тому і трансформація соціальної економіки проходить дуже повільно. Отже для вирішення проблеми в сфері розвитку соціальної економіки суспільства потрібно поліпшити діяльність державних установ в області працевлаштування молоді також залучення підтримки з-за кордону іноземних інвесторів, які допомагатимуть розвитку економіки в державі. Таким чином, збільшиться відсоток працевлаштованої молоді в державі і зменшиться відздз за кордон. Це призведе до прискорення соціально-економічного розвитку суспільства і держави. Отже право на працю - це одне з основних прав людини. Для того, щоб бачити майбутнє потрібно дати можливість працювати молоді, бо молодь - це і є майбутнє України.

Список використаних джерел:

1. Економіка праці і соціально-трудові відносини. Навчальний посібник. / Є. П. Качана // Тернопіль, 2016.
2. Закон України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2998-12#Text>
3. Скрипник Н. Є. Умови та перспективи розвитку ринку праці молоді в Україні / Н. Є. Скрипник, А. В. Майковська // Вісник Дніпропетровського університету. 2010. № 4 (3). С. 27-34.
4. Лібанова, Е. М. Молодь та молодіжна політика в Україні: соціально-демографічні аспекти / Е. М. Лібанова. К. : Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2010. 248 с.

Тетяна Селезньова,

здобувач освіти

Івано-Франківського фахового коледжу

технологій та бізнесу

Науковий керівник: Оксана Бурачок,

викладач циклової комісії

фінансово-економічних дисциплін,

Україна, Івано-Франківськ

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

В усі часи молодь була рушійною силою змін та надією на краще майбутнє. І сьогодні це одна з найпрогресивніших верств суспільства, яка рухає суспільство вперед до змін на краще. Усвідомлюючи свою важливість для майбутнього розвитку країни, молоді люди здобувають якісну освіту, опановують важливі навички й активно беруть участь в різноманітних процесах соціально-економічного життя сучасного суспільства.

Як важливий суб'єкт державної політики будь-якої держави сьогодні молодь бере активну участь в освітній, волонтерській, політичній діяльності, сприяючи розвитку молодіжного руху та створенню численних молодіжних організацій в Україні. Активно розвивається співпраця з міжнародними молодіжними організаціями через проведення сумісних конференцій, семінарів, молодіжних форумів, створення різноманітних молодіжних осередків, які займають просвітницькою, волонтерською та іншими видами суспільної діяльності, використовуючи принципи партнерських відносин, міжкультурної взаємодії, взаємодопомоги й національної ідентичності та сприяючи популяризації ідей євроінтеграції серед молоді. Завдяки такій активній участі здійснюється підготовка нового покоління, яке буде відчувати себе невід'ємною ланкою суспільно-політичного життя країни, приймати в її розбудові активну участь та використовувати в своїй подальшій діяльності демократичні принципи і цінності [3, с. 16].

На сьогодні молодіжна політика виступає складною та багатогранною системою, здатною до об'єднання молоді в усьому світі в контексті нових глобалізаційних змін, розвитку інформаційно-цифрових технологій та формування особливих молодіжних міжнародних партнерських зв'язків з метою покращення міжнародних відносин, просування європейських цінностей й врегулювання можливих конфліктних ситуацій [1, с. 209]. В цілому, загальна мета молодіжної політики полягає в сприянні розвитку ресурсного потенціалу, сильних сторін молоді та ефективній інтеграції молоді в суспільне життя країни [2, с. 126].

Молодіжна політика нині активно розвивається як на регіональному, так і на національному рівнях. Створення різноманітних молодіжних осередків та молодіжних центрів сприяє залученню молодих людей до розвитку територіальних громад, участі в ухваленні важливих для суспільства чи окремо взятої громади рішень, до вирішення важливих проблем в країні та пошуку найефективніших шляхів попередження чи подолання різноманітних кризових ситуацій. Саме завдяки своїй прогресивності, нестандартному підходу, розвитку креативності та готовності до змін, сучасна молодь може прагнути нового, бути готовою змінювати себе й цей світ. Сучасна молодь в нашому інформаційному світі цінує свободу у всіх її проявах та готова брати на себе відповідальність за майбутню діяльність.

Активна громадянська позиція молодих людей спонукає їх не стояти осторонь різноманітних соціально-економічних, політичних, екологічних процесів на національному чи міжнародному рівнях, а активно включатися в процес та намагатися бути максимально корисними.

Тенденції розвитку молодіжного руху в Україні потребують особливого підходу до формування та здійснення молодіжної політики. Сьогодні реалізації молодіжної політики в нашій країні ґрунтується на принципах рівності, доступності, участі, соціальної компенсації, принципах гарантії та спадкоємності. Ці принципи визначають права та обов'язки молодих людей, гарантують отримання молоддю певного переліку необхідних державних соціальних послуг, рівні можливості й активну державну підтримку молодіжних ініціатив та молодіжного руху [4, с. 12].

Таким чином, інтеграція України до світової спільноти потребує підвищення ефективності реалізації державної молодіжної політики та всебічної підтримки молодіжних ініціатив, спрямованих на прискорення свеоатлантичної інтеграції на умовах збереження української національно-культурної ідентичності.

Список використаних джерел:

1. Мокрій О.М. Молодіжні громадські організації та їх міжнародне співробітництво. 2014. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/17307/1/208-211.pdf>
2. Подобед Н.В. Міжнародний досвід реалізації молодіжної політики та можливості його застосування в Україні. *Економіка та держава*. 2011. №9. С. 125-127.
3. Редзюк В.В. Співпраця українських молодіжних демократичних організацій з європейськими: аналіз проблеми. *Scientific Journal «ScienceRise»*. 2018. №10(51). С. 13-18.
4. Софій О. Аналіз регіональної молодіжної політики. Аналітична записка. Львів, 2021. 63 с. URL: <https://dialog.lviv.ua/wp-content/uploads/2021/01/Analiz-regionalnoyi-molodizhnoyi-politiki-.pdf> (дата звернення: 29.10.2024).

Анастасія Семенова

здобувачка вищої освіти,

Факультет економіки, бізнесу та міжнародних відносин

Університету митної справи та фінансів

Науковий керівник: Аделъ Бикова,

к.е.н., доц., завідувачка кафедри економіки та економічної безпеки

Університету митної справи та фінансів

Україна, м. Дніпро

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ВІДНОСИН

Сучасні соціально-трудові відносини стикаються з численними викликами, зумовленими впливом економічних, соціальних і технологічних змін. Нестабільність зайнятості є одним із ключових викликів на сучасному ринку праці. Автоматизація та цифровізація сприяють скороченню традиційних робочих місць, особливо для низькокваліфікованих працівників. Такі компанії, як Volkswagen і Tesla, активно впроваджують роботу на своїх виробничих лініях, мінімізуючи докладання людської праці і змушуючи працівників перекваліфіковуватися або шукати інші форми зайнятості. Зазначене створює ризики втрати робочого місця

для широкого кола працівників і підвищує потребу державного втручання, яке має сприяти підвищенню кваліфікації працівників та адаптації до нових умов ринку [1].

Глобалізація є також суттєвим фактором, який впливає на зайнятість у високорозвинених країнах. Прагнення компаній до скорочення витрат на виробництво продукції, до переміщення виробництва в країни з дешевою робочою силою, що негативно відображається на рівні зайнятості в економічно розвинених країнах, спричиняючи соціальну напругу та підвищуючи попит на соціальний захист з боку урядів [2]. Крім того, кризи та пандемія, такі як COVID-19, стали каталізатором значних змін у сфері зайнятості, приводячи до масового звільнення в різних секторах, особливо в туризмі, роздрібній торгівлі та обслуговуванні. Зазначене підкреслило вразливість ринку праці до глобальних кризових явищ і потребувало підвищення стійкості національних економік.

Зростання неформальної зайнятості є ще одним значним викликом сучасного ринку праці. Через високий рівень безробіття та обмеження офіційних вакансій значна кількість найманих працівників погоджуються на неофіційне працевлаштування без соціальних гарантій, і як наслідок: нестабільність доходів і втрат медичного страхування, пенсійного забезпечення та інших соціальних вигод. В Україні близько 30-40% економіки працює в тіні, що знижує податкові надходження та ускладнює розвиток соціальних програм [3]. Ця проблема характерна також для країн Африки та Південної Азії, де більша частина економіки функціонує в неформальному секторі, залишаючи працівників без належного захисту.

Гіг-економіка пропонує гнучкі умови праці, однак створює серйозні соціальні проблеми, хоча не гарантує стабільного доходу, соціальних гарантій та трудових договорів. Так, наприклад, водії Uber і Bolt працюють як незалежні підрядники, що забезпечує їх доступ до базових прав, таких як мінімальна зарплата, оплачувана відпустка чи медичне страхування. Деякі країни, як-от Іспанія, вже почали регулювати ці відносини, зобов'язуючи компанії укладати трудові контракти зі своїми працівниками. Такий підхід дозволяє гарантувати базові соціальні права працівникам гіг-економіки [2].

Нестабільність доходів і нерегулярність робочих годин негативно впливають на якість життя працівників. Тимчасова зайнятість ускладнює планування особистих фінансів, підвищує рівень стресу та знижує продуктивність праці [1]. Це особливо стосується фрілансерів, які працюють на платформах на зразок Upwork чи Fiverr. Оскільки їхній дохід залежить від запиту на послуги та є нестабільним, вони не мають можливості планувати довгострокові витрати чи інвестувати у власний розвиток. Відсутність стабільності та роботи в умовах невизначеності, на рівні стресу негативно позначається на продуктивності та загальному добробуті працівників.

Крім того, нові форми зайнятості залишають питання забезпечення трудових прав для працівників, які працюють без трудових договорів та соціального захисту. Вони залишаються вразливими до експлуатації та дискримінації. У відповідь на ці виклики, зокрема, в Європейському Союзі вже прийняті певні заходи захисту для таких працівників, як-от зобов'язання служби доставки оформляти трудові контракти. Для ефективного регулювання соціально-трудова відносин державам необхідно розробляти нові стратегії, які враховують гнучкі форми зайнятості. Удосконалення трудового законодавства, зокрема запровадження мінімальних соціальних стандартів для працівників за тимчасовими та короткостроковими контрастами, є кроком у цьому напрямку. Використання міжнародного досвіду,

особливо досвіду країн Європейського Союзу, допоможе створити правові механізми захисту соціальних прав працівників у нестабільному секторі економіки [3].

Отже, сучасні виклики у сфері соціально-трудових відносин вимагають не тільки адаптації національного законодавства, але й активної участі всіх зацікавлених сторін – держави, бізнесу та громадянського суспільства – для створення стабільного та соціально захищеного працевдатних громадян. Тільки шляхом забезпечення відповідних умов праці можна досягти економічної стабільності та соціальної справедливості, що є ключовими елементами стійкого розвитку в умовах глобальних змін.

Список використаних джерел:

1. Соціальні проблеми неформальної зайнятості. URL: <https://example-link-1.ua> (дата звернення 31.10.2024)
2. Гіг-економіка та її вплив на ринок праці. URL: <https://example-link-2.ua> (дата звернення 29.10.2024)
3. Європейський досвід регулювання нових форм зайнятості. URL: <https://example-link-3.ua> (дата звернення 31.10.2024)

Христина Сорохманюк,

здобувач освіти

Анастасія Намуравна,

здобувач освіти

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,

Науковий керівник: Уляна Савків,

кандидат економічних наук, доцент,

Україна, м. Івано-Франківськ

ЕТИЧНИЙ КОДЕКС КОМПАНІЇ: ЗНАЧЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ

Сучасні компанії прагнуть створити дієву систему управління, яка забезпечить продуктивну взаємодію між співробітниками, партнерами та споживачами. З цією метою підприємства розробляють власний етичний кодекс, який окреслює основні норми поведінки та визначає сферу відповідальності для усіх працівників організації.

Кодекс корпоративної етики – це нормативний документ ділової корпоративної етики, один із засобів регулювання поведінки працівників у сфері їхньої діяльності, де учасники комунікації встановлюють та розвивають ділові відносини на основі зафіксованих етичних норм [1, с. 286].

Він слугує орієнтиром для прийняття важливих рішень, забезпечення відповідності професійним стандартам та підтримки робочого середовища. Передумовою виникнення етичного кодексу є збільшення соціальної відповідальності компаній.

Метою сучасного бізнесу є не лише отримання максимального прибутку, але й відповідальне ставлення до суспільства, включаючи підтримку соціальних ініціатив, дбайливе ставлення до навколишнього середовища та створення

прозорих відносин з своїми клієнтами. Визначені етичні норми у кодексі є запорукою формування сприятливого професійного середовища, що в свою чергу дозволяє підвищити рівень продуктивності та мотивацію персоналу.

Важливо зауважити, що етичний кодекс компанії немає стандарту щодо змісту. Вміст кодексу залежить від особливостей структури, завдань розвитку, установок керівників компанії тощо.

Однак, все ж таки етичні кодекси компаній повинні обов'язково відображати ключові аспекти та ідеї, що забезпечить виконання регулюючої функції щодо корпоративних відносин в організації: методи вирішення конфліктів інтересів, політику щодо акціонерів, суспільну відповідальність перед соціумом, зобов'язання з дотримання техніки безпеки та охорони довкілля.

Структура етичного кодексу включає дві складові: ідеологічна та нормативна частини. Ідеологічна відповідає за місію, завдання, цінності організації, а нормативна включає стандарти поведінки на робочому місці.

Впровадження етичного кодексу – це складний процес, який передбачає сумлінне планування, регулярний контроль та вимагає взаємодії всіх рівнів управління.

Водночас найважливішим аспектом успішної реалізації кодексу є безпосередня ініціатива з боку керівництва. Важливо не тільки запровадити документ, але й активно дотримуватись всіх вказаних у ньому засад.

Необхідною складовою є механізми контролю та оцінки дотримання принципів кодексу. Кожна компанія повинна мати свій метод перевірки працівників на дотримання етичного кодексу. Зокрема, це можуть бути анонімні опитування, регулярні перевірки, наявні гарячі лінії, до яких можна звернутись в разі виявлення порушень. Звітування щодо дотримання кодексу допоможе збільшити довіру клієнтів та водночас підкреслить прозорість діяльності компанії.

Отже, етичний кодекс є важливою складовою діяльності будь-якої організації. Він акцентує увагу на чесності, дотриманні законодавства, прозорості перед клієнтами. Цей документ сприяє уникненню міжособистісних конфліктів, підтримує розвиток корпоративної культури підприємства та підвищує рівень відповідальності працівників. Дотримання кодексу зміцнює позиції компанії та сприяє її професійному розвитку, оскільки створює умови для прийняття відповідальних та морально правильних рішень.

Список використаних джерел:

1. Харун О. А., Матюх І. А. Кодекс корпоративної етики як один із чинників формування іміджу підприємства. *Інфраструктура ринку : електр. наук.-практ. журн.* 2018. Вип. 24. С. 286-291. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2018/24_2018_ukr/50.pdf
2. Кубко В. П. Процес створення корпоративних кодексів. *Труди Одеського політехнічного університету.* 2008. Вип.1 (29). С. 314-317. URL: <https://old-pratsi.op.edu.ua/app/webroot/articles/1312994189.pdf>

*Артем Степаненко,
Олеся Якубенко
здобувачі освіти*

НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

*Науковий керівник: **Олена Бачинська,**
кандидат економічних наук, викладач,
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

ТЕРИТОРІАЛЬНА ГРОМАДА ЯК СЕРЕДОВИЩЕ РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ

У сучасних умовах економічного розвитку все більше визнається, що найбільшим багатством будь-якої країни є її населення, а саме – людський потенціал. Відтак, основним завданням суспільства стає створення умов для виявлення та розвитку цього потенціалу у кожної людини. Забезпечення можливостей для реалізації людського потенціалу з метою досягнення стратегічного успіху як на рівні окремих територіальних громад, так і для соціально-економічного зростання країни загалом є одним із ключових пріоритетів органів державної влади та місцевого самоврядування.

Людський потенціал у загальному розумінні охоплює сукупність фізіологічних, соціо-психологічних, інтелектуально-трудових, соціально-стратифікаційних і етнокультурних можливостей суспільства, які можуть бути реалізовані як у теперішньому часі, так і в найближчому майбутньому. Його ефективна реалізація відбувається у середовищі, що сприяє розвитку, накопиченню, якісному використанню та відтворенню цих можливостей.

Структура людського потенціалу включає пізнавальні та агностичні компоненти. Агностична складова охоплює такі якості, як творчість, інтуїція, підприємницькі здібності та здатність до інтуїтивного передбачення. У розвинених країнах саме результати творчої діяльності винахідників, науковців, підприємців, митців і письменників формують значну частину національного багатства, а їхня частка в національному доході постійно зростає. Пізнавальна складова, своєю чергою, охоплює професійні навички для раціональної праці, морально-етичні орієнтири, фізичні характеристики та культурно-ментальні риси.

Для оцінки рівня життя в різних країнах і регіонах світу широко використовується Індекс людського розвитку. Цей інтегральний показник розраховується щорічно з 1990 року і слугує інструментом для міжнародного порівняння, оцінюючи рівень і тривалість життя, грамотність та освіченість як основні характеристики людського потенціалу на певній території.

За період незалежності Україна поступово втрачала свої позиції за Індексом людського розвитку. У 1992 році країна займала 45-те місце у світовому рейтингу, але з часом ситуація погіршувалася. У 2010 році Україна була на 69-му місці, а вже у 2011 році опустилася на 76-те. Станом на 2019 рік Україна займала 74-те місце серед 189 країн світу, при цьому очікувана тривалість життя становила 72,1 року.

Україна стикається з одними з найвищих у світі темпів депопуляції, зниженням якісних характеристик населення, особливо його стану здоров'я. У країні спостерігається низький рівень народжуваності та висока смертність, що суттєво відрізняє її від інших європейських країн. Це спричиняє тривалу депопуляцію, порушення демографічної та економічної рівноваги, а також негативні наслідки, зокрема зростання еміграції робочої сили, зокрема висококваліфікованих фахівців.

У контексті післявоєнної відбудови України необхідно розробити ефективну стратегію управління розвитком людського капіталу на рівні ТГ. Громади можуть відігравати ключову роль у збереженні демографічного потенціалу, покращенні умов його реалізації, сприяючи розвитку підприємництва та самозайнятості.

Сучасне суспільство повинно прагнути до того, щоб інвалідність не ставала перешкодою для повноцінної участі людей в усіх сферах життя. Підтримуючи їхню соціалізацію на рівні ТГ, ми створюємо справедливе й інклюзивне суспільство, де кожна людина може реалізувати свій потенціал і зробити внесок у спільний добробут. У цьому процесі важливо враховувати не лише фізичні бар'єри, а й соціокультурні та економічні аспекти, формуючи середовище, яке сприяє повноцінному життю для всіх незалежно від фізичних можливостей.

Для забезпечення якісного життя осіб з інвалідністю необхідно здійснювати чотири ключові функції: адаптацію, досягнення цілей, інтеграцію та підтримку зв'язків. **Адаптація** передбачає створення економічних умов, що забезпечують базовий рівень матеріального забезпечення. **Досягнення цілей** спрямоване на задоволення потреб у соціальній активності та самореалізації. **Інтеграція** здійснюється через правові механізми, сприяючи зменшенню конфліктів і соціальної напруги. **Підтримка зв'язків** покликана забезпечувати збереження суспільних цінностей та соціальної стабільності.

Соціальна реабілітація осіб з інвалідністю охоплює різні напрямки, зокрема медичну, фізичну, професійну, технічну та психологічну реабілітацію. Ці заходи спрямовані на подолання почуття соціальної ізоляції, формування віри у власні можливості й зменшення зосередженості на особистих проблемах. Важливою складовою реабілітації є культурна самоактуалізація особистості, яка передбачає активну роботу над власним удосконаленням та участь у суспільному житті.

Соціокультурна реабілітація, як складова соціальної реабілітації, спрямована на залучення людей до соціальної взаємодії та задоволення їхніх культурних і дозвілєвих потреб. У сучасній науковій літературі ця проблема розглядається через різні підходи, такі як ігротерапія, танцотерапія, арт-терапія, музикотерапія, бібліотерапія тощо. Однак виникають труднощі, зокрема через недостатню кількість соціальних установ, відсутність стандартизованих програм і велику кількість молоді з інвалідністю, яка потребує таких послуг.

Однією з причин відчуження між громадою та особами з інвалідністю є недостатній рівень комунікації. Це можна змінити шляхом проведення спільних заходів: свят, ігор, конкурсів, театралізованих вистав, флешмобів тощо. Такі активності сприяють формуванню дружніх зв'язків у громаді та підвищують рівень взаєморозуміння між молоддю та суспільством. Таким чином, терапія середовищем, яка полягає у залученні до соціальної діяльності, відіграє ключову роль у соціальній реабілітації молоді з інвалідністю.

Аналізуючи проблему, можна зробити висновок, що молодь з інвалідністю часто залишається поза увагою соціальних структур. Це значно ускладнює їхню соціалізацію, оскільки набуття соціального досвіду обмежується переважно спілкуванням у колі близьких. Реабілітація цієї категорії молоді має базуватися на створенні сприятливих умов у найближчому соціальному середовищі для максимальної активності й самореалізації, а не на спробах «підтягнути» їх до рівня здорових людей.

Таким чином, соціальна реабілітація молоді з інвалідністю на рівні ТГ, заснована на соціально-педагогічній діяльності, що об'єднує зусилля всіх

соціальних установ і закладів, сприятиме відновленню їхньої соціальної суб'єктності та інтеграції у суспільство.

Список використаних джерел:

1. Бачинська О.М. Роль людського потенціалу у розвитку територіальної громади. *Інклюзія і суспільство*. 2024. Вип.1(6). С. 5-11. URL: <https://journals.kpdi.in.ua/index.php/inclusion-society/article/view/87/85>
2. Безпалько О.В. Шляхи адаптації та інтеграції в громаду дітей з обмеженими функціональними можливостями. URL: <http://eprints.cdu.edu.ua/1105/1/121-32-36.pdf>
3. Яковлева Ю.К. Розвиток людського потенціалу як база для соціально-економічного розвитку. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/55597/36-Yakovleva.pdf?sequence=1>

Уляна Тесленко,

*здобувач освіти Відокремленого структурного підрозділу
фахового коледжу харчових технологій та підприємництва
Дніпровського державного технічного університету,*

*Науковий керівник: **Прасол Любов***

Вікторівна, викладач вищої категорії,

Україна, м.Кам'янське Дніпропетровської обл

«ПРОКАЧАНА МОЛОДІСТЬ»(МОЛОДЬ-ЯК РУШІЙНА СИЛА ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНУ)

Молодь є суспільним чинником формування громадянської основи в Україні відзначав М. Перепелиця. Також він виокремив значення цієї групи суспільства через функції, структуру, механізми реалізації та впровадження державної молодіжної політики на місцевому рівні [1]. Ґрунтовний аналіз українського молодіжного руху провів В. Головенько, який писав: «молодь завжди була, є і буде тією специфічною соціальною групою, якій притаманний пошук свого «я» і свого місця в суспільстві... Це все, звичайно, штовхає й українську молодь.. до пошуку шляхів виходу до кращого життя за допомогою своїх громадських структур»[2,с.99]. Є багато наукових праць і статей українських вчених, де вони розкривають важливість участі молоді у суспільних та державотворчих процесах нашої країни, серед них: Балакера О.М. [3], Карнаух А. [4], Перепелиця М. П. [1] та ін.

Актуальність теми.

12 березня 2021 року був прийнятий Указ Президента України від про «Національну молодіжну стратегію до 2030 року» де зазначено, «успішна самореалізація та розвиток молоді в Україні залежать від узгодженості дій багатьох зацікавлених сторін: органів державної влади та органів місцевого самоврядування, громадянського суспільства, бізнесу, родини тощо. Зважена, відповідальна та доказова молодіжна політика є наріжним каменем формування майбутнього України». [5,с.18]. На виконання цієї стратегії є державна програма «Молодь України» на 2021-2025 роки, а також Закон України «Про основні засади молодіжної політики». В їх основі лежить розвиток молодої людини, створення таких умов, де вона зможе якнайкраще проявити себе, навчитися користуватися

різними індивідуальними та колективними інструментами участі у тих чи інших проєсах, спільно продукувати рішення на абсолютно різних рівнях, разом втілювати свої ідеї у життя та контролювати результати. Тобто, молодь має стати активною частиною економічного суспільства, активною частиною громадянського суспільства, активною частиною розвитку країни.

Молодь завжди знаходиться в авангарді інноваційного розвитку, приймає активну участь у змінах сучасного суспільства та економіки. Вона здатна динамічно підходити до вирішення завдань, має творчу свіжість та технологічну грамотність, які створюють умови для виникнення нових ідей та революційних технологій. Ключовим фактором у забезпеченні сталого розвитку суспільства являється активна участь молоді у створенні та впровадженні новаторських ідей, яка крім того сприяє їхньому особистому розвитку. Молодь спроможна ризикувати, здатна вирішувати складні питання, які формують обличчя економіки, відкриває нові можливості та визначає майбутнє. Молодь володіє унікальною можливістю визначати своє бачення майбутнього та активно сприяти його створенню через постановку цілей та амбіцій. Їхні плани і стратегії впливають на вирішення глобальних проблем, сприяючи сталому розвитку та інноваційному нарощуванню. Молодь, яка стратегічно планує своє майбутнє, виступає не лише як бенефіціар інновацій, але і як активний агент його формування, визначаючи напрямок розвитку, який враховує сучасні виклики та потреби майбутнього. Такий підхід молоді обумовлює її ключову роль у керуванні інноваційним перетворенням та сприяє створенню стійкого та перспективного суспільства [6; 252].

За даними онлайн-досліджень за 2021-2023 роки, соцмережі використовують 4,8 млрд. людей у всьому світі, що складає 59,9% від усього населення Землі, а 31,8% усіх користувачів становлять люди віком 18-28 років. Також, найактивнішою групою користувачів (52% від усього контенту) є користувачі покоління тих, хто народились між 1997 і 2012 роками [7].

Стартапи та самозайнятість для молоді представляють собою захопливий та динамічний світ, який розцвітає на фоні швидко змінюючогося економічного ландшафту. Молодь, яка обирає цей шлях, часто стає піонерами та інноваторами, готовими взяти на себе ризик і впроваджувати новаторські ідеї.

Після 24 лютого 2022 р. в нашому житті та діяльності відбулося багато коректив, але згуртованість дала можливість швидко запустити декілька важливих проєктів. Вже на восьмий день війни з'явилася ініціатива для допомоги цивільному населенню «СпівДія»—офіційна платформа, створена молоддю спільно з Координаційним штабом з гуманітарних та соціальних питань Офісу Президента, Міністерством молоді та спорту України та інш., які об'єднали свої зусилля задля збору потреб та оперативної допомоги цивільному населенню. Було створено 24 хаби у 21 регіоні України, в яких українці отримували підтримку за різними напрямками.

В 2023 р. молодих підприємців Дніпропетровщини запросили взяти участь у конкурсі Youth Start-Up Competition 2023. Три фіналісти отримали можливість представити свої стартапи на Саміті малого та середнього бізнесу. Конкурс організує European Commission з підтримки підприємництва в усій Європі[8].

При Дніпропетровській ОДА відбувся конкурс стартапів "BEST INVEST". Унікальність проєкту в тому, що всі інші схожі конкурси, потребують від учасників досвіду та знань у підготовці бізнес-планів, а цей - лише цікавих ідей. Адже консультацію експертів, підготовку документів та пошук інвесторів влада області бере на себе. У "BEST INVEST" надійшло понад півсотні проєктів.

Так ідею військової форми, що спиняє кров одним рухом, вигадав фіналіст конкурсу, лікар Тарас Балюк. Секрет цієї форми - у шитих у неї джгутах, які неможливо загубити. Вони швидко і без сторонньої допомоги зупиняють кровотечу, тож це стане у пригоді під час військових конфліктів. Один з переможців, директор організації "АРІВА ПАК" Іван Рабізо, представив ідею екопокрівлі. Вона полягає в заміні будівельного азбесту на вторинну сировину -- целюлозу та поліпропіленове фіброволокно. Отримують напівсухий продукт, який кладуть під прес, а через тиждень виходить кінцевий матеріал. Серед переваг -- екологічність та економічність сировини, зменшення затрат на електроенергію під час сушіння. Ця ідея одразу зацікавила представника турецької фірми. Загалом учасники можуть розраховувати на підтримку влади на всіх етапах[9].

«Молодіжним «Оскар» відзначили 10 кращих проєктів зі всієї України. З них 4 нагороди виборола саме Дніпропетровська область. Область традиційно виявилась лідером за кількістю поданих проєктів. Так наприклад, Азад Мамедов — волонтер та керівник проєкту «Front Power». Він запропонував ідею з павербанками, які можна робити з використаних електронних сигарет. «Корпус зарядного пристрою роблять на 3D принтері, а ось батарею, яка потім живить гаджети, створюють з акумуляторів, що дістають з використаних електронних сигарет. Кожну батарею з'єднують дротом та запаюють. Всі створені павербанки передають захисникам та захисницям. Дарія Лаврущенко — студентка та медикиня - планує втілити проєкт з установки автоматичних зовнішніх дефібриляторів в громадських місцях, створити єдину освітню платформу для обміну досвідом з бойової травми українських та іноземних спеціалістів .

В березні 2024р. у Львові відбувся Табір підприємництва для студентів семи закладів професійно-технічної освіти Вінницької, Київської, Львівської, Дніпропетровської та Чернівецької областей. Переможцями стали учні з навчальної компанії «TeaVearse» Міжрегіонального вищого професійного училища з поліграфії та інформаційних технологій, м. Дніпро. Їхня бізнес- ідея – це виготовлення чаю в ізомальтових кульках. За словами учнів, ця продукція допоможе нормалізувати рівень цукру в крові, запобігти розвитку карієсу та поліпшити загальне самопочуття [10].

В жовтні оголошено підсумки конкурсного добору експериментального проєкту зі створення мережі стартап-шкіл - інкубаторів - акселераторів на базі закладів вищої освіти та наукових установ. Одним з переможців став Національний технічний університет «Дніпровська політехніка». Мережу стартап-шкіл — інкубаторів - акселераторів спрямовано на розвиток інноваційної екосистеми, яка допоможе у створенні, розвитку та масштабуванні стартапів, спрямованих на використання і комерціалізацію науково-технічного (прикладного) результату, на початковому етапі їхнього розвитку, залученні інвесторів та налагодженні бізнес-зв'язків, наданні фінансової, експертної та іншої підтримки. Основними критеріями для відбору стали наявність успішних прикладів комерціалізації наукових та науково-технічних результатів, розвиток інноваційної інфраструктури, досвід співпраці з бізнесом, потенціал розвитку екосистеми стартапів з урахуванням пріоритетів держави. Переможці отримають до 1,5 млн грн на розвиток стартап-шкіл — інкубаторів — акселераторів на своїй базі, які мають бути реалізовані протягом 2024–2026 років[11].

Мережа молодіжних просторів «ТВОРИ!» та Фонд народонаселення ООН в Україні UNFPA випустили ролик, яким започаткували новий вислів – «прокачана молодість». «Прокачана молодість» - два слова, що описують українську молодь,

яка з 24.02.2022 прокачалась настільки, що в резюме і не треба вписувати додаткові скіли. Це те, як швидко ти реагуєш на обставини, як швидко знаходиш правильні рішення, як швидко вчишся незалежно від віку. Це те, як жити з війною і при цьому рости кожен день.

Висновки.

Наші умови достатньо жорсткі, але це і можливості для розвитку. Молоді люди беруть на себе відповідальність і готові вирішувати непрості завдання. Вони не зупиняються, постійно в пошуках того, щоб прокачувати себе. І можливостей для цього насправді є багато: онлайн освіта цьому сприяє. Молодь в теперішніх умовах навчилася користуватися різноманітними електронними інструментами для самоосвіти та просвітництва. Сьогодні у нас з'являється дуже багато різноманітних платформ, які дають можливість постійно прокачувати себе, відкривають доступ до корисного контенту, дають можливість швидко й ефективно засвоїти потрібні навички та прослухати важливу інформацію. В сучасному світі найважливіша навичка – це вміти постійно вчитися. Світ технологічно дуже швидко змінюється, тому прокачана молодь – це молодь, яка постійно рухається вперед, створює як сучасність, так і майбутнє.

Список використаних джерел:

1. Перепелиця М.П. Державна молодіжна політика в Україні (регіональний аспект). – К.: Український ін-т соціальних досліджень, Український центр політичного менеджменту, 2001. – 242 с.
2. Головенько В.А. Український молодіжний рух у XXI ст. / Укр. НДІ проблеми молоді. – К.: А.Л.Д., 1997. – 158 с.
3. Балакера О.М. Довідкові матеріали про становище молоді та хід реалізації державної молодіжної політики в Україні. – К.: Весь мир, 1997.– 98 с.
4. Карнаух А. Проблеми молодіжної політики в сучасній Україні // Політичний менеджмент. – 2005. – № 4 (13). – С. 63-69.
5. Про Національну молодіжну стратегію до 2030 року: указ Президента України №94/2021. Офіційний вісник Президента України. 19.03.2021, № 7, / 02.04.2021 № 9. С. 18. Ст. 344 /, ст. 268.
6. Найдюк В.С. Сутність та передумови інноваційного розвитку підприємств. Маркетинг і менеджмент інновацій. 2013. №3. С. 251-163 – URL :https://mmi.fem.sumdu.edu.ua/sites/default/files/mmi2013_3_251_263.pdf
7. We are social 2023: соціальні мережі, інтернет та тенденції електронної комерції [https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://e-lit-web.ua/ua/blog/we-are-social-2023&ved=2ahUKEwisv522hN-JAxBUBJBAIHc1mGI8QFnoECCIQAAQ&usq=A0vVaw0QVCwHg3ZHbw_vBctAQ QTX_\(дата звернення: 12.11.2024\).](https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://e-lit-web.ua/ua/blog/we-are-social-2023&ved=2ahUKEwisv522hN-JAxBUBJBAIHc1mGI8QFnoECCIQAAQ&usq=A0vVaw0QVCwHg3ZHbw_vBctAQ QTX_(дата звернення: 12.11.2024).)
8. Дніпропетровська ОВА. «Молоді підприємці Дніпропетровщини можуть долучитися до конкурсу стартапів» <https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://adm.dp.gov.ua/news/molodi-pidpriyemci-dnipropetrovshchiny-mozhut-doluchitisya-do-konkursu-startapiv&ved=2ahUKEwiOxv2jgN-JAxxxKBAIHZpKHG4QFnoECBYQAQ&usq=A0vVaw2GksZB2dG XZsO1xlJC6Vju>
9. При Дніпропетровській ОДА відбувся конкурс стартапів "BEST INVEST". [https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=http://www.golos.com.ua/article/287219&ved=2ahUKEwjBgpCKgd-JAxxNQVUIHV18BjQQFnoECBcQAQ&usq=A0vVaw0AdXLUzWMoDFVs69aKxH6n_\(дата звернення: 12.11.2024\).](https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=http://www.golos.com.ua/article/287219&ved=2ahUKEwjBgpCKgd-JAxxNQVUIHV18BjQQFnoECBcQAQ&usq=A0vVaw0AdXLUzWMoDFVs69aKxH6n_(дата звернення: 12.11.2024).)

10. Заходи Junior achievement Ukraine <https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://ja-ukraine.org/events/&ved=2ahUKEwky-Lpgd-JAxWSgSoKHZ4wFbMQFnoECBUQAQ&usq=AOvVaw2zpZPKJA9q2Y8ATqLsVr5l>
11. Дніпровський університет став переможцем експериментального проєкту Міністерства освіти і науки України https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://www.ukr.net/news/details/dnipro/107549322.html&ved=2ahUKEwjTuqqrgrt-JAxWGHRAIHwYSD68QFnoECBUQAQ&usq=AOvVaw1GgFOnDqcCoMlHwo6LpT00__ (дата звернення: 12.11.2024).

Володимир Тихоліз,
студент
Західноукраїнський національний університет
Володимир Лукіяньський,
студент
Західноукраїнський національний університет
Науковий керівник: Михайло Брик,
кандидат економічних наук, доцент,
Україна, м. Тернопіль

ПОДОЛАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО КОЛАПСУ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Стрімке зниження конкурентоздатності вітчизняної економіки та різке зменшення економічного потенціалу за роки російсько-української війни обумовлюють необхідність і безальтернативність вибору політики інвестиційно-інноваційного розвитку, що і задекларовано практично на всіх рівнях державного управління. Натомість перманентна стагнація як економічної, так і інноваційної діяльності суб'єктів господарювання викликає необхідність теоретичного осмислення глибинних причин несприйняття українською економікою задекларованої владними структурами моделі інноваційного прориву та пошуку шляхів забезпечення її реалізації.

Проблеми активізації інноваційної діяльності суб'єктів господарювання в Україні широко представлені в сучасних наукових дослідженнях. Разом з тим окреслена проблема внаслідок насамперед своєї складності, складності і багатогранності потребує подальшої деталізації і вивчення.

Проводячи ретроспективний аналіз соціально-економічного розвитку української держави, доводиться констатувати, що практично протягом всього періоду її незалежності в економічній царині відбувається невпинна стагнація. Основним незаперечним критерієм, який найяскравіше демонструє безсумнівність даного твердження, є перманентне нищення економічного потенціалу держави – з деякими короткотривалими виключеннями, які до того незначні і непомітні, що тільки підкреслюють невідворотність даного процесу. Обсяг економічного потенціалу країни за понад тридцятирічний період, а особливо під час війни, за оцінками більшості фахівців, знизився в декілька раз і зараз становить близько 10-20% потенціалу 1991 року. Однак набагато гірші зміни спостерігаються в якісних

аспектах функціонування економіки – невпинному зростанні безробіття, інфляції, знеціненні національної грошової одиниці, зниженні техніко-економічних характеристик виробництва і відповідно, продукції, що погіршує і без того невисокі показники конкурентоздатності національної економіки.

Згідно постулатів економічної теорії основними чинниками економічного розвитку вважаються наступні: капітал, праця, земля, підприємницька діяльність. Щоправда, різні економічні теорії по-різному комбінують як їх набір, так і вплив на кінцеві результати економічного зростання.

Маючи передовий техніко-технологічний потенціал, який залишився у спадок від бувшого СРСР, величезні запаси корисних копалин (30% світових покладів марганцю, величезні запаси залізної руди, кам'яного вугілля, коксу, нафти, газу, енергетичних ресурсів) (капітал); 28% світових запасів чорнозему (земля); висококваліфіковані освічені трудові ресурси (праця); ініціативне талановите оптимістично налаштоване населення (підприємницька діяльність), то сучасне місце України в геополітичному економічному просторі викликає відвертий подив. Достатньо сказати, що за критеріями ООН Україна входить в перелік країн, які не відбулися. З року в рік падіння прискорюється, і не тільки в економічній площині – адже базис і надбудова нерозривно взаємозв'язані. Особливо важка доля спіткала Україну в час війни, що триває вже понад 2,5 роки, адже падіння економіки відбувається надто стрімко і відчутно.

Що найбільш парадоксально, шляхи подолання перманентного стану стагнації економіки і забезпечення стратегічного тренду економічного зростання тривіальні, і їх знають і рекомендують всі: переведення країни на інноваційний шлях розвитку, нарощення інвестицій, підвищення ефективності національної економіки, ліквідація корупції, приборкання інфляції, збільшення зайнятості населення тощо.

На наш погляд, за принципом «основної ланки» усього ланцюга проблем української економіки першочергове значення має розв'язання проблеми забезпечення інноваційної спрямованості економічного розвитку та її всебічне прискорення. Без прискорення інноваційної діяльності суб'єктів господарювання забезпечити конкурентоздатність вітчизняної економіки на міжнародній арені неможливо. Однак звинувачувати бізнес в інертному ставленні до впровадження новинок науки і техніки у виробництво під час війни, по меншій мірі утопічно.

Визріла об'єктивність і неминучість інноваційного спрямування економічного розвитку в умовах існуючого господарського механізму нашоветується на низку нездоланих перепон. Разом з тим, стратегічні цілі інноваційної діяльності сприятливо сприймаються і відповідають корінним інтересам всіх основних гравців на економічному полі, однак тактичні умови господарювання унеможливають їх реалізацію. Вихід в умовах функціонування економічно слабкої держави вбачається у затуханні і сповільненні рентного шляху розвитку внаслідок зниження продуктивності ним рівнів рентабельності. В реаліях сьогодення одним із дієвих засобів контролю за цільовим використанням коштів, виділених для забезпечення інноваційного розвитку економіки, є вільний доступ всіх зацікавлених осіб до інформаційних ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Геєць В.М. Подолання квазіринковості — шлях до інвестиційно орієнтованої моделі економічного зростання. *Економіка України*. 2015. № 6. С. 4-17. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2015_6_2
2. Лучко М., Савчук Л. Динаміка інвестиційно-інноваційного розвитку України: реалії та перспективи. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2015. Вип. 1

- (12). С. 96-106. URL.: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2015/151mrrtp.pdf>.
3. Савчук Л.І., Палюх М.С. Перспективи подолання інноваційного колапсу української економіки. *Інноваційна економіка / Всеукраїнський науково-виробничий журнал*. 12' 2012 (38). С. 22-28.
 4. Хомин П.Я. Україна як заручниця держави. *Економіка України*. 2024. №2 (747) с. 83-97. URL: <https://nasu-periodicals.org.ua/index.php/economyukr/article/view/2024-2-5>

*Андрій Хлібороб,
здобувач освіти
Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»
Науковий керівник: **Олег Коркушко**,
кандидат економічних наук, доцент кафедри
фінансів, обліку та оподаткування ім. С. Юрія
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ

Державне управління у сфері захисту прав споживачів є ключовим елементом розвитку правової держави, яка прагне забезпечити рівні можливості для всіх громадян, захищати їхні інтереси та сприяти соціальній справедливості. У сучасному суспільстві споживачі все частіше стикаються з порушеннями їхніх прав у різних сферах: від отримання товарів і послуг до дотримання стандартів якості та безпеки. Зважаючи на це, державне регулювання та контроль є необхідними умовами для створення захищеного споживчого середовища, що підвищує довіру громадян до державних інституцій та ринкових механізмів.

Особливу роль у сфері захисту прав споживачів відіграє соціальна робота, спрямована на підтримку вразливих верств населення, які найчастіше стають об'єктами обману та недобросовісної комерційної діяльності. Через залучення фахівців з соціальної роботи до процесу захисту споживачів можна забезпечити персоналізовану допомогу, консультування та інформаційну підтримку, що особливо важливо для людей з обмеженими можливостями, літніх людей та осіб з низьким рівнем доходів. Таким чином, державне управління у сфері захисту прав споживачів стає інтегральною частиною соціальної політики, забезпечуючи не лише економічний, але й соціальний захист громадян [2].

Досліджуючи державне управління у сфері захисту прав споживачів, можна відзначити, що цей напрямок є відносно новим, але надзвичайно динамічним у сучасному правовому полі багатьох країн. Зокрема, з 1985 року, коли Генеральна Асамблея ООН ухвалила «Керівні принципи захисту інтересів споживачів», держави почали активно розробляти національні політики, орієнтовані на захист прав споживачів. Це рішення дало потужний імпульс для створення державних органів і регуляторних інституцій, які займаються забезпеченням прав споживачів на доступ до якісних товарів та послуг, справедливих цін та чесної інформації [1].

Зокрема, у Європейському Союзі політика захисту споживачів розвивається через гармонізацію законодавства, що дозволяє громадянам країн-членів

отримувати однаковий рівень захисту в усіх країнах ЄС. Ці зміни не лише підвищують рівень правової обізнаності громадян, а й стимулюють підприємства дотримуватися стандартів якості, адже ризик порушення може призвести до значних штрафів та втрати репутації. За даними Європейської Комісії, споживча політика допомогла зменшити кількість порушень прав споживачів на 40% за останні 20 років [4-5].

У контексті України державне управління у сфері захисту прав споживачів значною мірою залежить від змін, що впроваджуються у процесі адаптації до європейських стандартів. Українська держава посилює правовий захист споживачів через впровадження реформ та надання громадянам доступу до механізмів правової допомоги. Наприклад, за останні кілька років було прийнято ряд законів, які зобов'язують компанії надавати повну та достовірну інформацію про товари та послуги. Це дозволяє уникнути маніпуляцій із боку недобросовісних підприємців, особливо щодо продажу товарів через інтернет.

Цікавою тенденцією є також вплив цифрових технологій на сферу захисту прав споживачів. Сучасні платформи для подання скарг та вирішення споживчих конфліктів, такі як онлайн-арбітражі та спеціалізовані мобільні додатки, роблять цей процес доступнішим і зручнішим для людей, особливо для тих, хто раніше не мав юридичної підготовки чи можливості захищати свої права самостійно [3].

Державне управління у сфері захисту прав споживачів відіграє ключову роль у забезпеченні правової рівноваги між споживачами та бізнесом. Це дослідження підтвердило важливість інтеграції соціальної політики в захист споживачів, зокрема для підтримки вразливих груп населення, таких як люди з обмеженими можливостями та малозабезпечені громадяни. Завдяки правовим реформам та адаптації до європейських стандартів, Україна здійснює кроки до створення прозорого ринку, де права споживачів на якість товарів і послуг захищені законодавством. Важливим є також розвиток цифрових інструментів, які надають споживачам швидкий та зручний доступ до вирішення конфліктів і подання скарг, роблячи процес захисту прав значно простішим і доступнішим.

Список використаних джерел:

1. Ковальчук О. В. Державне управління у сфері захисту прав споживачів: теоретико-методологічні засади. Монографія. Київ: НАДУ, 2019.
2. Петренко І. М. Роль соціальної роботи в захисті прав споживачів в Україні. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Соціальна робота, 2020, №2, с. 45–50.
3. Сидоренко Л. П. Європейський досвід державного регулювання у сфері захисту прав споживачів та його імплементація в Україні. Журнал європейської економіки, 2021, Т. 20, №1, с. 112–120.
4. Гончарук Н. В. Цифрові технології як інструмент захисту прав споживачів: міжнародний та український досвід. Економіка та держава, 2022, №5, с. 33–37.
5. Закон України "Про захист прав споживачів" від 12.05.1991 №1023-ХІІ (зі змінами та доповненнями). Офіційний вісник України, 2023, №15.

Костянтин Чернявський,
здобувач магістратури
«Публічне управління та адміністрування»
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
Науковий керівник: **Андрій Тимків,**
кандидат економічних наук, викладач,
Україна, м. Кам'янець-Подільський

МІСЦЕ ТА РОЛЬ РЕГІОНАЛЬНИХ ПРОГРАМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

В умовах глобалізації та інтеграційних процесів особлива увага приділяється саме регіональному рівню, оскільки саме там формуються основні передумови для економічного зростання та соціального благополуччя населення. Важливо пам'ятати, що «соціально-економічний розвиток регіонів є складним і багатограним процесом, який потребує комплексного підходу. Це передбачає вирішення різноманітних проблем, таких як недостатня інфраструктура, низький рівень освіти, обмежений доступ до фінансів і ринків тощо.» [1].

Регіональні програми дозволяють враховувати специфіку кожного регіону, його потенціал та проблеми, що сприяє ефективнішому використанню ресурсів та можливостей.

Важливість регіональних програм полягає в тому, що вони спрямовані на подолання диспропорцій у розвитку різних територій. Це досягається шляхом реалізації комплексних заходів, спрямованих на розвиток інфраструктури, підтримку малого та середнього бізнесу, залучення інвестицій, розвиток людського потенціалу. Регіональні програми сприяють підвищенню конкурентоспроможності регіонів, що в свою чергу позитивно впливає на загальнонаціональний економічний розвиток.

Реалізація регіональних програм сприяє створенню нових робочих місць, що є важливим чинником зниження рівня безробіття та підвищення добробуту населення. Крім того, це стимулює розвиток місцевого підприємництва, підвищує інноваційну активність та сприяє впровадженню новітніх технологій. Важливим аспектом є також покращення соціальної інфраструктури: будівництво шкіл, лікарень, культурних та спортивних об'єктів, що підвищує якість життя населення.

Регіональні програми є ефективним інструментом для залучення зовнішніх інвестицій. Інвестори зацікавлені у стабільних та перспективних регіонах, де створені сприятливі умови для ведення бізнесу. Наявність чітко визначених пріоритетів розвитку, підтримка з боку місцевої влади та прозорі правила гри роблять регіон привабливим для капіталовкладень. Це, в свою чергу, стимулює економічний розвиток та сприяє підвищенню рівня життя населення.

Регіональні програми також відіграють важливу роль у вирішенні екологічних проблем. Вони сприяють впровадженню екологічно чистих технологій, розвитку альтернативної енергетики, раціональному використанню природних ресурсів. Це має велике значення для забезпечення екологічної безпеки та сталого розвитку регіонів.

Важливою складовою регіональних програм є участь громадськості у їх розробці та реалізації. Це забезпечує прозорість процесів, врахування потреб та інтересів місцевого населення, підвищує відповідальність влади перед громадою.

Активна участь громадян сприяє формуванню громадянського суспільства та демократичних інститутів на місцевому рівні.

Незважаючи на значний потенціал регіональних програм, їх реалізація часто стикається з певними труднощами. Серед основних проблем можна виділити недостатнє фінансування, бюрократичні перепони, корупційні ризики, низький рівень кваліфікації кадрів. Для подолання цих проблем необхідно вдосконалювати нормативно-правову базу, забезпечувати належний контроль за використанням коштів, підвищувати професійний рівень працівників органів місцевого самоврядування.

Успішна реалізація регіональних програм вимагає ефективної координації між різними рівнями влади: центральною, регіональною та місцевою. Важливо забезпечити узгодженість дій, спільне визначення пріоритетів та цілей розвитку. Це дозволить уникнути дублювання зусиль, неефективного використання ресурсів та забезпечить досягнення поставлених цілей.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що регіональні програми соціально-економічного розвитку займають важливе місце у системі державного управління та є невід'ємною складовою стратегії розвитку країни. Вони сприяють підвищенню ефективності економіки, покращенню соціальних показників, забезпечують сталий та збалансований розвиток територій. Для максимізації їх впливу необхідно забезпечити належне фінансування, ефективне управління, активну участь громадськості та постійний моніторинг результатів.

«Соціально-економічний розвиток територіальної одиниці повинен бути багатограним та комплексним, включати як економічні, так і соціальні аспекти, і бути спрямованим на формування більш справедливого, інклюзивного та збалансованого суспільства» [2].

Таким чином, роль регіональних програм є ключовою у досягненні соціально-економічного розвитку. Вони виступають як інструмент реалізації державної політики на місцевому рівні, сприяють підвищенню якості життя населення, стимулюють економічне зростання та інноваційний розвиток. В умовах сучасних викликів та глобальних тенденцій саме регіональний підхід дозволяє забезпечити конкурентоспроможність країни та її успішну інтеграцію у світову спільноту.

Список використаних джерел:

1. Чорій Ю. Соціально-економічний розвиток регіону як економічна наукова дефініція. *Економіка та суспільство*, 2023. № 57.
2. Черничко Т. В., Чорій Ю. Ю. Соціально-економічний розвиток територіальних одиниць в умовах інклюзивної економіки. *Ефективна економіка*. 2024. № 1. URL: <https://nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/2872/2908>

Валерій Черногура,

здобувач освіти

*ВСП Кам'янець-Подільський фаховий коледж
Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

*Науковий керівник: Тамара Герасимова,
викладач циклової комісії обліково-економічних дисциплін
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

СУЧАСНА ЕКОНОМІКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

За період в умовах війни, економіка України втратила значну частку потенціалу створення доданої вартості, а також, зазнала суттєвих структурних змін. Наша країна переживає горе від людських втрат, зазнала знищення інфраструктури міст та районів, зіткнулася із переселенням значної кількості робочої сили, із яких близько 2,5 млн. українців виїхали за кордон. Кількість громадян, яка перемістилася до Західної України також вимірюється мільйонами та постійно збільшується. Недоотриманий прибуток і не вкладені інвестиції; втрати, отримані внаслідок зменшення ВВП у перспективі відносно довоєнних планів; податків до бюджету стало надходити менше так, як підприємства, які мають приносити державі доходи, зруйновані, знищені та попали під окупацію. Всі ці чинники призводять до необхідності пошуків ефективних варіантів швидкого подолання комплексу проблем та збитків нашої країни. Необхідні динамічні зміни ринкової економіки з врахуванням таких підходів, як врахування якомога більшої кількості зовнішніх чинників для покращення ефективності виробництва; реалізація виконавчою владою ключових завдань сучасної економіки в сфері пошуків і реалізації нових джерел енергії, зайнятості населення,

«Повномасштабне вторгнення РФ стало безпрецедентним випробуванням не тільки для суспільства, але й для економіки України. Усі зароблені кошти держава вимушена спрямовувати на сектор оборони, а освіту, медицину й пенсії фінансує за гроші, які надають міжнародні партнери. Як наша економіка виживає під час війни, які є ризики і що відбувається з курсом гривні, пояснив економіст Центру економічної стратегії Максим Самойлюк для видання The Vslage» [1].

У відносному значенні, бюджет нашої держави складається з двох частин із яких, одна половина - безпекова, фінансується самостійно за рахунок надходжень до бюджету, а інша - цивільна, фінансується завдяки коштам партнерів.

«Допомога перші місяці [широкомасштабної війни] надходила нерегулярно й в недостатніх обсягах. Тому з самого початку Нацбанк почав друкувати гривні, щоб фінансувати бюджет. І це довелося робити впродовж всього 2022 року. На кінець року Нацбанк надрукував 400 мільярдів гривень, тобто 12,5 мільярдів доларів», – пояснює економіст Максим Самойлюк [1].

Результати додрукування грошових одиниць України в значній мірі призвели до інфляції, яка за 2022 рік досягла 26,6%. Тому, з початку 2023 року було вимушено припинено друкування гривні, оскільки вдалося розпланувати надходження міжнародної допомоги і загалом зробити цей процес більш стабільним.

Агресивне вторгнення російської федерації об'єднало українське суспільство та бізнес. Українці протягом тривалих військових дій протистоять ворогові на фронті

і одночасно забезпечують в тилу відносно стабільне життя, що суперечить прогнозам ворога, що наша економіка не витримає і кількох місяців масштабної війни. Сьогодні ми можемо покладатися на ряд конкретних надходжень державного бюджету: це податкові та митні збори, це дивіденди державних компаній, це частина чистого прибутку, який Національний банк України перераховує в бюджет, приватизація та внутрішні запозичення, які уряд здійснює через розміщення облігацій внутрішньої державної позики.

«У I кварталі 2024 року відновлення економіки пришвидшилося до 6,5%. Однак надалі цілеспрямовані обстріли росією української енергетичної інфраструктури призвели до суттєвих втрат в енергосистемі та відключень електроенергії на довгий час. Вже у II кварталі виник значний дефіцит, який на початку III кварталу лише поглибився (через спекотну погоду та подальші руйнування). Проте енергетичний терор не зміг зупинити українську економіку – у II кварталі реальний ВВП, за нашими оцінками, продовжив зростати» [2].

Сьогодні вітчизняна економіка дедалі очевидніше стає одним з пріоритетних фронтів, який визначатиме подальший перебіг військових дій, й спроможність нашої держави успішно відбудовуватись після закінчення війни. Не зважаючи на всі ризики, наша економіка виживає під час війни.

«Недарма всі визнають: Україна не змогла б досягнути успіхів на фронті у протистоянні з таким потужним та безпринципним ворогом, якби не спромоглася забезпечити надійний тил. І головне: віримо, що свій 33-й рік народження Україна зустрінатиме в мирних умовах, здолавши ворога й переймаючись лише питаннями відбудови та внутрішнього реформування» [3].

Список використаних джерел:

1. «Як економіка країни працює під час війни»: новини сайту Центр економічної стратегії (ЦЕС) за 10.01.2024 р. URL: <https://ces.org.ua/velikiy-eksplyner/>. (Дата звернення: 12.11.2024).
2. «Українська економіка долає наслідки війни»: новини агентства УКРІНФОРМ – актуальні новини України та світу за 07.08.2024 р. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3892921-ukrainska-ekonomika-dolae-vikliki-vijni.html>. (Дата звернення: 12.11.2024).
3. «Що сприяє економічній стійкості України під час війни за Незалежність»: новини сайту Центр економічної стратегії (ЦЕС) за 12.11.2024 р. URL: <https://ces.org.ua/velikiy-eksplyner/> (Дата звернення: 12.11.2024).

*Ростислав Шекмар,
здобувач освіти
спеціальності «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»
Відокремленого структурного підрозділу
Кам'янець-Подільський фаховий коледж
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
Науковий керівник: Людмила Валицька,
викладач,
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Пов'язаний з повномасштабною російською агресією воєнний стан в Україні вже третій рік перманентне джерело невизначеності у всіх сферах суспільного життя нашої нації, і суспільно-економічної, зокрема, оскільки стабільність ринків, доступність ресурсів, надійність ланцюгів постачання стали нестабільними змінними. Означена невизначеність впливає не тільки на всі сфери нашого життя, але й на прийняття управлінських рішень у сфері бізнесу.

Управління бізнесом в умовах невизначеності потребує від управлінців підприємств особливих навичок і стратегій. В умовах воєнного стану управлінські рішення стають не тільки значущими для збереження суб'єктів підприємницької діяльності, але й критично важливими для загальної стійкості економічної структури.

В.П. Решетило наголошує, що невизначеність це – стан неоднозначності розвитку певних подій у майбутньому, незнання і неможливості точного передбачення основних величин і показників розвитку певного явища [1, с.150].

Невизначеність підприємницької сфери, на думку В.Р. Кучеренка, визначається рядом напрямів:

- невизначеністю зовнішнього середовища;
- невизначеністю економічної кон'юнктури, яка обумовлюється невизначеністю попиту та пропозиції на товари, гроші, ресурси тощо;
- невизначеністю багатоваріантності сфер використання капітальних ресурсів;
- невизначеністю критеріїв пріоритетності фінансування;
- невизначеністю спрямування інвестиційних засобів;
- невизначеністю у сфері інформованості у сфері ведення бізнесу тощо [2, с.12].

Однак, не всі напрями невизначеності рівнозначно впливають на ділову підприємницьку активність в умовах воєнного стану. Так, пріоритетним напрямом використання капітальних ресурсів в умовах воєнного стану є оборонна сфера, тому переважна більшість (понад 50 % державного фонду) спрямовується на потреби війни. Відтак, невизначеність багатоваріантності сфер використання капітальних ресурсів в умовах воєнного стану значною мірою нівелюється, оскільки визначальна частка фінансування спрямовується на воєнні потреби.

Невизначеність критеріїв пріоритетності фінансування також не суттєво значуща в умовах воєнного стану, оскільки військові потреби як пріоритетні також уповільнюють розвиток інших сфер підприємницького сектору національної

економіки. І, врешті, в період воєнного стану суттєво змінюється пріоритетність використання інвестиційних засобів, які у цей час також доцільно мобілізувати та спрямувати на потреби оборони. Таким чином, незважаючи на невизначеність розвитку певних подій у майбутньому, пріоритетною сферою використання наявних національних ресурсів в умовах воєнного стану є оборонна сфера, що суттєво обмежує інші напрями їх використання в контексті критеріїв пріоритетності фінансування. Водночас, для формування ефективних управлінських рішень використовується ряд методів, які дозволяють знаходити не тільки належні способи розв'язання проблем, але передбачати їх навіть тоді, коли вони ще не сформульовані. При цьому можливі шляхи їх розв'язання залишаються невідомими.

А.П. Махун узагальнює ряд методів формування управлінських рішень, зокрема:

1. Метод спроб і помилок полягає у випробуванні різних варіантів управлінських рішень та виборі найбільш ефективного серед них.
2. Метод інтуїції ґрунтується та використанні «внутрішнього голосу» у ході прийняття управлінського рішення.
3. Метод розуміння контексту передбачає дослідження сутності проблеми, виявленні факторів впливу на її розв'язання та аналізі взаємозв'язків між різними факторами.
4. Метод аналізу ризиків потребує формалізації всіх складових виробітку управлінського рішення та полягає в зборі та аналізі інформації про ринки, їх сегменти, галузеві особливості діяльності підприємства, тобто, у ході виробітку управлінського рішення передусім здійснюється аналіз зовнішніх ризиків підприємства та чутливості зміни вихідних параметрів проєкту на його кінцеві характеристики [3, с. 44]

Однак, не всі зазначені методи є ефективними в умовах війни. Так, метод спроб і помилок значною мірою є надто витратним і розтягнутим в часі. Тоді як військові дії нерідко потребують швидких і визначених рішень. Тут не завжди є час на випробування різних варіантів, оскільки невірне рішення може мати незворотні наслідки не тільки для бізнесу, але й для життя та безпеки людей. Управлінські рішення, прийняті лише на підставі особистої інтуїції, в умовах воєнного стану, коли кожна копійка та витрачений час на рахунок, можуть бути недостатньо виваженими та ефективними, оскільки за таких умов особливої значущості набуває системність та професійний аналіз ситуації. Метод розуміння контексту в умовах воєнних дій також не завжди виявляється доцільним, особливо в умовах стрімких та динамічних змін. Тому не завжди є час або можливість докладного дослідження контексту та бачення всіх його аспектів. Водночас, найбільш актуальним і прийнятним методом виробітку управлінських рішень в умовах воєнного стану є метод аналізу ризиків, який дозволяє аналізувати наявні ризики для підприємства та способи їх подолання.

Наприклад, одним з способів подолання означених ризиків, при неповному знищенні підприємства є його диверсифікація, яку вдало втілює агрохолдинг МХП. Так, у довоєнному періоді основним напрямом діяльності компанії було виробництво охолодженої курятини. На підприємстві переконані, що можна виростити зерно, переробити його на корми та нагодувати курку, а можна йти далі. Наприклад, виробляти продукти харчування високої доданої вартості як ready-to-cook (підготовлені до приготування), pre-cooked (напів-готові) та ready-to-eat (готові до споживання), розширення виробництва яких останнім часом спрямоване на збільшення обсягів продукції вищого рівня переробки, впровадження

ефективних виробництв замкненого технологічного циклу, від його початку до постачання готової продукції споживачеві. Однак, означений підхід реалізується внаслідок високого техніко-технологічного рівня розвитку підприємства та ефективної роботи діючого управлінського персоналу.

Отже, формування управлінських рішень щодо ефективної господарської діяльності підприємства в умовах воєнного стану вимагає орієнтованості на постійну невизначеність. І незважаючи на обмеженість таких традиційних методів формування управлінських рішень як методи спроб і помилок, інтуїтивний, розуміння контексту, метод аналізу ризиків виявляється достатньо актуальним, оскільки виявлення та зниження ризиків відповідає динамічному та непередбачуваному характеру викликів воєнного часу.

Список використаних джерел:

1. Решетило В. П., Федотова Ю. П. Аналіз невизначеності як категорії економічної науки. Економіка і суспільство, (3), 2016. С. 13–16.
2. Кучеренко В. Р., Карпов В. А., Карпов А. В. Економічний ризик та методи його вимірювання: Навчальний посібник. Одеса. 2011. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/147035471.pdf> (Дата звернення 11 листопада 2024 р.).
3. Махун А. П., Кваско А. В. Методи прийняття управлінських рішень в умовах невизначеності. В IV Міжнар. наук.-практ. конф. «Бізнес, інновації, менеджмент: Проблеми та перспективи». Київ. 2023. С. 44-45.
4. Зозуля Д. МХП трансформуються в компанію, яка годує людей. Економічна правда. 26 грудня 2022.

Тетяна Шикерява,

здобувач освіти

Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти

«Кам'янець-Подільський державний інститут»

Науковий керівник: Ірина Годнюк,

кандидат економічних наук, доцент,

Україна, м. Кам'янець-Подільський

СУТНІСТЬ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ ТА ЗАХОДИ ВПЛИВУ

Економічна безпека – це найважливіший елемент національної безпеки, який забезпечує суверенність економіки.

На сьогоднішній день виникла гостра необхідність у забезпеченні економічної безпеки, викликана зовнішньою загрозою, а саме, повномасштабним вторгненням російських військ на територію України. Як ніколи, гостро стоїть питання економічної безпеки кожного суб'єкта господарювання, кожної галузі, кожного регіону, кожної країни, та і виклики сьогодні змусили весь світ замислитися над економічною безпекою на глобальному рівні.

Узагальнюючи позиції різних дослідників, можна сказати, що економічна безпека держави полягає в забезпеченні необхідного рівня національної безпеки за рахунок ефективного використання фінансових, трудових, матеріальних ресурсів, що в результаті створює сприятливі умови для розвитку економіки та підвищення конкурентоспроможності держави під впливом різних загроз. В цілому, про економічну безпеку держави говорять деякі показники, до яких слід віднести:

зростання валового внутрішнього продукту, рівня життя населення, зменшення безробіття, формування структури економіки, темпів інфляції, рівня корупції, імпорто-залежності, забезпечення матеріально-технічної бази, оптимізація внутрішнього та зовнішнього державного боргу [1].

Основними ключові індикатори економічної безпеки можна назвати:

1. Стан ВВП. ВВП країни у 2023 році становив \$178,8 мільярда, в поточному році валовий внутрішній продукт України збільшився на 5,3%, а у доларах, за оцінкою Світового банку, розмір виріс зі \$162 млрд до \$178,8 млрд. У рейтингу Україна піднялась з 59-го місця на 57-ме,
2. Рівень і якість життя населення. В умовах війни рівень і якість життя населення значно знизилися. Україна у рейтингу країні за якістю життя посіла 66 місце – 110,7 бала. Попри війну Україна не зазнала суттєвого падіння в рейтингу, адже у 2020 році посідала 65 місце. Найгірші показники в Україні серед факторів вартості життя.
3. Безробіття. Станом на 1 січня 2024 року таких людей 96 120, а роком раніше безробітних було зареєстровано вдвічі більше. Йдеться про тих громадян, які офіційно зареєстровані. Реальний рівень безробіття в Україні набагато вищий.
4. Корупція та частка тіньової економіки. Перед війною Україна займала 122 місце зі 180 країн у рейтингу сприйняття корупції Transparency International. Під час війни до 50% зросла частка тіньової економіки.
5. Внутрішній і зовнішній борг держави. В 2023р. державний борг вже складає близько 80% ВВП, а в наступному році, ймовірно, перетне рівень у 100% ВВП, що сигналізує про високі ризики для боргової стійкості державних фінансів. Збитки, завдані війною, продовжують збільшуватись. Згідно зі спільно підготовленою групою Світового банку, Єврокомісією та ООН (у період з 24.02.2022 р. по 31.12.2023 р.) вартість післявоєнного відновлення в Україні за станом на кінець 2023 р. склала 486 млрд дол. США., пряма шкода від великої війни становить майже 152 млрд дол. США [3,4].

Отже, зазначені дані свідчать про незадовільний стан економічної безпеки. Разом з тим українська влада робить все можливе для підтримання економіки.

Основними заходами впливу на економічну безпеку є:

- допомога у відновленні бізнесу. Влада неокупованих регіонів допомагає бізнесу переміститися з тимчасово окупованих територій та продовжувати свою роботу у відносно безпечних регіонах.
- компенсація роботодавцю за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Роботодавець може розраховувати на компенсацію витрат на оплату праці за кожен особу з числа ВПО. Кошти надаються з резервного фонду Держбюджету.
- фінансування бізнесу. Підприємці можуть отримати грант від держави та спрямувати його на розвиток бізнесу, а саме, на закупівлю обладнання, матеріалів, оренду приміщення тощо.
- підтримка ветеранського бізнесу. Ветерани можуть розраховувати на підтримку власного бізнесу. Йдеться про грошове відшкодування від держави на закупівлю товарів, необхідних для започаткування власної справи.

- фінансування українських експортерів. Компанії, які постачають вітчизняну продукцію за кордон, можуть скористатися спеціальною кредитною програмою, яку пропонує держава [2].

Також забезпечення належного рівня економічної безпеки господарюючих суб'єктів безпосередньо залежить від єдності та системності обліку, аналізу і контролю як складових організаційно-економічного механізму управління підприємствами.

Список використаних джерел:

1. Васильців Т.Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення: Монографія. Львів: Арал, 2008. 384с.
2. Дацко Олесь Ігорівна, Механізми зміцнення економічної безпеки громадян України в умовах суспільно-політичної кризи та зовнішніх викликів URL: <https://doi.org/10.32518/2617-4162-2021-2-130-140> (дата звернення: 14.11.2023).
3. Худолій Л. М. Складові економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності. Ефективна економіка. 2011. №1 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2011_1_26. (дата звернення: 15.11.2023)
4. Штангрет Андрій Михайлович Безпекові аспекти застосування ризик-орієнтованого управління підприємством в умовах воєнного стану URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60> (дата звернення: 14.11.2023).

Віталій Якубенко,

Аркадій Павельчук

здобувач освіти

НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

Науковий керівник: Олена Бачинська,

кандидат економічних наук, викладач,

Україна, м. Кам'янець-Подільський

СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

Сьогодні проблема молодіжної зайнятості привертає увагу в усіх країнах, оскільки молоді люди на ринку праці є найбільш вразливою та незахищеною групою, яка має ряд специфічних особливостей. Для молоді характерна недостатня сформованість ціннісних орієнтирів, професійних навичок, соціальних та економічних ресурсів, а також відсутність життєвого досвіду, що підвищує ризик ухвалення нерациональних рішень у трудовій сфері. У зв'язку з цим перед державою стоїть завдання розробити механізм регулювання молодіжного сегмента ринку праці, який би забезпечував ефективну взаємодію зацікавлених сторін (органів державної влади, ЗВО, роботодавців і молоді) для вирішення проблем молодіжного безробіття та професійно-кваліфікаційного дисбалансу на ринку праці. Цей механізм має сприяти професійному самовизначенню та розвитку молоді, набуттю першого професійного досвіду, пошуку ефективних форм зайнятості, вдосконаленню умов стажувань, практики та працевлаштування, а також підвищенню мотивації молодих людей до продуктивної праці. Молодіжна політика у сфері зайнятості повинна враховувати особливості цієї вікової групи, специфіку регіональних ринків праці та складність налагодження соціально-трудових відносин між роботодавцями та молоддю.

Дослідницька агенція «Info Sapiens» на основі власних даних виявила, що в серпні 2023 р. рівень безробіття в Україні склав 15,1%, що є найнижчим показником з початку повномасштабної війни і вказує на поступове відновлення ринку праці. За інформацією Державної служби зайнятості, на 1 серпня 2023 року офіційно безробітними були 112,3 тис. осіб, з яких 22% (23,9 тис.) не перевищували 35 років, що свідчить про значну частку молоді серед безробітних. Серед цієї категорії 1,8 тис. осіб (2%) були випускниками навчальних закладів і не мали досвіду роботи. Більше половини зайнятих молодих людей працюють не за фахом, що підкреслює важливість узгодження вимог ринку праці з потребами освітніх установ [2].

Таблиця

Чисельність та питома вага безробітних молодого віку, станом на 1 серпня 2021-2023 р. за віковими групами

Категорії безробітних						
Вікова група	чоловіки			жінки		
	тис. осіб	% від кількості чоловіків	% від загальної кількості безробітних	тис. осіб	% від кількості жінок	% від загальної кількості безробітних
2021 р.						
15-24	6,1		4,9	11,2		5,7
25-29	10,4		8,4	17,4		8,8
30-34	14,7		11,8	26,2		13,3
2022 р.						
15-24	5,2		4,7	10,2		5,5
25-29	8,2		7,4	15,3		8,4
30-34	12,7		11,4	22,8		12,3
2023 р.						
15-24	1,3		4,2	4,4		5,4
25-29	1,6		5,1	5,8		7,2
30-34	2,8		8,9	9,3		11,6

Однак наведена статистика не повністю відображає ситуацію в країні, оскільки не враховує дані про осіб, які перебувають на тимчасово окупованих територіях. Крім того, частина безробітних не ставала на облік у службах зайнятості. Спостерігається також зменшення кількості безробітних чоловіків до 35 років, що можна пояснити мобілізацією до ЗСУ або відмовою від реєстрації в службах зайнятості через небажання бути мобілізованими.

Узагальнюючи досвід європейських практик з питань працевлаштування молоді можемо виділити їх ключові спільні риси, зокрема: використання програмного підходу (наявність державних програм підтримки працевлаштування); комплексний підхід до вирішення проблем із поєднанням гнучкості програм та індивідуалізації послуг; співпраця з широким залученням стейкхолдерів на всіх рівнях управління (зокрема служби зайнятості, місцевих органів влади, соціальних служб, навчальних закладів, роботодавців, громадських організацій, міністерств та відомств); широкий набір послуг (профорієнтація, кар'єрне консультування, розвиток соціальних навичок, технології пошуку роботи); різноманітність форм надання послуг (стажування, практики, випробувальні терміни, контракти, мікрокредитування для бізнесу, консультації, курси, тренінги, семінари, воркшопи) та форматів (офлайн, онлайн); моніторинг виконання програм із можливістю їх

коригування; співфінансування з боку держави, місцевої влади, роботодавців та інших стейкхолдерів; безкоштовність послуг для молоді. Особливістю всіх європейських університетів є наявність підрозділів розвитку кар'єри, які сприяють працевлаштуванню випускників. Ці служби відіграють важливу роль у підтримці студентів на етапі переходу від навчання до роботи, їх адаптації в організаціях та розвитку кар'єри, надаючи інформацію та рекомендації щодо пошуку відповідної роботи [1].

Отже, для держави залучення молоді до трудової діяльності є важливою інвестицією в майбутнє. Тому впровадження ефективної політики зайнятості молоді, стимулювання роботодавців до працевлаштування молодих спеціалістів та зміна стереотипів щодо їхнього професіоналізму повинні стати пріоритетами державної політики в найближчі роки, особливо в умовах війни та післявоєнного відновлення.

Список використаних джерел:

1. Публічне управління у сфері зайнятості в Україні у контексті євроінтеграції: проблеми, ефективність, інноваційність, результативність: колективна монографія / за наук. ред. д. держ. упр. Р.В. Войтович та К.В. Дубич. Київ, 2020. 480 с.
2. Ринок праці в умовах війни: демографічні виклики для України. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3909003-rinok-praci-v-umovah-vijni-demograficni-vikliki-dla-ukraini.html>

СЕКЦІЯ 4. ФІНАНСИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Ангеліна Баранюк

здобувач освіти

Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти

«Кам'янець-Подільський державний інститут»

Науковий керівник: Андрій Дерлиця,

кандидат економічних наук, доцент кафедри

фінансів, обліку та оподаткування ім. С. Юрія, в.о. проректора з науково-

педагогічної роботи та міжнародної діяльності

Україна, м. Кам'янець-Подільський

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Сучасні економічні виклики України в умовах глобалізації створюють як можливості, так і загрози для національної економіки. Ключові виклики включають нестабільну політичну проблему, наслідки повномасштабного вторгнення, геополітичну напругу, а також проблеми з відновленням інфраструктури.

Глобалізація значно впливає на розвиток національних економік, змушуючи країни постійно адаптуватися до швидкозмінних умов міжнародного ринку. У цих умовах поняття конкурентоспроможності стає визначальним для оцінки ефективності економічних стратегій. Конкурентоспроможність національної економіки можна визначити як здатність країни створювати та підтримувати умови для розвитку бізнесу та економічної активності, забезпечуючи при цьому високий рівень життя громадян.

Підвищення конкурентоспроможності економіки України в умовах глобалізації вимагає інтегрованого підходу, який включає підтримку інновацій, залучення інвестицій, покращення інфраструктури та сприяння розвитку малого та середнього бізнесу [1].

Основні показники конкурентоспроможності України:

Індекс глобальної конкурентоспроможності (GCI): Україна має сили (освічена робоча сила, цифровізація) та слабкі місця (корупція, недосконала правова система, слабка інфраструктура).

Індекс легкості ведення бізнесу (Ease of Doing Business): Є прогрес у реєстрації бізнесу та цифрових послугах, але залишаються проблеми з бюрократією, високими податками та судовими підтримками.

Інвестиційна привабливість: Потенціал країни базується на географічному розташуванні, природних ресурсах і ринку ІТ. Однак стрімкими факторами є корупція, нестабільність правової системи та військові ризики [2].

Основні загрози для конкурентоспроможності України, пов'язані з ключовими факторами. Наслідки російського вторгнення відчутні, особливо в глобальній економічній нестабільності, зокрема підвищення цін на енергоносії та порушення міжнародних торговельних зв'язків, посилює тиск на економіку України. Санкційні режими проти агресора створюють нові можливості, але потребують часу та ресурсів для переорієнтації експорту та налагодження нових ринків збуту. Водночас конкурентоспроможність економіки підривається послабленням позицій у міжнародних рейтингах через зниження якості управління.

Для подолання цих викликів і підвищення конкурентоспроможності країни потрібен комплексний підхід. Необхідно активізувати інтеграцію до європейського та світового економічного простору, розширюючи доступ до нових ринків. Це передбачає вдосконалення торговельних угод, посилення економічної дипломатії та підтримку експортерів. Важливим є також участь у глобальних ініціативах відбудови та залучення міжнародних експертів для реалізації масштабних інфраструктурних проєктів. Зрештою, для стійкого економічного розвитку в умовах глобалізації держава повинна забезпечити ефективність державного управління та боротьбу з корупцією.

Розвиток транспортної та енергетичної інфраструктури сприятиме підтримці виробничих галузей і посиленню експортного потенціалу країни. Особливо важливою є енергетична незалежність, яка дозволяє зменшити вплив коливань на світових ринках [3].

Крім того, слід стимулювати інновації, активно підтримувати малий і середній бізнес шляхом надання податкових пільг та кредитних програм, а також забезпечувати сприятливе середовище для розвитку нових галузей, таких як ІТ. Завдяки цим заходам Україна зможе зміцнити свої позиції на світовій арені, адаптуватися до викликів глобалізації та створити умови для стійкого економічного зростання.

Список використаних джерел:

1. Аналітичні звіти Національного банку України. Макроекономічний та фінансовий огляд: Вплив глобальних криз на економіку України. Київ: НБУ. 2024. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/MMR_2024-09.pdf?v=9
2. Задоя О. А., Магдич А. С., Новіков А. М. Конкурентоспроможність України: суть та основні чинники : International Science Journal of Management Economics & Finance. 2024. № 3(4) С. 69-78. URL:https://www.researchgate.net/publication/382819192_Konkurentospromoznist_Ukraini_sut_ta_osnovni_cinniki
3. Луньова, Т. С. Оцінка Конкурентоспроможності національної економіки України: рейтинговий підхід. Економічний простір. 2022. № 181 С. 38-42. URL: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/181-6>

Ігор Дмитрук,

здобувач фахової передвищої освіти

*ВСП Кам'янець-Подільський фаховий коледж
Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти*

«Кам'янець-Подільський державний інститут»

Науковий керівник: Олег Коркушко,

кандидат економічних наук, доцент

Україна, м. Кам'янець-Подільський

РОЛЬ БАНКІВ У ФОРМУВАННІ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ТОВАРОВИРОБНИКІВ

В сучасних умовах ринкової економіки банки відіграють ключову роль у формуванні фінансових ресурсів товаровиробників, забезпечуючи стабільність та ефективність їхньої діяльності. Зростання потреб товаровиробників у фінансових ресурсах зумовлено необхідністю адаптації до швидких змін ринку, підвищення конкурентоспроможності та інноваційного розвитку. Банківська система, як основний механізм фінансового посередництва, надає підприємствам доступ до різноманітних фінансових інструментів, серед яких кредити, лізинг, факторинг та інші фінансові послуги, що сприяють розширенню виробничих потужностей та підвищенню ефективності бізнесу.

Залучення банківських ресурсів дозволяє товаровиробникам здійснювати необхідні інвестиції у технологічне оновлення, дослідження та розробки, підвищення кваліфікації персоналу, що в кінцевому підсумку сприяє економічному зростанню країни. Однак, банківська підтримка вітчизняних товаровиробників стикається з низкою проблем, серед яких можна виділити високі відсоткові ставки, складні умови кредитування та нестабільність фінансової системи. Тому важливим завданням сучасного етапу розвитку банківської системи є забезпечення доступності фінансових ресурсів для товаровиробників на вигідних умовах, що є необхідною передумовою сталого економічного розвитку країни [2].

Банки виконують критично важливу роль у формуванні фінансових ресурсів товаровиробників, сприяючи не лише їхній фінансовій стабільності, але й розширенню можливостей для інвестиційного розвитку. Важливим аспектом банківської підтримки товаровиробників є те, що банки можуть надавати не лише класичне кредитування, але й розширені фінансові послуги, наприклад, факторинг та лізинг. Це дозволяє підприємствам уникати великих витрат на купівлю обладнання або підтримувати необхідний рівень ліквідності, що значно підвищує їхню гнучкість в умовах економічної нестабільності.

Реальний вплив банківської системи на товаровиробників проявляється також у стимулюванні інновацій. Завдяки кредитним продуктам, орієнтованим на довгострокове фінансування, товаровиробники отримують можливість інвестувати в новітні технології та покращувати якість продукції. Цікаво, що у багатьох розвинених країнах існують державні програми, які стимулюють комерційні банки до фінансування виробництва на пільгових умовах. Це в свою чергу сприяє розвитку технологій, підвищенню продуктивності праці та конкурентоспроможності на міжнародних ринках.

Важливим інструментом є також підтримка експорту, оскільки банки часто співпрацюють із державними структурами, створюючи програми, які дозволяють товаровиробникам брати участь у міжнародній торгівлі. Це підсилює експортний потенціал країни, а також розширює географію збуту продукції, що є важливим

чинником економічного зростання. Крім того, взаємодія банків та товаровиробників виходить за рамки звичайних фінансових операцій. Багато банків створюють спеціалізовані аналітичні та консультативні підрозділи, які допомагають підприємствам ефективніше використовувати фінансові ресурси, оцінювати ринкові ризики та ухвалювати стратегічні рішення [3].

Історично склалося, що у періоди економічних криз або трансформацій банківська підтримка була тим рушійним фактором, який дозволяв товаровиробникам адаптуватися до змін і продовжувати свою діяльність. Наприклад, у посткризові роки у багатьох країнах банки створювали нові кредитні продукти з нижчими процентними ставками для відновлення виробничої сфери.

Отже, банки відіграють фундаментальну роль у формуванні фінансових ресурсів товаровиробників, забезпечуючи їхню стабільність і сприяючи розвитку. Через надання кредитів, факторинг, лізинг та інші фінансові послуги, банки створюють умови для розширення виробничих можливостей і підвищення конкурентоспроможності підприємств на внутрішньому та міжнародному ринках. Це особливо важливо в умовах економічної нестабільності, коли банківські установи сприяють гнучкості товаровиробників, допомагаючи їм адаптуватися до змін [1].

Завдяки банківському фінансуванню, товаровиробники мають можливість інвестувати у технологічні інновації, підвищення продуктивності праці та якості продукції, що, в свою чергу, стимулює економічне зростання. Співпраця банків із державними програмами, орієнтованими на підтримку виробничої сфери, сприяє залученню підприємств до міжнародної торгівлі та зміцненню експортного потенціалу країни.

Взаємодія банків і товаровиробників має значення не лише у фінансовій площині, а й у стратегічній, оскільки банки забезпечують консультативну підтримку, допомагаючи підприємствам ефективно управляти ризиками. Під час економічних криз банки адаптують свої фінансові продукти, знижуючи ставки і пом'якшуючи умови кредитування для підтримки виробничих підприємств. Тому забезпечення доступу до банківських фінансових ресурсів на вигідних умовах залишається одним із основних чинників, що сприяють сталому розвитку економіки країни.

Список використаних джерел:

1. Андрос С.В., Герасимчук В.Г. Фінансування сільського господарства і роль банків у кредитному забезпеченні аграрного сектора України. Економічний журнал Одеського політехнічного університету, 2023, №3(25), с. 5–11. URL: <https://economics.net.ua/ejorpu/2023/No3/5.pdf>
2. Бражник Л.В. Фінансові ресурси підприємства: їх формування та використання. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/14_ukr/111.pdf
3. Курчак Р.В. Основні засади забезпечення банків власним капіталом і його роль у формуванні фінансових ресурсів. URL: <https://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/1786/1/Kurchak R.V.%2C BSm-52.pdf>

Ігор Кричківський,

здобувач освіти

спеціальності «Фінанси, банківська справа,

страхування та фондовий ринок»

Відокремленого структурного підрозділу Кам'янець-Подільський фаховий коледж

НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

Науковий керівник: Людмила Валицька,

викладач,

Україна, м. Кам'янець-Подільський

РИЗИКИ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Повномасштабна військова агресія Російської Федерації проти України, що розпочалася 24 лютого 2022 року, спричинила безпрецедентні виклики для банківської системи країни. Введення воєнного стану та активні бойові дії суттєво вплинули на економічну стабільність, фінансові ринки та діяльність банківських установ. У цих умовах ідентифікація та управління ризиками банківської діяльності набули критичного значення для забезпечення фінансової стабільності та підтримки економіки України.

Воєнні дії призвели до значного зниження економічної активності, що негативно вплинуло на платоспроможність позичальників та зростання кредитного ризику банків. За даними Національного банку України (НБУ), реальний ВВП у 2022 році скоротився на 29,1%. Це спричинило зростання частки непрацюючих кредитів (NPL) у банківському секторі. Станом на початок 2023 року обсяг NPL склав 422,36 млрд грн, що становить 14,34% від загального обсягу активів банків. Для порівняння, у 2022 році цей показник був на рівні 18,37%. Однак зниження цього показника пов'язане, зокрема, із значними резервами банків, які становили 371,35 млрд грн у 2023 році [2]. Це дозволяє покривати втрати, але обмежує можливості для активного кредитування.

Для мінімізації кредитного ризику банки впроваджують реструктуризацію боргів, використовують механізми державної підтримки, включаючи кредитні гарантії, та посилюють моніторинг ризиків.

Хоча банківська система демонструє стабільність, це досягається за рахунок викривлення грошово-кредитної політики. Значна частина ліквідності банків спрямовується на депозитні сертифікати НБУ, середньоденний обсяг яких у 2023 році становив 341,4 млрд грн. Високі процентні ставки за депозитними сертифікатами НБУ (15,83%) стимулюють банки утримувати активи в безризикових інструментах, тоді як середня ставка за кредитами підприємствам була вищою – 17,71%.

У той же час, частка кредитів підприємствам у відношенні до ВВП знизилася до 11,2% у 2023 році, що значно нижче довоєнних показників, а це обмежує роль банків у підтримці реального сектору економіки [1].

Війна спричинила значну волатильність на валютному ринку. Девальвація гривні до 36,57 грн/долар у 2023 році порівняно з 27,29 грн/долар у 2021 році підвищила валютні ризики для банків [4]. Для стабілізації ситуації НБУ зберіг фіксований обмінний курс, однак це створило додаткове навантаження на валютні резерви банківської системи.

Попри складні умови, рентабельність банківських активів відновилася до 3,24% у 2023 році, тоді як рентабельність капіталу зросла до 30,26%, що свідчить про адаптацію банківської системи до нових реалій, проте значна частина доходів генерується через пасивні інструменти, а не за рахунок активної кредитної діяльності.

Операційні ризики, включаючи втрати через знищення інфраструктури та кібератаки, залишаються високими. Банки впроваджують додаткові заходи кібербезпеки та резервування даних для мінімізації втрат. Крім того, довгострокові перспективи банківського сектору залежатимуть від державної політики щодо підтримки реального сектору, зокрема через кредитування підприємств оборонно-промислового комплексу.

Для розвитку кредитування реального сектору необхідно впровадити державні гарантії для кредитів стратегічним підприємствам, зокрема в оборонно-промислового комплексу, енергетиці та агросекторі. Такі гарантії, покриваючи 50-70% кредитних сум, знижуватимуть ризики для банків та сприятимуть залученню інвестицій у ключові галузі. Одночасно пропонується запровадити державну компенсацію процентних ставок, що дозволить підприємствам отримувати фінансування за зниженими ставками, полегшуючи модернізацію та розвиток їхніх потужностей.

Переорієнтація ліквідності банків потребує перегляду політики щодо депозитних сертифікатів НБУ. Зниження їхніх ставок стимулюватиме банки спрямовувати ліквідність на активну кредитну діяльність. Додатково слід встановити мінімальні квоти на кредитування реального сектору, наприклад, у розмірі 20-30% ліквідності банків, що забезпечить більш збалансовану структуру активів і підтримку підприємств.

Для мінімізації валютних ризиків важливо стимулювати використання інструментів хеджування, таких як форвардні контракти та валютні опціони, доступних для підприємств на пільгових умовах. Особливу увагу слід приділити експортерам, які зазнають найбільшого впливу валютних коливань. Водночас необхідно створити державну програму страхування валютних ризиків для стратегічних галузей, що дозволить захистити їхню конкурентоспроможність на міжнародних ринках.

Підсумовуючи наведене вище, зауважимо, що банківська система України в умовах воєнного стану демонструє стійкість, однак значною мірою це забезпечується пасивними фінансовими інструментами, що обмежує її роль у підтримці реального сектору економіки. Виконання запропонованих рекомендацій, зокрема розвиток кредитування, переорієнтація ліквідності та мінімізація валютних ризиків, дозволить підвищити ефективність функціонування банків і сприятиме відновленню економіки країни. Особливу увагу слід приділити інтеграції державних і банківських ініціатив, що сприятиме створенню стійкої фінансової системи та її адаптації до умов післявоєнного відновлення.

Список використаних джерел:

1. Дзюблук О. В., Рудан В. Я. Проблеми банківського кредитування реального сектору в умовах кризових явищ в економіці України. Банківська справа. 2018. № 3-4. С. 22-48.
2. Кредити, надані депозитними корпораціями (крім Національного банку України) іншим фінансовим корпораціям, за розміром суб'єкта господарювання та видами валют. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial>.
3. Процентні ставки за активними і пасивними операціями Національного банку. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial>.
4. Офіційний курс гривні до іноземних валют (середній за період). Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external>.

Нікіта Мендерецький,

здобувач освіти

Відокремленого структурного підрозділу

Кам'янець-Подільський фаховий коледж

НПЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

Україна, м. Кам'янець-Подільський,

*Науковий керівник: **Оксана Комарніцька,***

викладач-методист вищої категорії,

м. Кам'янець-Подільський, Україна

ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ МІЖНАРОДНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ: ПОТОЧНИЙ СТАН ТА ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ

Необхідною умовою ефективного функціонування економіки будь-якої країни є ефективний розвиток банківського сектору.

Банківська система України протягом останніх декількох років знаходиться у стані системної кризи, яка зумовлена сировинною моделлю розвитку національної економіки, постійним дефіцитом довгострокових банківських ресурсів. Активний розвиток і розширення сфер діяльності банків вимагає окреслення пріоритетних напрямів упровадження підприємництва на ринку банківських послуг.

Під впливом посилення міжбанківської конкуренції на банківському ринку України проявляється тенденція до розширення ряду наданих послуг в сегменті фінансового підприємництва. Серед них можна відзначити: послуги зі збереження цінностей; консультаційно-інформаційні послуги; гарантійні та посередницькі послуги; факторингові та лізингові операції. Це насамперед пояснюється тим, що підприємництво на ринку банківських послуг прагне збільшити власні прибутки, мобілізувати додаткові ресурси і розширити базу клієнтів банку, підвищити власний рейтинг на ринку.

Сектор банківських послуг в Україні несе на собі відбитки ліберального банківського законодавства, що надає суб'єктам другого рівня можливість проведення операцій в різних секторах ринку позичкового капіталу та дає клієнтам широкий вибір фінансових послуг. Таким чином, підприємництво на ринку банківських послуг стає ключовою і базовою ланкою банкової системи.

Починаючи з 2015 р. прийнято рішення щодо ліквідації комерційних банків, що зумовило їх скорочення. Протягом 2015—2022 рр. спостерігається тенденція до зменшення кількості банківських установ.

Ліквідація низки проблемних банків, з одного боку, позитивно впливає на прозорість банківської системи, а з іншого – призводить до погіршення конкурентного середовища та умов надання банківських послуг у зв'язку із суттєвим зменшенням кількості учасників банківського сектору [2].

Одним з багаторічних лідерів ринку завжди виступав Приватбанк. Безперечно, така масштабна подія кардинально змінила розподіл гравців на ринку в розрізі структури власності банків – державної та приватної. Перехід Приватбанку у власність держави суттєво змінив структуру банківської системи України [3].

Підприємництво на українському ринку банківських послуг має свої особливості та специфічні риси, що пов'язано, перш за все із розвитком вітчизняного фінансового ринку і економіки. Так, незважаючи на те, що в світовій банківській практиці використовується більше 300 банківських послуг, в Україні цей показник значно менший, де лівову частку займають кредитні послуги в

традиційному розумінні, адже на лізинг, факторинг, форфейтинг, інвестиційне кредитування у підприємництва на ринку банківських послуг припадає близько 7% кредитних операцій банків. Підвищенню конкурентоспроможності приватних банків у залученні додаткових коштів на депозити різних груп клієнтів сприятиме застосування комплексного обслуговування клієнтури, тобто задоволення потреб клієнтів у різноманітних послугах. Це означає, що окрім традиційного кредитно - розрахункового і касового обслуговування, підприємництво на ринку банківських послуг, а саме приватні банки мають надати своїм клієнтам цілу низку додаткових послуг. Постійне розширення діапазону послуг, зниження їх вартості, покращення якості кредитно - розрахункового і касового обслуговування, надання різного роду консультацій, пільгове обслуговування постійних вкладників сприятимуть збільшенню обсягу кредитних ресурсів фінансового підприємництва на ринку банківських послуг.

Аналіз сучасного стану фінансового підприємництва на ринку банківських послуг дає можливість виявити декілька проблем у банківській сфері: політична та фінансова нестабільність у країні; низька якість банківських активів; зниження ліквідності банківських активів; недосконала нормативно - правова база в державі; високий ступінь вразливості банківської системи до валютно-курсової політики в країні, що проводиться Національним банком України.

Окрім того, сучасний стан функціонування банківської системи України характеризується наявністю ряду негативних факторів, до яких відносяться: військово-політична нестабільність, загальноекономічна дестабілізація, зниження довіри населення до банківського сектору та продуктів, що пропонують його суб'єкти [1, с. 95].

Наступною проблемою розвитку банківської системи України є занадто низький рівень капіталізації, що призводить до витіснення національних банків іноземними. Недостатність фінансових ресурсів у банківському секторі затримує економічне зростання країни.

Окреслені вище проблеми у банківській сфері стали причиною незадовільних показників у звіті «Глобальний індекс конкурентоспроможності». Тому актуальним є дослідження сучасних проблем та напрямків розвитку підприємництва на ринку банківських послуг.

В результаті дослідження були виявлені основні напрями розвитку вітчизняного ринку банківських продуктів, а саме:

1. З метою залучення приватними банками довгострокових вкладів (депозитів) фізичних осіб потрібно створювати позитивну репутацію банку, впроваджувати нову послугу, основу якої складає спільне фінансування банком і вкладником певного інвестиційного проекту.
2. Для мінімізації ризиків дострокового припинення дії депозитного договору пропонується формування і розвиток партнерських відносин з клієнтами, за якого клієнт сам буде визначати строк (кількість днів), на який він хоче відкрити депозит.
3. У сфері вдосконалення кредитних продуктів пропонується розвивати спільну участь комерційного банку та клієнта в придбанні нерухомості при поступовому зменшенні частки банку за рахунок викупу клієнтом частки банку до повного виходу банку з числа власників.
4. Для підвищення фінансової грамотності населення необхідно організувати семінари і тренінги, на яких потенційні клієнти

комерційного банку зможуть детально узнати про механізм кредитування та інші послуги для населення.

Висновки. Не дивлячись на окремі позитивні зміни, які відбулися в банківській системі України за останні роки, проблеми все ж таки існують: рівень капіталізації банківської системи невеликий; досить великий рівень відсоткових ставок за кредитами для господарюючих суб'єктів; наявність дуже високих ризиків при здійсненні кредитування; конкуренція між банками здійснюється переважно не в площині якісних показників обслуговування клієнтів, а в площині кількісних показників. Названі недоліки виступають помітною перешкодою до подальшого розвитку економіки в цілому, її банківської системи та підприємництва на ринку банківських послуг зокрема.

Список використаних джерел:

1. Базилевич В.Д. Відновлення фінансової стійкості банківської системи України: антикризові заходи // Вісник національного банку України. Матеріали круглого столу. 2009. № 5. С. 9.
2. Офіційний сайт Національного банку України URL: <http://www.bank.gov.ua>
3. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV (із змінами і доповненнями)
4. Шевцова М.Ю. Ринок банківських послуг: динаміка розвитку та сегментації / М.Ю. Шевцова, Ю.О. Солодовник. URL:<http://www.vestnikdnu.com.ua/archive/201152/149155.pdf>

Євген Пастух,

здобувач освіти, Ф-41б

НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

Науковий керівник: Андрій Тимків

*кандидат економічних наук, викладач кафедри
фінансів, обліку і оподаткування ім. С.Юрія
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ФІНАНСОВИХ ІННОВАЦІЙ

Фінансові інновації відіграють ключову роль у сучасній економіці, сприяючи підвищенню ефективності фінансових ринків, розширенню доступу до фінансових послуг та стимулюванню економічного зростання. Вони охоплюють широкий спектр нововведень, включаючи цифрові платежі, блокчейн-технології, штучний інтелект у фінансах, краудфандинг, мобільні банківські додатки та інші технологічні рішення, які змінюють спосіб взаємодії людей та бізнесу з фінансами.

«Сучасному світу потрібні стійкі фінансові інновації, оскільки вони підвищують ефективність фінансової системи і завдяки цьому забезпечують економічне зростання та підвищують суспільний добробут» [1, с.10]

Однак, попри очевидні переваги, впровадження фінансових інновацій стикається з низкою проблем, які уповільнюють їх поширення та обмежують потенціал.

Однією з головних перешкод є регуляторні бар'єри. Законодавча база часто не встигає за швидким розвитком технологій, що призводить до невизначеності для компаній, які прагнуть впроваджувати нові фінансові продукти та послуги.

Наприклад, відсутність чітких правил щодо криптовалют може стримувати їх використання та інвестиції в блокчейн-проекти.

Крім того, недостатній розвиток інфраструктури, особливо в країнах, що розвиваються, є серйозною проблемою. Відсутність доступу до швидкісного інтернету, обмежена проникність мобільних технологій та брак надійних платіжних систем обмежують можливості для впровадження інноваційних фінансових рішень. Наприклад, у сільській місцевості населення не має доступу до базових фінансових послуг, не кажучи вже про цифрові рішення. Це створює цифровий розрив та обмежує економічні можливості для значної частини населення.

Супротив змінам з боку традиційних фінансових установ також грає значну роль. Банки та інші фінансові організації можуть бачити в інноваціях загрозу своїм традиційним бізнес-моделям і, відповідно, чинити опір їх впровадженню.

Водночас, «використання інноваційних фінансових інструментів вимагає від підприємств не лише фінансових вкладень, а й культурних змін усередині організації. Компанії мають бути готові до експериментів і швидкого засвоєння знань, а також до розроблення нових бізнес-моделей, які можуть повністю змінити традиційні підходи до ведення бізнесу. Це включає перегляд структури витрат, джерел доходу і підходів до управління ризиками» [2, с. 66].

Питання безпеки та конфіденційності даних є ще однією важливою проблемою. Зростаюча кіберактивність та ризики витоку персональної інформації викликають занепокоєння серед споживачів і регуляторів. Кіберзлочинність стає все більш поширеною, і фінансові установи стають привабливою цілью для хакерів.

Недовіра споживачів до нових технологій та фінансових продуктів також може стримувати їх впровадження. Багато людей віддають перевагу знайомим методам управління фінансами і з обережністю ставляться до нововведень, особливо якщо вони пов'язані з фінансовими ризиками.

Технологічні виклики, пов'язані з інтеграцією нових систем у існуючу інфраструктуру, можуть бути складними та витратними. Це особливо актуально для великих фінансових установ, які мають старі системи (так звані "легасі-системи"), що важко оновити або замінити. Інтеграція нових технологій може вимагати значних інвестицій в IT-інфраструктуру, переробку бізнес-процесів та навчання персоналу.

Економічна нестабільність та макроекономічні фактори можуть негативно впливати на впровадження інновацій. У періоди кризи компанії та споживачі можуть бути менш схильні до прийняття нових технологій, віддаючи перевагу стабільності та зниженню ризиків. Інвестиції в інновації можуть бути відкладені через невизначеність щодо майбутнього економічного розвитку. Наприклад, пандемія COVID-19 призвела до значних коливань на фінансових ринках, що змусило багато компаній переглянути свої пріоритети та скоротити витрати на дослідження та розробки.

Брак кваліфікованих кадрів у галузі фінансових технологій також є перешкодою. Впровадження інновацій вимагає висококваліфікованих фахівців, які поєднують знання в галузі фінансів та інформаційних технологій.

Таким чином, впровадження фінансових інновацій стикається з комплексом проблем, які потребують скоординованих зусиль з боку уряду, бізнесу та суспільства.

Список використаних джерел:

1. Сукач О. М., Сарана Л. А., Савченко С.О. Вплив фінансових інновацій на розвиток ринку фінансових послуг. Науковий вісник міжнародної асоціації науковців. Серія: економіка, управління, безпека, технології. Том 3, № 1, 2024

2. Кондрат О. Б., Крикуненко К.В. Аналіз інноваційних фінансових інструментів у сучасній українській науковій літературі. Український журнал прикладної економіки та техніки. 2024. Том 9. № 2. С. 65 – 70.

Марія Плахотнюк,
здобувач освіти
зкладу вищої освіти
«Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ»
Науковий керівник: *Лариса Радзіховська,*
кандидат педагогічних наук, доцент,
Україна, м. Вінниця

ВПЛИВ ЕКСПОРТУ УКРАЇНИ НА ЗРОСТАННЯ ВНУТРІШНЬОГО ВАЛОВОГО ПРОДУКТУ

Сучасна економіка характеризується інтеграцією міжнародних ринків, а зовнішньоекономічна діяльність є ключовим чинником розвитку країн. Вивчення впливу експорту та імпорту на ВВП важливе для оцінки економічної активності. Економетричне моделювання допомагає аналізувати ці взаємозв'язки. У воєнний час в Україні важливо визначити стратегію розвитку зовнішньоекономічних відносин для відновлення економіки. [3]

Таблиця 1 показує ВВП та обсяги експорту в Україні за 2019–2023 роки, відображаючи економічний стан країни та вплив військових дій на виробництво і споживання імпортованих товарів.

Таблиця 1

Показники експорту та ВВП в Україні за 2019–2023 рр. [2]

Рік	Номінальний ВВП, млн грн	Експорт товарів та послуг, млн грн
2019	3974564	1636416
2020	4194102	1637399
2021	5459574	2224704
2022	5191028	1840563
2023	6537825	1868904
Всього:	25357093	9207986

В таблиці 1 показано динаміку ВВП і експорту України за 2019–2023 роки. ВВП зростав, досягнувши максимуму в 2023 році (6537825 млн грн). Експорт зростав до 2021 року, але різко знизився у 2022 році через війну й залишився на цьому рівні в 2023 році (1868904 млн грн). Це вказує на відновлення економіки, хоча зовнішня торгівля все ще під тиском війни.

Дослідження впливу експорту на зростання ВВП за допомогою кореляційного методу оцінює взаємозв'язок між обсягами експорту та ВВП країни, визначаючи силу і напрямок впливу змін в обсязі експорту на динаміку ВВП. Кореляційний аналіз — це математичний метод для виявлення та оцінки ступеня зв'язку між випадковими величинами, зокрема шляхом розрахунку коефіцієнта кореляції для двох або більше величин [1].

Коефіцієнти детермінації та кореляції показують, наскільки економетрична модель відповідає емпіричним даним, і дозволяють оцінити її достовірність. Щоб

пояснити метод їх розрахунку, необхідно показати, що варіацію залежної змінної Y навколо середнього значення уможна розкласти на дві складові:

- 1) варіацію розрахункових значень \hat{Y} навколо середнього значення \bar{y} ;
- 2) варіацію розрахункових значень \hat{Y} навколо фактичних Y [4].

Кореляційно-регресійний аналіз допомагає обрати модель для точного відображення економічних процесів. Однофакторна модель показує зв'язок між двома змінними, багатфакторна — вплив різних чинників. Зв'язок між ВВП та експортом важливий для розвитку України.

Рисунок 1 – Результати регресійного оцінювання впливу експорту на ВВП України у 2014-2023 рр.

На представленому графіку, відображено залежність між експортом (у грошовому вираженні) та ВВП країни. Лінія тренда, що відповідає рівнянню $y = -2E-05x^2 + 64,69x - 6E+07$ має найбільший коефіцієнт детермінації $R = 0,824$, демонструє загальну тенденцію зростання ВВП зі збільшенням експорту. Графік чітко демонструє позитивний кореляційний зв'язок між експортом та ВВП. Це означає, що зі збільшенням обсягів експорту, як правило, спостерігається зростання ВВП країни.

На основі отриманих результатів можна зробити висновок, що експорт має помірний позитивний вплив на ВВП України (коефіцієнт кореляції 0,824). Це свідчить про зв'язок: зростання експорту зазвичай супроводжується збільшенням ВВП.

Таким чином, зовнішньоекономічна діяльність є важливою для сталого розвитку економіки України, а ефективне управління імпортом і експортом сприяє економічній стабільності та зростанню ВВП.

Список використаних джерел:

1. Волошин О., Галайко Н. Економетрія. Ч. 1: навч. посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. 192 с.
2. Експорт та імпорт України (2005-2023). Ставки, індекси, тарифи. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/eximp/>
3. Макаренко О., Курченко М. Економетричне моделювання впливу зовнішньоекономічної діяльності (експорту та імпорту) на ВВП України. *Молодий вчений*. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-12-124-1>
4. Наконечний С., Терещенко Т., Романюк Т. Економетрія. Київ: КНЕУ, 2004. 520 с.

Марія Плахотнюк,

здобувач освіти

закладу вищої освіти

«Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ»

*Науковий керівник: **Наталія Тімошенко,***

кандидат економічних наук, доцент,

Україна, м. Вінниця

СУТНІСТЬ ТА МЕТА ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ УМОВАХ

Фінансовий моніторинг — це система правил, що дозволяє виявляти і запобігати підозрілим фінансовим операціям. Його основна мета — забезпечення прозорості та безпеки фінансових транзакцій, а також виявлення дій, пов'язаних з ухиленням від сплати податків, відмиванням грошей і фінансуванням тероризму. Основні характеристики фінансового моніторингу включають державний публічний обов'язок, міжнародні зобов'язання, організаційно-правовий аспект і систему співпраці для виявлення підозрілих операцій. Він також передбачає можливість передачі інформації правоохоронним органам і допомагає зменшити ризики відмивання грошей. Фінансовий моніторинг ділиться на два рівні: державний, що здійснюється Державною службою фінансового моніторингу, і первинний, виконуваний суб'єктами первинного моніторингу [1,3].

Фінансовий моніторинг забезпечує стабільність і прозорість економіки, а також захищає від незаконних дій, які можуть загрожувати національній і глобальній безпеці. У умовах глобалізації та війни він є ключовим елементом фінансової безпеки країни, допомагаючи контролювати фінансові потоки, виявляти загрози та запобігати легалізації незаконних доходів, фінансуванню тероризму й відмиванню грошей. Крім того, ефективний фінансовий моніторинг сприяє економічному розвитку та соціальному захисту, що важливо для стабільності та відновлення України [2].

Забезпечення економічної безпеки — це складний процес, що потребує ефективних рішень з урахуванням зовнішніх змін. Центральну роль у цьому відіграє фінансова складова, а фінансовий моніторинг зміцнює як фінансову систему, так і економічну безпеку загалом[4].

Шляхи підвищення рівня економічної безпеки України шляхом розвитку фінансового моніторингу в країні наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Шляхи зміцнення економічної безпеки держави шляхом розвитку фінансового моніторингу

Шляхи	Зміст
Посилення законодавчої бази	Оновлення та зміцнення правової бази для відповідності новим фінансовим інструментам і технологіям у боротьбі з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму.
Забезпечення прозорості фінансових операцій	Впровадження політики, що підвищує прозорість через відкриття інформації про реальних власників компаній та зміцнення міжнародних стандартів прозорості в бізнесі.

Збільшення міжнародної співпраці	Співпраця з міжнародними організаціями для обміну досвідом, отримання технічної допомоги та доступу до інновацій у фінансовому моніторингу.
Удосконалення системи виявлення підозрілих операцій	Використання сучасних технологій та аналітичних інструментів для виявлення нестандартних фінансових транзакцій

Джерело: розроблено автором на основі [4]

Ключовим фактором ефективності фінансового моніторингу є покращення програмної та технічної інфраструктури. Основні напрями підвищення результативності включають вдосконалення звітності про підозрілі операції, підвищення ефективності аудиту та внутрішнього контролю, а також покращення роботи правоохоронних органів. Боротьба з економічною злочинністю та відмиванням грошей є важливою для економічної безпеки. Фінансовий моніторинг контролює фінансові потоки, реагує на загрози та адаптує законодавство. Співпраця з міжнародними організаціями зміцнює довіру до фінансової системи та сприяє залученню інвестицій, що важливо для розвитку України під час війни[3].

Список використаних джерел:

1. Все що варто знати про фінансовий моніторинг. youcontrol. URL: <https://youcontrol.com.ua/articles/vse-shcho-var-to-znaty-pro-finansovy-monitorynh/>
2. Зубрицького А. В. «Роль фінансового моніторингу у забезпеченні економічної безпеки держави. LvivStateUniversityofInternalAffairsInstitutionalRepository (LvSUIAIR): Головна сторінка. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/7393/1/ZUBRYTSKY.pdf>
3. Палій А. В. «Роль фінансового моніторингу у забезпеченні економічної безпеки держави. Lviv State University of Internal Affairs Institutional Repository (LvSUIAIR): Головна сторінка. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/4456/1/ДИПЛОМ%20Палій%20%20--.pdf>
4. Чомко С. Б. Роль фінансового моніторингу у забезпеченні економічної безпеки держави. Lviv State University of Internal Affairs Institutional Repository (LvSUIAIR): Головна сторінка. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/6655/3/Диплом_Чомко.pdf

Ангеліна Тімофєєва,

Здобувач освіти

Відокремленого структурного підрозділу

Кам'янець-Подільський фаховий коледж

НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

Україна, м. Кам'янець-Подільський

Науковий керівник: Оксана Комарніцька

викладач-методист вищої категорії,

м. Кам'янець-Подільський, Україна

ФІНАНСИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

У сучасному світі глобалізація економіки має значний вплив на фінансові системи країн, перетворюючи їх у більш взаємопов'язані й складні структури. Глобалізація сприяє інтеграції фінансових ринків, збільшенню обсягу міжнародних інвестицій, а також розвитку нових фінансових інструментів та технологій. Це створює нові можливості для країн, які прагнуть залучити іноземний капітал, оптимізувати свої фінансові системи та підвищити конкурентоспроможність.

Однак глобалізація також несе в собі численні виклики. Перш за все, країни стикаються з ризиками фінансової нестабільності через коливання валютних курсів, зміни в міжнародних економічних умовах та вплив глобальних фінансових криз. Наприклад, фінансова криза 2008 року продемонструвала, як тісна інтеграція фінансових ринків може призвести до швидкого поширення кризових явищ з однієї країни в інші.

Крім того, глобалізація може посилювати нерівність між країнами, оскільки розвинені економіки можуть мати більше ресурсів для адаптації до змін, тоді як країни, що розвиваються, можуть залишатися вразливими. Це вимагає від урядів активного втручання та розробки політик, спрямованих на забезпечення фінансової стабільності, захисту споживачів і підтримки стійкого економічного розвитку.

Ефективне управління фінансами в умовах глобалізації також потребує зміцнення міжнародної співпраці. Країни мають працювати над гармонізацією регуляторних стандартів, обміном інформацією та координацією дій для запобігання фінансовим кризам. Крім того, важливим аспектом є розвиток фінансової грамотності населення, що дозволить громадянам краще орієнтуватися в складних фінансових системах.

Отже, фінанси в умовах глобалізації вимагають нових підходів до управління, готовності до змін і активної міжнародної співпраці для забезпечення стабільності і сталого розвитку економіки

Список використаних джерел:

1. Копитець Н. Г. Сучасні тенденції глобалізації фінансових ринків. Облік і фінанси АПК. 2023 URL: <https://www.apk-oblik.com>
2. Приходько Б. В. Фінансові ринки в умовах глобалізації. Ефективна економіка, №5. 2012 <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1511>
3. Міжнародний валютний фонд. Світовий економічний огляд: Глобалізація та фінансова стабільність. 2023. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO>
4. Світовий банк. Глобальні фінансові тенденції: виклики та можливості. 2023. URL: <https://www.worldbank.org/en/publication/global-financial-development>
5. Глобалізація та її вплив на фінансові ринки. Економічний вісник. 2023. URL: <https://www.economic-issues.com>

Михайло Троян
здобувач освіти
спеціальності «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»
Відокремленого структурного підрозділу
Кам'янець-Подільський фаховий коледж
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
Науковий керівник: **Наталія Лаврук**,
кандидат економічних наук, викладач,
Україна, м. Кам'янець-Подільський

СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Формування в Україні ринкової економіки, побудова її інфраструктури, створення діючих механізмів господарювання для всіх суб'єктів ринку передбачають необхідність пошуку адекватних новим умовам методів і способів захисту від різних ризиків, зростання яких спостерігається практично у всіх сферах громадського життя, і відшкодування збитку, нанесеного як фізичним, так й юридичним особам.

Зростання ризику в усіх сферах людського життя й господарської діяльності обумовлює необхідність захисту підприємців і громадян від можливих втрат і розподіл збитків у середовищі суспільства. За всіх часів і у всіх економічно розвинених суспільних формаціях роль держави та її основних дій повинні бути спрямовані на підтримку соціальної стабільності в суспільстві, економічної безпеки держави та стабільного економічного розвитку. На це держави витрачають величезні кошти, які попередньо акумулюються в бюджетах різних рівнів і спеціальних фондах з наступним їх використанням.

Вагомий внесок у вивченні розвитку страхового ринку України зробили Базилевич В.Д., Шумелда Я.П., Мних М.В., Осадець С.С., Фурман В.М., Тринчук В.М. Питанням досягнення фінансової стійкості страховиків присвячені дослідження Шірінян Л.В., Внукової Н.М., Вовчак О.Д. [1], Ткаченко Н.В. [2].

Страхування дозволяє вирішувати об'єктивно існуючі протиріччя між людиною й природою, природою й суспільством, між людьми. Різноманіття організаційних форм страхового фонду дозволяє розкрити економічний потенціал суспільства, забезпечити безперервність господарської й підприємницької діяльності та матеріальну підтримку населення.

В умовах переходу до ринкових відносин страхування стає об'єктивно необхідним елементом усього господарського механізму, сфера його застосування значно розширюється, охоплюючи всі форми власності.

Фінансові труднощі держави, жорстка податкова політика, зниження ролі позичкового фонду у зв'язку з його децентралізацією, обмеження можливостей і бажань комерційних банків робити довгострокову фінансову підтримку звужують використання централізованої та самострахової форм страхового захисту і підсилюють необхідність використання коштів фондів, утворених методом страхування, тобто страхових фондів страховиків (андеррайтерів) і формування страхового ринку.

Умови транзитивної економіки диктують необхідність формування нового виду відносин і підходу до них, вимагають обліку й використання принципів і економічних законів, що функціонують у ринковій економіці, оскільки страховий

ринок є складною, багатофакторною й динамічною системою, залежною від загальної економічної ситуації в країні й активності страховиків, що дозволяє залежно від її повноти та еластичності забезпечити створення рівних стартових умов для суб'єктів держави та господарювання й підтримку надалі їх господарської і суспільної діяльності. Ця проблема має важливе теоретичне й практичне значення, ставить перед економічною наукою нові завдання, рішення яких дозволить підвищити наукову обґрунтованість заходів по оздоровленню економіки, її соціальної орієнтації, зближенню товарного й грошового обігу, стримуванню інфляційних процесів і скороченню бюджетного дефіциту й державного боргу.

На шляху вдосконалення вітчизняного страхового ринку немає простих рішень. Занадто він взаємозалежний із соціально-економічною ситуацією в країні, проблемами роздержавлення в національній економіці, фінансово-кредитною й структурною політикою, законодавчим та організаційним забезпеченням перебудови економіки.

З кожним роком роль страхування в розвитку економіки сучасної України як базового елементу функціонування інфраструктури ринкових відносин зростає. Мова йде про два паралельні процеси: впровадження страхового механізму в економічну інфраструктуру та створення самої інфраструктури страхового ринку в Україні.

З позицій сьогодення необхідно відзначити, що в країнах з розвинутою економікою страхування – це стратегічний, що динамічно розвивається, сектор економіки. Саме страхування забезпечує підвищення інвестиційного потенціалу, дає можливість збільшення й збереження багатства нації. Це дуже важливо для української економіки, що поки перебуває на перехідному етапі.

На даний момент проблема формування й функціонування страхового ринку України розроблена недостатньо. У країні є визнані страхові економісти, юристи, соціологи та ін. фахівці. З їхньою думкою рахуються, їхня думка з цих або інших питань висвітлюється в навчальній і науковій літературі, спеціальних економічних виданнях, однак цієї інформації явно недостатньо. Насамперед це викликано:

- відсутністю належної навчальної бази для підготовки страхових кадрів;
- відсутністю інформації про страхування для громадян держави;
- неприйняття страхування, як серйозного економічного інструмента на державному рівні.

Результатом впливу цих негативних факторів можна вважати таке:

- страховий ринок України, внаслідок дії негативних факторів, що стримують його розвиток, забезпечує перерозподіл лише 0,9 % ВВП, тоді як у провідних країнах – 8-12 %;
- в Україні застраховано лише 6 % ризиків, у той час як у більшості розвинених країн цей показник досягає 90-95 %;
- частка українського страхового ринку в загальноєвропейському обсязі страхових послуг становить 0,05 %, і це при тому, що населення України становить 7 % від чисельності населення Європи;
- по обсягу зібраних страхових платежів України займає 65-те місце у світі, а по страхуванню життя – 83-тє місце. Для порівняння: страхові внески на фізичну особу у Швейцарії становлять більше 3 тис. дол., а в Україні – 77,70 грн. [3].

Ці й інші дані підкреслюють назрілу актуальність розробки напрямків і проведення глибоких теоретичних досліджень проблем розвитку й функціонування страхового ринку України. Саме комплексна програма, заснована на зважених

наукових рекомендаціях, може стати одним з факторів його ефективного функціонування.

Світовий досвід свідчить: досконала система страхового захисту є підґрунтям забезпечення більш високого рівня стабільності відтворювального процесу, досягнення соціальної згоди, гарантом високого рівня життя населення. Створення діючої системи захисту інтересів громадян, підприємців, держави, підтримки соціальної стабільності суспільства неможливі без ефективного функціонування ринку страхових послуг, що є одним з атрибутів ринкової економіки.

Список використаної літератури:

1. Вовчак О.Д. Страхування: навч. посіб. 3-тє видання, стереотипне. Львів: «Новий світ – 2000», 2006. 480 с.
2. Ткаченко Н. В. Забезпечення фінансової стійкості страхових компаній: теорія, методологія та практика: монографія. Нац. Банк України, Ун-т банк. справи. Черкаси: Черкаський ЦНТІ, 2009. 570 с.
3. Лопатенко М. Г., Лопатенко Л. М. Роль та значення страхування в підтримці та розвитку фінансового потенціалу. Фінансовий потенціал суб'єктів господарювання як чинник сталого розвитку ринкової економіки: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (1 лютого 2013 р.). Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна. 2013. С. 192–195.

Роман Якимів,

здобувач освіти

*ВСП Кам'янець-Подільський фаховий коледж
Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

*Науковий керівник: **Тамара Герасимова,**
викладач циклової комісії обліково-економічних дисциплін
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

ВАЖЛИВІСТЬ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ

В сучасних умовах економічних перетворень з'являється необхідність посилення впливу інструментів державної фінансової політики на економіку.

Сучасні зміни економічного розвитку нашої держави вимагають необхідності впровадження комплексної системи захисту національної економіки із врахуванням аспектів її конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості. Бажання до впровадження загальносвітових стандартів якості життя, однакової доступності всім членам суспільства до соціальних послуг мають потребу у відповідних та своєчасних витратах державних фінансових ресурсів. Сьогоднішня їх обмеженість у країні з економічними перетвореннями гальмує розвиток суспільства, розвиток науково-технічного прогресу та соціально-економічний розвиток нашої держави в цілому.

«Сучасні реалії підтверджують, що дефіцит фінансових ресурсів призводить до обмеженого фінансування програм соціально-економічного розвитку країни, скорочення виробництва та споживання, зменшення рівня соціальної захищеності населення, негативного впливу на зайнятість, освіту, науку, охорону здоров'я, обороноздатність та інші сфери суспільного життя, появи депресивних територій,

скорочення народжуваності та зростання смертності, зовнішньої міграції населення в пошуках вищого рівня оплати праці, соціальної захищеності, гідних умов життя» [1, с. 5].

Фінансові ресурси є важливою складовою системи пізнання економічних явищ і процесів та знаходяться у тісному зв'язку з економічним станом та рівнем розвитку економічних суб'єктів господарювання. Завдяки наявності фінансів держава має можливість розподіляти та перерозподіляти чи малу частину валового внутрішнього продукту, який є головним об'єктом фінансових відносин.

Державні фінанси невіддільні від держави. Адже, за будь-якого типу економічної системи основним призначенням держави є забезпечення фінансовими ресурсами тих потреб, які не можуть бути задоволені через ринковий механізм. До таких потреб належать: структурна перебудова економіки, захист навколишнього середовища, оборона, правопорядок, освіта, підготовка кадрів, соціальне забезпечення й страхування, охорона здоров'я, проведення наукових досліджень, тощо.

Виходячи з цього держава будує свою фінансову політику, визначаючи рівень втручання у господарську діяльність виробничих структур і соціального забезпечення своїх громадян. Від цих факторів залежить, яка частка валового внутрішнього продукту має зосереджуватися у фінансових інституціях, створюваних державою. Державні фінанси зосереджують майже 80 % усіх фінансових ресурсів і охоплюють безліч фінансових інституцій, завдяки яким держава виконує свою фінансову діяльність.

Не одну кризу пережила фінансова система України. Масовою кризою був період 2014–2015 р., який ознаменувався Євромайданом, втечею президента з країни, анексією Криму та окупацією й введенням антитерористичної операції на Донбасі. Ці події фінансової системи України призвели до росту курсу долара. Російська агресія завдала негативний відбиток на фінансовому систему України. Але, фінансова система України швидко, адаптувалась до військових умов та витримала найбільший удар за період незалежності. «Вартість збитків і втрат від російської агресії вже сягають рекордних величин, а падіння реального ВВП в Україні є більш глибоким, ніж у більшості країн, які мали досвід збройних конфліктів. У той же час Україні вдалося утримати макрофінансову стабільність і залучити значні обсяги міжнародної допомоги, що позитивно впливатиме на перспективи поствоєнного відновлення» [2].

Внаслідок війни значний тиск відбувся на економіку України, адже усі фінансові ресурси необхідно було спрямовувати на обороноздатність, тисячі людей залишилися без роботи та домівок, мільйони людей змушені були переселятися у безпечні місця для життя, велика кількість підприємств припинила своє функціонування, об'єкти критичної інфраструктури опинилися під загрозою знищення тощо. В умовах повномасштабного вторгнення на територію України раціональне наявність фінансових ресурсів та їх раціональне використання набуває першочергової актуальності.

Поліпшення ефективності використання фінансових ресурсів галузі державної економіки дає можливість покращити умови господарювання, оптимізувати потоки фінансових ресурсів, які розподіляються через систему державних фінансів. «Всього цього вдалося домогтися завдяки оперативним та непопулярним рішенням спрямованим на стабілізацію економічної ситуації. Стабілізувати ситуацію вдалося завдяки великому бізнесу, який відгукнувся на проблеми та погодився перерахувати авансом податкові платежі. Наразі актуальним питанням є фінансове

облаштування всіх рівнів бюджетної системи та забезпечення їх соціально-економічного розвитку» [3].

Список використаних джерел:

1. Кучер Г.В. Державні фінансові ресурси : монографія / Г.В. Кучер. – Київ : Київський національний торгово-економічний університет, 2018. – 608 с.
2. Тетяна Богдан «Фінансово-економічні наслідки війни»: блог Тетяни Богдан Агентство «Українські Новини» LB.UA від 13.03.2023 р. URL: https://lb.ua/blog/tetiana_bohdan/550614_finansovoekonomichni_naslidki.html (дата звернення: 10.11.2024).
3. Железняк Ярослав «Держбюджет у серпні поставив позитивні рекорди, але розслаблятися не можна»: блог Ярослава Железняк URL: https://lb.ua/blog/yaroslav_zhelezniak/5218_derzhbyudzheth_serpni_postaviv.html (дата звернення: 10.11.2024).

СЕКЦІЯ 5. ЕНЕРГЕТИКА ТА ЕНЕРГОЕФЕКТИВНІСТЬ У XXI СТОЛІТТІ

Валерій Горбунь

студентка

*ВСП «Кам'янець-Подільський фаховий коледж»
Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

Науковий керівник: Альбіна Файн,

викладач-методист,

*ВСП «Кам'янець-Подільський фаховий коледж»
Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

Україна, м. Кам'янець-Подільський

МІСКАНТУС: ЗЕЛЕНА ЕНЕРГІЯ МАЙБУТНЬОГО

Міскантус – це багаторічна злакова рослина, яка останнім часом привертає все більшу увагу як перспективна енергетична культура. Його висока продуктивність, невибагливість до умов вирощування та здатність рости на землях, непридатних для традиційного сільського господарства, роблять його привабливим варіантом для виробництва біопалива.

Міскантус велетенський *Miscanthus x giganteus* – багаторічна трав'яна рослина, найбільша за розміром з свого роду, максимально виростає до 3,5м заввишки та 1,5м завширшки. Самі листочки мають плакучу форму, вони схожі на фонтан. Колір листя найчастіше темно зелений, восени змінює забарвлення на теплі відтінки. Не менш красиві колосовидні мідні суцвіття, які гарно комбінуються з вузькими листочками. Декоративна трава прикрашає сад і взимку. На зиму її не потрібно обрізати – суха трава захищає коріння рослин від морозів [2].

Рослини роду *Miscanthus* демонструють широку екологічну пластичність, успішно культивуючись в різних ґрунтово-кліматичних умовах помірного поясу, при цьому забезпечуючи стабільні високі врожаї за умови мінімальних агротехнічних витрат. У 2022 році енергетичні культури в Україні вирощувались лише на 4190 га земель, з яких плантації міскантусу займали площі у 500 га. На сьогоднішній день в Україні вже є посадки міскантусу в Київській, Львівській, Полтавській, Житомирській, Харківській, Хмельницькій та Дніпропетровській областях

В Україні завдяки вирощуванню міскантусу гігантського можна вирішити мінімум дві проблеми: використовувати для вирощування малопродуктивні землі, яких за різними оцінками в Україні налічують від 3 до 4 млн. гектарів, та зменшити залежність від викопних джерел енергії – газу та вугілля, бо за сприятливих погодних умов урожай сухої біомаси може становити понад 20 т/га [1].

Отже, міскантус, зокрема його гігантський різновид, виявляє себе як надзвичайно перспективна енергетична культура для України. Його висока продуктивність, невибагливість до умов вирощування та здатність адаптуватися до різних ґрунтів роблять його ідеальним кандидатом для використання маргінальних земель, яких в Україні є значні площі. Варто підкреслити такі основні плюси вирощування міскантусу в Україні: енергетична безпека та екологічність.

Список використаних джерел:

1. Шаповал П., Міскантус – перспективи і проблеми *Всеукраїнський аграрний журнал АгроЕліта*. 2022. URL: <https://agroelita.info/miskantus-perspektyvy-i-problemy/> (дата звернення: 05.11.2024)
2. Міскантус велетенський. Зелені Янголи: веб-сайт. URL: <https://landshaft.info/uk/miskantus-miscanthus/2297-miscanthus-x-giganteus?srsId=AfmBO ormltJsXE dkIqsYk4wWJ3ZztxBjb8-eEg4ZuYmPYL58LHlInsO7> (дата звернення: 05.11.2024)

*Каміла Денисенко,
студентка 4-го курсу
спеціальності 101 «Екологія»
Харківського фахового коледжу технологій та дизайну
Науковий керівник: Людмила Дяченко,
Голова ЦК екологічних дисциплін, викладач хімії ХФКТД,
Україна, м.Харків*

РОЛЬ ХІМІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИРІШЕННІ ЕНЕРГЕТИЧНИХ ПРОБЛЕМ УКРАЇНИ

Сучасний стан енергетичного сектору України характеризується значною залежністю від імпорتنих енергоносіїв, а також потребою у збільшенні енергоефективності та використанні відновлюваних джерел енергії. Україна щорічно споживає близько 92 млн тон нафтового еквіваленту енергії та має одну з найбільш енергоємних та енергозалежних економік в світі. Наш показник енергоємності ВВП втричі вище ніж у більшості країн Європи. А підвищення енергоефективності є необхідним для стабілізації економіки [1]. У цьому контексті хімічні технології відіграють ключову роль, пропонуючи нові шляхи для розвитку альтернативних джерел енергії, підвищення ефективності використання традиційних ресурсів і зменшення негативного впливу на довкілля.

Роль хімічних технологій у розвитку альтернативних джерел енергії. Воднева енергетика. Синтез водню через електроліз води та інші хімічні процеси відкриває широкі перспективи для забезпечення України екологічно чистим паливом. Використання водню як якості джерела енергії дозволяє зменшити залежність від викопних видів палива та зменшити викиди парникових газів. Розвиток хімічних технологій у цій сфері сприятиме створенню інфраструктури для виробництва, транспортування та зберігання водню.

Технології отримання біопалива з біомаси дозволяють використовувати відновлювані ресурси (відходи сільського господарства, лісової промисловості, органічні відходи) для виробництва енергії. Біопаливо, зокрема біогаз і біодизель, може стати важливим джерелом енергії для України, замінюючи традиційне викопне паливо.

Сонячні батареї та фотоелементи. Сучасні розробки в галузі хімії напівпровідників дозволяють створювати більш ефективні фотоелементи, які перетворюють сонячну енергію на електричну. Удосконалення матеріалів для сонячних батарей та впровадження технологій їхнього масового виробництва

допомагають знизити вартість енергії та збільшити частку сонячної енергетики в енергобалансі країни.

Енергоефективність і зменшення витрат енергії. Нові матеріали для зберігання енергії, розробка нових хімічних матеріалів для батарей, акумуляторів та суперконденсаторів сприяє покращенню ефективності зберігання енергії. Це дозволяє зберігати надлишкову енергію з відновлюваних джерел, оптимізуючи енергопостачання [2].

Каталіз та зменшення втрат. Хімічні каталізатори використовуються для покращення ефективності виробництва електроенергії та тепла, особливо в промислових масштабах. Застосування нових каталізаторів дозволяє знижувати споживання енергії у виробництві хімічних продуктів, зменшуючи вартість кінцевих продуктів та вплив на навколишнє середовище.

Вплив на довкілля. Технології уловлювання та переробки вуглекислого газу та інших шкідливих викидів допомагають зменшити викиди парникових газів. Наприклад, технології уловлювання CO₂ з подальшою його переробкою у паливо або промислові матеріали є перспективними для промислових підприємств України.

Використання відходів. Переробка промислових відходів у хімічні продукти дозволяє зменшити споживання первинних ресурсів і вирішити проблему накопичення відходів. Це зменшує негативний вплив промисловості на довкілля та сприяє сталому розвитку.

Перспективи розвитку та впровадження хімічних технологій в Україні. Хімічні технології надають можливості для інтеграції новітніх досягнень у енергетичний сектор України. Для повноцінного впровадження таких технологій потрібні державна підтримка, інвестиції, співпраця між науковими установами та промисловими підприємствами, а також підвищення кваліфікації спеціалістів. Україна має всі передумови для впровадження сучасних хімічних технологій з метою досягнення енергетичної незалежності, зниження викидів вуглекислого газу і сталого розвитку [2].

Отже, хімічні технології є критичним компонентом у вирішенні енергетичних проблем України, особливо, в контексті зменшення залежності від імпортованих ресурсів, підвищення енергоефективності та збереження довкілля. Впровадження новітніх хімічних технологій дозволить Україні розвивати сучасну енергетичну інфраструктуру, забезпечити сталий розвиток та екологічну безпеку в енергетичному секторі.

Список використаних джерел:

1. Все про енергоефективність в Україні. 2020. URL: <https://eeplatform.org.ua/vse-pro-energoefektivnist-v-ukrayini/>
2. Квасній Л.Г., Малик Л.О., Щербан О.Я., Солтисік О.Я. Забезпечення енергоефективності економіки: можливості імплементації зарубіжного досвіду. Огляд академії. 2024. № 1 (60). С. 20-35.

Ксенія Клименко,
здобувачка освіти

*Таврійського державного агротехнологічного університету
імені Дмитра Моторного*

Науковий керівник: Альона Дяденчук,
кандидат технічних наук, доцент,

*доцент кафедри вищої математики і фізики
Україна, м. Запоріжжя*

ГНУЧКІ СОНЯЧНІ БАТАРЕЇ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ПРОРИВ В ЕНЕРГЕТИЦІ

У сучасному світі з розвитком портативних електронних пристроїв, безпілотних систем, а також зростанням уваги до енергонезалежності й стійкості, виникає необхідність у нових рішеннях для генерації та зберігання енергії. Одним із перспективних напрямів є використання гнучких сонячних батарей (ГСБ), які дозволяють ефективно використовувати сонячну енергію в автономних енергетичних системах [1-2]. Гнучкі сонячні батареї відкривають нові можливості для застосування сонячної енергії у автономних енергосистемах завдяки своїй портативності, легкості та можливості працювати на різних поверхнях, як у цивільній, так і у військовій сферах [3].

Мета роботи – дослідження та аналіз матеріалів і конструктивних особливостей гнучких сонячних батарей. Особлива увага приділяється вивченню сучасних матеріалів, які забезпечують гнучкість і високу продуктивність.

Гнучкі сонячні батареї базуються на сучасних матеріалах, основні з яких наведено на рис. 1. Використання органічних чи гетероструктурних матеріалів дозволяє створювати гнучкі елементи, які легко адаптуються до нерівних поверхонь, підвищуючи їх універсальність.

Перовскіти	<ul style="list-style-type: none"> • переваги - гнучкість і легкість, • недоліки - проблеми зі стабільністю
Органічні напівпровідники	<ul style="list-style-type: none"> • переваги - екологічні та придатні для інтеграції в різні портативні пристрої, • недоліки - відносно низька ефективність
Полімери	<ul style="list-style-type: none"> • переваги - гнучкість, прозорість, легкість інтеграції, • недоліки - низька термічна стабільність, чутливість до механічних пошкоджень
Металеві наночастинки та нанотрубки	<ul style="list-style-type: none"> • переваги - покращена електропровідність, підвищене поглинання світла, • недоліки - чутливість до температурних коливань, висока вартість
Тонкі плівки на основі оксидів металів	<ul style="list-style-type: none"> • переваги - прозорість і електропровідність, висока термічна стабільність, • недоліки - обмежена гнучкість, механічна вразливість
Карбонові та графенові матеріали	<ul style="list-style-type: none"> • переваги - електропровідність, механічна міцність і гнучкість, теплопровідність, • недоліки - висока вартість виробництва, низька ефективність при великій площі

Рис. 1. Основні матеріали для гнучких сонячних батарей

Конструкційні особливості гнучких сонячних панелей визначають їхню здатність до адаптації в різних умовах, зокрема в обмежених просторах, на нестандартних поверхнях або в мобільних пристроях [2, 4]. Для виготовлення ГСБ використовують різні матеріали для підкладки (пластикові плівки, тонкі металеві фольги, спеціальні тканини тощо). У гнучких панелях використовуються тонкоплівкові фотоелементи [5], які мають тонкий шар і можуть бути нанесені на гнучкі підкладки за допомогою технологій, таких як вакуумне напылення або лазерне літографування. Для захисту фотоелементів від механічних пошкоджень та впливу навколишнього середовища використовують спеціальні захисні плівки, часто з полімерних матеріалів, які є водонепроникними і стійкими до УФ-випромінювання [6].

Конструкційні особливості гнучких сонячних панелей дозволяють створювати інноваційні та багатофункціональні енергетичні рішення для різних застосувань, від портативних зарядних пристроїв до інтеграції в будівельні матеріали.

Таким чином, гнучкі сонячні батареї представляють собою інноваційний прорив в енергетиці, які можуть стати основою для подальшого розвитку мобільної енергетики та сталих технологій. Розглянуто сучасні матеріали, які забезпечують гнучкість і високу продуктивність, а також конструктивне рішення. Інвестиції та дослідження в цій сфері сприятимуть розвитку сталого енергетичного забезпечення

та автономних систем, що мають потенціал для значного зниження впливу людства на навколишнє середовище.

Список використаних джерел:

1. Dallaev R., Pisarenko T., Papež N., Holcman V. Overview of the current state of flexible solar panels and photovoltaic materials. *Materials*. 2023. Vol. 16(17). P. 5839.
2. Li X., Li P., Wu Z., Luo D., Yu H. Y., Lu Z. H. Review and perspective of materials for flexible solar cells. *Materials Reports: Energy*. 2021. Vol. 1(1). P. 100001.
3. Trautz K., Jenkins P., Walters R., Scheiman D., Hoheisel R., Tatabartti R., ... & Oslowski M. High efficiency flexible solar panels. In *2013 IEEE 39th Photovoltaic Specialists Conference (PVSC)*. 2013. Pp. 0115-0119. IEEE.
4. Deshmukh M. S., Deshmukh M. V. Construction of portable and flexible solar panel using light harvesting system. *IOSR Journal of Environmental Science, Toxicology and Food Technology (IOSR-JESTFT)*. 2015. Vol. 9 (7). Pp. 01-05.
5. Ramanujam J., Bishop D. M., Todorov T. K., Gunawan O., Rath J., Nekovei R., ... & Romeo A. Flexible CIGS, CdTe and a-Si: H based thin film solar cells: A review. *Progress in Materials Science*. 2020. Vol. 110. P. 100619.
6. Zhu R., Zhang Z., Li Y. Advanced materials for flexible solar cell applications. *Nanotechnology Reviews*. 2019. Vol. 8(1). Pp. 452-458.

Дмитро Корма,

здобувач освіти

*ВСП «Дніпровський фаховий коледж
інженерії та педагогіки УДУНТ»*

Науковий керівник: Олена Пухальська,

*викладач ВСП «Дніпровський фаховий коледж
інженерії та педагогіки УДУНТ».*

Україна, м. Кам'янське

ЧИ МОЖНА ЗАБЕЗПЕЧИТИ УКРАЇНУ ЕНЕРГІЄЮ БЕЗ ВИКОПНОГО ПАЛИВА?

Що таке енергонезалежність? Це незалежність саме від викопного палива. Бо, по-перше, воно брудне і є однією з основних причин зміни клімату. По-друге, воно дороге – зараз вже є значно дешевші варіанти, такі як відновлювані джерела енергії. І банально воно колись закінчиться. До того ж, коли країна залежить від викопного палива, вона автоматично потрапляє в залежність від інших країн, які його добувають – як та ж росія чи інші тоталітарні режими. Це стосується як вугілля, нафти й газу, так і атомної енергетики, де будівництво, обслуговування реакторів і постачання палива залежить від усього кількох країн у світі.

До початку повномасштабного вторгнення українська енергетична сфера була дуже залежна від інших країн. Навіть наприкінці 2021-го року половина атомних реакторів працювала з використанням російського ядерного палива. Газ ми отримували з Європи, вугілля видобували і трохи докуповували, наприклад, з Південної Африки, а нафту й дизель постачали з росії й білорусі.

Зараз ситуація дещо змінилася і ми отримуємо ті ж нафтопродукти з більш дружніх країн – Литви, Польщі. Вугілля все ще добувається, деякі шахти працюють

навіть в Донецькій області. Отримавши у спадок від радянського союзу чимало енергетичних підприємств, ми не надто переймалися власною енергонезалежністю: не модернізували ці підприємства, не впроваджували енергоефективні заходи, щоб зменшити споживання енергії, дуже повільно і несистемно розвивали відновлювану енергетику. Тому зараз, коли планується відновлення України, потрібно фокусуватися на більш сталих рішеннях в енергетиці, а не поглиблювати залежність.

Чи можна забезпечити Україну енергією без викопного палива? Вже є дослідження, що повний перехід України на відновлювану енергію у виробництві електрики цілком реальний у наступні 30 років. Найбільше людей тривожить те, що якщо не буде сонця й вітру, то не буде й енергії. Але насправді можна керувати попитом, можна встановлювати акумулятори в тих же будівлях, які ми будемо відновлювати. Ця галузь зараз активно розвивається і з часом накопичувачі лише дешевшатимуть. Ну і найпершою має йти енергоефективність, бо якщо знизити споживання енергії, то переходити на відновлювані джерела буде значно легше [1,2].

Використання накопичувачів електричної енергії можна розділити на три групи:

- короткострокове накопичення;
- розподілені накопичувачі та
- накопичувачі великого об'єму.

Кожна група служить для конкретних завдань і використовує конкретні типи накопичувачів.

Короткострокові накопичувачі енергії використовують для циклів заряду-розряду з тривалістю не більше, ніж 30 хвилин. Їхня роль полягає в тому, щоб у разі необхідності дуже швидко видати потужність до мережі для компенсації миттєвих піків. Завдяки цьому короткострокові накопичувачі енергії використовують для підтримки частоти в енергосистемі та виконання функцій обортового резерву. До цього типу належать супер маховики, хімічні накопичувачі та конденсатори.

Розподілені накопичувачі енергії мають потужність до 10 МВт. Їх встановлюють у системах розподілення енергії. Вони підтримують баланс споживання та генерації в окремих ділянках енергетичної системи, що дозволяє зменшити навантаження на систему передачі електричної енергії. Найчастіше для цього використовують хімічні накопичувачі енергії. Ми можемо уявити мініатюрного представника такої системи, що функціонує в рамках однієї квартири – зарядні станції типу eSoflow.

Накопичувачі енергії зі значним об'ємом використовують для забезпечення балансу навантаження та генерації в рамках цілої енергосистеми або значної її частини. Зазвичай вони прив'язані до певних територіальних параметрів і являють собою гідроакумуляуючі електростанції. Це найбільш розповсюджений вид системних накопичувачів енергії в Україні. В інших країнах для цього також використовують електричні станції на стиснутому повітрі.

Резюмуючи все сказане, можемо зробити висновок, що системи накопичення енергії використовують для створення можливості споживання енергії в зручний для нас час. Крім підтримки балансу генерації і споживання в енергосистемі, вони просто роблять наше життя комфортнішим. Мобільні телефони, ноутбуки та електромобілі без накопичувачів енергії були б неможливі або ж просто незручні [3].

Список використаних джерел:

1. Криницький К. Як Україні стати енергонезалежною? – 5 питань експертові. Екодія. URL: https://ecoaction.org.ua/iak-ukraini-staty-enerhonezalezhoiu.html?gad_source=1&gclid=Cj0KCQjwveK4BhD4ARIsAKy6pMJt48Hnw1JYF8_WnJA_KyfW2_puqUBF4Gc-woU-QCVp8Uxr5hyoTEaAgdYEALw_wcB
2. Екодія. 31 рік енерго(не)залежності України: чи можливе життя без викопного палива Пісочниця. Випуск 6, 2022. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ofYhwNIJc34>
3. ГО «Об'єднання молодих науковців Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» ENERGI101. Стала та відновлювальна енергетика. Основи. Prometheus. URL: https://apps.prometheus.org.ua/learning/course/course-v1:Prometheus+ENERGI101+2023_T1/dates.

Софія Лозинська

*здобувач освіти
закладу вищої освіти*

Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

Науковий керівник: Ігор Кравець

*доцент, кандидат технічних наук, доцент,
Україна, м. Львів*

ДОСЯГНЕННЯ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ ЗА РАХУНОК ВИКОРИСТАННЯ ІНОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Сучасний світ знаходиться в умовах енергетичного переходу, спрямованого на зменшення залежності від традиційних джерел енергії, таких як нафта, вугілля та природний газ. У XXI столітті актуальність підвищення енергоефективності та розвитку відновлюваних джерел енергії зростає з кожним роком. Стрімке зростання чисельності населення та промисловості вимагає більше енергії, але традиційні джерела є обмеженими та шкідливими для довкілля. Відповідно, проблема енергоефективності та раціонального використання ресурсів стає критичною для забезпечення сталого майбутнього планети.

Однією з основних тенденцій у XXI столітті є розвиток відновлюваної енергетики, зокрема використання сонячної, вітрової, гідро- та біоенергетики. Такі технології дозволяють зменшити викиди парникових газів, спричинені спалюванням викопного палива, та знижують залежність від нестабільних ринків викопних ресурсів. Відновлювана енергетика отримує підтримку не лише від держав, але й від приватного сектору та інвесторів, що бачать у ній довготривалі економічні вигоди. У країнах Європи та Північної Америки цей напрямок став одним із пріоритетів національних енергетичних стратегій [1, с. 77].

Ключову роль у досягненні енергоефективності відіграють інноваційні технології. Такі розробки, як енергоефективне будівництво, інтелектуальні енергомережі, сучасні системи управління енергоспоживанням та технології зберігання енергії, дозволяють значно знизити споживання ресурсів.

Важливим аспектом у розвитку енергоефективності є модернізація існуючих інфраструктурних об'єктів. Багато промислових об'єктів та електромереж, які функціонують сьогодні, були побудовані десятиліття тому і не відповідають

сучасним вимогам щодо енергоефективності. Модернізація заводів, електростанцій та транспортних систем дозволяє скоротити втрати енергії та зробити виробництво менш шкідливим для навколишнього середовища. Впровадження енергоефективних технологій у промисловості сприяє також економії витрат на енергоресурси, що є важливим фактором для зростання економіки.

Інтелектуальні енергомережі, або смарт-мережі, є важливим нововведенням у сфері енергетики. Вони дозволяють краще контролювати виробництво та споживання електроенергії, розподіляти її відповідно до попиту та оптимізувати роботу електростанцій. Це особливо важливо для інтеграції відновлюваних джерел енергії, таких як сонце і вітер, які є нестабільними через природні умови. Смарт-мережі допомагають стабілізувати електропостачання, що сприяє забезпеченню надійного енергозабезпечення [2, с. 314].

Крім технічних аспектів, важливу роль відіграє політика урядів щодо підтримки енергоефективності та розвитку відновлюваної енергетики. Уряди багатьох країн ухвалюють закони та регуляції, які спрямовані на стимулювання впровадження енергоефективних технологій. Наприклад, субсидії та податкові пільги для бізнесу та приватних осіб, які інвестують у відновлювані джерела енергії, стали поширеними в ЄС та США. Така політика сприяє швидшому переходу на екологічно чисті джерела енергії та зменшенню залежності від викопних палив. Важливу роль у цьому процесі відіграє також освіта та підвищення обізнаності населення про значення енергоефективності. Програми екологічної освіти та кампанії, спрямовані на формування усвідомленого ставлення до енергоспоживання, допомагають зменшити енергетичні витрати на побутовому рівні. Навчальні програми для дітей та молоді, які знайомлять їх з принципами енергозбереження та раціонального використання ресурсів, сприяють формуванню екологічно відповідального суспільства.

Проте енергоефективність у XXI столітті стикається з рядом викликів. Одним із них є висока вартість інноваційних технологій, що часто робить їх недоступними для країн, що розвиваються. Крім того, недостатнє фінансування та обмеженість ресурсів заважають багатьом державам активно розвивати відновлювану енергетику. Також проблемою є опір з боку традиційних енергетичних компаній, які неохоче інвестують у нові напрямки через ризики та невизначеність [3, с. 97].

Енергетичний сектор XXI століття також стикається з проблемою кібербезпеки. Інтелектуальні енергомережі та інші цифрові рішення у цій сфері є вразливими до кібератак, що може загрожувати стабільності енергопостачання. Забезпечення надійної кібербезпеки є одним із головних завдань сучасної енергетичної індустрії, оскільки від цього залежить захист критичної інфраструктури.

Енергетика XXI століття знаходиться на роздоріжжі: необхідно знайти баланс між економічною ефективністю, екологічною безпекою та доступністю. Підвищення енергоефективності, впровадження відновлюваних джерел енергії та розвиток інноваційних технологій стають обов'язковими умовами для досягнення сталого майбутнього. Кожен аспект цієї проблеми потребує зваженого підходу та міжнародної співпраці, оскільки питання енергетики та екології стосуються всього людства.

Список використаних джерел[^]

1. Денисюк, С.П. Особливості реалізації політики енергоефективності – пріоритети України. Енергетика: економіка, технології, екологія. – Київ: КПІ, 2013. № 3(34). С. 7–20. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/47229989.pdf>.

2. Лір В.С., Биконя О.С. Інституційне забезпечення європейської інтеграції України у сфері енергетики та енергоефективності. Економіка і право. – Київ: НАН, 2017. № 1. С. 92–104. URL: <https://economiclaw.kiev.ua/index.php/economiclaw/article/view/38/23>.
3. Кицкай Л. І. Енергоефективність в Україні: аналіз, проблеми та шляхи підвищення. Інноваційна економіка. – Тернопіль: ТКІ, 2013. № 3. С. 32-37. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_2013_3_8.1.

Богдан Салтиков,

здобувач освіти

Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти

«Кам'янець-Подільський державний інститут»

Науковий керівник: Людмила Сидорук,

доктор філософії в галузі педагогіки, викладач

Україна, м. Кам'янець-Подільський

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ

Сучасний світ стикається з глобальними викликами у сфері енергетики, серед яких, головними є: зростаючий попит на енергоресурси, вичерпність «викопних» джерел енергії та негативний вплив викидів парникових газів у навколишнє середовище [4]. Інноваційні технології енергозбереження мають на меті забезпечити стабільне використання енергії, зменшити залежність від викопного палива та сприяти екологічно сталому розвитку. Завдяки новітнім розробкам людство має можливість перейти до екологічно чистих та, що не менш важливо, економічно ефективних джерел енергії, знижуючи «навантаження на природу», та головне, покращуючи якість життя.

Інноваційні технології охоплюють широкий спектр рішень у сфері енергозбереження, від нових матеріалів і пристроїв до передових методів управління енергетичними системами.

Одним із найперспективніших джерел відновлюваної енергії є сонячна енергія, оскільки сонячне випромінювання є практично невичерпним [1, с. 47]. Технології виробництва сонячних панелей постійно вдосконалюються, підвищуючи їхню ефективність та знижуючи собівартість. Особливу увагу зараз привертають сонячні панелі на основі перовскітів – матеріалів, які мають високий коефіцієнт корисної дії і можуть бути дешевшими та легшими у виробництві порівняно з кремнієвими аналогами. Завдяки цьому перовскітні сонячні панелі відкривають перспективи для масового застосування сонячної енергетики, як у великих промислових, так і в побутових масштабах.

Одним з головних викликів відновлюваної енергетики є нестабільність генерування енергії через змінні погодні умови. Вітрові електростанції та сонячні панелі занадто залежні від погоди, тому зберігання енергії стає критично важливим для забезпечення стабільного енергопостачання. Новітні розробки в галузі акумуляторів, такі як літій-іонні, літій-залізо-фосфатні та натрій-іонні батареї, дозволяють накопичувати енергію з відновлюваних джерел і використовувати її в періоди пікового навантаження або у відсутності генерації. А також,

перспективними є й гібридні системи зберігання, які комбінують кілька типів акумуляторів для забезпечення оптимальної роботи та довговічності.

Цифрові технології сприяють оптимізації розподілу енергії, підвищенню енергоефективності та зменшенню втрат в енергетичних системах. Розумні будинки об'єднують виробників, споживачів і постачальників енергії в єдину інтегровану систему. Розумні будинки дозволяють ефективніше управляти потоками енергії, інтегрувати різні джерела енергії, включаючи відновлювані, і гнучко реагувати на зміни попиту. Завдяки сенсорам, лічильникам та автоматизованим пристроям, розумні будинки забезпечують прозорість, безпеку та ефективність енергорозподілу, що зменшує кількість втрат і сприяє більш раціональному використанню енергетичних ресурсів [4].

Будівлі споживають близько 30% усієї світової енергії, тому їхня енергоефективність має велике значення [2]. Сучасні технології у будівництві та інфраструктурі, такі як застосування енергоощадних матеріалів, двокамерні склопакети, системи теплоізоляції та сонцезахисні конструкції, дозволяють значно зменшити втрати тепла в будівлях. Також інноваційними є системи автоматизації будівель, які дозволяють контролювати мікроклімат (температура, вологість) і освітлення, автоматично регулюючи їх під потреби користувачів. Використання LED-освітлення, яке споживає на 80% менше енергії, ніж традиційне, також сприяє зменшенню загального енергоспоживання.

Сталий розвиток передбачає баланс між економічними, соціальними та екологічними потребами, а інноваційні технології енергозбереження допомагають досягти цього балансу, забезпечуючи сталий розвиток суспільства.

Технології енергозбереження дозволяють значно скоротити викиди парникових газів, особливо вуглекислого газу, який є головною причиною глобального потепління. Використання відновлюваних джерел енергії, таких як сонячна та вітрова енергія, не виробляє CO₂ та інших шкідливих речовин [1, с. 48-49]. Це допомагає запобігти зміні клімату, а також зменшити рівень забруднення повітря, води та ґрунту, що позитивно впливає на здоров'я людей та екосистеми.

Енергоефективні технології дозволяють значно зменшити витрати на енергоресурси. Розвиток інноваційних технологій створює нові робочі місця в галузі зеленої енергетики, стимулює інвестиції та сприяє розвитку наукових досліджень.

Інноваційні технології енергозбереження сприяють підвищенню якості життя населення. Доступ до дешевої та чистої енергії знижує витрати на оплату комунальних послуг, що особливо важливо для соціально вразливих груп населення. Крім того, такі технології дозволяють зменшити залежність від викопного палива, яке часто видобувається в політично нестабільних регіонах, забезпечуючи енергетичну незалежність держав [3].

Таким чином, інноваційні технології енергозбереження мають вирішальне значення для досягнення сталого розвитку. Вони забезпечують екологічну стабільність, знижуючи викиди шкідливих речовин і попереджаючи зміну клімату. Економічні переваги таких технологій включають зниження витрат на енергоресурси та створення нових робочих місць у сфері зеленої економіки. Соціальний вплив проявляється у покращенні якості життя людей та зменшенні залежності від нестабільних викопних ресурсів. Впровадження цих технологій є надзвичайно важливим завданням для урядів, бізнесу і суспільства загалом, адже вони є основою майбутнього, орієнтованого на екологічну, економічну та соціальну стабільність.

Список використаних джерел:

1. Мандрика А. С. та ін. Енергоефективні технології : навчальний посібник / за заг. ред. А. С. Мандрики. Суми : Сумський державний університет, 2021. 330 с.
2. Енергозберігаючі технології. Розбираємося, аналізуємо. URL : <https://shen.ua/obzor-i-analitika-otrasli/energoberegajushie-tehnologii-razbiraemsja-analiziruem/> (дата звернення: 10.11.2024).
3. Міжнародне агентство з відновлюваної енергетики (IRENA). URL : <https://www.irena.org/Energy-Transition/Policy/Renewable-energy-policies-for-cities> (дата звернення: 27.10.2024).
4. Новітні технології енергозбереження: як вони змінюють наше майбутнє. URL : <https://neor.ua/novynu/novitni-tehnologiyi-energoberezhennya-yak-vony-zmynuyut-nashe-majbutnye/> (дата звернення: 25.10.2024).

*Данило Словакевич,
здобувач освіти
ВСП «Стрийський фаховий коледж ЛНУП»
Науковий керівник: **Роман Мош**,
викладач I категорії
ВСП «Стрийський фаховий коледж ЛНУП»*

ЕКОЛОГІЧНО ЧИСТА ЕНЕРГІЯ

Забруднення довкілля через техногенну діяльність людей, видобуток тепла для виробничих технологій або для створення комфортності умов проживання шляхом спалювання викопних видів палива, нарешті стали спонукати людство до вживання необхідних заходів через відчуття небезпеки на самих себе. Тому на даний час достатньо широко вживаються заходи з приводу одержання та використання «зеленої» енергетики, а також екологізації виробничих процесів. Як доводить світова практика, використання відновлювальних джерел енергії цілком спроможне задовільнити усі енергопотреби суспільства, враховуючи питання енергонезалежності, які здебільшого хвилюють уряди країн. При цьому слід зазначити, що, на щастя, на сьогоднішній час розроблено чимало технологій та організаційно-економічних заходів, використання яких спрямоване на вирішення усього комплексу проблем, що постали майже глобально перед суспільством. [1, с.68] Доречним буде згадування про те, що невпорядкована погоня за одержанням прибутку в економічному розвитку світової цивілізації у минулому столітті за будь-якою ціною незважаючи на нанесення шкоди довкіллю, зіштовхнула сьогодні людство з цілою низкою проблем, які посилюють деградацію природних систем. Ось чому в системі «людина-природа» необхідно вживати заходи, що регулюються відповідними механізмами їх реалізації з техніко-економічними та економічно-правовими включно[2, с.92]. Стосовно розуміння невирішених досі питань щодо екологізації довкілля, а також проблем, пов'язаних з енергозабезпеченням, слід приділити увагу такому аспекту як енергозбереження вже одержаної енергії, зокрема теплової. Енергетики і господарники сучасності добре розуміють, що дорожнеча всіх енергоресурсів з тепловими включно та непостійність їх доставки не в змозі стимулювати стабільність економічного розвитку, а навпаки лише сприяють кризовим явищам.

Отже, цілком зрозуміло, що сфера енергетики є багатоаспектною системою, а тому одним з суттєвих її аспектів є питання забезпеченості зберігання вже отриманої енергії з раціональним її витратанням. Світова практика пропонує велику кількість засобів, що спроможні позитивно вирішувати складнощі, які утворилися при використанні тепла. Незважаючи на російську агресію в Україні, креативними розробниками інноваційних пропозицій запропоновано багато засобів організаційного і технічного характеру для втілення у сучасну та перспективну діяльність. Авторами вивчена і опрацьована науково-технічна патентна та патентно-асоційована інформація, а також проведено польове маркетингове дослідження, яке дозволяє надати власні рекомендації з загальних питань сьогодення в галузі теплоенергетики. Акцентом у проведених авторами розробок є створення сучасних засобів теплоізоляційних конструкцій і матеріалів.

Таким чином, можна з впевненістю стверджувати, що одержана екологічно чиста енергія може бути раціонально використана у багатьох виробничих процесах теплоенергетики, зокрема у сфері матеріального виробництва.

Список використаних джерел:

1. Кужель І.Є., Кужель Е.В. Від «Е» до «Я» тричі – «зелене» будівництва. International congress on scientific research – VI, April 1–2, 2022. 76с.
2. Кужель Е.В., Скалига М.М. Екологія та енергетика – нерозривний дуэт сьогодення : XXV Міжнародна науково-практична конференція «Innovative trends of science and practice, tasks and ways to solve them». Афіни, Греція, 2022. 252с.

Анастасія Устименко,

Євген Пенчук

здобувачі освіти

Таврійського державного агротехнологічного університету

імені Дмитра Моторного

Науковий керівник: Альона Дяденчук,

кандидат технічних наук, доцент,

доцент кафедри вищої математики і фізики

Україна, м. Запоріжжя

МОДЕЛЮВАННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ПРОДУКТИВНОСТІ СОНЯЧНОЇ СТАНЦІЇ З ВИКОРИСТАННЯМ PVGIS

Останнім часом все більшої популярності набуває одне з найбільш перспективних джерел відновлюваної енергії – сонячна енергетика [1-2]. Для її ефективного використання необхідно точно оцінити її потенціал у конкретному регіоні. Наразі є велика кількість різноманітних програм для подібних розрахунків, проте для отримання найбільш точних прогнозів та оцінки ефективності сонячних систем, необхідно використовувати програми, які враховують локальні кліматичні умови, оптимальні кути нахилу панелей і загальну річну продуктивність. Однією з таких програм є PVGIS, яка забезпечує високоточні розрахунки на основі реальних кліматичних даних і географічного розташування.

Метою даного дослідження є оцінка щомісячної енергетичної продуктивності фотоелектричної системи на основі кліматичних умов Запоріжжя з використанням програми PVGIS 5.3.

PVGIS (Photovoltaic Geographical Information System) – онлайн-інструмент, розроблений Європейською Комісією, для оцінки продуктивності фотоелектричних систем у будь-якій точці світу [3]. Він використовує дані про сонячне випромінювання та кліматичні умови для розрахунку щомісячного і річного виходу енергії від сонячних панелей. На рис. 1 наведено інтерфейс онлайн-інструменту. Для розрахунку оцінки щомісячної енергетичної продуктивності фотоелектричної системи необхідно виконати кілька кроків.

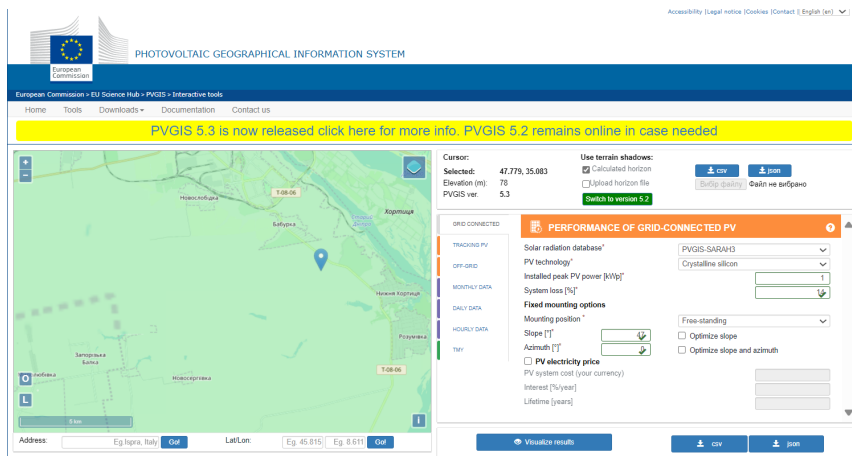

Рис. 1. Інтерфейс PVGIS 5.3

На першому кроці необхідно встановити географічне розташування сонячної системи, це можна зробити ввівши адресу вручну в поле пошуку або використовуючи інтерактивну карту для вибору точного місця розташування. Наступний крок передбачає налаштування параметрів системи, а саме вибір фотоелектричної технології (кристалічний кремній/CIS/CdTe/інша), встановлену пикову потужність, втрату системи (за замовчуванням складає 14%).

Оскільки Запоріжжя розташоване на широті приблизно 47° північної широти, оптимальний фіксований кут нахилу буде близько 47°. Напрямок орієнтації панелей для південного спрямування становить 0°.

Тип системи обираємо «Free standing». Після введення всіх необхідних параметрів натиснувши кнопку «Visualize results», отримаємо графік з прогнозованим виходом енергії по місяцям (рис. 2).

Встановлено, що максимальна вихідна потужність фотоелектричної енергії припадає на серпень і становить 148,91 кВт·год. Використання PVGIS 5.3 дозволяє швидко та точно оцінити щомісячний вихід енергії від сонячної системи зі сталим кутом нахилу.

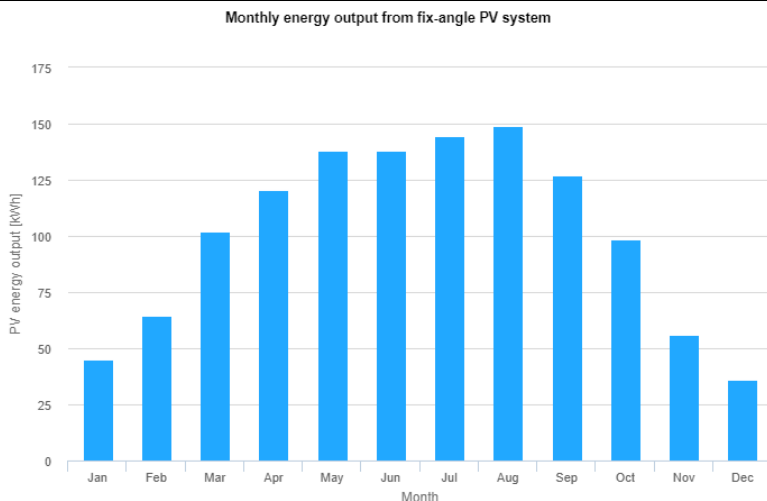

Рис. 2. Щомісячний вихід енергії від фотоелектричної системи з фіксованим кутом

У цьому дослідженні використано програму PVGIS 5.3, за допомогою якої розраховано щомісячний вихід енергії для фотоелектричної системи на прикладі міста Запоріжжя. Такі розрахунки є важливими для оптимізації систем та економічного обґрунтування їх встановлення, що стає особливо актуальним в умовах постійного зростання попиту на енергоефективні рішення.

Список використаних джерел:

1. Halko S., Dyadenchuk A., Halko K. Research of photovoltaic properties of cogeneration cylindrical photovoltaic module for hybrid solar panels. In *E3S Web of Conferences* (Vol. 508, p. 01003). 2024. EDP Sciences.
2. Постернак І. М., Постернак О. С., Постернак С. О. Сучасний стан ринку сонячної енергетики України. *Сучасні тенденції розвитку фінансових та інноваційно-інвестиційних процесів в Україні*. 2023. С. 66-68.
3. Photovoltaic Geographical Information System (PVGIS). URL: https://joint-research-centre.ec.europa.eu/photovoltaic-geographical-information-system-pvgis_en (дата звернення: 08.11.2024).

СЕКЦІЯ 6. СТРАТЕГІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПРИРОДНИЧИХ НАУК: ДОСВІД, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

Світлана Андрющенко,

*здобувач освіти Комунального закладу
«Бахмутський медичний фаховий коледж»
Науковий керівник: **Олексій Самойленков,**
викладач Комунального закладу
«Бахмутський медичний фаховий коледж»*

КІБЕРБЕЗПЕКА В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ: ЗАХИСТ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ ПАЦІЄНТІВ

Цифровізація медичної галузі в Україні стрімко розвивається. Впровадження медичних інформаційних систем (МІС) стало обов'язковою складовою роботи більшості медичних установ, що дозволяє зберігати та обробляти великі обсяги даних про пацієнтів: історії хвороб, дані про обстеження, генетичні тести, рецепти та багато іншого. Проте разом із зростанням обсягу та цифровізації медичної інформації підвищуються й ризики її витоку. Низка кібератак на медичні системи в Україні показала, що загроза несанкціонованого доступу та поширення даних пацієнтів є серйозним викликом, що потребує ефективних захисних заходів і модернізації інфраструктури кібербезпеки [1, с. 34].

Сьогодні в Україні широко використовуються такі медичні інформаційні системи, як Medstar, Helsi.me та EMSI. Кожна з них покликана забезпечити ефективну взаємодію між лікарем та пацієнтом, надаючи можливість для швидкого доступу до медичних даних і полегшуючи управління інформацією. Проте кіберзахист таких систем має суттєві вразливості. Основними проблемами є недостатній захист від зовнішніх загроз, низький рівень шифрування даних та залежність від фізичного захисту серверів, де зберігаються дані. Наприклад, система Medstar використовує базові механізми шифрування для передачі даних, проте її сервери часто залишаються вразливими до атак через недостатню модернізацію програмного забезпечення [2, с. 47].

Захист таких систем, як Helsi.me, значною мірою покладається на використання облікових даних пацієнтів та лікарів для аутентифікації, але відсутність багатофакторної аутентифікації створює ризик для безпеки. Helsi.me також інтегрується з іншими державними системами, такими як eHealth, що полегшує передачу даних, але підвищує ризик витоку внаслідок атак на слабкі ланки в інтегрованих системах. У цьому контексті використання багатофакторної аутентифікації (MFA) на основі таких рішень, як Duo Security або Okta, могло б значно підвищити рівень захисту доступу до даних. Також варто розглянути впровадження автоматизованих інструментів для виявлення аномальної активності користувачів, таких як Microsoft Sentinel чи Splunk, що дозволяють відстежувати підозрілі дії та вчасно реагувати на потенційні загрози [3, с. 89].

Сучасні інструменти кібербезпеки, які можна використовувати в українських медичних системах, включають шифрування, міжмережеві екрани, багатофакторну аутентифікацію та систему управління доступом. Наприклад, AES-256 є надійним стандартом шифрування, що застосовується в багатьох медичних системах для захисту конфіденційної інформації. Використання сучасних алгоритмів шифрування знижує ризик перехоплення інформації під час передачі та зберігання даних. Зокрема, для захисту баз даних, де зберігається інформація пацієнтів, можна використовувати комплексне шифрування даних як у процесі зберігання, так і при

передачі, з одночасним застосуванням SSL/TLS-протоколів для запобігання перехоплення інформації під час її передачі між системами.

Для посилення захисту медичних даних доцільно впроваджувати системи безпеки типу SIEM (Security Information and Event Management), такі як IBM QRadar або Splunk Enterprise Security, які дозволяють моніторити активність в реальному часі і відслідковувати спроби несанкціонованого доступу. Ці платформи аналізують мережеву активність, швидко реагують на підозрілі дії та попереджають про потенційні загрози. Впровадження SIEM у медичних установах України дозволило б уникнути випадків витоку даних та посилити контроль над мережею лікарняних систем.

Однак кібербезпека не може обмежуватися лише технічними заходами; важливу роль відіграють також організаційні заходи. Так, регулярні тренінги для медичного персоналу, спрямовані на розпізнавання та запобігання фішинговим атакам і соціальній інженерії, є необхідною складовою захисту. Крім того, потрібно регулярно проводити тестування на проникнення (penetration testing), яке дає змогу ідентифікувати слабкі місця в системах кібербезпеки та вчасно їх усунути. Водночас важливе значення має періодичний перегляд і оновлення політики захисту даних, що відповідає сучасним стандартам, таким як ISO 27799 (Health informatics — Information security management in health), а також адаптація цих стандартів до потреб і можливостей українських медичних установ [1, с. 45].

Для покращення кібербезпеки в медичних інформаційних системах України необхідно застосовувати комплексний підхід, що охоплює як технічні, так і організаційні аспекти. На рівні управління даними варто запровадити практику сегментації мережі, щоб запобігти доступу до всієї системи у разі зламу одного з компонентів. Наприклад, критично важливі бази даних можуть бути ізольовані від інших компонентів мережі, з використанням додаткових рівнів захисту, таких як VPN (Virtual Private Network), а також різні міжмережеві екрани (firewalls).

Крім того, медичним установам України варто запровадити чітку політику управління привілеями доступу до даних. Це передбачає створення спеціальних облікових записів для різних рівнів персоналу, які мають доступ лише до певних обсягів даних відповідно до їхніх функцій. Такий підхід знижує ризик витоку даних через людський фактор, а також запобігає несанкціонованому доступу до конфіденційної інформації.

Кібербезпека медичних інформаційних систем є важливою складовою сучасної охорони здоров'я. В Україні впровадження захисних технологій, таких як багатофакторна аутентифікація, шифрування та SIEM-системи, а також посилення організаційних заходів з кібергігієни, навчання персоналу та аудит безпеки здатні суттєво підвищити безпеку даних. Ці заходи забезпечать не лише захист персональних даних, але й підвищать загальну довіру до цифрової медицини в Україні, сприяючи покращенню якості медичних послуг у цифрову епоху.

Список використаних джерел:

1. Гаврилук О. В. Кібербезпека та захист персональних даних у медичній сфері. Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія: Економіка. 2023. №1. С. 30-40.
2. Михайленко Л. І. Інформаційні технології та захист даних у медицині. Український журнал медицини, біології та спорту. 2022. Т. 7, №2. С. 45-50.
3. Сидоренко М. Ю. Застосування штучного інтелекту в кібербезпеці медичних систем. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Інформатика та кібернетика. 2021. №3. С. 156-162.

Максим Гвоздь

здобувач освіти

ВСП Кам'янець-Подільський фаховий коледж

НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

Науковий керівник: Людмила Сидорук,

доктор філософії у галузі педагогіки, викладач,

Україна, м. Кам'янець-Подільський

ВИКОРИСТАННЯ ОНЛАЙН-ПЛАТФОРМ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ МАТЕМАТИКИ

У сучасному світі технології відіграють ключову роль у всіх аспектах життя, включаючи освіту. Використання онлайн-платформ для вивчення математики стає дедалі популярнішим серед учнів та студентів. Розвиток цифрових технологій дозволяє застосовувати інноваційні методи для засвоєння математичних знань. Онлайн-платформи пропонують новий підхід до навчання, створюючи інтерактивне середовище, яке адаптується до потреб здобувачів освіти. В умовах дистанційного навчання, яке набуло поширення через пандемію COVID-19, ці інструменти стали незамінними для забезпечення безперервності освітнього процесу [1].

Перевагами використання онлайн-платформ для вивчення математики є доступність, персоналізація навчання, інтерактивність, зворотний зв'язок, різноманітність ресурсів тощо. Онлайн-платформи забезпечують доступ до навчальних матеріалів з будь-якої точки світу. Учні та студенти можуть навчатися в зручний для себе час, не прив'язуючись до розкладу традиційних занять. Багато платформ, зокрема Khan Academy та Coursera, пропонують безкоштовний доступ до матеріалів або пробні версії. Вони використовують алгоритми штучного інтелекту для створення індивідуальних навчальних траєкторій. Наприклад, можуть адаптувати складність завдань відповідно до рівня підготовки користувача, що підвищує мотивацію та ефективність навчання. Багато платформ забезпечують інтерактивний підхід до вивчення математики, використовуючи візуалізації, анімації та інтерактивні вправи. Наприклад, у Desmos можна вивчати графіки функцій у динаміці, змінюючи параметри й спостерігаючи за результатами в реальному часі. На платформах доступні різні формати навчання: відеоуроки, інтерактивні вправи, тести, форуми для обговорення. Завдяки цьому можуть бути корисними для підготовки до стандартизованих тестів, зокрема НМТ [3].

Разом з використанням онлайн-платформ з'являються виклики, адже для роботи потрібен доступ до інтернету та сучасні пристрої. Навчання на онлайн-платформах часто позбавлене живого спілкування з викладачем, що може ускладнювати розуміння складних тем. Відсутність взаємодії також може впливати на мотивацію та залученість до навчання. Онлайн-навчання вимагає високого рівня самостійності та дисципліни. Не всі студенти здатні ефективно організувати свій час і працювати над матеріалами без постійного контролю з боку викладача. Деякі теми з математики потребують більш глибокого практичного застосування, якого важко досягти лише через онлайн-платформи. Наприклад, розв'язання задач у групі або обговорення складних завдань з однолітками вимагають офлайн-спілкування. Не всі онлайн-платформи забезпечують якісний і достовірний навчальний контент. Є ризик зіткнутися з поверхневими матеріалами або неправильними поясненнями [2].

Щоб отримати максимальну користь від онлайн-платформ для вивчення математики, потрібно вибирати платформи відповідно до рівня підготовки,

ознайомившись із відгуками та змістом курсів перед початком навчання. Також важливо встановити чіткий розклад занять. Регулярність навчання допоможе краще засвоїти матеріал. Для ефективного використання онлайн-платформ необхідно комбінувати різні формати навчання: використовувати відео, інтерактивні вправи, тестові завдання та групові обговорення для більш глибокого розуміння. Потрібно аналізувати свої помилки й виправляти їх за допомогою пояснень, доступних на платформі.

Незважаючи на деякі виклики, онлайн-платформи мають значний потенціал для покращення математичної освіти й залучення здобувачів освіти до вивчення математики. Вони надають доступ до якісного навчального контенту, пропонують персоналізовані підходи та забезпечують інтерактивність навчання. Ефективне використання цих ресурсів допоможе здобувачам освіти не лише успішно освоювати навчальний матеріал, а й готуватися до викликів реального життя, які потребують математичних навичок.

Список використаних джерел:

1. MyOwnConference. Онлайн-навчання. URL: <https://myownconference.com/blog/uk/onlajn-navchannya-plyusy-ta-minusy/> (дата звернення: 15.10.2024).
2. Гнатюк О.В. Дистанційне навчання: проблеми, пошуки, виклики. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/728350/1/%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82.pdf> (дата звернення: 6.11.2024).
3. Щербаченко В., Слюсаренко А. Д. Перспективи та виклики розвитку онлайн-освіти в Україні. Socio-Economic Relations in the Digital Society, 2023. 2(48), 84-92. URL : <https://doi.org/10.55643/ser.2.48.2023.496> (дата звернення: 6.11.2024).

Вікторія Лобойко,

здобувач освіти

ВСП «Стрийський фаховий коледж ЛНУП»

Науковий керівник: Лідія Мош,

викладач вищої категорії

ВСП «Стрийський фаховий коледж ЛНУП»

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Сучасний світ є свідком величезного та швидкого технологічного прогресу та розвитку в різних аспектах, якого раніше не було, що зробило нас нездатними обійтися без сучасних технологій у нашому повсякденному житті, незалежно від обставин. Технологічні інновації мають значний вплив на освітні системи на всіх рівнях. Розуміння впливу технологічних інновацій на здобувачів освіти, педагогів і заклади освіти має вирішальне значення для розробки стратегій і методів управління та використання технологій в освітній сфері. Серед найважливіших проблем, які стоять перед освітнім процесом, є здатність опрацювати нові методи навчання та освіти, засновані на навчальному плані та методі навчання, організованому відповідно до теорій навчання, а також здатність підготувати та розробити відповідне творче навчальне середовище, яке сприяє полегшенню і вдосконаленню процесів навчання та викладання, надання їм інтерактивної сторони та правильних інвестицій у їх використання та презентацію. Отже, технології здатні полегшити доступ до знань та інформації дослідників, викладачів і здобувачів

освіти у всіх сферах життя. Бо володіння знаннями та інформацією є головним шляхом до прогресу та процвітання будь-якої нації у світі. «Технологічний підхід характеризує спрямованість педагогічних досліджень на вдосконалення діяльності навчання, підвищення її результативності, інструментальності, інтенсивності. Технологія навчання як упорядкована сукупність і послідовність методів і процесів забезпечує реалізацію дидактичного проєкту і досягнення діагностованого результату. До основних характеристик технологій навчання належать системність, науковість, концептуальність, відтворюваність, діагностичність, ефективність, умотивованість, алгоритмічність, інформаційність» [2, с. 230].

У документах ЮНЕСКО поняття «технологія навчання» визначається як системний метод створення, застосування і визначення всього процесу викладання і засвоєння знань з урахуванням технічних і людських ресурсів і їх взаємодії, що ставить своєю задачею оптимізацію форм освіти. У педагогічній літературі поняття «технологія навчання» і «навчальна технологія» вживають як тотожні. Однак поняття «технологія навчання» є дещо вужчим і означає шлях освоєння конкретного матеріалу в межах певного предмета, теми, питання, а навчальна технологія передбачає розгляд різних технологій навчання. [3, с.171]. Враховуючи, що поняття «технологія» походить від грецького слова технологос і означає «техне» – мистецтво, майстерність, вміння, процес, «логос» – слово, думка. В буквальному перекладі з грецької мови технологія – це мистецтво слова, певний процес. Головне її призначення – отримати гарантований результат. Отже, в технології навчання зміст, методи і засоби навчання знаходяться у взаємозв'язку і взаємообумовленості. Ключовими характеристиками технологій навчання є [1, с. 214]:

1. Концептуальність. Кожна технологія має спиратися на певну наукову концепцію.

2. Системність. Технологія повинна мати такі ознаки системи, як логіку процесу, взаємозв'язок усіх його елементів, цілісність.

3. Керованість, що передбачає можливість цілеутворення, планування, проєктування процесу навчання, поетапної діагностики, варіювання засобів та методів з метою коригування результатів.

4. Ефективність. Технологія має бути ефективною за результатом та оптимальною за витратами, повинна гарантувати цілковите досягнення результату навчання.

5. Відтворюваність. Масою на увазі можливість застосування (повторення, відтворення) технології іншими викладачами в інших навчальних закладах.

6. Коригованість, що передбачає не лише виправлення помилок, а й творчий пошук оптимальних шляхів розв'язання поставлених завдань та підготовку до подальшого застосування технології.

Отже, сучасні технології навчання являють собою синтез здобутків педагогічної науки та практики, поєднання традиційних елементів минулого досвіду і нововведень, що породжені суспільним прогресом, процесами гуманізації та демократизації суспільства. Варто зазначити, що технології навчання, у своєму розвитку пройшли складний послідовний шлях з певними суперечностями, успішними та не зовсім успішними спробами, досягненнями та хибами.

Освіта – це цілеспрямована пізнавальна діяльність людей з отримання знань, умінь та навичок щодо їх вдосконалення. Саме освіта призначена, щоб дати молодому поколінню початкові знання, пришвидшує процес розвитку й становлення людини як особистості, забезпечує формування її світогляду, креативного мислення, духовності, ціннісних орієнтацій і моральних принципів.

Отже, введення сучасних новітніх технологій навчання має впроваджуватись через реформування системи освіти, розробку нових дидактичних і методичних концептуальних засад освіти.

Список використаних джерел:

1. Жигір В. І., Чернега О. А. Професійна педагогіка: навч. посіб. Київ.: ТОВ «Кондор», 2012. 336с.
2. Фіцула, М. М. Педагогіка вищої школи: навчальний посібник. Київ: Академвидавництво, 2006. 352с.
3. Чайка, В. М. Основи дидактики : навчальний посібник. Київ. : Академвидавництво, 2011. 240с.

Савюк Віта

здобувач освіти

*Відокремленого структурного підрозділу фахового коледжу
Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

*Науковий керівник: **Тетяна Павловська**
магістр, викладач вищої категорії
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

ФІЗИЧНА ОБРОБКА ЗОБРАЖЕННЯ: ЯК КОМП'ЮТЕР БАЧИТЬ СВІТ ЗА ДОПОМОГОЮ ЗАКОНІВ СВІТЛА

В показати зв'язок між фізичними принципами світу і комп'ютерною обробкою.

Розглядаючи питання, як комп'ютери використовують фізичні знання про світло для покращення зображення, розпізнавання об'єктів, а також для програм у різних галузях, від медицини, автомобільної промисловості та безпеки. Усі ці процеси не випадкові, а базуються на фундаментальних законах природи, що робить комп'ютерну обробку зображення прикладом глибокої інтеграції фізичних принципів.

Світло і колір є фундаментальними елементами обробки зображення і комп'ютерного зору. Розуміння цих явищ потрібно комп'ютерам "бачити" і правильно інтерпретувати візуальну інформацію. Світло є формою електромагнітного випромінювання, що розширюється у вигляді хвилі, хоча іноді поводить як потік частинок — фотонів. Це відомо, як "підвійність світла", дозволяє світлу проходити крізь деякі матеріали, відбиватися від інших або заломлюватися, що є основою для розпізнавання комп'ютером характеристик різних об'єктів.

- Опис природи світла: що таке фотон, хвильова і квантова природа світла.
- Закони відбиття, заломлення і розсіювання світла.
- Як світло створює кольори і форми, які ми бачимо

Коротке пояснення обробки зображення: як комп'ютери «бачать». В основі обробки зображення лежить концепція перетворення візуальної інформації в цифровий формат, який може бути зрозумілим для комп'ютерів. Коли комп'ютер "бачить" зображення, він фактично розкладає його на безлічі маленьких елементів, названих пікселями. Кожен піксель являє собою одну точку з кольоровою

інформацією, що складається з відтінків червоного, зеленого і синього (RGB) — основних кольорів, з яких можна скласти будь-який колір на екрані.

Процес обробки зображення це багатокроковий процес, що включає перетворення, аналіз та покращення цифрового зображення. Ось основні етапи цього процесу:

- Завантаження зображення
- Попередня обробка
- Перетворення кольорів
- Сегментація
- Аналіз зображення
- Обробка або покращення
- Кодування та збереження
- Інтерпретація або використання

Закони світла мають одну з найважливіших ролей в обробці зображення, адже вони лежать в основі формування зображення, його сприйняття та аналізу.

Обробка зображень і комп'ютерний «зір» виконують ключову роль у багатьох сферах сучасних технологій, забезпечуючи нові можливості для покращення якості життя, підвищення безпеки та автоматизації рутинних завдань. Ось декілька прикладів, де обробка зображення має важливе значення:

У медичній сфері комп'ютерний зір використовується для аналізу медичних зображень, таких як рентген, МРТ, КТ та УЗД. Завдяки спеціальним алгоритмам лікарі можуть швидше та точніше діагностувати захворювання, виявити захворювання, а також відстежити зміни

Застосування технології розпізнавання об'єктів дозволяє підвищити точність діагностики та вирішення в ранньому виявленні захворювань, таких як рак, що зберігає життя без допомоги і знижує витрати на лік.

Системи відеоспостереження, забезпечені технологіями комп'ютерного зору, здатні автоматично розпізнавати обличчя, аналізувати поведінку людей, визначати помітно небезпечні ситуації.

Завдяки комп'ютерному «зору» автомобілі можуть підтримувати безпечну дистанцію, уникати аварій, самостійно паркуватися та адаптуватися до умов руху, що сприяє розвитку безпечного і розумного транспорту.

У сільському господарстві технології обробки зображень допомагають в автоматичному моніторингу стану рослин, виявленні шкідників і хвороб, обґрунтованості контролю вологості та оптимізації полива.

Це дозволяє фермерам підвищити врожайність і зменшити втрати, використовуючи точне землеробство, що забезпечує ефективне використання ресурсів.

Системи комп'ютерного зору допомагають розпізнавати потреби покупців і аналізувати їхню поведінку в магазинах. Це дозволяє оптимізувати розташування товарів, прогнозувати попит та покращити збут товару.

Майбутнє фізики та комп'ютерної обробки зображення тісно пов'язане з розвитком новітніх технологій і підходів, які варто отримувати, аналізувати та обробляти великі об'єми даних з мінімальними витратами часу

З розвитком квантових обчислень фізики можуть використовувати квантові алгоритми для обробки зображення. Квантові комп'ютери здатні значно прискорити розпізнавання зображення та їх реконструкцію за рахунок здатності одночасно обробляти величезну кількість можливих станів.

Машинне навчання вже активно використовується для покращення якості зображення, розпізнавання образів та класифікації об'єктів. У майбутньому можна очікувати, що ці технології будуть удосконалюватися, дозволяючи зменшити кількість помилок у системах, які обробляють складні або зашумлені зображення.

За допомогою нових методів обробки зображення можна отримувати точніші дані з космічних досліджень та експериментів з частинками. Наприклад, аналіз даних з телескопів або прискорювачів часток може допомогти виявити нові явища у фізиці.

Завдяки новим сенсорам і камерам, здатним працювати в різних умовах (наприклад, в дуже низьких або високих температурах, у вакуумі тощо), можна отримувати нове зображення, яке потім буде оброблено за допомогою спеціалізованих алгоритмів.

Таким чином, подальше зображення фізики і комп'ютерної обробки забезпечує багато інноваційних і міждисциплінарних можливостей, які змінюють підходи до досліджень і практичних програм у різних галузях.

Фізика та комп'ютерна обробка зображення відкривають нові горизонти для того, щоб комп'ютери не тільки «бачили», а й «зрозуміли» світ навколо нас. Завдяки фізичним законам та принципам, таким як оптика, квантова механіка, а також новітнім досягненням в області штучного інтелекту та машинного навчання, комп'ютери можуть лише знімати та аналізувати зображення, а також робити висновки, приймати рішення.

Список використаних джерел:

1. Пічугін М.Ф., Канкін І.О., Воротніков В.В. Комп'ютерна графіка. 2013. С.346.
2. Голованчук А.Ф., Кепко О.І., Чумак Н.М. Інженерна та комп'ютерна графіка. 2021. С. 160
3. Марценко В.В. Комп'ютерна графіка. Навчальний посібник. 2009. С. 343

Діана Юрчук,

здобувач освіти

Кам'янець-Подільського

медичного фахового коледжу

*Науковий керівник: **Наталія Чернецька,***

спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист,

Україна, м. Кам'янець-Подільський

ІНТЕГРАЦІЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРИРОДНИЧІ НАУКИ: ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Інтеграція цифрових технологій у природничі науки є важливою складовою сучасного етапу розвитку освіти та науки загалом. Цифрові технології, завдяки своїй здатності автоматизувати складні процеси, забезпечувати доступ до великих обсягів даних та створювати нові форми взаємодії, відкривають широкі можливості для покращення якості навчання і наукових досліджень. Їх використання в природничих науках дозволяє не лише оптимізувати існуючі методи навчання, але й радикально змінити підходи до вивчення природних явищ, експериментальних досліджень та наукової комунікації.

Один із найбільш значущих аспектів цифровізації в природничих науках — це використання віртуальних лабораторій і симуляцій, які дозволяють студентам і

науковцям проводити експерименти в умовах, що максимально наближені до реальних, без необхідності мати фізичні ресурси чи створювати спеціалізовані лабораторії. Наприклад, віртуальні симуляції в хімії дозволяють проводити експерименти з реакціями, що могли б бути складними або небезпечними в реальному житті, а в біології — моделювати поведінку клітин або екосистем в умовах, які неможливо відтворити в природі. Це дає можливість не лише знизити витрати на матеріали, але й створити умови для навчання з використанням різноманітних сценаріїв, що значно розширює горизонти пізнання [2].

Іншою важливою сферою є використання цифрових платформ для збору, збереження і аналізу великих обсягів даних, що дозволяє значно прискорити наукові дослідження. Наприклад, в екології або біології велика кількість даних, що стосуються стану навколишнього середовища або біорізноманіття, може бути зібрана через датчики, дрони або мобільні додатки, а потім оброблена за допомогою алгоритмів машинного навчання для виявлення закономірностей і тенденцій. Це дозволяє не тільки покращити точність досліджень, але й дає змогу вченим отримувати інформацію в реальному часі, оперативно реагуючи на зміни в навколишньому середовищі.

Цифрові технології також змінюють сам процес викладання і навчання природничих наук. Використання інтерактивних підручників, онлайн-курсів, електронних лабораторних робіт допомагає зробити навчальний процес більш динамічним і доступним. Наприклад, студенти можуть взаємодіяти з 3D-моделями молекул або організмів, що дозволяє краще зрозуміти складні біологічні або хімічні процеси. Онлайн-платформи надають можливість навчатися в будь-який час і з будь-якої точки світу, що робить освіту більш доступною, знижуючи бар'єри для студентів з віддалених чи малозабезпечених регіонів [1].

Однак, незважаючи на численні переваги, інтеграція цифрових технологій у природничі науки стикається з кількома суттєвими проблемами. По-перше, необхідність значних фінансових вкладень у створення та підтримку цифрових інструментів, програмного забезпечення та інфраструктури залишається важливим викликом для багатьох освітніх закладів, особливо в країнах з обмеженими ресурсами. Більше того, для ефективного використання таких технологій потрібно навчати викладачів, оскільки багато педагогів не мають необхідних навичок роботи з новітніми цифровими інструментами.

По-друге, існують проблеми з інтеграцією нових технологій у вже існуючі навчальні плани та методики. Важливо не тільки забезпечити доступ до сучасних інструментів, але й адаптувати їх до конкретних навчальних цілей, що вимагає великих зусиль від педагогів і адміністрації. Іноді традиційні підходи до навчання не можуть швидко змінитися, що створює труднощі для ефективного впровадження цифрових технологій [3].

Ще однією проблемою є забезпечення рівного доступу до цифрових технологій для всіх студентів. Не всі учні мають рівний доступ до сучасних гаджетів, стабільного інтернет-з'єднання чи програмного забезпечення, що може сприяти посиленню нерівності в освіті, особливо в країнах з менш розвинутою інфраструктурою.

Перспективи розвитку цифрових технологій у природничих науках дуже обнадійливі. Вони сприяють не лише покращенню якості освіти, а й можуть бути застосовані для вирішення глобальних наукових та екологічних проблем. Розвиток штучного інтелекту та машинного навчання дозволяє науковцям створювати більш точні моделі природних явищ, що в майбутньому може допомогти в боротьбі з

кліматичними змінами, вирощуванні їжі або в медичних дослідженнях. Технології можуть також допомогти в розвитку так званих «розумних» лабораторій, де автоматизація та інтелектуальні системи оптимізують проведення досліджень і скорочують час, необхідний для отримання результатів [2].

Враховуючи швидкий розвиток цифрових технологій, майбутнє інтеграції таких інструментів у природничі науки виглядає дуже перспективно. Однак для повної реалізації їхнього потенціалу необхідно продовжувати вирішувати питання фінансування, підготовки кадрів та доступу до технологій, що забезпечить максимальний ефект від використання цифрових інструментів у навчанні і наукових дослідженнях.

Список використаних джерел:

1. Бородкіна І., Бородкін Г. Шляхи забезпечення доступності веб-ресурсів для людей з обмеженими можливостями. Імплементация європейських стандартів в українські освітні дослідження. *Збірник матеріалів конференції УАДО*. 2019. №6. С. 25-28
2. Гевко І. В. Інклюзивна освіта в Україні. Сучасний стан проблеми розвитку. *Науковий вісник МНУ ім. В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2019. № 3. 52-58.
3. Гевко І.В. Значення інноваційних технологій при здійсненні інклюзивної освіти. *Педагогічний альманах*. 2018. № 37. С. 236-240.

СЕКЦІЯ 7. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ГУМАНІТАРНИХ НАУК У СУЧАСНОМУ ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ

Дар'я Аксененко

Студентка 2 курсу філологічного факультету.

Науковий керівник: Олена Тютюнник.

Кандидат філософських наук, доцент кафедри педагогіки та методики викладання іноземних мов

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка, м. Чернігів, Україна.

МОВНА ПОЛІТИКА У СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ ОСВІТНИХ ЗАКЛАДІВ

Наразі мовне питання в Україні є дуже актуальною темою, особливо в контексті збереження та підтримки української мови як статусу державної.

Метою дослідження є дослідити як мовна політика впроваджується у закладах освіти. В основній частині розкрито такі питання: мовна політика в Україні та її вплив на якість освіти, права меншин в навчальних закладах, роль педагогів в реалізації мовної політики як фактор соціальної адаптації, мовна політика в контексті глобалізації. Ключовими поняттями є глобалізація, мовна політика, соціальна адаптація.

Мовна політика в Україні.

Володимир Яворівський, відомий письменник, політик, громадський діяч, говорив: «Буде держава - буде й мова». Саме мова ототожнюється з нацією та державою. Мовна політика в Україні має особливе значення через історичні обставини і культурне розмаїття. Україна протягом століть була у складі різних імперій Росії, Австро-Угорщини, Польщі та Румунії, тому на певних територіях України державними мовами були угорська, польська, німецька, російська. Отже мовна політика – це комплекс державних заходів щодо розв'язання питань розвитку державної мови та мов меншин у соціумі, країні. «Державною мовою України є українська мова. Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування українською мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України»[1]. Також Україна гарантує розвиток та захист мов національних меншин. Держава сприяє вивченню мов міжнародного спілкування. Саме держава зобов'язана підтримувати та зміцнювати духовні зв'язки українців, які проживають за межами України. Підготовка в Україні україномовних кадрів вищої кваліфікації для підтримки української мови та культури в діаспорі на українських етнічних землях. Створювати україномовні класи та школи, бібліотеки, театри тощо.

Мовна політика і права меншин.

Історично так склалося, що на території України проживають численні національні меншини. Це росіяни, білоруси, кримські татари, угорці, румуни, євреї, молдавани та представники інших етнічних спільнот - це вірмени, грузини, азербайджанці. Мовна політика України - це балансування між підтримкою рідних мов меншин та вивченням української мови як державної. Освітні установи перейшли на українську мову викладання, що спричиняє певний опір серед національних меншин румунів, угорців та інших і обмежує можливості використовувати рідну мову меншин в органах влади, освіті, медіа. Саме на законодавчому рівні меншини можуть мати школи, де деякі предмети викладають

на рідній мові і частина предметів викладається державною українською мовою. І саме процес децентралізації в Україні дає меншинам активно просувати свої права у прийнятті рішень щодо мови навчання на локальному рівні, в межах своїх громад, що допомагає зберегти мову та культуру меншин. Підготовка педагогів та мотивація, уміння інтегрувати нові технології до навчального процесу. Педагог повинен добре розуміти культурні особливості різних національностей, толерантним до потреб кожного учня у багатокультурному класі. Залучати учнів усього класу до обговорення тем, дискусій, групових проєктів сприяти взаємодії учнів з різними культурними походженням. Знання мов національних меншин налагодить контакт учня з вчителем. Освітні заклади, що враховують багатомовність своїх учнів, розвивають толерантність та культурне розуміння етнічних меншин.

Мовна політика як фактор соціальної адаптації.

Вивчення державної мови в школах та вищих навчальних закладах сприяє адаптації молоді. Вивчення державної мови полегшує комунікацію між різними регіонами та соціальними верствами населення нашої держави. Знання українською мовою з дитинства допомагає молоді адаптуватися та мати рівні можливості для всіх учнів і студентів, що в подальшому посприяє кар'єрному зростанню та професійній реалізації, допомагає чітко розуміти свої права та обов'язки. Брати активну участь у громадському, політичному та економічному житті держави. Володіння державною мовою незалежно від походження громадянина сприяє соціальній адаптації і згуртованості у суспільстві, зберегти єдність держави.

Роль родини та педагогів у реалізації мовної політики.

Родина має грандіозний вплив на реалізацію мовною політики. Перші мовні навички дитина отримує саме в родині. Читання книг, спільне обговорення різних фільмів, використання медіа-ресурсів, ігор, пісень покращують мовні навички дитини. Насамперед через спілкування з рідними дитина вчиться рідній мові та долучається до культурних традицій свого роду. Саме тут формується основа мовної компетенції, важливо, щоб батьки спілкувались з дитиною культурно і грамотно. Сучасні батьки мотивують дитину до вивчення іноземних мов та заохочують до навчання в контексті глобалізації. Педагог навчає правилами мовлення, граматиці, орфографії, культурі спілкування. Компетентний педагог прививає любов до літератури, рідної мови та іноземної літератури. Якраз педагог через інтерактивні методи навчання, конкурси, проєкти, гру може зацікавити дитину у вивченні іноземної мови що впливає на культурний кругозір учня. Родина та компетентні педагоги мають взаємодоповнюючий вплив на формування мовного середовища. А саме формування комунікативних навичок, вивчення рідної та іноземних мов, толерантне ставлення до різних мов світу. Комплексний підхід родини та педагогів мають вирішальне значення для успішного впровадження мовної політики в освіті.

Мовна політика в контексті глобалізації.

Глобалізація сприяє поширенню українською мови за кордоном. Це пов'язано з тим, що українці все частіше виїжджають за кордоном на навчання, роботу та відпочинок (Мельничук 2021 с.146-147) [2]. Негативний вплив глобалізації на розвиток українською мови. Англійська мова як міжнародна мова частіше використовується для спілкування з іноземцями. Є загроза, що українська мова буде поступово витіснена англійською (Бобир 2018 с.22-23) [3]. У свою чергу українська

мова змінюється та адаптується, словниковий склад якої збагачується завдяки впливу іноземної мови та культури. Глобалізація цифрові технології призвели до розвитку інтернету що налічує велике англomовне середовище. Англійська мова стала домінуючою в спілкуванні в сферах технологій бізнесу науки культури. Ця іноземна мова стає необхідною для кар'єрного успіху. Українські заклади освіти що готують студентів до роботи за кордоном чи хочуть мати міжнародну акредитацію переходять на англійську мову викладання. Існує певний попит на міжнародні освітні програми. Молодь більш орієнтована на англomовний контент. Глобалізація змушує шукати баланс між необхідністю вивчати міжнародні мови, бути конкурентноспроможними громадянами у світі, знати своє національне коріння рідну мову. Т.Г. Шевченко вважав, що знання роблять людину вільною. Він писав:

Учітесь, читайте,
І чужому научайтесь,
Й свого не цурайтесь...

Висновок: Провівши дослідження, я зрозуміла, що мовне питання в Україні політизоване, яке додає труднощів створити єдину мовну політику. Потрібно враховувати політичні, історичні, соціальні особливості України. На мій погляд, недостатнє фінансування освіти, нестача кваліфікованих викладачів, невіршені всі законодавчі аспекти, якість підручників та навчальних матеріалів. Доступність підручників на державній мові та мовах меншин. Ці фактори повною мірою не дають реалізувати мовну політику у закладах освіти.

Список використаних джерел:

1. 3.6.1 Державна мова. Стаття 10 Конституції України.
2. Кобякова І., Аліфіровець М., Шинкаренко Д. Вплив глобалізації на розвиток української та англійської мови. Актуальні питання гуманітарних наук. Вип. 72, том 2, 2024. С. 179. URL: http://aphn-journal.in.ua/archive/72_2024/part_2/28.pdf
3. Кобякова І., Аліфіровець М., Шинкаренко Д. Вплив глобалізації на розвиток української та англійської мови. Актуальні питання гуманітарних наук. Вип. 72, том 2, 2024. 179 с. URL: http://aphn-journal.in.ua/archive/72_2024/part_2/28.pdf
4. Тарас Марусик. 30 років Незалежності: Мовні акти які змінюють Україну. Київ 2021.
5. Ющик І.Н. Мова - найбільший скарб. Львів 2020
6. Радевич-Винницький Я., Іванишин В. Мова і нація. Львів 2012.
7. Масенко Л. Конфлікт мов та ідентичностей у пострадянській Україні. Київ 2020.
8. Київського національного лінгвістичного університету. Філологія вип. 12 С. 11-17.
9. Погиба Л.Г., Грибіниченко Т.О., Голіченко Л.М. «Українська мова фахового спрямування». Київ 2011.

Арсеній Карбунарь,

здобувач освіти

Кам'янець-Подільського

медичного фахового коледжу

Науковий керівник: Ігор Криворучко,

спеціаліст I кваліфікаційної категорії, викладач,

Україна, м. Кам'янець-Подільський

ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ ЯК ВІДПОВІДЬ НА СОЦІАЛЬНІ ВИКЛИКИ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ТА ПРАКТИКИ

Інклюзивне навчання сьогодні є важливим аспектом освітніх систем багатьох країн, оскільки воно відповідає на численні соціальні виклики, пов'язані з нерівністю доступу до якісної освіти для всіх груп населення. Це особливо актуально в умовах глобалізації, коли освіта стала важливим фактором соціальної мобільності, економічного розвитку і міжкультурного взаєморозуміння. Інклюзивне навчання – це підхід, що передбачає інтеграцію учнів з різними фізичними, психологічними, інтелектуальними та соціальними потребами в загальний навчальний процес, забезпечуючи їм рівні можливості для розвитку і самореалізації.

Одним із основних соціальних викликів, на які відповідає інклюзивне навчання, є дискримінація та соціальна ізоляція людей з обмеженими можливостями. У традиційних освітніх системах учні з особливими потребами часто потрапляють у ситуацію маргіналізації, коли вони отримують або обмежений доступ до освіти, або зовсім позбавлені такої можливості. Інклюзивне навчання не лише дозволяє учням з обмеженими можливостями здобувати знання на рівних з іншими учнями, а й сприяє зміні соціальних стереотипів щодо таких людей. Це допомагає створити більш справедливе і толерантне суспільство, де кожен має шанс на реалізацію свого потенціалу [1].

Інклюзивне навчання також є важливим інструментом боротьби з соціальною нерівністю, оскільки забезпечує рівний доступ до освіти для дітей з різних соціальних, культурних і економічних середовищ. Зокрема, учні з малозабезпечених родин або з різних етнічних груп часто стикаються з бар'єрами у доступі до якісної освіти через фінансові або культурні труднощі. Інклюзивний підхід дозволяє навчальним закладам адаптувати свої програми та ресурси таким чином, щоб забезпечити максимальні можливості для таких учнів, створюючи умови для їхнього соціального та культурного включення в навчальне середовище.

Сучасні підходи до інклюзивного навчання передбачають використання інноваційних методик та технологій, які дозволяють адаптувати навчальний процес до потреб кожного учня. Зокрема, важливою складовою інклюзивного навчання є персоналізація освіти. Це означає, що навчальний процес пристосовується до індивідуальних потреб і можливостей учнів. Використання сучасних освітніх технологій, таких як адаптивні навчальні платформи, онлайн-ресурси та спеціалізовані програми, допомагає забезпечити рівний доступ до навчання для всіх. Наприклад, учням з порушеннями слуху можуть бути запропоновані відеоуроки з субтитрами, учням з порушеннями зору – матеріали у форматі аудіо або з використанням тактильних методів, а учням з особливими потребами в розвитку – спеціалізовані вправи та завдання [3].

У цьому контексті, важливим елементом є не лише адаптація навчальних матеріалів, але й зміна підходів до оцінювання та оцінки результатів навчання. В

інклюзивному навчанні не йдеться про те, щоб усі учні досягали однакових результатів у традиційних формах тестування. Замість цього акцент робиться на виявленні індивідуальних досягнень кожного учня, на розвитку його особистісного потенціалу, уміння працювати в команді та комунікувати з іншими. Оцінка в інклюзивному навчанні має бути гнучкою і враховувати не лише академічні досягнення, а й соціальні навички та емоційний розвиток.

Практики інклюзивного навчання також передбачають значну роль вчителів як фасилітаторів навчального процесу, що вимагає від них високої професійної підготовки та емоційної зрілості. Вчителі повинні бути готові працювати з різними категоріями учнів, враховувати їхні індивідуальні потреби та створювати в класі атмосферу підтримки і взаємоповаги. Вони мають вміти використовувати різноманітні методики, включаючи активні форми навчання, кооперативні техніки, а також інтеграцію технологій для досягнення кращих результатів. Важливо, щоб педагоги мали навички розпізнавання і корекції труднощів у навчанні, були здатні працювати з учнями з особливими потребами і підтримувати їх у розвитку соціальних і емоційних компетенцій [2].

Один з основних викликів, з яким стикаються інклюзивні освітні системи, – це забезпечення необхідних ресурсів і створення інклюзивного фізичного середовища. Школи та університети повинні бути обладнані відповідно до вимог інклюзивності: пандуси для людей з обмеженою мобільністю, спеціалізовані аудиторії, обладнані для роботи з дітьми з різними потребами. Однак, для того щоб цей підхід був ефективним, важливо, щоб інклюзивність не обмежувалася лише фізичними умовами, а охоплювала і соціальні аспекти, створюючи культуру підтримки, толерантності та взаємоповаги серед усіх учасників навчального процесу.

Загалом, інклюзивне навчання є потужним засобом для подолання соціальних бар'єрів та нерівності в освіті. Він створює умови для розвитку кожного учня незалежно від його особливостей, сприяє формуванню більш рівноправного та справедливого суспільства, де кожен має рівні можливості для самореалізації. Інклюзивне навчання не тільки змінює життя окремих учнів, а й впливає на розвиток суспільства в цілому, формуючи у ньому культуру взаємоповаги та соціальної згуртованості.

Список використаних джерел:

1. Бойчук Ю. Д., Бородіна О. С., Микитюк О. М. Інклюзивна компетентність майбутнього вчителя основ здоров'я: монографія. Харків : ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, 2015. 117 с.
2. Закон України Про освіту від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 10.11.2024)
3. Засенко В., Колупасва А. Діти з особливими потребами: пріоритетні напрями державної політики України в галузі освіти, соціального захисту й охорони здоров'я. Особлива дитина: навчання і виховання. 2014. № 3. С. 20–29.

Софія Карнаух

студентка 2 курсу

філологічного факультету Національного університету

«Чернігівський колегіум» ім. Т. Г. Шевченка

Науковий керівник: **Олена Тютюнник**

доцент

ПРОБЛЕМИ МІЖКУЛЬТУРНОГО СПІЛКУВАННЯ В СУЧАСНОМУ ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ

Міжкультурне спілкування є важливою складовою сучасного глобалізованого світу, де культурні межі дедалі стираються, а міжнаціональні взаємодії стають усе більш інтенсивними. У такому контексті здатність ефективно спілкуватися з людьми з різних культур є необхідною як для особистого розвитку, так і в науці. Глобалізація відкрила нові можливості для технологій і соціальних мереж, водночас породжуючи виклики, пов'язані з культурними відмінностями, які можуть стати бар'єрами в спілкуванні.

Однією з основних проблем є мовні та невербальні бар'єри, які виникають при взаємодії між людьми з різних культур. Невербальна комунікація, така як жести, міміка, тон голосу, має різні значення в різних культурах і може призводити до непорозумінь. Той самий жест або вираз обличчя, який у одній культурі може виражати дружлюбність або підтримку, в іншій може бути сприйнятий як неповага чи агресія, тому важливо враховувати культурні контексти та адаптувати свою комунікацію для зменшення ризику непорозумінь.

Успішне міжкультурне спілкування потребує розуміння і прийняття різноманіття культурних норм і цінностей. Ключовим аспектом є розвиток культурної компетентності, що включає вміння розпізнавати, поважати та правильно інтерпретувати різноманітні культурні особливості. В такому випадку, міжкультурне спілкування не тільки сприяє особистому розвитку, але й стає важливим фактором успіху в глобалізованому світі, де ефективне взаєморозуміння між культурами є запорукою миру.

Бар'єри міжкультурного спілкування включають мовні, соціокультурні та психологічні відмінності, які можуть ускладнити взаєморозуміння. Мовні бар'єри виникають не лише через різницю в лексиконі, але й через граматичні структури, інтонацію та стиль спілкування, що впливають на точність передачі думки. Соціокультурні відмінності стосуються різних норм і практик, таких як традиції, правила етикету та ставлення до родини, що може створити труднощі в міжкультурному обміні. Психологічні бар'єри, зокрема упередження та стереотипи, також можуть стати на заваді ефективному спілкуванню між людьми з різних культур. Крім того, важливу роль відіграє невербальна комунікація, де один і той самий жест або вираз обличчя можуть мати різні значення в різних культурах. Жест, що сприймається як ввічливий в одній культурі, може бути трактований як неповага в іншій і може призводити до непорозумінь в комунікації між людьми з різних культур [1]. Отже, для подолання бар'єрів міжкультурного спілкування важливо розвивати культурну обізнаність, усвідомлювати відмінності у мовних, соціокультурних і психологічних аспектах та бути відкритими до сприйняття іншої точки зору, що сприятиме ефективному та гармонійному спілкуванню між представниками різних культур.

Для мінімізації цих бар'єрів важливим є розвиток культурної компетентності. Це вміння правильно інтерпретувати культурні особливості інших народів та

адаптувати свою поведінку відповідно до цих норм. Культурна компетентність допомагає знизити рівень непорозумінь, що виникають під час спілкування, та сприяє ефективній взаємодії в особистих і професійних стосунках. У сучасному світі, де глобалізація та міжнародна торгівля набувають все більшого значення, знання мов та культурних практик інших країн є ключовими для успіху. Зрозуміти і правильно реагувати на культурні особливості допомагає створити гармонійні стосунки і сприяє розвитку бізнесу та міжнародних зв'язків [2]. Таким чином, розвиток культурної компетентності є важливим інструментом для подолання бар'єрів міжкультурного спілкування, оскільки дозволяє правильно інтерпретувати культурні особливості та адаптувати свою поведінку.

Віртуальне спілкування через текстові повідомлення або відеоконференції часто обмежує можливість коректно інтерпретувати невербальні сигнали, що може стати причиною непорозумінь. Хоча технології сприяють розвитку міжкультурного діалогу, важливо розуміти їхні обмеження та використовувати їх таким чином, щоб мінімізувати ці проблеми. У зв'язку з цим важливо навчати людей ефективно використовувати технології для розвитку культурної компетентності та налагодження ефективного міжкультурного діалогу в умовах глобалізації [2]. Отже, технології та соціальні медіа відкривають нові можливості для міжкультурного спілкування, але водночас ставлять виклики, пов'язані з обмеженням невербальної комунікації. Для досягнення ефективного міжкультурного діалогу важливо навчати людей правильному використанню технологій, враховуючи їхні обмеження, з метою розвитку культурної компетентності в умовах глобалізації.

У сучасному глобалізованому світі проблеми міжкультурного спілкування стали ще більш актуальними через інтенсивну інтеграцію та взаємодію між різними культурами. Глобалізація відкриває нові можливості для міжнародних контактів у освіті та культурних обмінах, але водночас приносить і виклики, пов'язані з розумінням культурних відмінностей. Мовні та невербальні бар'єри можуть призвести до серйозних непорозумінь, що, в свою чергу, ускладнює взаємодію та ефективне співробітництво між людьми з різних культур. Важливим кроком у подоланні цих бар'єрів є розвиток культурної компетентності, що дозволяє краще розуміти і адаптуватися до особливостей інших культур, що є необхідною умовою успішної комунікації.

Технології, зокрема інтернет і соціальні медіа, відіграють двояку роль у міжкультурному спілкуванні: з одного боку, вони значно полегшують взаємодію і зменшують відстань між культурами, а з іншого — можуть створювати нові виклики, зокрема через обмеження невербальних сигналів у віртуальному середовищі. Однак ці інструменти також можуть бути використані для розвитку культурної компетентності, за допомогою онлайн-освіти та міжнародних платформ, що сприяють глибшому розумінню культурних особливостей. Отже, успішне міжкультурне спілкування потребує комплексного підходу, включаючи навчання, взаємоповажність та здатність адаптуватися до нових культурних контекстів.

Список використаних джерел:

1. Arabes Unidos. Non-verbal barriers to effective intercultural communication <https://www.redalyc.org/articulo.oa?id=27962050034>
2. Effect of globalization on international trade <https://medium.com/@ModulTrade/effect-of-globalization-on-international-trade-2bcc873dd121>

Аліна Карпеко,

*здобувач освіти Національного університету
"Чернігівський колегіум" імені Т.Г. Шевченка*

Науковий керівник: Олена Тютюнник,

кандидат філософських наук,

*доцент кафедри педагогіки та методики викладання іноземних мов
Україна, м. Чернігів*

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО ВИХОВАННЯ У НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Анотація: У нашому дослідженні визначаються психолого-педагогічні особливості полікультурного виховання в контексті Нової Української Школи, зорієнтованого на виховання особистості, здатної ефективно діяти в умовах полікультурного середовища. Зокрема, розглянуто принципи й методи формування міжкультурної компетентності. Підкреслюється важливість врахування психологічних аспектів у процесі виховання. Окрему увагу приділено розгляду методів навчання, які сприяють інтеграції змісту полікультурних культур у навчальні програми та враховують потреби сучасної молоді в глобалізованому світі. Зазначено, що полікультурне виховання вважається важливим засобом підготовки учнів до успішної взаємодії з іншими культурами, оскільки воно формує їхню громадську свідомість і здатність працювати разом у глобальному суспільстві.

Ключові слова: полікультурне виховання, міжкультурна компетентність, глобалізація, шкільна освіта.

Вступ. У сучасному суспільстві, що швидко змінюється під впливом глобалізації, парадигма освіти потребує переосмислення та інноваційних підходів до виховання нового покоління. Важливою складовою такого підходу є полікультурна освіта у Новій Українській Школі, яка має на меті сприяти міжкультурній комунікації та розвивати здатність розуміти та співпрацювати один з одним у різноманітному культурному середовищі. Відтак, система освіти повинна відповідати викликам сучасності, надаючи молоді навички, що не лише сприяють академічному розвитку, але й забезпечують глибоке розуміння особливостей культур, толерантність та відкритість до сприйняття інших точок зору.

Реалії мультикультурного середовища вимагають від учнів здатності адаптуватися до різних культурних контекстів, поважаючи їхню індивідуальність і визнаючи їхнє право на культурну самобутність. Цей виклик є особливо важливим в українському суспільстві, де культурне розмаїття вимагає гармонійної взаємодії. Полікультурна освіта в Новій Українській Школі допомагає учням розвивати не лише соціальні навички, а й емоційно-психологічну здатність адаптуватися до змін та запобігати конфліктам на ґрунті культурних відмінностей. Таким чином, важливість полікультурної освіти в Новій українській школі визначається неохідністю інтеграції гуманістичних цінностей у сучасну систему освіти.

Ступінь дослідженості. Полікультурний підхід до виховання є предметом численних досліджень як українських, так і зарубіжних науковців. Роботи таких авторів, як Джеймс Бэнкс «Cultural Diversity and Education» [1] та Глорії Ладсон-Білінгс «Dictionary of Multicultural Education» [2], присвячені аналізу глобальних змін та роль освіти у вихованні міжкультурної поваги. Їхні праці акцентують увагу та тому, що полікультурна освіта здатна сприяти формуванню толерантності, взаємоповаги, а також запобігти виникненню культурних бар'єрів, які часто призводять до соціальної нерівності. Цими питаннями займалися також інші

дослідники, які підкреслили значення полікультурного підходу у формуванні освітнього середовища.

В українській науковій спільноті полікультурне виховання розглядається як одна з пріоритетних задач освітнього процесу в Новій Українській Школі, особливо в умовах посилення глобалізаційних тенденцій. Підходи до полікультурної освіти досліджувалися у працях таких українських вчених, як Н. Гончаренко, яка акцентує увагу на психологічних аспектах виховання, та О.Василенко, що досліджує педагогічні стратегії інтеграції міжкультурного змісту в освітній процес.

Метою даного дослідження є вивчення психолого-педагогічних особливостей полікультурного виховання в Новій Українській Школі та розробка рекомендацій для підвищення ефективності міжкультурного навчання, що сприяє формуванню толерантності та культурної відкритості серед молоді.

Завданнями роботи є:

- Розглянути теоретичні основи та принципи полікультурного виховання у сучасному освітньому процесі.
- Визначити психолого-педагогічні особливості, що сприяють розвитку міжкультурної компетентності у школярів.
- Проаналізувати методи та підходи, які підтримують інтеграцію полікультурних цінностей в навчальній програмі.
- Розробити рекомендації для ефективного застосування полікультурного підходу в освітньому середовищі, враховуючи потреби сучасної молоді.

Вклад основного матеріалу.

Полікультурне виховання в Новій Українській Школі є важливим компонентом сучасного освітнього процесу, орієнтованим на формування у школярів готовності до взаємодії з представниками різних культур. Однією з ключових особливостей цього підходу є розвиток міжкультурної компетентності, яка передбачає знання про інші культури, вміння ефективно комунікувати з носіями інших культурних традицій. У сучасному світі, де культурні кордони стають дедалі прозорішими, така компетентність є надзвичайно важливою для особистісного та соціального розвитку.

Одним із завдань НУШ є створення середовища, в якому толерантність, взаємоповага та культурний плюралізм стають основоположними цінностями. Задля цього у програмах НУШ інтегруються культурно різноманітні матеріали, що включають інформацію про історію, традиції та культурні особливості різних народів.

Полікультурне виховання ґрунтується на психолого-педагогічних методах, враховує вікові та індивідуальні особливості дітей, сприяє соціалізації та розвитку особистісних якостей. До таких методів належать інтерактивні підходи – рольові ігри, дискусії, проектна робота та інші форми групової діяльності, які допомагають учням не лише краще зрозуміти інші культури, а й навчитися ефективно працювати у команді, де кожен може мати власний культурний досвід та бачення.

Важливим елементом є також підготовка вчителів до роботи в полікультурному середовищі. Підвищення їхньої міжкультурної компетентності, знання основ культурології та соціальної психології дозволяє педагогам краще розуміти культурні особливості учнів та ефективно вирішувати можливі конфліктні ситуації. Відтак, тренінги, семінари та професійна підготовка педагогів є необхідними заходами для реалізації полікультурного виховання у школі.

Крім того, ефективне полікультурне виховання потребує комплексного підходу, що включає не лише традиційні форми навчання, а й позакласну діяльність, таку як

обмінні програми, культурні заходи, конкурси, що дозволяють школярам безпосередньо знайомитися з представниками інших культур. Така практика сприяє розвитку у молоді глибшого розуміння культурного різноманіття та сприйняття його як природної та позитивної частини суспільства.

Висновки:

Психолого-педагогічні особливості полікультурного виховання у Новій Українській Школі є важливим фактором для розвитку особистості учнів у контексті глобалізації та культурної інтеграції.

Інтеграція полікультурного підходу в навчальні програми вимагає уваги до специфічних психологічних аспектів навчання, що допомагає врахувати індивідуальні потреби та особливості учнів. Це дозволяє створити більш комфортне і ефективне навчальне середовище, яке стимулює розвиток емпатії, відкритості до інших культур і здатності до конструктивної комунікації.

Отже, полікультурне виховання у НУШ не лише підвищує якість освіти, але й формує соціально відповідальних громадян, які здатні до продуктивної взаємодії у різноманітному і змінному світі.

Список використаних джерел:

1. Бэнкс, Джеймс А. Cultural Diversity and Education. Boston: Allyn and Bacon, 2008.
2. Ладсон-Біллінгс, Глорія. Dictionary of Multicultural Education. Westport, CT: Greenwood Press, 1999.
3. Пендер, Дебора Л. "Multicultural Education: Issues and Perspectives."

Ірина Коваленко,

здобувач освіти

КЗ КОР «Обухівський медичний фаховий коледж»

науковий керівник: Віра Редькіна,

викладач, Україна, м. Українка

Non tam praeclarum est scire Latine? Quam turpe nescire. Cicero

Не так почесно знати латину, як ганебно не знати її! Цицерон

ЛАТИНА - МОВА ОКРЕМИХ ВИСЛОВІВ ТА ТЕРМІНІВ.

ЧИ НАСПРАВДІ ЦЕ МЕРТВА МОВА?

Якщо не кожен з нас вчив, тоді принаймні кожен з нас чув латину до вступу в коледж. Справді LINGUA LATINA (Латинська мова) своїми термінами та запозиченнями проникла практично в усі сучасні мови світу! В українській мові є чимало так званих латинізмів, для прикладу, це слова: абітурієнт, студент, університет – всі пішли з латині. Так само сотні інших слів: аматор, арешт, артикул, гонор, гумор, герб, календар, конституція, матеріал, окуляри, оренда, термін, фальш, культура, депутат, депресія, аспірин, вірус, фортуна та інші. Часто латинські слова – це терміни на позначення якихось наукових, військових, морських чи інших галузевих справ.

Якщо раніше, у часи Римської імперії та Середньовіччя, латинська була мовою освіти (пісня «Gaudeamus» (лат.) («веселімося») – досі є універсальним студентським гімном), діловодства, католицької церкви та загалом культури, то в наш час – це мертва мова, яку студенти вивчають і здебільшого швидко забувають... Та й з року в рік в університетах, інститутах, коледжах дедалі менше часу

приділяють цій давній мові, шораз менше спудеїв можуть пояснити, що ж буквально означає «alma mater»? Відповідь проста – «мати годувальниці», себто алегорично університет. Alma mater – «мати-годувальниця» (стосовно університету, у якому навчався), напис на головному корпусі Київського медичного університету. Статуя «Альма-матер», скульптор Маріо Корбел, знаходиться на вході до Гаванського університету в Кубі.

Сьогодні латину вивчають лише фармацевти, медики та реставратори мистецького напрямку. Для перших – це обов'язково, а для інших – за вибором. Раніше також латини навчали ще спеціалістів із документознавства. Для фармацевтів, медиків – це вузькоспеціалізований курс, який пов'язаний з різними хімічними та медичними термінами. Натомість у реставраторів більше простору для навчання.

Часом буває й таке, що ми можемо побачити у когось тату на латині, для прикладу, «ars longa, vita brevis» («життя коротке, мистецтво вічне»), «carpe diem» («лови день») і потім думаємо про них, і в результаті ми досліджуємо той чи інший вислів, тобто, звідки походить, як виник і так далі, але іноді і того не знаємо і не цікавимось так, як і про надписи на одязі...

Латинська мова і до сих пір є потужним інструментом, допоміжним засобом для вивчення сучасних європейських мов. Дуже багато мов світу базуються на латині, мають запозичену лексику. Опанувавши латину, можна з легкістю вивчити багато інших мов.

Хоча з року в рік латина дедалі більше відходить у минуле й упереваж цікавить лиш істориків та філологів, однак знання цієї мови є ключем до вивчення італійської, французької, іспанської, португальської мов, які мають чимало спільного з латиною.

Крім цього, знання з латини засвідчують наш інтелектуальний рівень та приналежність до європейських традицій освіти. Та й завжди корисно знати декілька крилатих висловів на всі випадки життя. У латині цих висловів сотні, коли не тисячі. Тому «**sapere aude**» (*лат.*) (ризикніть дізнатися)» більше про цю давню мову.

Кіно та телебачення – мистецтво масове. І саме кіно може слугувати певним індикатором зрушень у сприйнятті латини. Що ж свідчить про ці зрушення?

Саме у XXI столітті латинські назви стають усе більш затребуваними, причому не лише в авторському кіно, а й у орієнтованій на широку аудиторію продукції. На початку століття це були поодинокі зразки елітарного кіно та артхаусу («Memento» Крістофера Нолана у 2000 році). За останні роки вийшли у прокат фільми «Ad astra» (Парафраз крилатого вислову *per aspera ad astra* «через терени до зірок») (2019), «Gemini man» (2019), «Vox Lux» (2018), третя частина «Джона Уїка» (2019) з підзаголовком «Parabellum», телесеріали «Ad vitam» (2018) й «Tabula rasa» (2017), «Aquaman» (2018). Знову виокремлюється Крістофер Нолан зі стрічкою «Tenet» (Довод) - не лише гучна латинська назва, а й втілення загадок – адже це частина відомого латинського паліндрома (*Sator. Arepo. Tenet. Opera. Rotas*). Звичайно, не можна не згадати і серію фільмів про «Гарі Поттера» (2001–2011), де латина функціонує у іменах персонажів (*Rubeus, Albus, Dolores, Severus*) та у заклияттях (*Oculus garago* та ін.). Та це не єдиний приклад.

Варто вказати, що й усе частіше зустрічаємося із латиною у мовленні персонажів кіно та телесеріалів. Фрагменти латинської мови разом з арамейською можна було почути у «Страстях Христових» (2004) Мела Гібсона або «Гладиаторі» Рідлі Скота (2000). Майбутні медичні працівники і не тільки, з захватом

переглядали «Доктора Хауса», і важко порахувати, скільки разів лікарі у «Докторі Хаусі» вимовили слово «*virus*» (вовчанка), або скільки справ «*pro bono*» узіяли юристи «Доброї дружини» (2009–2016) чи «Форс-Мажорів» (2011–2019). Згадаємо, що латина – професійна мова Папи Римського не лише у реальності, але й у серіалах («Молодий папа» Паоло Соррентіно, 2016), ну й, звичайно, якою ще мовою спілкуватися римлянам – що доводить найсвіжіший британський серіал «*Barbarians*» 2020. Потрапивши у Давній Рим, латиною розмовляє Локі у одноім'язному серіалі компанії «Дісней», що вийшов у 2021 році.

Щоб латина не залишалася архаїчним рудиментом, а перебувала в постійному тренді, необхідна постійна демонстрація залученості латини у сучасний культурний дискурс.

Медична латина (або латинська мова з медичною термінологією) — латино-грецька медична терміносистема. Складається з: загальної, анатомічної, фармакохімічної, клінічної термінології. **Де-факто** (*лат.*) дана термінологія є міжнародним медичним стандартом.

Слухаючи вислови чи вчитуючись у словотвори, ти розумієш наскільки латинська мова є красивою мовою, яка прийшла до нас від предків. Найцікавіше, що навіть не знаючи перекладу, можна за вимовою слова здогадатися, який у нього переклад. Є такі слова в латині, які ми вимовляємо із задоволенням, але не знаємо достеменно їх походження і нам невідомий дослівний переклад.

Часто вживасмий вислів «**де-факто**» (*лат. de facto* «*на ділі*», «*фактично*») — латинський вираз, зазвичай використовується як антонім латинського терміну *де-юре* (*лат. de iure, de jure*) в законодавчій, політичній, управлінській і технічній (відносно стандартів) сферах, коли в звичайну практику вводяться елементи без відповідної офіційної підтримки.

Частина латинських висловів має суто український відтінок, бо їх ужито в українських віршах. Так, наприклад, відомий вірш Івана Франка називається «*Vivere memento*» — пам'ятай, що живеш. Цю фразу утворено аналогічно до латинської «*Memento mori*» — пам'ятай про смерть. Аналогічним чином, Леся Українка використовує «*Contra spem spero*», тоді як латинський крилатий вираз «*Dum spiro, spero*» (Поки дихаю, сподіваюсь, Овідій).

Memento mori – переклад: моментально в море, пам'ятай про смерть або один момент.

«Пам'ятай про смерть» (форма привітання ченців Ордену трапистів) (*лат. Ordo Cisterciensis Strictioris Observantiae, OCSO*)— католицький чернечий орден.

Vivat (*лат.*)! Хай живе! Срібна монета, випущена Монетним двором Прессбурга в Братиславі для Токелау вагою 1 унція 2024 року з рельєфною обробкою та дизайном є ще одним шедевром мистецтва та карбування. Напис на ній «*Vivat Humanitas*» (*лат.*) перекладається як «Хай живе людство» і на ній зображені символи досягнень різних цивілізацій людства. На реверсі монети у внутрішньому колі зображені примітивні астрологічні елементи, око у центрі та навколишні геометричні візерунки, що символізують знання та абсолютність, а також міжзор'янні дослідження людства. Над зображенням знаходиться напис – «*VIVAT HUMANITAS*», а під ним ліворуч і праворуч напис, який повторюється – «*AD ASTRA PER ASPERA*» (*Через терни до зірок*).

Старше покоління та фанати футболу і київського «Динамо» пам'ятають популярну за радянських часів пісню «Віват, король!», присвячену легендарному українському футболісту Олегу Блохіну.

Віват, король! Зали шаленіли при появі короля поп-музики XX століття Майкла Джексона. Майкл переносив нас у казковий світ мрій, де немає місця буденності. Для багатьох він ще й досі живий. Ось він, у світлі прожекторів, здіймає руки, й зал шаленіє. Майкл щасливий, він вдячний усім. «Місячною ходою» («moonwalk») йде він назустріч своїй нелегкій долі.

VIVAT ACADEMIA, VIVANT PROFESSORES - співаємо ми студентський гімн «Gaudēamus igitur» в знак щирості, поваги і подяки викладачам і професорам.

Pro forma (лат.) - заради форми (про людське око). Часто в побуті ми сваримося або навпаки промовчуємо заради пристойності, для порядку. Будучи студентами іноді виконуємо завдання для про форми.

Лат. *quorum praesentia sufficit* - кворум — встановлена законом, статутом організації або регламентом кількість учасників зборів, достатня для визнання цих зборів правомочною приймати рішення з питань її порядку денного. Так навіть збори в студентській раді неможливо провести без кворуму.

Моя бабуся розказувала про свій улюблений музичний гурт «**Табула Раса**» (від лат. *tabula rasa* — «чиста дошка») — радянська і українська музична група, (1989 рік). Вислів має неоднозначний переклад: чиста дошка, пригнічена раса, табу расизму.

Terra incognito (від лат. *Terra incognita* — невідома, незвідана земля) — латинська фраза, яка історично вживалась у картографії для позначення на картах ... Часто має інший переклад як невідомі терористи або перебувати інкогніто.

A priori (лат) — до досвіду. Термін Апріорі — означає щось, що вже з самого початку не вимагає ніяких доказів, а є певним фактом, дуже часто вживана фраза.

Novus (лат.)— молодий, новий. З певного часу в Києві з'явилася мережа супермаркетів, торгових центрів і магазинів **NOVUS** в Україні, що входить до литовської інвестиційної групи BT Invest.

Novus ordo seclorum (лат.) — дословно означає «новий світовий порядок» знаходиться на зворотній стороні печатки США і на односторонній банкноті ззаду.

Новий світовий лад (англ. *New World Order*, лат. *Novus Ordo Seclorum* (вар. *Novus Ordo Mundi*)) — вживане в основному в політиці для позначення різноманітних явищ в сьогоденні і прогнозів на майбутнє світового устрою.

А скільки ляпсусів ми допускаємо, навчаючись в медичному коледжі і вивчаючи латинську мову. **Lapsus** (лат.)— падіння, помилка, ляп. Кожен помиляється і цього не уникнути. Але не кожен вчиться на помилках. Люди, які мають розширений світогляд, твердо стоять ногами на землі, тому що вони переосмислюють свої помилки і використовують їх, щоб стати ще кращими.

Вживання іншомовних слів і словосполучень засмічують нашу гарну мелодійну українську мову. Найпоширеніші мовні помилки в українській мові – русизми. Під багаторічним впливом російської мови вони проникли в нашу промову та замінили українські слова. Русизми глибоко вкоренилися у розмовному мовленні, це прикро, але на сьогодні вони мають гарні українські аналоги. В наш час необхідно з кров'ю викорінювати русизми.

Виключення з правил Виняток з правила

А ми ще згадаємо про часто вживані латинізми, які перетворюють «мертву» мову на яскраву, цікаву, хоч іноді геть не зрозумілу та це лише на перший погляд.

Post factum (лат.) — після зробленого (після того, як що-небудь вже сталося, відбулося), **Post scriptum** (P. S. або P S[джерело]) — допис до листа.

Дуже гарно про латинську мову сказав польський поет Юліан Тувім: «Як ж це мертва мова, якщо, не в'януци, вона пережила тисячоліття. Але жодна з сучасних

наук не використовує в такій мірі латинську мову, як медицина. Назви хвороб, ліків, анатомічні, клінічні, фармацевтичні та інші терміни, створені на базі старогрецької і латинської мови. Досить згадати такі слова як терапія, хірургія, педіатрія, медицина. Латинська мова має унікальну історію. Перші написи нею, що дійшли до нас, датуються VII століттям до н. е. Латинською мовою написані видатні історичні та літературні твори давніх римлян, праці славнозвісних учених Європи епохи Середньовіччя, Відродження, Просвітництва (Томаса Мора, Еразма Роттердамського, Томазо Кампанелли, Баруха Спінози, Ісаака Ньютона, Юрія Дрогобича, Миколая Коперніка, Станіслава Оріховського, Теофана Прокоповича, Михайла Ломоносова, Григорія Сковороди, Миколи Пирогова та ін.).

Вивчаємо латину, бо «Непрохідний шлях в медицині без латинської мови» (Гіппократ).

Список використаних джерел:

1. Шевченко С.М., Латинська мова і основи медичної термінології, Київ, ВСВ «Медицина», 2021, 9-13с.
2. Світлична Є. І., Савіна В. В., Томарева Н. О.. Навчальний посібник : Латинська мова для студентів спеціальності «Фізична терапія, ерготерапія» / — Харків : НФаУ, 2020. — 189 с.
3. Навольська Г.І., Практикум з латинської мови, Навчальний посібник для студентів зі спеціальності «Філософія» : Тернопіль ТНПУ 2020.- 161с.
4. Паньків У. Л. Історичні джерела українських лексичних латинізмів / У. Л. Паньків // Studia Linguistica. – Випуск 5. – 2011. – С. 386-391.
5. Макар І. С., Латинізми освітньої сфери в українській мові / // Науковий вісник Чернівецького університету : Германська філологія. - 2014. - Вип. 692-693. - 65-68 с. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvchnugf_2014_692-693_21
6. Проценко О. В. Латинізми в мові ЗМК з погляду мовнокультурної компетенції сучасників <http://sitenu.edu.ua/conf-slovyanska-filologia/linguistics/Protsenko.pdf>
7. Кузнецова В. В. ЛАТИНСЬКА МОВА В СИСТЕМІ СУЧАСНОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ <https://vseosvita.ua/library/embed/01002y1s-6ce6.doc.html>

Валерія Кошель,

здобувач освіти

Харківського національного університету

міського господарства імені О. М. Бекетова

*Науковий керівник: **Олена Романовська***

кандидат педагогічних наук, доцент,

Україна, м. Харків

ФЕНОМЕН ЛІДЕРСТВА

Лідерство є ключовим явищем в психології, яке стосується не лише соціальної взаємодії, але й особистісного розвитку, емоційної компетентності та формування групових структур. Психологічний підхід до лідерства допомагає краще зрозуміти, як формуються і розвиваються лідерські якості, які механізми і фактори впливають на ефективність лідерів у різних контекстах.

Сучасне розуміння лідерства

Сьогодні лідерство часто розглядається як інтеграція особистих якостей та поведінкових моделей, що сприяють ефективній роботі команди. Зокрема, сучасні теорії лідерства, такі як трансформаційне та транзакційне лідерство, фокусуються на ролі лідера в натхненні і мотивації команди [1]. Трансформаційні лідери формують бачення та підтримують емоційний зв'язок зі своїми послідовниками, сприяючи їх професійному розвитку та самовдосконаленню.

Транзакційне лідерство, в свою чергу, більше орієнтується на організаційні завдання, де лідер керує, використовуючи винагороди та покарання. Обидва ці стилі відіграють важливу роль у різних ситуаціях, залежно від мети та культурного середовища [2].

Вплив лідера на організацію та суспільство

Роль лідера не обмежується лише управлінням командою. Ефективний лідер здатний впливати на організаційну культуру, сприяти підвищенню продуктивності і задоволеності співробітників [2]. Вплив лідера також може бути помітним у суспільстві, де він виступає моделлю поведінки для інших, задає цінності та формує соціальні норми. Наприклад, лідери соціальних рухів, такі як Мартін Лютер Кінг, надали цілі покоління на боротьбу за рівність і справедливість [3].

Емоційна інтелектуальність і лідерство

Одним із важливих аспектів лідерства у психології є емоційний інтелект (EI). Теорія емоційного інтелекту, розроблена Даніелем Гоулманом, підкреслює здатність лідера розуміти, регулювати та використовувати емоції для досягнення цілей [4]. Дослідження показують, що лідери з високим рівнем емоційного інтелекту здатні підтримувати позитивну атмосферу, знижувати рівень стресу в команді та покращувати взаємодію між її [5]. Це, в свою чергу, сприяє продуктивності та стабільності команди.

Висновок

Феномен лідерства є багатограним і складним. Лідерство – це не просто сукупність рис або поведінки, а складна взаємодія факторів, що впливають на людину, її середовище та час. У сучасному світі лідери грають ключову роль у розвитку організацій, зміцненні соціальних зв'язків та підтримці позитивних змін. Лідерство продовжує еволюціонувати разом із суспільством, розвиваючи нові підходи та методи, спрямовані на досягнення успіху та підтримку людей.

Список використаних джерел:

1. Басс, Б. М. Transformational Leadership: Industrial, Military, and Educational Impact / Б. М. Басс. – Mahwah, NJ : Lawrence Erlbaum Associates, 1998. – 248 с.
2. Юкл, Г. Leadership in Organizations / Г. Юкл. – 8-е вид. – Harlow : Pearson Education, 2013. – 524 с.
3. Нортхаус, П. Г. Leadership: Theory and Practice / П. Г. Нортхаус. – 7-е вид. – Thousand Oaks : Sage Publications, 2016. – 495 с.
4. Гоулман, Д. Working with Emotional Intelligence / Д. Гоулман. – New York : Bantam, 1998. – 383 с.
5. Вонг, Ч.-С., Ло, К. С. The Effects of Leader and Follower Emotional Intelligence on Performance and Attitude: An Exploratory Study / Ч.-С. Вонг, К. С. Ло // The Leadership Quarterly. – 2002. – № 13(3). – С. 243–274.

Олександра Макаревич,

студентка 4 курсу факультету іноземної філології

Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Науковий керівник: Вікторія Федорчук

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти

Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

м. Кам'янець-Подільський, Україна

КУЛЬТУРНА ЧУТЛИВІСТЬ НА УРОКАХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Полікультурне середовище потребує толерантності, зокрема й під час вивчення іноземної мови, оскільки вивчення мови є інструментом глобалізації. У такому контексті варто враховувати культурні особливості, створювати сприятливу атмосферу для навчання та підібрати матеріал так, щоб він відповідав інтересам учнів.

Термін "полікультурна освіта" походить від поняття "multicultural education". Міжнародна енциклопедія освіти визначає "multicultural education" як педагогічний процес, що включає дві або більше культури, які відрізняються мовою, етнічною, національною чи расовою ознакою [3].

Під час навчання важливу роль у комунікації з іншими учасниками освітнього процесу відіграє культурна чутливість. Культурна чутливість – це розуміння важливості взаємодії у культурному середовищі, у якому перебуває певна кількість культурних меншин у країні. Вона базується на толерантному ставленні до інших культурних цінностей та відсутності егоцентризму [1].

Коли учні відчувають, що їхня культурна ідентичність визнається і цінується, вони стають більш зацікавленими та мотивованими до навчання. Таким чином, повага до культурних відмінностей сприяє створенню сприятливого освітнього середовища, де кожен учень відчуває себе прийнятим.

Сутність полікультурної освіти полягає у формуванні здатності особистості взаємодіяти з багатокультурним середовищем, зберігаючи при цьому свою власну соціокультурну ідентичність. Це означає, що людина розвиває вміння зберігати та цінувати власну культурну спадщину, одночасно освоюючи уявлення про інші культури, їхні цінності та традиції [2].

Полікультурна освіта сприяє позитивному ставленню до культурного різноманіття, що дозволяє уникати упереджень та сприяти порозумінню між людьми різних культур. Крім того, вона передбачає розвиток навичок соціального спілкування, що допомагають особистості легко адаптуватися та взаємодіяти в багатокультурних колективах. Це стає можливим через впровадження системи понять і уявлень, що створюють основу для гармонійного співіснування різних культур у єдиному соціальному середовищі [2].

Для створення толерантного середовища, культурної чутливості важливо створювати освітній процес таким чином, щоб учні перебували у сприятливій атмосфері, а засоби і методи навчання відповідали особливостям усіх учасників освітнього процесу.

Підбираючи тексти для читання, опрацювання під час вивчення іноземної мови, варто намагатись, щоб вони охоплювали й описували різні культурні перспективи та середовища. Наприклад, замість текстів, які демонструють лише західну

культуру, можна використовувати історії, що відображають досвід людей з різних країн. Таким чином учні побачать, що англійська мова використовується для передачі різноманітних культурних історій та досвіду.

Коли ми обговорюємо культурні питання, такі як традиції, свята та звичаї, важливо не обмежуватися англомовним контекстом. Заохочуючи учнів розповідати про власні культурні особливості, ми створюємо середовище, де кожен може дізнатися щось нове про інших і навчитися поважати культурне різноманіття.

Розвиток культурної чутливості, толерантності – це невід’ємна складова вивчення англійської мови. Створюючи дискусійні майданчики, на яких учні можуть обговорювати актуальні соціальні питання, вчитель сприяє формуванню в них здатності аналізувати інформацію, висловлювати свою думку та поважати думки інших. Такий підхід не лише покращує комунікативні навички учнів, а й готує їх до життя в багатокультурному світі.

Використання аудіовізуальних матеріалів з різних культур також може зробити уроки англійської мови більш цікавими та різноманітними. Це дає учням можливість не лише вивчати мову, а й ознайомитися з різноманітністю англомовного світу. Наприклад, замість того, щоб обмежуватися класикою англійської літератури, можна пропонувати учням для слухання твори сучасних авторів з різних куточків світу.

Культурна чутливість на уроці іноземної мови допомагатиме дітям не лише вивчити мову, а й зрозуміти контексти, в яких ця мова використовується. Вона сприятиме розвитку емпатії, толерантності та ширшого світогляду, що є важливим для ефективного міжкультурного спілкування.

Загалом, забезпечення культурної чутливості на уроках іноземної мови вимагає інтеграції різних культурних аспектів, як-от тексти, відео, обговорення традицій, свят, соціальних норм і реалій країни, мова якої вивчається. Учням варто надавати можливість ділитися власними культурними традиціями, порівнюючи їх з іншими, виявляючи подібності й відмінності. Корисним буде використання рольових міжкультурних ситуацій, де учні зможуть практикувати мову, враховуючи культурні норми поведінки. Важливо також уникати стереотипів, підкреслюючи унікальність кожної культури. Це сприятиме формуванню культурної чутливості, поваги та розуміння інших поглядів і цінностей.

Список використаних джерел:

1. Дибчинська Я. С. Глосарій. URL: <https://moodle.znu.edu.ua/mod/glossary/print.php?id=192361&sortorder&offset=50&sortkey&mode∓lang=fr>
2. Чернуха Н.М., Бахов І.С.. Молодий вчений. 104-те вид. 2014. 134 с.
3. The International Encyclopedia of education. 7th ed. Oxford: Pergamon Press. 3963 p.

Іларія Мельник

здобувач освіти,

*Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

Науковий керівник: Людмила Сидорук,

доктор філософії у галузі педагогіки, викладач,

Україна, м. Кам'янець-Подільський

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕВОЛЮЦІЇ В ІСТОРІЇ ЛЮДСТВА

Історія людства тісно пов'язана з появою інформаційних та комп'ютерних технологій, які кардинально змінили суспільні відносини, економічні системи та культурні норми. Ці інновації стали важливими чинниками, що трансформували способи взаємодії між людьми, вплинули на формування нових соціальних зв'язків і створили нові форми спілкування.

Інформаційна революція відображає революційний вплив інформаційних технологій на всі сфери життя суспільства від виробництва та бізнесу до особистого життя кожної людини. Існує чотири інформаційні революції в історії людства [2].

Перша інформаційна революція стала переломною подією в історії, змінивши спосіб мислення, спілкування та передачі знань. Люди вперше отримали можливість зберігати свою мудрість на віки. Слова більше не належали тільки миті вимови, а ставали невмирущими, розказуючи історії крізь покоління. Цей прорив відкрив нові шляхи для збереження знань, створивши основу для майбутніх цивілізацій. Особливістю такої революції було створення матеріалів для запису: глиняні таблички, папірус, а пізніше пергамент. Люди отримали спосіб записувати інформацію, що дозволило зберігати її на довгий час і передавати на великі відстані.

Наступним кроком у розвитку людства стала друга інформаційна революція. Вона була пов'язана з винаходом друкарства, яке дозволило масово тиражувати книги, зробивши інформацію доступною для значно ширшого кола людей. Це призвело до бурхливого розповсюдження знань, стимулюючи розвиток освіти, науки та культури. Книги більше не були ексклюзивними предметами для еліт, а стали доступними для широкої аудиторії, що стало каталізатором численних соціальних та наукових змін.

В другій половині XX століття увійшла в історію третя інформаційна революція, яка отримала назви «цифрова» або «комп'ютерна». Особливістю цієї революції стала її універсальність і швидкість. Комп'ютери перестали бути лише інструментами для обчислень – вони стали основними каналами для передачі інформації за допомогою «всесвітньої павутини» Інтернет. Цифрова ера відкрила безліч нових можливостей. Тепер, без виходу з дому, можна здійснювати покупки, навчатися, працювати, будувати кар'єру, знаходити нових друзів тощо. Це змінило не лише темп життя, але й спосіб мислення, роботи та взаємодії. У результаті суспільство стало частиною глобальної цифрової мережі, де кожен мікроскопічний крок має значення, і де кожна думка може стати частиною інформаційного потоку, що змінює світ [3].

Четверта інформаційна революція – це концепція, яка описує глибокі зміни в суспільстві та економіці, викликані розвитком передових технологій. Ця революція об'єднує фізичний, цифровий і біологічний світи, відкриваючи нові можливості в різних сферах людської діяльності. Основні риси:

- інтеграція новітніх технологій – штучний інтелект, 5G, робототехніка, віртуальна реальність, нанотехнології та інші інновації змінюють підходи до виробництва, обслуговування і навіть до прийняття рішень;
- кіберфізичні системи – технології, що поєднують фізичний і цифровий світи, наприклад, розумні фабрики, де машини можуть «спілкуватися» між собою, обробляти великі обсяги даних у реальному часі і здійснювати автономні рішення;
- виникнення цифрових платформ (Amazon, Uber, Airbnb), які забезпечують посередництво між виробниками та споживачами, змінює бізнес-моделі в багатьох галузях.

Деякі дослідники, зокрема Клаус Шваб, Реймонд Курцвайл, Ілон Маск, висловлюють спільну думку про те, що майбутнє людства кардинально зміниться з розвитком п'ятої інформаційної революції, яка передбачає інтеграцію штучного інтелекту, квантових обчислень, біотехнологій і віртуальної реальності в усі сфери життя. Цей етап призведе до нової ери автоматизації, децентралізації та глибокої синергії між цифровим і фізичним світом [1].

Отже, інформаційні революції – це не просто технічні новинки, а справжні етапи еволюції людства, які змінюють уявлення про час, простір і взаємодію. Від глиняних табличок до штучного інтелекту кожна революція не лише приносила нові технології, а й переставляла підвалини соціальних і економічних структур, розширюючи горизонти можливого.

Список використаних джерел:

1. Dropplatforma. SEO і майбутнє його розвитку: що чекає нас уперед. URL: <https://blog.dropplatforma.com.ua/arbitrazh-trafika/seo-i-majbutnye-jogo-rozvytku-shho-chekaye-nas-upered/> (дата звернення: 02.11.2024).
2. Studfile. Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Інформаційні революції в історії людства. URL : <https://studfile.net/preview/9328166/> (дата звернення: 10.11.2024).
3. Енциклопедія сучасної України Encyclopedia of Modern Ukraine. Історичні етапи інформаційних революцій. URL: <https://esu.com.ua/article-12800> (дата звернення: 15.10.2024).

Тетяна Михайловська

здобувач освіти

закладу вищої освіти

«Національний університет біоресурсів

і природокористування України»

*Науковий керівник: **Тепла О.М.***

кандидат педагогічних наук, доцент.

Україна, м. Київ

ВИКОРИСТАННЯ НОВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ПЕРЕКЛАДУ СТАНДАРТНОЇ АГРОТЕХНІЧНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ

Сьогодні професійні перекладачі активно використовують комп'ютери та технології [3]. З 1990-х років, коли Хатчінс і Сомерс [4] запропонували концепцію автоматизації перекладу, галузь поступово відходила від традиційних методів. Автоматизація змінила уявлення про переклад як процес "перекладач-машина" [1], вимагаючи нових навичок. Основою автоматизації є розвиток перекладацьких інструментів і доступ до великих обсягів даних.

Ключова функція сучасних систем — перекладацька пам'ять, яка зберігає перекладені сегменти тексту. Вона полегшує роботу, пропонуючи схожі сегменти для повторного використання [5]. Якщо сегмент відсутній, перекладач створює його, і він автоматично додається до бази. Метадані (дата, проєкт) також зберігаються [2]. Інший підхід — співставлення вже існуючих перекладених документів.

Перекладацька пам'ять сприяла новим стратегіям перекладу, які задовольняють глобальні вимоги, дозволяючи використовувати сегменти з уже перекладених текстів [6]. Стандарт ISO 30042:2008 для формату TMX підтримується багатьма програмами, але також використовуються SDLTM, MQTM тощо. Сумісність форматів слід враховувати для ефективного використання.

Щоб визначити компетенції, необхідні перекладачеві на етапі перекладу, варто звернути увагу на один із інструментів автоматизації — ABBYY FineReader. За даними компанії, цю програму використовує третина компаній зі списку Forbes 100 і понад 50 мільйонів користувачів у понад 200 країнах світу [8]. ABBYY FineReader дозволяє швидко та точно розпізнавати текст із відсканованих документів або зображень і конвертувати його у файли, доступні для редагування, або у PDF-документи з функцією пошуку. Технологія Adaptive Document Recognition Technology зберігає оригінальну структуру багатосторінкових документів, включно з таблицями, примітками, нумерацією сторінок і блоками тексту.

Різні CAT-інструменти мають унікальні функції, що робить їх придатними для певних завдань. Через різноманітність систем перекладачі повинні володіти кількома програмами для забезпечення ефективної роботи. Наприклад, SDL Trados Studio використовується для технічної документації, SDL Passolo – для локалізації програм, а Translation Workspace XLIFF Editor – для перекладу з подальшою перевіркою у Linguistic ToolBox. Добре знання програм значно підвищує продуктивність.

SDL Trados Studio є популярним інструментом [7], що підтримує понад 70 форматів файлів, включає розпізнавання PDF і функції машинного перекладу. Недоліком є складність освоєння. Kilgray memoQ має аналогічні функції, проте також складна для новачків. Обидві програми підтримують білінгвальні файли одна одної.

Сучасні технології стали невід'ємною частиною роботи перекладачів, змінивши підходи до виконання завдань і вимагаючи нових компетенцій. Перекладацька

пам'ять сприяє підвищенню продуктивності, дозволяючи повторно використовувати готові сегменти тексту. Водночас інструменти, такі як ABBYY FineReader, забезпечують точне розпізнавання тексту та конвертацію документів у зручні формати для роботи. Різноманітність CAT-програм змушує перекладачів опановувати кілька систем, адаптуючись до потреб клієнтів. Популярні інструменти, зокрема SDL Trados Studio і Kilgray memoQ, розширюють можливості автоматизації, але потребують належної підготовки через складність освоєння. Використання спеціалізованих програм для конкретних завдань дозволяє оптимізувати робочий процес і забезпечувати високу якість перекладу.

Список використаних джерел:

1. Bundgaard K. (Post-) Editing – A Workplace Study of Translator-Computer Interaction at Textminded Danmark A/S. Århus, 2017.
2. CAT Tools vs. Machine Translation: What's the Best Method? 2015. URL: <https://asianabsolute.co.uk/blog/2015/12/21/cat-tools-vs-machine-translation-whats-the-best-method/> (дата звернення: 07.05.2020).
3. Christensen T. Translation-Memory (TM) Research: What Do We Know and How Do We Know It? Hermes, 2010. No 44. С. 89–101.
4. Hutchins J. An Introduction to Machine Translation. Cambridge: University Press, 1992. 351 с.
5. Karsch B. Terminology Management and MT. Circuit, 2012. No 117. С. 11–14.
6. Pym A. The Moving Text: Localization, Translation, and Distribution. Amsterdam, 2004. 166 с.
7. Tabor J. CAT Tool Use by Translators: What Are They Using. 2019. URL: <https://go.proz.com/blog/cat-tool-use-by-translators-what-are-they-using>

Наталія Мошенець,
*аспірантка Глухівського національного педагогічного університету
імені Олександра Довженка
Науковий керівник: Зоя Шарлович,
кандидат педагогічних наук, ад'юнкт Міжнародної
академії Прикладних наук в Ломжі (Республіка Польща)*

РОЛЬ МЕДІА У ФОРМУВАННІ СТЕРЕОТИПІВ У МІЖКУЛЬТУРНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

У сучасному світі медіа відіграють важливу роль у формуванні уявлень про інші культури та сприяють міжкультурній взаємодії. Завдяки глобалізації та розвитку цифрових технологій інформація поширюється зі швидкістю світла, створюючи умови для культурного діалогу, але водночас породжуючи виклики, зокрема стереотипізацію. Медіа, як потужний інструмент впливу, здатні не лише формувати громадську думку, а й підтримувати або руйнувати стереотипи, які стають бар'єром у міжкультурній комунікації.

Стереотипи є спрощеним уявленням про певну культуру, яке часто базується на обмеженій інформації або упередженому висвітленні подій. Телебачення, інтернет, соціальні мережі та кіноіндустрія нерідко транслюють образи, які закріплюють одновимірне сприйняття народів, етнічних груп чи релігій. Це може спричиняти непорозуміння, конфлікти та навіть дискримінацію у міжкультурному середовищі. Водночас медіа мають потенціал стати платформою для розширення світогляду, популяризації толерантності та зміцнення міжкультурного діалогу.

Досліджуючи роль медіа у формуванні стереотипів у міжкультурній комунікації, варто звернути увагу на їхній безпосередній вплив на суспільну свідомість та взаємодію культур. Одним із ключових аспектів є те, що медіа часто створюють уявлення про інші культури, ґрунтуючись на спрощених, часто сенсаційних образах, які залишають глибокий слід у свідомості аудиторії. Наприклад, у голлівудських фільмах близькосхідні персонажі тривалий час зображувалися виключно в контексті тероризму або агресії, що посилювало негативні стереотипи щодо цієї культури серед глядачів.

Цікаво, що навіть новинні медіа, які прагнуть до об'єктивності, можуть мимоволі сприяти стереотипізації через акцентування уваги на негативних подіях. Наприклад, висвітлення конфліктів, економічних криз чи соціальних проблем у певних регіонах створює однобокий образ країн або народів, формуючи сприйняття, що всі представники цих культур асоціюються із проблемами. Особливо це стосується африканських країн, які в медіапросторі часто фігурують як синоніми бідності та нестабільності, хоча цей континент має багату історію, культуру та досягнення.

Соціальні медіа додають новий вимір у формуванні стереотипів. Алгоритми платформ, які персоналізують контент, можуть підсилювати упередження, створюючи так звані "інформаційні бульбашки". Наприклад, якщо користувач споживає контент, що підтримує певний стереотип, платформа продовжує пропонувати схожі матеріали, посилюючи цей погляд. Цей ефект підтверджується дослідженнями, які показують, що соціальні мережі можуть значно впливати на політичні, культурні та соціальні погляди, часто поляризуючи аудиторію.

Існують також приклади, коли медіа сприяють руйнуванню стереотипів. Культурні кампанії та проекти, такі як документальні фільми чи телепередачі про традиції, мистецтво та повсякденне життя інших народів, дозволяють глядачам побачити багатогранність культур. Наприклад, серіал "Життя племен" від National Geographic допомагає зрозуміти різноманітність людства та зламати усталені шаблони сприйняття.

Отже, медіа є не лише відображенням суспільних процесів, але й активним учасником у формуванні міжкультурної комунікації. Їхній вплив може бути як руйнівним, так і конструктивним, залежно від того, які меседжі вони транслюють та як аудиторія їх сприймає.

Список використаних джерел:

1. Гулівець Н.О. Формування і роль стереотипів в міжкультурній комунікації. Соціальна психологія. 2013. № 1(51). С. 54–63. URL: http://dSPACE.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/92638/05-Gulivets.pdf?sequence=1&utm_source=chatgpt.com
2. Кулаковська С.А. Роль ЗМІ у формуванні етностереотипів у поліетнічному суспільстві (на прикладі грецької преси). Електронна бібліотека Інституту журналістики. URL: http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2372&utm_source=chatgpt.com
3. Блинова О.С. Соціальні стереотипи як прояв соціальної перцепції. Електронний архів Херсонського державного університету. 2015. URL: https://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/710/%D0%91%D0%BB%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%20282015%29.pdf?sequence=1&utm_source=chatgpt.com

Вікторія Пещанюк,
студентка Кам'янець-Подільського медичного фахового коледжу
Науковий керівник: Надія Пещанюк,
викладач
Україна, м. Кам'янець-Подільський

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ І ЇЇ ВПЛИВ НА МІЖКУЛЬТУРНИЙ ДІАЛОГ: ВИКЛИКИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ГУМАНІТАРНИХ НАУК

Глобалізація є важливим фактором, що значно впливає на розвиток міжкультурного діалогу і гуманітарних наук, приносячи як нові можливості, так і виклики. З одного боку, глобалізація сприяє зростанню міжкультурних обмінів, посиленню взаємодії між народами та культурами, що дозволяє людству зближуватися та пізнавати нові підходи, ідеї та цінності. Водночас цей процес може призводити до уніфікації культур, знецінення локальних традицій і навіть асиміляції менших народів і національних груп, що створює загрозу для збереження культурної різноманітності.

Гуманітарні науки відіграють важливу роль у цьому контексті, адже вони дозволяють зрозуміти складні міжкультурні взаємодії, зберігати культурні ідентичності та сприяти розвитку здорового міжкультурного діалогу. Зокрема, філософія, соціологія, культурологія та історія допомагають досліджувати взаємодію різних культур і виявляти шляхи для ефективного спілкування між ними. Ці науки виступають своєрідними мостами, які дозволяють зрозуміти і поважати культурні відмінності, що є основою для діалогу та співпраці.

Однак глобалізація вимагає адаптації традиційних методів досліджень в гуманітарних науках. Міждисциплінарний підхід стає все більш важливим для глибокого розуміння глобальних і локальних процесів, що відбуваються в умовах інтеграції культур. Зокрема, необхідно розвивати порівняльні підходи, що дозволяють краще зрозуміти відмінності між культурами та знаходити точки для їх взаєморозуміння.

Глобалізація також вимагає розвитку міжкультурної компетенції серед дослідників і практиків, що дозволяє глибше занурюватися в інші культурні контексти і уникати стереотипів чи упереджень. Це знання є надзвичайно важливим в умовах посилення міжнародної співпраці і взаємодії в політичних, економічних і соціальних сферах. Проте, крім позитивних аспектів, глобалізація може також створювати нові соціальні нерівності та сприяти маргіналізації меншин, що додає нові виклики для гуманітарних наук.

Сучасні технології, зокрема Інтернет і соціальні мережі, безперечно значно змінили спосіб, яким ми взаємодіємо в глобальному контексті. Завдяки цим інструментам стало можливим миттєве поширення інформації, що дозволяє людям з різних куточків світу спілкуватися, обмінюватися ідеями, культурними цінностями та досвідом без значних обмежень у часі чи просторі. Міжкультурний діалог отримав нові можливості, оскільки тепер представники різних культур можуть вступати у взаємодію через онлайн-платформи, делаючи інформацію доступною для широкої аудиторії.

Це стало величезним досягненням, оскільки відкриває нові перспективи для розвитку співпраці, розуміння і поваги між культурами, допомагаючи боротися зі стереотипами і упередженнями, що можуть виникати через невідомість або

недостатню обізнаність. Інтернет дає можливість налагоджувати міжкультурний діалог на різних рівнях — від простих обмінів думками до участі у міжнародних проєктах, дебатах чи освітніх програмах.

Проте, разом із численними перевагами, сучасні технології породжують і нові проблеми. Однією з найбільших загроз є питання **інформаційної безпеки**. Оскільки величезний обсяг особистих даних, думок, відео і фотографій передається через Інтернет, існує постійна загроза їх незаконного доступу або використання. Це не тільки ставить під загрозу приватність осіб, але й може спричинити втрату конфіденційної інформації або навіть викрадення особистих даних для шахрайства або маніпуляцій.

Крім того, в Інтернеті відсутні єдині стандарти етики, що також створює проблеми в межах міжкультурної комунікації. Оскільки кожна культура має свої норми поведінки, релігійні, соціальні та політичні переконання, інколи виникають конфлікти через недотримання цих норм. Також, оскільки інтернет-простір є глобальним, можуть виникати ситуації, коли поведінка або висловлювання однієї культури чи групи осіб сприймаються як неприязні або агресивні іншими культурами.

Таким чином, гуманітарні науки мають величезний потенціал для сприяння міжкультурному діалогу в умовах глобалізації. Вони повинні зберігати увагу до локальних особливостей та традицій, а також пропонувати інклюзивні підходи для взаєморозуміння та співпраці різних культур у полікультурному світі.

Список використаних джерел:

1. Ayoob M. Was Huntington Right? Revisiting the Clash of Civilizations. Insight Turkey. 2012. 14, 1-11.
2. Barnett M. Culture, Strategy and Foreign Policy Change: Israel's Road to Oslo. European Journal of International Relations. Vol.5. 1999. N 1. P.5-36
3. Білявський М. Зміна ставлення європейських держав до України. 05.04.2022. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/zminastavlennia-ievropeiskykh-derzhav-do-ukrainy>

Катерина Питянчина,

здобувач освіти

Кам'янець-Подільського медичного фахового коледжу

Науковий керівник: Ольга Матвійчук,

спеціаліст I кваліфікаційної категорії, викладач,

Україна, м. Кам'янець-Подільський

ІГРОВІ МЕТОДИ НА ЗАНЯТТЯХ БІОЛОГІЇ

Ігрові методи в навчанні є важливим інструментом для активізації пізнавальної діяльності учнів, зокрема на заняттях з біології. Вони сприяють не лише глибшому засвоєнню навчального матеріалу, але й формуванню у студентів інтересу до науки, розвитку критичного мислення, креативності та комунікативних навичок. Ігрові методи на заняттях з біології допомагають створити атмосферу співпраці, де учні не тільки отримують знання, а й активно взаємодіють з однолітками та викладачем, застосовуючи свої теоретичні знання на практиці.

Переваги ігрових методів у навчанні біології

1. Ігрові методи роблять уроки біології більш захоплюючими та динамічними. Вони стимулюють учнів до активної участі, знижуючи рівень стресу та страху перед складними темами. Це особливо важливо на заняттях з біології, де деякі теми можуть здатися абстрактними або складними для сприйняття [1].
2. Ігри дозволяють учням застосовувати свої знання на практиці, аналізувати ситуації та приймати рішення в умовах обмежених ресурсів або часу. Це допомагає розвивати критичне мислення, яке є необхідним не тільки для успішного вивчення біології, але й для розв'язання реальних проблем.
3. Багато ігор на уроках біології передбачають роботу в командах, що дозволяє студентам розвивати навички співпраці, ефективної комунікації та розподілу ролей у групі. Це важливі навички для майбутніх медичних працівників, біологів та інших спеціалістів [2].
4. Ігри дозволяють учням безпосередньо застосовувати теоретичні знання на практиці, що сприяє кращому розумінню та засвоєнню матеріалу. Вони можуть бути використані для вивчення складних біологічних процесів або екологічних систем, що важко передати лише через традиційні методи.

Види ігрових методів, які можна використовувати на заняттях з біології

1. Кросворди і вікторини є класичними іграми, які можна використовувати для перевірки знань з різних тем біології. Вони дозволяють швидко підсумувати вивчений матеріал, повторити терміни і визначення, що допомагає запам'ятовувати інформацію через гру.
2. У рольових іграх учні можуть взяти на себе роль вченого, дослідника або екоактивіста і приймати рішення на основі знань про біологічні процеси. Наприклад, гра "Екологічна криза" дозволяє учням вивчати екологічні проблеми і знаходити способи їх вирішення. Така рольова гра сприяє розвитку навичок командної роботи, а також практичного застосування біологічних знань [3].
3. Ігри з картками, де на кожній картці зображені різні біологічні об'єкти (наприклад, види тварин, рослин, органи людини), можуть бути використані для навчання класифікації, зв'язків між різними біологічними системами. Учні можуть виконувати завдання, такі як "знайди пару" або

"склади еволюційну лінію", що дозволяє вивчати біологічні категорії та процеси у цікавій формі.

4. Використання комп'ютерних ігор та онлайн-симуляцій, що моделюють різні біологічні процеси, такі як фотосинтез, обмін речовин чи еволюція, дає учням можливість спостерігати за явищами, які важко дослідити в реальному житті. Такі ігри надають учням змогу вивчати біологічні процеси в умовах віртуального експерименту, що допомагає краще зрозуміти складні концепції [4].
5. Використання моделей, наприклад, для вивчення структури клітин, генетичних схем або процесів, таких як ділення клітини чи етапи розвитку організмів, є ще одним цікавим методом. Учні можуть створювати власні моделі з доступних матеріалів, таких як пластилін, картон, нитки або інші предмети, що надає їм можливість глибше розуміти структури та процеси, про які йдеться в навчальному матеріалі.
6. Використання методів дослідження в ігровій формі може бути дуже ефективним на уроках біології. Наприклад, учні можуть працювати над створенням проєкту, який вимагає дослідження певного біологічного явища чи організму, а потім презентувати свої результати у вигляді гри, відео або театралізованої постановки. Це сприяє розвитку дослідницьких навичок, а також навичок аналізу та оцінки наукових даних [3].

Ігрові методи для різних рівнів навчання

1. Просте введення в біологію через ігри, які акцентують увагу на основних поняттях, таких як частини рослин і тварин, середовище існування, екологічні зв'язки. Ігри на кшталт "Хто я?" або "Де я живу?" допомагають дітям засвоїти основні поняття без перевантаження інформацією.
2. Ігри, що вимагають більш глибоких знань і застосування теорій, таких як моделювання біологічних процесів, рольові ігри на теми екології або збереження біорізноманіття, що сприяють розвитку критичного мислення та навичок вирішення проблем.
3. Виготовлення більш складних моделей, участь у симуляціях або дискусіях щодо біологічних етичних проблем. Наприклад, можна організувати гру, де учні повинні вирішити питання генної модифікації або збереження рідкісних видів, використовуючи отримані знання з біології та етики [2].

Ігрові методи на заняттях з біології не лише роблять навчання більш цікавим і захоплюючим, але й сприяють розвитку критичного мислення, творчості та комунікативних навичок учнів. Вони допомагають учням краще засвоїти матеріал, поглибити розуміння біологічних процесів і концепцій та застосувати отримані знання в реальних ситуаціях. У результаті ігрові методи можуть суттєво покращити ефективність навчання і стимулювати інтерес до науки.

Список використаних джерел:

1. Біляковська О.О., Дидактика вищої школи : навч. посіб., Львів 2013, с. 258.
2. Біологія. 6-9 класи. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Київ, 2017. 52 с
3. Богданова О.К. Сучасні форми і методи викладання біології в школі. - Харків: Вид.група "Основа", 2003. - 80 с.
4. Букатов В. Педагогічні таїнства дидактичних ігор. Київ: Ред. загальнопед.газ., 2004. 128с.

Олег Попович,

здобувачка освіти

ВСП «Гірничо-електромеханічний коледж

Державного вищого навчального закладу

«Криворізькій національний університет»

Науковий керівник: Олександр Горбуля,

викладач, Україна, м. Кривий Ріг

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ТА ПОЛІТИКО-КУЛЬТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА НА РОЗВИТОК ГУМАНІТАРНИХ НАУК В УКРАЇНІ: ІСТОРИЧНИЙ ТА СУЧАСНИЙ АСПЕКТИ

Розвиток гуманітарних наук в Україні завжди перебував під впливом складних соціально-економічних та політико-культурних факторів. Ці науки є надзвичайно важливими для збереження національної ідентичності, відновлення історичної пам'яті та осмислення культурного спадку. Проте різні історичні епохи, від доби Російської імперії до радянського періоду [1], а також сучасний український контекст, значною мірою впливали на розвиток гуманітаристики, визначаючи її пріоритети, фінансування і політичну спрямованість. Розгляд історичних та сучасних аспектів цього впливу дозволяє краще зрозуміти роль гуманітарних наук у житті українського суспільства та їхні перспективи.

Гуманітарні науки на території України почали розвиватися ще за часів козацької держави, коли питання національної ідентичності та духовної освіти стали ключовими для самосвідомості українців. У цей час відбулося зародження літописів і хронік, які заклали підвалини національної історіографії. Проте з посиленням тиску Російської імперії на українські землі у XVIII та XIX століттях розвиток гуманітарних наук стикався з суттєвими обмеженнями. Зокрема, заборони на друк українською мовою та репресії проти інтелігенції (як-от Валуєвський циркуляр 1863 року та Емський указ 1876 року [2]) не тільки обмежували освітні можливості, а й пригнічували будь-які прояви національної культури. У таких умовах розвиток гуманітарних наук був загальмований і часто вимушений працювати у вигнанні або в умовах підпільної діяльності. Водночас, саме в цей період завдяки національно-культурному відродженню з'являються перші наукові товариства, такі як "Просвіта" (1868 рік), які намагалися відродити українську культуру і стимулювати розвиток рідної гуманітаристики.

На початку XX століття, у період національно-визвольних змагань, створення українських наукових інституцій та університетів набрало нового розмаху. Однак після встановлення радянської влади ситуація кардинально змінилася: наукова діяльність, зокрема у гуманітарній сфері, була жорстко контрольована і регламентована ідеологічною цензурою. Радянський режим не допускав вільного розвитку історії, філософії, культурології та інших гуманітарних дисциплін, які могли б підірвати імперські наративи. Багато українських науковців зазнали переслідувань, арештів і депортацій у 1930-х роках, а їхні праці були заборонені [3]. Замість справжніх наукових досліджень у галузі гуманітарних наук часто нав'язувалися ідеологічно спрямовані тези, які підкреслювали "дружбу народів" і принижували значення української мови та культури. Ідеологічний контроль над гуманітарними науками тривав до кінця радянського періоду, обмежуючи їхній розвиток та зводячи дослідження до вузьких, політично "безпечних" тем.

Соціально-економічні умови також значною мірою впливали на розвиток гуманітаристики в Україні. Одним із головних факторів є фінансування науки, яке традиційно залишається недостатнім. Складна економічна ситуація, зокрема після здобуття незалежності у 1991 році та економічних криз у 2000-х і 2010-х роках, обмежувала ресурси для розвитку гуманітарних дисциплін [4]. Недофінансування часто ставало причиною того, що гуманітарні науки залишалися на периферії інтересів держави та інвесторів, поступаючи місцем природничим і технічним дисциплінам. Дослідники часто змушені були покладатися на зовнішні джерела фінансування, як-от гранти від міжнародних організацій та співпраця з закордонними університетами. Проте така ситуація має і свої плюси, адже міжнародна підтримка, попри економічні труднощі, дозволила українським науковцям інтегруватися в глобальний науковий простір та знайти нові можливості для проведення незалежних досліджень. Питання "відтоку мізків" також суттєво вплинуло на гуманітарні науки: багато талановитих науковців виїжджають за кордон, що призводить до втрати інтелектуального капіталу.

Політико-культурне середовище в сучасній Україні також має величезний вплив на гуманітарні науки. Сьогодні національна ідентичність стала основною темою досліджень в українських гуманітарних науках, особливо після подій 2014 року та початку війни з Росією [5]. Збройний конфлікт на Донбасі та окупація Криму спонукали дослідників до переосмислення української історії та культурної спадщини. Ці питання стали об'єктом активного вивчення не лише в академічних колах, а й у суспільстві загалом, формуючи нові погляди на національну ідентичність, взаємовідносини з іншими країнами та внутрішню політику. Однією з важливих змін у цей період стало впровадження політики декомунізації та дерусифікації, яка стимулювала дослідження забутих сторінок історії, таких як репресії радянської доби, історія українського визвольного руху, а також дослідження української культури, літератури та мовознавства. Мовна політика теж відіграє важливу роль: посилення ролі української мови у суспільстві сприяє зростанню кількості наукових праць та досліджень українською мовою, що, своєю чергою, допомагає зміцнити національну ідентичність та культурну автономію.

Сучасні гуманітарні науки в Україні також зіштовхуються із новими викликами, серед яких важливу роль відіграє цифровізація науки. Розвиток цифрових платформ дозволяє архівувати історичні матеріали, відкривати доступ до рідкісних джерел та поширювати знання серед широкої аудиторії. Зокрема, розвиток онлайн-освіти відкриває нові можливості для науковців, студентів і всіх, хто цікавиться гуманітарними науками. Проте така цифрова революція вимагає нових фінансових та інституційних ресурсів, які ще не повною мірою доступні в Україні. Інтеграція української науки в європейський науковий простір також є важливим аспектом сучасного розвитку, адже вимагає адаптації до європейських стандартів, вдосконалення академічних практик та інноваційного підходу до наукових досліджень.

Таким чином, розвиток гуманітарних наук в Україні завжди був тісно пов'язаний з соціально-економічними та політико-культурними факторами. Сьогодні, попри всі виклики, гуманітарні науки відіграють надзвичайно важливу роль у формуванні національної ідентичності та збереженні культурного спадку. Для їхнього подальшого успішного розвитку потрібна послідовна підтримка з боку держави, особливо в умовах зростаючого інтересу до гуманітарної освіти та

досліджень. Державна підтримка, інтеграція в європейський науковий простір та розвиток міжнародного співробітництва можуть стати ключем до нових досягнень української гуманітаристики та забезпечити її стійке зростання у майбутньому.

У результаті дослідження впливу соціально-економічного та політико-культурного середовища на розвиток гуманітарних наук в Україні стає очевидним, що ця сфера постійно перебуває під впливом багатограних історичних, соціальних та політичних процесів. Українська гуманітаристика відіграє надзвичайно важливу роль у формуванні національної свідомості, збереженні культурної спадщини та осмисленні складної історії країни. Проте її розвиток залежить від низки чинників, які можуть як сприяти, так і стримувати її потенціал.

Історичний досвід України демонструє, що гуманітарні науки зазнавали серйозних обмежень з боку імперських ідеологій, які намагалися контролювати й регулювати їх, придушуючи національну ідентичність. Особливо руйнівний вплив мала радянська епоха, коли інтелектуали зазнавали репресій, а наукова діяльність велася у рамках жорсткої ідеологічної цензури. Це залишило значний відбиток на гуманітарних науках, утворивши «провали» в дослідженнях, які доводиться надолужувати сучасним науковцям.

Для того щоб гуманітаристика в Україні могла повністю реалізувати свій потенціал, необхідна всебічна державна підтримка, яка б передбачала належне фінансування, вдосконалення наукової інфраструктури та посилення міжнародного співробітництва. Лише за умови об'єднання зусиль держави, наукової спільноти та громадянського суспільства українські гуманітарні науки зможуть виконати своє завдання — стати надійною основою для побудови культурно і національно свідомого суспільства, здатного зберегти власну ідентичність і вносити свій внесок у світову наукову спадщину.

Список використаних джерел:

1. Гриценко О. Культурна політика та національна ідентичність: український контекст. Київ: *Інститут культурної політики*, 2005, с. 32-34
2. Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. Київ: *Критика*, 2005.
3. Риженко Н. Наука в умовах трансформаційного періоду: гуманітарна сфера в Україні. *Вісник Національної академії наук України* 2020, № 7.
4. Кравченко В. Гуманітаристика в умовах радянзації: виклики та перешкоди для української науки. *Український історичний журнал* 2015, № 3.
5. Центр Разумкова. Гуманітарна політика в Україні: Сучасний стан і перспективи розвитку. *Аналітична доповідь*, 2019. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-03/gpniss.pdf> (дата звернення 05.11.2024 року).

Даниїл Рудюк,

Здобувач освіти

Закладу вищої освіти

*«Національний університет водного
господарства та природокористування»*

Науковий керівник: Тетяна Крутько,

*кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов НУВГП,
м. Рівне, Україна*

ДІАЛЕКТ: ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ

Діалектологія як розділ мовознавства особливу увагу приділяє вивченню і опису територіальних і соціальних діалектів, тобто тих різновидів національної мови, які мають прив'язаність або до території, або до певних об'єднань людей [1, с. 45].

Діалект є результатом багатовікового розвитку мови. Так, стандартна форма англійської мови спочатку була лондонським діалектом, який пізніше набув статусу офіційної мови. Діалект – частина мовної системи з наявністю у носіїв спільності певного характеру [2, с. 65]. Серед багатьох відомих науковців досить поширеною є ідея про те, що абсолютно кожна людина використовує діалект у спілкуванні.

На думку вчених, діалект представляє з себе особливий варіант мови, в якому дуже чітко спостерігається приналежність людини до конкретної соціальної групи або географічного розташування. Діалект – широке поняття, яке стосується змін в уживанні лексики, граматики, пунктуації, вимови тощо.

Особливістю регіонального діалекту є його територіальна обмеженість, що зумовлює обмежену сферу його вживання. В одній країні може існувати чимало таких діалектів. Кожен подібний діалект є певним мовним утворенням з більшими чи меншими граматичними, фонетичними і навіть лексичними відмінностями [3, с. 25].

У Великобританії немає точно визначених діалектних кордонів. На думку П. Традгіла, назвати точну кількість територіальних діалектів Великобританії неможливо, оскільки діалектних кордонів як таких не існує [4, с. 51]. Проте, є умовний поділ діалектів Великобританії згідно території їхнього поширення.

Основна відмінність полягає у мові жителів північних частин Англії (Нортгумберленд, Камбрії, Дарема, Північного і Східного Йоркшира) разом із Шотландією і жителями решти території Англії. На півдні йде подальший поділ діалектів. Виділяються західні діалекти центральної частини Англії (Ланкашир, Стаффордшир, Чешир і прилеглі райони) і східні діалекти центральної частини Англії (Південний Йоркшир, Ноттінгемшир, Лінкольншир і Лестешир). На думку П. Традгіла, такий традиційний поділ діалектів поступово втрачає актуальність, зараз головні відмінності проводяться між мовою англійців і шотландців [4, с. 25].

Середовище, в якому людина постійно знаходиться, також впливає на появу особливостей мови. Для соціальних діалектів властиво те, що вони є додатковим засобом спілкування деяких соціальних, групових колективів, а не основним засобом спілкування, як у випадку територіальних діалектів [3, с. 26].

Жителі того чи іншого регіону Великобританії створюють свою власну колоритну мову, яка досить успішно відповідає їхнім комунікативним потребам. Розвиток того чи іншого діалекту зумовлений двома дуже важливими процесами,

що протікають в рамках однієї мови: дивергенцією і конвергенцією. Дивергенція відображає індивідуальну творчу мовну діяльність, тоді як конвергенція сприяє встановленню взаєморозуміння між членами однієї територіальної або соціальної спільноти. Йдеться про взаємне пристосування мови того, хто говорить, і слухача при наявності відповідної зміни норми єдиної для них мови – британського варіанту англійської мови [3, с. 19-21]. Дивергенція і конвергенція – це ті два процеси, які свідчать про об'єктивні тенденції розвитку будь-якої мови.

Лексика діалекту є його характерною рисою і найдоступнішою для вивчення ознакою, вона включає в себе оригінальні слова і слова з інших варіантів мови зі зміненими значеннями. Так, наприклад, в Західному Йоркширі оригінальним діалектним словом вважають *beer-off* замість *off-licence*. Паби користуються надзвичайною популярністю у Великобританії, тому використання цієї лексики цілком допустимо у побутовій комунікації: за аналогією з виразом *hands off* з'явилася складна лексема *beer-off*, що позначає заборону на продаж спиртного в деяких громадських місцях [5].

Отже, діалектологія вивчає територіальні й соціальні діалекти, які є результатом історичного розвитку мови та відображають приналежність мовців до певної місцевості чи соціальної групи. Територіальні діалекти часто мають географічну прив'язаність, але їхні межі поступово розмиваються через інтеграцію просторіччя й літературної мови. Соціальні діалекти виконують додаткову комунікативну функцію в межах групових об'єднань. Розвиток діалектів зумовлений процесами дивергенції та конвергенції, що забезпечують мовне розмаїття й взаєморозуміння. Лексика діалектів є їхньою найбільш яскравою ознакою, яка демонструє творчі адаптації та зміни в мовному середовищі.

Список використаних джерел:

1. Селіванова О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля. К, 2006. 712 с
2. Crystal D. The Cambridge Encyclopedia of the English Language. Cambridge: BSA, 2003. 491 p.
3. Колісник М. П. Стан досліджень територіальних діалектів англійської мови. Взаємодія одиниць мови і мовлення : комунікативно-когнітивний, соціокультурний, перекладознавчий і методичний аспекти : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Київ: НТУУ «КПІ», 2013. С. 24-28
4. Trudgill P. Dialects. 2nd ed. L.: Taylor & Francis Routledge, 2004. 78
5. Oxford dictionary of English. Oxford: OUP Oxford, 2003. 2112 p.

*Аліна Семко,
здобувач освіти*

*Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
Науковий керівник: Олена Тютюнник,
к. філос. н., доцент*

ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЙНОГО ПЕРІОДУ УЧНІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Питання про особливості адаптаційного періоду учнів ЗЗСО під час дистанційного навчання є досить актуальним. Оскільки зараз ми живемо в умовах повномасштабного вторгнення й щодня стикаємося з різноманітними викликами та проблемами, зокрема й у сфері освіти. Реалії сьогодення вимагають значної уваги до дистанційного навчання, покращення методів та прийомів його реалізації, створення відповідних умов для швидкого та результативного адаптаційного періоду. Багато науковців у своїх дослідженнях вивчають ці питання, серед них В. Биков, К. Власенко, В. Гура, В. Моляко та ін. Також зарубіжні науковці-педагоги приділяють увагу цій проблематиці, зокрема А. Кларк, Дж. Коумі, М. Томпсон тощо [1].

Метою роботи є визначити й охарактеризувати психолого-педагогічні особливості адаптаційного періоду учнів закладів загальної середньої освіти під час дистанційного навчання.

У «Положенні про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти» знаходимо дефініцію поняття дистанційного навчання як організацію освітнього процесу (за дистанційною формою здобуття освіти або шляхом використання технологій дистанційного навчання в різних формах здобуття освіти) в умовах віддаленості один від одного його учасників та їх, як правило, опосередкованої взаємодії в освітньому середовищі, яке функціонує на базі сучасних освітніх, інформаційно-комунікаційних (цифрових) технологій [2].

Така форма навчання вимагає особливої уваги та підготовки учнів до неї. Тобто якщо ми звикли спілкуватися наживо, перебувати в школі, то під час дистанційного навчання вся комунікація переходить в онлайн-формат. Саме через це виникає певний адаптаційний період, під час якого учні намагаються пристосуватися до нових умов навчання.

На нашу думку, однією з головних характерних ознак цього періоду є те, що саме від психологічних особливостей віку здобувачів освіти залежить розвиток їхніх відповідних умінь, навичок, можливостей самостійно організувати свою навчальну діяльність та й загалом тривалість адаптації. Наприклад, чим старший за віком учень, тим легше йому зорієнтуватися в технології володіння засобами дистанційної освіти (платформою для навчання, онлайн-ресурсами для підготовки до заняття тощо).

Роль вчителя є важливою під час адаптаційного періоду. Тому що він є організатором навчального процесу, забезпечує комфортні умови для всіх здобувачів освіти.

Відзначимо те, що однією з особливостей адаптаційного періоду є здатність вчителя максимально залучити дитину в процес навчання, допомогти розібратися з новими освітніми технологіями, зацікавити її, щоб вона мала змогу висловлювати свої думки. Загалом тривалість та результативність цього періоду залежить від певних умов: облаштування робочого місця, наявності засобів для освіти

(комп'ютер, ноутбук, смартфон тощо) та сприятливого середовища.

Отже, адаптаційний період характеризується низкою особливостей, які й обумовлюють його тривалість, загальний перебіг та результативність. Він є важливим під час дистанційного навчання, оскільки має сприяти кращому пристосуванню учнів до нових умов здобуття освіти.

Список використаних джерел:

1. Гнатюк О. В. Дистанційне навчання: проблеми, пошуки, виклики. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/728350/1/%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82.pdf>
2. Наказ МОН «Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти» №1115 (2020, 8 вересня). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0941-20#Text>

Катерина Столяр,

здобувач освіти

Кам'янець-Подільського медичного фахового коледжу

Науковий керівник: Ганна Дзікевич,

спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, викладач,

Україна, м. Кам'янець-Подільський

ВПЛИВ АБ'ЮЗИВНИХ СТОСУНКІВ НА ПСИХОЕМОЦІЙНИЙ СТАН ТА ЯКІСТЬ ЗАСВОЄННЯ МАТЕРІАЛУ ЗДОБУВАЧАМИ ОСВІТИ МОЛОДШИХ ТА СТАРШИХ РОКІВ НАВЧАННЯ

Аб'юзивні стосунки, незалежно від їх форми — емоційної, психологічної, фізичної або сексуальної — мають значний руйнівний вплив на психоемоційний стан людини. Студенти, які переживають такі стосунки, можуть відчувати значні труднощі як у своїй особистій, так і в навчальній сфері. Аб'юз, як правило, призводить до депресії, тривожності, стресу, низької самооцінки та почуття безпорадності, що істотно знижує здатність до концентрації на навчанні, запам'ятовуванню інформації та ефективному виконанню завдань.

Психологічний тягар, спричинений аб'юзивними стосунками, може призвести до значних труднощів у процесі навчання. Студенти можуть відчувати хронічну втому, емоційну вигорання, що перешкоджає повноцінній участі в академічному процесі. Вони часто мають проблеми з концентрацією уваги, що обмежує здатність засвоювати нову інформацію та виконувати складні завдання. Порушення психоемоційного стану також призводить до того, що студент може відчувати страх чи тривогу перед перевітками та публічними виступами, що ще більше знижує його мотивацію до навчання [1].

Окрім цього, переживання аб'юзивних стосунків може значно знижувати внутрішню мотивацію. Студенти, що зазнали насильства, часто відчують, що їхні зусилля в навчанні не мають сенсу або що вони не гідні успіху. Низька самооцінка може викликати у них постійну недовіру до своїх можливостей і сумніви у власних здібностях. Ці психологічні бар'єри роблять навчання важким, бо студенти відчують, що не можуть досягти успіху або не отримують належної підтримки. Вони можуть почати уникати участі в групових заходах або лекціях, що ще більше ізольовує їх від навчальної спільноти [3].

Аб'юзивні стосунки можуть впливати на здобувачів освіти різного віку різноманітним. Для молодших студентів, таких як підлітків, наслідки аб'юзу можуть бути

особливо руйнівними. Це період, коли формуються базові уявлення про себе, соціальні зв'язки та навички комунікації. Підлітки, що переживають насильство в сім'ї або середовищі однолітків, можуть мати серйозні труднощі з соціалізацією та встановленням здорових стосунків, що позначається на їхньому навчальному процесі. Вони можуть страждати від ізоляції, відчуття непотрібності або відчувати, що не мають право на підтримку чи допомогу. Це часто призводить до невдач в академічних справах, зокрема до труднощів із виконанням завдань або здачею іспитів.

У старших здобувачів освіти, таких як студенти університетів, наслідки аб'юзивних стосунків можуть проявлятися в тому, що вони стикаються з труднощами у балансуванні між особистим життям і навчанням. Студенти, що переживають насильство, можуть бути постійно під впливом стресу, що ускладнює їхню здатність ефективно працювати, зосереджуватися на навчальних завданнях чи взаємодіяти з викладачами і одногрупниками. Психологічна втома від постійної боротьби з емоційним болем може знижувати їхній рівень успішності, спричиняти невпевненість у своїх силах та відсутність інтересу до навчання [2].

Такі студенти можуть намагатися уникати активної участі в університетському житті, що перешкоджає не лише їхньому професійному розвитку, а й соціалізації в колективі. Тривалий стрес, депресія та емоційні потрясіння можуть призводити до погіршення фізичного здоров'я, що в свою чергу ще більше ускладнює процес навчання.

Для того щоб підтримати студентів, які переживають аб'юзивні стосунки, навчальні заклади повинні мати розвинену систему підтримки, зокрема через надання психологічної допомоги. Психологи можуть допомогти студентам відновити емоційний баланс, навчити їх справлятися зі стресом, а також підтримати їх у подоланні негативних наслідків аб'юзивних стосунків. Університети також повинні створювати безпечне середовище, де студенти можуть відкрито говорити про свої проблеми і отримувати допомогу без осуду.

Найважливіше – це забезпечення адаптованого підходу до навчального процесу для таких студентів. Наприклад, індивідуальні консультації, зміна навчальних навантажень або більш гнучкий графік можуть допомогти студентам поступово повернутися до нормального ритму навчання. Крім того, навички стрес-менеджменту та емоційного самопізнання можуть значно полегшити здобувачам освіти процес відновлення та подолання наслідків травмуючих переживань [1].

У підсумку, аб'юзивні стосунки мають серйозний вплив на психоемоційний стан студентів і можуть суттєво ускладнити їхню здатність до навчання. Однак з належною підтримкою і правильними методами допомоги можна не тільки пом'якшити ці наслідки, а й допомогти студентам повернутися до нормального навчального процесу та відновити своє психоемоційне здоров'я.

Список використаних джерел:

1. Ладиченко В.В., Гулак О.В., Артеменко О.В. Віктимологічний портрет жертви домашнього насильства. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія: Право.* 2022. №. 70. С. 389–392. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.70.62> (дата звернення: 17.10.2024).
2. Резнікова О.І. Віктимологічне пізнання особи у криміналістиці: дис...канд. Юрид. Наук. 02.00.09. Харків, 2015. 239 с.
3. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 р. № 2229-VIII: Станом на 31 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222919#Text> (дата звернення: 16.10.2024).

Микола Шелухін,

*здобувач освіти Відокремленого структурного підрозділу
«Кам'янець-Подільський фаховий коледж» НРЗВО КПДІ*

Науковий керівник: Оксана Старик,

викладач I категорії

Україна, м. Кам'янець-Подільський

ВИХОВАННЯ ЗАСАД ДУХОВНОСТІ НА ЗАНЯТТЯХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Виховання духовності на заняттях української літератури є одним із ключових завдань у сучасній освітній системі, що спрямоване на формування моральних, етичних та культурних цінностей у молоді. Українська література як навчальна дисципліна має величезний потенціал для формування особистості, її світогляду та ціннісних орієнтирів. У межах літературного аналізу творів викладач має змогу залучити здобувачів освіти до роздумів про добро і зло, справедливість і гуманізм, допомогти їм краще усвідомити власні моральні принципи, а також зрозуміти роль національної ідентичності та духовного спадку в житті кожної людини.

Проблеми духовності привертали увагу дослідників здавна. Про це свідчать праці педагогів минулого: Я.А.Коменського, Г.Г.Песталоцці, А.Дістервега, В.О.Сухомлинського. Вони одноставно виділили головні фактори, які впливають на духовне виховання: праця, сім'я, школа, учитель. Особистісний підхід до духовного світу дитини, виховання в неї християнської моралі проголошували Я. Коменський, І. Песталоцці, Г. Ващенко, К. Ушинський [3].

Література як будь-яке мистецтво – «це час і простір, у якому живе краса людського духу» (В.Сухомлинський). Вона творить естетичну насолоду, уселяє в кожного кращі моральні якості, допомагає усвідомити духовні ідеали [2].

Основні напрями виховання духовності на заняттях української літератури

1. **Вивчення літературної спадщини:** Українська література пропонує численні твори, які відображають національну історію, культурні цінності, народні традиції та етичні норми. Читання та обговорення таких творів, як твори Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки, Ліни Костенко, сприяють усвідомленню важливості збереження національної культури та поваги до свого минулого.
2. **Формування моральних цінностей:** Під час аналізу літературних творів можна звертати увагу на теми, що пов'язані з питаннями честі, обов'язку, людяності та співчуття. Наприклад, розглядаючи твори Григорія Сковороди, можна порушувати питання сенсу життя та істинних цінностей, що є важливими для кожної людини.
3. **Розвиток критичного мислення:** Літературні заняття також мають слугувати майданчиком для дискусій та аналізу складних тем. Обговорення творів, їхніх героїв, конфліктів і моральних дилем допомагає розвивати у молоді здатність до самостійного мислення та вироблення власної позиції щодо духовних питань.
4. **Формування патріотизму та національної свідомості:** Література, яка відображає боротьбу за свободу, людську гідність та права, має величезний вплив на патріотичне виховання. Твори про історичні події, як, наприклад, "Україна в огні" Олександра Довженка, пробуджують почуття гордості за свою Батьківщину та глибокого зв'язку з рідною землею.

5. **Духовне збагачення через мистецтво слова:** Література є особливим видом мистецтва, який дозволяє людині відчутися красу слова та глибину людської думки. Через ознайомлення з художніми образами та поетичними формами студенти вчаться бачити естетичну цінність і розуміти духовний потенціал мистецтва.

Для того щоб ефективно реалізувати завдання духовного виховання, на заняттях української літератури можуть бути застосовані різні педагогічні методи:

- **Дискусії** з проблемних питань, які допомагають студентам висловлювати власну думку, шукати істину та обговорювати моральні й духовні аспекти творів.
- **Інтерактивні завдання:** наприклад, створення власних есе або віршів на духовні теми, які розвивають здатність до самоаналізу і самовираження.
- **Рольові ігри та інсценізації** фрагментів творів, які дозволяють глибше відчутися мотиви персонажів та краще зрозуміти авторські задуми.
- **Рефлексивні щоденники**, в яких студенти можуть записувати свої думки та враження від прочитаного, що сприяє самоаналізу і духовному зростанню.

Отже, виховання духовності є важливою складовою процесу формування всебічно розвиненої особистості, яка володіє високими моральними та етичними принципами. Через вивчення літературних творів здобувачі освіти мають змогу усвідомити важливість духовних цінностей, відчутися гордість за свою націю та поглибити розуміння свого місця в світі. Таким чином, українська література стає не просто навчальною дисципліною, а дієвим інструментом духовного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Боришевський М. Й., Л. І. Пилипенко, О. І. Пенькова та ін Виховання духовності особистості : навчально-методичний посібник / за заг. ред. М. Й. Боришевського. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. – 104 с.
2. Дубасенюк О.А. Теорія і практика професійної виховної діяльності педагога: Монографія. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2005. – 367 с.
3. Калашнік А. Загальні методи вивчення предмета «Християнська етика». Львів : ЛОШПО, 2003. – 192 с.
4. Формування основ духовної культури учнів на уроках української мови та літератури. Режим доступу: <https://naurok.com.ua/stattya-formuvannya-osnov-duhovno-kulturi-uchniv-na-urokah-ukra-nsko-movi-ta-literaturi-237682.html>.

СЕКЦІЯ 8. ІСТОРІЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ТА ПОЛІТИКО-КУЛЬТУРНОГО ПОСТУПУ В УКРАЇНІ

Едуард Бориуляк

магістрант

Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти

«Кам'янець-Подільський державний інститут»

Науковий керівник: Анатолій Скрипник,

доктор історичних наук, професор,

Україна, м. Кам'янець-Подільський

ІНФОРМАТИВНЕ НАПОВНЕННЯ ГАЗЕТИ «ПОДОЛЬСЬКІЯ ГУБЕРНСЬКІЯ ВЕДОМОСТІ» У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.

Завдяки збереженням підшивкам «Подольських Губернських Ведомостей» різних років видання сучасні історики та краєзнавці мають можливість досліджувати не тільки суто інформативну складову, що міститься на шпальтах газети, а й мати можливість відчути певною мірою, чим жив тодішній Кам'янець-Подільський та мешканці губернії: їх турботи та прагнення, яким чином події навколишнього світу впливали на них [1, с. 501-509].

Перше офіційне число «Ведомостей» побачило світ 3 січня 1838 р. Надалі газета незмінно видавалася в друкарні Подільського губернського правління, і виходила щосуботи, а з 1885 року двічі на тиждень – кожної середи й суботи. Традиційно для видань такого ґатунку, вона складалася з декількох частин та за потреби мала спеціальний додаток [2].

Варто зазначити, що газета виходила майже 80 років, а цей факт є ще й рекордом для преси Поділля. Газета жодного разу не змінювала своєї назви, а останнє число побачило світ 6 травня 1917 року [3]. Переважну більшість передплатників в обов'язковому порядку складали губернські установи, заможні мешканці Кам'янця, повітові установи і земська поліція та частина поміщиків губернії.

Отже, до першої групи можна віднести матеріали офіційно-адміністративного характеру, як то укази і накази, що приходили з Військового міністерства, Міністерства внутрішніх справ та канцелярії Київського генерал-губернатора. На першому шпальті містилися укази про призначення міністрів, генерал-губернаторів, командувачів армій. За їх змістом легко визначити, яким саме департаментом чи відділом (столом) вони видані. Наприклад циркуляр міністра внутрішніх справ про швидке надання цивільними установами необхідних відомостей Військово-судовим комісіям по справах польського повстання 1830-1831 рр. Обнародування розпоряджень подільського губернатора у вигляді циркулярних приписів гродській і повітській поліціям та повітовим справникам прискорювали отримання цієї інформації на місцях.

До другої групи належать звернення командирів полків і батальйонів російської армії з різноманітних питань щодо своїх підлеглих. Потрапляючи до канцелярії Подільського губернського правління, така інформація одразу ж опинялася в наступному примірнику «Ведомостей»: за ступенем важливості в Офіційній чи Неофіційній частинах відповідно. Іноді це було звернення самого губернатора чи губернського правління у формі публічних розпоряджень і наказів до гродської і земської поліції губернії чи до командира міського гарнізонного батальйону: «[...] розшукати, де знаходяться звільнені в безтермінову відпустку [...]» – далі йшов цілий список солдат та назви їх полків – «[...] цим солдатам потрібно вручити

паспорти про відставку. Про їх місце перебування повідомити Командира Гарнізонного батальйону» [4, с. 3].

У розділі оголошень іноді публікувалися присмні для когось повідомлення про виплату грошової заборгованості солдатам за минулі роки. Такі справи були настільки давніми, що мало хто відгукувався на них.

Розшукували й офіцерів, які перебували у відпустках тривалий час. Часто в полках точно не знали, де саме знаходяться їх підлеглі, тому завжди пошуки покладалися на губернські установи МВС. Через оголошення в губернській газеті розраховували знайти таких офіцерів, з надією на те, що «Вьдомості» потраплять на очі їм, їх родичам чи сусідам. А коли, за наказом згори, це потрібно було зробити негайно, то подібні повідомлення перетворювалися на цитування самих наказів. У таких випадках преса виконувала роль своєрідних фельд'єгерів чи вістових, допомагаючи мобілізувати військовослужбовців у визначені терміни на період навчань чи оглядів.

Окрему інформативну групу складали оголошення, пов'язані з військовими нагородами. Зокрема, це був розшук і вручення бойових нагород відставним солдатам. У тому випадку, коли Земський Суд не зміг знайти колишніх солдат за офіційним місцем проживання, в газеті з'являлося щось на кшталт офіційного оголошення Губернського правління до повітових поліцій з наказом про розшук.

Однією з найбільших тем оголошень і повідомлень була військово-економічна. Їх можна розділити на два підвиди: оголошення про те, що армія продавала місцевому населенню, та закупівельні потреби збройних сил та флоту.

Така інформація міститься буквально в першому накладі «Подольскіх Губернскіх Вьдомостей». Це оголошення про продаж з магазинів Подільської Дистанції (продовольчих складів на території губернії – Є. Б.) зіпсованих тулубів для вартових та вагового і мірного реманенту [5, с. 4-5]. І надалі, з часу початку виходу газети (з 1838 року) подібні повідомлення почали з'являтися систематично. Іноді армія позбувалася не тільки старих тулубів, а й не кондиційного озброєння та боезапасу. Такі об'яви викликали неабиякий інтерес і пожвавлення серед місцевого ремісничого населення. У вересні 1938 р. повідомлення про призначення торгів на продаж «зіпсованих Артилерійських снарядів, у Брацлавського повіту містечку Тульчиці, в місті Ямполі, і містечку Дзигівка Ямпільського повіту» викликало ажіотаж. Бажаючих придбати важкі чавунні ядра як сировину для кузні чи майстерні знайшлося вдосталь. Торги відбувалися в приміщеннях повітових судів, під контролем повітових стряпчих та суддів [6, с. 5].

«Подольскія Губернскія Вьдомості» в першій половині XIX ст. стали своєрідним передавальним механізмом обміну інформацією військового характеру між армією і суспільством. Зостаючись на той час єдиним офіційним періодичним виданням у Подільській губернії, газета стала важливим елементом державних структур, істотно полегшувала поширення різноманітної інформації, одночасно виконуючи важливі соціально-економічні функції.

Список використаних джерел:

1. Скрипник А. Ю. Газета «Подольскія Губернскія Вьдомості» – джерело інформації військового характеру на Поділлі (з 30-х рр. – до кінця 50-х рр. XIX ст.). Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки. /редкол.: В. С. Степанков (відп. ред) та ін. Кам'янець-Подільський: КПНУ ім. І. Огієнка. 2013. Вип. 6. С. 501–509.
2. Энциклопедический словарь. Т. XXIV. (47). Повелительное наклонение – Полярные координаты : изд. Ф. А. Брокгауз (Лейпциг), И. А. Эфрон (С-Петербург) : Типо-Литография И. А. Эфрона. 1898. 474 с.

3. Скрипник А. Ю. Державні установи Подільської губернії (1793-1914 рр). монографія. Кам'янець-Подільський : ПП Мошинський В. С., 2012. 228 с.
4. Об отыскании разных лиц. Объявления и Извещения. Часть Официальная // Подольскія Губернскія Въдомости. 18 мая 1840 г. № 20. С. 3.
5. О вызове к торгам // Подольскія Губернскія Въдомости. 3 января 1838 г. № 1. С. 4-5.
6. О продаже снарядов // Подольскія Губернскія Въдомости. 10 сентября 1838 г. № 37. С. 5.

*Володимир Вірстюк,
здобувач освіти Навчально-реабілітаційного
закладу вищої освіти «Кам'янець-Подільський
державний інститут»*

*Науковий керівник: Артур Михайлик,
кандидат історичних наук, доцент,
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

ДО ПИТАННЯ ІСТОРИОГРАФІЇ ВІДКРИТТЯ КАМ'ЯНЕЦЬ- ПОДІЛЬСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ 22 ЖОВТНЯ 1918 Р.

Однією із визначних подій в історії Поділля та зокрема Кам'янця- Подільського стало відкриття в місті державного українського університету 22 жовтня 1918 р. До нашого часу збереглися чимало писемних джерел у вигляді публікацій у періодичних виданнях, офіційних звернень та мемуарів, що дозволяє в цілому детально дослідити картину цієї події.

Урочисте відкриття університету відбулось 22 жовтня 1918 року. Тодішня преса писала: «У вівторок 22 жовтня (по новому стилю) 1918 року в місті Кам'янці-Подільському відбулося урочисте свято відкриття нового огнища вищої української науки – Кам'янець-Подільського українського державного Університету». Про це йшлося у статті, вміщеній в одному з періодичних видань Кам'янця-Подільського, яка вийшла друком 24 жовтня 1918 р. [1, с. 1].

Однак, перша інформація про знаменну подію з'явилася безпосередньо в день відкриття освітнього закладу – 22 жовтня 1918 р. Саме тоді вийшла друком докладна стаття у газеті «Подольская мысль» № 63 від 22 (9) жовтня 1918 р. Особливістю цієї газети було розміщення на першій шпальті під великим заголовком «Gaudeamus!» короткої інформації про особисті переживання редактора щодо знаменної події у місті та велика детальна стаття із біографією ректора університету Івана Огієнка, яка була ще прикрашена його портретним фото – велика рідкість для місцевих газет того часу. Оригінал цього номеру газети зберігається у відділі рідкісних видань К-ПНУ імені Івана Огієнка [2].

Того ж дня у виданні «Свято Поділля» (друкований орган Подільського українського товариства «Просвіта») було вміщено статтю видатної подільської просвітницької діячки, однієї з ініціаторів організації національного університету у місті над Смотричом, Олімпіади Пашенко [3, с. 5]. Тему відкриття університету було продовжено в інших публікаціях авторки. Так, перебуваючи в еміграції 1936 р. вона докладно дослідила основні етапи заснування університету в Кам'янці-

Подільському в одному з періодичних видань Польщі, присвячених українській проблематиці [4, с. 336].

Вагомим історіографічним джерелом з названого питання є праці одного з фундаторів університету у Кам'янці-Подільському, його першого ректора Івана Огієнка (митрополита Іларіона) [5].

Багато уваги початковому етапу функціонування новоутвореного українського університету приділяв інший діяч Української революції 1917–1921 рр. Володимир Приходько. Під час вимушеної еміграції в Польщі він у шести числах науково-літературного видання «Наша культура» за 1935–1936 рр. опублікував ґрунтовне дослідження щодо цієї проблеми [6], яке невдовзі вийшло окремою брошурою в Синодальній друкарні [7].

Показово, що самий спосіб організації університету в Кам'янці-Подільському та методи, які були застосовані при реалізації проекту, В. Приходько вважав майже зразковими, а, отже, вартими систематизації й вивчення. Тому історію постановки навчального закладу від аналізу озвучених перших теоретичних ідей (О. Пашенко, О. Шульмінський) і до подальших практичних кроків (діяльність університетської комісії з вирішення різнопланових питань становлення університету, урядові рішення та ін.), він свідомо розглядав як позитивний досвід невеличкої частки для будівництва більш широкого і складного державного організму, акцентовано зосереджуючи увагу саме на засобах і методах організаційної праці [8, с. 12].

Історію заснування першого українського державного університету проаналізував український державний і громадський діяч, історик української церкви, член Центральної Ради України, декан богословського факультету (з 1919 р.) Василь Біднов [9].

Однак, найбільший внесок в історіографію проблеми було зроблено в період незалежної України. Насамперед відзначимо капітальну монографію О. Завальнюка, присвячену утворенню і діяльності українських державних університетів [10]. Ряд досліджень вченого було присвячено безпосередньо відкриттю університету у місті над Смотричом та початковому періоду його функціонування [11, 12].

Загалом, сформувалося ціле коло дослідників, які вивчали різні питання історії університету: А. Копилов, С. Копилов, А. Філінюк, М. Петров, Н. Ротар, В. Адамський, В. Романюк, М. Алещенко, Е. Мельник та ін. [13, с. 874].

Зазначені дослідники висвітлювали різні аспекти процесу формування і функціонування університету, створювали окремі узагальнюючі сюжети, з'ясували ряд діячів, причетних до створення і роботи закладу.

Таким чином, вивчення досвіду розбудови національної освіти, не зважаючи на значну кількість публікацій, продовжує залишатися важливим завданням національної історичної науки.

Список використаних джерел:

1. Торжественное открытие Каменец-Подольского украинского державного Университета. Подольская мысль (орган прогрессивно-демократической мысли). Каменец-Подольский, 1918. 24 (11) октября.
2. К-ПНУ імені Івана Огієнка, відділ рідкісних видань, газета «Свято Поділля», 22 жовтня 1918 р., інв. н.: 17485
3. Пашенко О. Як зародився державний Український Університет у м. Кам'янці на Поділліу. Свято Поділля. Кам'янець-Подільський. 1918. 22 жовтня.

4. Пашенко О. Заснування Кам'янець-Подільського Державного Українського Університету. Наша культура : науково-літературний місячник. Варшава, 1936. Кн. 5(14).
5. Огієнко І. Моє життя: автобіографічна хронологічна канва. Житомир : Полісся, 2002. 120 с.
6. Приходько В. Повстання Українського Державного Університету в Кам'янці на Поділлі. Наша культура (Варшава). 1935. Книга 5. С. 305 – 316; книга 6. С. 364 – 378; книга 7. С. 439 – 444; книга 9. С. 572 – 581; 1936. Книга 1. С. 34 – 42; книга 2. С. 115 – 126.
7. Приходько В. Повстання Українського Державного Університету в Кам'янці на Поділлі: відбитка з „Нашої культури» 1935 – 1936 рр. Варшава : Друкарня синодальна, 1936. 60 с.
8. Приходько В. К. З історії повстання українського університету в Кам'янці на Поділлі / упорядник та автор передмови В. Р. Адамський. Хмельницький : ПП Заколотний М. І., 2012. 103 с.
9. Біднов Василь. Перші два академічні роки Українського державного університету в Кам'янці-Подільському. Літературно-науковий вісник. 1928. № 11. С. 233 – 240; № 12. С. 325 – 333.
10. Завальнюк О. М. Утворення і діяльність державних українських університетів (1917-1921 рр.) : монографія. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2011. 644 с.
11. Завальнюк О. М. Святкування відкриття Кам'янець-Подільського державного українського університету – велика подія національно-освітнього життя України // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський : Оіюм, 2008. Т. 12. С. 3-24.
12. Свято відкриття Кам'янець-Подільського державного українського університету: Дослідження. Документи. Матеріали / укладач, автор переднього слова і досліджень О. М. Завальнюк. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2008. 280 с.
13. Михайлик А. О. Фотодокументи як джерело повсякденності: відкриття Кам'янець-Подільського державного університету 22 жовтня 198 року. Актуальні питання у сучасній науці. № 10 (16), 2023. С. 872 – 883.

Андрій Кирилюк,

здобувач освіти,

*Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

Науковий керівник: Ірина Завадська,

кандидат історичних наук, доцент,

*Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ: ВИКЛИКИ ЗБЕРЕЖЕННЯ

Культурна спадщина є невід'ємною складовою ідентичності кожної нації, втіленням її історії, традицій, духовності та багатовікових цінностей. Україна, маючи багату та різноманітну культурну спадщину, є домівкою численних історичних пам'яток, мистецьких творів, архітектурних шедеврів та народних традицій, які відображають багатогранність її минулого і теперішнього. Однак в умовах сучасної військової агресії збереження цієї спадщини стає надзвичайно складним завданням, адже культурні об'єкти нерідко стають мішенями обстрілів, мародерства або перебувають під загрозою фізичного знищення.

Війна, розв'язана Росією проти України, не лише завдає катастрофічних людських та матеріальних втрат, але й загрожує самій сутності української нації, прагнучи зруйнувати її культурний код. У цьому контексті питання збереження культурної спадщини набуває особливої актуальності, оскільки кожен втрачений артефакт, зруйнована пам'ятка чи викрадене мистецьке надбання є непоправною втраченою не лише для України, а й для всього світу.

Ця робота присвячена аналізу викликів, з якими стикається Україна в умовах військової агресії, а також визначенню шляхів захисту та відновлення її культурної спадщини. Особлива увага приділяється питанням міжнародної підтримки, використанню сучасних технологій для документування та реставрації культурних об'єктів, а також ролі громадянського суспільства у збереженні культурного надбання для майбутніх поколінь. Збереження культурної спадщини в умовах війни є не лише обов'язком національного рівня, але й спільною відповідальністю світової спільноти, адже культура є тим, що об'єднує людство, долаючи будь-які кордони та ворожнечу.

Під час військової агресії проти України культурна спадщина країни зазнає значних загроз, які водночас висвітлюють неймовірну стійкість українського народу у збереженні свого історичного та культурного надбання. Одним із прикладів такої боротьби є ситуація в окупованому Маріуполі, де історичні об'єкти та культурні установи зазнали руйнувань або були використані агресором як символи ідеологічного впливу. Зокрема, маріупольський художній музей ім. Куїнджі, який зберігав твори всесвітньо відомого художника, був пошкоджений під час обстрілів, а частина його експонатів була вивезена окупантами до Росії.

Незважаючи на руйнування, Україна демонструє інноваційний підхід до збереження культурної спадщини. Наприклад, Міністерство культури та інформаційної політики України разом із міжнародними партнерами активно використовує цифрові технології для створення 3D-моделей пошкоджених та втрачених об'єктів. Цей процес не лише дозволяє задокументувати культурну спадщину, але й формує основу для її подальшого відновлення після завершення війни. Одним із таких об'єктів є Успенський собор у Харкові, пошкоджений

внаслідок ракетних ударів. Завдяки цифровій документації вдається зберегти його архітектурні особливості для майбутньої реставрації.

Особливої уваги заслуговує роль волонтерів та громадських організацій, які беруть на себе значну частину роботи зі збереження культурних об'єктів. У багатьох випадках вони рятують експонати музеїв, ховаючи їх у безпечних місцях, організовують евакуацію архівів та бібліотек із зон бойових дій. Один із таких прикладів — евакуація фондів Чернігівського обласного історичного музею, здійснена завдяки співпраці місцевих волонтерів із міжнародними організаціями.

Війна також викликала значне посилення інтересу до української культури з боку міжнародної спільноти. У багатьох країнах Європи та Північної Америки відбуваються виставки, присвячені українському мистецтву та історії, що є важливим інструментом культурної дипломатії. Водночас Україна використовує ці платформи для привернення уваги до викликів, пов'язаних із руйнуванням її культурної спадщини, закликаючи світову спільноту до підтримки.

Окрім руйнувань матеріальних об'єктів, війна також сприяє активній популяризації нематеріальної культурної спадщини. Традиційна українська музика, обряди, ремесла, кухня — усе це стає засобом культурного спротиву, що об'єднує українців у боротьбі за свою ідентичність. Пісні, які виконували українські воїни на передовій, вже стали частиною новітньої фольклорної традиції, підтверджуючи, що культура залишається живою, навіть за умов найтяжчих випробувань.

Таким чином, культурна спадщина України в умовах військової агресії перебуває під серйозною загрозою, але водночас демонструє стійкість і здатність до відродження. Цей досвід стає уроком не лише для України, але й для всього світу, показуючи, як важливо захищати культуру як основу національної ідентичності та гуманітарної спадщини людства.

Культурна спадщина України в умовах військової агресії опинилася перед численними викликами, які загрожують її збереженню та цілісності. Знищення пам'яток, розграбування музеїв і руйнування історичних об'єктів підкреслюють важливість термінових і систематичних заходів для захисту національного надбання. Водночас досвід України свідчить про неймовірну здатність до опору та збереження культурної ідентичності навіть у найскладніших умовах.

Інноваційні підходи, такі як цифрова документація та створення 3D-моделей пошкоджених об'єктів, забезпечують перспективи для відновлення спадщини в майбутньому. Співпраця держави, громадянського суспільства та міжнародних партнерів стала ключовим фактором у захисті культурних цінностей. Роль волонтерів, які забезпечують евакуацію музейних фондів та архівів, є особливо важливою в умовах бойових дій.

Міжнародна підтримка, зокрема у вигляді виставок, культурної дипломатії та фінансування програм збереження спадщини, не лише сприяє приверненню уваги до проблем України, але й допомагає посилити зв'язки зі світовою спільнотою.

Окрім захисту матеріальних об'єктів, війна також стимулювала відродження і популяризацію нематеріальної культурної спадщини. Народні пісні, обряди, ремесла та традиції стають символами єдності та опору, а також новітніми елементами української культури.

Таким чином, збереження культурної спадщини в умовах війни є не лише викликом, але й можливістю для України продемонструвати силу своєї національної ідентичності, об'єднати суспільство навколо спільних цінностей та забезпечити передачу цього безцінного надбання майбутнім поколінням. Досвід України є важливим уроком для всього світу, який підтверджує, що культура є

невід’ємною складовою національної стійкості та глобальної гуманітарної спадщини.

Список використаних джерел

1. Збереження культурної спадщини України в умовах війни: практики та виклики. Українська культурна спадщина. 2022. № 1. С. 45–58.
2. Захист культурної спадщини в умовах повномасштабної російсько-української війни. Вісник Національного дослідницького інституту українознавства. 2023. № 2. С. 12–25.
3. Війна та культурна спадщина: інтерв’ю з захисником українських пам’яток // Вечірній Київ. – 14 листопада 2024. URL: https://vechimiy.kyiv.ua/news/104958/?utm_source=chatgpt.com

Кушка Анастасія,

здобувач освіти

Відокремленого структурного підрозділу

Кам’янець-Подільський фаховий коледж

НРЗВО «Кам’янець-Подільський державний інститут»

Україна, м. Кам’янець-Подільський,

*Науковий керівник: **Оксана Комарніцька,***

викладач-методист вищої категорії,

м. Кам’янець-Подільський, Україна

ПРИЧИНИ ЕКОНОМІЧНИХ КРИЗ В УКРАЇНІ ТА ЇХ ВПЛИВ

Економічна криза – це різке порушення існуючої рівноваги в економічній системі внаслідок диспропорцій, що зростають.[1] Економічні кризи в Україні відбувалися упродовж століть. Від часів занепаду Київської Русі і до наших часів. Вона безпосередньо мала великий вплив на державу та її громадян. Що є причиною цих криз? Та як вони впливали на український народ?

Почнемо з монгольської навали на землі Русі 1237-1241 роках. Пізньою осінню 1240 року монголо-татарське військо з’явилося біля валів Києва. На шляху воно зруйнувало численні міста й укріплені замки Київської землі [2]. Вони знищували міста, села, ремісничі центри та торговельні шляхи. Щодо цивілізаційних наслідків навали, то більшість істориків поділяють думку про те, що вона принесла смерть і неймовірні нещастя давньоруському народові, загальмувала його політичний, економічний і етнокультурний розвиток, відкинувши Русь на кілька століть назад [2].

Криза козацької доби, що спричинила руйнування економіки під час національно-визвольної війни 1648-1657 років. Тривалі військові дії призвели до спустошення багатьох сіл і міст, велика кількість втрат працездатного населення. Знищення інфраструктури, ремісничих майстерень і торговельних шляхів. В 1667 році між Московією і Річчю Посполитою був підписаний Андрусівський договір про припинення війни 1654–1667. Це призвело до політичного поділу України: Лівобережжя входило до Московії, а Правобережжя Україна — до Речі Посполитої, мав надзвичайно трагічні наслідки для долі українського народу. Ситуація, що склалася, створювала незборимі труднощі на шляху консолідації українських земель у межах національної держави. На тривалий час, як засвідчили подальші

події, загальмувався й деформувався процес розвитку нації, її політичної свідомості, культури тощо[3].

Перша світова війна 1914-1918 років теж внесла свої корективи в розвиток Української економіки. Країна, яка була одним з головних аграрних регіонів імперії, втратила значну врожаю через мобілізацію робочої сили, реквізиція коней та техніки на потреби армії. Основною робочою силою були жінки та діти, так як чоловіків комісували. Вони працювали більше, а отримували менше. Війна викликала дефіцит продовольства, що спричинило різке зростання цін на продукти харчування. Інфляція, пов'язана з масовим друком грошей для фінансування війни, значно знецінила грошову одиницю. Промисловість була переорієнтована на військові потреби, що обмежило товари цивільного виробництва.

Не встигла Україна відійти від одного жаху, як відбувся масовий голод 1921-1923рр., спричинений повоєнною розрухою політикою продрозверстки та надмірним вивезенням хліба Радянською Росією за межі УСРР.

1939-1945 Друга світова війна призвела до величезних матеріальних, людських втрат – вона вплинула на свідомість, моральний стан мільйонів людей. Загальні втрати військових та цивільного населення під час війни за різними даними становлять від 50 до 75 мільйонів людей. З них приблизно від 8 до 10 мільйонів – українців. Це майже чверть усього тогочасного населення України. [4]. Україна стала однією з найбільш постраждалих територій. Міста, залізниці, мости та промислові підприємства були знищені бойовими діями. За оцінками, близько 40% промислового потенціалу України було зруйновано. У перші роки війни радянська влада евакуювала понад 500 великих підприємств з території України до східних регіонів СРСР. Це призвело до зупинки промислового виробництва в Україні. Німецька окупаційна влада експлуатувала ресурси України. Вивозилися продовольство, сировина, обладнання та робоча сила до Німеччини. Застосування політики "випаленої землі" при відступі німецьких військ ще більше поглибило кризу. Сільське господарство зазнало значних втрат через бойові дії, реквізиції продовольства та втрату робочої сили. Багато сіл було знищено, а родючі землі залишалися незасіяними. Це призвело до зниження рівня життя населення, люди страждали від голоду, нестачі товарів першої необхідності та масового безробіття.

Економічна криза 1980-х років стала ключовим чинником занепаду Радянського Союзу і проголошення незалежності України. У цей період економічна система СРСР, заснована на принципах централізованого планування, зазнала остаточного краху через свою неефективність, зростання соціального напруження та зовнішні виклики. Україна, як одна з найбільших республік СРСР, зіткнулася з численними економічними і соціальними проблемами, які заклали основу для майбутніх реформ у незалежній державі. Трагедія на Чорнобильській АЕС мала руйнівні наслідки для економіки України. Величезні ресурси були витрачені на ліквідацію наслідків аварії, переселення людей, дезактивацію територій та соціальну допомогу постраждалим. Економіка України значною мірою залежала від важкої промисловості (металургії, хімії, машинобудування), яка була технічно відсталою. З кінця 1970-х років економічне зростання в Україні сповільнилося, а в 1980-х роках почалося абсолютне падіння виробництва в ключових галузях, таких як металургія, машинобудування та сільське господарство. Це призвело до виходу України з СРСР.

Гіперінфляція початку 1990-х років в Україні стала одним із найскладніших економічних викликів у перші роки незалежності. Вона була зумовлена комбінацією факторів, пов'язаних із розпадом Радянського Союзу, економічною

дезінтеграцією, відсутністю стабільних економічних механізмів та політичною нестабільністю. Через неймовірно високий рівень інфляції (до 10 000% у 1993 році) заробітні плати та пенсії не встигали за зростанням цін. Більшість громадян опинилися за межею бідності. Багато підприємств закрилися через падіння попиту, відсутність інвестицій і розрив економічних зв'язків, що утворилися після розпаду СРСР. Рівень життя більшості громадян різко впав. Навіть базові товари та послуги стали недоступними для багатьох. Багато людей виїжджали за кордон у пошуках роботи, особливо до Росії, Польщі та інших країн.

Світова фінансова криза 2008–2009 років суттєво вплинула на економіку України, яка виявилася однією з найбільш вразливих у світі через низку структурних проблем. Ця криза стала випробуванням для економічної системи країни та мала глибокі наслідки для різних сфер життя. Курс гривні знизився з 5,05 до приблизно 8 грн за долар. Девальвація призвела до зростання цін на імпортні товари. **Зростання безробіття**, багато підприємств скорочували виробництво або закривалися, що призвело до втрати робочих місць.

Революція Гідності (2013–2014 рр.) стала важливим політичним і соціальним переломним моментом в історії України, але також спричинила серйозні економічні наслідки. Події Євромайдану, політична криза, анексія Криму Росією і початок війни на Донбасі суттєво вплинули на економічну ситуацію в країні.

Падіння ВВП: у 2014 році економіка України скоротилася на 6,6%, а в 2015 році — на 9,8%. Економічний спад був пов'язаний із втратою територій, військовими діями на Донбасі, руйнуванням промислових об'єктів і втратою експортних ринків.

Курс гривні впав із 8 грн за долар (2013 р.) до близько 25 грн за долар у 2015 році. Девальвація призвела до значного зростання цін на імпортні товари та інфляції, яка в 2015 році досягла 43,3%. Руйнування промисловості, Донбас, який до війни був одним із головних промислових регіонів України, зазнав величезних збитків. Частина великих підприємств зупинилася або перейшла під контроль проросійських сил. Це призвело до суттєвого скорочення виробництва у металургії, вугільній і хімічній промисловості.

Україна часто зазнавала економічних криз, які були спричинені військовими конфліктами та агресіями, геополітичними впливами інших держав, політичною нестабільністю в країні. Це призводило до знищення скорочення працездатного населення, скорочення продуктів вжитку та іншого.

Список використаних джерел:

1. Економічна криза. URL: <https://studies.in.ua/bzakon/51-85-економічна-криза.html>
2. Котляр М.Ф. МОНГОЛО-ТАТАРСЬКА НАВАЛА. Енциклопедія історії України: Т. 7: Мі-О / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. - К.: В-во "Наукова думка", 2010. - 728 с.: іл.
3. Історико-патріотичний клуб «Алатир». Україна і Андрусівське перемир'я 1667р. URL: https://www.alatyr-history.club/?page_id=1600
4. Литвак О.О. Україна у Першій Світовій війні: антропологічний вимір Спеціальність 032 «Історія та археологія», ОП «Історія та археологія». ДонНУ імені Василя Стуса, Вінниця 2021. С. 9-26
5. Рейнгарт К. Рогофф К. Циклічна історія фінансових криз. Київ: Наш Формат, 2019. 543 с.

**Роман Левчук,
Сергій Семенюк,**

*здобувачі освіти Навчально-наукового інституту охорони здоров'я
Національного університету водного господарства та природокористування*

*Науковий керівник: **Олена Кузнецова,**
д.пед.н., професор кафедри медико-біологічних дисциплін,
Україна, м. Рівне*

ІСТОРІЯ ОЛІМПІЙСЬКОГО РУХУ В УКРАЇНІ

Кампанію з відродження Олімпійських ігор П'єр де Кубертен розпочав у 1887 році, зумівши залучити до неї багатьох видатних людей того часу, серед яких був і наш співвітчизник генерал Олексій Дмитрович Бутовський. Спортсмени українського походження брали участь в іграх, починаючи з I Олімпійських ігор 1896 року. Декільком спортсменам з Одеси вдалося виїхати в Грецію, але їм прийшлося повернутись через нестачу грошей, не доїхавши до Афін [5, с. 110]. Киянин Микола Ріттер зумів прибути до Афін і подав заявку на участь у змаганнях з боротьби і стрільби, проте відкликав свою заявку і у змаганнях участі не брав [5, с. 111].

Відлік українського спортивного руху, як правило, починають із 1894 року, коли утворився «Руський сокіл». Однак окремі дослідники відшукали дані, що перше спортивне товариство – львівський «Сокіл», в якому українці були рівноправними членами, – утворили 1867 року. Підтвердженням цього було те, що під фундамент першого спорткомплексу цього «Сокола» закладено два пергаменти, написані українською та польською мовами, а в спеціальній відправі взяли участь і польські, й українські священики [3]. В Україні про Олімпійський рух почав говорити та писати Іван Боберський ще перед Першою світовою війною. Тоді у Галичині та за її межами, Івана Боберського знали як основоположника української тіло виховної і спортивної традиції (організатор, теоретик та практик), педагога, журналіста, громадського діяча, розробника української спортової та військової термінології [3].

На II Олімпійських іграх в Парижі 1900 року, в складі збірної Російської імперії, брав участь український фехтувальник Петро Заковорот, що посів 7-е місце. На Олімпіаді 1912 році українці Георгій Пантелеймонов і Микола Мельницький стали срібними призерами в складі команди Російської імперії зі стрільби з армійського пістолета. У 1936 році в Берліні в складі команди Чехословащини золоту медаль завоював спортсмен українського походження Володимир Сироваатка. Джон Лісак, інший учасник Ігор у Берліні у веслуванні на каное (де представляв США), також має українське коріння [1; 6; 7].

На початку деякі зимові види спорту входили в програму Ігор Олімпіад: фігурне катання на ковзанах (1908 і 1920 рр.), хокей із шайбою (1920 р.). В 1924 р. у Шамоні (Франція) з великим успіхом були проведені міжнародні змагання із зимових видів спорту – «Міжнародний спортивний тиждень з нагоди VIII Олімпіади». В 1925 р. МОК прийняв рішення про проведення самостійних Олімпійських зимових ігор, а змаганням 1924 р. надав статус перших зимових Олімпійських ігор [1, с. 7].

До 1940-х року українські спортсмени брали участь в Олімпіадах у складі команд Російської імперії, Польщі (уродженці Києва Мар'ян Водзянський, Андрій Солтан-Пересвят та ін.), Австрії, Чехословащини та інших. Проте лівова частина українських спортсменів виступали під прапором Радянського Союзу на

Олімпійських іграх з 1952 року до 1988 року, а після розпаду Радянського Союзу українські спортсмени були частиною Об'єднаної команди в 1992 році¹ [4].

Історія олімпійського руху в Україні розпочалася в 1952 році, коли спортсмени України у складі збірної команди Радянського Союзу вперше прийняли участь в Іграх XV Олімпіади в Гельсінкі. З 1952 по 1990 роки олімпійський рух в Україні розвивався та зміцнював свою позицію в житті країни. Українські атлети склали щонайменше 25% кожної олімпійської команди СРСР. Під час Ігор XXII Олімпіади 1980 року деякі матчі футбольного турніру з великим успіхом проводилися в Києві [2; 5].

22 грудня 1990 р. був створений Національний олімпійський комітет України (*НОК України*) [1, с. 42; 4], в 1993 року його визнав Міжнародний олімпійський комітет (*МОК*). НОК України має виключне право представляти Україну на Олімпійських іграх та на регіональних, континентальних і світових комплексних змаганнях, які відбуваються під патронатом МОК.

У 1992–1993 рр. *НОК України*, Міністерство України у справах молоді і спорту, створені самостійні національні федерації з видів спорту, зустрілися з необхідністю кардинальної перебудови системи олімпійського спорту в країні і пошуку позабюджетних джерел його фінансування [4].

Україна вперше взяла участь в Олімпійських іграх окремою командою в 1994 році. Відтоді її спортсмени змагаються у всіх Літніх Олімпійських іграх і Зимових олімпійських іграх. Загалом, Українська національна олімпійська команда виборола 151 медаль на літніх Олімпіадах і 9 медалей на зимових Олімпіадах. Найуспішніші види на літніх Олімпійських іграх – спортивна гімнастика (13 медалей), легка атлетика (21), боротьба (21), бокс (16). Найуспішніші види на зимових Олімпійських іграх – біатлон (5) [2; 5].

Список використаних джерел:

1. Булатова М. М., Єрмолова В. М., Радченко Л. О., Кроль І. М., Єгунов М. В. Олімпійський спорт у таблицях: навч.-метод. посібн. Київ: НУФВС України, 2024. 61 с.
2. Вікіпедія. <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%>.
3. Історія Львівського спорту <https://www.noc.lviv.ua/istoriya-ukrajinskoho-sportu>.
4. Національний олімпійський комітет України. Офіційний сайт <https://noc-ukr.org>.
5. Тягун Р. С. Історія олімпійського руху: базові терміни, таблиці, схеми. Івано-Франківськ: Місто-НВ, 2002. 272 с.
6. Wellness technologies in physical education of students: theory, methodology, practice. OT Kuznetsova – Rivne., 2018.
7. Prontenko, K., Griban, G., Kuznetsova, O. et al. Development of cadets' physical qualities during various sports activities. Contemporary dilemmas: Education, Politics and Values, Year VII, Special Edition, December, 2019-12-01. DOI: <https://doi.org/10.46377/dilemmas.v31i1.1014>.

¹ <https://noc-ukr.org/about/history/>

Віра Лозинська
здобувач освіти закладу вищої освіти
Львівського державного університету безпеки життєдіяльності
*Науковий керівник: **Ігор Кравець***
доцент, кандидат технічних наук, доцент ,
Україна, м. Львів

ЕВОЛЮЦІЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ТА ПОЛІТИКО-КУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: ВІД ДАВНІХ ЧАСІВ ДО СУЧАСНОСТІ

Історія соціально-економічного та політико-культурного поступу в Україні є складним і багатограним процесом, що охоплює кілька тисячоліть. Вона відображає зміни, які відбувалися під впливом різних соціальних, економічних і культурних факторів. Україна, будучи на перехресті шляхів, зазнала впливу численних народів та культур, що сприяло формуванню її унікальної ідентичності.

На ранніх етапах історії українських земель соціально-економічний розвиток базувався на землеробстві, скотарстві та ремісництві. З часів трипільської культури (4500–3000 рр. до н.е.) територія України була свідком значних досягнень у сільському господарстві та виготовленні кераміки. Після цього формуються ранні державні утворення, такі як Київська Русь, що закладає основи політичної організації та культурної ідентичності.

Київська Русь стала важливим етапом у соціально-економічному та культурному розвитку України. У IX–XIII століттях Київ досягнув розквіту як політичний, економічний і культурний центр. Тут зародилися перші форми державності, а також розвивалися ремесла, торгівля та сільське господарство. Вплив християнства, що прийшло до Русі у 988 році, сприяв зміцненню культурних зв'язків із Візантією та Європою, запроваджуючи нові традиції та знання [1, с. 362].

Монголо-татарська навала в XIII столітті стала важким випробуванням для України, призвівши до занепаду Київської Русі. Внаслідок цього багато територій потрапили під владу Золотої Орди, що суттєво вплинуло на соціально-економічний розвиток краю. Протягом кількох століть українські землі зазнавали різноманітних нападів, що призвело до дезінтеграції економічних зв'язків. Однак цей період також стимулював формування нових політичних структур, таких як Галицько-Волинське князівство, яке спробувало відновити політичну автономію.

Козацька доба в XVII–XVIII століттях стала важливим етапом у політичному та соціальному розвитку України. Формування Запорізької Січі та козацького війська забезпечило захист територій та сприяло становленню української ідентичності. Козацтво стало символом боротьби за автономію та свободу, що знайшло відображення в культурі та фольклорі. У цей період почали формуватися перші літературні та культурні течії, які підкреслювали унікальність українського народу.

Після великої Руїни (1667 рік) та розподілу українських земель між Польщею та Московією, Україна пережила новий етап політичної кризи. Гетьманщина, створена як автономне утворення, намагалася зберегти культурну та політичну самобутність. Однак постійні конфлікти між сусідніми державами та внутрішніми фракціями значно ослаблювали українську державність. У цей період важливими були намагання зберегти українську мову та культуру, що відобразилося в літературі та мистецтві [2, с. 137].

XIX століття стало часом національного відродження в Україні, коли почалася активна культурна та освітня діяльність. Поширення української мови та літератури, створення товариств, таких як "Просвіта", сприяло розвитку національної свідомості. Важливим аспектом була боротьба за права українців у складі Російської та Австро-Угорської імперій.

Перші десятиліття XX століття стали періодом великих політичних змін в Україні, зокрема під час Першої світової війни та революції 1917 року. У 1917 році була проголошена УНР, що зумовило спроби створення незалежної української держави. Проте внутрішні конфлікти та зовнішні загрози призвели до тривалої політичної нестабільності. Цей період був також позначений соціальними змінами, які вплинули на структуру суспільства та економіку.

Радянська доба, що розпочалася в 1922 році, мала значний вплив на соціально-економічний і політико-культурний поступ в Україні. Перехід до планової економіки, колективізація та індустріалізація суттєво змінили соціальну структуру. Однак ці процеси супроводжувалися численними репресіями, голодоморами та іншими трагедіями, які стали частиною історичної пам'яті українського народу. Незважаючи на це, у цей період розвивалися освіта, наука та культура, зокрема в мистецтві та літературі.

Незалежність України, проголошена 24 серпня 1991 року, стала кульмінацією багатовікової боротьби за свободу та самостійність. Це відкриває новий етап у соціально-економічному та політико-культурному розвитку країни, що супроводжується змінами в управлінні, економіці та соціальному житті. Важливими кроками стали розробка нових законодавчих актів, реформи в економіці, інтеграція в міжнародні організації. Однак країна також стикалася з численними викликами, такими як політична нестабільність, економічні кризи та соціальні проблеми [3, с. 179].

Історія соціально-економічного та політико-культурного поступу в Україні демонструє складний шлях до сучасної незалежності та самостійності. Вона відображає вплив різних історичних подій, культурних традицій і соціальних змін, що формували українську ідентичність. Розуміння цієї історії є важливим для осмислення сучасних викликів і перспектив розвитку країни. Український народ продовжує боротися за своє місце в світі, виходячи з власних традицій та досвіду, що свідчить про незламність його духу.

Список використаних джерел:

1. Білоцерківський В. Я. Історія України : навч. посібник. Вид. 3-є, виправ. і допов. Київ: Центр учб. літ., 2007. 535 с.
2. Гуменюк Ю. П., Гоголь Г. П. Теоретичні аспекти дослідження впливу міжнародної міграції робочої сили на розвиток економічної системи. Вісник національного університету «Львівська політехніка». 2019. Вип. 657. С. 487.
3. Поліщук І. Електоральний процес в Україні і Польщі в посткомуністичний період: політико-культурний аспект. *Studia politologica Ucraino-Polona*. 2012. Вип. 2. С. 178-190. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spup_2012_2_30.

Владислав Мудрик

магістрант

*Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

Науковий керівник: Анатолій Скрипник,

доктор історичних наук, професор,

Україна, м. Кам'янець-Подільський

УКРАЇНЬСКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ПЛАСТ» – РУШІЙ ІНТЕГРАЦІЇ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОЇ МОЛОДІЖНОЇ СПІЛЬНОТІ

Молодіжна громадська організація – це об'єднання молодих людей, створене для задоволення власних потреб у спілкуванні з однодумцями, а також для успішної реалізації своїх інтересів у всіх сферах життєдіяльності [3]. Перша дитяча українська молодіжна організація під назвою «Пласт» була створена 1911 року завдяки О. Тисовському. У цій організації було виховано десятки тисяч молодих патріотів. У літніх таборах, під час екскурсій, у повсякденній діяльності і спілкуванні вони з дитинства пізнавали історію України, вивчали і практикували українську мову, гартували себе фізично і духовно.

Утворившись під час великих соціальних і політичних потрясінь в Європі, український «Пласт» формувався для виконання конкретної національної мети, на відміну від інших скаутських організацій. Після Другої світової війни сотні тисяч українців залишилися поза межами України. Найсвідоміші з них організовують пластові гуртки в багатьох місцевостях з Головною пластовою старшиною та Радою в Мюнхені.

Завдяки цьому з 1950 року український «Пласт» розвинув активну діяльність на нових місцях поселення в таких державах, як Австралія, Аргентина, Канада, Великобританія, Німеччина, США. Проводяться пластові заняття та вишколи.

Мета Федерації полягає в тому, щоб практикувати скаутинг Бейдена Пауелла в європейському контексті на християнських засадах, об'єднувати молодих людей з різних країн, які мають спільний дух.

Офіційною емблемою для всіх асоціацій Федерація обрала Мальтійський восьмикутний хрест з жовтою лілеєю всередині. Такий вибір було зроблено не випадково, адже ця подія відбулась в День Всіх Святих, коли Церква урочисто проголосила вісім блаженств на весь світ. Для FSE ці Блаженства символізують вісім кутів хреста. У 1966 році був офіційно представлений прапор федерації «Буасан» (біло-чорне тло в центрі якого – восьмикутний хрест з лілеєю).

12 березня 1980 року Рада Європи надала Міжнародній спільноті скаутів та скауток Європи (UIGSE-FSE) статус учасника. У 2003 році організація стала міжнародною асоціацією вірних понтифікального права. Сьогодні UIGSE-FSE налічує більш ніж 62.000 членів у двадцяти європейських країнах та Канаді.

Мета «Пласту» – сприяти всебічному патріотичному самовихованню української молоді на засадах християнської моралі. Самовиховання – це процес постійної праці над собою. Самовиховання означає, що пластова молодь остаточно відповідає за свій всебічний розвиток та вироблення власного характеру. Це поняття включає добровільне прийняття присяги про суворе дотримання пластових обов'язків. Праця в групі є невід'ємною частиною самовиховання і включає вміння

спільно діяти, організувати й проводити пластові заняття, дбаючи один про одного та про досягнення спільної мети [2].

Головними завданнями «Пласту» є:

- усесбічне патріотичне виховання української молоді; розвиток її моральних, духовних і фізичних здібностей;
- вишкіл молоді на свідомих, відповідальних та повноправних громадян з допомогою виховних методик та на ідейних основах «Пласту»,
- які базуються на пластовій присязі, пластовому законі і трьох головних обов'язках пластуна; плекання серед молоді традиції предків, розуміння їх історії, культури, ідей [4].

Три головних обов'язки пластуна – зобов'язання, які бере на себе пластун, складаючи пластову присягу. Ці обов'язки, наче три дороговкази, мають закарбуватись пластунам у пам'яті, показувати пластовий шлях у щоденному житті [6]:

- бути вірним Богові та Україні;
- допомагати іншим; жити за пластовим законом і дослухатись пластового проводу.

Вірність Богу вимагає від пластуна не лише віри в Бога, але й ведення морального особистого життя. Вірність Богові пластуни виявляють справами, поводячись згідно з моральними правилами та виявляючи любов до ближнього.

Обов'язок допомагати іншим окреслює ставлення пластуна до свого оточення, до людей і до природи. Це означає не лише виконувати громадські обов'язки, але і творити добрі вчинки з власної ініціативи.

Пластуни ставлять собі високі вимоги у підтриманні пластових ідеалів і в розвитку своїх здібностей. Вони постійно працюють над удосконаленням свого характеру в школі, у «Пласті» й поза «Пластом», стараються здобути різні вміння та глибокі знання. Поставлені вимоги заохочують їх до подальшого розвитку, до постійної роботи над собою [5].

Потреби українського народу змінюються з історичними обставинами. Дорослі пластуни завжди працювали в українській громаді, українських установах, школах і захищали інтереси українського народу. Свого часу вступали до лав Українських Січових Стрільців, пізніше – Української Повстанської Армії. У діаспорі організували українське громадське життя, зокрема українську освіту. Сьогодні в українській державі «Пласт» готує молодь для участі в різних сферах життя. Кожна професія потребує компетентних, відданих фахівців з ініціативою та гуманним ставленням до інших людей, які одночасно готові брати до уваги благополуччя та процвітання держави, суспільства, народу, які використовують пластові закони життя у своєму середовищі [3].

Пластуни почувають себе частиною скаутського руху й разом з іншими скаутами намагаються поширювати в світі скаутські ідеали: розвивати повноцінну людину, корисного для суспільства громадянина. Пластун повинен жити за пластовим законом. Він має не лише знати його, але свідомо прагнути до ідеалу, який окреслений у законі. «Пласт» має дещо спільне з військом. Використання впорядку (спеціальних команд) допомагає підтримувати порядок під час мандрівок, святкувань, таборів та інших акцій. Однострій та відзнаки свідчать про досягнення пластуна, відбуті ним табори, обов'язки в організації.

За одностроєм пластуни впізнають скаутів інших країн. «Пласт» був заснований у період відсутності української державності. Слово «Україна» означало ідею – дею, що повинна існувати українська держава. Це поняття містило в собі твердження, що існує український народ, українські землі, українське суспільство, українська спадщина та мова [1].

Але де б вони не жили, пластуни вважають себе частиною української спільноти і дбають про її добробут. Українська спільнота включає громадян з України та українців, які живуть поза межами України.

Для юнаків і юнок це значить передусім, що вони [2]: вивчають українську мову та спілкуються нею; вивчають літературу, історію, географію і культуру українського народу; пізнають українську спадщину.

Загалом пластуни плекають українські звичаї, знають і шанують українську національну символіку та гімн, дбають про українське суспільство.

Кожний пластун обирає свій спосіб дбати про добробут української спільноти. Ось кілька можливих прикладів:

- пластун працює добровільно в українській організації;
- у громаді вносить позитивний дух злагоди й компромісу, щоб будувати й удосконалювати, а не руйнувати; здобуває освіту з українознавства та навчає інших; стає провідником на різних щаблях громадського життя;
- виконує роль «амбасадора України» у своїй державі (для тих, хто живе поза межами України).

Важливе значення в системі виховання «Пласту» у західній українській діаспорі посідає родинне виховання, вивчення рідної мови, виховний ідеал українця.

На сьогодні «Пласт» – це потужна скаутська організація, учасниками якої є приблизно 10 тисяч осіб з усієї України та близько 3 тисяч членів за кордоном. «Пласт» організовує численні табори, кожен з яких має свою спеціалізацію (летунський, морський, військовий, спортивний, мандрівний, виховно-вишкільний та ін.).

Висновки. Діяльність скаутської організації «Пласт» спрямована на національне виховання та етнокультурну ідентифікацію молодого покоління зарубіжних українців, а також відіграє важливу роль у розвитку системи національно-патріотичного виховання в сучасній Україні.

Список використаних джерел:

1. Данилів Т. Основоположник пласту. Мюнхен : Молоде Життя, 1966. 47 с.
2. Джулинська Т. Пластовий довідник. Торонто : Пласт, 2008. 230 с.
3. Головатий В. Ставлення молоді до громадського життя. Молодь України у дзеркалі соціології / заг. ред. О. Балакіревої, О. Яременка. Київ : УІСД, 2001. С. 125–133.
4. Підручна книжечка пластуна і пластунки. Нью-Йорк : Видання головної Пластової Булави, 1990. 127 с.
5. Тисовський О. Життя в Пласті. Торонто : Головна Пластова Булава, 1997. 551 с.
6. Цабанюк І. Тарнавська О. Батькам про Пласт. Мельбурн : 1991. 210 с.

Віктор Надорожний,

здобувач освіти,

Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»

Науковий керівник: Ірина Завадська,
кандидат історичних наук, доцент,

Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ ВІЙСЬКОВИХ КОНФЛІКТІВ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ (XX–XXI СТОЛІТТЯ)

Військові конфлікти завжди були потужним дестабілізуючим фактором, який не лише змінював геополітичну карту світу, а й залишав глибокий відбиток на соціально-економічному розвитку держав і народів. Україна, яка розташована на перехресті Європи та Азії, упродовж XX–XXI століть неодноразово ставала ареною масштабних збройних протистоянь. Від наслідків Першої та Другої світових війн до Чорнобильської катастрофи, яка мала не лише екологічний, а й соціально-економічний вплив, і до сучасної російсько-української війни — кожен з цих конфліктів залишив глибокий слід в історії країни.

Соціально-економічні наслідки військових конфліктів є комплексним явищем, яке охоплює руйнування інфраструктури, депопуляцію, занепад промисловості, втрату трудових ресурсів, зміни в структурі економіки та зростання соціальної нерівності. Водночас ці події стали каталізаторами для формування нових соціальних практик, адаптаційних стратегій та економічних моделей, що дозволяли країні відновлюватися після воєн.

Сучасні виклики, з якими стикається Україна, включають глибокі трансформації суспільства, викликані війною, що розпочалася у 2014 році та переросла у повномасштабне вторгнення у 2022 році. Цей конфлікт значно загострив економічні проблеми, спричинив масову міграцію, руйнування інфраструктури, а також змусив суспільство шукати нові шляхи для відновлення і розвитку.

Аналіз соціально-економічних наслідків військових конфліктів на території України дозволяє не лише зрозуміти історичні причини і наслідки цих подій, але й визначити уроки, які можуть бути корисними для сучасного та майбутнього розвитку держави. У контексті глобальної нестабільності це дослідження також має значення для міжнародної спільноти, яка прагне сприяти мирному вирішенню конфліктів і відновленню постраждалих регіонів.

Військові конфлікти, що відбувалися на території України у XX–XXI століттях, стали причиною значних соціально-економічних змін, які можна аналізувати через багатовимірну призму історичних подій, демографічних процесів, економічних втрат і трансформацій суспільства. Один із найбільш вражаючих прикладів — вплив Другої світової війни, яка спричинила майже тотальну руйнацію економіки та змусила країну відбудовуватися буквально з руїн. Україна втратила приблизно 10 мільйонів своїх громадян, з яких значна частина загинула внаслідок бойових дій, окупації та репресій. Водночас саме в цей період Україна, будучи частиною СРСР, отримала потужний поштовх до розвитку індустріалізації після війни, хоча це супроводжувалося колективізацією, яка залишила болючі соціальні наслідки.

У 1986 році аварія на Чорнобильській АЕС, хоча й не була прямим військовим конфліктом, мала схожі наслідки з точки зору соціально-економічної кризи. Масова

евакуація населення, знелюднення регіону, величезні витрати на ліквідацію наслідків катастрофи — усе це наклало тягар на українську економіку. До того ж, вплив радіоактивного забруднення спричинив значне зростання захворюваності серед населення, що мало довготривалі наслідки для демографічного стану країни.

Сучасна російсько-українська війна, яка розпочалася у 2014 році, а згодом переросла у повномасштабне вторгнення в 2022 році, стала новою точкою відліку в аналізі соціально-економічних наслідків конфліктів. На сході країни через бойові дії знищено або серйозно пошкоджено понад 60% промислових об'єктів, що завдало удару по ключових галузях, таких як металургія, вугледобувна промисловість та енергетика. Наприклад, Авдіївський коксохімічний завод, один із найбільших у Європі, став мішенню артилерійських обстрілів, що суттєво вплинуло на енергетичний сектор України.

Війна також змусила мільйони українців залишити свої домівки, створюючи одну з наймасштабніших міграційних криз у Європі з часів Другої світової війни. Це призвело до зміни демографічної структури, зокрема до зменшення кількості працездатного населення, що матиме довготривалий ефект на економіку країни. Водночас велика частина тих, хто залишився, була змушена адаптуватися до нових умов, наприклад, займатися волонтерською діяльністю або переходити на віддалену роботу через руйнування офісів і підприємств.

У період війни особливого значення набули цифрові технології, які стали інструментом не лише комунікації, але й підтримки економіки. Наприклад, ІТ-сектор України, попри всі виклики, продемонстрував стійкість і навіть зростання, забезпечуючи приплив валютних надходжень до державного бюджету. Це стало можливим завдяки високій мобільності цієї галузі, яка змогла швидко адаптуватися до нових умов.

Ці процеси супроводжувалися також активізацією міжнародної допомоги. Масштабна підтримка з боку міжнародних організацій і країн-партнерів у вигляді гуманітарної та фінансової допомоги дала змогу Україні втримати основні соціальні функції держави, зокрема підтримку освіти, медицини та життєво необхідних послуг. Наприклад, у 2022 році Європейський Союз виділив Україні близько 18 мільярдів євро макрофінансової допомоги, що стало найбільшим таким пакетом в історії ЄС.

Військові конфлікти також стимулювали розвиток нових форм соціальної згуртованості. Волонтерський рух, який виник після початку війни, став прикладом надзвичайної мобілізації громадянського суспільства, що допомогло компенсувати деякі вразливості державного управління в кризових умовах. Водночас війна актуалізувала питання соціальної нерівності, коли доступ до ресурсів, послуг та роботи став залежати від географічного розташування та соціального статусу.

Отже, соціально-економічні наслідки військових конфліктів на території України є складним і багатограним явищем, що охоплює як руйнівні втрати, так і нові можливості для відновлення та розвитку. Аналіз цих процесів дозволяє не лише краще зрозуміти історію та сучасність країни, але й формувати стратегії для подолання кризових явищ у майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Реснт О. П. Друга світова війна та Україна: політичні, соціально-економічні й демографічні наслідки. Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Історія та філософія. 2010. № 18. С. 123–130.
2. Мариненко Н. С. Соціально-економічні наслідки російсько-українського військового конфлікту. Матеріали міжнародної науково-практичної

конференції "Сучасні тенденції розвитку світової економіки". Тернопіль: ТНТУ, 2022. С. 160–161.

3. Соціально-економічні наслідки війни Російської Федерації проти України. Збірник наукових праць Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України. 2022. № 2. С. 12–19.

Наталія Сторожук,

здобувачка освіти,

*Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

*Науковий керівник: **Ірина Завадська,***

кандидат історичних наук, доцент,

*Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

УКРАЇНЬСКА МОВА ЯК ІНСТРУМЕНТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У ПОЛІТИЧНІЙ БОРОТЬБІ

Українська мова завжди була більше, ніж просто засобом комунікації — вона слугувала фундаментом національної ідентичності, оберегом історичної пам'яті та символом культурного спадку. Упродовж століть, під час різних етапів політичних перетворень та національно-визвольних рухів, мова залишалася ключовим інструментом у боротьбі за самовизначення та незалежність українського народу. Її значення особливо зростало в часи, коли саме право на існування української мови ставилося під сумнів, а спроби асиміляції та мовної уніфікації загрожували культурній ідентичності.

У сучасному політичному контексті українська мова виступає як могутній символ національної єдності та засіб опору зовнішнім загрозам. Вона не лише об'єднує громадян країни, але й формує національну свідомість, сприяє консолідації суспільства та відображає прагнення до суверенітету й самостійності. В умовах війни, коли український народ протистоїть агресії, мовна ідентичність набуває особливого значення як один із ключових чинників збереження національного духу та опору чужоземним впливам.

Актуальність дослідження ролі української мови в політичній боротьбі обумовлена її значенням як потужного інструменту в процесах формування національної ідентичності та відстоювання державності. Саме мова стає тим об'єднуючим чинником, який допомагає українському народові зберегти свою самобутність, протистояти культурній експансії та виборювати право на власний шлях розвитку.

Дослідження ролі української мови як інструменту національної ідентичності у політичній боротьбі відкриває безліч цікавих аспектів її впливу на історичні та сучасні процеси. Наприклад, ще в XIX столітті, під час відродження українського національного руху, мова стала основним маркером ідентичності, навколо якого об'єднувалися інтелігенція та громадські діячі. У цей період було створено перші українські періодичні видання, які сприяли поширенню національної ідеї, незважаючи на спроби імперської влади придушити будь-які прояви мовної самобутності.

Заборони на використання української мови в різні періоди історії, такі як Валуєвський циркуляр 1863 року або Емський указ 1876 року, не лише ускладнювали її розвиток, але й парадоксально посилювали прагнення народу захищати свою мовну ідентичність. Українська мова ставала символом спротиву, оскільки кожна спроба її обмеження підкреслювала її значущість як носія культури та національної свідомості.

У XX столітті, під час боротьби за незалежність у 1917–1921 роках, українська мова стала одним із ключових атрибутів державності. Центральна Рада, а згодом і УНР, активно впроваджували українську мову в освітню систему, урядові установи та військову сферу. Це було не лише політичним рішенням, але й стратегічним кроком для зміцнення національної свідомості серед населення.

Сучасний етап також демонструє важливість мови в умовах гібридної війни та інформаційного протистояння. Українська мова стає ключовим інструментом у боротьбі за культурний простір, що підтверджується, зокрема, ухваленням Закону України "Про забезпечення функціонування української мови як державної" у 2019 році. Цей закон є важливим етапом у формуванні мовної політики, спрямованої на консолідацію суспільства та зміцнення ідентичності.

У контексті війни, розпочатої Росією проти України у 2014 році, українська мова перетворилася на потужний символ опору. Багато громадян, які раніше послуговувалися російською, перейшли на українську як акт політичного вибору і солідарності. Цей процес набув особливого значення в регіонах, які раніше вважалися переважно російськомовними.

Також цікавим є вплив мови на формування міжнародного іміджу України. Українська мова стає важливим елементом культурної дипломатії, завдяки якій Україна здобуває підтримку в світі. Вона звучить на міжнародних форумах, її популяризують за допомогою перекладів літератури, музики та кіно.

Отже, історія та сучасність демонструють, що українська мова не лише зберегла свою значущість, але й продовжує відігравати ключову роль у формуванні національної ідентичності та політичному житті країни. Це підтверджує її унікальну здатність бути символом спротиву, єдності та самостійності.

Українська мова завжди відігравала ключову роль у формуванні національної ідентичності та політичній боротьбі за незалежність. Вона стала не лише засобом комунікації, а й символом єдності, стійкості й культурного самовираження. У різні історичні періоди, коли її існування опинялося під загрозою, мова слугувала потужним інструментом спротиву та збереження національної свідомості. Заборони та обмеження лише підкреслювали її значення, посилюючи прагнення українського народу до самовизначення.

У XX столітті українська мова стала невіддільною складовою державотворчих процесів. Її активне впровадження в освітню систему, державне управління та суспільне життя сприяло зміцненню національної самосвідомості. Сучасний етап боротьби за мовний простір в умовах гібридної війни ще раз підтвердив важливість мови як символу незалежності й засобу протидії зовнішнім загрозам.

Українська мова також відіграє значну роль у формуванні міжнародного іміджу України. Її використання у культурній дипломатії, переклади української літератури, музики та кіно сприяють популяризації країни за кордоном і формуванню позитивного ставлення до неї на світовій арені.

Таким чином, українська мова є не лише носієм національної культури та спадщини, але й потужним інструментом політичної боротьби та самоідентифікації. Її здатність об'єднувати, надихати та підтримувати дух нації

робить її невід’ємним чинником у зміцненні державності та протидії викликам сучасного світу.

Список використаних джерел:

1. Валувський циркуляр. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Валувський_циркуляр
2. Емський указ. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Емський_указ
3. Закон України "Про забезпечення функціонування української мови як державної". Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19>

СЕКЦІЯ 9. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ ВИМІР

Анжела Александровська,

здобувач освіти

Навчально-реабілітаційного

закладу вищої освіти

«Кам'янець-Подільський державний інститут»

*Науковий керівник: **Володимир Присакар,***

кандидат педагогічних наук, доцент,

Україна, м. Кам'янець-Подільський

ЗАСТОСУВАННЯ ТРЕНІНГОВИХ ПРОГРАМ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

Формування здорової, розумної, моральної, політично та національно свідомої, творчо ініціативної, культурної, освіченої особистості є одним із найважливіших та одночасно найскладніших завдань на сучасному етапі розвитку українського суспільства. Кризова ситуація у державі, яка знаходиться у військовому стані, позначається на психічному здоров'ї учасників навчально-виховного процесу.

Одним з ефективних методів навчання і підтримки психічного здоров'я є тренінг. Впровадження тренінгових форм роботи показало, що такий формат, як навчальна дисципліна, так і позанавчальний захід, позитивно впливають на розвиток і окремих показників особистості здобувача вищої освіти, і на формування особистості в цілому [2]. Такий формат роботи має значну перевагу перед традиційною формою проведення занять і може бути використаний викладачами-психологами і психологами-тренерами для організації цілеспрямованого впливу на розвиток особистості здобувача вищої освіти у навчально-виховному процесі. Розробка тренінгових занять дозволяє оптимізувати процес навчання загалом, оскільки такий підхід стимулює активність здобувачів вищої освіти, викликає почуття здорового суперництва, формує певні вміння та навички, в залежності від тематики тренінгу.

Ідеї та особливості тренінгових форм роботи розглянуто у наукових працях таких дослідників як Н. Афанасьєва, О. Деревницький, Л. Карамушка, К. Левін, О. Ліщинська, Л. Перелигіна, Н.Хряцова та ін., у яких зазначено, що потрібно створити такі умови навчання, які забезпечили б найбільшою мірою психологічний комфорт здобувачам вищої освіти та можливості їхнього інтенсивного розвитку відповідно до індивідуальних потреб та здібностей [2; 3; 4].

Тренінгові програми психологічного спрямування, як форма активного навчання, направлені на формування особистісно-професійного знання та організацію соціальної взаємодії здобувачів вищої освіти. Практична діяльність фахівця з вищою освітою вимагає знань та навичок щодо функцій управління та організації соціальною взаємодією.

У процесі навчання організація соціальної взаємодії здобувачів вищої освіти потребує інтегративного засвоєння як теоретичних схем, моделей та концептуальних засобів, так і формування наступних навичок і вмінь:

- встановлення психологічного контакту;
- організація комунікації;

- ситуативний аналіз;
- вирішення конфліктів;
- здійснення процедур прийняття рішень;
- програмування індивідуальної діяльності;
- програмування колективної діяльності.

На тренінгу використовуються наступні прийоми засвоєння навчального матеріалу: доповіді; аналіз доповідей; групові обговорення; дискусія; тестування; імітаційні ігри; психологічні вправи; ділові ігри; рольові ігри; робота над завданнями в парах; робота над завданнями в малих групах; відеоаналіз; заключна рефлексія.

В період війни існує корисна практика впроваджувати тренінг, як навчальну дисципліну, включати тренінгові вправи до змісту так званих психологічних хвилюнок, проводити тренінги в укритті, під час повітряної тривоги. Корисним є тренінг як такий, але особливим надбанням цієї форми навчання є психодіагностичний потенціал тренінгових технологій. Особливо це стає важливим в умовах військового стану, оскільки вказаний потенціал дозволяє набуті здобувачам знань про свій психічний стан, а викладачеві-тренеру отримати важливу діагностичну інформацію для подальшої ефективної побудови і розробки тренінгових занять. Психодіагностична функція тренінгової форми навчання є досить змістовною, інформативною і дозволяє:

- зробити уточнення припущень психолога-тренера щодо подальшого спрямування тренінгової ситуації;
- врахувати особливості рис характерів учасників тренінгу;
- встановити, які стосунки існують між учасниками тренінгу тощо.

Проведення психодіагностичного дослідження за допомогою тестів, опитувальників, яке використовується для діагностики особистісних рис, установок, ціннісних орієнтацій, самооінки тощо, дозволяє вирішувати конкретні практичні завдання на тренінгу.

При проведенні тренінгу з будь-якої тематики для особистісної психодіагностики доцільно, щоб психолог-тренер використовував такі особистісні опитувальники:

- методика «Оцінка стресостійкості особистості»;
- методика «Тест на товариськість»;
- методика «Тест на конформність»;
- методика «Чи піддаєтесь Ви чужому впливу?»;
- методика «Вміння слухати»;
- методика «Вміння говорити і слухати» (за Маклені);
- методика «Чи конфліктна Ви особистість?»;
- методика «Упевненість у собі»;
- методика «Який Ваш творчий потенціал?».

Корисним на тренінгу є і вивчення основ візуальної психодіагностики. Це дозволяє учаснику тренінгу краще зрозуміти партнера, а тренеріві – більш детально розкрити для себе особливості кожного з тих, хто бере участь у психологічних вправах.

Окремим, цікавим елементом тренінгу є імітаційні, ділові й рольові ігри, які дозволяють (особливо при використанні відеоаналізу) продіагностувати риси поведінки людини, які властиві саме їй.

Змістовна гра – це психологічний експеримент, який ставить сам на собі кожен з учасників. Результати цього експерименту не завжди є передбачуваними, більш того, найчастіше є несподіваними. Гра надає можливість емоційно відреагувати на різні переживання і труднощі, побудувати на рівні почуттів відносини з оточуючими, навчитися контролювати і регулювати свій внутрішній світ. Можливості таких ігор досить серйозні, тому важливо ставитися до них уважно і вміти використовувати розвивальний потенціал цих ігор. Спостереження за грою дозволяє отримати багато додаткової інформації, оскільки саме в грі людина демонструє свій практичний досвід. Тому психологічна гра є дуже потужним, перспективним, розвиваючим інструментом. Користуватися ним потрібно дбайливо, продумано, уважно.

Отже, тренінгові технології є комплексним, корекційно-діагностичним методом навчання. Освоєння тренінгових програм, виконання вправ у період так званих психологічних хвилинок, проходження тренінгів в укриттях під час повітряної тривоги дозволить здобувачам вищої освіти, як майбутнім спеціалістам сформувані поняття про спосіб управління своїм емоційним станом і отримати навички подолання стресу.

Список використаних джерел:

1. Карпенко Є. Основи психотренінгу. Навчальний посібник. Дрогобич, 2015. 78 с.
2. Практикум із групової психокорекції : підручник. С.Д. Максименко, О.О. Прокоф'єва, О.В. Царькова, О.В. Кочкурова. Мелітополь : Видавничо-поліграфічний центр «Люкс», 2015. 414 с.
3. Психологія спілкування : збірник тренінгів. За заг. ред. проф. Л.О. Савенкової. Київ : КНЕУ, 2013. 187 с.
4. Резніченко О.О. Тренінг як ефективний спосіб подолання страхів. Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права. 2021. №4. С.59-64.

*Максим Александровський,
здобувач освіти*

*Навчально-реабілітаційного
закладу вищої освіти*

«Кам'янець-Подільський державний інститут»

Науковий керівник: Володимир Присакар,

кандидат педагогічних наук, доцент,

Україна, м. Кам'янець-Подільський

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

Профілактика девіантної поведінки особистості належить до складних педагогічних проблем, успішне розв'язання яких можливе лише на основі наукового, гуманістичного осмислення сутності цього явища, а також на основі визначення особливостей формування схильності до девіантної поведінки у певному віці. Для визначення схильності до девіантної поведінки використовують різні концепції, теорії, підходи.

Однією з перших біологічно орієнтованих концепцій є *антропологічна теорія* італійського лікаря-психіатра, професора судової медицини XIX ст. Ч. Ломброзо

(Cesare Lombroso), який стверджував, що існує зв'язок між анатомічною будовою людини і злочинною поведінкою. Науковець увів таке поняття, як «вроджений злочинець, якого можна визначити по ряду фізичних ознак. Фізіологічні фактори, що включають в себе: порушення мови, зовнішню непривабливість, недоліки конституційно-соматичного складу людини, в більшості випадків викликають негативне ставлення з боку оточуючих і призводить до спотворення міжособистісних відносин підлітка, яке веде до відхилень у поведінці [2].

Психологічний підхід у дослідженні причин девіантної поведінки приділяє увагу на вивченні елементів психіки людини, що визначають особливості особистості підлітка, його суперечливий психічний вигляд. Основою сучасного психологічного підходу до вивчення причин відхилень у поведінці є психоаналітична теорія З. Фрейда. На основі теорії психоаналізу американський соціолог та кримінолог У. Реклесс (Reckless W.) сформулював концепцію внутрішнього регулювання поведінки. На думку автора, для того, щоб людина могла сама керувати своєю поведінкою, необхідно у процесі виховання сформувати у неї самосвідомість, сильне «Его», добре розвинене «Супер-его», опірність різним відволікаючим факторам, здатність переносити фрустрацію, розвивати почуття відповідальності, цілеспрямованість [5].

Американський психолог Г. Кеплан вивчав взаємозв'язок між девіантною поведінкою і заниженою самоповагою. Низька самоповага зумовлює зростання асоціальної поведінки: беручи участь в антисоціальних групах та їх діях, підліток намагається тим самим підвищити свій психологічний статус серед однолітків, знайти такі способи самоствердження, яких у нього не було ні в родині, ні у школі. Оскільки кожна людина прагне до позитивного «образу Я», безперервна негативна характеристика (з боку близьких чи інших) рано чи пізно ставить її перед вибором: або вести себе і далі так само, підтверджуючи свої невідповідності діючим законам і нормам і продовжувати зазнавати болісних переживань (своєї невідповідності), або працювати на користь підвищення самоповаги, докорінно змінивши себе. Скочуючись до зухвалої поведінки, дитина починає відповідати зовнішній негативній характеристиці: «Ви говорите, я поганий? Так, я поганий!», «Я говорив правду – мені не вірили: я почав обманювати ...» [4].

Враховуючи ці тенденції, а також дослідження О. Змановської, І. Козубовської, А. Капської, В. Оржеховської, О. Пилипенко, І. Пінчук, С. Толстухової, Т. Федорченко та ін., визначаємо *девіантну поведінку* як вчинки, дії неповнолітніх, які не відповідають традиційно прийнятим у суспільстві соціальним нормам.

Причинами девіантної поведінки дітей та підлітків можуть бути особливості взаємозв'язку і взаємодії людини з навколишнім світом, соціальним середовищем і самим собою; вони є результатом конкретного збігу необхідних і випадкових обставин соціалізації людини. Л.М. Вольнова та ін. диференціюють фактори девіантної поведінки на три групи:

- біологічні – відображають несприятливі анатомо-фізіологічні особливості організму;
- психологічні – акцентуації характеру чи психопатології, нервово-психічні захворювання, психопатії, неврастенії тощо;
- соціально-психологічні – недоліки сімейного та/або шкільного виховання [1].

У діяльності соціального працівника з девіантними підлітками виділяємо такі основні напрями і характерні особливості соціальної роботи з кожною із наведених нижче категорій :

- робота з підлітками з патогенною дезадаптацією (які потребують медичного догляду);
- робота з психо-соціальнодезадаптованими підлітками (педагогічна занедбаність);
- робота із соціально дезадаптованими підлітками та робота з підлітками, що мають різні види залежностей.

Основною технологією, яку соціальні працівники застосовують переважно у своїй роботі, є соціальна профілактика. Вважається, що вона найбільш ефективна у формі впливу на умови та причини, що викликають девіантну поведінку, на ранніх етапах виникнення проблем [2].

У соціальній роботі соціальна профілактика передбачає три її форми:

- перша – організація соціального середовища;
- друга – інформування;
- третя – активне соціальне навчання соціально-важливим навичкам.

Отже, причини девіантної поведінки підлітків мають соціальні, медичні, психологічні, педагогічні аспекти. Соціальний працівник виступає сполучною ланкою між підлітком та іншими соціальними інститутами, які надають йому допомогу.

Список використаних джерел:

1. Вольнова Л. М. Профілактика девіантної поведінки підлітків: навч.-метод. посібник до спецкурсу «Психологія девіацій» для студентів спеціальності «Соціальна робота» у двох частинах. Ч. 1. Теоретична частина. Київ, 2016. 188 с.
2. Ломброзо Ч. Злочинна людина. Пер. з італ.: Ексмо; Мідгард, 2005. 876 с. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/444425>
3. Христюк О. Л. Психологія девіантної поведінки: навч.-метод. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2014. 192 с.
4. Kaplan H. Social Psychology of Self-Referent. Behavior, 2013. 211 p. URL: <https://www.google.com/search?q=3.+Kaplan+H.+Social+Psychology+of+Self-Referent.+Behavior%2C+2013.+211+p>
5. Reckless W. C. The Crime Problem. Appleton-Century-Crofts, 1961. 648 p. URL: https://books.google.com.ua/books/about/The_Crime_Problem.html?id=y5dC AAAAIAAJ&redir_esc=y

Юлія Байдалка,
здобувачка освіти
Навчально-реабілітаційного
закладу вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»
Науковий керівник: Людмила Комарніцька,
кандидат філологічних наук, викладач,
Україна, м. Кам'янець-Подільський

ДОЦІЛЬНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ КОГНІТИВНО-МЕТАФОРИЧНОЇ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ТРАВМАТИЧНОГО ДОСВІДУ У РОБОТІ З ДІТЬМИ

Умови сьогодення мають значний руйнівний вплив на дітей, навіть якщо вони безпосередньо не є учасниками бойових дій. Психологічними наслідками війни є почуття беспорядності, страху та постійної тривоги; безсоння або ж, навпаки, надмірна сонливість; ПТСР; емоційні порушення (депресія, плаксивість, агресивність, апатія); зниження самооцінки; уповільнення когнітивного, емоційного і соціального розвитку дитини; відчуженість від однолітків і соціального оточення; знижений інтерес до навчання тощо [1, с.23].

Діти в таких ситуаціях стають надзвичайно вразливими, їхній психоемоційний стан часто вимагає професійної допомоги психологів чи психотерапевтів, які можуть допомогти їм впоратися з наслідками травм.

Метод когнітивно-метафоричної реструктуризації в роботі з дітьми поєднує елементи когнітивно-поведінкової терапії та використання метафор, що дозволяє змінювати негативні переконання та емоційні реакції через образи та символи. Цей метод є особливо корисним у роботі з дітьми, оскільки діти часто не в змозі виразити свої почуття та переживання словами, а метафори допомагають знайти альтернативні способи осмислення складних ситуацій. Однак, як і будь-який метод, він має свої переваги та недоліки.

Розглянемо переваги методу когнітивно-метафоричної реструктуризації в роботі з дітьми:

1. Метафори дозволяють дітям дистанціюватися від травмуючих подій і висловлювати свої переживання через образи або символи, що значно знижує рівень емоційної напруги.
2. Для дітей, особливо молодших, слова іноді є недостатніми для вираження своїх почуттів. Метафори (наприклад, порівняння страху з темним звіром або біль з важким каменем) дозволяють їм краще зрозуміти та описати свої переживання, навіть якщо вони не можуть чітко сформулювати свої емоції.
3. Через метафори можна змінювати деструктивні переконання, які виникають після травматичних подій (наприклад, «Я безсилий» можна перетворити на «Я — як дерево, що витримує бурю»). Такий підхід дозволяє дітям побачити нові способи сприйняття себе та світу.
4. Дитина навчається виявляти і контролювати свої емоції через «перевтілення» травматичного досвіду у нову метафору, що дає змогу створити нову інтерпретацію події.
5. Діти часто більш відкриті до творчих завдань і вигадок, ніж дорослі. Метафори дають можливість через гру, малювання, казки або уявлення працювати з психологічними проблемами, що полегшує процес терапії.

6. Метафори можуть бути змінені та адаптовані до індивідуальних потреб дитини залежно від віку, типу травми, рівня розвитку та особистих інтересів.
7. Метафоричні образи можна використовувати для того, щоб допомогти батькам краще зрозуміти переживання дитини. Це створює можливості для покращення взаємодії в родині та налагодження спільної роботи для подолання стресових ситуацій, що значно посилює ефективність терапії [3, с.82-87].

Разом з тим, можна виділити такі недоліки методу когнітивно-метафоричної реструктуризації в роботі з дітьми:

1. Діти, особливо молодшого віку, можуть не завжди правильно розуміти метафори. Вибір неправильної метафори або образу може призвести до того, що дитина не зможе ефективно використовувати її для зміни своїх переконань або емоцій.
2. Для того, щоб метод був ефективним, терапевт має бути досвідченим у використанні метафор та володіти навичками адаптації цього підходу до індивідуальних потреб дитини. Неврахування особливостей сприйняття дитиною певних образів, призведе до погіршення стану або безрезультатності терапії.
3. У деяких випадках, особливо при глибоких травмах, метод не є достатньо ефективним. Діти, які пережили важкі психічні потрясіння (наприклад, втрату батьків або пережиті насильницькі дії), можуть потребувати більш інтенсивного і прямого психологічного втручання.
4. Діти, які мають труднощі з уявою чи мають нерозвинене абстрактне мислення, можуть неправильно інтерпретувати образи або ж не в змозі ефективно використовувати метафори. В таких випадках метафоричні методи не принеситимуть бажаного результату [3, с.88-91].

Таким чином, можна зробити висновки, що метод когнітивно-метафоричної реструктуризації є ефективним інструментом у роботі з дітьми, особливо коли потрібно змінити негативні емоційні реакції або переконання, пов'язані з травматичними подіями. Він дозволяє дітям осмислювати свої переживання через образи і метафори, що робить процес терапії менш травматичним і більш доступним. Однак даний метод вимагає глибоких знань і досвіду від терапевта, а також адаптації до індивідуальних особливостей кожної дитини.

Список використаних джерел:

1. Греса Н.В. Психологічна допомога дітям під час війни. Особистість, Суспільство. Війна. Харків, 2022. 132 с.
2. Дибайло В.Д., Кияниця З.П. Діти і війна в Україні. Київ, 2022. 60 с.
3. Євдокимова Н.О., Злишков В.Л., Лукомська С.О. Особистість у кризових ситуаціях: огляд сучасних психодіагностичних методик. Миколаїв: Іліон, 2016. 341с.
4. Психологічна допомога дітям у кризових ситуаціях: методи і техніки. метод. посіб. / за ред. З. Г. Кісарчук. Київ, 2015. 120 с.

Емілія Баши,

здобувачка освіти

*Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

Науковий керівник: Людмила Комарніцька,

кандидат філологічних наук, викладач,

Україна, м. Кам'янець-Подільський

РЕВНОЩІ ЯК ФЕНОМЕН МІЖОСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ

У сучасній психології ревнощі мають статус масового і типовою психологічного феномену з широким спектром проявів у приватному житті людини, що проявляється в її особистому досвіді на досить ранніх та різних етапах онтогенезу. Попри таке поширення цього явища в різноманітних видах міжособистісних стосунків, на сьогодні як у зарубіжній, так і в вітчизняній психології відсутнє однозначне розуміння сутнісної природи ревнощів, їх детермінантів, предикторів, патернів та видів. Це зумовлено певними труднощами у вивченні ревнощів, зокрема тим, що, на думку ряду дослідників, їхнє виникнення та прояви людина не завжди здатна миттєво усвідомити. Так, згідно з позицією К. Хорні, люди часто схильні приховувати і маскувати ревнощі не тільки від інших, але й від самих себе [5, с. 75].

Аналіз дефініцій, що відображають сутність ревнощів, показує багатозначність трактування цього феномену різними дослідниками. У зарубіжних джерелах, зокрема в теорії диференціальних емоцій І. Ізарда, ревнощі розглядаються як одне з найсильніших, деструктивних і болісних почуттів, що супроводжується емоційними реакціями страху, гніву та безпорадності [6, с. 210].

Особливий інтерес викликає концепція Р. Хупки, у якій ревнощі розуміються як варіант ситуативної поведінки особистості, обумовлений культурними аспектами. Автор визначає структуру романтичних ревнощів, що складається з любовного трикутника, первинної оцінки ситуації ревнощів та вторинної оцінки наявних ресурсів для сприятливого розв'язання ситуації суперництва. Також стверджується, що у ситуації ревнощів людина здатна відчувати цілий спектр негативних емоцій, проявляти різноманітні фізіологічні, когнітивні та поведінкові реакції, дозволені в рамках тієї культури, в якій соціалізувалася людина [33, с. 124].

Деякі дослідники пропонують розглядати ревнощі як позитивний феномен кохання. Зокрема, деякі дослідники вважають, що «вогонь кохання живиться дровами ревнощів», тобто ревнощі продовжують любов [4, с. 27]. Водночас інші, навпаки, стверджують, що ревнощі – це зовсім не любов, а скоріше бажання володіти або страх втрати. У цьому контексті ревнощі виступають як різновид важкого для людини стресу [4, с. 32]. Деякі автори намагаються знайти компроміс в оцінці валентності феномена ревнощів, говорячи про своєрідні «пропорції ревнощів як отрути», яка в малих дозах стимулює кохання, а у великих – знищує його [4, с. 48].

Часто як джерело виникнення ревнощів виступає комплекс неповноцінності одного із подружжя, а також його попередні контакти, соціально-психологічна схильність, специфіка подружніх стосунків, плітки та наклепи.

Ревнощі характеризуються структурою, що складається з трьох взаємопов'язаних компонентів – когніцій, емоцій та поведінки. Для людини, охопленої ревнощами, характерні такі особливості когнітивного змісту свідомості, як втрата здатності адекватно сприймати навколишню реальність, посилена робота

уяви, відчуття страждань і сильного болю через думки про помсту та порівняння себе з суперником [2, с. 169].

Будучи інтегративним психологічним феноменом, ревності є «ансамблевим» переживанням, оскільки включають значну кількість патернів, серед яких любов, ненависть, амбітність, недовіра, марнославство, почуття власності, бажання, трепет, страх тощо. Співвідношення цих складових ревності у різних людей змінюється залежно від досвіду, ціннісних пріоритетів та життєвих обставин. Через це можна стверджувати, що прояви ревності є індивідуальними та змінними.

Реакції ревності зазвичай проявляються в різних формах прихованої або відкритої поведінки, у словесних звинуваченнях партнера, нападах, агресії або навіть насильницьких діях щодо нього. Вони також можуть містити елементи провокацій, непомітних для сторонніх, але характерних для конкретної особистості. Людина, схильна до ревності, виявляє специфічні поведінкові стратегії щодо об'єкта своїх ревності. Вона намагається утримувати партнера в певній ізоляції від соціуму і контактів з «підозрілими» людьми, стежить за тим, щоб у партнера не було можливостей для саморозвитку, суворо контролює його формальні та неформальні зв'язки, прагне обмежити його особистий простір тощо.

На основі викладеного можна зробити висновок, що ревності в міжособистісних стосунках – це руйнівне почуття, яке є доволі виснажливим як для того, хто його відчуває, так і для того, на кого воно спрямоване.

У цьому сенсі шлюбні стосунки є досить «сприятливим ґрунтом» для виникнення і розвитку ревних відносин між партнерами, оскільки саме вони є найбільш значущими та найбільш підтримуваними для дорослої людини. Недарма дослідники зазначають, що саме ревності є одним із найбільш руйнівних феноменів, пов'язаних зі сферою стосунків між подружжям і супроводжують людство протягом усієї його багатовікової історії [1, с. 324].

Водночас низка дослідників звертає увагу не лише на деструктивну роль, але й на певний позитивний вплив ревності на збереження подружніх відносин. Зокрема, зазначається, що ревності можуть сприяти покращенню спілкування та взаємодії між подружжям, виступаючи як «сигнал» глибини кохання та сили подружніх зобов'язань. Проте якщо сила такого «сигналу» стає настільки великою, що руйнує і самого ревнивця, і людину, яку ревнують, то, ревності здатні не лише зіпсувати життя, але буквально спопелити шлюбні стосунки, виступаючи в цьому випадку як деструктивне й навіть патологічне почуття.

Список використаних джерел:

1. Варій М. Й. Загальна психологія. Навчальний посібник. Київ, 2007. 968 с.
2. Іванова І. Гендерні стереотипи розподілу сімейних ролей в українській родині. Наукові праці. Соціологія. 2015. Вип. 246. Т. 258. С. 169-174.
3. Лісовський В. Т. Молодь, кохання, шлюб, сім'я. Київ: Наука, 2003. 356 с.
4. Шнейдер Л. Б. Психологія сімейних відносин: Курс лекцій. Київ : Наука, 2000. 66 с.
5. Horney Karen. A Psychoanalyst's Search for Self-Understanding. Yale University Press, 1996. 314 p.
6. Newberry M. The Positive and Negative Effects of Jealousy on Relationship Quality: A Meta-Analysis. UNF Graduate Theses and Dissertations, 2010. 380 p.

Надія Белан,

здобувачка освіти

*Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

*Науковий керівник: Ольга Столяренко,
кандидат психологічних наук, доцент,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ПОДОЛАННЯ ВИМУШЕНИМИ ПЕРЕСЕЛЕНЦЯМИ НЕГАТИВНИХ ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ

У сучасному світі, позначеному стрімкими змінами та геополітичними негараздами, проблема подолання негативного емоційного стану стає актуальною, особливо для осіб, які стикаються з кардинальними життєвими змінами, такими як змінення місця проживання через війну. Конфлікт, що триває в Україні, призвів до того, що значна кількість сімей були вигнані зі своїх домівок та звичного середовища, що зумовило потребу уважнішого вивчення їх психоемоційного стану в нових місцях проживання.

Війни завжди супроводжуються негативним емоційним напруженням серед населення, особливо серед вимушених переселенців, які змушені були залишити своє звичне життя та почати все спочатку, адаптуючись до нових умов.

Дослідниця В.А.Семиченко, зауважує: «Війна суттєво відрізняється за емоційним напруженням від усіх попередніх подій, які ми переживали за останні роки» [5]. Під час війни, загострюються всі конфлікти, як внутрішньособистісні, так і міжособистісні, тобто ті психологічні проблеми, які є в життєвому досвіді особистості, що значно впливає на психічний стан людини. Психоемоційний стан людини під час травмуючих подій або складних життєвих обставин характеризується значним рівнем емоційного напруження, реакцією стресу, тривоги, страху.

При вимушеній еміграції окрім загальних впливів, таких як зміна соціального статусу, обмежена можливість реалізації свого потенціалу, відокремлення від близьких або зміни в соціальних відносинах, нестабільність у сфері праці, зміни в умовах проживання та загальні проблеми прав людини, існують і специфічні психологічні фактори. Ці чинники можуть впливати на психологічний та емоційний стан, навіть у людей, які зазвичай мають високий рівень емоційної стійкості:

1. Утрата рідної домівки, як і в буквальному, так і в переносному значенні. Вимушена еміграція передбачає небажану зміну місця проживання, що відчувається як повноцінна втрата важливої частини життя;
2. Зміна соціокультурного середовища, що передбачає зіткнення з новою культурою, тобто нормами, цінностями, ставленнями та традиціями; зміна оточення, що може призвести до соціальної ізоляції через непорозуміння, незнання мови тощо; почуття неповноцінності; необхідність адаптації до нових умов життя, що можуть суттєво відрізнитись від попередніх, враховуючи ще небажання цих змін через вимушеність еміграції; втрата компетентності через незнання мови чи різні вимоги до певних професій; втрата культурного багатства;

3. Вплив на ідентичність, а саме на соціальну, адже втрачаючи відчуття єдності зі своєю спільнотою, особистість втрачає розуміння хто вона та куди має рухатися, що може призвести до деформації ідентичності [3];
4. Вимушена адаптація до нового життя, що зазвичай супроводжується внутрішнім конфліктом: чи хочу я повернутися додому чи залишитися у новій країні? Якщо добровільні емігранти, зазвичай, орієнтуються на майбутнє та переїжджають з думками про можливості, то вимушені - постійно повертаються до спогадів минулого життя, що й ускладнює інтеграцію та адаптацію, які є компонентами успішної ресоціалізації у новому суспільстві [4];
5. Економічні труднощі вимушених емігрантів, насамперед, пов'язані з тим, що вони не підготовлені до змін (незнання мови, недосліджений ринок праці тощо), що дуже впливає на можливість знайти роботу, житло та навіть гроші на харчування;
6. Невизначеність майбутнього у вигляді нестабільного економічного, політичного та соціального становища гостро впливають на вимушених переселенців, стримуючи їх розвиток та адаптацію.

Висвітлення важливості стратегій подолання вказує на їх потенційну користь щодо зменшенні рівня негативних емоційних станів серед вимушених переселенців під час війни. Це підкреслює необхідність вивчення та розвитку таких стратегій для покращення психологічного благополуччя вимушених переселенців в умовах війни.

Список використаних джерел:

1. Дунаєвський І. М. Емоційний стан українців під час російсько-української війни. Психологічні виміри особистісної взаємодії суб'єктів освітнього простору контексті гуманістичної парадигми, 2022. 45 с.
2. Михальська Ю.А. Психологічний захист особистості: панорама теоретико-методологічних постулатів. Збірник наукових праць Інституту психології імені ГС Костюка Національної АПН України. *Проблеми загальної та педагогічної психології*, 2012. № 24. ч. 6. С. 281-289.
3. Нестайко І. Соціальна адаптація та інтеграція внутрішньо переміщених осіб в результаті війни (польський погляд). *Збірник тез II Міжнародної наукової конференції. Воєнні конфлікти та техногенні катастрофи: історичні та психологічні наслідки*, 2022. С. 20-22.
4. Семиченко В.А. Психічні стани: Модульний курс (лекції, практичні заняття, завдання для самостійної роботи) для викладачів та студентів. Київ : Магістр - S, 2008. 207 с.
5. Степаненко Л. В. Копінг-стратегії та психологічний захист як механізми саморегуляції особистості. *Теорія та практика сучасної психології*. 2017. №1. С.37-41.

Анна Беляк,

здобувачка освіти

Навчально-реабілітаційного

закладу вищої освіти

«Кам'янець-Подільський

державний інститут»

Науковий керівник: Ольга Столяренко,

кандидат психологічних наук, доцент,

м. Кам'янець-Подільський, Україна

ОСНОВНІ ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ПРОБЛЕМИ СІМЕЙНИХ ВЗАЄМИН У ПСИХОЛОГІЇ

Сімейні взаємини завжди привертали увагу психологів, що зумовлено їх важливим впливом на психічне і емоційне благополуччя людини. З цього погляду, теоретичні підходи до сімейних взаємин можуть бути розділені на декілька ключових напрямків:

Теорія систем в контексті сімейних взаємин

Теорія систем, що була розвинена такими вченими, як Людвіг фон Берталанфі, Джей Хейлі та Сальвадор Мінукін, є однією з найважливіших та найвпливовіших теорій в психології, яка має велике значення для розуміння та аналізу сімейних взаємин. Цей підхід розглядає сім'ю як відкриту систему, що означає, що вона взаємодіє з оточуючим середовищем. Військовий стан, будучи важливою складовою оточуючого середовища, може викликати різні зміни та виклики для сімейної системи. Вплив військового конфлікту може виявитися на різних рівнях, зокрема, у змінах ролей та функцій різних членів сім'ї, психологічному стресі та тривозі, а також у змінах стилю та якості комунікації між членами сім'ї [3].

Психодинамічний підхід є однією з ключових та впливових галузей психології, яка базується на роботі видатних психоаналітиків, зокрема Зігмунда Фрейда та Карла Юнга. Цей підхід досліджує складні психологічні процеси, що відбуваються у людей, і використовує їх для аналізу та розуміння сімейних взаємин.

Психодинамічний підхід надає цінний інструментарій для аналізу внутрішніх механізмів, що впливають на сімейні взаємини в умовах воєнного стану. Використання цього підходу дозволяє глибше зрозуміти, як невідомі аспекти психіки, сімейні комплекси та механізми проєкції та ідентифікації впливають на динаміку сімейних стосунків.

Екологічний підхід є однією з фундаментальних галузей психології, яка розглядає сімейні відносини в контексті їхнього зовнішнього середовища. Цей підхід аналізує вплив різноманітних факторів середовища, таких як соціокультурні чинники, економічні умови, політика, технологічні зміни та багато інших, на динаміку та якість сімейного життя.[6]

У межах екологічного підходу вивчається вплив культурних норм та цінностей на сімейні відносини. Кожна культура має свої унікальні підходи до шлюбу, виховання дітей, гендерних ролей та інших аспектів сімейного життя.

Ці культурні особливості можуть впливати на те, як сімейні пари взаємодіють між собою, як вони вирішують конфлікти та які структури сім'ї вони формують.

Загалом, екологічний підхід надає науковцям інструменти для розуміння того, як зовнішнє середовище впливає на сімейні відносини. Враховуючи ці впливи, ми можемо розробляти стратегії та програми для підтримки та покращення якості життя в сім'ях.

Еволюційний підхід до аналізу сімейних відносин:

Еволюційний підхід є важливою теорією, яка вивчає сімейні відносини з точки зору їхнього еволюційного розвитку. Ця теорія аналізує, як сімейні структури, ролі та поведінка могли розвиватися та адаптуватися протягом еволюційного процесу та як ці адаптації впливають на сучасні сімейні відносини.

Еволюційний підхід враховує те, що сімейні відносини є результатом довгого процесу еволюції людської спеці. Цей підхід вивчає, як еволюційні тиски та вибір природи вплинули на формування сімейних структур та поведінки.

Когнітивний підхід є ключовим напрямом в психології, який досліджує вплив психологічних процесів, таких як сприйняття, мислення та розуміння, на сімейні відносини. Цей підхід дозволяє розуміти, як індивідуальні когнітивні патерни та переконання можуть впливати на сприйняття та взаємодію в сім'ї.

Центральним елементом когнітивного підходу є вивчення того, як індивіди обробляють інформацію та як ця обробка впливає на їхнє розуміння та взаємодію з оточуючими. У сімейному контексті це означає, що спосіб, яким кожен член сім'ї сприймає та реагує на інформацію, може впливати на динаміку та стосунки в сім'ї.

Соціально-психологічний підхід є ключовим напрямом в психології, який досліджує вплив соціальних факторів на сімейні відносини. Цей підхід розглядає, як соціальні норми, очікування та ролі, що визначені суспільством, формують і впливають на сімейну динаміку.

Цей підхід дозволяє глибше розуміти сімейні відносини, розглядаючи їх у контексті соціальних та культурних впливів. Враховуючи ці аспекти, можна розробити більш обґрунтовані підходи до розв'язання проблем та підтримки сімей в різних суспільних контекстах.

Розглядаючи ці підходи з різних точок зору, можливо глибше вникнути в сутність сімейних взаємин та їх еволюцію в різних соціокультурних та історичних контекстах, включаючи вплив на них воєнного стану [5].

Дослідження сімейних взаємин у контексті воєнного стану вимагає розуміння, як ці теоретичні підходи можуть бути адаптовані та застосовані в умовах стресу, конфліктів і нестабільності, які виникають у період війни.

Список використаних джерел:

1. Бега М.І. Сучасна українська сім'я причини змін і моделі Київський національний університет ім. Шевченка, 2009. С. 91-93.
2. Бичук І. Основи соціальної роботи з неблагополучною сім'єю (з досвіду викладання навчальної дисципліни «Соціальна робота з сім'єю»). *Педагогічний часопис Волині*, 2018. № 2(9). С. 106-112.
3. Бондарчук О. І. Психологія сім'ї : курс лекцій. Київ : МАУП, 2011. 170 с.
4. Буленко Т. В. Соціально-психологічні основи функціонування сучасної молоді сім'ї. *Науковий вісник ВДУ ім. Лесі Українки*, 2022. 134 с.
5. Дубровін А. Ю. Дослідження професійного співробітництва соціального працівника із молодими сім'ями. *Студентський науковий вимір соціально-педагогічних проблем сьогодення: збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції* (14 травня 2019 р., м. Ніжин), 2019. С. 63–65.
6. Замашкіна О. Д. Комплексний підхід щодо соціальної підтримки молодих сімей. *Соціальна робота в Україні: теорія і практика*, 2019. № 3(9). С. 77-85.

Вікторія Березовська,

здобувач освіти

*Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

Науковий керівник: Юліана Власенко,

викладач кафедри соціальної роботи,

психології та соціокультурної діяльності

ім. Т.Сосновської, кандидат політичних наук

ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ПІДЛІТКІВ

Результати теоретико-емпіричного аналізу проблеми соціально-психологічної адаптації підлітків з числа ВПО дозволяють зробити такі висновки:

Процес адаптації відіграє дуже важливу роль в соціалізації дітей. Він досить складний і має різні ознаки. Основними показниками успішної адаптації є пристосування особи до вимог та умов нового середовища, здатність адекватно сприймати навколишню дійсність, однокласників, педагогів, вміння регулювати свою поведінку та емоції, задоволеність своєю соціальною позицією, рівнем навчання.

Якщо середовище ставить до особи певні вимоги, а дитина не може самостійно з ними справитись, не може їх прийняти, то виникає явище, протилежне до адаптації – дезадаптація. Показниками дезадаптації є прояви агресивності, порушення соціально прийнятих норм і правил поведінки, зниження комунікабельності, замкнутість, втрата інтересу до навчання. Психологічними чинниками, які впливають на дезадаптацію є різні особливості особистості, насамперед пам'ять, рівень уваги, мотивація до навчання, рівень знань, вихованість.

Учні ВПО стикаються з рядом проблем в процесі адаптації: не розумінням зі сторони батьків, вчителів, неадекватне ставлення від однолітків, високі вимоги в навчанні, інше сприйняття дійсності, погляди на життєві цінності, що досить тяжко сприймається ще не сформованою молодюю особою. На цьому фоні не рідко виникають або замкнутість, або агресивна поведінка підлітка. Якщо не надати вчасної допомоги, така особа може відштовхнути весь світ, відчутти себе непотрібною та в неї, як наслідок, можуть з'явитись суїцидальні думки.

Підлітковий вік є одним із найскладніших періодів в житті особистості. Це час, коли дитина відчуває себе дорослим, але ще не має достатньо життєвого досвіду, через що підлітки надто агресивні, збуджені, в них часто змінюється настрої, вони імпульсивні, не завжди знають, чого хочуть та керуються емоціями. Зважаючи на нестабільний психологічний стан підлітків ВПО та ситуацію, в якій вони опинились, стрес, який пережили, можна з впевненістю сказати, що процес адаптації проходить досить складно.

Діти, які пережили сильний стрес через поспішний виїзд на більш безпечну територію, які бачили на власні очі масштабні руйнування і смерті, які втратили рідних чи близьких, потребують роботи з психологами. Їх психологічний стан може бути дуже нестабільним, що ускладнює процес адаптації та налагодження комунікації з однолітками. Також погіршує процес адаптації несприйняття поглядів, звичок, правил поведінки одне одного, можлива різниця в менталітетах.

Процес адаптації в колі сім'ї діти пройшли важче, ніж адаптація в новій школі. Це пов'язано з тим, що на нових місцях проживання адаптуватись потрібно було також і батькам, знайти способи для забезпечення своєї родини, якось налагодити побут. Підлітки, які бачили це напруження в середині сім'ї, не могли отримати від

батьків потрібну їм допомогу і підтримку. В колі однолітків, відчуваючи розуміння, співпереживання, новоприбулі учні були більш спокійніші. Також підтримку і пораду, а не рідко і просто спілкування, діти отримували від педагогів.

За результатами соціометричного дослідження, визначено соціальні позиції внутрішньо переміщених учнів. Досліджено, що важливу роль в адаптації підлітків відіграє тип темпераменту. Учні, які є сангвініками чи холериками швидше стануть лідерами чи переважаючими в класі, а ті учні, які є флегматиками чи меланхоліками, частіше виявляються ізольованими або прийнятими.

У процесі дослідження з'ясовано, що процес адаптації успішно пройшов у половині респондентів. Лише у десятої частини дітей, які брали участь у дослідженні, було виявлено ознаки дезадаптації. В інших підлітків процес адаптації відбувся не повністю, проте вони на правильному шляху.

При визначенні шкільної тривожності ми дослідили, що кожна дитина в процесі адаптації переживає свій стрес: в підлітків в різних ступенях проявляється страх оцінювання, страх самовираження, страх взаємодії з вчителями, потреба в досягненні успіху, боязнь не виправдати очікування однолітків, не вміння протистояти стресам. Не було виявлено жодної дитини, яка б не мала якоїсь із вищезазначених проблем.

Для роботи з дезадаптованими учнями виникла необхідність скласти соціально-психологічну програму з внутрішньо переміщеними підлітками в умовах війни для роботи з емоціями, розвитком комунікативних навичок, налагодженням соціального контакту, довіри та зниження тривожності. Програма складає заняття з різними вправами: на довіру, розвиток комунікативних навичок, моделювання зразків поведінки, арт-терапевтичні вправи, історії та притчі з обговоренням, обов'язковим складником занять є рефлексія.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми адаптації внутрішньо переміщених підлітків в умовах війни. Перспективи подальшого дослідження проблеми адаптації підлітків полягають, на наш погляд, у вивченні глибинних механізмів функціонування емоцій, пам'яті, мотивації та у вивченні індивідуальних особливостей підлітків в процесі соціально-психологічної адаптації.

Список використаних джерел:

1. Адамська. З., Нагула О., Цюман Т. Як вчити і навчатись в умовах війни : інформаційно-методичні матеріали для дорослих (учителів, викладачів, психологів) зі створення сприятливих умов для навчання та розвитку в умовах воєнного часу: власник прав Український фонд «Благополуччя дітей»; Київ, 2022. 22 с.
2. Архипова С.П., Майборода Г.Я. Соціальна педагогіка: навч. посіб. Черкаси: ЧДУ, 2002. 235 с.
3. Балашова С. Навчально-рольова гра у формуванні дослідницьких умінь підлітків. *Психологія та соціальна робота*. 2005. № 6. С. 56–59.
4. Максимова Н.Ю. Психологічні критерії соціальної дезадаптації дитини.: стаття. URL: https://lib.iitta.gov.ua/724054/1/%D0%9C%D0%90%D0%9A%D0%A1%D0%98%D0%9C_1_2021_02_17_08_26_06_450.PDF.
5. Мартинюк І. Адаптація – запорука гармонійного розвитку. *Osvita.ua*: веб-сайт. URL: <https://osvita.ua/school/method/psychology/2623/>.
6. Степанов О.М., Фіцула М.М. Основи психології і педагогіки: навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2006. С. 194 URL: https://subject.com.ua/psychology/psyho_pedagog/53.html (дата звернення: 28.04.2023).

7. Чуйко О.В. Соціальна реабілітація: підходи до змістових характеристик процесу. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2015 №4 (29). С. 152–157. URL: <https://core.ac.uk/download/229859118.pdf>.
8. Штепа О.С. Превентивна корекція спілкування підлітків з невротичними проявами. *Практична психологія та соціальна робота*. 2002. №1. С. 26–27.

Вікторія Боденчук

магістрант

*Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

Науковий керівник: Анатолій Скрипник,

доктор історичних наук, професор,

Україна, м. Кам'янець-Подільський

ВПЛИВ ТРИВОЖНОСТІ ТА СТРАХУ ПЕРЕД ПРИЗОВОМ НА ПСИХОЕМОЦІЙНИЙ СТАН ЮНАКІВ

Проблема тривожності та страху серед юнаків призовного віку є актуальною, оскільки вони мають значний вплив на психоемоційний стан молоді. У період підготовки до призову молоді люди стикаються з численними викликами та переживаннями, пов'язаними з невизначеністю майбутнього, зміною звичного соціального середовища та необхідністю адаптації до нових умов. Тривожність і страх, які виникають у цьому контексті, можуть мати як короткостроковий, так і довготривалий вплив на психологічне та фізичне здоров'я молоді. Дослідження показують, що ці емоційні стани не лише знижують рівень соціальної активності та адаптивності юнаків, але й можуть призводити до розвитку психосоматичних розладів, зокрема панічних атак, депресивних станів та проблем зі сном.

Оскільки юнацький вік є критичним періодом становлення особистості, то виникнення негативних емоційних станів, пов'язаних з призовною підготовкою, може мати серйозні наслідки для подальшого життя та професійного розвитку молоді. Тому вивчення впливу тривожності та страху перед призовом є надзвичайно важливим для розробки ефективних психологічних інтервенцій та підтримки молоді в цей критичний період. Дослідження цієї теми також сприятиме розумінню психологічних механізмів, які зумовлюють розвиток цих станів, і допоможе в розробці стратегій профілактики та корекції тривожних і страхових реакцій у юнаків призовного віку.

У процесі дослідження впливу тривожності та страху перед призовом на психоемоційний стан юнаків було виявлено декілька важливих аспектів, які підтверджують складність і багатовимірність цієї проблеми. Зокрема, статистичні дані свідчать про те, що понад 60% юнаків призовного віку відчувають підвищений рівень тривожності протягом підготовчого періоду. Це часто пов'язано з невизначеністю майбутнього, страхом перед фізичними труднощами та можливістю травматизації. Така тривожність, як показали експериментальні спостереження, має негативний вплив на когнітивні процеси, зокрема на здатність зосереджуватися та приймати зважені рішення [1].

Під час глибоких інтерв'ю з юнаками, які готувалися до призову, виявилось, що значна частина з них (близько 45%) відчуває постійний стрес і переживає труднощі зі сном, що у свою чергу сприяє підвищеній вразливості до емоційних розладів. Результати анкетування також засвідчили, що чим вищий рівень тривожності, тим частіше юнаки стикаються з соціальною ізоляцією та зниженням активності, що ускладнює їхнє соціальне та психологічне функціонування в цей період.

Крім того, дослідження продемонстрували, що рівень соціальної підтримки відіграє ключову роль у зниженні впливу тривожності та страху на психоемоційний стан. Ті юнаки, які отримують підтримку від родини, друзів або психологів, значно легше переживають цей складний період, демонструючи вищий рівень адаптивності та стійкості до стресу. Однак відсутність такої підтримки, навпаки, може призвести до загострення негативних емоційних станів, збільшуючи ризик виникнення депресивних і панічних розладів [2].

Ці результати підкреслюють важливість комплексного підходу до роботи з юнаками призовного віку, включаючи психологічну підготовку та соціальну підтримку, які можуть суттєво зменшити вплив тривожності та страху на їхній психоемоційний стан.

Дослідження показує, що тривожність і страх перед призовом є суттєвими факторами, які негативно впливають на психоемоційний стан юнаків. Ці емоційні стани не тільки призводять до зниження соціальної активності та адаптивності, але й збільшують ризик розвитку психосоматичних розладів, таких як панічні атаки, депресивні стани та порушення сну. Результати підтверджують, що рівень соціальної підтримки є важливим чинником, який допомагає знизити вплив тривожності та страху, забезпечуючи юнакам стабільність та підтримку в цей критичний період. Необхідно розробляти програми психологічної підготовки та інтервенції, які допоможуть юнакам адаптуватися до нових умов та зменшити негативний вплив тривожних реакцій.

Список використаних джерел:

1. Бельмега І.В. Вплив акцентуєваних рис характеру на виникнення стану соціально-психологічної дезадаптації у військовослужбовців НТУ. 2020. URL: <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/handle/12345/2133>
2. Тонконог С.М. Особливості психологічної підтримки військовослужбовців під час війни. 2023. URL: <https://dspace.znu.edu.ua/xmlui/handle/12345/17692>

Руслан Боярський,

*здобувач Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

Василь Шолудько,

*здобувач Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

*Науковий керівник: Марина Волошук,
викладач кафедри соціальної роботи, психології та
соціокультурної діяльності імені Т.Сосновської,
Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»,
Кам'янець-Подільський, Україна*

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ БОЙОВОЇ ТРАВМИ: ДІАГНОСТИКА ТА ТЕХНІКИ НАДАННЯ ДОПОМОГИ

Вивченню проблеми бойової травми та психологічних особливостей даної травми присвячено чимало науково-дослідних робіт, зокрема, медико-соціальної проблематики - клінічно-епідеміологічний аналіз структури бойової хірургічної травми [3], застосування ендовідеохірургічних технологій в лікуванні бойової травми живота в умовах збройного конфлікту [2] та ін.

Особлива увага в дослідженнях приділяється психологічній складовій, зокрема, психологічним проблемам бойової психічної травми, особистості воїна, що зазнала деформації під впливом бойового стресу, особливості психічних реакцій та розладів, тощо [1].

Бойова психічна травма є проривом бойовим «стрес-фактором захисного шару психіки» та є зломом психологічної стійкості, яка супроводжується руйнуванням базових цінностей особистості і формуванням (злам психологічної стійкості), що супроводжується руйнуванням базових цінностей особистості та формуванням патологічних механізмів регуляції поведінки [1, с.5]. Дана травма займає значне місце у структурі бойового ураження психіки військовослужбовців, оскільки збільшує в 3-4 рази психічну захворюваність в армії та на 10-50% послаблює боєздатність військ [1, с.5]. Симптомами бойової травми військовослужбовців є емоційні і психологічні (шок, заперечення, гнів, дратівливість, почуття провини, втрата самого себе, оніміння, сором та ін.), фізичні або тілесні (безсоння, біль у тілі, втома, серцебиття, труднощі концентрації уваги, перенапруження м'язів та ін.).

У військовослужбовців на початковому етапі перебування біля зони бойових дій, а також після перебування в зоні бойових дій вперше можуть спостерігатись ознаки депресивних станів, тривоги, гострої реакції на бойову травму. Тому військовослужбовці мають набагато більший ризик розвитку ПТСР та потребують допомоги фахівців – психологів, психотерапевтів та інших спеціалістів. Тривале перебування в зоні бойових дій та тривалість продовження цього перебування збільшує ризик розвитку ПТСР, адже усвідомлення факту важкого поранення, насилля, загибелі побратимів, друзів, мирних жителів – усі ці події є важливими предикаторами ПТСР.

Під час надання допомоги військовослужбовцю, який має бойову психологічну травму, слід пам'ятати, що саме оточення військовослужбовця (командири, побратими, друзі, рідні та ін.) є важливою підтримкою, що можна пріоритизувати до першої психологічної допомоги. Під час психологічної допомоги фахівцями-психологами з метою запобігання ПТСР включають різні підходи, зокрема, інтервенції психологічного дебрифінгу (уважне слухання переживань

військовослужбовців під час травматичних подій), травмо-фокусована когнітивно-поведінкова терапія, психологічна невідкладна допомога, психоосвіта, фізичні вправи, рух, керована уява, покращення та розвиток навиків керування стресом та ін.

Вчасна діагностика та психологічна допомога військовослужбовця, який має бойову психологічну травму, дуже важлива не лише для самого військовослужбовця, а й для родини і суспільства, адже це важливо для соціалізації військовослужбовця, адаптації до мирного життя.

Список використаних джерел:

1. Блінов О.А. Психологія бойової психічної травми: монографія. Київ: Талком, 2016. 246 с.
2. Єнін Р.В., Герасименко О.С., Хорошун Е.М., Гайда Я.І., Кошиков М.О., Квасневський Є.А. Застосування ендовідеохірургічних технологій в лікуванні бойової травми живота в умовах збройного конфлікту.. Проблеми військової охорони здоров'я: збірник наукових праць Української військово-медичної академії. Київ: «Видавництво Людмила». Вип. 51. 2019. С. 77-81.
3. Хоменко І.П., Король С.О., Халік С.В., Шаповалов В.Ю., Єнін Р.В., Герасименко О.С., Тертишний С.В. Клінічно-епідеміологічний аналіз структури бойової хірургічної травми при проведенні антитерористичної операції / операції об'єднаних сил на сході України. *Ukrainian journal of military medicine*. 2.2020, Vol. 2. 2020. С. 5-13.

Наталія Василенко

магістрантка

*Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

*Науковий керівник: **Олександр Шевчук,***

*кандидат педагогічних наук, викладач кафедри цифрових,
освітніх та соціо-економічних технологій*

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ БОЙОВИХ ДІЙ

В умовах сучасних викликів, пов'язаних із збройними конфліктами, питання соціально-психологічної реабілітації військовослужбовців набуває особливої актуальності. Участь у бойових діях часто супроводжується тривалим впливом психотравмуючих чинників, які залишають глибокий відбиток на емоційному стані, когнітивних функціях та соціальній адаптації військових. Такий вплив може проявлятися у вигляді посттравматичного стресового розладу (ПТСР), тривожності, депресії та інших розладів, що значно ускладнюють повернення до мирного життя.

Сучасна соціально-психологічна реабілітація базується на комплексному підході, який враховує індивідуальні потреби військовослужбовців, їхній особистісний досвід і характер пережитих травм. Одним із ключових аспектів цього процесу є впровадження підтримуючих технологій, які сприяють відновленню емоційної рівноваги, зміцненню міжособистісних зв'язків і підвищенню здатності адаптуватися до нових реалій. Такі технології включають арт-терапію, групову психотерапію, технології віртуальної реальності, тілесно-орієнтовані практики та інші методи, що допомагають знижувати рівень психоемоційного навантаження.

Дослідження, присвячені соціально-психологічній реабілітації військовослужбовців, виявляють глибокий вплив бойових дій на психоемоційний стан людей, які брали участь у збройних конфліктах. Одним із найбільш значущих аспектів є те, що навіть короткотривалий досвід бойових дій може залишити тривалі психологічні наслідки, зокрема посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), який, за даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, виникає приблизно у 15-20% військових, що перебували на передовій. Однак масштаби впливу ПТСР значно залежать від індивідуальних чинників, таких як рівень стресостійкості, характер підтримки з боку близьких і суспільства та доступ до професійної допомоги.

Одним із ключових відкриттів стало виявлення значного впливу групової психотерапії на відновлення військовослужбовців. Групова взаємодія в безпечному середовищі дозволяє військовим обмінюватися досвідом, відчувати підтримку та розвивати навички, необхідні для подолання стресу. Під час експериментальних сесій у реабілітаційних центрах було зафіксовано, що участь у групових терапевтичних заходах знижувала рівень тривожності на 30-40% у порівнянні з індивідуальною терапією.

Сучасні технології також відіграють важливу роль у реабілітації. Наприклад, використання віртуальної реальності (VR) дозволяє військовим поступово та контролювано пережити травматичні спогади, моделюючи ситуації, схожі до тих, які викликали стрес. Такий метод, відомий як експозиційна терапія, показав високу ефективність у зниженні інтенсивності симптомів ПТСР. Дослідження, проведені у США, свідчать, що понад 70% військових, які пройшли курс VR-терапії, відчули значне поліпшення емоційного стану.

Ще однією важливою складовою реабілітації є тілесно-орієнтовані практики, такі як йога, медитація та дихальні техніки. Встановлено, що ці методи не лише сприяють розслабленню, але й допомагають військовим відновити контроль над фізіологічними реакціями організму на стрес. Наприклад, дослідження, проведене серед ветеранів, показало, що регулярні заняття йогою протягом 8 тижнів значно знижували рівень стресу та покращували якість сну.

Окремої уваги заслуговує роль творчих підходів у реабілітації, таких як арт-терапія або музична терапія. Ці методи дозволяють військовослужбовцям виразити складні емоції, які часто неможливо передати словами. У ході експериментів виявлено, що навіть короткі арт-терапевтичні сесії допомагають зменшити рівень депресії та тривожності, а також покращують загальний емоційний фон.

Цікаво, що ефективність реабілітаційних заходів значно зростає, якщо вони передбачають залучення родини військовослужбовця. Спільні терапевтичні заняття зміцнюють емоційні зв'язки, підвищують взаєморозуміння та створюють атмосферу підтримки, яка є критично важливою для успішної адаптації до мирного життя. Такі підходи не лише допомагають військовим, але й позитивно впливають на їхніх близьких, сприяючи гармонізації стосунків у родині.

Список використаних джерел:

1. Соченко Т. Ю. ПТСР серед військовослужбовців та ветеранів війни в Україні. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Медична наука та практика в умовах сучасних викликів». Тернопіль: ТНТУ, 2019. С. 160–161.
2. Кирилов А. В. Віртуальна реальність в практичній психології. Матеріали конференції «Нові технології в освіті та психології». Київ: НТУ, 2022. С. 45–48.
3. Практикум з арт-терапії / за ред. І. В. Ковальчук. Львів: ЛДУВС, 2019. 120 с.

Юлія Височанська,

здобувач освіти

Навчально-реабілітаційного

закладу вищої освіти

«Кам'янець-Подільський державний інститут»

*Науковий керівник: **Анатолій Михальський,***

кандидат медичних наук, викладач,

Україна, м. Кам'янець-Подільський

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ РЕАБІЛІТАЦІЙНОЇ ДОПОМОГИ ПРИ ДИТЯЧИХ ЦЕРЕБРАЛЬНИХ ПАРАЛІЧАХ

Дитячий церебральний параліч (ДЦП) – гетерогенна група синдромів, які є наслідком пошкодження мозку у внутрішньоутробному, інтранатальному й ранньому постнатальному періоді і проявляються руховими, мовленнєвими і психічними порушеннями, які негативно впливають на соціальну адаптацію хворого і знижують якість його життя. Рухові, психічні і мовленнєві розлади коливаються в широкому діапазоні, і може спостерігатися ціла гамма різних поєднань. ДЦП характеризується непрогресуючим ураженням головного мозку людини.

ДЦП є досить складним для корекції захворюванням. Поєднання мовленнєвих, рухових, психічних порушень вказує на необхідність комплексного підходу до лікування цього захворювання.

У перебігу ДЦП виділяють три стадії. I. Рання стадія (з трьох тижнів життя до 3 – 4 місяців). II. Початкова резидуальна стадія (з 5 – 6 місяців до 3 – 4 років). III. Хронічна резидуальна стадія (після 3 – 4 років).

Лікування дуже тривале і складне. Результат залежить від ступеня ураження нервової системи, точності діагностики і своєчасності розпочатого лікування. Велике значення має комплексність терапії.

В комплексне лікування дітей з ДЦП в даний час входить як медикаментозна терапія, так і хірургічне лікування, а також реабілітація. Медикаментозне лікування застосовуються при лікуванні в гострому періоді хвороби і як симптоматичне лікування на наступних етапах. Найбільшого поширення при лікуванні ДЦП набули різні методи фізичної реабілітації. Серед них найбільш успішно застосовують лікувальну фізичну культуру, фізіотерапію, гідрокінезіотерапію, водолікування, лікувальний масаж, трудотерапію, іпотерапію, Бобат-терапію та ін.

Фізичні вправи допомагають поліпшити рівень обміну речовин і діяльність важливих функціональних систем організму [3, с.421].

Проте реабілітація осіб з ДЦП на пізній резидуальній стадії має ряд істотних відмінностей. По-перше, у зв'язку з тим, що функціональний стан опорно-рухового апарату значною мірою відстає від вікової норми в силу характеру патології та низької рухової активності і, по-друге, у зв'язку з тим, що відновлення тієї чи іншої втраченої функції відбувається переважно за рахунок компенсаторно-приспосувальних процесів (В. Ю. Мартинюк, С. М. Зінченко, 2005; К. О. Семенова, 2009). Справа в тому, що в пізній резидуальній стадії патологічний руховий стереотип вже сформований, вторинні дистрофічні процеси спостерігаються в м'язах, зв'язках, суглобових хрящах. Деформації кінцівок стійкі, фіксовані, важко піддаються корекції (В. І. Козявкін, 2003). Тому загальноприйняті реабілітаційні програми, які включають лікувальну фізичну культуру, масаж, фізіотерапевтичні процедури, недостатньо ефективні. Потрібен мультидисциплінарний підхід до рухового розвитку підлітків з церебральними паралічами.

При проведенні реабілітації важливим є дотримання певних принципів, що забезпечить високу ефективність процедур. При ДЦП реабілітаційні заходи спрямовуються на два головні принципи – комплексний підхід та безперервність. Також при ДЦП потрібно корегувати не лише рухові, а й мовленнєві, комунікативні та інтелектуальні здібності.

Основними принципами реабілітації ДЦП є наступні:

- своєчасність, безперервність, взаємозв'язок реабілітаційних заходів (лікування, соціально-психологічна допомога);
- виховання у пацієнтів вольових рис, цілеспрямованості;
- етапність медичної і соціальної допомоги залежно від віку: спеціалізований дошкільний дитячий заклад, профтехучилище, коледж, інститут;
- амбулаторне, стаціонарне, санаторне лікування (неврологічний, ортопедичний стаціонари, протезні підприємства);
- участь спеціалістів різного профілю (лікар фізичної та реабілітаційної медицини, фізичний терапевт, психолог, невролог, педіатр, логопед, ортопед та ін.);
- індивідуальні програми реабілітації, які включають своєчасні та достатні для віку заходи;
- корекція порушень вищої нервової діяльності, особистісних особливостей;
- ранній розвиток трудових навичок з урахуванням характеру дефекту;
- відповідна профорієнтація.

Комплексна реабілітація при ДЦП повинна бути індивідуалізованою та орієнтованою на потреби кожної дитини, що дозволить досягти найкращих результатів [1, с.36].

Комплексне поєднання методів фізичної реабілітації у відновному лікуванні дітей з даним захворюванням дає набагато вищі результати та швидше сприяє відновленню порушеної функції опорно-рухового апарату, в тому числі – нормалізації м'язового тону [2, с.43].

Позитивного результати при проведенні реабілітаційних заходів можна добитись лише при виконанні наступних умов: обов'язковим має бути мультидисциплінарний підхід до проведення реабілітації, необхідне комплексне використання всіх засобів реабілітації, заняття мають проводитись регулярно, систематично, безперервно, важливою умовою є індивідуалізація занять з урахуванням стадії захворювання.

Список використаних джерел:

1. Вайда О. В., Галиняк О. Р., Бай А. В., Миндзів К. В. Комплексний підхід у реабілітації дітей з церебральним паралічем. *Здобутки клінічної і експериментальної медицини*. 2023. № 2. С. 33-37.
2. Сидорук І. О., Подолячук І. С., Ніколенко О. І. Методи фізичної реабілітації дітей із церебральним паралічем. *Реабілітаційні та фізкультурно-рекреаційні аспекти розвитку людини*. №5. 2019. С. 39-45.
3. Яковлева С. Д. Системний підхід до питань реабілітації дітей з дитячим церебральним паралічем. *Наук. часоп. НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 19. Кореkc. педагогіка та спец. психологія*. 2013. Вип. 23. С. 421-424.

Юрій Вітренюк

магістрант

*Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

*Науковий керівник: **Анатолій Скрипник,***

доктор історичних наук, професор,

Україна, м. Кам'янець-Подільський

ШВИДКІСТЬ КОГНІТИВНИХ ТА РУХОВИХ РЕАКЦІЙ БОКСЕРІВ- НОВАЧКІВ ЯК ЗАПОРУКА УСПІШНОГО ВЕДЕННЯ ЗМАГАЛЬНОГО БОЮ

Успішність дій досвідченого боксера безпосередньо пов'язана з рівнем розвитку таких характеристик, як інтенсивність та стійкість уваги, здатність розподіляти увагу під час протидії супротивника, а також швидкість перемикання уваги при змінах у фінтах, атаках, захистах і контратаках. Відомо, що найкращі боксери мають високу концентрацію під час поєдинку та відмінно розвинуті всі аспекти уваги. Це дозволяє їм легше сприймати несподівані дії опонента і бути готовими до атак, захисту та контратак. Тому розвиток стійкості та працездатності (ефективності роботи) уваги є важливим аспектом психологічної підготовки новачків.

Слід зазначити, що увага є необхідною умовою для виконання дій, які вимагають швидкої реакції, тобто миттєвої відповіді на появу відповідних подразників. Без здатності зосереджувати та розподіляти увагу залежно від положення та дій противника неможливо оперативно реагувати власними рухами. Тому всі вправи, спрямовані на розвиток швидкості реакції, водночас покращують властивості уваги боксера, оскільки вчать розподіляти увагу між двома майже одночасними моментами: появою подразника (удару противника) і початком власної дії у відповідь. Однак часто увага може бути зосереджена лише на власних діях (особливо у спеціально підготовчих вправах) або лише на діях тренера та інших боксерів, виконуючи контрольну функцію. Тому не всі вправи, що розвивають увагу, автоматично покращують швидкість реакції.

З фізіологічної точки зору, швидкість рухових реакцій боксера є багатофункціональною характеристикою, яка залежить від стану центральної нервової системи (ЦНС) та її взаємодії з периферійним нервово-м'язовим апаратом (НМА) [1, с. 29-32]. З віком прості і складні форми прояву швидкості зазнають істотних змін, які необхідно враховувати при вдосконаленні швидкісних якостей у процесі багаторічної підготовки. Показники швидкості у реальних умовах залежать від розвиваючого прискорення, що визначається силою м'язів, яка, в свою чергу, залежить від маси тіла або його сегментів, довжини важеля, загальної довжини тіла тощо.

Як зазначено у джерелі [рухова реакція - це відповідь на раптовий сигнал за допомогою певних рухів або дій. Час реакції на сигнал вимірюється інтервалом між появою сигналу та початком відповідної дії. Цей час залежить від наступних факторів: 1) швидкості збудження рецептора і передачі імпульсу до сенсорних центрів; 2) швидкості обробки сигналу в ЦНС; 3) швидкості прийняття рішення про відповідь на сигнал; 4) швидкості передачі сигналу до початку дії; 5) швидкості розвитку збудження у виконавчому органі (м'язі). Тому від спортсмена вимагається не просто реагувати на сигнал, а оцінювати ситуацію, вирішуючи, на який сигнал

реагувати, а на який ні. Це ускладнює завдання та збільшує час реакції на сигнал. [2, с. 81-86],

Цілковито природно, що швидкість і правильність рухових реакцій у боксерів-початківців є нижчою порівняно з досвідченими спортсменами. Початківці демонструють значно вищу (за критерієм Манна-Уїтні) частоту передчасних та неадекватних реакцій, що свідчить про їхню тривожність (прагнення нанести удар або ухилитися раніше) та менш розвинену тактичну підготовку (дають неправильні, невідповідні ситуації реакції).

У тренувальній практиці часто зустрічається феномен, при якому швидкість рухів підвищується до певного рівня і стабілізується на ньому, про що свідчать самі тренери. Це, ймовірно, пов'язано з тим, що на певному етапі тренувань припиняється висування нових, підвищених вимог до фізичних і вольових якостей організму боксера. Крім того, багаторазове повторення однієї й тієї ж дії з максимальною швидкістю призводить до автоматизації рухів, яка базується на закріпленні певної системи нервових процесів. Це призводить до стабілізації швидкості удару, ривка, частоти рухів спортсмена і перешкоджає зростанню швидкості, навіть якщо фізичні та вольові якості покращуються. Таким чином, утворюється «швидкісний бар'єр», що стримує прогрес спортивних досягнень. Щоб уникнути цього, ми вважаємо, що підлітки-боксери повинні починати спеціалізацію лише після досягнення достатньо високого рівня загальної фізичної підготовки через заняття видами спорту, які вимагають виконання рухів у різноманітних умовах, що потребують пластичності нервових процесів для успішного реагування [3, с. 70-74].

Розвиток характеристик швидкості реакції на рухomi об'єкти (що є особливо актуальним для боксу) слід починати в спрощених умовах і поступово ускладнювати ситуації. Важливо розуміти, що здобута швидкість у рухах, які відрізняються за структурою, не переноситься на інші вправи. Саме тому найефективнішими спеціальними вправами для покращення швидкості є ті, що максимально наближені до елементів конкретного виду спорту. Виконання вправ у цілісному вигляді повинно бути повторним з такою швидкістю, яка близька до встановленої межі на даний момент, а також з вищою швидкістю в полегшених умовах і з підвищеною швидкістю в ускладнених умовах [4, с. 176].

Швидкість і точність когнітивних реакцій залежать від високої та стійкої концентрації уваги, точності сприйняття та швидкості вербального мислення. Як уже зазначалося в теоретичному розділі, у висококваліфікованих боксерів добре розвинені такі властивості уваги, як інтенсивність, зосередженість, розподіл та переключення. Увага досвідченого боксера залишається напруженою протягом усього поєдинку і спрямована на сприйняття окремих аспектів ситуації: положення та рухи тіла суперника, власне положення та рухи на рингу.

Нижчі показники ефективності роботи та психічної стійкості у більш досвідчених панкратіоністів можуть бути пов'язані з тим, що, як уже згадувалося, деякі тренери у процесі боксерської підготовки використовують різні модифікації таблиць Шульте, за допомогою яких проводиться тренування концентрації, розподілу та стійкості уваги. У той час як у практиці тренування борців панкратіону цей інструмент не застосовується або використовується вкрай рідко. Використання таких вправ боксерами, як показують результати дослідження, є обґрунтованим.

Під час тренувань швидко змінюється фокус сприйняття, уявлення, мислення боксера через часту зміну вправ та завдань, які дає тренер. Тому розвиток уваги та

її конкретних характеристик має бути пов'язаний з певними групами вправ, що використовуються під час тренувань.

Список використаних джерел:

1. Воронцов А. І. Метод спряження техніко-тактичної підготовки зі швидкісносиловою підготовкою в тренуванні дівчат та юніорок у боксі. Науковий часопис НПУ імені Михайла Драгоманова. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури. 2020. № 7. (127). С. 29–32.
2. Лисенко О. М. Фізіологічна реактивність та особливості мобілізації функціональних можливостей висококваліфікованих спортсменів. Актуальні проблеми фізичної культури і спорту. 2003. № 1. С. 81-86.
3. Базилевич, Н., Штангаєй, Д., & Божко, С. (2024). Вплив занять боксом на фізичне здоров'я юних спортсменів на етапі початкової підготовки. Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, Науково-педагогічні проблеми фізичної культури. (3К(176), 70-74.
4. Олійник Н. А., Войтенко С. М. Психологічні особливості спортивної діяльності: монографія. Вінниця: ВНАУ, 2020. 240 с.

Андрій Врубель,
здобувач освіти

*Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

*Науковий керівник: Ольга Столяренко,
кандидат психологічних наук, доцент,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО ОТОЧЕННЯ У ПРОЦЕСІ АДАПТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО ЦИВІЛЬНОГО ЖИТТЯ

Специфіка служби військовослужбовців полягає в необхідності виконання професійних обов'язків в умовах, ускладнених впливом емоційних і фізичних стресових факторів, пов'язаних із бойовими діями, в зв'язку з чим вони можуть бути віднесені до групи ризику розвитку соціально-психологічної дезадаптації. Виконання складних бойових завдань військовослужбовців, як правило, супроводжується зниженням психологічних резервів організму, призводить до порушень життєдіяльності, несприятливих особистісних змін, які в подальшому негативно позначаються на загальному стані здоров'я, працездатності, стосунках з оточуючими тощо.

Травматичний досвід, отриманий під час бойових дій, негативно впливає на стан здоров'я військовослужбовців-учасників бойових дій. Зокрема, після повернення до мирного життя вони переживають нові стреси, пов'язані з соціальною адаптацією, нерозумінням близьких, труднощами в спілкуванні, професійному самовизначенні, самореалізації, створенням сім'ї тощо.

По завершенні військової служби військовослужбовці стикаються з викликом повернення до цивільного життя, що вимагає значних зусиль з їхнього боку, а також підтримки з боку суспільства. Вивчення процесу адаптації військовослужбовців-учасників бойових дій до мирного життя є актуальним завданням для сучасної психології.

Психологічна адаптація військовослужбовців-учасників бойових дій до цивільного життя є важливою та актуальною темою, оскільки війна та бойові дії можуть викликати серйозні психологічні наслідки для воїнів такі, як: стрес, тривожність, депресія, – та інші психологічні проблеми, що значно ускладнюють їхнє повернення до цивільного життя. Крім того, військовослужбовці можуть мати проблеми зі здоров'ям, фізичною неадаптивністю та соціальною ізоляцією, що також можуть негативно впливати на їхню психологічну адаптацію.

Військова служба передбачає, що військовослужбовці-учасники бойових дій відокремлені від своїх сімей і знайомого оточення та функціонують як частина мікросоціальної групи, піклуючись про свою безпеку та безпеку своїх товаришів по службі. Діяльність, яку вони здійснюють, супроводжується психотравмуючим досвідом, який кожна людина переживає індивідуально. Комбатанти відчувають моральне, психологічне та фізичне напруження, що може призвести до хронічних посттравматичних станів, спричинених впливом стресових факторів.

Дослідники зазначають, що важливою є підтримка учасників бойових дій та їхніх родин. Вони припускають, що важливо створити для партнерів інтимну обстановку, не захочувати до вживання алкоголю, а слухати розповіді партнера про свої переживання в комфортних для них умовах. Також необхідна психологічна підтримка і допомога партнеру в процесі повернення до нормального життя [1].

Що стосується підтримки сімей, дослідники В. Лесков, І. Грязнов виділяють кілька важливих факторів таких, як: створення комфортного середовища для обміну учасникам бойових дій своїм досвідом, надання психологічної підтримки та допомоги у поверненні до цивільного життя, вияв уваги і терпіння, сприйняття того, що в кожному члені сім'ї відбулися зміни, піклування про дітей у процесі відновлення стосунків з військовослужбовцем-учасником бойових дій [3].

Загалом військовослужбовці, які беруть участь у бойових діях, піддаються фізичним, психологічним і моральним стресам, які можуть мати довгострокові наслідки для їхнього благополуччя. Поки вони розлучені зі своїми родинами та звичним оточенням, їхні сім'ї несуть тягар обов'язків удома. Надання підтримки та розуміння може допомогти військовослужбовцям-учасникам бойових дій та їхнім родинам адаптуватися до нових обставин і подолати виклики, пов'язані з травматичним досвідом військової служби.

Посттравматична сімейна терапія є необхідним підходом до реабілітації сімей у зв'язку з почастішанням розлучень, подружніх конфліктів, сімейної дисгармонії, викликаной військовою службою. Сам метод полягає у формуванні узгодженого бачення того, що сталося в травматичному минулому, і розвитку оптимістичного погляду на майбутні можливості впоратися з труднощами. Соціально-психологічна дезадаптація військовослужбовців-учасників бойових дій з віддаленими наслідками стресогенних впливів є суттєвою перешкодою їх адаптації до цивільного життя.

Список використаних джерел:

1. Зарецька Н. В., Гридковець Л. М. Організаційні засади надання психологічної реабілітації учасникам АТО та членам їх сімей. *Вісник психології*, 2016. Вип. № 3 (31). С. 26–33.
2. Кокун О. М., Агасв Н. А, Пішко І. О. Особливості вияву негативних психічних станів у військовослужбовців внаслідок тривалої участі в бойових діях та перебування в зоні АТО. *Вісник Національного університету оборони України*, 2021. Вип. 3 (46). С. 123–129.

3. Лесков В. О., Грязнов І. О. Сутність і причини виникнення нервовопсихічних розладів у військовослужбовців після проходження служби в умовах бойових дій. *Збірник наукових праць інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України*. Київ, 2006. Т. VIII. Вип. 3. С. 91–97.
4. Лозінська Н. С. Поняття бойового стресу та його наслідки у військовослужбовців. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*, 2018. № 3 (11). С. 150–166.
5. Мельник А. П. Особливості психологічної реабілітації військовослужбовців, які перебували в умовах бойових дій. *Психологічні перспективи*, 2016. Вип. 28. С. 176–185

Сенді Гимплюк,
студентка

*ВСП «Кам'янець-Подільський фаховий коледж»
Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»
Науковий керівник: Альбіна Файн,
викладач-методист,
ВСП «Кам'янець-Подільський фаховий коледж»
Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

КУЛЬТУРА МОВЛЕННЕВОГО СПІЛКУВАННЯ ПСИХОЛОГА

Спілкування в професійній діяльності психолога є багатограним процесом, який виходить за межі простого обміну інформацією. Воно включає в себе вербальні та невербальні компоненти, які взаємодіють між собою і впливають на ефективність психотерапевтичної взаємодії. Здатність психолога використовувати різноманітні мовленнєві стратегії, адаптувати їх до індивідуальних особливостей клієнта, а також розуміти і інтерпретувати невербальні сигнали є важливою складовою його професійної компетентності.

У лінгвістичній літературі описуються наступні критерії мовленнєвої культури [1,2]:

- правильність висловлювання;
- комунікативна доцільність висловлювання;
- точність висловлювання;
- логічність висловлювання;
- ясність та доступність висловлювання;
- чистота мови;
- виразність мови;
- різноманітність засобів висловлювання;
- естетичність мовлення;
- доречність висловлювання.

Вимоги до культури мовленнєвого спілкування психолога є більш високими порівняно з іншими професіями, що обумовлено особливостями

психотерапевтичного процесу, який передбачає створення довірчих відносин, емпатію та точне розуміння вербальних і невербальних повідомлень клієнта.

Психолог – це не просто фахівець, а довірена особа, до якої клієнт звертається за допомогою. Тому вміння встановлювати довірливі відносини, розуміти почуття клієнта і надавати йому підтримку є одними з найважливіших якостей психолога. Для цього фахівець повинен володіти високим рівнем комунікативної компетентності та вмінням адаптувати свою мову до потреб конкретного клієнта.

Спілкування психолога з клієнтом будується на принципах діалогу, де обидва учасники взаємодіє рівноправними партнерами. Це означає, що психолог не лише задає питання та слухає відповіді, але й активно залучає клієнта до розмови, створюючи атмосферу взаєморозуміння та співпраці. Ефективність роботи з клієнтом значною мірою залежить від того, наскільки психолог здатний встановити ефективний контакт з ним. Це підтверджується практично всіма авторами, які досліджували проблему психологічної допомоги [3].

Діалогічність спілкування в психології передбачає взаємну повагу і розуміння. Психолог, створюючи атмосферу довіри, допомагає клієнту знайти власні відповіді на свої запитання. При цьому важливо, щоб психолог не просто слухав клієнта, а й був активним учасником діалогу, який допомагає клієнту структурувати свої думки та почуття.

Емпатичне слухання – це одна з ключових навичок психолога. Воно передбачає не лише сприйняття інформації, але й розуміння емоційного стану клієнта. Використовуючи вербальні маркери, такі як "Так", "Я бачу", "Розкажи більше", психолог демонструє клієнту свою зацікавленість і готовність підтримати його.

Успішна психотерапія неможлива без вміння ефективно використовувати паузи. Паузи – це не просто проміжки часу, а потужний інструмент, який допомагає психологу створити безпечний простір для самовираження клієнта. Вони дозволяють клієнту осмислити свої думки та почуття, а психологу – краще зрозуміти його внутрішній світ. Крім того, паузи демонструють клієнту, що психолог уважно його слухає і готовий надати необхідну підтримку.

Отже, спілкування психолога з клієнтом – це мистецтво, яке вимагає постійного навчання і вдосконалення. Завдяки своїм комунікативним навичкам психолог може створити безпечний простір для клієнта, допомогти йому зрозуміти себе та свої проблеми, а також знайти шляхи їх вирішення.

Список використаних джерел:

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. Київ : Видав. центр «Академія», 2004. 344 с.
2. Психологічні науки URL: <https://www.info-library.com.ua/books-book-186.html> (дата звернення: 01.11.2024).
3. Корніяк О. М. Особливості розвитку комунікативної компетентності фахівців на різних етапах їх професійного становлення. Психолінгвістика : Зб. наук. праць ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». ПереяславХмельницький: ПП «СКД», 2021. Вип. 8. С. 33–45.

Каріна Гончарук,

здобувач освіти

*Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

Науковий керівник: Альона Годованюк,

*викладач ВСП Кам'янець-Подільський фаховий коледж
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»*

Україна, м. Кам'янець-Подільський

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

У сучасному світі, коли відбуваються глобальні соціокультурні та економічні зміни, особистість, її розвиток і самореалізація набувають особливого значення. Психологічні технології, які сприяють розвитку особистості, стали важливими інструментами для адаптації до умов швидко змінюваного середовища. Вони охоплюють широкий спектр методів і підходів, які використовуються як в національному контексті, так і в міжнародній практиці.

У контексті України розвиток психологічних технологій особистості розвивається відповідно до національних традицій, соціокультурних умов та потреб. Зокрема, українські психологи активно розвивають адаптовані методи, які враховують національні особливості та потреби особистості.

У національному контексті велика увага приділяється психотерапевтичним методам, які сприяють розвитку самосвідомості, самооцінки та емоційного інтелекту. Одним з таких підходів є когнітивно-поведінкова терапія, яка активно використовується для роботи з особистісними кризами та депресивними станами. В Україні також набирають популярності методи арт-терапії, що використовують творчість як інструмент розвитку внутрішнього потенціалу особистості [1, с. 128].

З огляду на потреби суспільства в розвитку лідерських якостей, в Україні активно застосовуються тренінги і курси для розвитку лідерських компетенцій. Це можуть бути як класичні тренінги з розвитку комунікативних навичок, так і більш глибокі програми з розвитку стратегічного мислення та управлінських навичок.

Особливістю національної практики є акцент на психології розвитку дітей та молоді, оскільки в Україні питання виховання нового покоління стоїть на порядку денному. Психологи працюють із підлітками та молоддю, допомагаючи їм розвивати соціальну адаптацію, здатність до ефективної комунікації та навички вирішення конфліктів. Водночас українські психологи застосовують методи соціальної та професійної орієнтації, що дозволяють молодим людям здійснювати правильний вибір у житті [3, с. 47].

У міжнародному контексті психологічні технології розвитку особистості мають більш різноманітні підходи та значний досвід застосування. Вони здебільшого формуються в умовах глобалізації, що дозволяє інтегрувати різні методи з урахуванням культурних особливостей та потреб конкретних країн.

Один з важливих напрямів на міжнародному рівні – психологія позитивного мислення, що акцентує увагу на розвитку оптимізму, здатності до подолання труднощів і використання внутрішніх ресурсів особистості для досягнення успіху. Технології позитивного мислення активно використовуються у країнах Заходу, де

їх застосування стало основою для тренінгів, мотиваційних програм і особистісного консультування.

Одним із найбільш перспективних напрямів міжнародного розвитку психології є нейропсихологія, яка поєднує психологічні технології з нейронауками. Різні методи, які ґрунтуються на дослідженні мозку, дозволяють розробити техніки для розвитку когнітивних функцій, покращення пам'яті, уваги, а також адаптації до стресових ситуацій [2, с. 241].

Міжнародна практика психології розвитку особистості характеризується використанням культурно адаптованих підходів. Це означає, що психологічні методи не є універсальними, і кожна країна чи культура вимагає індивідуального підходу. Наприклад, в Японії особливу увагу приділяють розвитку колективізму, у той час як у США – індивідуалізму. Врахування культурних традицій є важливою складовою успіху психологічних технологій.

На міжнародній арені значну увагу приділяють розвитку лідерських якостей, що стало основною темою психологічних програм у багатьох країнах. Важливими інструментами для розвитку лідерства є різноманітні тренінги, коучинг, курси для керівників, що сприяють розвитку емоційного інтелекту, комунікативних навичок та здатності до стратегічного мислення.

Міжнародний досвід у галузі психологічного розвитку особистості має великий вплив на національні практики. Українські психологи активно вивчають та адаптують міжнародні технології розвитку, зокрема нейропсихологічні методи, психотерапевтичні підходи та технології лідерства. Водночас важливим аспектом є врахування національних традицій, менталітету та соціокультурних особливостей [2, с. 256].

Психологічні технології розвитку особистості мають великий потенціал для саморозвитку індивідуумів у сучасному світі. Національний та міжнародний досвід демонструють численні підходи, які використовуються для розвитку когнітивних, емоційних та соціальних навичок особистості. Українська практика активно інтегрує світові методи, пристосовуючи їх до культурних особливостей, що сприяє ефективному розвитку особистості на всіх етапах життя.

Список використаних джерел:

1. Завацька Н.Є. Соціокультурні та психологічні аспекти адаптації особистості в сучасному соціумі: монографія. Луганськ: Вид-во ім. В. Даля, 2012. 320 с.
2. Попович І.С. Психологічні виміри соціальних очікувань особистості: монографія. Херсон: ПАТ «ХМД», 2017. 504 с.
3. Сватенкова Т.І., Тимошенко О.А. Методологічні та теоретичні проблеми психології: навч. посіб. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2018. 143 с.

Вероніка Горошко
здобувачка освіти II курсу
спеціальності 231 Соціальна робота
ВСП Кам'янець-Подільський фаховий коледж
НРЗВО «Кам'янець - Подільський державний інститут»
Науковий керівник : **Валентина Загалевиц,**
викладач суспільних дисциплін
голова циклової комісії соціальної роботи,
психології та фізичної культури
Україна, м. Кам'янець – Подільський

ОСНОВНІ ФАКТОРИ ЗАЛУЧЕННЯ МОЛОДІ З ПРОБЛЕМНОЮ ПОВЕДІНКОЮ ДО УЧАСТІ В РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ПРОГРАМАХ

Молодь з проблемною поведінкою – це підлітки та молоді люди, які проявляють дії, що суперечать соціальним нормам та правилам. Така поведінка може включати агресію, правопорушення, зловживання алкоголем чи наркотиками, прогули занять, ризиковану поведінку та інші форми, що можуть завдавати шкоди як самій молодій людині, так і оточенню[1, с.6].

Основними причинами проблемної поведінки серед молоді можуть бути:

1. **Сімейні фактори** – конфлікти в родині, нестача уваги, жорстоке ставлення, економічні труднощі або відсутність підтримки.
2. **Проблеми у школі** – складнощі в навчанні, відсутність підтримки з боку вчителів, булінг чи виключення з групи однолітків.
3. **Соціальне середовище** – вплив неблагополучного середовища, проблеми у спілкуванні, негативний вплив друзів.
4. **Особистісні риси** – низька самооцінка, імпульсивність, брак навичок самоконтролю або стресостійкості[1, с.16].

Спробуємо описати основні риси та особливості властиві молодій людині з проблемною поведінкою.

По-перше, занижена самооцінка, що проявляється у тому, що багато молодих людей із проблемною поведінкою мають низьку самооцінку, часто відчують себе "не такими, як інші", або вважають, що не можуть досягти успіху. Це підвищує ймовірність їхньої участі у ризикованій поведінці, щоб знайти схвалення або увагу.

По-друге, імпульсивність та недостатня самоконтроль, що проявляється у труднощах стримувати емоції, що призводить до імпульсивних рішень, агресивних реакцій або ризикованих дій. Це часто пов'язано з нездатністю оцінювати наслідки своїх вчинків.

По-третє, потреба в увазі, що визначається постійними спробами привернення уваги навіть у негативний спосіб, наприклад, через провокації або порушення правил. Це може бути спробою заповнити емоційний вакуум або компенсувати брак підтримки вдома чи в соціальному середовищі[2, с.121].

По-четверте, проблеми з адаптацією в соціальному середовищі, що виражається у труднощах у встановленні здорових міжособистісних зв'язків, у тому числі через негативний досвід (наприклад, булінг). Це веде до формування агресивної чи захисної поведінки[2, с.123].

По-п'яте, схильність до негативного впливу групи. Через брак внутрішньої впевненості така молодь частіше підпадає під вплив друзів чи інших молодіжних груп, що схиляють до порушень правил, ризикованих дій чи інших антисоціальних вчинків.

По-шосте проблеми із самовираженням та емоційним інтелектом, адже їм

важко конструктивно висловлювати почуття чи справлятися з емоціями, такими як гнів, образа чи розчарування. В результаті молоді люди можуть вдаватися до агресивної або пасивно-агресивної поведінки.

По - сьоме, відчуття тривожності або фрустрації, що проявляється через тривогу або роздратування через нездатність досягти очікувань або невідповідність своїм чи суспільним уявленням про "норму". Це сприяє погіршенню поведінки, особливо в стресових ситуаціях[1, с.124].

Цей психологічний портрет допомагає спеціалістам у розробці ефективних реабілітаційних програм, де робота спрямована на розвиток самооцінки, емоційного інтелекту, навичок адаптації та конструктивного спілкування.

З'ясуємо основні чинники залучення молоді з проблемною поведінкою до участі в реабілітаційних програмах включають:

1. **Мотивація та особистий інтерес.** Молодь частіше долучається до програм, якщо розуміє особисту користь і відчуває, що програма допоможе досягти конкретних змін у житті.
2. **Підтримка з боку наставників та соціальних працівників.** Довіра до фахівців і наявність підтримуючих наставників грає ключову роль. Емпатія, розуміння та особистий підхід допомагають встановити зв'язок із молоддю.
3. **Позитивне соціальне середовище.** Реабілітаційні програми, що створюють безпечне та дружнє середовище, сприяють залученню молоді. Це допомагає зменшити відчуття стигматизації та ізоляції.
4. **Залучення сім'ї та громади.** Підтримка родини і громади може відігравати вирішальну роль. Якщо оточення заохочує участь у програмі, молодь відчуває більшу підтримку і прийняття.
5. **Доступність програм.** Важливо, щоб програми були фінансово доступними і територіально зручними, а також передбачали гнучкі графіки для врахування індивідуальних потреб.
6. **Практична допомога та подальші перспективи.** Наявність стимулів, як-от подальше працевлаштування, можливості навчання чи соціальної підтримки, також сприяє залученню молоді до реабілітаційних програм [3, с.75].

Реабілітаційні програми для такої молоді націлені на корекцію поведінки, розвиток позитивних соціальних навичок і підтримку психологічного здоров'я. Завдяки цим заходам молоді люди отримують шанс на соціальну адаптацію і подальший розвиток у здоровому середовищі.

Таким чином визначені фактори допомагають створити атмосферу довіри та підтримки, яка сприяє ефективному залученню молоді з проблемною поведінкою до процесу реабілітації та соціальної адаптації.

Список використаних джерел :

1. Методичні рекомендації щодо соціально-педагогічної підтримки дітей з девіантною поведінкою / укладач: О.О. Мішкулинець. Мукачево, 2019. 40 с
2. Орбан -Лембрик Л.Е. Соціальна психологія. Навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2005. 448 с.
3. Титаренко Т. М., Дворник М. С., Климчук В. О. Соціально-психологічні технології відновлення особистості після травматичних подій : практичний посібник за наук. ред. Т. М. Титаренко. Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2019. 220 с.

Ольга Гуменюк

магістрантка

*Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

*Науковий керівник: **Олександр Шевчук,***

*кандидат педагогічних наук, викладач кафедри цифрових,
освітніх та соціо-економічних технологій*

РОЛЬ СІМЕЙНОЇ ТЕРАПІЇ У ПРОЦЕСІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ: ВПЛИВ СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН НА ВІДНОВЛЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ

Психологічне благополуччя людини тісно пов'язане з якістю її міжособистісних стосунків, і сім'я відіграє центральну роль у цьому процесі. У періоди кризи чи психологічних труднощів саме родина стає першою ланкою підтримки та стабільності. Однак конфлікти, нерозуміння або відсутність емоційного зв'язку у сім'ї можуть, навпаки, посилити стрес і ускладнити процес відновлення. У цьому контексті сімейна терапія набуває особливого значення, оскільки вона не лише допомагає зменшити напруження у стосунках, але й сприяє формуванню здорової комунікації та взаємної підтримки.

Роль сімейної терапії у психологічній реабілітації полягає у створенні умов для відновлення гармонійних відносин та допомозі всім членам родини адаптуватися до нових життєвих обставин. Зокрема, під час роботи з сім'ями, які переживають травматичні події або мають члена родини з психологічними проблемами, терапевтичні втручання дозволяють глибше зрозуміти взаємний вплив поведінки, емоцій і переконань один одного. Це особливо актуально у випадках, коли травматичний досвід однієї людини стає причиною напруження у всій системі сімейних відносин.

Дослідження свідчать, що включення членів сім'ї у терапевтичний процес значно підвищує ефективність реабілітації. Встановлено, що зміцнення сімейних зв'язків і розвиток навичок підтримуючої комунікації допомагають знизити рівень тривожності та депресії як у самого клієнта, так і у його близьких. Крім того, сімейна терапія сприяє кращому розумінню індивідуальних потреб кожного члена родини, що позитивно впливає на загальний психологічний клімат у родині.

Дослідження, присвячені ролі сімейної терапії в процесі психологічної реабілітації, демонструють унікальну взаємозалежність між якістю сімейних стосунків і швидкістю відновлення психологічного благополуччя. Однією з ключових закономірностей є те, що сімейна система діє як своєрідний емоційний резонатор: напруга або гармонія у взаєминах між членами сім'ї безпосередньо впливають на емоційний стан кожного з них. Наприклад, у родинах, де панує підтримка та взаєморозуміння, психологічне відновлення після травматичних подій відбувається значно швидше, оскільки позитивна атмосфера допомагає створити відчуття безпеки і впевненості.

Важливим відкриттям стало усвідомлення того, як специфічні сімейні ролі можуть впливати на процес реабілітації. У ході багаторічних досліджень виявлено, що сім'ї, де головним стратегом підтримки виступає один із батьків, зазвичай демонструють вищий рівень емоційної стабільності. Це зумовлено тим, що діти, які бачать активну участь батьків у подоланні труднощів, легше адаптуються до

стресових ситуацій. Водночас у сім'ях, де відповідальність за емоційну підтримку розподіляється нерівномірно, часто виникають конфлікти, які посилюють психологічне навантаження на всіх членів родини.

Додатково, сучасні технології терапевтичного втручання дозволяють оцінити ефективність сімейної терапії через вимірювання рівня стресу та когнітивного виснаження у членів родини до і після сесій. Наприклад, застосування методик когнітивно-поведінкової терапії в поєднанні з сімейними сесіями дозволило знизити рівень тривожності у пацієнтів на 30%, а у їхніх близьких — на 25%. Це вказує на те, що робота з сімейною динамікою є не лише допоміжним, а іноді й ключовим елементом у терапевтичному процесі.

Не менш важливим є вплив спільних терапевтичних заходів на формування довіри між членами родини. У ході терапії часто виявляється, що певні психологічні труднощі клієнта є відображенням прихованих проблем у сімейній комунікації. Наприклад, дослідження показують, що близько 70% конфліктів у сім'ї, де один із членів має посттравматичний стресовий розлад, пов'язані з недостатнім обговоренням емоцій або травматичного досвіду. У таких випадках завданням терапії стає створення безпечного середовища, де кожен член родини може відкрито висловлювати свої почуття без страху бути засудженим.

Ще однією важливою знахідкою стало виявлення ролі сімейної терапії в зміцненні міжпоколінневих зв'язків. У роботі з сім'ями, які зазнали втрат або серйозних змін, було зафіксовано, що участь старших поколінь у терапевтичних сесіях часто сприяє створенню більш стабільного психологічного клімату. Наприклад, бабусі та дідусі можуть виконувати роль стабілізуючого елемента, який допомагає молодшим членам родини адаптуватися до складних обставин.

Таким чином, сімейна терапія є потужним інструментом не лише для подолання індивідуальних психологічних труднощів, але й для гармонізації родинного середовища, що сприяє відновленню емоційного балансу та психологічного благополуччя всіх членів сім'ї.

Список використаних джерел:

1. Сімейна психотерапія: особливості застосування, завдання, етапи. Блоги БДМУ. URL: <https://www.bsmu.edu.ua/blog/simejna-psihoterapiya-osoblivosti-zastosuvannya-zavdannya-etapi/>
2. Психологічні аспекти формування сімейних стосунків: вплив на щастя та здоров'я. Fact News. URL: <https://fact-news.com.ua/psixologichni-aspekti-formuvannya-simejnih-stosunkiv-vpliv-na-shastyta-zdorovya/>
3. Сімейна психотерапія: спільні цілі та завдання для досягнення успіху. Психологічний портал. URL: <https://psychologist.com.ua/simejna-psihoterapiya-yak-dosyagti-spilnix-tsilej-ta-vikonati-zavdannya>

Арсен Денека

*студент Навчально-реабілітаційного
закладу вищої освіти
«Кам'янець-Подільський
державний інститут»*

*Науковий керівник: **Оксана Палилюк**,
кандидат історичних наук,*

*В.о. декана соціо-психологічної діяльності реабілітації та професійної освіти,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ДІДЖИТАЛ ТЕХНОЛОГІЇ У СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ

У сучасному світі діджиталізація охоплює майже всі сфери життя, змінюючи підходи до роботи, комунікації та надання послуг. Соціальна сфера, яка охоплює охорону здоров'я, освіту, соціальний захист, громадські сервіси, також зазнала значних змін під впливом діджитал технологій. Діджиталізація в цій галузі спрямована на забезпечення доступності, ефективності та персоналізації послуг для громадян, особливо тих, хто має обмежені можливості або потребує соціальної підтримки.

Роль діджитал технологій у соціальній сфері. Діджитал технології сприяють вирішенню багатьох важливих соціальних питань. Основні напрями їх впровадження включають:

1. Охорона здоров'я та телемедицина.

Телемедицина дозволяє пацієнтам отримувати консультації лікарів через відеозв'язок, що знижує витрати та підвищує доступність медичних послуг.

Використання електронних медичних карток та систем моніторингу стану здоров'я полегшує роботу медичних працівників та дозволяє уникати помилок при веденні документації.

Штучний інтелект (ШІ) та машинне навчання допомагають діагностувати захворювання, аналізуючи великі обсяги медичних даних[5].

2. Соціальні сервіси та допомога.

Діджитал платформи дозволяють громадянам отримувати доступ до різноманітних соціальних послуг онлайн, зокрема подання заявок на допомогу, пенсії, субсидії тощо.

Алгоритми ШІ можуть допомагати у виявленні осіб, які потребують допомоги, або у визначенні рівня підтримки, яку вони можуть отримати[4].

Блокчейн-технології забезпечують прозорість і захист даних у системах соціальної підтримки.

3. Освіта та навчання.

Онлайн-освіта та платформи для дистанційного навчання роблять освіту доступнішою для людей з обмеженими можливостями або для тих, хто живе у віддалених районах.

Віртуальна реальність (VR) і доповнена реальність (AR) допомагають створювати інтерактивні освітні програми, що значно підвищує ефективність навчання.

Гейміфікація та платформи, які адаптуються під потреби учнів, дозволяють покращити засвоєння знань та підтримувати інтерес до навчання.

4. Допомога людям з особливими потребами.

Технології розпізнавання мови, системи голосового управління та перекладу роблять технології більш доступними для людей з інвалідністю[1].

Віртуальні та голосові помічники, мобільні додатки для навігації, спілкування та доступу до інформації допомагають людям з особливими потребами отримувати підтримку та комунікувати зі світом.

Розробка спеціалізованих застосунків і платформ полегшує доступ до інформації, наприклад, програми для навчання мови жестів чи системи орієнтації в просторі для людей з порушеннями зору[9].

Перспективи діджиталізації соціальної сфери:

1. Підвищення персоналізації послуг.

Завдяки аналізу великих даних (Big Data) можна враховувати індивідуальні потреби кожного користувача, що дозволяє пропонувати персоналізовані послуги та підтримку[10].

2. Покращення доступу до послуг.

Поширення смартфонів, інтернету та діджитал платформ розширює доступ до соціальних сервісів для всіх громадян, включаючи віддалені райони та вразливі групи[2].

3. Забезпечення прозорості та захисту даних.

Використання блокчейн-технологій та криптографії дозволяє забезпечити особисті дані користувачів та знизити ризики шахрайства або маніпуляцій у системах соціального захисту.

4. Інноваційні технології у психологічній підтримці

Новітні технології, такі як VR і AR, стають незамінними інструментами у наданні психологічної допомоги та реабілітації[3].

Так, штучний інтелект (ШІ) є надзвичайно корисним інструментом для розвитку медицини. Його можливості охоплюють кілька важливих напрямків, серед яких:

1. Рання діагностика захворювань: ШІ здатен аналізувати зображення (рентген, КТ, МРТ) та інші дані, що допомагає виявляти ознаки захворювань на ранніх стадіях. Це особливо корисно для діагностики таких складних хвороб, як рак, де раннє виявлення значно підвищує ефективність лікування[8].

2. Аналіз великих обсягів медичних даних: ШІ дозволяє медичним установам обробляти величезні обсяги інформації, включно з історією захворювань, результатами аналізів, генетичними даними. Це дає змогу виявляти схожі випадки, закономірності та фактори ризику, що раніше були недоступні для звичайного аналізу.

3. Розробка персоналізованих планів лікування: Завдяки можливості ШІ обробляти індивідуальні дані пацієнта (генетичні характеристики, спосіб життя, анамнез), можна створювати персоналізовані плани лікування, які найбільш ефективні для конкретної людини. Це особливо цінно для лікування складних або хронічних захворювань[11].

Крім того, ШІ допомагає лікарям у прийнятті рішень, знижує ризики діагностичних помилок та робить процеси в медицині більш ефективними та швидкими.

Електронні медичні записи (ЕМЗ) значно вдосконалили процес обліку та передачі медичних даних між установами охорони здоров'я. Їх основні переваги включають:

1. Спрощення обліку даних: ЕМЗ зберігають усю необхідну інформацію про пацієнта (анамнез, результати аналізів, призначення лікарів) в одному місці, що робить доступ до даних швидшим та зручнішим.

2. Оперативна передача інформації між установами: ЕМЗ дозволяють лікарям різних медичних закладів легко ділитися актуальною інформацією про пацієнта, що є особливо важливим у випадках, коли пацієнт змінює місце лікування або звертається за екстреною допомогою.
3. Зменшення ймовірності помилок: Завдяки цифровим записам знижується ризик помилок, пов'язаних із нечитабельністю рукописних записів чи втратою інформації. Також ЕМЗ дозволяють автоматично перевіряти взаємодію ліків або протипоказання, що підвищує безпеку лікування[7].
4. Оперативне прийняття рішень: Лікарі можуть швидше отримувати доступ до повної історії захворювань та стану пацієнта, що дозволяє ефективніше реагувати.

Спрощення обліку даних: Електронні медичні записи (ЕМЗ) забезпечують зберігання усієї важливої інформації про пацієнта, такої як анамнез, результати аналізів, призначення та рекомендації лікарів, в єдиному цифровому форматі. Це значно полегшує доступ до даних, адже вся інформація зібрана в одному місці. Лікарі та медичний персонал можуть швидко знайти та переглянути повну історію хвороби пацієнта, що дозволяє уникнути зайвої паперової роботи, знижує ризик втрати даних і робить облік значно зручнішим для всіх учасників медичного процесу[6].

Розробка персоналізованих планів лікування: Завдяки можливості штучного інтелекту (ШІ) обробляти індивідуальні дані пацієнта, такі як генетичні характеристики, спосіб життя та анамнез, з'являється можливість створювати персоналізовані плани лікування, які найбільш підходять конкретній людині. Це дозволяє точніше враховувати індивідуальні особливості організму пацієнта, його реакції на ліки та потенційні ризики. Персоналізований підхід особливо цінний при лікуванні складних або хронічних захворювань, таких як онкологія, діабет чи серцево-судинні хвороби, де стандартні методи лікування можуть бути недостатньо ефективними[12].

Список використаних джерел:

1. Chowdry H., Crawford C., Dearden L., Goodman A., Vignoles A. Widening participation in higher education: Analysis using linked administrative data. *Journal of the Royal Statistical Society: Series A*, 2013. 176, 431–457. <https://doi.org/10.1111/j.1467-985x.2012.01043.x>
2. Department for Communities and Local Government. *Citizenship survey*. 2012. URL: <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20120919133219/http://www.communities.gov.uk/communities/research/citizenshipsurvey/>
3. Stephens N. M., Fryberg S. A., Markus H. R., Johnson C., Covarrubias R. Unseen disadvantage: How American universities' focus on independence undermines the academic performance of first-generation college students. *Journal of Personality and Social Psychology*, 2012. 102, 1178–1197. URL: <https://doi.org/10.1037/a0027143>
4. Brown-Iannuzzi J. L., Lundberg K. B., Kay A. C., Payne B. K. Subjective status shapes political preferences. *Psychological Science*, 26, 2015. 15–26. <https://doi.org/10.1177/0956797614553947>
5. Côté S., House J., Willer R. High economic inequality leads higher-income individuals to be less generous. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 112, 2015. 15838–15843. <https://doi.org/10.1073/pnas.1511536112>
6. Davidai S., Gilovich T. Building a more mobile America – One income quintile at a time. *Perspectives on Psychological Science*, 10, 2015. 60–71. <http://doi.org/10.1177/1745691614562005>

7. Dubois D., Rucker D. D., Galinsky A. D. Social class, power, and selfishness: When and why upper and lower class individuals behave unethically. *Journal of Personality and Social Psychology*, 108, 2015. 436–449. <https://doi.org/10.1037/pspi0000008>
8. Korndörfer M., Egloff B., Schmukle S. C. A large scale test of the effect of social class on prosocial behavior. *PLoS One*, 10(7), e0133193. 2015. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0133193>
9. Kraus M. W., Tan J. J. Americans overestimate social class mobility. *Journal of Experimental Social Psychology*, 58, 2015. 101–111. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2015.01.005>
10. Stephens N. M., Brannon T. N., Markus H. R., Nelson J. E. Feeling at home in college: Fortifying school-relevant selves to reduce social class disparities in higher education. *Social Issues and Policy Review*, 9(1), 2015. 1–24. <https://doi.org/10.1111/sipr.12008>
11. Wiederkehr V., Bonnot V., Krauth-Gruber S., Damon C. Belief in school meritocracy as a system-justifying tool for low status students. *Frontiers in Psychology*, 6, 2015. 1053. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2015.01053>
12. Evans G., Mellon J. Social class: Identity, awareness and political attitudes: Why are we still working class? *British Social Attitudes*, 33, 2016. 1–19.
13. Kraus M. W., Callaghan N. Social class and prosocial behavior: The moderating 2016

Інга Доготар,

здобувачка освіти

*Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

Науковий керівник: Ольга Столяренко,

кандидат психологічних наук, доцент,

м. Кам'янець-Подільський, Україна

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Сьогодні наша країна стикається з новими викликами, пов'язаними з бойовими діями та воєнним станом. За таких умов населення частково деморалізується. Руйнування звичних нормальних моделей життя, порушення наявних соціальних зв'язків і відносин вимагає від більшості людей значного напруження, опору стресу у пристосуванні до нових умов життя.

Діяльність медичних працівників навіть і у мирні часи була надзвичайно складною сферою діяльності людини, що вимагає, окрім специфічних знань та вмінь, якісних практичних навичок, виняткових духовних та моральних якостей. Однак існують певні фактори, які провокують винятковий стрес та напруження, потребують використання значних фізичних та психологічних зусиль при здійсненні медичними працівниками діяльності, що стає основною причиною виникнення синдрому емоційного вигорання. У сучасних складних обставинах для нашого суспільства під час введення військових дій, дана проблема не втратила свого значення а навпаки, стала надзвичайно актуальною.

Згідно з аналізом наукових досліджень цієї проблеми: основні зусилля психологів спрямовані на вияв чинників, що спричиняють емоційне вигорання.

Такими чинниками традиційно є особливості професійної діяльності, індивідуальні характеристики професіоналів, внутрішні аспекти діяльності [2, с. 20].

Можливо визначити кожний з чинників, виходячи з основних категорій та характеристик, які більшість науковців (В. Венгер, В. Федік, В. Ждан, А. Скрипніков, Л. Животовська, В. Пашковський, О. Мірошніченко та ін.) відносять до психології медичних працівників та розподіляють наступним чином [1; 3; 5]:

1. *Мотивація вибору професії медичних працівників. Психологічний тип лікаря.* Лікарська діяльність належить до складних професій. Той, хто присвячує себе медицині, обов'язково повинен мати покликання до медицини. Синдром емоційного вигорання у лікарів проявляється в низькій зацікавленості до роботи, в більшій витраті часу на встановлення діагнозу [4, с. 46].
2. *Основні вимоги до особистості медичного працівника, соціально приписаний рівень перфекціонізму.* Лікарі, як і багато інших важливих професій, повинні володіти набором особистісних та професійних характеристик, без яких неможливо уявити безпосереднє виконання ним професійних обов'язків.
3. *Соціально-психологічна адаптація до професійної діяльності в екстремальних умовах.* Медичні працівники в умовах воєнного стану піддаються великому ризику стресу, психічної дезадаптації та нервово-психічних розладів, а також загрози їхньому здоров'ю та життю. Негативні, а часом і деструктивні наслідки можуть призвести до виснаження ресурсів організму, зниження працездатності, виникнення міжособистісних конфліктів, порушення дисципліни, зловживання алкоголем, зокрема й тривале виконання службових обов'язків у стресових умовах.
4. *Створення умов для самоактуалізації особистості як концепції розвитку людини та суспільства* засновано на ідеї опори на самоорганізацію та саморозвиток, включаючи найбільш ефективне використання всіх сил, умінь, навичок, інших ресурсів в реальних умовах здійснення життєдіяльності. Під особистісним потенціалом у контексті даного дослідження розуміються якості та характеристики особистості, які виступають особистісними ресурсами та забезпечують досягнення особистісної самоактуалізації медичних працівників в умовах професійної діяльності в складних умовах сьогодення.
5. *Здатність до емпатії та стиль спілкування.* Співпереживання, тобто емпатія є необхідною умовою турботи та одночасно являється мотивацією просоціальних дій [1, с. 9]. За В.Шелковим: «Емпатія – співпереживання емоційним станом пацієнта. Лікар та інші медичні працівники сприймають проблеми пацієнта на особистому рівні» [5, с. 58]. Робота з людьми в умовах війни з важко пораненими, смертельно хворими, які потребують постійного інтенсивного догляду, людьми похилого віку у неналежних умовах надання допомоги також пов'язана з високими ризиками емоційного виснаження.
6. *Основи спілкування з колегами, умови створення здорового психологічного клімату в медичному середовищі.* Моральним обов'язком лікаря є активна протидія нечесним і некомпетентним колегам та різним видам

непрофесійної поведінки, яка загрожує здоров'ю та життю пацієнта. Емоційне вигорання «проявляється відстороненістю від колег. З'являються шкідливі звички, це може мати негативні наслідки не лише для лікаря, а й для всього медичного закладу, оскільки лікарі мають доступ до різних лікарських засобів, в тому числі й наркотичних» [3, с. 21].

Отже, працівники медичної сфери, більшість з яких становлять жінки, знаходяться на передньому краї боротьби за життя та здоров'я населення України в умовах війни, проводять діяльність часто зі значним ризиком для життя, фізичного та психічного здоров'я. Умови, в яких доводиться працювати медикам не тільки позначаються на ефективності роботи, але є комплексом негативних чинників, які знижують якість та вчасність надання допомоги людям в кризових умовах сьогодення, коли невідкладна медична допомога є не тільки важливою, але й має характеристики масовості, тобто вимагає залучення всіх якостей та фізичного і психологічного потенціалу медичних працівників.

Список використаних джерел:

1. Асонов Д. Емоційне вигорання медичних працівників: моделі, фактори ризику та протективні фактори. *Психосоматична медицина та загальна практика*, 2021. № 4. С. 1-14.
2. Колоскова О. К. Поліщук М. І., Воротняк Т. М. Особливості розвитку та проявів синдрому емоційного вигорання в лікарів-педіатрів. Буковинський державний медичний університет. *Клінічна педіатрія*, 2012. №7 (42). С. 19–22.
3. Кравець О. В., Станін Д. М., Єхалов В. В. Стрес-адаптація медичних працівників за умов воєнного часу. URL: <https://repo.dma.dp.ua/7445/1/ стрес-адаптація медичних працівників.pdf> (дата звернення: 07.01.2023)
4. Магдисяк Л.І., Казмірук О.Ю. Психологічні особливості стресостійкості медичних працівників. Science, research, development pedagogy. # 12 Pedagogy # 2 : monografia pokonferencyjna : Zbior artykułow naukowych z Konferencji Miedzynarodowej Naukowo-Praktycznej (on-line), 2018. Belgrade (Serbia). Warszawa. 46-48.
5. Шелков В. Ю. Профілактика синдрому вигорання у медичних працівників методами психологічної саморегуляції. *Український медичний часопис*, 2019. №2 (70). С. 57-59.

*Олена Ємельянова,
здобувачка освіти,*

*Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

*Науковий керівник: Ірина Завадська,
кандидат історичних наук, доцент,*

*Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

РОЛЬ КУЛЬТУРНИХ ВІДМІННОСТЕЙ У ЗАСТОСУВАННІ ПСИХОЛОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Культурні відмінності є одним із найважливіших чинників, що впливають на формування емоційного інтелекту та ефективність його розвитку за допомогою сучасних психологічних технологій. Емоційний інтелект, як здатність розпізнавати, розуміти й управляти власними емоціями та емоціями інших, є ключовою компетенцією у сучасному глобалізованому світі. Водночас культурні норми та цінності визначають, як саме емоції сприймаються, виражаються та оцінюються у різних суспільствах.

Умови культурної розмаїтості, характерні для сучасного світу, ускладнюють розробку універсальних підходів до розвитку емоційного інтелекту. Наприклад, у західних культурах значна увага приділяється індивідуальним досягненням і вираженню емоцій, тоді як у східних суспільствах акцент робиться на гармонії в міжособистісних відносинах і контролі над емоціями. Це породжує виклики для психологічних технологій, які мають враховувати специфіку емоційного досвіду в кожному культурному контексті.

Актуальність вивчення ролі культурних відмінностей у застосуванні психологічних технологій розвитку емоційного інтелекту обумовлена потребою у створенні індивідуалізованих підходів, які сприятимуть ефективності навчальних програм та практик у різних культурних середовищах. Цей напрям досліджень важливий як для науковців, так і для практиків, оскільки він відкриває нові горизонти у розумінні того, як емоційний інтелект може сприяти гармонізації міжкультурних відносин, адаптації та професійному успіху в сучасному світі.

Дослідження ролі культурних відмінностей у розвитку емоційного інтелекту виявляють значну різницю в тому, як люди з різних культур сприймають, виражають і регулюють свої емоції. Наприклад, у західних країнах, таких як США чи Німеччина, люди схильні відкрито висловлювати емоції, включаючи негативні, оскільки це розглядається як спосіб самовираження і досягнення психологічного благополуччя. Водночас у країнах Східної Азії, зокрема в Японії чи Китаї, існує соціальна норма контролювати емоції, особливо негативні, щоб підтримувати гармонію у відносинах. Це демонструє, як культурний контекст визначає саму основу того, як люди навчаються управляти емоціями.

Одним із цікавих спостережень є те, що технології розвитку емоційного інтелекту, розроблені на основі західних моделей, не завжди ефективно працюють у східних суспільствах. Наприклад, тренінги з розвитку емоційного інтелекту, які передбачають обговорення особистих переживань і емоцій у груповій динаміці, часто викликають дискомфорт серед учасників зі східноазійських культур, де пряме вираження емоцій вважається недоречним. Це підкреслює важливість адаптації психологічних підходів до культурних особливостей.

Дослідження також показують, що поняття емоційного інтелекту може мати різне значення в різних культурах. Наприклад, у західних культурах воно

переважно асоціюється із самопізнанням і самоконтролем, тоді як у колективістських культурах, таких як Індія чи Філіппіни, більший акцент робиться на емпатії та здатності встановлювати гармонійні міжособистісні стосунки. Це означає, що навіть базові компоненти емоційного інтелекту можуть варіюватися залежно від культурного середовища.

Ще одним важливим аспектом є використання невербальної комунікації в управлінні емоціями. У таких культурах, як японська чи корейська, значна увага приділяється невербальним сигналам, таким як міміка, тон голосу чи навіть паузи у розмові. Натомість у західних культурах перевага надається словесному вираженню емоцій. Це створює додаткові виклики для психологічних технологій, спрямованих на розвиток емпатії, оскільки тренери повинні враховувати ці культурні особливості під час розробки програм навчання.

Загалом дослідження підтверджують, що культурні відмінності є ключовим чинником у застосуванні технологій розвитку емоційного інтелекту. Розуміння цих відмінностей дозволяє не лише підвищити ефективність психологічних інтервенцій, але й сприяє гармонізації міжкультурних відносин у глобалізованому світі.

Культурні відмінності є визначальним чинником у застосуванні психологічних технологій розвитку емоційного інтелекту, адже вони впливають на сприйняття, вираження та регуляцію емоцій. Дослідження підтверджують, що ефективність таких технологій значною мірою залежить від їх адаптації до специфічних культурних контекстів. Західні моделі розвитку емоційного інтелекту, спрямовані на відкритий емоційний самовираз і групову динаміку, часто виявляються менш ефективними у східних культурах, де акцент робиться на гармонії та контролі над емоціями.

Значення базових компонентів емоційного інтелекту, таких як емпатія, самоконтроль і соціальна адаптація, також варіюється залежно від культурних традицій. Наприклад, у колективістських суспільствах емпатія відіграє центральну роль у міжособистісних відносинах, тоді як у індивідуалістичних культурах більший акцент ставиться на самопізнанні й особистих досягненнях.

Невербальні аспекти емоційної комунікації, такі як міміка, інтонація та невербальні сигнали, набувають особливого значення у таких культурах, як японська чи корейська, де емоції частіше виражаються непрямо. Це створює необхідність розробки технологій розвитку емоційного інтелекту, які враховують не лише мовні, але й невербальні характеристики спілкування.

Таким чином, інтеграція культурних особливостей у психологічні технології дозволяє підвищити їх ефективність та забезпечує гармонізацію міжкультурних взаємовідносин. Це відкриває нові перспективи для розвитку емоційного інтелекту як у професійній, так і в особистій сферах, сприяючи адаптації до умов глобалізованого світу.

Список використаних джерел:

1. Емоційний інтелект: як розвивати і для чого це потрібно URL: <https://mind.ua/publications/20255099-emocijnij-intelekt-yak-rozvivati-i-dlya-chogo-ce-potribno>
2. Розвиток емоційного інтелекту підлітків з використанням технологій коучингу URL: <https://habitus.od.ua/journals/2021/32-2021/34.pdf>
3. Концептуальні підходи формування емоційного інтелекту у здобувачів освіти/ Репозитарій ПДМУ. URL: https://repository.pdmu.edu.ua/bitstream/123456789/19477/1/Materialy_konferentsii_%20Emotsiinyi_intelekt_2022.pdf

Андрій Квак
студент

*Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти
"Кам'янець - Подільський державний інститут"
спеціальність 053 "Психологія".*

*Науковий керівник: **Наталія Жиляк**,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри соціальної роботи,
психології та соціокультурної діяльності ім. Т. Сосновської
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ПСИХОЛОГІЧНИЙ РОЗВИТОК ПІДЛІТКІВ.

Актуальність теми дослідження . Розуміння факторів, що впливають на психологічний розвиток підлітків, може допомогти розробити нові методи виховання та соціалізації. Розуміння аспектів психологічного розвитку підлітків в Україні є важливим не лише у вирішенні внутрішніх проблем, а й у співпраці з іншими країнами у цій сфері. Це може допомогти Україні обмінюватися досвідом і кращими практиками, а також сприяти розвитку міжнародних дослідницьких проєктів, отже, дослідження факторів, що впливають на психологічний розвиток підлітків, є важливою темою, яка має теоретичне та практичне значення.

Об'єкт дослідження . Підлітки в контексті психологічного розвитку.

Предмет дослідження . Специфіка прояву факторів впливу .

Мета дослідження . Аналіз основних факторів впливу .

Психологічний розвиток розглядається як процес кількісних та якісних змін психіки, що відбуваються у ході діяльності й спілкування дитини з іншими людьми. Психологічний розвиток має наступні особливості.

1. Гетерохронність – нерівномірний, хвильовий характер розвитку окремих психічних процесів. Він виявляється у тому, що для кожної психічної властивості є специфічний період, коли вона розвивається найбільш інтенсивно. Ці періоди – сенситивні.

2. Асинхронність – полягає у тому, що різні психічні функції мають різні сензитивні періоди і за тривалістю і за віком їх настання.

3. Стадіальність – етапи розвитку мають певну послідовність і взаємопов'язані. Новий етап виникає на основі попереднього і вносить свої неповторні риси у психіку дитини. Характеристиками стадій психічного розвитку виступають соціальна ситуація розвитку, основні новоутворення і провідна діяльність.

4. Диференціація та інтеграція психічних процесів, властивостей. Диференціація означає послідовне ускладнення психіки з появою новоутворень. Інтеграція – зміцнення зв'язків між окремими психічними утвореннями.

5. Зміна співвідношення детермінант психічного розвитку. З віком дитини змінюється співвідношення біологічних і соціальних факторів психічного розвитку. Із розширенням зв'язків дитини із соціальним середовищем зростає роль соціальних впливів. Змінюються і самі соціальні детермінанти (сім'я, школа, клас, друзі).

6. Пластичність – здатність психіки до змін. . [3,с 119-121].

В традиційній класифікації підлітковим прийнято вважати період розвитку індивіда від 10–11 до 14–15 років. [2,с 143].

Існують також інші періодизації, наприклад за Е. Еріксоном підлітковий вік – 13 – 18 років . [4,с 65].

Серед факторів впливу на психологічний розвиток підлітків виділяють :

1) Біологічні (що включають статеве дозрівання) У зв'язку зі статевим дозріванням у підлітковому віці відбуваються значні зміни в роботі всіх систем організму, що створює певну дисгармонію в його розвитку. Так, темпи формування кістково-скелетної системи вищі за розвиток м'язових тканин, розвиток серцево-судинної системи відстає від потреб підростаючого організму в постачанні кров'ю різних органів, зокрема головного мозку. Це призводить до дисгармонії рухів, появи загальної неврівноваженості в поведінці, дратівливості, млявості, апатії, підвищення артеріального тиску та ін.

2) Соціальні фактори (соціальне середовище) . У підлітковому віці основним соціальним середовищем дитини залишається школа. На цьому етапі у дитини виникає специфічний комплекс потреб, що виражається в прагненні знайти своє місце у групі ровесників, вийти за межі школи та приєднатися до життя і діяльності дорослих. Відбувається включення в нову систему стосунків, спілкування з дорослими та ровесниками, опанування нових соціальних функцій.

3) Індивідуальні фактори (особистість) Підлітковий вік є сензитивним для розвитку самосвідомості особистості. У підлітків виникає інтерес до себе, якостей своєї особистості, потреба оцінити, порівняти себе з іншими. На основі розвитку самосвідомості, зростання вимог до себе, нового становища серед ровесників і старших у них з'являється прагнення до самовиховання. Вони намагаються розвинути в собі позитивні якості, подолати негативні риси. Але порівняно невеликий життєвий досвід і ще не сформований життєвий світогляд нерідко породжують суперечності між потребою у самовихованні і невмінням реалізувати її. Старшого підлітка характеризують підвищена увага до внутрішнього світу інших людей, до самоаналізу, поява здатності до самовиховання. Особливе значення у розвитку самосвідомості підлітка має формування власного образу фізичного Я – уявлення про свій тілесний образ, порівняння та оцінювання себе У мотиваційній сфері і поведінці підлітка загалом простежуються два протилежні прагнення – до індивідуалізації, емансипації у всіх сферах життя (особливо у стосунках з батьками) і до підпорядкування інтересам групи ровесників (іноді різновіковій групі хуліганів). Йдеться про прагнення виокремитися, страх знівелювати себе, своє Я, свою індивідуальність, які тільки-но починають проявлятися, і не менш сильне бажання знайти свою референтну групу й стати "одним із", злитися з нею, суспільством, світом, відчути себе їх частиною. У підлітковому віці, а саме в переломний його момент (13 - 14 років), Я-образ стає дуже нестійким, втрачає свою цілісність. Підліток особливо гостро відчуває суперечність, непорядкованість свого Я, що зумовлене невизначеністю рівня домагань, труднощами переорієнтації з оцінювання інших на самооцінювання. Відхід від прямого копіювання зразків поведінки інших людей вимагає розвитку способів самопізнання та самоаналізу, які у підлітків ще недостатньо сформовані. Це породжує суперечність між гострою потребою підлітків у самопізнанні і нездатністю адекватно реалізувати її, наслідком чого є зниження рівня адекватності, стійкості самооцінки, стабільності розвитку Я-образу. Самоцінка підлітків має нестійкий характер. Ця обставина робить підлітка мало захищеним від зовнішніх впливів. Часто можна помітити нічим невмотивовані реакції підлітків на, здавалося б, незначні, але справедливі зауваження оточуючих. Гострі емоційні реакції спостерігаються тоді, коли в самооцінці підлітка стикаються дуже високі домагання і сильна невпевненість у собі. Цей феномен має назву "афект неадекватності". З дорослішанням самооцінка підлітків стає диференційованішою [1,с 62-69].

Висновок : отже , основними факторами впливу на психологічний розвиток особистості є : біологічний , соціальний та індивідуальний фактори .

Список використаної літератури:

1. Білоус О. В. Вікова психологія: Навчальний посібник. Чернігів: Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка, 2015. С. 62-69.
2. Основи вікової психології: навчальний посібник / [упоряд. Жилияк Н.В.]. Кам'янець-Подільський: Медобори-2006, 2017. С.143 .
3. Столяренко О. Б. Психологія особистості. Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2012. С. 119-121 .
4. Токарева Н.М., Шамне А. В. Основи вікової психології : навчально-методичний посібник. Кривий Ріг, 2013. 65 с.

Вероніка Кернична,

здобувач освіти

Кам'янець-Подільського медичного фахового коледжу

Науковий керівник: Віктор Клиш,

спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист,

Україна, м. Кам'янець-Подільський

ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДНИХ ОРІЄНТАЦІЙ У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ПЕРШОГО РОКУ НАВЧАННЯ

Формування світоглядних орієнтацій у здобувачів освіти першого року навчання є одним з ключових аспектів їхньої професійної та особистісної підготовки. Це процес, який включає не тільки засвоєння специфічних знань і навичок, а й активну інтеграцію студента в соціокультурне середовище університету, а також розвиток критичного мислення, емоційного інтелекту і вміння орієнтуватися у світі. Перший рік навчання є особливим періодом, коли студенти лише починають формувати свої уявлення про професію, суспільство та власну роль у ньому, тому роль цього періоду в становленні їх світогляду є надзвичайно важливою.

Перший рік навчання у вищому навчальному закладі для багатьох здобувачів освіти є періодом значних змін. Це не тільки перехід від шкільного до університетського навчання, а й інтеграція в нове соціальне середовище, знайомство з різними культурними, соціальними та професійними перспективами. Відтак, важливою частиною цього періоду є адаптація студентів до нових умов навчання та життя, що включає і формування їхнього світогляду, який стане основою для подальшого розвитку їхнього професіоналізму та соціальної зрілості [1].

Цей етап вимагає від студентів не лише навичок самоорганізації та управління часом, але й здатності до самопізнання, визначення своїх цінностей, переконань і життєвих орієнтирів. Першокурсники часто мають багато запитань щодо свого майбутнього: хто вони, ким хочуть стати і яке місце вони займають у світі. Вони також стикаються з необхідністю зрозуміти своє місце у соціумі, знайти баланс між індивідуальними переконаннями та колективними цінностями навчальної спільноти.

Перший рік навчання є основою для розвитку світоглядних орієнтацій, оскільки на цьому етапі студенти активно освоюють не тільки професійні знання, а й базові

філософські та етичні концепції, які визначатимуть їхнє ставлення до професії, колег, суспільства та навколишнього світу. Лекції та семінари, які охоплюють різноманітні дисципліни (від основ наук до курсів з етики, філософії, психології), мають великий вплив на формування світогляду студентів. Вони стають своєрідними "точками відліку" для розширення мислення студентів і розуміння різних культурних, історичних та соціальних контекстів [2].

Особливо важливою є роль викладачів на цьому етапі. Вони не тільки передають знання, а й стають для студентів моделями професійної поведінки, а також посередниками в освоєнні нових поглядів на світ. Це перший досвід роботи з авторитетами в професійній сфері, що також впливає на формування майбутніх світоглядних орієнтацій. Тому педагогічний підхід, що сприяє розвитку критичного мислення, вміння аналізувати і ставити під сумнів існуючі стереотипи, є надзвичайно важливим.

Перший рік навчання є також часом, коли студенти формують або переосмислюють свої цінності. В університеті студенти часто стикаються з різноманітними точками зору, ідей та переконань, що змушує їх ставити під сумнів свої попередні уявлення про світ. Це стосується не лише професійних знань, а й етичних норм, моральних принципів, соціальних ролей та культурних традицій [3].

Важливо, щоб у процесі навчання студенти не тільки засвоювали певні факти, але й вчилися критично ставитися до інформації, ставити питання, аналізувати ситуації з різних точок зору. Це допомагає їм формувати більш узгоджене і гнучке розуміння світу, що в свою чергу покращує їх здатність адаптуватися до нових обставин, приймати зважені рішення та ефективно взаємодіяти з оточенням.

Процес формування самосвідомості також є частиною цього етапу. Студенти починають усвідомлювати свої сильні та слабкі сторони, визначати свої цілі та амбіції, а також шукати відповіді на питання про свою життєву місію і місце в суспільстві. Важливими аспектами є розвиток емоційного інтелекту, вміння управляти своїми почуттями, розуміти емоції інших людей і працювати з ними. Це допомагає створити міцний фундамент для майбутнього професійного розвитку і формування моральних цінностей [2].

Позакласні заходи, які організуються в університетах, також сприяють розвитку світоглядних орієнтацій студентів. Спільна діяльність у студентських організаціях, участь у культурних, спортивних і наукових проєктах допомагає студентам знайти нові способи вираження своїх ідей, поглядів і переконань. Взаємодія з одногрупниками, участь у міжкультурних проєктах і дискусіях дозволяє формувати більш відкрите і толерантне ставлення до різних точок зору і культур.

Завдяки цьому студенти здобувають важливі навички міжособистісного спілкування, командної роботи і лідерства, а також розвивають здатність до співпраці з людьми, які мають інші переконання і досвід. Цей досвід є важливим для формування не лише світоглядних орієнтацій, а й соціальних і професійних компетенцій, які будуть корисними протягом усього життя [1].

Формування світоглядних орієнтацій у здобувачів освіти першого року навчання є складним і багатограним процесом, який включає в себе як академічну, так і позаакадемічну діяльність студентів. Важливим є те, що цей період є основою для формування не лише професійних знань, але й життєвих цінностей, моральних принципів і соціальних навичок. Першокурсники стикаються з новими викликами, які сприяють їхньому самопізнанню, розвитку критичного мислення та відкритості до нового. Таким чином, перший рік навчання є періодом інтенсивної

трансформації, коли студенти поступово формують свою особистісну і професійну ідентичність, що визначатиме їхню подальшу життєву і кар'єрну траєкторію.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Національно-патріотичне виховання у контексті сучасних викликів: методичні рекомендації. Київ: Фенікс, 2022. 64 с.
2. Вдовиченко Р., Михальченко Н. Формування ціннісних орієнтацій студентської молоді через компетентнісний підхід у вихованні особистості. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського*. № 2 (65), травень 2019, С. 47-51.
3. Вікторова Л. Національно-патріотичне виховання студентської молоді засобами освітнього процесу у вимірах сучасності. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2022. №2. С. 221–227.

Ангеліна Кімаковська,

здобувач освіти

Кам'янець-Подільського медичного фахового коледжу

Науковий керівник: Галина Костенчук,

спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, викладач,

Україна, м. Кам'янець-Подільський

ІДЕНТИЧНІСТЬ ТА МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ ГУМАНІТАРНИХ НАУК У ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ

У умовах глобалізації, коли межі між культурами, націями та народами поступово стираються, питання ідентичності та міжкультурної комунікації стають одними з найважливіших у розвитку гуманітарних наук. Ці процеси не лише ставлять нові виклики перед теоретичними дисциплінами, але й вимагають перегляду існуючих підходів до розуміння культури, мови, соціальних взаємодій та глобальних зв'язків.

Ідентичність є важливим концептом у гуманітарних науках, адже вона визначає, як особистість чи колектив сприймає себе та свою належність до певної культурної, етнічної, національної чи релігійної спільноти. У контексті глобалізації питання ідентичності постають перед величезними викликами. Сучасний світ характеризується змішуванням культур, присутністю численних етнічних груп у межах однієї країни, численними міграційними потоками та розвитком транснаціональних об'єднань, що призводить до зміщення традиційних ідентичностей. Люди більше не є лише носіями національної чи культурної ідентичності, вони можуть поєднувати кілька ідентичностей — глобальну, національну, етнічну, професійну, місцеву.

Глобалізація може як посилювати, так і ослаблювати ідентичності. З одного боку, вона дає можливість для культурного обміну, покращення розуміння між народами та співпраці. З іншого боку, глобальні процеси можуть призводити до загрози знецінення локальних культур і традицій. Інтеграція в глобальну економічну та інформаційну мережу часто супроводжується культурною гомогенізацією, що викликає занепокоєння щодо збереження унікальності ідентичностей, особливо в малих або корінних народів.

Міжкультурна комунікація є ключовим аспектом у розумінні та взаємодії різних культур в умовах глобалізації. Вона включає в себе не лише прямі контакти між

людьми з різних культур, а й процеси, які відбуваються через медіа, освіту та глобальні мережі. В умовах глобалізації міжкультурна комунікація вийшла за межі традиційних рамок локальних спільнот і набула глобального характеру. Важливим аспектом є здатність людей адаптуватися до різних культурних контекстів і вести конструктивний діалог, не втрачаючи при цьому власної ідентичності.

Однак, глобалізація також створює нові проблеми в сфері міжкультурної комунікації. З одного боку, технології дозволяють миттєво обмінюватися інформацією між культурами, але з іншого – без належної підготовки та інтеркультурних навичок міжкультурна комунікація може призвести до непорозумінь, стереотипів та конфліктів. Це, зокрема, стосується сфер бізнесу, освіти, політики та засобів масової інформації, де комунікація між людьми з різних культурних контекстів потребує більшої чутливості до культурних різниць[1].

Гуманітарні науки, зокрема філософія, соціологія, антропологія, культурологія та лінгвістика, стоять перед низкою викликів у дослідженні ідентичності та міжкультурної комунікації в умовах глобалізації. Перш за все, необхідно розробляти нові теоретичні підходи, які враховують не лише традиційні національні чи культурні категорії, а й взаємодію між ними в умовах глобального середовища. Це вимагає більш гнучких і інтегративних підходів, здатних об'єднувати дослідження різних культур, мови, релігійних переконань і соціальних практик у рамках глобалізованого світу.

Одним з важливих аспектів є питання збереження культурного різноманіття. Гуманітарні науки мають сприяти розвитку нових методів культурної політики, що дозволяють забезпечити рівні умови для всіх культур і ідентичностей, не допускаючи їх асиміляції чи маргіналізації в глобальному просторі. Іншим важливим напрямком є дослідження механізмів формування та трансформації ідентичностей в умовах глобалізації, що потребує аналізу впливу міграційних процесів, культурних потоків, цифрових технологій та інших факторів, що змінюють традиційні соціальні структури [4].

У світлі цих викликів гуманітарні науки мають великий потенціал для розробки нових підходів до вивчення ідентичності та міжкультурної комунікації. Одна з перспектив полягає у розвитку міждисциплінарних досліджень, що поєднують антропологічні, соціологічні, лінгвістичні та філософські підходи до аналізу культурних феноменів. Окрім того, важливим є розвиток культурної дипломатії та міжкультурної компетентності в освіті, що сприятиме формуванню у студентів здатності до критичного осмислення глобальних процесів та взаємодії з іншими культурами на рівних засадах.

У контексті глобалізації гуманітарні науки також можуть сприяти розвитку нових форм культурної комунікації, таких як транскультурні обміни, інтеграція цифрових платформ для глобального обміну знаннями та досвідом. Це створює нові можливості для розвитку толерантності, збагачення культурного досвіду та створення нового, більш відкритого і взаємозалежного світового порядку [2].

Глобалізація ставить перед гуманітарними науками нові завдання, які потребують розробки нових підходів до вивчення ідентичності та міжкультурної комунікації. Зберігаючи культурну різноманітність та розвиваючи міжкультурний діалог, гуманітарні науки можуть сприяти створенню більш інклюзивного, толерантного та взаємоповажного світу, де кожна культура матиме можливість зберегти свою унікальність і водночас взаємодіяти з іншими в рамках глобального контексту.

Список використаних джерел:

1. Card O. S. Characters and viewpoint. – Published by Writer’s Digest Books, 2011. 240 p.
2. Культурний стереотип. Що таке стереотип – найпоширеніші стереотипи сучасного суспільства. URL: <https://grdening.ru/uk/seedlings/kulturnyi-stereotip-hto-takoe-stereotip-samyе-rasprostranennye-stereotipy/> (дата звернення : 01.11.2024)
3. Perkins P. S. The art and science of communication: tools for effective communication in the workplace. Hoboken-Wiley-Chichester: John Wiley, 2008. 198 p.
4. Микитенко Н. Оптимізація процесу формування іншомовної професійної компетентності майбутніх фахівців засобами інноваційних інформаційно-комунікаційних технологій. Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи: зб. наук, Львів: ЛДУ БЖД, 2009. Ч. 2. С. 308 – 313.

Анна Кобля,

здобувач освіти

*Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

Науковий керівник: Ірина Завадська,

кандидат історичних наук, доцент,

Україна, м. Кам'янець-Подільський

ВЗАЄМОДІЯ ЕМОЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ПРАКТИКИ ПСИХОЛОГІВ

Для детального аналізу місця і ролі емоційної культури в структурі професійної діяльності психолога у першу чергу важливо побачити баланс різних видів професійних дій фахівця з психології. Більшість психологів працюють в умовах різноманітних організацій і виконують задачу долання вразливих місць їх функціонування у випадках, коли витоки проблем містяться у психологічних глибинах, неузгодженостях між особистостями, особистості й організації тощо.

Специфіка психологічної професійної діяльності полягає у тому, що втручання у психічне клієнта не може бути публічним, тому у більшості випадків дії психолога з вирішення проблем клієнта – це парна взаємодія без свідків. Незначна частина часу психологів використовується для психологічного навчання, тренінгу, що також потребує використання емоційної культури. Парна взаємодія, безумовно домінує у психологів, що займаються одноосібною практикою з клієнтами, а також у тих, хто працює в сфері психотерапії і патології. [2, с. 193].

Отже, визначаючи ключове навантаження психологів індивідуальною роботою «психолог-клієнт», можна узагальнено визначити ключові *структурні складові психологічної роботи психолога* наступним чином:

- 1) встановлення контакту, особистісних відносин, а також цілей; визначення позиції «психолог-клієнт», найбільш прийнятної для психологічної роботи; діагностика проблеми клієнта, його стану на основі засобів психології; через аналіз його психологічної ситуації, психологічних труднощів, сукупності внутрішніх і зовнішніх факторів, актуалізації і

- розгортання проблем, що завершується визначенням консультативної і психотерапевтичної задачі;
- 2) реалізація впливу необхідними методами на властивості, процеси і частини психічного клієнта;
 - 3) автоматизація моделей психічного, особистісного і зовнішнього поведінкового функціонування через навчання і тренінг відповідних вмінь;
 - 4) здійснення психологічних заходів з мотивування самостійного психологічного розвитку власної особистості в узгоджених з клієнтом напрямках для запобігання інших проблем, типових для осіб з наявною конфігурацією особистісних властивостей з наданням засобів самовдосконалення;
 - 5) періодична чи дистанційна підтримка психологічних змін в особистості клієнта і його психологічної ситуації з активізацією вже наявних психологічних знань і вмінь та додаванням нових підходів, мотиваторів та інструментів саморозвитку;
 - 6) організаційна робота зі створення психологічно необхідних умов індивідуальної роботи з клієнтом, до якої можна віднести й інформаційно-пошукову роботу, вдосконалення власних методів роботи самого психолога.

В узагальненому розумінні емоційної культури – це привертання уваги свідомості до підсистеми одиниць досвіду, які забезпечують найбільшу ймовірність осягнення і рішення, та, на цій основі, – успішності практичної дії людини з додання психологічних проблем.

Враховуючи окреслений погляд на сутність і психологічні механізми функціонування емоційної культури як «вектору» чуттєвого зміщення уваги раціональної частини свідомості, цілком правомірно стверджувати, що емоційна культура є наскрізним для всіх структурних фаз і станів психолого-консультативної чи психотерапевтичної роботи, це фоновий процес відносно потоку свідомості. Оцінюючи внесок емоційної культури у ефективність цілісної діяльності, можна визначити його як прямо пропорційного здатності свідомості «слідувати» за потоком емоцій і почуттів та використовувати отримувану у такий спосіб образну, метафоричну і чуттєву інформацію, що є точною постановкою задачі для вдосконалення психологічної підготовки фахівців з психології. [3, с. 12].

Для поглиблення розуміння сутності емоційної культури і його місця в структурі професійної діяльності психологів, звернімось до загальної методології системного підходу при вивченні складних систем. [1, с. 65].

Емоційна культура – підсистема психічного, що виникла задовго до появи мови і раціонального інтелекту на основі слова. Це стародавній механізм функціонування істоти, орієнтування у середовищі та адаптації до нього, який відображує глобальну інтегральну реакцію психічного на обставини, небезпеки, організаційні потреби та інші реалії життя. Отже, емоційна культура є цілісною автоматизованою підсистемою адаптивного реагування, спрямованого на реалізацію базових потреб людини, а з розвитком мови, – і соціальних.

Специфіка процесу емоційної культури полягає в тому, що, у відповідь на систему сприйнятих сигналів середовища, відбувається миттєва підсвідома асоціативна активація досвіду попереднього функціонування особистості відповідно до суті окремих сигналів і, головне, – їх сполучень, що завершується переводом цілісної системи «психіка-тіло» у новий стан функціонування. На

нейрофізіологічному рівні – це активація групи ділянок мозку; на біохімічному рівні – це викид у кров і тканини сукупності різних типів гормонів; на фізіологічному рівні – це зміна психофізичного стану, рівня актуальної енергії, напруженості і готовності до дії м'язів тіла; на психічному рівні – це зміна якості, інтенсивності та конфігурації емоцій і почуттів; на соціально-психологічному рівні – це зміна реальної міжособистісної поведінки, стратегій прийняття рішень, інтенсивності взаємодії та ін. [4, с. 65].

Важливо додати, що підсистема процесів емоційної культури реалізується незалежно і, нерідко, всупереч алгоритмам раціонального інтелекту, що пов'язане зі значною силою базових потреб (виживання, безпека, розмноження, харчування, комфорт та ін.). Такі суперечності складають окремий клас психологічних проблем, які потребують психотерапевтичного втручання. Отже, емоційна культура, у глибинному розумінні, є інтегральною цілісною системною адаптивною реакцією підсвідомого на ситуацію на основі попереднього досвіду людини, значна частина якого складається з досвіду людства, накопиченого у структурах нейронів мозку і на генетичному рівні.

Термін «емоційної культури» є звуженим відносно такої інтегральної реакції, а за змістом визначає концентрацію на емоціях і почуттях, як способу інтелектуального «стрибка» мислення від умов проблемної ситуації до її вирішення шляхом слідування уваги за переживаннями.

Список використаних джерел:

1. Андреева И. Н. Взаимосвязи эмоционального интеллекта и характеристик социально-психологической адаптации личности. Практична психологія та соціальна робота: Науково-практичний освітньо-методичний журнал. 2010. №12. С. 63-67.
2. Долінська Ю. Г. Самоактуалізація особистості майбутнього психолога у процесі професійної підготовки: дис. . . канд. психол. наук. К., 2000. 196 с.
3. Коломінський Н. Л. Методологічні засади професійної підготовки практичного психолога. Практична психологія та соціальна робота. 2003. №4. С. 12-13.
4. Максименко С. Д., Ільїна Т. Б. До проблеми розробки освітньо-кваліфікаційної характеристики сучасного психолога. Практична психологія та соціальна робота. 1999. №1. С. 2-6.

Петро Колісник

здобувач освіти

ВСП Кам'янець-Подільський фаховий коледж

НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

Науковий керівник: Марина Колісник,

викладач,

Україна, м. Кам'янець-Подільський

ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ: ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

У сучасному світі значення вивчення іноземних мов, особливо англійської, зростає з кожним днем. Англійська мова є міжнародною, ключовим засобом міжкультурного спілкування, а також важливим інструментом формування глобальної ідентичності. У зв'язку з цим іноземна мова вивчається на всіх рівнях освіти: у школах, коледжах та університетах. Проте, незважаючи на те, що багато

людей починають вивчати мову, досягти високого рівня володіння вдається лише одиницям.

Значення іноземної мови для сучасного спеціаліста. Сучасний фахівець, незалежно від своєї спеціалізації (психолог, соціолог, інженер чи педагог), має володіти іноземною мовою хоча б на побутовому рівні. Умови сучасного ринку праці висувають дедалі вищі вимоги до знання мов, оскільки вони є важливим фактором конкурентоспроможності. Робота в міжнародних компаніях, які динамічно розвиваються, розширюють бізнес і створюють нові робочі місця, передбачає володіння іноземною мовою як обов'язкову вимогу.

Основні психологічні аспекти вивчення іноземної мови

1. Мотивація та інтерес. Мотивація є ключовим фактором успіху. Затребуваність спеціалістів зі знанням іноземної мови на ринку праці стимулює багатьох людей.
2. Пам'ять і мислення. Активне використання пам'яті та розвиток мислення є необхідними для засвоєння великого обсягу нової інформації.
3. Здатність до вивчення. Індивідуальні здібності до мовної діяльності впливають на швидкість і якість навчання.
4. Мовний бар'єр. Психологічна боязнь говорити іноземною мовою є однією з головних перешкод у навчанні.

Мовний бар'єр та його подолання. Мовний бар'єр може мати зовнішній (умови навчання, методики викладання) або внутрішній характер (особистісні страхи, невпевненість). Однією з основних причин мовного бар'єру є страх зробити помилку. Для його подолання необхідно відходити від акценту на формальну правильність і більше зосереджуватися на комунікативній цінності спілкування.

Практика як ключовий фактор. Постійна мовна практика є запорукою успіху у вивченні іноземної мови. Навіть досвідчені фахівці відчувають зниження впевненості після тривалої перерви в мовній діяльності. Комунікативний підхід до навчання, який спрямований на створення реальних ситуацій спілкування, дозволяє не лише засвоювати мову, але й ефективно використовувати її на практиці.

Психологічні переваги вивчення іноземної мови. Оволодіння мовою позитивно впливає на особистісний, інтелектуальний і культурний розвиток людини. Навчання сприяє розширенню кругозору, формуванню гнучкого мислення та збагаченню культурного досвіду.

Вивчення іноземної мови є важливим компонентом освіти, який вимагає не лише розвинених когнітивних здібностей, але й уваги до психологічних аспектів. Успіх залежить від правильної мотивації, регулярної практики та ефективного подолання мовних бар'єрів. У сучасному глобалізованому світі володіння іноземною мовою відкриває нові можливості як для особистісного розвитку, так і для професійного зростання.

Список використаних джерел:

1. Бочарова С. П. Психологія та пам'ять. Теорія та практика для навчання та роботи. Харків: Гуманітарний центр, 2007. 384 с.
2. Гриньова М. В. Психологічні дослідження: методи та методологія : навч. посіб. Харків: Видавництво ХНУ, 2019. 240 с.

Григорій Кормильський,

здобувач освіти

*Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

Науковий керівник: Ольга Столяренко,

кандидат психологічних наук, доцент,

м. Кам'янець-Подільський, Україна

ПСИХОКОРЕКЦІЙНІ ЗАСОБИ ПОДОЛАННЯ ТА ПОПЕРЕДЖЕННЯ ДЕПРЕСІЇ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Світовий і сучасний український досвід чітко свідчить про значний вплив багатьох факторів на психіку військових, які беруть участь у бойових діях. Серед цих факторів – постійна загроза життю, мінливість бойової ситуації, втрата побратимів, тривалі навантаження, що перевищують людські можливості, а також участь у жорстоких насильницьких діях проти ворога.

Сучасна ситуація в Україні підтверджує важливість та актуальність психологічних досліджень щодо виникнення у військовослужбовців негативних психологічних станів. Це дослідження необхідні для попередження таких станів та для більш чіткого і систематизованого розуміння їхніх особливостей у військових, які виконують складні завдання в умовах бойових дій.

С. Іващенко зазначає, що термін "психологічна допомога" відображає певну психологічну реальність і соціальну практику, орієнтовану на допомогу людині у вирішенні широкого спектру проблем, пов'язаних з її психічним життям. Основний зміст психологічної допомоги полягає в наданні емоційної, смислової та екзистенційної підтримки в складних життєвих ситуаціях [3, с. 64].

Психологічна корекція є одним із видів психологічної допомоги [1; 2]. Щоб уточнити значення терміна "психологічна корекція", варто звернутися до його етимології. О. Буряк зазначає, що термін "корекція" має конкретне значення і буквально означає "виправлення", а "психологічна корекція" визначається як цілеспрямований і обґрунтований вплив на певні психологічні структури з метою забезпечення повноцінного розвитку і функціонування особистості [2, с. 137].

Для дослідження проблеми психологічної корекції військовослужбовців-учасників бойових дій необхідний аналіз поглядів вітчизняних та зарубіжних психологів щодо її основного змісту.

О. Кокун вказує, що основний зміст психологічної корекції полягає в подоланні психотравмуючих емоційних станів і переживань (образ, тривожності, самотності, провини, дратівливості, агресивності) та внутрішньоособистісних конфліктів [5, с. 69].

В. Кальниш наголошує на важливості психокорекції у вирішенні проблем персоналізації (становлення самосвідомості), вікових та екзистенційних проблем, а також питань спілкування і міжособистісних взаємин [4, с. 37].

Г. Пишинов вважає, що головним завданням психологічної корекції є подолання проблем поведінки і ставлення до себе та інших, а також проблем адаптації та соціалізації [4, с. 39].

Н. Агаєв, досліджуючи медико-психологічну реабілітацію військово-службовців, стверджує, що психокорекція переважно стосується усвідомлюваних психологічних проблем, які можуть бути предметом самоаналізу і самокорекції під

керівництвом психолога. Якщо це неможливо, психолог має допомогти людині усвідомити свої проблеми і налаштуватися на їх подолання [1, с. 8].

Н. Лозінська стверджує, що психологічна корекція, на відміну від психотерапії, безпосередньо пов'язана з поняттям норми психічного розвитку, зосереджуючи увагу на дискретних характеристиках внутрішнього світу людини [5, с. 70].

Для нашого дослідження важливо розглянути існуючі наукові підходи до виділення видів психологічної корекції. Л. Шахліна зауважує, що класифікація видів психокорекційної діяльності умовна, оскільки всі психологічні проблеми взаємопов'язані. Психолог, що проводить психокорекційну роботу, має враховувати це і будувати взаємодію з людиною як з єдиною психологічною реальністю [3, с. 68]. Класифікація видів психологічної корекції зазвичай здійснюється для упорядкування і систематизації широкого спектра психологічних проблем та виділення напрямів психокорекційного впливу.

Незважаючи на відмінності в теоріях, цілях, процедурах і формах психокорекційної роботи, ми виявили однаковість учених у переконанні, що психологічний вплив полягає у намаганні однієї людини допомогти іншій у рамках психокорекційної ситуації [1; 4; 5].

Список використаних джерел:

1. Агаєв Н. А., Кокун О. М., Пішко І. О., Лозінська Н. С. Збірник методик для діагностики негативних психічних станів військовослужбовців. Київ : НДЦ ГП ЗСУ, 2016. 130 с.
2. Буряк О. О. Гіневський М. І., Катеруша Г. Л. Шляхи та методи реабілітації осіб з «військовим синдромом» та посттравматичним стресовим розладом. *Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних Сил*, 2015. Вип. 3 (44). С. 137–141.
3. Іващенко С. Н., Шахліна Л. Я., Лазарева О. Б. Особливості побудови фазової моделі фізичної реабілітації військовослужбовців, що постраждали внаслідок бойових дій. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова*, 2016. Вип. 3 (72). С. 63–67.
4. Кальниш В. В., Пишнов Г. Ю., Варивончик Д. В. Актуальні проблеми психофізіологічного стану учасників бойових дій [Електронний ресурс]. *Здоров'я нації*, 2016. № 4 (41). С. 37–43
5. Кокун О. М., Пішко І. О., Лозінська Н. С. Окремі соціально-психологічні характеристики військовослужбовців ЗС України, які виконують завдання в районі проведення АТО. *Військова психологія у вимірах війни і миру: проблеми, досвід, перспективи*: матеріали III міжнар. наук.-практ. конф. м. Київ. 02-03 березня 2018 р. Київ, 2018. С. 69–71.

Ірина Кравчук,

здобувачка освіти

*Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

Науковий керівник: Ольга Столяренко,

кандидат психологічних наук, доцент,

м. Кам'янець-Подільський, Україна

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ФОРМ ПОВЕДІНКИ ДОШКІЛЬНИКА

Сучасна трансформація українського суспільства ставить серйозні вимоги до особистості, до її моральності, духовності та розвитку внутрішніх сил для активного життя у соціально-психологічних і моральних умовах довкілля. Перевага моральних цінностей у мотиваційній сфері особистості та їх реалізація у поведінці є актуальними проблемами психолого-педагогічної науки.

У сучасних наукових дослідженнях І. Беха, М. Боришевського, І. Булах, О. Кононко, М. Левківського, А. Лопуховської, Р. Павелківа, М. Савчина розкриваються психологічні механізми формування у підростаючого покоління основ моральної поведінки, яка базується на базовому мотиві людського вчинку – допомагати іншим. Окремі її аспекти знайшли втілення у роботах, спрямованих на виявлення особливостей морального ставлення у процесі спілкування дошкільників під час ігрової (З. Борисова, Р. Ібрагімова, К. Клімова, Г. Уранова) та навчальної діяльності (С. Ладивір, Л. Меквабишвілі).

Вітчизняні дослідження дають можливість виокремити деякі тенденції розвитку моральної поведінки (вони можуть бути як позитивні, так і негативні прояви агресивності, непослуху, жадібність сучасних дітей) та встановити психологічні особливості різноманітних аспектів цього процесу. Вчені вважають, що дошкільник ще не може володіти повноцінною моральною поведінкою з внутрішньою моральною самодетермінацією, він може лише оволодівати моральними формами поведінки.

Г. Онищенко [5, с.17] вважає, що зміни, які відбуваються в цьому процесі мають як кількісний, так і якісний характер. Вченою встановлено, що особливий вплив вікового фактору виявляється у формуванні знань про моральну поведінку. Це зумовлено як розвитком когнітивної сфери, формуванням інтелектуальних здібностей дітей, так і розширенням їх морального досвіду.

На думку Л. Дзюбко [3, с.8] поряд із кількісними змінами простежуються також і якісні зміни в уявленнях про способи поведінки. Дошкільники вивчають соціальний світ і поступово засвоюють моральні принципи і правила, за якими він існує. Вікових змін зазнають також інші аспекти соціального пізнання та морального розвитку особистості.

С.Білозерська [1, с.20] констатує появу у дошкільному віці нових мотивів діяльності, які змінюють форми прояву і зміст сформованих у цей час моральних почуттів. Якщо діяльність здійснюється заради задоволення від процесу її виконання, то емоційне переживання, яке викликане перешкодами у процесі цієї діяльності, має чітко визначений, але нестійкий характер. Якщо ця діяльність спонукається вищими мотивами (бажання зробити «іншому» приємно, отримати позитивну оцінку оточуючих), то моральні переживання дошкільника стають стійкішими і значно тривалішими.

Як стверджує Р. Павелків [6, с.37], завдяки розумовому розвитку у дитини виникають передумови для використання результатів власної пізнавальної діяльності у формі ідей, моральних понять та інших ідеальних утворень. З появою внутрішнього плану дій дошкільники набувають здатності створювати та зберігати власну Я-концепцію та концепції іншої людини у вигляді узагальненого власного досвіду. Тому, вважає вчений, важливим завданням вікової і педагогічної психології на сучасному етапі її розвитку є можливість визначити передумови та умови формування моральної свідомості дошкільника.

І. Галян [2, с.186] доводить, що дошкільний вік є сензитивним періодом для формування моральних форм поведінки. У цей час формуються перші моральні уявлення і оцінки, у малюків формується первинне уявлення про сенс моральної поведінки, про соціальні наслідки їх поведінки, збільшується кількість інформації про можливі наміри партнера; поглиблюється розуміння зв'язку між особливостями поведінки та реакцією на неї партнерів, виникає відповідність поведінки соціальним і моральним стандартам.

І. Зубрицька [4, с.6] розвиток моральних форм поведінки дошкільників прослідкувала у накопиченні досвіду моральних дій і вчинків; збільшенні кількості ситуацій, які дитина спостерігає, у яких конструює нові форми поведінки. Завдяки цьому поведінка дошкільника починає опосередковуватись уявленнями про моральні норми, у нього виникають моральні звички, адекватнішими стають моральні оцінки та моральні самооцінки, моральні ставлення.

Отже, на етапі дошкільного віку можна говорити лише про формування моральних форм поведінки, а не про власне свідому моральну поведінку у прямому значенні цього терміну. Це зумовлено особливостями вікового розвитку дошкільників, а саме, несформованістю у них внутрішніх імперативів моральної поведінки (мотивації, саморегуляції).

Список використаних джерел:

1. Білозерська С. Моральні цінності як регулятор поведінки молодшого школяра. *Наукові записки. Серія «Психологія і педагогіка»*. Острого : «Острозька академія», 2018. Вип. 10. Психологія. С. 17–23.
2. Галян І. Мораль та моральність у професійній самосвідомості особистості. Моральна свідомість та самосвідомість особистості. Монографія / За ред. проф. М. Савчина, Дрогобич, 2009. С. 206–209.
3. Дзюбко Л. Періодизація морального розвитку дитини. *Психолог*, 2014. С. 7-9.
4. Зубрицька І. В. Розуміння дошкільником моральних норм. *Психологічні аспекти національної безпеки: тези Третьої міжнародної наук.-практич. конф.* Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2019. С.168–170.
5. Онищенко Г. Й. Деякі особливості морального розвитку. *Початкова школа*, 2022. С. 16-20.
6. Павелків Р. В. Розвиток моральної свідомості та самосвідомості у дитячому віці : монографія. Рівне : Волинські обереги, 2019. 248 с.

*Альона Крайнюкова,
здобувач освіти, магістр
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
Науковий керівник: **Тетяна Марчак,**
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри інклюзивної освіти, реабілітації та гуманітарних наук
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

КОРЕКЦІЯ НЕГАТИВНИХ ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ У ОСІБ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ АРТ-ТЕРАПІЇ

Юнацький вік є важливим етапом у розвитку особистості, оскільки в цей період відбувається формування життєвих цінностей, усвідомлення себе у соціальному середовищі та становлення психологічної автономії. Водночас цей етап характеризується підвищеною емоційною вразливістю, що може призводити до виникнення негативних емоційних станів, таких як тривожність, страх, депресія та агресивність.

Переживання емоцій супроводжується зовнішніми проявами – мімікою, жестами, позами, інтонацією, реакцією зіниць, що може бути свідомо або несвідомо. Поряд з цим, вони також проявляються у нашій поведінці та реакціях організму. Інтерес – мотивує, сприяє розвитку; радість – спонукає, говорить про наявність нової можливості; здивування – скерує увагу, невілює попередні емоції; сором – детермінує відповідність вчинків людини соціальним нормам; страх – мобілізує, інформує про небезпеку, відмежовує нас від неї; гнів – знижує контроль на діями; страждання – викликають емоційний стрес. Фізіологічно, емоції мають рефлекторне походження, та пов'язані з діяльністю майже всієї нервової системи, а зокрема – підкоркових нервових центрів – гіпоталамусу, ретикулярної формації та лімбічної системи. Кора великих півкуль, в свої чергу, регулює збудження підкоркових центрів, та відповідно до них реалізує чи гальмує діяльність та поведінку людини. Емоції детермінують життєвий тонус людини, позитивні – підвищують працездатність та самопочуття, негативні – погіршують діяльність та продуктивність, пригнічують психічну активність. Найдавнішою емоційною реакцією є емоційний тон відчуттів, який відображає задоволення чи незадоволення у процесі відчуття. Він відноситься до безумовнорефлекторного емоційного реагування, та забезпечує орієнтацію між бажаним та небезпечним, інформує про задоволеність чи незадоволеність потреб, визначає подальшу поведінку для досягнення задоволення, або гальмує її для уникнення шкоди чи відрази. Занадто інтенсивне задоволення чи незадоволення називають екстазом чи стражданням. Якщо емоційний тон спричинений не тільки фізичним, а й естетичним задоволенням чи незадоволенням, його називають емоційним тоном вражень, або – знаком емоцій.

Ефективною методикою для роботи з такими знаками є арт-терапія – сучасний напрям психологічної допомоги, що використовує творчі методи для покращення емоційного стану особистості.

Юнацький вік супроводжується низкою викликів, пов'язаних з адаптацією до соціальних, академічних і особистісних змін. Негативні емоційні стани можуть проявлятися у вигляді:

- хронічного стресу через підвищені очікування з боку оточення;

- тривожності через невизначеність майбутнього;
- емоційної нестабільності, пов'язаної з пошуком себе;
- внутрішніх конфліктів, що впливають на самооцінку.

Без належної підтримки ці стани можуть перерости в серйозні психоемоційні розлади, що ускладнює адаптацію юнаків та дівчат у суспільстві.

Арт-терапія є методом психотерапевтичної допомоги, який використовує творчість як інструмент для самовираження, розкриття внутрішніх конфліктів і зниження рівня емоційного напруження. Арт-терапевтичні практики охоплюють широкий спектр технік, таких як малювання, ліплення, музика, танець, драматизація, пісочна терапія.

Психологічні механізми арт-терапії:

1. **Емоційне розвантаження:** творчість дозволяє безпечно виразити негативні емоції, що накопичились, та зняти внутрішню напругу.
2. **Розвиток рефлексії:** художні образи допомагають усвідомити і проаналізувати власний емоційний стан.
3. **Стимуляція внутрішніх ресурсів:** створення творчого продукту підвищує самооцінку і сприяє формуванню позитивного ставлення до себе.
4. **Формування навичок саморегуляції:** регулярна участь у арт-терапевтичних практиках сприяє розвитку емоційного інтелекту та стресостійкості.

Основні методи арт-терапії для юнацького віку

5. **Малювкова терапія:** дає змогу юнакам і дівчатам передати емоції через створення образів, кольорів і форм. Це допомагає виявити приховані переживання та працювати з ними.
6. **Музична терапія:** прослуховування чи створення музики сприяє релаксації, покращує настрій і допомагає впоратися з тривожністю.
7. **Драматерапія:** рольові ігри допомагають проживати складні емоції та відпрацьовувати навички соціальної взаємодії.
8. **Пісочна терапія:** використання піску й мініатюрних фігурок для створення сюжетів сприяє глибокій роботі з підсвідомими конфліктами.

Практичні результати застосування арт-терапії. Дослідження показують, що арт-терапевтичні заняття:

- знижують рівень тривожності та стресу;
- покращують здатність до самовираження;
- сприяють гармонізації міжособистісних відносин;
- розвивають навички емоційної саморегуляції.

Арт-терапія є ефективним методом корекції негативних емоційних станів у юнацькому віці. Її засоби дозволяють створити безпечний простір для вираження емоцій, формують навички конструктивного вирішення внутрішніх конфліктів і сприяють розвитку емоційного інтелекту. Використання арт-терапії в освітніх і соціально-психологічних програмах допоможе підтримати юнаків та дівчат у період становлення їхньої особистості.

Тимур Круглій,

здобувач освіти

ВСП Кам'янець-Подільський фаховий коледж

НРЗВО КПДІ

Науковий керівник: Оксана Глов'юк,

викладач

Україна, м. Кам'янець-Подільський

ПСИХОЛОГІЧНІ ФАКТОРИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ РЕФЛЕКСІЇ У СТУДЕНТІВ

Модернізація системи професійної підготовки у закладах фахової передвищої освіти базується на компетентнісному підході. Важливою частиною професійної компетентності здобувача є психологічна готовність до майбутньої професійної діяльності. Цей аспект забезпечує адаптацію до професії, допомагає реалізувати свій потенціал, сприяє особистісному зростанню та визнає значущість особистості як у професійному, так і в соціальному контексті.

Ключовим компонентом психологічної готовності є рефлексія, яка визначається як складна розумова здатність, що дозволяє постійно аналізувати та оцінювати кожен етап професійної діяльності. Окрім того, рефлексія виступає як системоутворюючий елемент професіоналізму та зрілості, оскільки сприяє розвитку нових здібностей і стратегій, зокрема шляхом переосмислення особистого досвіду.

Розвиток професійної рефлексії в майбутніх фахівців є необхідною умовою з урахуванням зростаючих вимог працедавців та науково-технічного прогресу [3, с.71].

Рефлексивна діяльність студента сприяє розвитку здатності виявляти проблеми в особистій діяльності, коригувати їх за допомогою власних внутрішніх ресурсів, самостійно робити вибір і нести відповідальність за прийняті рішення. Тому формування професійної рефлексії є важливим елементом для студента та основним завданням викладачів у закладах фахової передвищої освіти [4, с.457].

Психологічні фактори розвитку професійної рефлексії у студентів включають різноманітні аспекти, які впливають на їх здатність до самоаналізу та самопізнання. Вони допомагають усвідомити здобувачу власні сильні та слабкі сторони, спостерігати за змінами в професійному розвитку та бачити можливості для подальшого вдосконалення.

Варто зауважити, що інтеграція рефлексії у професійну діяльність залежить від індивідуальних рис, таких як самосвідомість, емоційна стійкість, здатність до самоконтролю та саморегуляції.

Високий рівень самосвідомості дає змогу студенту усвідомлювати свої дії, мотиви та вплив на оточення. Самооцінка є важливим інструментом для об'єктивного аналізу власної діяльності, що сприяє професійному саморозвитку та коригуванню поведінки в професійному контексті.

Здатність студентів розпізнавати та ефективно управляти своїми емоціями, а також розуміти емоції інших, є важливим чинником у розвитку рефлексії. Постійне вдосконалення навичок емоційного інтелекту дозволяє ефективніше керувати своїми емоційними реакціями, знижувати рівень стресу і запобігати конфліктам, що робить професійну діяльність більш продуктивною.

Підвищення рівня самодисципліни та самоконтролю у майбутніх фахівців сприяє системному підходу до рефлексії, що дозволяє зробити її невід'ємною частиною процесу самовдосконалення.

Розвиток професійної рефлексії безпосередньо пов'язаний з прагненням досягти високих професійних стандартів. Так, мотивація, орієнтована на особистісний розвиток, зумовлює більш глибоке осмислення власних дій, впливає на прийняття рішень, сприяє самореалізації.

Розвиток навичок критичного мислення в процесі здобуття освіти дозволить студентам не лише аналізувати свої дії, а й бачити альтернативні підходи, що робить їх рефлексію більш гнучкою та конструктивною. Критичний підхід до оцінки результатів своєї діяльності сприяє професійному росту та розвитку.

Постійна взаємодія з іншими здобувачами, викладачами та фахівцями-практиками під час освітнього процесу надає студентам можливість отримувати конструктивну критику та зворотний зв'язок, що є важливою складовою розвитку професійної рефлексії. Врахування думок оточуючих допомагає студентам поглиблювати розуміння своїх сильних і слабких сторін.

Готовність студента до змін, відкритість до нових ідей і підходів є важливим психологічним чинником для розвитку рефлексії. В умовах швидко змінюваного професійного середовища, здатність до адаптації та переосмислення власних дій є необхідною умовою ефективної професійної діяльності.

Таким чином, психологічні фактори взаємодіючи між собою, створюють основу для розвитку професійної рефлексії. Даний компонент сприяє не лише розвитку професійних навичок, але й зумовлює особистісне зростання студента, його готовність до складних викликів професійної діяльності, сприяє зниженню стресу та ризику професійного вигорання, що в кінцевому підсумку підвищує ефективність і задоволення від професійної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Іващенко А.І. Рефлексія як механізм саморозвитку особистості юнацького віку. *Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe (East European Scientific journal)*. Warszawa, 2016. № 6. С. 132-137.
2. Лопатюк О. Феномен «професійна рефлексія» як предмет міждисциплінарного дослідження. *Педагогічні науки*. 2017. № 69. С.79-84
3. Платинда Т.С. Професійна рефлексія як умова становлення майбутнього фахівця. *Педагогіка вищої та середньої школи*, 2015. Вип. 45. С.68-72
4. Резван О.О. Проблеми формування професійної рефлексії. *Педагогіка та психологія : зб. наук. праць ХНПУ імені Г.С. Сковороди.*, 2015. Вип. 50. С.453-457
5. Чернобровкін В.М. Особистість студента як мета вищої освіти. *Психолого-педагогічні особливості професійної підготовки фахівців у ВНЗ: збірник матеріалів наукової конференції*. Київ: Національний університет «Києво-Могилянська академія», 2017. С. 7–10.

Катерина Кузяк,

здобувач освіти

Кам'янець-Подільського

медичного фахового коледжу

Науковий керівник: Антоніна Возович,

кандидат психологічних наук, викладач,

Україна, м. Кам'янець-Подільський

МЕНТАЛЬНЕ ЗДОРОВ'Я: ЯК ПОДБАТИ ПРО СЕБЕ?

Ментальне здоров'я є невід'ємною частиною загального благополуччя, і його підтримка є важливою як для особистої, так і для соціальної адаптації. Важливо пам'ятати, що ментальне здоров'я — це не просто відсутність психічних захворювань, а й здатність ефективно справлятися з життєвими труднощами, підтримувати позитивний емоційний стан, мати здорові стосунки та почуватися спокійно в повсякденному житті. Ось кілька порад, як подбати про своє ментальне здоров'я.

1. Регулярне фізичне навантаження

Фізична активність є одним із найкращих способів підтримки ментального здоров'я. Спорт, прогулянки на свіжому повітрі, йога чи навіть просто регулярні вправи допомагають знизити рівень стресу, покращити настрої і стимулюють вироблення ендорфінів — гормонів щастя. Дослідження показують, що фізичні вправи допомагають зменшити тривогу, депресію та покращити когнітивні функції [3].

2. Увага до емоційного стану

Зрозуміти й визнати власні емоції — це важлива частина турботи про ментальне здоров'я. Якщо ви відчуваєте стрес, тривогу, сум чи інші негативні емоції, важливо їх не пригнічувати, а звертати на них увагу. Практики усвідомленості (mindfulness) та медитації можуть допомогти стати більш усвідомленими своїх емоцій і навчитися контролювати їх. Це допомагає зберігати внутрішній спокій і знижує рівень емоційної напруги [1].

3. Встановлення здорових кордонів

Вміння встановлювати межі в стосунках з іншими людьми та на роботі є критично важливим для збереження ментального здоров'я. Погоджуватися на все без відмов — це шлях до вигорання. Якщо вам потрібно трохи відпочити або сказати "ні", не бійтеся це робити. Встановлення кордонів дозволяє зберегти баланс між турботою про інших і турботою про себе.

4. Соціальна підтримка

Наявність підтримуючих стосунків і спілкування з близькими людьми значно підвищує рівень ментального здоров'я. Здорові, відкриті стосунки, де можна поділитися переживаннями і отримати підтримку, допомагають знизити рівень стресу та тривоги. Якщо ви відчуваєте, що не справляєтеся з емоціями самостійно, не бійтеся звернутися за допомогою до родини, друзів або психолога.

5. Своєчасний відпочинок і сон

Ментальне здоров'я тісно пов'язане зі здоровим сном. Нестача сну може призвести до підвищеної тривожності, депресії, зниження продуктивності та когнітивних функцій. Важливо створити регулярний режим сну і забезпечити собі достатньо часу для відпочинку. Це дозволить не тільки покращити фізичний стан, а й підтримувати емоційну стабільність [2].

6. Уміння справлятися зі стресом

Стрес є неминучою частиною життя, але важливо навчитися справлятися з ним конструктивно. Техніки релаксації, глибоке дихання, прогулянки на природі або заняття творчістю можуть допомогти знизити рівень стресу. Важливо також вміти розпізнавати ознаки вигорання або хронічного стресу і своєчасно звертатися за допомогою, якщо ситуація стає надто складною.

7. Здорове харчування

Правильне харчування не лише покращує фізичний стан, а й впливає на ментальне здоров'я. Вживання продуктів, багатих на омега-3 жирні кислоти (наприклад, риба, горіхи), вітаміни групи В (овочі, фрукти, злаки) і магній (зелень, бобові) може допомогти зберегти психічну стабільність. Важливо уникати надмірного споживання кофеїну та алкоголю, які можуть погіршити настрій і рівень енергії [3].

8. Пошук балансу між роботою і відпочинком

Перевантаження роботою може призвести до вигорання і емоційного виснаження. Важливо знаходити час для відпочинку та хобі, для того щоб переключитися з робочих справ і дбати про себе. Розподіл часу на роботу, відпочинок, заняття улюбленою справою та фізичну активність допоможе досягти гармонії у житті.

9. Позитивне мислення та вдячність

Фокусування на позитивних аспектах життя може значно покращити емоційний стан. Щоденні практики вдячності (наприклад, записування в блокнот трьох речей, за які ви вдячні сьогодні) допомагають переналаштувати увагу з негативу на позитив. Це підвищує відчуття задоволення і знижує рівень стресу [1].

10. Пошук професійної допомоги

Якщо вам важко впоратися з емоціями чи психологічними труднощами самостійно, важливо звернутися до фахівця — психолога, психотерапевта чи психіатра. Професійна допомога допоможе вам зрозуміти причини ваших переживань і навчить здоровим стратегіям подолання стресу, тривоги та депресії.

Турбота про ментальне здоров'я — це не просто періодичні зусилля, а стиль життя. Важливо розуміти, що воно так само важливе, як і фізичне здоров'я, і потребує уваги та підтримки на регулярній основі. Враховуючи швидкий темп сучасного життя, постійні стреси та соціальні виклики, важливо вчасно виявляти ознаки ментальних труднощів і звертатися за допомогою. Подбати про себе — це прояв любові і поваги до власного життя, і це приносить позитивний ефект не тільки на індивідуальному рівні, а й у взаємодії з іншими людьми.

Список використаних джерел:

1. Карамушка Л. Психічне здоров'я особистості під час війни: як його зберегти та підтримати: Метод. рекомендації. Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. 2022. 52 с.
2. Горностаї П. Поранені війною: Україна в епіцентрі колективної травми. *Психологія українсько-російської війни*. 2022. № 1. С. 9-13.
3. Предко В. Особливості психічного стану українців під час війни. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом*. 2022. № 3(56). С. 78-84.

Галина Лопушняк

магістрантка

*Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

*Науковий керівник: Людмила Романовська,
доктор педагогічних наук, професор*

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ ТА МЕХАНІЗМИ АДАПТАЦІЇ

Військова агресія проти України спричинила кардинальні зміни в системі вищої освіти та професійній діяльності науково-педагогічних працівників (далі – НПП). За даними досліджень, близько 57% населення перебуває в зоні ризику розвитку посттравматичного стресового розладу [1], що особливо актуалізує питання психологічної підтримки освітян.

Дослідження Tsybuliak та співавторів виявило значну позитивну динаміку емоційного виснаження серед українських викладачів, при цьому жінки-викладачі демонструють більшу чутливість до факторів, пов'язаних з війною [2]. Особливої актуальності набули питання професійного вигорання, де близько 60% викладачів повідомляють про помірний рівень стресу під час онлайн-викладання [3].

Методологія нашого дослідження базується на систематичному огляді наукової літератури з використанням наукометричних баз даних Scopus та Web of Science. Пошук здійснювався за ключовими словосполученнями "соціально-психологічна підтримка", "професійне вигорання викладачів", "психологічна адаптація в умовах війни" за період 2000-2024 років, з особливим фокусом на публікації 2022-2024 років, що відображають актуальний досвід роботи НПП в умовах військового конфлікту.

Аналіз 89 910 документів у базі Scopus виявив наступні тенденції у дослідженнях:

- експоненціальне зростання кількості публікацій з теми (від 1 419 публікацій у 2000 році до 5 934 у 2022 році);
- основні фокуси досліджень: психічне здоров'я (12 375 згадувань), психологічне благополуччя (4 734), стрес та його подолання (14 859 згадувань), резильєнтність (3 072 згадування), якість життя (14 257 згадувань).
- зростання уваги до впливу глобальних подій: COVID-19 (4 401 згадування), пандемія (3 528 згадувань).

За даними контент-аналізу, найбільш актуальними напрямками досліджень є:

- професійна адаптація НПП до дистанційного формату роботи;
- психологічні наслідки тривалого стресу;
- розвиток механізмів соціально-психологічної підтримки;
- трансформація освітньої взаємодії в умовах війни.

Дослідження Kichuk et al. [4] підкреслюють важливість розвитку цифрових компетентностей як основного механізму адаптації до нових освітніх реалій. Автори відзначають, що інтеграція сучасних технологій стала не лише інструментом забезпечення безперервності освітнього процесу, але й фактором підвищення професійної стійкості викладачів.

Kotchoubei et al. [5] акцентують увагу на необхідності формування нових професійних навичок та розробки ефективних стратегій подолання стресу. Науковці експериментально довели ефективність арт-терапевтичних методів у подоланні професійного стресу серед викладачів ЗВО.

Barbosa et al. [6] виявили значущий вплив соціально-демографічних, економічних та робочих факторів на розвиток синдрому вигорання у викладачів вищої освіти. Особливу увагу дослідники приділили режиму сну та рівню тривожності як ключовим предикторам професійного виснаження.

Ma et al. [7] на основі опитування 350 викладачів українських ЗВО систематизували основні психологічні стресори воєнного часу. Дослідники виділили чотири ключові категорії стресорів:

- організаційні (повітряні тривоги, вимушені перерви у навчальному процесі);
- технологічні (складнощі з організацією дистанційного навчання, технічні обмеження);
- психоемоційні (відповідальність за психологічний стан студентів, емоційне виснаження);
- режимні (порушення балансу праці та відпочинку, дезорганізація робочого процесу).

Важливим аспектом дослідження стало виявлення гендерних особливостей професійної адаптації. Жінки-викладачі демонструють вищу чутливість до релокації університетів та міграційних процесів, тоді як у чоловіків спостерігається зменшення впливу віку та академічної позиції на деперсоналізацію [7].

Bell et al. [8] підкреслюють важливість створення підтримуючих професійних спільнот та афінитивних груп для викладачів. Дослідники пропонують використовувати соціально-психологічні підходи для побудови ефективних механізмів колегіальної підтримки.

Hodgins et al. [9] у своєму оглядовому дослідженні акцентують увагу на важливості організаційного клімату та інституційної підтримки у подоланні професійного стресу. Автори наголошують на необхідності розробки комплексних стратегій запобігання булінгу та харасменту в академічному середовищі.

Dobrovolska [10] досліджувала зміни пріоритетів професійного самовизначення в екстремальних умовах війни. Хоча дослідження фокусувалося на майбутніх лікарях, його висновки щодо трансформації професійної ідентичності в умовах кризи можуть бути релевантними і для розуміння процесів адаптації НПП.

Дослідження підтвердило необхідність створення комплексної системи соціально-психологічної підтримки НПП, яка має включати:

- регулярні тренінги з розвитку стресостійкості;
- створення професійних спільнот підтримки;
- забезпечення доступу до психологічного консультування;
- розвиток цифрових компетенцій для ефективної дистанційної роботи.

Запропоновано тривимірну структурно-ієрархічну модель психологічних особливостей діяльності НПП в умовах війни (рис. 1), яка враховує взаємозв'язок професійних стресорів, психологічних реакцій та механізмів адаптації. Модель побудована на основі трьох базових осей, що відображають основні виміри досліджуваного феномену: вісь професійних стресорів (вертикальна) демонструє

ієрархію викликів, з якими стикаються НПП – від базових безпекових загроз до специфічних професійних складнощів; вісь психологічних реакцій (горизонтальна) відображає спектр емоційних та поведінкових проявів – від негативних (професійне вигорання, емоційне виснаження) до адаптивних (розвиток нових компетенцій); вісь механізмів адаптації (діагональна) показує еволюцію пристосувальних стратегій – від базової стресостійкості до формування комплексних механізмів професійної адаптації.

Рис. 1. Тривимірну структурно-ієрархічна модель психологічних особливостей діяльності НПП в умовах війни

Джерело: Створено автором

Запропонована тривимірна структурно-ієрархічна модель дозволяє системно аналізувати взаємозв'язок між стресорами, реакціями та механізмами адаптації, розробляти цільові програми підтримки з урахуванням індивідуальних потреб та прогнозувати потенційні ризики професійного вигорання.

Проведений аналіз підтверджує необхідність створення комплексної системи соціально-психологічної підтримки НПП, що має базуватися на багаторівневому підході з урахуванням індивідуального, організаційного та інституційного рівнів. Виявлені специфічні особливості професійної діяльності НПП в умовах війни, зокрема наявність гендерних відмінностей у процесах професійної адаптації, значний вплив психоемоційних стресорів на якість роботи, необхідність швидкого опанування нових цифрових компетентностей та підвищена психологічна відповідальність за емоційний стан студентів, вказують на складність та багатовимірність досліджуваної проблеми.

Перспективними напрямками подальших досліджень визначено розробку методик оцінки ефективності різних форм психологічної підтримки, вивчення довгострокових наслідків впливу війни на професійну діяльність НПП та дослідження механізмів формування професійної резильєнтності в умовах тривалого стресу. Отримані результати можуть бути використані для розробки практичних рекомендацій щодо організації системи соціально-психологічної

підтримки НПП та впровадження превентивних заходів щодо професійного вигорання в умовах війни.

Список використаних джерел:

1. Міністерство охорони здоров'я України. #МОЗ публікує інформує про прояви та лікування ПТСР — посттравматичного стресового розладу. Facebook. 2022. URL: <https://www.facebook.com/moz.ukr/posts/332174298936793>
2. Tsybuliak N., Suchikova Y., Shevchenko L. et al. Burnout dynamic among Ukrainian academic staff during the war. *Scientific Reports*. 2023. Vol. 13. 17975. <https://doi.org/10.1038/s41598-023-45229-6>
3. Mosleh S.M., Kasasbeha M.A., Aljawarneh Y.M. et al. The impact of online teaching on stress and burnout of academics during the transition to remote teaching from home. *BMC Medical Education*. 2022. Vol. 22. 475. <https://doi.org/10.1186/s12909-022-03496-3>
4. Kichuk Y., Biliuk O., Kapinus O., Fedenko S., Livak P. Innovation in Higher Education in Wartime: Using Modern Technologies. *Academia*. 2024. Vol. 35-36. P. 178-199. <https://doi.org/10.26220/aca.5008>
5. Kotchoubei A.V., Sokal V.A., Yakubovska S.S. Social and psychological support of higher education acquisitions in the conditions of war by means of art therapy. *Rehabilitation and Recreation*. 2024. Vol. 18(1). P. 104-117. <https://doi.org/10.32782/2522-1795.2024.18.11>
6. Barbosa I.E.B., Sampaio A.N., Souza C.P., Mota B.S., Miura C.R.M., Fonseca C.D.D., Belasco A.G.S. Predictor variables effect on the development of Burnout Syndrome in higher education professor. *Revista brasileira de enfermagem*. 2024. Vol. 77(4). e20240132. <https://doi.org/10.1590/0034-7167-2024-0132>
7. Ma X., Gryshova I., Koshkald I., Suska A., Gryshova R., Riasnianska A., Tupchii O. Necessity of Post-War Renewal of University Teachers' Potential in Terms of Sustainable Development in Ukraine. *Sustainability*. 2022. Vol. 14. 12598. <https://doi.org/10.3390/su141912598>
8. Bell A.C., Harris K., Jerald M.C. Flourishing together: Leveraging social-personality psychology in community building for scholars of color. *Social and Personality Psychology Compass*. 2024. Vol. 18(10). e70009. <https://doi.org/10.1111/spc3.70009>
9. Hodgins M., Kane R., Itzkovich Y., Fahie D. Workplace Bullying and Harassment in Higher Education Institutions: A Scoping Review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2024. Vol. 21. 1173. <https://doi.org/10.3390/ijerph21091173>
10. Dobrovolska A. Professional self-determination of future doctors: priorities in conditions of the war in Ukraine. *Wiadomosci lekarskie (Warsaw, Poland : 1960)*, 2024. Vol. 77(4), 811–820. <https://doi.org/10.36740/WLek202404129>

Руслана Марчук,

студентка II курсу групи Рп-21мз

Спеціальність - 053 Психологія

Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти

«Кам'янець-Подільський державний інститут»

Науковий керівник: Наталія Жиляк,

кандидат психологічних наук, доцент

м. Кам'янець-Подільський

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІГРАФУ, ЯК ІНСТРУМЕНТУ ДОСЛІДЖЕННЯ ГВАЛТІВНИКІВ У РІЗНИХ КРАЇНАХ СВІТУ ТА УКРАЇНІ

За офіційними даними поліграф використовується у 57 країнах світу. Однак ці дані вже давно можна назвати застарілими, так як продавці поліграфів вказують, що серед їхніх покупців є представники понад 80 країн, а в різних літературних джерелах перелічується не менше 70 держав світу, у яких поліграф використовується із метою виявлення прихованої інформації.

У багатьох державах, не залежно від того, чи запроваджена там практика використання поліграфних опитувань, здійснюється полеміка щодо доцільності здійснення такого роду досліджень. Зважаючи на значні протиріччя у аргументах прихильників і противників поліграфа, наприкінці 90-х рр. група американських експертів навіть провела ґрунтовний аналіз літературних джерел, у яких автори торкалися проблеми детекції неправди.

Зокрема, розглядалися сфера використання поліграфа (тестування при розкритті та розслідуванні злочинів сексуального характеру, проведенні судової експертизи правдивості свідчень учасників процесу, вчинених зґвалтувань, а також і кадрові скринінги працівників і кандидатів на вакантні посади, а також службові перевірки у галузі національної безпеки), деякі специфічні питання самого тестування або типи поліграфних тестів. [7, с. 65]

Безумовним світовим лідером із використання поліграфа є США. Вже наприкінці 30-х років ХХ сторіччя у цій країні три фірми серійно випускали «детектори неправди». У 28 штатах країни більш ніж сто поліцейських дільниць активно використовували поліграфи при розкритті та розслідуванні злочинів. У той таки період часу правоохоронні структури Америки почали використовувати поліграфи при розслідуванні злочинів. Днем першого офіційного використання поліграфа у США вважається 2 лютого 1935 року. У 1935 році на можливість поліграфа звернуло увагу Федеральне бюро розслідування США. Із 1938 року спеціаліст ФБР І. Коффі, учень Л. Кілера, почав використовувати поліграф для виявлення шпигунів. Справа, розпочата В. Марстоном у 1917 році, знайшла своє продовження і розвиток більш аніж через 20 років.

П'ятдесяті роки ознаменувалися першою широкою хвилею впровадження поліграфа. У 1951 році при Школі військової поліції у штаті Джорджія була створена школа поліграфологів армії США. Починаючи із 1953 року Агентство національної безпеки США здійснює поліграфне обстеження всіх без винятку осіб, які поступають до нього на службу.

Незалежно від перебігу всіх перелічених процесів, практика використання поліграфа у правоохоронних відомствах і збройних силах США свідчила про високу ефективність методики. Так, на початку 80-хх років збройні сили використовували поліграф у 17-19% випадків від загального числа розслідувань кримінальних справ і у 95% кримінальних справ, які відкривалися по факту

вчинення тяжких злочинів до яких відносяться і згвалтування. Віра в ефективність поліграфа при встановленні істини була настільки сильна, що коли підозрюваний був вивнений у непричетності до правопорушення, то він сам або його адвокат ініціативно наполягали на проведенні поліграфної перевірки з метою підтвердження ширості свідчень. Така ж практика, до речі, починає з'являтися і в Україні – у містах і населених пунктах, де успішно працюють поліграфологи, все частішими є випадки, коли підозрювані, наполягаючи на власній непричетності, вимагають здійснення поліграфної перевірки відносно себе, а інколи – і відносно свідків, потерпілих.

Завдяки активному використанню поліграфа розкриття кримінальних справ в армії США у 1983 році зросло до 64,7%, тоді як у середньому, по країні, ця цифра складала 19,5%. Згідно висновків переважної більшості поліграфних обстежень із військовослужбовців були зняті необґрунтовані звинувачення.

З огляду на стрімкий розвиток поліграфології у світі, слід очікувати, що американська школа поліграфа у найближчі роки також переживатиме піднесення та розвиток, в неї вкладатимуть державні кошти. Зміни очевидні вже сьогодні - якщо раніше методика називали «детекція нещирості», то зараз, у спецслужбах її почали називати «методика виявлення прихованої інформації». Це не проста зміна назви - це свідчення того, що розвиток поліграфології в США супроводжується переходом на нові методологічні засади, наслідки яких ми, безумовно, побачимо значно пізніше. Адже поліграфологія спецслужб не публічна наука, назовні вони видають інформацію дозовано, і лише ту, яку вважають допустимою для публічного доступу. [3, с. 199]

США зберігає лідерство із випуску поліграфів, що експортуються у різні країни світу. Поліграфні перевірки є безумовними та обов'язковими для: осіб, котрі працюють у розвідці; службовців агентств національної безпеки; персоналу, пов'язаного із обслуговуванням Міністерства оборони та об'єктів атомної промисловості; членів федерального уряду, адміністрації; органів самоуправління та їх підрозділів; всіх без винятку осіб, котрі мають доступ до документів із грифом «секретно». [7, с. 21-22]

Японія. Апаратний спосіб виявлення нещирості почав поширюватися світом із 30-40-х років ХХ сторіччя. Зокрема, в Японії історія його запровадження почалася у 1937 році, коли японські вчені – психологи Акамацу і Тогава, повідомили про створення власного «детектора нещирості», що за принципом дії представляв із себе гальванометр.

Перший японський «детектор нещирості» використовувався у кінці 30-х років в рамках розслідування справи про шпionaж, а пізніше і у інших видах вчинених злочинів. Під час війни компанія «Йококава Денкі» випустила серійну партію гальванометрів, якими, вже у післявоєнний час, укомплектували підрозділи японської поліції. Однак виявилось, що дані, отримані за допомогою цих апаратів, не мають достатнього рівня достовірності, а у багатьох випадках дослідник взагалі не міг чітко визначитися - причетний чи не причетний обстежуваний до злочину, який йому інкримінують. З огляду на це, у 1955 році, правоохоронні структури Японії почали використовувати одну із моделей поліграфа К. Кілера. Із часом японські фахівці створили власну модель поліграфа.

Правоохоронці Японії у використанні результатів поліграфних перевірок мають навіть більше прав, ніж поліція США. Результати перевірок нижніми судами розглядаються у якості доказів. У тестуванні в основному використовують непрямі

методики (методики, що виключають звинувачувальну форму постановки питань). Особлива вимога пред'являється до професійної підготовки спеціалістів.

Проведення поліграфних перевірок має свої чіткі обмеження, що пов'язані із особливостями стану організму людини. У Японії заборонено піддавати поліграфним перевіркам людей похилого віку, наркоманів, неповнолітніх, хворих, які перебувають у важкому стані, психічно хворих, а також осіб, котрі перебувають у стані алкогольного сп'яніння. [7, с. 25-27]

Ізраїль. В Ізраїлі поліграф використовується із 1959 року. Спочатку спеціалістів готували на базі американських шкіл, зараз в цій державі вже існує своя школа підготовки судових психологів-поліграфологів. У Ізраїлі здійснення бізнесових поліграфних опитувань, в основному, є прерогативою спеціалістів із правоохоронних структур - їм дозволено використовувати поліграф у приватній практиці у вільний від служби час.

Ідеологія ізраїльських поліграфологів дуже чітко орієнтована на державний інтерес

і забезпечення національної безпеки. Почуття власної гідності, бойовий досвід, набутий у ході тривалого, зтяжненого військового протистояння, диктують ізраїльським поліграфологам один стандарт якості - одержання правдивих висновків, які допомагають роботі практичних підрозділів. Яку методику використав спеціаліст при цьому - є його особистою справою. [7, с. 32-33]

Туреччина. У Туреччині поліграфологія як напрямок почала стрімко розвиватися під впливом спеціалістів США, починаючи із 1984 року. Через три роки в Туреччині нараховувалося вже понад 60 спеціалістів-поліграфологів, при чому в кожного із них був окремий поліграф. Підготовка спеціалістів спочатку здійснювалася у США, а із середини 90-х років у країні сформувалася власна школа підготовки поліграфологів. Тривалий час турецькі спеціалісти використовували виключно методики, запозичені у Міністерстві оборони США, нині використовують методики, адаптовані до власних потреб і менталітету. [7, с. 34]

Югославія. Свого часу Югославія була першою із соціалістичних держав, що впроваджувала метод «детекції нещирості» у діяльність правоохоронних органів. Наукова робота в цьому напрямку була розпочата у криміналістичній лабораторії м. Загреб у 1959 році. У зв'язку із тим, що позиція радянської правової науки у відношенні поліграфа була різко негативною, всі роботи з вивчення практичних можливостей поліграфа, які проводилися у **Хорватії** (тодішній республіці Югославії), були засекречені. Протягом 1959-1967 рр. перевірки за допомогою поліграфа здійснювалися лише у Загребі, і про них знало тільки обмежене коло співробітників і працівників поліції. У 1967 році один із поліграфологів, який досяг визначних успіхів у розкритті злочинів, представив у Верховний Суд Хорватії результати поліграфних перевірок. Суд визнав їх у якості доказу, нарівні із іншими доказами. Таким чином, Хорватія стала першою європейською країною, у якій результати поліграфних перевірок були визнані як повноцінний доказ.

Із 1960 по 1994 рр. у п'яти містах Хорватії працювали вісім поліграфологів, які здійснили за цей час понад 33000 перевірок на поліграфі. У 1994 році на кожного поліграфолога припадало, в середньому, по 250 перевіраних осіб. Починаючи із середини 90-х років у цій державі постійно зростає кількість міст і напрямків правоохоронної діяльності, у яких використовується поліграф. [7, с. 34]

У країнах **Європи** протягом десятиліть панувало негативне ставлення до впровадження поліграфа. Однак у другій половині 90-х років намітилася тенденція

поширення поліграфа у країнах Західної і Східної Європи, навіть у тих державах, які традиційно виступали активними противниками його використання. До цих країн, зокрема, відносяться Швейцарія, Німеччина, Нідерланди, Швеція та Норвегія. Цікаво, що не дивлячись на тривалу присутність американських військ у післявоєнні роки в Федеративній Республіці Германії, на відміну від інших країн, це не мало наслідком впровадження поліграфа у діяльність державних органів країни. Навпаки, використання поліграфа у цій країні було під заборобою. У середині 90-х років у Германії було лише біля п'яти професійних поліграфологів. Поліграфологи, хоч не масово, але працюють у Франції, Великобританії, Італії, Іспанії, Словенії, Боснії, Сербії.

Україна. *Перша хвиля впровадження поліграфа* в Україні припала на кінець 90-х років – початок 2000-х років і була тісно пов'язана саме із діяльністю правоохоронних органів і спецслужб. Не дивлячись на скептицизм правників, які традиційно повторювали мантру на кшталт «немає правових підстав», впровадження поліграфа було неминучим хоча б тому, що на той час правоохоронці всіх держав, із якими Україна має сухопутні та морські кордони – Румунії, Молдови, Угорщини, Словаччини, Польщі, Білорусі, РФ, Болгарії, Туреччини, в тій чи іншій мірі, хтось масово, а хтось епізодично, але вже використовували поліграф. *Друга хвиля впровадження поліграфа* в Україні припала на середину - кінець 2000-х років і була ініційована діяльністю приватних структур. Не існує держав, де б масове використання поліграфа починалося з бізнесу – у бізнес поліграф «приходить» або «не приходить» з правоохоронних структур і спецслужб. І якщо останні від початку відкинули ідею використання поліграфа або розчарувалися у його результативності, то і в бізнесі він використовується обмежено. В якості прикладу можна назвати факт неприйняття поліграфа спецслужбами Великобританії, чії фахівці піддали аргументованій жорсткій критиці ідею використання питань порівняння (контрольних питань), звернули увагу суспільства на неприйнятність використання питань, що формулюються у прямій звинувачувальній формі.

Водночас сам факт використання поліграфа у правоохоронних органах і спецслужбах зовсім не означає, що це призведе до розвитку бізнесового поліграфного напрямку. Наприклад, у Туреччині, за даними відкритих джерел, вже наприкінці 80-х років було доволі багато поліграфологів у спецслужбах, однак з плином років поліграф у цій державі так і не знайшов масового застосування у бізнесі. [7, с. 65]

Водночас слід завжди враховувати, що саме оперативний напрямок роботи правоохоронних органів і спецслужби є ідеальним майданчиком для перевірки методики поліграфічних опитувань - адже з моменту, коли поліграфолог надасть висновок про причетність/непричетність особи до вчинення злочину, до моменту, коли цей висновок підтвердиться/не підтвердиться матеріальними доказами і результатами експертиз, можуть сплинути години. У той час коли помилки в кадровому напрямку можуть залишатися невиявленими роками.

Список використаних джерел:

1. Делікатний С.К., Половнікова Ж.Ю. Основні проблеми та напрямки застосування поліграфа. Вісник Одеського інституту внутрішніх справ, 1999. № 3. С. 158-163.
2. Делікатний С.К., Половнікова Ж.Ю. Використання поліграфа в діяльності ОВС: нав-метод. посіб. К.: РВВ МВС Україн 2001. 109 с.
3. Морозова Т.Р. Аналіз основних передумов якісного розвитку вітчизняної поліграфології. Проблеми загальної та педагогічної психології: зб. наук. праць

Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / за ред. С.Д. Максименка. К., 2007. Т. IX, Ч.7. С. 412-417.

4. Морозова Т.Р., Моцонелідзе І. О., Моцонелідзе Д. З. Використання комп'ютерних поліграфів у кадровій роботі органів і підрозділів внутрішніх справ України: навч.-метод. посіб. / за ред. І. П. Красюка. К.: Атіка, 2006. 120 с.
5. Морозова Т.Р. Історія становлення поліграфології в Україні / Актуальні проблеми загальної та педагогічної психології: зб. наук. праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. К.: «Логос», 2006.Т.7.Вип.7. С. 195-201.
6. Морозова Т.Р. Методика виявлення прихованої інформації у поліграфних дослідженнях: Монографія / за наук. ред. Морозова О.М. Київ: Алерта, 2023. 215 с.
7. Морозова Т.Р. Поліграфологія: підручник/ за ред. Морозова О.М. Харків: Естет-принт, 2019. 476 с.
8. Морозова Т.Р. Сучасний стан теорії та практики поліграфних опитувань / Науковий вісник НАВСУ. К., 2004. № 6. С. 223-231.

Ангеліна Матвієва,
здобувачка освіти
Навчально-реабілітаційного
закладу вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»
Науковий керівник: Людмила Комарніцька,
кандидат філологічних наук, викладач,
Україна, м. Кам'янець-Подільський

ПЕРФЕКЦІОНІЗМ ЯК ЧАСТИНА БАТЬКІВСЬКОЇ МОДЕЛІ ВИХОВАННЯ

Виховання в сім'ї є основним чинником у формуванні особистості дитини, адже сім'я є першим соціальним середовищем, де дитина отримує і засвоює цінності, установки, норми поведінки та розвиває свою особистість. Роль сімейного виховання полягає в тому, щоб забезпечити дитині емоційну підтримку, виховати її в атмосфері довіри, взаємоповаги та відповідальності. Діти, які зростають у сприятливі атмосфері, краще соціалізуються, мають високу самооцінку та здатність до емоційної стабільності. В. Сухомлинський вважав, що душевна проникливість, палка любов, доброзичливість дорослого до дитини сприятимуть її всебічному розвитку та розкриттю найінтимніших відтінків її психічного життя, виявленню особливостей її почуттів, сподівань, мрій [2, с.93].

Існує кілька основних моделей виховання в сім'ї, кожна з яких по-різному впливає на розвиток дитини:

1. Авторитарна модель – передбачає високий контроль з боку батьків і суворі правила. Діти в такій системі виховання часто відчують себе обмеженими, можуть бути менш самостійними, або, навпаки, бунтують проти жорстких обмежень.
2. Авторитетна модель – поєднує встановлення правил і певну дисципліну, але також містить підтримку, розуміння і свободу для дитини. Така модель сприяє розвитку самостійності, впевненості та відповідальності.

3. Ліберальна модель – характеризується мінімальним контролем з боку батьків, дозволяє дитині самостійно робити вибір і встановлювати правила. Діти з таким вихованням можуть мати розвинені творчі здібності, але їм може бракувати дисципліни.
4. Індиферентна (запущена) модель – коли батьки майже не беруть участі у вихованні, залишають дитину на самоті з її проблемами, що може призвести до відчуття відчуження, низької самооцінки і навіть поведінкових проблем.

Кожна модель має свої особливості та результати для розвитку дитини, але дослідження показують, що найбільш сприятливими для розвитку особистості є авторитетний стиль виховання, де баланс дисципліни і підтримки сприяє формуванню здорової, впевненої в собі особистості.

Важливим аспектом у батьківській моделі виховання є прояв перфекціонізму. Перфекціонізм батьків у вихованні проявляється в надмірних очікуваннях та вимогах до дітей, бажанні, щоб вони досягали високих стандартів у всіх сферах життя [1, с.15]. Це може включати прагнення до академічних успіхів, високої дисципліни, бездоганної поведінки та участі у багатьох видах діяльності. Батьки, що керуються перфекціонізмом, часто переконані, що такий підхід підготує дітей до життя та сприятиме їхнім досягненням.

Однак такий підхід до виховання може мати і негативні наслідки. Діти можуть відчувати постійний стрес через страх не відповідати високим очікуванням, що може призвести до низької самооцінки, тривожності, навіть до уникнення нових викликів через страх невдачі. Замість того, щоб відчувати підтримку, діти можуть відчувати, що їхня цінність залежить виключно від їхніх досягнень.

Для уникнення негативного впливу перфекціонізму, батькам варто пам'ятати про баланс між заохоченням дітей до успіхів і підтримкою їхніх індивідуальних потреб та інтересів. Замість того, щоб вимагати ідеальності, важливо цінувати процес навчання та зусилля дитини, допомагаючи їй розвивати впевненість у собі, незалежність і позитивне ставлення до особистого розвитку.

У психології виокремлюють два основні типи перфекціонізму: нормативний та невротичний. Нормативний перфекціонізм сприяє розвитку впевненої та успішної особистості, тоді як невротичний має руйнівний вплив на життєвий шлях людини. Бажання довести собі й іншим свою максимальну ефективність може викликати стрес під час досягнення цілей. Також, недооцінка реальних труднощів у процесі реалізації задумів може підсилити стрес у разі невдачі, що особливо гостро відчувається в юнацькому віці, коли молодь намагається показати себе як найбільш компетентну та ефективну особистість.

Перфекціонізм можна розглядати як відповідь на нестачу емоційної підтримки, що, в свою чергу, формує впевненість у собі й здатність об'єктивно оцінювати свої можливості та труднощі на шляху до мети. Найчутливішим періодом для формування перфекціонізму є дитинство. Стиль стосунків у родині визначає ймовірність успіху чи невдачі в дорослому житті. Емоційна дистанція між батьками й дитиною сприяє розвитку потреби знайти батьківську любов через успіхи й демонстрацію своєї ефективності.

Схильність «робити все на максимум» дитина переймає з моделі стосунків у сім'ї. Якщо сім'я переживає кризу (як неповна або проблемна), ця установка на перфекціонізм особливо яскраво закріплюється. Перфекціонізм у межах сімейного сценарію можна вважати причиною емоційного віддалення між членами сім'ї, що викликає розбіжності в цінностях і веде до кризових проявів у стосунках. Як

наслідок, молода людина, вихована в таких умовах, часто відчуває брак довіри до світу та власних сил. Доросла особистість, не опрацювавши проблеми дитячо-батьківських стосунків, компенсує цей дефіцит надмірними зусиллями досягти високих цілей, часто працюючи на межі емоційного виснаження.

Таким чином, перфекціонізм як елемент сімейного сценарію може провокувати у дорослому віці невротичні взаємини із соціумом.

Список використаних джерел:

1. Стельмахович М.Г. Сім'я і родинне виховання в Україні з найдавніших часів до XIX ст. Рідна школа. 1992. № 3-4. С. 14-19.
2. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка. Київ : Радянська школа, 1978. 264 с.

Анастасія Маишталер
студентки

*ВСП «Кам'янець-Подільський фаховий коледж»
Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

*Науковий керівник: Альбіна Фаїн,
викладач-методист,*

*ВСП «Кам'янець-Подільський фаховий коледж»
Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

МОТИВАЦІЯ ТА ПОТРЕБИ: ДВА КРИЛА УСПІШНОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Мотивація та потреби – це два фундаментальні поняття, які тісно пов'язані між собою і відіграють визначальну роль у розвитку молодшого школяра. Вони є своєрідними рушійними силами, які спонукають дитину до навчання, пізнання світу та особистісного зростання.

Мотивація – це сукупність внутрішніх і зовнішніх чинників, які спонукають дитину до певної діяльності. Мотивація може бути позитивною (бажання отримати задоволення, досягти успіху) або негативною (бажання уникнути неприємних наслідків). Мотивація сприяє появі в учня любові до навчання, мотиву до діяльності тощо.

Потреби – це внутрішні стани напруження, які виникають у дитини внаслідок відсутності необхідних для її життєдіяльності умов. Потреби молодшого школяра: фізіологічні (в їжі, теплі, житлі), соціальні (в спілкуванні, дружбі), пізнавальні (в знаннях, навичках).

Зв'язок між мотивацією та потребами полягає в тому, що саме потреби є основним джерелом мотивації. Коли дитина відчуває потребу, вона шукає способи її задоволення, тобто виникає мотивація до дії. Наприклад, потреба у спілкуванні може мотивувати дитину брати участь у групових іграх, а потреба у досягненні успіху – старанно виконувати навчальні завдання. Тобто, потреби викликають бажання для їх задоволення - саме так вони впливають на мотивацію

Мотивація та потреби безпосередньо впливають на розвиток молодшого школяра. Так позитивна мотивація до навчання сприяє розвитку пізнавальних

процесів, пам'яті, уваги, мислення. Школярі, які мотивовані до навчання, з більшою охотою виконують завдання, активно включаються в навчальний процес і досягають кращих результатів.

Не від'ємною складовою розвитку молодшого школяра є задоволення соціальних потреб. Вони допомагають дитині відчувати себе частиною колективу, сприяє розвитку комунікативних навичок, емоційної сфери.

Важливо створити сприятливий психологічний клімат у сім'ї та навчальному закладі, що є важливою умовою для успішного розвитку школяра. Цього можна досягти створюючи атмосферу довіри та підтримки, застосування інтерактивних технологій навчання з обов'язковим їх чергуванням: гра, експеримент, проектна діяльність, постійно заохочувати досягнення дитини. Похвала, заохочення, схвалення – це потужні мотиватори. Враховувати індивідуальні особливості дитини. Досягти цього можливо лише в спільними зусиллями педагогів і батьків

Отже, мотивація та потреби – це два нерозривно пов'язані поняття, які відіграють ключову роль у розвитку молодшого школяра. Розуміння цих механізмів дозволяє педагогам і батькам створити оптимальні умови для навчання і виховання дитини, сприяти її всебічному розвитку молодшого школяра. В умовах війни підтримувати мотивацію до навчання та задовольняти різноманітні потреби дитей стає особливо важливим завданням для батьків, вчителів та усіх дорослих, які оточують дитину.

Список використаних джерел:

1. Білоус О. В. Вікова психологія: навч. посіб. Чернівці: Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка, 2015. 108 с
2. Деменева О. Формування позитивної мотивації учіння учнів молодших класів: *Наукова думка сучасності і майбутнього*: матеріали всеукр. практи.-пізнав. інтерн.-конф. (м.Коростень, квіт. 2014 р.). Коростень, 2014

Владислав Моргул

магістрант

Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти

«Кам'янець-Подільський державний інститут»

Науковий керівник: Оксана Палилюк,

кандидат історичних наук, владач кафедри соціальної роботи,

психології та соціокультурної діяльності ім. Т. Сосновської

м. Кам'янець-Подільський, Україна

ТРАНСФОРМАЦІЯ МЕХАНІЗМІВ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: АДАПТИВНІ СТРАТЕГІЇ ТА РИЗИКИ ДЕЗАДАПТАЦІЇ

В умовах воєнного стану суспільство стикається з численними викликами, які впливають не лише на соціально-економічну сферу, а й на внутрішній світ кожної людини. Психологічний захист, як базовий механізм забезпечення емоційної стабільності, відіграє ключову роль у збереженні цілісності особистості під час кризових подій. У воєнних реаліях ці механізми зазнають суттєвих трансформацій: одні з них сприяють адаптації до нових умов, тоді як інші можуть посилювати ризики дезадаптації та поглиблення психоемоційного дискомфорту.

Трансформація психологічних захисних механізмів є багатогранним процесом, що охоплює як свідомі, так і несвідомі аспекти реагування. Стратегії адаптації, які людина обирає в умовах екстремальних ситуацій, часто визначають її здатність зберігати продуктивну життєдіяльність, інтегрувати травматичний досвід і відновлювати баланс між зовнішнім і внутрішнім світом. Однак водночас ці стратегії можуть виявитися недостатньо ефективними або навіть шкідливими, якщо вони базуються на деструктивних формах психологічного захисту.

Дослідження адаптивних стратегій та ризиків дезадаптації в умовах воєнного стану набуває актуальності не лише для науки, а й для практичної психології, соціальної роботи та реабілітаційних програм. Розуміння закономірностей змін психологічного захисту дозволяє не лише краще оцінити психічний стан людини, але й сприяти розробці ефективних інтервенцій для подолання кризових станів, відновлення емоційної рівноваги та гармонізації соціальних відносин.

У процесі дослідження трансформації механізмів психологічного захисту особистості в умовах воєнного стану виявлено кілька важливих явищ, які розкривають, як саме люди адаптуються до екстремальних умов. По-перше, було встановлено, що механізми психологічного захисту, такі як заперечення, раціоналізація та регресія, значно активізуються під час перших тижнів після початку воєнних дій. Люди часто вдаються до заперечення небезпеки, щоб зменшити тривогу та зберегти емоційну стабільність. Наприклад, вони можуть мінімізувати ризики або ігнорувати загрозові повідомлення, що дозволяє їм підтримувати ілюзію нормальності.

Проте цей механізм не завжди є ефективним у довготривалій перспективі. Згодом у багатьох людей формується більш адаптивна стратегія подолання, зокрема прийняття нових реалій і пошук конструктивних рішень у складних ситуаціях. Наприклад, серед військовослужбовців, які повертаються з передової, відзначено зростання ролі механізмів, спрямованих на раціональне осмислення власного досвіду. Це дозволяє їм ефективніше інтегрувати травматичний досвід у свою особистісну історію, уникнувши серйозних порушень психіки.

Цікаво, що розвиток адаптаційних механізмів значною мірою залежить від соціальної підтримки. У громадах, де активно функціонують волонтерські рухи, психологічні консультації та програми реабілітації, люди демонструють значно вищу стійкість до стресу та меншу схильність до дезадаптації. Це підтверджує важливість колективної взаємодії у формуванні здорових захисних стратегій.

Ще одним суттєвим спостереженням є те, що у дітей і підлітків під час воєнного стану механізми психологічного захисту проявляються дещо інакше, ніж у дорослих. Дослідження показують, що діти частіше використовують фантазування та ігрові сценарії для створення "безпечних зон" у своїй свідомості. Це дозволяє їм опосередковано опрацьовувати травматичні події, але вимагає делікатного підходу з боку дорослих, щоб фантазії не переросли у патологічні форми уникання реальності.

Також варто зазначити, що вплив воєнного стану на механізми психологічного захисту має суттєві культурні особливості. У суспільствах, де існує сильна традиція колективізму та взаємопідтримки, наприклад, у деяких регіонах України, люди частіше обирають стратегії, які базуються на співпраці та об'єднанні. У таких умовах навіть серйозні травматичні переживання легше долаються завдяки почуттю приналежності до спільноти.

Однак ризики дезадаптації також залишаються високими, особливо у тих, хто втратив соціальні зв'язки або не має доступу до кваліфікованої психологічної

допомоги. У таких випадках можуть активізуватись деструктивні захисні механізми, такі як ізоляція або самозвинувачення, що підвищує ризик розвитку депресії та посттравматичного стресового розладу.

Ці спостереження підкреслюють важливість комплексного підходу до підтримки людей у періоди криз, а також необхідність врахування індивідуальних і соціокультурних особливостей у розробці програм психологічної реабілітації.

Список використаних джерел:

1. Гезун В. Психологічне благополуччя особистості в умовах воєнного стану. Магістерська робота. Криворізький державний педагогічний університет, 2021. URL: https://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/123456789/6846/1/Гезун%20Валерія%20_ПП-м-17.pdf
2. Гозак С. В., Єлізарова О. Т., Станкевич Т. та ін. Адаптивні копінг-стратегії українців під час війни. Психосоматична медицина та загальна практика. 2022. Т. 7, № 2. URL: <https://uk.e-medjournal.com/index.php/psp/article/view/463>
3. Карамушка Л. М. Психічне здоров'я особистості під час війни: як його зберегти та підтримати. Методичні рекомендації. Київ: Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2022. URL: <https://naps.gov.ua/ua/press/4victory/2760/>

Олена Нечай,

здобувач освіти

*Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

Науковий керівник: Людмила Комарніцька,

кандидат філологічних наук, викладач,

Україна, м. Кам'янець-Подільський

СПЕЦИФІКА ПСИХІЧНИХ СТАНІВ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ У ПЕРІОД ВІЙНИ

Війна в Україні стала потужним психологічним чинником, що глибоко вплинуло на емоційний стан українців та суспільства в цілому.

Л. Опенгейм визначає війну як «зіткнення між двома або кількома державами, що за допомогою своїх збройних сил намагаються здолати одну одну і встановити умови миру, які задовольнять переможця» [3, с. 89].

Л. Царенко наголошує, що «війна є надзвичайною ситуацією, яка перевищує звичайний людський досвід і становить загрозу для життя, здоров'я та добробуту людей» [2, с. 221].

Масштабний військовий конфлікт викликав різноманітні психологічні наслідки, від відчуття тривоги й страху до розладів, таких як посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), депресія, виснаження та емоційне вигорання. Багато людей, зокрема діти та літні особи, пережили або стали свідками насильства, втратили домівки, близьких і вимушено покинули свої рідні місця.

Психологічний вплив війни проявляється через постійну тривогу, труднощі в адаптації, підвищену дратівливість, проблеми зі сном та фізичне виснаження. Це особливо позначається на молоді. Дослідження показують, що молодь особливо вразлива до цих емоційних переживань: високий рівень тривожності та депресивних симптомів спостерігається серед людей віком 18-24 роки, які не завжди мають психологічні ресурси для самостійного подолання стресу. У таких

умовах настає психологічне «очерствіння», коли людині дедалі важче пережити чужі страждання через їх надмірну кількість. Війна також посилює вразливість до почуття провини, зокрема якщо людина не може активно допомагати іншим або відчуває себе безсилою перед масштабом трагедії. Військові дії також створюють почуття безсилля і безнадії, що може перешкоджати пошуку ефективних рішень та довгострокового відновлення.

Війна суттєво вплинула на психологічний стан, соціальне життя та академічну успішність студентів. Молодь, яка навчається, зіткнулася з серйозними викликами, зокрема пов'язаними з емоційною нестабільністю, тривожністю, страхом за власне майбутнє та безпекою близьких. Багато студентів втратили свої домівки, залишилися без підтримки рідних або були змушені евакуюватися в інші регіони чи країни.

Через війну у студентів спостерігається підвищений рівень стресу і тривоги, а також поширені прояви емоційного виснаження. Вони переживають труднощі з концентрацією уваги, що впливає на успішність у навчанні. Збої у розкладі, зміна формату навчання, вимушене навчання в онлайн-режимі без належного технічного забезпечення також стали значними перешкодами.

Крім того, обмеженість соціальних контактів і переривання студентського життя знижують рівень підтримки з боку однолітків, що є важливим для молоді в процесі соціалізації та емоційної стабільності. Відчуття ізоляції та відсутність можливості вести активне студентське життя спричиняють підвищену схильність до депресії, зниження мотивації та емоційного вигорання.

За звичайних умов, навчальна діяльність студентів характеризується високим емоційним напруженням, частою перевтомою, періодичними стресовими ситуаціями, а враховуючи війну та обмеження, які несе воєнний стан, навчальна діяльність стала більш проблематичною та стресовою для студентської молоді.

Визначають три основні напрямки впливу війни на стан здобувачів освіти:

- 1) припинення або припинення їхньої можливості здобувати освіту, зокрема через зруйнування багатьох навчальних об'єктів та інфраструктури;
- 2) відомості про вбивства, тяжкі поранення, вимушені переселення, полон вплинули на фізичне та емоційне здоров'я студентської молоді;
- 3) війна вплинула на економічний стан сімей студентів, що відобразилося на їхній здатності підтримувати навчання [1, с. 103].

З початком повномасштабного вторгнення у 38,5 % здобувачів освіти спостерігалися симптоми депресії та у 51,8 % спостерігалися симптоми тривоги. Дослідники зазначили, що такі високі показники симптомів пов'язані з переживанням більшої кількості травматичних подій.

Основні чинники, які впливають на психічні стани студентів під час війни:

- нав'язливий моніторинг новин;
- інформація про окуповані території, загиблих, поранених, полонених, руйнування тощо;
- невизначеність майбутнього;
- постійна загроза обстрілів;
- часті повітряні тривоги, які спонукають до раптового переходу в укриття і порушують звичний ритм життя;
- зменшення або й зникнення можливостей для звичних занять;
- вимушена зміна місця проживання і звичного способу життя;
- різноманітні втрати як особисті, так і на рівні України;

- дистанційне навчання, яке унеможливило повноцінний контакт з іншими людьми.

Серед психічних станів студентської молоді під час війни, згідно наведених наукових досліджень, провідними є: тривога, розгубленість, страх, депресія, розпач, невпевненість.

Крім того, війна спричинила зміни у колективних цінностях та установках суспільства. У багатьох українців посилилися почуття патріотизму, єдності, взаємопідтримки, а також зросло розуміння важливості психологічної стійкості та ментального здоров'я. Однак, окремі люди переживають складнощі у відновленні довіри, зокрема через складні взаємини з тими, хто залишився в зонах бойових дій чи перебував на окупованих територіях.

Як висновок, війна суттєво впливає на психічні стани студентської молоді, завдаючи значної шкоди її психічному здоров'ю. Психіка молоді людини, що перебуває у стадії свого становлення, може виснажитись, бо ми не можемо жити в постійному стресі, тривозі чи депресії і продовжувати звичну для нас життєдіяльність без змін. Студенти – це та ланка населення, яка досить свідомо та спрагла до змін і спроможна допомогти собі та іншим. В умовах війни психологічна підтримка та психосоціальна реабілітація стали надзвичайно важливими для суспільного відновлення, допомагаючи людям адаптуватися до нових реалій, зберігати оптимізм та відновлювати здатність до нормального функціонування в умовах невизначеності та постійних загроз.

Список використаних джерел:

1. Грузинська І.М. Проблема емоційного реагування на стресові ситуації в умовах воєнного стану. Вісник НАУ. Серія : Педагогіка. Психологія. 2022. 2(21). С. 97-107.
2. Царенко Л. Г. Екстремальні чинники розладів адаптації у військовослужбовців, які беруть участь в антитерористичній операції // Психологічна допомога особам, які беруть участь в антитерористичній операції: матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 30 березня, 2016 р.): у 2 ч. / Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2016. С. 220-223
3. Oppenheim L. International Law. Palala Press, 2015. Vol. 2. 754 p.

Анастасія Орлова,

здобувачка освіти,

Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти

«Кам'янець-Подільський державний інститут»

*Науковий керівник: **Ірина Завадська,***

кандидат історичних наук, доцент,

Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти

«Кам'янець-Подільський державний інститут»

ІНТЕГРАЦІЯ ЕТНОПСИХОЛОГІЧНИХ ПІДХОДІВ У СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Сучасний світ, що характеризується швидкою глобалізацією, соціальними трансформаціями та зростанням міжкультурної взаємодії, вимагає нових підходів до розуміння і розвитку особистості. У цих умовах інтеграція етнопсихологічних підходів у соціально-психологічні технології стає не лише актуальним, але й

необхідним напрямом дослідження. Етнопсихологія, яка зосереджена на вивченні культурних, національних та етнічних особливостей психіки, пропонує унікальні знання, що дозволяють глибше зрозуміти поведінкові, емоційні й когнітивні особливості людей з різних культурних середовищ.

Впровадження цих підходів у соціально-психологічні технології розвитку особистості дає змогу адаптувати методи навчання, консультування, коучингу й психотерапії до унікальних потреб кожної людини. Зокрема, врахування культурної ідентичності, історичного контексту й ціннісних установок сприяє ефективнішому формуванню таких важливих навичок, як емоційна стійкість, соціальна адаптація та міжкультурна комунікація.

Інтеграція етнопсихологічних підходів відкриває нові горизонти для вирішення актуальних проблем, пов'язаних із міжкультурною напругою, соціальними конфліктами та формуванням толерантного суспільства. Крім того, вона сприяє гармонізації особистісного розвитку, дозволяючи людині розвиватися у контексті власної культурної ідентичності, одночасно інтегруючись у глобалізований світ.

Таким чином, дослідження й практичне застосування етнопсихологічних підходів у соціально-психологічні технології є важливим кроком у створенні більш інклюзивного й гармонійного суспільства, де цінується як культурна унікальність, так і універсальні людські цінності.

Дослідження інтеграції етнопсихологічних підходів у соціально-психологічні технології розвитку особистості показує, наскільки глибоко культурні особливості впливають на сприйняття, поведінку і міжособистісну взаємодію. Одним із вражаючих спостережень є те, що в культурах, орієнтованих на колективізм, таких як японська або корейська, особистісний розвиток нерозривно пов'язаний із гармонією в соціальних відносинах. Наприклад, тренінги, спрямовані на формування лідерських якостей у цих країнах, часто включають елементи групової рефлексії та розвитку емпатії до членів команди. Це відрізняється від індивідуалістичних західних культур, де акцент робиться на особистісних досягненнях і самостійності.

Інтеграція етнопсихології дозволяє адаптувати соціально-психологічні технології до специфіки кожної культури. Наприклад, у Південній Африці програми розвитку особистості часто базуються на філософії «убунту», яка підкреслює взаємозв'язок і взаємну підтримку між людьми. Ця концепція дозволяє створювати унікальні тренінги, які допомагають людям не лише розвивати себе, але й зміцнювати соціальні зв'язки в громадах.

Ще одним показовим прикладом є використання етнопсихологічних підходів у роботі з мігрантами. Дослідження в Європі свідчать, що програми соціальної адаптації, які враховують культурні особливості новоприбулих, мають значно вищу ефективність. Наприклад, тренінги для біженців із Сирії, розроблені з урахуванням їхньої національної ідентичності, релігійних переконань і соціальних традицій, допомагають знизити рівень стресу та сприяють швидшій інтеграції у нове середовище.

Унікальною сферою інтеграції етнопсихологічних підходів є робота з дітьми з різних етнічних груп. Виявлено, що використання елементів національних традицій, казок, музики та мистецтва у психологічних програмах розвитку значно підвищує мотивацію до навчання та самопізнання. Наприклад, у Латинській Америці програми для дітей часто включають використання народних танців як методу емоційного вираження та зміцнення культурної ідентичності.

Таким чином, врахування етнопсихологічних аспектів відкриває нові можливості для персоналізації соціально-психологічних технологій. Це не лише сприяє ефективнішому розвитку особистості, але й допомагає подолати бар'єри, які виникають у багатокультурному суспільстві. Інтеграція етнопсихології дозволяє створювати інструменти, що гармонійно поєднують універсальні принципи людської психології з унікальними культурними особливостями.

Інтеграція етнопсихологічних підходів у соціально-психологічні технології розвитку особистості є ефективним засобом врахування культурної ідентичності, національних традицій і соціальних контекстів у процесі особистісного зростання. Дослідження демонструють, що адаптація соціально-психологічних технологій до специфіки різних культурних середовищ сприяє гармонійному поєднанню універсальних принципів психології з унікальними етнічними особливостями.

Етнопсихологічні підходи особливо цінні для формування навичок міжкультурної комунікації, соціальної адаптації та емоційної стійкості, що є необхідними в умовах глобалізації. Приклади з різних культур, таких як «субунту» в Південній Африці або гармонія соціальних відносин у японському колективізмі, підтверджують, що врахування культурних аспектів дозволяє значно підвищити ефективність соціально-психологічних програм.

Особливу важливість ці підходи мають у роботі з мігрантами та дітьми з різних етнічних груп, оскільки вони допомагають зміцнити соціальні зв'язки, знизити рівень стресу та сформувати позитивне ставлення до культурного розмаїття. Використання національних традицій, мистецтва й елементів етнокультури в психологічних програмах сприяє мотивації до самопізнання та особистісного розвитку.

Отже, інтеграція етнопсихології у соціально-психологічні технології є важливим інструментом, який не лише поглиблює розуміння людської поведінки, але й створює основу для гармонізації відносин у багатокультурному середовищі. Вона відкриває можливості для розробки інноваційних підходів до розвитку особистості, забезпечуючи ефективне поєднання загальнолюдських цінностей з культурною унікальністю.

Список використаних джерел:

1. Соціально-психологічні технології розвитку особистості: монографія / [за заг. ред. І. С. Поповича]. Херсон : ХДУ, 2014. 342 с.
2. Купчишина І. В. Етнопсихологія: навчальний посібник. Хмельницький : НАДПСУ, 2019. 256 с.
3. Соціокультурні та психологічні виміри становлення особистості: збірник наукових праць / [ред. колегія: І. Р. Крупник, І. С. Попович, Н. І. Тавровецька та ін.]. Херсон : ХДУ, 2023. 213 с.

Віктор Петренко

*студент навчально-реабілітаційного закладу
вищої освіти «Кам'янець-Подільський державний інститут»*

*Науковий керівник: **Наталія Жиляк**,
кандидат психологічних наук, доцент
навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

ВПЛИВ ГРУПОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ ФОРМАТУ МАСТЕРМАЙНДУ НА МЕНТАЛЬНИЙ СТАН ЛЮДИНИ

Що таке мастермайнд?

Це групова робота для “лікування” спільного головного болю. Формат передбачає постановку проблеми та групу людей, які, спираючись на власний досвід і експертизу, намагаються її розв’язати, знайти нестандартні рішення. Мастермайнд передбачає генерацію ідей в синергії на задану конкретну проблему. Причому проблема може бути як професійною, так і особистою.

Головною відмінністю такого івенту від майстер-класу чи воркшопу є акцентованість та можливість одразу застосувати отриману інформацію. Це брейншторм над завданням, яке турбує вас і ваших колег. Бо врешті всі ми дихаємо одним повітрям і часто стикаємося з ідентичними викликами. Як кажуть, одна голова добре, але шість, десять або п’ятнадцять - ще краще.

У повсякденному житті не всі фахівці готові ділитися своїми кейсами та відкриттями, їхній досвід є доволі закритою територією. Але на мастермайндах люди обговорюють все відкрито, адже вони знають, що, розповівши власні інсайти, отримають ще десяток додаткових ідей від інших учасників[3].

Приклади відомих ідейних груп:

The Inklings, відоме та впливове зібрання, залишається маяком у царстві груп натхненників. Цей ексклюзивний літературний гурток, заснований у 1930-х роках в Оксфорді, Англія, складався з таких світил, як К. С. Льюїс, Дж. Р. Р. Толкін, Оуен Барфілд, Чарльз Вільямс та інші поважні письменники та вчені.

Їхні зустрічі були не просто світськими вечірками, а інтелектуальними та творчими починаннями. Ці літературні гіганти зійшлися, щоб поділитися своїми незавершеними роботами, брати участь у жвавих дискусіях про міфологію, мову, літературу та теологію, а також запропонувати конструктивну критику творів один одного.

Хоча вам це може не знадобитися з мистецької точки зору, обмін творчими ідеями може призвести до трансформаційних інновацій у вашому бізнесі. Те, що в одному бізнесі може бути лише фантазією, в іншому може перетворитися на захоплюючу реальність.

Іншим прикладом груп натхненників відносин є консультативні групи *EntreLeadership Advisory Group*, *Ramsey Solutions*. Ці програми розроблені для розширення можливостей і розвитку нових лідерів в організаціях. Учасники зосереджуються на вдосконаленні лідерських навичок, сприяттні особистому зростанню та наданні практичних вказівок для ефективного вирішення професійних завдань.

Під керівництвом досвідчених наставників ці консультативні групи пропонують структуровану навчальну програму, що охоплює різні аспекти лідерства, такі як спілкування, прийняття рішень, управління командою та встановлення цілей. Учасники беруть участь в обговореннях, отримують

індивідуальне навчання та отримують користь від спільного досвіду в спільноті однолітків, яка підтримує їх. Поєднуючи наставництво, практичні ідеї та середовище для спільного навчання, консультативні групи Ramsey Solutions Entry Leadership Advisory Group сприяють зростанню та розвитку майбутніх лідерів в організаціях [2].

Натхненники - це група людей, які підтримують і навчаються один у одного. У найкращих групах ідей ви знайдете виняткових, високомотивованих лідерів, які разом вирішують проблеми, діляться порадами та підштовхують один одного до досягнення величезного успіху.

Натхненників інколи називають колегіальними консультативними радами, оскільки члени фактично служать персональною радою радників один для одного. Учасники несуть відповідальність один за одного, перевіряють роботу один одного, служать експертною дошкою та допомагають один одному максимально використати бізнес-можливості.

Термін «натхненник» походить із книг Наполеона Хілла, в яких він задокументував піднесення сталевого магната Ендрю Карнегі. Карнегі вирвався з бідності і став найбагатшою людиною в світі. Карнегі сказав, що його бізнесом керував «головний розум», який він визначив як «загальну суму всіх цих умів, які я зібрав навколо себе». На думку Карнегі, він досяг успіху, оскільки зміг керувати своїм бізнесом групою розумів, а не лише своїми. Він назвав «принцип головного розуму» ключем №1 до свого успіху [1].

Ідея об'єднати багато розумів в один «головний розум» має довгу історію. Ендрю Карнегі вважав, що ця ідея така ж стара, як Біблія. Він зазначив, що 12 учнів Ісуса продемонстрували, як група може координувати свої знання та зусилля для досягнення спільної мети. З давніх часів і до теперішнього часу натхненники були постійною темою серед найуспішніших людей світу.

У 1727 році 21-річний Бен Франклін хотів спілкуватися та вчитися у своїх друзів у різних сферах як група, а не зустрічатися з ними окремо. З групою з 12 чоловіків він формально заснував клуб Junto. Наступні 38 років клуб збирався ввечері по п'ятницях. Франклін взяв на себе вести збори, спочатку в таверні, а потім у будинку. Для полегшення він склав серію провокаційних запитань, щоб спонукати до продуктивної розмови. Клуб показав відмінні результати. Члени клубу підтримували один одного, створивши волонтерську пожежну групу, Університет Пенсільванії, лікарню Пенсільванії та першу видатну американську бібліотеку. Члени клубу вважали підтримку, яку вони отримували один від одного, головним чинником своїх досягнень.

У 1944 році Генрі Форд, Томас Едісон, Харві Файрстоун і натураліст Джон Берроуз вирішили покращити подорожі та безпеку на дорогах Америки. Група розпочала серію щорічних подорожей, які тривали понад 10 років. Дорожні поїздки зазвичай тривали два тижні і давали групі можливість відпочити та навчитися одна в одній. Вони називали себе «Вагабонди».

У сучасному прикладі компанія Pixar розпочала експеримент у 1990-х роках, щоб побачити, чи зможуть вони заново винайти анімаційні фільми. Роками керівники студій передавали директорам обов'язкові записки. Ці нотатки мали на меті забезпечити успіх, але вони часто призводили до м'яких формул. Pixar відмовився від цієї традиційної системи, а замість цього сформував внутрішній «Мозковий трест» зі сценаристів і режисерів, які писали записи про проекти один одного в форматі «рівний-рівному». Режисери могли вільно вибирати поради, яких слідувати. Однак очікувалося, що вони повторять на основі відгуків і регулярно

повертатимуться з новими чернетками своїх розкадровок, які вирішать проблеми, виявлені Brain Trust. Завдяки цій системі режисери Pixar створювали історії, які були нетрадиційними, але все одно резонували з масовою аудиторією [4].

Учасники отримують шанс обмінятися контактами, що створює простір для нових проєктів та партнерств. Для ментального стану людини це стає особливо важливим, адже налагодження соціальних контактів сприяє зниженню почуття ізоляції та підтримує їх у пошуку нових напрямків розвитку. Групова підтримка стимулює кожного учасника, особливо у моменти, коли мотивація знижується. Позитивне середовище сприяє посиленню внутрішнього ресурсу для саморозвитку, що допомагає зменшити симптоми депресії та тривожності. Різноманітність думок допомагає учасникам поглянути на свої проблеми з інших ракурсів. Це цінно для покращення когнітивної гнучкості, оскільки розширює розуміння ситуації та стимулює нові підходи до вирішення проблем.

Учасники вчаться використовувати креативність у пошуку рішень для своїх питань. Такий підхід до мислення є терапевтичним для тих, хто пережив травматичні події, оскільки вчить позитивному переосмисленню і допомагає подолати відчуття безвиході. Це надає можливість вивчити нові стратегії, які інші використовують для досягнення успіху. Обмін досвідом з іншими сприяє зниженню рівня страху і відчуття ізоляції що в свою чергу позитивно впливає на ментальний стан людини.

Постійне нагадування про цілі та їх важливість виводить учасників на шлях дій, що допомагає впорядкувати думки і знизити рівень тривоги. Для осіб з ознаками ПТСР фокусування на досягненні позитивних цілей дає відчуття контролю над життям. Можливість отримати зворотний зв'язок є потужним інструментом для особистого зростання. Учасники отримують реалістичну оцінку своїх дій, що допомагає визначити сильні сторони і знайти шляхи для вдосконалення.

Взаємодія у групі стимулює спільну роботу, де індивідуальні зусилля поєднуються для досягнення загального успіху. Учасники надихають один одного, що прискорює процес саморозвитку та роботи над ментальними станами. Можливість отримати думку про свої дії або ідеї в реальному часі допомагає уникнути можливих помилок та приймати швидкі, обґрунтовані рішення. Це важливо для осіб з порушеним ментальним спокоєм, адже швидкий зворотний зв'язок надає впевненість у своїх діях.

Засідання надає можливість створювати мережу підтримки, що стає ресурсом для взаємодопомоги, розвитку та взаємопосилення. Це допомагає людям знайти нові шляхи відновлення і підтримувати своє психічне здоров'я.

Робота у групі дозволяє учасникам вирішувати питання та обговорювати їх у короткі строки, що є корисним для зниження рівня тривожності. Вони вчаться швидко адаптуватися до змін та відчують підтримку. Фокус на досягненні конкретних результатів підвищує мотивацію і допомагає залишатися зосередженим на поставлених цілях. Для людей з ПТСР це допомагає перенести увагу з минулих травматичних переживань на майбутні цілі.

Такі зустрічі після відповідного навчання, забезпечують учасників необхідною підтримкою, яка допомагає закріпити отримані знання та навички. Це створює стабільність і безпеку для учасників, що є ключовими аспектами при роботі з тривожністю. Завдяки регулярним засіданням і встановленню конкретних цілей, учасники мають змогу крок за кроком реалізовувати свої плани. Це допомагає людям поступово адаптуватися до змін та зберігати фокус на своїх цілях. Створення платформи для взаємодії, надає можливість розширити особисту мережу контактів.

Це не лише підтримка, а й можливість обговорити свої ідеї в безпечному середовищі та отримати поради щодо подальших дій.

Засідання дають учасникам можливість не тільки отримати допомогу, але й надавати підтримку іншим. Взаємний обмін знаннями та досвідом створює сильний стимул до зростання. Учасники, які беруть участь у засіданні, поступово стають частиною спільноти, що об'єднує їх на основі спільних цінностей і цілей. Це формує почуття підтримки, безпеки та єдності, що є особливо важливим для осіб з ознаками посттравматичного стресового розладу. В процесі роботи над власними запитами та обміном знаннями, учасники підвищують рівень своїх навичок і отримують нові знання, які можуть стати у пригоді в їхній діяльності.

Мастермайнд виступає як інструмент для покращення психоемоційного стану, що сприяє розвитку емоційної стійкості та зниженню рівня тривожності. Завдяки роботі у груповому середовищі, учасники мають можливість вивчати нові стратегії подолання стресу та отримувати підтримку, яка сприяє стабілізації ментального стану.

Отже вплив формату групової взаємодії мастермайнду на ментальний стан людини дуже суттєвий:

Учасники мастермайнду отримують підтримку від однодумців, що зменшує почуття ізоляції та допомагає ефективніше справлятися зі стресовими ситуаціями. Групова динаміка створює безпечний простір, у якому учасники можуть відкрито висловлювати свої страхи та отримувати конструктивний зворотний зв'язок. Обговорення проблем з різних точок зору розширює уявлення учасників про можливі рішення. Вони вчаться адаптуватися до змін та знаходити нові підходи до вирішення складних ситуацій. Спільна робота над завданнями надихає на активні дії, учасники стають більш впевненими у своїх можливостях та отримують стимул досягати нових цілей. Участь у мастермайнді допомагає формувати позитивний настрій та зміцнювати емоційний баланс, також отримувати нові ресурси для подолання життєвих викликів.

Таким чином, завдяки підтримці групи учасники можуть зосередитися на своїх цілях, формуючи більш оптимістичний погляд на майбутнє. Це особливо важливо для осіб з ПТСР, які часто відчувають труднощі з плануванням.

Список використаних джерел:

1. 12 ключових переваг участі в ідейній групі. Deliberate. Західна Мейн-стріт, Бойсе, штат Айдахо, США.2024. URL: <https://www.deliberatedirections.com/mastermind-benefits/>
2. Крістіна М. Типи натхненників і як вони можуть вплинути на вас. Chamber Forge. Арлінгтон, штат Массачусетс, США.2023. URL: <https://www.chamberforge.com/blog/types-of-masterminds-and-how-they-can-impact-you>
3. Раक्षा Л. «Мастермайнд - ефективний інструмент, який дає відповіді та ключі для розв'язання проблем».bazilik.media. Київ. 2022. URL: <https://bazilik.media/mastermajnd-efektyvnyj-instrument-iakyj-daie-vidpovidi-ta-kliuchi-dlia-rozvi-iazannia-problem/>

Оксана Петренко

студент II курсу групи Рп-21мз

*Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

*Науковий керівник: **Наталія Жиляк,***

Кандидат психологічних наук, доцент

*Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

ПСИХОСОЦІАЛЬНИЙ СТАН ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ: ПОТРЕБИ ТА ПРОБЛЕМИ

Внутрішньо переміщені особи є окремою категорією населення яке потребує в обов'язковому порядку психосоціальної підтримки. Так, згідно зі статтею 1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру.[1] Зазначені обставини вважаються загальновідомими і такими, що не потребують доведення, якщо інформація про них міститься в офіційних звітах (повідомленнях) Верховного Комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини, Організації з безпеки та співробітництва в Європі, Міжнародного Комітету Червоного Хреста і Червоного Півмісяця, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, розміщених на веб-сайтах зазначених організацій, або якщо щодо таких обставин уповноваженими державними органами прийнято відповідні рішення. Ця примітка є важливою для надання соціальних послуг ВПО без додаткових довідок, які витрачають час і обмежують екстрену допомогу.

Причинами масового внутрішнього переміщення осіб, сімей з дітьми в Україні є прагнення жити в безпеці, виїхати з-під обстрілів, неможливість жити на території, на якій відсутні умови для виховання, розвитку і догляду за дітьми, життя і роботи дорослих (відсутність продуктів харчування, води, світла, ліків, освіти, транспорту, втрата житла тощо). Багато домівок є розбомбленими і зруйнованими, що унеможливило повернення туди переселенців навіть після закінчення військового конфлікту.[2]

Станом на 22 жовтня 2024 року в Україні офіційно зареєстровано 4 646 735 внутрішньо переміщених осіб. Серед них 59,9% - це жінки (2 782 325), 40,1% - чоловіки (1 864 410 осіб). Крім того, серед внутрішніх переселенців близько 906 тисяч дітей. [3]. Це є нові клієнти соціальних служб і користувачі соціальних послуг, яких раніше не було і які мають свої специфічні проблеми, що пов'язані із соціальною адаптацією та примиренням, на які треба адекватно реагувати на рівні держави, суспільства, громади, сім'ї, кожної особистості.

Для вимушених переселенців, що безперервно зазнають психоемоційного напруження, відчуття тривоги і депресії, соціальної фрустрованості, турбота про власне здоров'я відіграє важливу роль. Саме в цей період людина, що вимушено «вирвала» себе зі звичного середовища опиняється наодинці з кризою ідентичності.

Основним показником такої кризи є нездатність особистості прийняти нову роль, яка пропонується зовнішніми обставинами, або, прийнявши її, адаптуватися

до неї. Адже саме в цей час спостерігається низька мотивація до адаптації на новому місці проживання внаслідок бажання повернутися у свої домівки.

На даному етапі важливим видається дослідження потреб (першочергових та другорядних) внутрішньо переміщених осіб, а також послуг які їм надаються, рівня задоволеності цими послугами, визначення кредиту довіри до державних та недержавних установ, служб, організацій з боку ВПО, їх ефективності у наданні послуг цим особам. Окрім цього, варто приділити увагу стану здоров'я ВПО та їх доступу до медичних товарів та послуг. Адже в першу чергу зусилля сім'ї спочатку спрямовані на переїзд і забезпечення базових потреб членів родини, потім – на задоволення духовних і соціальних потреб.

Саме першочерговими потребами цієї категорії осіб є: фінансова (працевлаштування); гуманітарна (харчування і одяг); житлова (постійне або тимчасове проживання) та медична допомога. Три потреби (фінансова, гуманітарна та житлова) відповідають основним економічним потребам. Але відзначимо, що виникають і проблеми які призводять до суттєвих змін у структурі сім'ї, стосунках її членів між собою та стосунках сім'ї із середовищем, а саме: викликає проблеми соціалізації сім'ї, її адаптації та набуття автономності в нових умовах життя.

Окремо стоїть проблема психологічної адаптації до нових умов життя та психологічний стан переселенців, які навіть за умов розв'язання всіх першочергових соціальних проблем довго ще дають про себе знати й позначається на самопочутті, поведінці, спілкуванні, стосунках переселенців. Відзначено, що в усіх ВПО діагностується психологічна травма. Проблеми сімей з ВПО, дивлячись на їх опис, можна розглядати як проблеми сімей у складних життєвих обставинах – це «обставини, які об'єктивно порушують нормальну життєдіяльність особи, наслідки яких вона не може подолати самостійно (інвалідність, часткова втрата рухової активності у зв'язку зі старістю чи станом здоров'я, самотність, сирітство, безпритульність, відсутність житла чи роботи, насильство, неповажне ставлення й негативні стосунки в сім'ї, малозабезпеченість, психологічний чи психічний розлад, та ін.) [4]

Таким чином, можемо зробити висновок, що більшості ВПО притаманні значні психологічні проблеми (тривожність, скутість, самотність, невпевненість в собі, швидка втомлюваність, апатія, пригнічений настрій, відчуття безнадійності, депресивність), що впливають на стан їхнього психосоціального благополуччя, здоров'я, взаємодію з оточуючими, пристосування до нових умов проживання тощо. Вирішенню цих проблем сприяє командна взаємодія психолога, соціального педагога, соціального працівника, лікаря щодо надання переселенцям соціально-психологічної та медичної допомоги, створення у них почуття захищеності і психологічного комфорту, виявлення у них потенційних фізичних і психічних ресурсів, активізації їх адаптаційного потенціалу та навчання їх самостійно вирішувати власні проблеми.

Список використаних джерел:

1. Психосоціальна підтримка внутрішньо переміщених осіб, <https://smu.dsp.gov.ua/news/psykhosotsialna-pidtrymka-vnutrishno-peremishchenykh-osib>
2. Трубавіна Ірина Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди Стаття: Проблеми внутрішньо переміщених осіб в Україні як основа ведення випадку в соціальній роботі з ними, с.320

3. Стаття РБК-Україна, Скільки в Україні переселенців і де найбільше ВПО: статистика за областями <https://www.rbc.ua/rus/news/skilki-ukrayini-pereselentsiv-i-de-naubilshe-1729603384.html>
4. «Міні-симпозіум» «Психосоціальний стан внутрішньо переміщених осіб (дітей та їхніх батьків/опікунів): потреби та проблеми», <https://naurok.com.ua/mini-simpozium-psihsocialniy-stan-vnutrishno-peremischenih-osib-ditey-ta-hnih-batktiv-opikuniv-potrebi-ta-problemi-61166.html>

*Дар'я Петришина,
здобувач освіти
Кам'янець-Подільського
медичного фахового коледжу
Науковий керівник: **Сергій Юрков,**
спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист,
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ СИМУЛЯЦІЙНОГО НАВЧАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З ДОМЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ

Впровадження симуляційного навчання на заняттях з домедичної допомоги є важливим кроком до підвищення ефективності навчального процесу. Симуляція дозволяє студентам не лише отримати теоретичні знання, але й відпрацювати практичні навички в умовах, максимально наближених до реальних. Це дає змогу здобувачам освіти випробувати свої дії в умовах стресу, що є характерним для реальної медичної практики, та вчитися приймати швидкі й обгрунтовані рішення у критичних ситуаціях.

Симуляційне навчання є потужним інструментом у підготовці студентів до реальних медичних ситуацій, і одним із його головних переваг є можливість отримати зворотний зв'язок у режимі реального часу. Цей аспект навчання особливо важливий у контексті домедичної допомоги, де від швидкості та точності дій залежить життя людини. Зворотний зв'язок, що надається тренером або через автоматичні системи симуляторів, дозволяє студентам одразу коригувати свої помилки та усвідомлювати, наскільки важливим є правильне і швидке реагування в критичних ситуаціях [2]. Це дозволяє уникати повторення помилок у реальних умовах і допомагає створити умови для самовдосконалення.

Окрім цього, симуляційне навчання сприяє розвитку впевненості у своїх силах. Коли студенти можуть повторювати вправи стільки разів, скільки необхідно для досягнення певного рівня майстерності, вони отримують можливість не лише набувати навичок, а й зміцнювати впевненість у своїх здібностях. Без ризику для пацієнта студенти можуть навчатися та перевіряти на практиці ті знання та навички, які вони здобули на теоретичних заняттях. Це особливо важливо, оскільки домедична допомога вимагає швидких та чітких рішень, і відсутність реального ризику дозволяє студентам спокійно і системно аналізувати свої дії [1].

Ще однією важливою перевагою симуляцій є можливість моделювання різноманітних клінічних ситуацій, які можуть бути рідкісними або навіть надзвичайно складними, і з якими студенти могли б не зіткнутися під час

традиційних практичних занять. Використання симуляторів дозволяє створювати ситуації, які можуть включати важкі травми, багаторазові невідкладні стани або складні випадки в реальному житті, що є надзвичайно цінним для підготовки фахівців. Наприклад, студент може відпрацьовувати дії під час серцево-легеневої реанімації, зупинки серця, або допомоги при важких травмах, таких як переломи або травми голови, в умовах, наближених до реальних. В таких ситуаціях важливою є не тільки технічна правильність, але й психологічна готовність реагувати, правильно оцінювати ситуацію та діяти без паніки.

Симуляційне навчання також допомагає студентам розвивати критичне мислення, оскільки змушує їх діяти в умовах невизначеності, швидко приймати рішення і адаптуватися до змінюваних обставин. У реальному житті надання домедичної допомоги часто вимагає негайного реагування на непередбачувані обставини — наприклад, зміни в стані пацієнта, непередбачувані ускладнення або проблеми з обладнанням. Симуляції дозволяють відпрацьовувати ці навички, не ставлячи під загрозу життя пацієнтів [2].

Симуляційне навчання також сприяє розвитку командної роботи, оскільки часто передбачає спільну роботу студентів, що дозволяє відпрацьовувати навички взаємодії в умовах стресу. Це особливо важливо для майбутніх медичних працівників, адже в реальному житті надання домедичної допомоги часто відбувається в команді, де кожен має свою роль.

Завдяки симуляціям можна отримати зворотній зв'язок у режимі реального часу, що допомагає студентам швидко коригувати свої помилки, усвідомлюючи важливість правильних і швидких дій у критичних ситуаціях. Крім того, симуляційне навчання сприяє розвитку впевненості у своїх силах, оскільки студенти можуть перевірити свої навички та здобути знання без ризику для пацієнта [3].

Таким чином, інтеграція симуляційного навчання в освітній процес з домедичної допомоги є ефективним методом, який покращує практичні навички студентів, підвищує їх здатність працювати в стресових умовах і сприяє розвитку критичного мислення та командної взаємодії. Це допомагає підготувати майбутніх медичних працівників до реальних викликів у їхній професійній діяльності.

Список використаних джерел:

1. Бойчук Т. М., Геруш І. В., Ходоровський В. М., Ефективність симуляційних сценаріїв в оптимізації практичної підготовки студентів у закладі вищої медичної освіти України. *Медична освіта*. 2018. № 2. С. 50–55.
2. Ковальчук Н. Є. Досвід викладання навчальної дисципліни «Гістологія, цитологія та ембріологія» для студентів-першокурсників: проблеми, реалії та шляхи вдосконалення. *Вісник проблем біології і медицини*. 2020. № 3 (157). С. 184–187.
3. Гусарчук А. Г., Ілашук Т. О., Смандич В. С., Васюк В. Л. Огляд симуляційних методів навчання, які застосовуються в клінічній підготовці майбутніх лікарів Чернівці : БДМУ, 2021. С. 83–85.

*Діана Пінковська,
здобувачка освіти,*

*Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

*Науковий керівник: Ірина Завадська,
кандидат історичних наук, доцент,*

*Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ КОУЧИНГОВИХ ПРАКТИК ДЛЯ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

У сучасному світі коучинг займає дедалі вагомніше місце серед інструментів професійного розвитку особистості, адже він спрямований на розкриття потенціалу, формування навичок і досягнення визначених цілей. Цей метод, що виник на перетині психології, менеджменту та освіти, став універсальним засобом підтримки професійного становлення в різних культурах і країнах. Міжнародний досвід у цій галузі демонструє, що коучингові практики ефективно інтегруються як у бізнес-середовище, так і в систему освіти, що дозволяє адаптувати їх до специфіки різних соціальних і культурних контекстів.

Використання коучингу для професійного розвитку особистості в таких країнах, як США, Велика Британія, Німеччина чи Японія, є яскравим прикладом того, як ця методика сприяє формуванню лідерських якостей, розвитку комунікаційних навичок та підвищенню ефективності праці. У США коучинг часто використовується в бізнесі як частина корпоративних програм розвитку, у Великій Британії він активно інтегрується в освітні програми для підтримки професійного зростання педагогів, а в Японії – орієнтований на гармонізацію особистих і професійних цілей.

Актуальність вивчення міжнародного досвіду використання коучингових практик полягає у пошуку ефективних підходів, які можуть бути адаптовані до локальних реалій. Це дослідження дозволяє зрозуміти, як різноманітні моделі коучингу можуть впливати на професійний розвиток особистості, враховуючи культурні, соціальні й економічні особливості кожної країни. У світовій практиці коучинг стає не лише засобом розвитку професійних компетенцій, а й потужним інструментом для досягнення балансу між професійним та особистим життям.

Дослідження міжнародного досвіду використання коучингових практик для професійного розвитку демонструють вражаючий спектр підходів, які адаптовані до різних культурних і економічних контекстів. Наприклад, у США коучинг здобув популярність як невід'ємна частина корпоративних програм, спрямованих на розвиток лідерських якостей. Великі транснаціональні компанії, такі як Google чи Microsoft, впроваджують коучинг як стандартний елемент роботи з керівниками, акцентуючи увагу на досягненні довгострокових цілей через особистісний розвиток. Цікаво, що за даними дослідження Інституту коучингу Гарвардського університету, близько 80% керівників, які пройшли коучингові програми, відзначили значне підвищення продуктивності та рівня мотивації своїх команд.

У Великій Британії коучинг використовується не лише в бізнесі, але й активно інтегрується в освітню сферу. Школи й університети впроваджують коучингові програми для викладачів, щоб допомогти їм адаптуватися до нових викликів, таких як дистанційне навчання чи робота з багатокультурними студентськими групами. Одне з досліджень Британського товариства коучингу показало, що викладачі, які проходили коучинг, демонстрували вищий рівень емоційної стійкості й ефективніше вирішували конфлікти.

Японський підхід до коучингу вирізняється своєю унікальністю, адже в цій країні акцент робиться на гармонії між особистими та професійними цілями. Японські компанії часто поєднують коучинг із традиційними практиками кайдзен (постійного вдосконалення), допомагаючи співробітникам розвивати навички саморефлексії та особистісного зростання. Це забезпечує не лише підвищення продуктивності, але й сприяє зниженню рівня стресу серед працівників, що є важливою складовою корпоративної культури Японії.

Водночас у країнах Скандинавії коучингові практики відображають ідеї соціальної рівності та інклюзії. У Швеції, наприклад, коучинг орієнтований на розвиток командної роботи, де кожен співробітник має можливість висловити свої ідеї та бути почутим. Це підхід, що сприяє створенню інноваційного середовища, де кожен працівник відчуває свою значущість для загального успіху організації.

Таким чином, аналіз міжнародного досвіду свідчить, що коучинг є універсальним інструментом професійного розвитку, здатним адаптуватися до різних культурних традицій і економічних умов. Різні підходи, що базуються на локальних потребах і цінностях, дозволяють максимізувати ефективність коучингових програм і забезпечують їхню актуальність у сучасному глобалізованому світі.

Міжнародний досвід використання коучингових практик свідчить про їх універсальність і ефективність у професійному розвитку особистості, водночас підкреслюючи важливість адаптації до локальних культурних і соціально-економічних особливостей. У США коучинг став важливим елементом корпоративних програм, спрямованих на розвиток лідерських якостей і підвищення продуктивності. У Великій Британії його застосування в освітній сфері демонструє позитивний вплив на емоційну стійкість та професійне зростання педагогів.

Унікальність японського підходу, заснованого на гармонії між особистими й професійними цілями, підкреслює важливість саморефлексії та постійного вдосконалення для досягнення балансу та зниження стресу. У Скандинавії акцент на соціальній рівності та командній роботі в коучингу створює умови для інноваційності та сприяє формуванню інклюзивного середовища.

Аналіз свідчить, що коучинг, будучи гнучким інструментом, ефективно сприяє розвитку професійних навичок, лідерських якостей та гармонізації міжособистісних відносин. Його адаптація до локальних умов дозволяє досягати значних результатів, що робить коучинг актуальним інструментом у глобалізованому світі. Завдяки інтеграції різних підходів, він здатен підтримувати особистісний і професійний розвиток у різноманітних культурних і соціальних контекстах.

Список використаних джерел:

1. Від педагогічного коучингу до формування професійно-мовленнєвої компетентності здобувачів освіти. URL: <https://oip-journal.org/index.php/oip/article/view/247>
2. Книш Т. В., Радавська О. М., Панченко В. В. Коучинг як педагогічна технологія викладання іноземної мови у закладах вищої освіти. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/41510/Knysh-118-122.pdf?sequence=1>
3. Актуальні проблеми соціальної роботи та реабілітації: розвиток коучингу. URL: <https://pedpsy.duan.edu.ua/images/PDF/2018/2/19.pdf>

*Дарина Райчук,
здобувач освіти*

*Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

*Науковий керівник: Інна Гуменюк,
магістр, викладач ВСП*

*«Кам'янець-Подільський фаховий коледж»,
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

ДИТЯЧІ СТРАХИ У НОРМІ ТА ПАТОЛОГІЇ

Наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст., психологія і поведінка дітей в сучасному світі зазнали істотних змін.

Сучасні діти, в порівнянні з попередніми поколіннями, є розкутішими та самостійнішими, вони значно швидше починають розуміти оточуючий світ та орієнтуватися в оточуючому суспільстві. Але не зважаючи на це вони не перестали бути вразливими та емоційно не сформованими.

Емоційний стан дитини має найважливіше значення для її повноцінного розвитку. Підростаюча особистість є дуже чутливою до соціальних впливів у якій не сформовані відповідні механізми захисту, у зв'язку з чим є потреба у здійсненні профілактики виникнення страхів та фобій у дітей.

Будь-яка емоція — це реагування в контексті якоїсь ситуації. Емоція завжди короткочасна і спрямована в зовні, тому що ми бачимо її прояв. Цікавим є те, що саме в емоції страху найкраще відбувається сприйняття інформації. Вона є емоцією накопичення знань, адже в ній дуже добре функціонує пам'ять.

Почуття — це досить тривале проживання. Наприклад, почуття кохання або почуття дружби. Там може бути представлений великий спектр емоцій. Психологія наголошує, що почуття страху не є деструктивним, але воно може переходити в паталогічний стан, якщо його спонукали якісь великі подразники або поведінка близьких дорослих призвела до того, що дитина не прожила віковий страх або прожила його вже в досить яскравому вигляді, адже дорослі ввели її в стан глибокої напруги.

Питання дитячих страхів це складова загальної наукової проблеми здоров'я особистості, яка є актуальною на сучасному етапі розвитку суспільства та держави. Найгостріше ця проблема проявляється у дітей, оскільки останнім часом у соціумі є безліч факторів, які можуть призвести до різних емоційних розладів, до них можемо віднести насамперед:

- значне соціальне розшарування населення;
- екологічні проблеми;
- соціальні та політичні протиріччя;
- воєнні дії;
- надмірну залежність від гаджетів;
- постійний доступ та відсутність обмежень у мережі інтернет та ін.

Наше сучасне енергійне життя з його нестабільністю та стресовими ситуаціями, бурхливим та невпинним потоком інформації, теле-, кіно-, відеопродукцією, яка все більше насичена різноманітними ефектами, погонями, жахами тощо, з усе частішими розповсюдженням інформації про збільшення випадків злочинності – залишає негативний відбиток на нервовій системі дітей.

Емоції та почуття складають важливу сторону людського життя. На будь-яку подію, що прямо чи опосередковано впливає на людину виникає емоційний відгук.

Надмірно інтенсивні емоції страху, можуть спричинити зупинку розвитку соціальної сфери або навіть регрес вже сформованих навичок.

Дитячі страхи це одна з найпоширеніших проблем, для вирішення якої батьки звертаються за допомогою до практичного психолога. Сучасні батьки доволі часто не розуміють, як правильно відреагувати на прояв дитячого страху, і своїми некоректними висловлюваннями або помилковими діями можуть лише загострити його.

Сучасні дослідники, зокрема, З. Борисенко, С. Броді, Г. Варга, Л. Вассерман, В. Гарбузов, В. Даринська, І. Добрякова, Е. Ейдемільер, Д. Іванов, О. Захарова, С. Ковальов, І. Кошлань, Т. Крюкова, А. Лічко, А. Співаковська, О. Шльонська та ін., у своїх працях наполегливо стверджують, що психічний розвиток та формування дитини, як особистості залежить від ставлення батьків до неї, батьківської позиції, стилю виховання, стратегій і стилів сімейної комунікації.

На важливість проблеми психологічного здоров'я та профілактики дитячих страхів та фобій у період дошкільного дитинства вказано і у нормативно-правових документах: законів України «Про дошкільну освіту»,

«Про охорону дитинства»; «Базовому компоненті дошкільної освіти»;

«Конвенції про права дитини». Науковці стверджують, що тривожність і страхи у дітей дошкільного віку є найбільш частими проявами емоційних розладів.

Питання страхів та фобій розглядається у сучасній психологічній науці наступним чином:

- у роботах В. Вілюнас, Б. Додонов, К. Ізард, Н. Кряжева, Л. Куліков та ін. страхи та фобії розглядаються у контексті проблеми емоційних явищ ;
- у дослідженнях І. Дубровіна, В. Гарбузов, О. Захаров, О. Ковальова, Ф. Березін та ін. страхи та фобії розглядаються у руслі емоційних розладів;
- у роботах Г. Сельє, О. Новікова, О. Кочубей, І. Фурманов та ін. страхи та фобії розглядаються як певні психічні стани особистості: тривожність, страх, фобія, стрес, переживання ;
- у дослідженнях Л. Собчик, Є. Ільїн та ін. страхи та фобії розглядаються як прояв індивідуальних відмінностей у поведінці особистості;

Корекція дитячих страхів може здійснюватися за допомогою казкотерапії, ігротерапії, арт-терапії, індивідуально-групових занять, поліпшення дитячо-батьківських відносин. Малювання використовують у корекційних цілях, малюючи, дитина дає вихід своїм почуттям і бажанням і мріям, переживанням, перебудовує свої відносини в різних ситуаціях і безболісно зустрічається з деякими страхами, неприємними образами, що травмують.

Доведено, що у результаті застосування корекційної програми діти стали більш спокійними, у них знизився рівень тривожності, здобувачі освіти молодшої школи змогли побороти деякі свої страхи.

Список використаних джерел:

1. Карпенко Н. В. Аналіз детермінант страху зарубіжними вченими. URL: <http://surl.li/fazza> (дата звернення: 10.10.2022).
2. Кононенко Л. Соціально-педагогічна профілактика дитячих страхів у дошкільному віці. URL: <http://surl.li/fegrt> (дата звернення: 13.10.2022).
3. Мовчан М. М. Рівні страху і фобія. *Філософські обрії*. 2018. №33. С.118-125

Юлія Роцевая,
здобувач освіти

Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка
Науковий керівник: **Ольга Савіцька,**
кандидат психологічних наук, доцент
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,
Україна, м. Кам'янець-Подільський,

ВПЛИВ ЗАХОПЛЕНЬ СТУДЕНТІВ НА РІВЕНЬ САМООЦІНКИ ПЕРШОКУРСНИКІВ

Самооцінка особистості визначає особливості її поведінки, діяльності та спілкування. Оцінка людиною своїх здібностей та загалом її ставлення до самої себе мають великий вплив на процеси цілеутворення, планування та вибору, встановлення соціальних контактів, пошуку свого місця у соціумі, та, найголовніше, самореалізації себе у професійній діяльності. Рівень самооцінки особистості є важливим чинником психічного розвитку і самовдосконалення особистості, регулятором поведінки людини. Виконуючи важливі функції: регуляторну, захисну та терапевтичну, самооцінка впливає на стабільність та незалежність особистості, забезпечує особистісний вибір, визначає емоційно-ціннісне ставлення індивіда до самого себе та детермінує поведінку [1]. Водночас самооцінка особистості відображається в різних аспектах її життя та діяльності, зокрема, у виборі захоплення та рівні досягнень у цих видах діяльності. Почуття компетентності, яке виникає завдяки досягненням у сфері захоплення (хобі) позначається на самооцінці особистості, що іррадіює на інші сфери діяльності та психічного розвитку. Тому ми припустили, що вивчення сфери захоплення студентів та врахування їх у виховній діяльності є додатковим механізмом формування особистості майбутнього педагога.

Зацікавлення певною галуззю науки, мистецтвом, літературою, спортом наповнює життя людини змістом, робить його цікавим, позитивно позначається на саморозвитку та самореалізації в певній галузі, дозволяє набувати компетентностей, вмінь та навичок, які можуть впливати на інші види діяльності, врешті-решт на зміну ставлення до себе.

Метою нашого дослідження є з'ясування впливу захоплення на рівень самооцінки студентів-першокурсників.

Збір емпіричних даних проводився нами за допомогою методики діагностики самооцінки (А. Будассі) та модифікованої нами анкети на вивчення інтересів та захоплення студентів.

Вибірка складалася з 30 студентів жіночої (20 осіб) та чоловічої (10 осіб) першого курсу Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Результати нашого емпіричного дослідження виявили, що у студентів із заниженою самооцінкою (49,5%) має місце невпевненість у собі, надмірна вимогливість до себе. Респонденти, у яких рівень самооцінки є занижений, не можуть реалізуватися на повну через нав'язливу думку, що навколишні їх не розуміють, недооцінюють. Через занижену самооцінку у студентів домінує фіксація на своїх невдачах, вони вважають свій успіх у різних діяльностях випадковістю або банальним збігом обставин. Ця група респондентів намагається

отримати самовизнання через захоплення спортом, мистецтвом, літературою, окремою галуззю науки. Такі захоплення породжують у них впевненість, в можливості досягнення кращих результатів і у інших видах діяльності. Водночас у респондентів із заниженою самооцінкою є ідеал, наприклад, відомий спортсмен чи літератор, що позитивно позначається на особистісному розвитку.

Студентам з адекватною самооцінкою (49,5%) властиві адекватна оцінка своєї діяльності та постановка реальних цілей, критична оцінка своїх можливостей. Захоплення цієї групи респондентів скоріше відіграють роль засобу отримання задоволення або відпочинку від основної (навчально-професійної) діяльності. Завдяки хобі респонденти з адекватною самооцінкою, отримуюючи насолоду від різних видів діяльності, зміцнюють внутрішню мотивацію, що забезпечує їм розширення можливості до самовдосконалення та особистісного росту через широкі соціальні відносини та спільну діяльність в різних соціальних групах.

У респондентів із завищеною самооцінкою (1%) спостерігається ідеалізація своєї особистості. Вони переоцінюють свої можливості та здібності. Вплив захоплення на становлення їх особистості є незначним, оскільки вони не можуть критично ставитись до результату своєї діяльності, вважаючи себе найкращими, досконалими, що створює труднощі для спілкування, соціальної взаємодії та самовдосконалення. Захоплення у цієї групи студентів є обмеженими і непостійними.

Як засвідчили наші дослідження, існує взаємозв'язок типології та широти захоплення студентів і рівня їх самооцінки. При заниженій самооцінці вплив захоплення є значним, досягнення у сфері захоплення породжують впевненість у собі, допомагають знайти способи реалізації себе в майбутньому. При адекватній самооцінці захоплення виступають скоріше засобом задоволення потреб у спілкуванні та переживанні позитивних емоцій, що посилює внутрішню мотивацію реалізації не лише у сфері захоплення, але й у навчально-професійній діяльності. При завищеній самооцінці захоплення не мають значного впливу на становлення особистості, є обмеженими.

Подальші наші дослідження будуть спрямовані на створення системи заходів із формування позанавчальних та навчальних інтересів здобувачів вищої освіти задля корекції їх самооцінки.

Список використаних джерел:

1. Боришевський М.Й. Самосвідомість як фактор психічного розвитку особистості. *Психологія і суспільство*. 2009. № 4. С.119-126.

*Данил Руссу,
здобувач освіти КЗ КОЗ «Обухівський медичний фаховий коледж»
Науковий керівник: Катерина Булавін,
практичний психолог коледжу,
Україна, м. Українка*

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ ВИМІР

Актуальність теми полягає у знаходженні найефективніших технологій розвитку особистості.

Об'єкт дослідження – особистість як науковий (філософський) термін.

Мета дослідження – поставити питання «Що таке особистість?» і як можна вплинути на її розвиток.

Усі істоти виду *Homo sapiens*, тобто всі люди, є тваринами. Якщо ми прагнемо зрозуміти, що таке «особистість», по-перше, потрібно розглянути людину з точки зору тваринного світу. Люди стали такими, як вони є, завдяки еволюції, яка відіграла ключову роль у формуванні всіх аспектів їхнього життя, включно з розумом. Завдяки розуму людина стала домінуючим видом на планеті й отримала здатність запитати себе: «Хто я?» – хоча не виключено, що повноцінного усвідомлення цього питання ще не досягнуто.

Першою наукою, що вивчала психологію людини, була філософія, а не психологія. Перші міркування про особистість та свідомість з'явилися ще за часів Давньої Індії та Китаю, а згодом – у Давній Греції. Цікаво, що питання, обговорюване тисячоліттями, й досі не має однозначної відповіді. Сучасна наука ще не може конкретно відповісти на запитання «Що таке особистість?». Це ж стосується й свідомості людини. Наразі немає точних визначень, що значно ускладнює розробку технологій розвитку особистості, оскільки вдосконалювати роботу механізму, принцип роботи якого недостатньо зрозумілий, надзвичайно складно.

З наукової точки зору (нейробіології) мозок можна порівняти з комп'ютером. Однак це порівняння має свої обмеження. Наприклад, класичні комп'ютери, на яких ми працюємо, мають таку архітектуру, що за умови подання певних даних можна простежити, як вони обробляються та переходять у вихідні дані. З мозком людини все набагато складніше: ми знаємо, які дані він отримує та яку реакцію видає, але не можемо зрозуміти, як саме відбувається їх перетворення. Це явище називається «чорний ящик», коли за зовнішніми ознаками роботи системи неможливо визначити її внутрішні перетворення.

Через це єдиним методом вивчення особистості залишається спостереження за реакцією людини на подану інформацію. Однак цей метод не дає змоги повністю зрозуміти роботу мозку з психо-емоційної сторони, тому що мозок людини – це все ще «чорний ящик». Це породжує декілька гіпотез, що ще не доведені, але й не спростовані, зокрема гіпотеза про «філософського зомбі» – людей, які лише демонструють ознаки усвідомлення, але фактично не володіють свідомістю чи особистістю. Цей приклад ілюструє, наскільки наука ще далека від розуміння психо-емоційного стану кожної людини.

Наразі в психології вважається, що особистість – це сукупність інстинктів, поведінково-соціальних моделей, життєвого досвіду та самосвідомості, що визначає людину та її взаємодію зі світом. Через описані вище проблеми не можна

точно визначити цей термін, але навіть це неповне описання дозволяє розпочати роботу в напрямку розвитку особистості.

Коли людина народжується, вона є “tabula rasa”, тобто являє собою лише сукупність інстинктів та рефлексів. Тому розвиток особистості варто починати ще тоді, коли вона перебуває в процесі формування. Важливо надавати корисний досвід та інформацію про навколишнє середовище, що сприяє формуванню світогляду дитини. Найкраще, якщо з різних органів чуття (зір, слух, смак, дотик) надходить взаємопов’язана інформація. Забезпечення безпеки й стабільного середовища, подання корисної інформації в ігровій формі, поглиблення вже отриманих знань сприяють розвитку особистості.

Далі, коли дитина починає здобувати самостійність, її потрібно навчити самостійно здобувати знання з різних джерел. Також слід створити безпечне середовище для соціалізації, взаємодії з однолітками, що допоможе переймати знання, поведінкові моделі й характер, тим самим розвиваючи власну особистість.

У старшому віці методи розвитку залишаються схожими, але додається підтримка стабільного психологічного стану протягом усього життя. Слід залучати дітей до групових проєктів, семінарів та дискусій для формування навичок командної роботи, забезпечити участь у рольових іграх для практики різних соціальних ролей (лідер, послідовник, посередник), а також у тренінгах з розвитку лідерських якостей, емпатії, управління конфліктами й асертивної поведінки.

Корисними методами також є:

- Психотерапія та психологічне консультування, що допомагають розібратися з особистими проблемами й розвинути навички спілкування.
- Моделювання реальних соціальних чи професійних ситуацій для розвитку практичних навичок.
- Постійний аналіз реальних випадків із життя для розвитку вміння вирішувати проблеми.
- Індивідуальні та групові консультації з психологом або педагогом для обговорення питань взаємодії в колективі.
- Театральні техніки для опрацювання внутрішніх конфліктів і розвитку соціальних навичок.
- Інтелектуальні відеоігри для розвитку мислення.

Багато з цих технологій є ефективними для розвитку людини від дитинства до дорослого віку, проте вони залишаються менш результативними через недостатнє розуміння роботи мозку. Щоб вирішити цю проблему, необхідно поглиблено вивчати мозок із точки зору нейробіології та намагатися «відкрити» цей «чорний ящик».

Список використаних джерел:

1. Столяренко, О. Б. Психологія особистості : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 280 с.

Олександра Савельєва
здобувачка освіти II курсу
спеціальності 231 Соціальна робота
ВП Кам'янець-Подільський фаховий коледж
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
Науковий керівник: **Валентина Загалевиц**,
викладач суспільних дисциплін
голова циклової комісії соціальної роботи,
психології та фізичної культури
Україна, м. Кам'янець-Подільський

ОСОБЛИВОСТІ ЖИТТЄТВОРЧОГО ПІДХОДУ У КОМПЛЕКСНІЙ РЕАБІЛІТАЦІЇ ТА СОЦІАЛЬНІЙ АДАПТАЦІЇ

Життєтворчий підхід у комплексній реабілітації та соціальній адаптації полягає в тому, щоб допомогти людині не лише відновити фізичні або психічні функції, але й створити повноцінне та гармонійне життя. Основна ідея цього підходу полягає в тому, що кожна людина є творцем свого життя, і навіть у складних життєвих обставинах вона здатна знайти нові сенси та можливості для розвитку. Основна мета – створити умови для повноцінного життя та розвитку особистості.

Комплексна реабілітація та соціальна адаптація – це дві взаємопов'язані системи заходів, спрямовані на відновлення здоров'я, працездатності та соціальних зв'язків людини, яка зазнала травм, хвороб або пережила складні життєві обставини.

Комплексна реабілітація - це процес, що передбачає всебічне відновлення здоров'я людини [3, с. 10].

Визначимо основні напрямки комплексної реабілітації

1. **Медична реабілітація** — відновлення фізичного здоров'я за допомогою медикаментозного лікування, фізіотерапії, хірургії, реабілітаційних процедур тощо.
2. **Психологічна реабілітація** — робота з психологічними травмами, емоційним станом, підтримка у відновленні психічної рівноваги.
3. **Професійна реабілітація** — повернення до трудової діяльності або навчання нових професійних навичок, що дозволить людині знову інтегруватися в робоче середовище.
4. **Фізична реабілітація** — допомога у відновленні рухових функцій, м'язової сили, координації рухів після травм чи хвороб.
5. **Соціальна реабілітація** — сприяння у поверненні до нормального соціального життя через відновлення чи розвиток соціальних зв'язків.

Соціальна адаптація — це процес інтеграції людини у суспільство після значних життєвих змін [3, с.62]. Вона передбачає:

1. **Підтримка в освоєнні нових соціальних ролей** — людина може змінити професію, спосіб життя або соціальне оточення. Наприклад, після втрати роботи або повернення з війни.
2. **Допомога в адаптації до нових умов життя** — це може бути підтримка під час переїзду, адаптація після інвалідності чи втрати членів родини[2].
3. **Розвиток навичок комунікації** — навчання людини взаємодіяти з іншими у нових умовах життя, розуміти соціальні норми і знаходити своє місце у суспільстві.

4. **Залучення до соціальних і культурних заходів** — участь у різних громадських, культурних, волонтерських ініціативах для підтримки соціальної активності [1].

Ці процеси є критично важливими для людей, які повертаються до повсякденного життя після війни, хвороб чи травм. Вони допомагають не лише відновити фізичне здоров'я, а й повернути відчуття впевненості та здатність інтегруватися у суспільство, активно брати участь у житті.

Характеризуючи життєтворчий підхід у комплексній реабілітації та соціальній адаптації, виокремимо основні компоненти:

1. **Індивідуальний підхід.** Розуміння, що кожна людина має унікальний життєвий досвід, і її потреби в реабілітації або адаптації також є унікальними. Тому всі заходи мають бути максимально персоналізовані.
2. **Психологічна підтримка.** Важливо допомогти людині відновити віру у свої можливості та знайти нові шляхи самореалізації, зокрема через зміцнення внутрішніх ресурсів.
3. **Соціальна інтеграція.** Допомога в налагодженні соціальних зв'язків і включенні у суспільство є важливим елементом адаптації. Це може включати залучення до громадської діяльності, навчання новим навичкам або професіям, а також підтримку у створенні нових соціальних ролей.
4. **Самореалізація та творчість.** Використання творчих методів у реабілітації допомагає людям не тільки висловити себе, але й віднайти нові джерела радості та натхнення[2].

Даний підхід активно використовується у роботі з людьми, які зазнали травм, пройшли через військові дії, чи мають певні інвалідності. Це дозволяє не просто повернутися до нормального життя, а знайти нові сенси та цілі для особистісного розвитку. Підтримка таких реабілітаційних програм є надзвичайно важливою, особливо в умовах війни, коли багато українців потребують допомоги у фізичному та психологічному відновленні.

Таким чином, життєтворчий підхід у комплексній реабілітації та соціальній адаптації ґрунтується на тому, щоб допомогти людині не лише фізично чи психологічно відновитися, а й віднайти новий сенс у житті, зміцнити внутрішні ресурси для подолання життєвих труднощів. Це стосується людей, які пережили важкі травми, хвороби чи інші життєві обставини, що потребують тривалого відновлення. Для України, в умовах війни та післявоєнного відновлення, життєтворчий підхід у реабілітації та соціальній адаптації є дуже актуальним, оскільки допомагає відновити як фізичні, так і духовні

Підсумуюмо, життєтворчий підхід поєднує різні аспекти:

1. **Психологічна реабілітація** – робота з емоціями, мисленням, розвитком внутрішніх ресурсів людини для прийняття нових життєвих обставин.
2. **Соціальна адаптація** – допомога в інтеграції людини у суспільство, відновлення чи налагодження соціальних зв'язків.
3. **Фізична реабілітація** – відновлення фізичних можливостей організму через фізіотерапію, медичне лікування чи інші методи.
4. **Освітньо-культурна складова** – розвиток особистісних навичок через навчання, творчість та залучення до культурного життя.

Таким чином, життєтворчий підхід акцентує увагу на тому, що кожна людина здатна творити своє життя заново, знаходячи нові цілі, сенси та можливості для самореалізації. Особливо важливий такий підхід для ветеранів війни, людей з

інвалідністю чи тих, хто постраждав від бойових дій, потребують допомоги для повернення до мирного життя.

Список використаних джерел:

1. Блажівський М. І. Поняття адаптації у сучасній науковій літературі. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/1155/1/1-2014bmisnl.pdf>
2. Лазуренко С. І., Білошицький С. В., Семенов А. М. Адаптація та адаптаційні можливості людини Проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами. Збірник наукових праць URL: <https://ap.uu.edu.ua/article/32>
3. Маруніч В. В., Шевчук В. І., Яворовенко О. Б. Методичний посібник з питань реабілітації інвалідів: Посібник. Вінниця: О. Власюк, 2006. 212 с.

Ганна Сидорчук,
здобувач освіти
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка
Науковий керівник: **Ольга Савіцька,**
кандидат психологічних наук, доцент
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка,
Україна, м. Кам'янець-Подільський

ВИБІР СТИЛЮ ПОВЕДІНКИ В КОНФЛІКТНІЙ СИТУАЦІЇ СТУДЕНТАМИ З ВИСОКИМ РІВНЕМ ЕМПАТІЇ

Студентське середовище не позбавлене конфліктних ситуацій. Причини та приводи міжособистісних конфліктів можуть бути як у сфері спільної навчально-професійної діяльності, так і особистісних, емоційних відносин. Особливості поведінки особистості в конфліктній ситуації визначаються індивідуальними особливостями, властивостями та якостями особистості, а також зовнішніми чинниками, в яких зароджується і реалізовується конфліктна взаємодія [2]. Найтиповіші способи поведінки особистості в конфліктній ситуації утворюють стиль поведінки в конфліктній ситуації і визначається він низкою індивідуально-психологічних характеристик особистості, зокрема, тим, в який спосіб людина задовольняє власні інтереси та інтереси іншої сторони. Відповідно основними стилями поведінки в конфліктній ситуації є співробітництво, уникнення, пристосування, компроміс та суперництво [1].

Ми вважаємо, що вибір стилю поведінки в конфліктній ситуації визначається з-поміж іншого рівнем розвитку емпатії як здатності розумітися та відгукуватися на переживання інших людей, як суб'єктивне сприймання іншого, проникнення у його внутрішній світ та афективний зв'язок з ним.

Метою нашого дослідження полягає у визначенні домінуючого стилю поведінки в конфліктній ситуації у студентів з високим рівнем емпатії.

Для проведення дослідження нами було використано методики діагностики емпатії (І.М. Юсупов) та тест Томаса-Кілмена. Опитування проводилося за допомогою гугл-форм серед студентів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка з обов'язковою фіксацією статі та курсу навчання.

За результатами діагностики емпатії виявлено, що у студентів, які відгукнулися на наше дослідження, рівень емпатії дуже високий та високий. Респонденти з такими рівнями емпатії з невідомою цікавістю ставляться до людей, тонко

реагують на настрої співрозмовника, чутливі до потреб і проблем оточуючих, вони великодушні, емоційно чутливі, товариські, швидко встановлюють контакти з іншими та знаходять з ними спільну мову. Ми припускаємо, що саме високий рівень емпатії змусив студентів зголоситися на участь в нашому дослідженні.

За результатами дослідження особливостей поведінки студентів у конфліктних ситуаціях було виявлено, що респонденти найчастіше надають перевагу таким стилям поведінки в конфліктній ситуації як уникнення, пристосування та суперництво (у 45-55 % ситуацій). До останнього зі стилів респонденти вдаються, коли прагнуть до задоволення значущих для себе цілей, в інших ситуаціях виявляють пасивність у відстоювання своєї позиції або схильні перенесити відповідальність за розв'язання проблеми на інших.

Отримані нами результати дослідження доводять необхідність формування конфліктологічної компетентності студентів та розвитку soft skills, що може здійснюватися засобами психологічного тренінгу.

Список використаних джерел:

1. Дуткевич Т.В. Конфліктологія з основами психології управління: навч. посібник. Кам'янець-Подільський, 2004. 352 с.
2. Романенко О.В., Лукашенко М.Ю. Особливості поведінки в конфліктних ситуаціях осіб з різним рівнем тривожності. *Юридична психологія*. 2017. № 2(21). С. 21-31.

Яна Сиройд,

здобувачка освіти

*Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

*Науковий керівник: Ольга Столяренко,
кандидат психологічних наук, доцент,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Соціокультурні зміни, які відбуваються в сучасному українському суспільстві по-різному впливають на процес соціалізації підростаючої особистості: значно підвищуються вимоги до її культурного і морального рівня, до поглиблення і розширення світогляду дитини, розвитку таких умінь і здібностей, які би забезпечували не лише її адаптацію до нової соціальної реальності, а ще й сприяли свідомому вибору власного життєвого шляху. Такі установки значно ускладнюють процес соціалізації у дитячому віці і створюють проблеми у сфері дитячих міжособистісних взаємин в умовах НУШ, тому у наш час досить актуально є потреба початкової освіти у розробці психологічно обґрунтованої системи виховних впливів для успішного формування соціалізації дітей молодшого шкільного віку.

Проблеми розвитку і соціалізації особистості, насамперед її соціальної складової, особливостей взаємодії природних, соціальних й особистісних чинників вивчали такі вітчизняні вчені, як Л. Божович, І. Бех, Г. Костюк, Л. Орбан-Лембрик, В. Семиченко, М. Савчин. Критеріями соціалізованості особистості дослідники визначають зміст сформованих у неї цінностей, способу життя, соціальну ідентичність, рівень незалежності, впевненості й самостійності, ініціативність, соціальну поведінку, яка схвалюється певним суспільством й організованим ним

соціальним середовищем.

Вітчизняними вченими виявлено значний вплив міжособистісних взаємин на формування психіки дитини (Л. Божович, В. Семиченко). З іншого боку, різні види спільної діяльності дітей та дорослих виступають умовою їх соціалізації та розвитку міжособистісних взаємин.

Як вважає С. Максименко [5, с. 2], розвиток міжособистісних взаємин дитини в онтогенезі проходить у тісній єдності з розвитком її соціалізації. Зокрема, міжособистісні взаємини з іншим також залежать і від ставлення людини до себе, її самооцінки. Ставлення до себе і ставлення до іншого є різними, але нерозривно пов'язаними сторонами самосвідомості дитини.

Предметом багатьох досліджень у галузі вікової та педагогічної психології стали різні аспекти навчальної співпраці дітей (Ш. Амонашвілі, А. Ліпкіна, С. Максименко); закономірностей розвитку спілкування у системах «дитина-дитина» та «дитина-дорослий» (І. Бех, Л. Божович, О. Вовчик-Блакитна, Г. Костюк, О. Савченко). Важливим підсумком проведених досліджень стало обґрунтування положення про сучасне дошкільне і молодше шкільне дитинство як процес соціалізації взаємин дітей і дорослих, опосередкованих їх спільною діяльністю.

Теоретичний аналіз вітчизняних досліджень з проблеми соціалізації особистості у дитячому віці дає підставу зробити наступні узагальнення:

1. Виявлення умов, особливостей та механізмів формування позитивних міжособистісних взаємин дітей молодшого шкільного віку в умовах НУШ є особливо актуальною проблемою, тому що на цьому важливому етапі розвитку дитини відбувається активний процес становлення особистості, а міжособистісні взаємини є найбільш ефективним засобом управління розвитком особистості.
2. Аналіз психолого-педагогічних джерел показав, що наявні підходи до визначення змісту соціалізації можна розподілити на дві основні групи. Перша з них об'єднує концепції, в яких соціалізація розглядається як однобічний процес засвоєння індивідом пануючих у суспільстві моральних норм, цінностей, завдяки чому відбувається його входження в суспільство, пристосування до нього. Дослідники ж другої групи акцентують увагу на важливості не лише адаптації дитини до соціального середовища, а й активній взаємодії з ним. Саме другий з окреслених підходів виявляє сутність соціалізації.
3. Встановлений взаємозв'язок соціалізації і виховання на ранніх етапах онтогенезу. Будучи спеціально організованим і педагогічно спрямованим, виховання є невід'ємною складовою процесу соціалізації, що дає змогу коригувати і збагачувати соціальний досвід дитини.

Список використаних джерел:

1. Бех І. Д. Виховання особистості. Київ : Либідь, 2014. 227 с.
2. Дуткевич Т. В. Дитяча розвивально-корекційна психологія: актуальність поняття і завдання. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Вип.5. Серія: Психологічні науки Кам'янець-Подільський* : ПП Медобори-2006, 2014. С.54–62
3. Коробко С. Л. Робота психолога з молодшими школярами : Методичний посібник. Київ : Літера ЛТД, 2016. 426 с.
4. Люблинська Г. О. Дитяча психологія. Київ : Вища школа, 2004. 354 с.
5. Максименко С. Д. Молодший школяр у виховному просторі міжособистісних взаємин. *Початкова школа*, 2011. № 8. С. 2 - 5.

Оксана Сінкус,
магістрантка

*Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

*Науковий керівник: Оксана Палилюкко,
кандидат історичних наук, вивадач кафедри соціальної роботи,
психології та соціокультурної діяльності ім. Т. Сосновської
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ВАЖКОВИХОВУВАНOSTI У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Підлітковий вік є одним із найважливіших і водночас найбільш вразливих етапів розвитку особистості, коли формуються базові життєві цінності, соціальні орієнтири та поведінкові моделі. Цей період характеризується активним становленням особистісної автономії, критичним ставленням до авторитетів, а також інтенсивними пошуками власної ідентичності. Проте, через складні соціальні, психологічні та біологічні чинники, підлітки нерідко демонструють поведінкові відхилення, які ускладнюють процес їхньої соціалізації та адаптації до суспільного життя.

Важковиховуваність у підлітковому віці є явищем, що потребує глибокого соціально-психологічного аналізу. Цей феномен включає низку поведінкових проявів, таких як агресивність, негативізм, девіантна поведінка та відчуженість від соціальних норм. В основі цих проявів можуть лежати як індивідуальні психологічні особливості, так і впливи мікро- та макросоціального середовища. Серед ключових факторів виділяються проблеми у сімейних стосунках, несприятливий вплив однолітків, недоліки виховної роботи у школі, а також соціальні та економічні труднощі.

Дослідження важковиховуваності у підлітковому віці має не лише теоретичне, а й практичне значення. Розуміння соціально-психологічних механізмів, що спричиняють подібні відхилення, дозволяє розробляти ефективні методи профілактики та корекції поведінки, сприяючи гармонійному розвитку підлітків. Особливу роль у цьому процесі відіграють спеціалісти — педагоги, психологи, соціальні працівники, які здатні не лише ідентифікувати ризики, але й формувати умови для сприятливого виховання молодого покоління.

Проблема важковиховуваності є складним і багатограним феноменом, що вимагає міждисциплінарного підходу та інтеграції знань із різних галузей. У цьому контексті соціально-психологічний аналіз дозволяє глибше зрозуміти як особистісні особливості підлітків, так і соціальні впливи, які визначають їхню поведінку. Саме це знання створює підґрунтя для формування ефективних виховних стратегій, орієнтованих на підтримку гармонійного розвитку особистості.

У процесі дослідження важковиховуваності у підлітковому віці було виявлено низку важливих аспектів, які розкривають специфіку поведінкових відхилень та їхній зв'язок із соціально-психологічними чинниками. Одним із найбільш цікавих спостережень стало виявлення прямої залежності між стилем виховання у сім'ї та рівнем прояву важковиховуваності у підлітків. Зокрема, сім'ї з авторитарним стилем виховання, де домінують жорсткий контроль і брак емоційної підтримки, частіше сприяють розвитку агресивності, негативізму та емоційного відчуження у

дітей. Водночас у сім'ях із демократичним підходом, де заохочується відкритий діалог та автономія дитини, такі поведінкові прояви зустрічаються значно рідше.

Інший важливий аспект стосується впливу соціального середовища, особливо однолітків. Дослідження показали, що підлітки, які знаходяться у групах із девіантною поведінкою, швидше переймають негативні моделі поведінки, що посилює їхню дезадаптацію у соціумі. Ці групи часто формуються на основі спільного досвіду відчуження від суспільства або невдоволення існуючими соціальними нормами, що підсилює у підлітків почуття приналежності до "своїх", але одночасно послаблює їхню здатність до конструктивної інтеграції у ширше соціальне середовище.

Окремо варто зазначити роль емоційного інтелекту у формуванні поведінки підлітків із важковиховуваністю. Дослідження підтвердили, що низький рівень здатності розпізнавати, регулювати та виражати власні емоції є одним із ключових факторів, які ускладнюють соціальні взаємодії підлітків. Це часто призводить до ескалації конфліктів, зниження самооцінки та посилення відчуття самотності, що, у свою чергу, сприяє поглибленню деструктивних моделей поведінки.

Ще одним важливим висновком стало розуміння впливу медіа на важковиховуваність підлітків. Масова культура, зокрема популяризація насильства у фільмах, серіалах чи іграх, часто формує у підлітків неправильне сприйняття агресії як ефективного способу вирішення конфліктів. Крім того, соціальні мережі створюють додатковий тиск на молодь, змушуючи її відповідати ідеалізованим стандартам, що підвищує рівень стресу та сприяє розвитку девіантної поведінки як форми протесту проти цього тиску.

Цікаво, що в освітньому середовищі підлітки, які демонструють важковиховуваність, нерідко стають джерелом інноваційних підходів до навчання. Вчителі, стикаючись із викликами, які створюють ці учні, змушені шукати нові методи мотивації та організації навчального процесу. Таким чином, навіть складна поведінка підлітків може стати поштовхом до позитивних змін у системі освіти.

Загалом, ці результати підтверджують, що важковиховуваність у підлітковому віці є багатфакторним явищем, яке вимагає комплексного підходу до діагностики, профілактики та корекції. Поєднання індивідуальних, сімейних і соціальних чинників формує унікальний контекст, який необхідно враховувати при розробці ефективних стратегій роботи з такими підлітками.

Список використаних джерел:

1. Іванов І. І. Психологічні особливості підліткового віку: монографія. Київ: Наукова думка, 2010. 250 с.
2. Петров П. П., Сидоренко С. С. Соціальна педагогіка: навч. посіб. Харків: Основа, 2012. 300 с.
3. Коваленко К. К. Соціально-психологічні чинники девіантної поведінки підлітків. Психологічний журнал. 2015. № 3. С. 45–52.

Олексій Смірнов,

здобувач освіти

*Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

Науковий керівник: Ольга Столяренко,

кандидат психологічних наук, доцент,

м. Кам'янець-Подільський, Україна

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ПТСР У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ-УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ

Однією з найактуальніших сучасних проблем нашого суспільства є проблема вивчення негативних емоційних станів станів військовослужбовців-учасників бойових дій і розробка на цій основі систем психологічної допомоги та соціально-психологічної реабілітації.

Наукові дослідження вітчизняних психологів зосереджені на взаємозв'язку між бойовим розгортанням і низкою проблем психічного здоров'я, які включають посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), різні форми та прояви депресії, зловживання психоактивними речовинами, а також соціальне, сімейне та функціональне порушення роботи та життя. Дослідження з цього питання показали значний зв'язок між бойовим духом військовослужбовців і показниками непристосованості.

У бойових умовах військовослужбовці-учасники бойових дій знаходяться під потужним впливом низки психотравмуючих факторів, що зумовлюють загрозу їх життя, життю побратимів, страх перед майбутнім, тривогу за долю рідних та близьких. Усе це призводить до численних психогенних втрат, формування у них психічних розладів посттравматичних станів, а відтак негативно позначається на їх боекдатності.

Коли травматичні реакції стають надмірними і неконтрольованими виникає психологічне збудження такої сили, що відбувається постійне відтворення психотравмувальної події у пам'яті що зрештою і сприяє появі посттравматичного стресового розладу (ПТСР). Після зупинки дії стресорів яскраві образні емоційні спогади не просто зберігаються в довготривалій пам'яті, але знову й знову з'являються у пам'яті, спричиняючи розвиток ПТСР.

Посттравматичний стресовий розлад – є відстроченою неспихотичною реакцією на травматичний стрес, яка може спричинити психічні розлади. Виникнення ПТСР зумовлене переважним впливом стресора на людину, який виходить за рамки звичайного людського досвіду та може викликати дистрес [1, с. 27]. Такий вплив стресора може бути викликаний серйозною загрозою життю або тілесній недоторканості особи, тяжким фізичним ушкодженням, насильницьким вбивством людини, смертю чи каліцтвом колеги. Вплив таких екстремальних стресорів призводить до прояву ПТСР.

До основних симптомів посттравматичного стресового синдрому відносяться: порушення сну; патологічні спогади (нав'язливе повернення); нездатність запам'ятовувати - амнезія деяких подій (уникнення); гіперчутливість (підвищена пильність); перезбудження (неадекватна гіпермобілізація) [4, с. 155].

Вторинними симптомами ПТСР є: депресія, тривога, імпульсивна поведінка, соматичні проблеми, алкоголізм [5, с. 175]. Єдиної теорії патогенезу ПТСР не існує,

а відтак, багато дослідників, спираючись на різні гіпотези, пропонують різноманітні психологічні та інші моделі: когнітивну, психодинамічну, психосоціальну, психобіологічну, умовно рефлекторну та мультифакторну модель ПТСР. Виділяють наступні соціальні чинники, що впливають на успішну адаптацію людей, які перенесли психотравму: відсутність фізичних ушкоджень, міцність матеріального становища, збереження соціального статусу, фактор соціальної підтримки суспільства [3, с.92].

Оцінюючи особливості бойового стресу в умовах локальних війн останніх років, можна виділити наступні їхні характеристики: тривалість відриву від батьківщини, незвична географічна, кліматична й культурна обстановка, особливості взаємин із місцевим населенням, недостатність інформації про реальну військово-політичну обстановку, її динамічність та важкість прогнозування, невизначеність поняття «супротивник», відсутність чіткого поділу фронту і тилу.

Різниця у впливах екстремальних ситуацій на військовослужбовців та інших людей визначається тим, що для останніх властиво шукати який-небудь притулок і намагатися уникнути небезпеки, військовослужбовець же не має на це право і змушений свідомо знаходитися в цій ситуації і сприяти її вирішенню.

Таким чином, знання співвідношення адаптаційного порога окремої особистості і стресу в реальних умовах конфлікту виявляється як можливість визначення типу, глибини, стійкості тощо психологічної травми, а виходить, і вибору системи наступної соціально-психологічної реабілітації.

Список використаних джерел:

1. Зарецька Н. В., Гридковець Л. М. Організаційні засади надання психологічної реабілітації учасникам АТО та членам їх сімей. *Вісник психології*, 2016. Вип. № 3 (31). С. 26–33.
2. Коқун О. М., Агаев Н. А, Пішко І. О. Особливості вияву негативних психічних станів у військовослужбовців внаслідок тривалої участі в бойових діях та перебування в зоні АТО. *Вісник Національного університету оборони України*, 2021. Вип. 3 (46). С. 123–129.
3. Лесков В. О., Грязнов І. О. Сутність і причини виникнення нервовопсихічних розладів у військовослужбовців після проходження служби в умовах бойових дій. *Збірник наукових праць інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України*. Київ, 2006. Т. VIII. Вип. 3. С. 91–97.
4. Лозінська Н. С. Поняття бойового стресу та його наслідки у військовослужбовців. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*, 2018. № 3 (11). С. 150–166.
5. Мельник А. П. Особливості психологічної реабілітації військовослужбовців, які перебували в умовах бойових дій. *Психологічні перспективи*, 2016. Вип. 28. С. 176–185

Володимир Сокальський,

здобувач освіти, магістр

НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

Науковий керівник: Марчак Тетяна,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри інклюзивної освіти, реабілітації та гуманітарних наук,

НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

Україна, м. Кам'янець-Подільський

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ГРУПОВОЇ ПСИХОКОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ

Групова психокорекційна робота є одним із провідних напрямів практичної психології. Вона базується на використанні динаміки групових процесів для корекції емоційних, поведінкових чи когнітивних проблем учасників. Цей підхід має широкий спектр застосування, починаючи від роботи з міжособистісними конфліктами і закінчуючи лікуванням психологічних травм. Розуміння психологічних основ цієї діяльності дозволяє забезпечити її ефективність та створити сприятливе середовище для особистісного розвитку учасників. Виділяють такі психологічні основи групової психокорекції:

- 1. Динаміка групових процесів:** групова психокорекція спирається на закономірності розвитку та функціонування малих груп. Учасники проходять кілька етапів групової динаміки:
 - **Формування (ознайомлення):** учасники встановлюють контакт і формують базові взаємини.
 - **Конфлікт (штурмінг):** з'являються перші суперечності, які важливо використати для конструктивної роботи.
 - **Нормування:** група встановлює правила співпраці та взаємодії.
 - **Виконання:** група досягає гармонійної роботи, спрямованої на досягнення поставлених цілей.

Розуміння цих етапів допомагає психологу своєчасно коригувати групові процеси.

- 2. Ефект групового впливу:** групова робота дозволяє використовувати ресурси групи для посилення позитивних змін:
 - **Підтримка:** учасники отримують відчуття прийняття та емпатії.
 - **Взаємне навчання:** обмін досвідом і поглядами сприяє розширенню перспектив.
 - **Групова ідентичність:** спільна мета допомагає учасникам відчувати належність до групи.
- 3. Комунікація як ключовий елемент:** у груповій психокорекції комунікація є центральним процесом. Вона включає:
 - Вербальну взаємодію (діалоги, обговорення).
 - Невербальні прояви (міміка, жести, пози).
 - Метакомунікацію (рефлексія на тему того, як відбувається спілкування).Розвиток ефективних комунікативних навичок є важливим завданням групової роботи.
- 4. Психологічні механізми змін.** Групова психокорекція базується на використанні низки механізмів:

- **Катаргіс:** звільнення від емоційного напруження через відкритий вираз почуттів.
 - **Інсайт:** розуміння власних проблем і шляхів їх вирішення.
 - **Соціальне моделювання:** учасники переймають позитивні моделі поведінки один у одного.
 - **Рефлексія:** усвідомлення власних думок, емоцій і дій у контексті взаємодії з іншими.
- 5. Роль керівника групи.** Психолог у груповій психокорекції виконує кілька функцій:
- **Фасилітатор:** створює безпечну атмосферу, де кожен учасник може висловити себе.
 - **Модератор:** керує процесом, щоб уникнути конфліктів або їх неконструктивного розвитку.
 - **Каталізатор змін:** допомагає учасникам ідентифікувати проблеми та знаходити шляхи їх вирішення.

Успіх групової роботи значною мірою залежить від професійності керівника.

Методи групової психокорекції:

1. **Дискусійні методи:** використовуються для обговорення проблем, що турбують учасників. Це можуть бути тематичні обговорення, дебати або круглі столи.
2. **Рольові ігри.** Дозволяють учасникам випробувати нові моделі поведінки у безпечному середовищі.
3. **Методи арт-терапії.** Використання творчості (малювання, музика, драматерапія) допомагає учасникам виражати емоції та знаходити нові способи самовираження.
4. **Рефлексивні вправи** включають написання щоденників, обговорення особистого досвіду або аналіз групових ситуацій.
5. **Психодрама.** Інсценування життєвих ситуацій допомагає учасникам краще зрозуміти себе та інших.

Переваги групової психокорекції:

- **Економічна ефективність:** можливість одночасної роботи з кількома учасниками.
- **Розвиток соціальних навичок:** покращення міжособистісної взаємодії.
- **Синергія:** груповий досвід дозволяє досягати результатів, які важко отримати в індивідуальній роботі.

Групова психокорекція є потужним інструментом психологічної допомоги, який дозволяє досягати значних змін через взаємодію учасників. Розуміння психологічних основ цього процесу забезпечує ефективність роботи, сприяючи розвитку емоційного, поведінкового та соціального потенціалу кожного учасника. Для успіху важливо враховувати етапи розвитку групи, роль комунікації, психологічні механізми змін та професіоналізм керівника.

Анастасія Сорочинська,

здобувач освіти

*Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка*

*Науковий керівник: Ольга Савіцька,
кандидат психологічних наук, доцент*

*Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка,
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

СХИЛЬНІСТЬ ДО РИЗИКУ У СТУДЕНТІВ З РІЗНИМ РІВНЕМ ТРИВОЖНОСТІ ТА МОТИВАЦІЇ ДО УСПІХУ

Проблема тривожності особистості є актуальною з огляду на соціально-економічні та політичні процеси, які протікають у суспільстві, його нестабільність, невизначеність та суперечливість. Тривожність загалом визначається як системне явище, яке виявляється у різних видах активності особистості та, як правило, закріплюється при очікуванні людиною несприятливого розвитку подій [1]. Особистісна тривожність, яка формується за несприятливих психолого-педагогічних умов розвитку, надалі може дезорганізує впливати на будь-яку діяльність особистості та знижувати її продуктивність. Водночас, для подолання ситуації невизначеності, відходу від звичних алгоритмів діяльності та поведінки особистість потребує значних емоційно-вольових зусиль, які виявляються через феномен ризику. Метою нашого дослідження є вивчення схильності до ризику студентів першокурсників з різним рівнем тривожності та мотивації до успіху.

Для проведення даного дослідження нами було використано опитувальник Ч. Д. Спілберга на визначення тривожності, опитувальник Т. Елерса, який призначений для визначення вираженості прагнення до ризику і рівня мотивації досягнення успіху, а також опитувальник Г. Шуберта, що діагностує ступінь схильності до ризику.

Результати емпіричного дослідження засвідчили, що у приблизно 60% респондентів середній рівень ситуативної та особистісної тривожності, близько 10% респондентів мають одночасно високий рівень особистісної та ситуативної тривожності, у решти студентів ситуативна тривожність середнього рівня, тоді як показники особистісної тривожності є високими. Респонденти з низьким рівнем тривожності відсутні. Такі показники особистісної тривожності можна пояснити вковими особливостями особистісного розвитку першокурсників, які зголосилися взяти участь у нашому дослідженні. Порівняння рівня розвитку мотивації до досягнення успіху у студентів з різним рівнем тривожності виявило, що при середньому рівні особистісної та ситуативної тривожності у 45,7% респондентів присутня висока мотивація досягнення успіху, тоді ж як у студентів з високим рівнем ситуативної та особистісної тривожності середні показники мотивації досягнення успіху. Також виявлено, що у студентів з високим рівнем мотивації до успіху середні значення показників схильності до ризику, а у студентів з середніми показниками мотивації до успіху, як правило, високі показники схильності до ризику. Високий рівень особистісної і ситуативної тривожності у 19,5% студентів поєднується з високими показниками мотивації до успіху та схильності до ризику.

Отже, виявлені нами особливості дозволяють стверджувати, що прагнення до успіху може змушувати студентів ризикувати, незважаючи на можливість зазнати невдачу за умови середніх показників особистісної та ситуативної тривожності.

Високі та середні показники схильність до ризику за вибіркою та відсутність низьких показників прояву цього явища ми пов'язуємо з віковими особливостями респондентів та їх прагненням виходити за межі звичних, стандартних рішень, прагненням відчувати щось нове, приймати нестандартні рішення задля досягнення поставленої мети.

Список використаних джерел:

1. Стрілецька І. І. Особистісна тривожність як складний полідетермінований психічний процес. *Інсайт*: зб. наук. праць студентів, аспірантів та молодих вчених / ред. кол. І.В. Шапошникова, О. Є. Блинова та ін.. Вип. 13. Херсон : ПП Вишемирський В.С., 2016. С. 299–301.

Олександр Стецишин

магістрант

Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти

«Кам'янець-Подільський державний інститут»

Науковий керівник: Оксана Палилюк,

*кандидат історичних наук, вилдач кафедри соціальної роботи,
психології та соціокультурної діяльності ім. Т. Сосновської
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

СОЦІАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ЕМОЦІЙНИЙ СТАН ПІДЛІТКІВ

Період підліткового віку є важливим етапом формування особистості, коли соціальне середовище відіграє ключову роль у становленні емоційного та психологічного благополуччя. Підлітки активно взаємодіють із сім'єю, однолітками, навчальними колективами та іншими соціальними групами, які значною мірою визначають їхній світогляд, цінності та поведінку. Соціальне середовище не тільки забезпечує простір для розвитку, але й може бути джерелом психологічного стресу, конфліктів чи підтримки.

Особливо актуальним є питання впливу соціального середовища на емоційний стан підлітків в умовах сучасних соціальних викликів, таких як збройні конфлікти, економічна нестабільність чи інформаційний тиск. У цих обставинах підлітки часто опиняються у складних ситуаціях, що сприяють розвитку тривожності, агресії чи депресивних станів. Одночасно підтримка з боку соціального оточення – родини, друзів, педагогів – може стати важливим ресурсом для стабілізації емоційного стану та подолання життєвих труднощів.

Соціальне середовище має значний вплив на емоційний стан підлітків, і це підтверджується численними дослідженнями в галузі психології. Наприклад, виявлено, що підлітки, які зростають у сприятливих сімейних умовах, де панує підтримка та емоційне тепло, демонструють вищий рівень емоційної стабільності та адаптивності. Навпаки, в сім'ях з високим рівнем конфліктності чи емоційного відчуження частіше спостерігаються прояви тривожності, агресії чи навіть депресивних станів у підлітків.

Одним із цікавих результатів досліджень є роль шкільного середовища в емоційному розвитку підлітків. Підлітки, які мають підтримуючі стосунки з учителями та однолітками, відчують себе більш впевненими та психологічно захищеними. Водночас негативні взаємодії, наприклад, булінг, можуть призводити до серйозних емоційних проблем, зокрема зниження самооцінки, підвищення рівня

тривожності та соціального відчуження. Особливу увагу привертає те, що емоційна підтримка хоча б від одного значущого дорослого – вчителя, тренера чи іншого наставника – здатна значно пом'якшити негативний вплив стресових ситуацій.

Соціальні мережі також стали важливим аспектом соціального середовища для сучасних підлітків. Дослідження показують, що регулярне порівняння себе з іншими у віртуальному просторі часто викликає почуття неповноцінності або невдоволення власним життям. Однак одночасно соціальні мережі можуть стати платформою для отримання емоційної підтримки та пошуку однопідумців, що особливо важливо для підлітків, які почуваються ізольованими у реальному житті.

Іншим цікавим аспектом є вплив культурного контексту на соціальні зв'язки підлітків. Наприклад, у суспільствах, де цінуються колективізм, підлітки отримують більше підтримки від сім'ї та громади, що сприяє їхньому емоційному благополуччю. У країнах із більш індивідуалістичним підходом підлітки часто покладаються на власні ресурси, що може збільшувати рівень стресу, але водночас формувати більшу незалежність.

Також важливим є вплив економічного стану сім'ї. У сім'ях з обмеженими фінансовими ресурсами підлітки часто стикаються з додатковими стресовими факторами, такими як соціальна ізоляція чи стигматизація. У таких умовах важливим буває залучення підлітків до спільнот або шкільних програм підтримки, які допомагають компенсувати дефіцит емоційного ресурсу.

Соціальне середовище відіграє вирішальну роль у формуванні емоційного стану підлітків, визначаючи їхню здатність адаптуватися до життєвих викликів. Позитивна взаємодія в сім'ї, шкільному середовищі та соціальних групах сприяє розвитку емоційної стабільності, впевненості та психологічної стійкості. Водночас конфлікти, емоційне відчуження чи негативні взаємодії, як-от булінг, можуть призводити до розвитку тривожності, агресії та інших деструктивних станів.

Сучасний світ, зокрема через інформаційний тиск і вплив соціальних мереж, додає нових викликів, посилюючи як можливості, так і ризики для емоційного благополуччя підлітків. Віртуальні платформи можуть бути як джерелом підтримки, так і причиною почуття ізоляції або незадоволеності собою. Окрім цього, вплив культурного та економічного контексту підтверджує важливість системної підтримки підлітків у різних соціальних середовищах.

Таким чином, забезпечення емоційного здоров'я підлітків вимагає комплексного підходу, який включає створення сприятливих умов у сім'ї, школі та спільнотах, а також врахування сучасних викликів, таких як фінансова нестабільність і цифрова залежність. Лише завдяки узгодженим зусиллям дорослих та суспільства в цілому можна сприяти гармонійному розвитку підлітків та їхньому успішному переходу до дорослого життя.

Список використаних джерел

1. Гуревич К. М. Соціальна психологія: підручник. Київ: Академвидав, 2012. 400 с.
2. Калмикова Л. М. Психологічні основи підліткового віку: монографія. Харків: Основа, 2015. 356 с.
3. Лойко О. М. Вплив соціального середовища на емоційний розвиток підлітків. Практична психологія та соціальна робота. 2021. № 6. С. 24–30.
4. Марцинковська Т. Д. Соціальні мережі та емоційний стан підлітків: сучасні виклики. Наукові записки Інституту психології ім. Г. С. Костюка. 2020. Т. 1. С. 85–91.

Яна Терех,

здобувачка 2 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності «Психологія. Практична психологія»

МДПУ Богдана Хмельницького

Науковий керівник: Лілія Кобильник,

доцент кафедри психології,

кандидат психологічних наук, доцент,

керівник Центру психологічної резильєнтності

та благополуччя МДПУ імені Богдана Хмельницького, викладач,

м. Запоріжжя, Україна

РОЗВИТОК МОТИВАЦІЇ ДО НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ АРТ ТЕРАПІЇ

Анотація. Актуальність теми дослідження полягає в необхідності розширення пошуку засобів для адаптації, стабілізації, активізації та підвищення мотивації до навчання учнів початкових класів. Сучасний вчитель має володіти дослідницькими та творчими навичками, щоб ефективно адаптуватися до змін і підтримувати інтерес учнів. Важливо мотивувати дитину до навчання, залучати до продуктивної творчої діяльності, формувати пізнавальний інтерес і активну життєву позицію. Засоби арт-терапії можуть стати ефективним інструментом для гармонійного розвитку особистості, самовираження, подолання негативних емоцій, розвитку творчих здібностей, створення позитивної атмосфери учнів та підвищення мотивації до навчання.

Ключові слова: арт - терапія, засоби арт-терапії, інтерес, молодші школярі, мотивація, навчання, початкова школа, учні початкових класів.

Постановка проблеми. Проблема дослідження полягає у пошуку ефективних шляхів підвищення мотивації молодших школярів до навчання в початковій школі. Мотивація навчальної діяльності учнів виступає однією з проблем у сучасній педагогіці. Вчителям не вистачає знань про можливі форми співпраці з дітьми для підвищення якості навчального процесу. Важливим є опанування вчителями шляхів та засобів взаємодії з учнями, що позитивно вплинуть на рівень вмотивованості, підвищуватимуть розумову працездатність, покращать психоемоційний стан та мотивують до активної пізнавальної діяльності. Недостатня мотивація в учнів вимагає від вчителя постійного вдосконалення шляхом використання різноманітних методів, засобів і прийомів роботи.

Метою дослідження стала мотивація дітей до навчання в початковій школі шляхом використання вчителем засобів арт-терапії в освітньому процесі.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Із сучасних українських дослідників дослідженням мотивації займались Богданцева І.П., Вознесенська О.Л., Воронова Н.А., Занюк С.С., Коробко С.Л., Костюк Г.С., Ковінько А.В., Лузгінов О.В., Максименко С.Д., Павловський Ю.В., Савченко О.Я. Досліджували роль арт-терапії в навчально-виховному процесі початкової школи такі сучасні науковці: Богданцева І.П., Бойко А. Е. , Вознесенська О.Л., Лузгінов О.В., Мірошніченко Т., Павловський Ю.В, та інші. Огляд останніх публікацій свідчить, що застосування засобів арт-терапії для розвитку мотивації ще недостатньо досліджене в науковій літературі, потребує детального аналізу, обґрунтування та практичного впровадження.

Виклад основного матеріалу. У межах реалізації Концепції Нової української школи та оновленої початкової освіти, що базується на компетентнісному підході,

основною метою навчання стає формування у молодших школярів ключових і предметних компетентностей. Ці навички учні засвоюють через активну пізнавальну діяльність. У зв'язку з цим зростає увага до чинників, які підвищують ефективність навчання, зокрема до питання мотивації, що впливає на успішність навчання. Адже пізнавальна діяльність — це процес засвоєння знань, умінь і навичок, що сприяє розвитку особистості учня, якщо він свідомо і з інтересом ставиться до навчального матеріалу. Розвиток мотивації до навчання молодших школярів – одне з найважливіших завдань сучасного вчителя, оскільки початкова освіта – це фундамент для майбутнього успішного навчання впродовж життя. Важливо на початковому етапі сформувати позитивний інтерес до навчальної діяльності, знаходити засоби мотивації, що будуть дієвими для всіх учнів та універсальними у використанні майже для всіх предметів із циклу початкового навчання.

Про важливе підґрунтя мотивації висловився Костюк, що визначає мотивацію, як стимул до активного пізнання, вважав, що мотиваційний компонент уміння учнів учитися є базовим для становлення молодшого школяра як суб'єкта учіння, оскільки саме він спонукає до активного навчального пізнання» [6].

«Мотивація навчання (цілі, потреби, інтереси) спрямовує й організовує процес пізнання, надає йому спонукального особистісного значення» [9, с.86].

Свою думку щодо значущості мотивації висловила Світлана Коробко, зазначивши, що мотивація зумовлена інтелектуальними почуттями й досягненнями, пізнавальними інтересами є найбільш значущою для ефективності навчальної діяльності й саморозвитку учнів [7].

На думку Воронової: « Успіх будь-якої діяльності залежить не лише від здібностей і знань, а й від мотивації, тобто від прагнень самостверджуватися, досягати високих результатів. Адже чим вищий рівень мотивації, чим більше чинників спонукають дитину до діяльності, тим більших результатів вона може досягти» [4, с.84]. Тобто, чим вища мотивація, тим ефективнішою або продуктивнішою буде діяльність. Якщо ж мотивація зменшується, то й ефективність діяльності також знижується.

Наразі важливим є пошук засобів впливу на учнів. Одним з яких може бути арт-терапія. Роль арт-терапевтичних технологій на людину у своїй праці досліджувала Богданцева та зазначала, « трансформація суспільства в цілому стимулює розвиток арт-терапевтичних технологій педагогічного та соціально-психологічного спрямування. Все частіше засоби та методи арт-терапії використовуються в освітньому процесі на різних ступенях навчання. [1, с.74].

Ковінько казала: «Майбутній учитель має проявляти стійку мотивацію до впровадження методів та форм арт-терапії, володіти знаннями про суть та специфіку арт-терапевтичних технологій, їх види та ознаки, розвивати творчу уяву та альтернативність мислення» [5, с.180].

Вивчення предметів початкової школи із застосуванням методів арт-терапії під час уроків, за умов професійного підходу вчителя та правильної організації навчального процесу, сприяє формуванню зацікавленості дітей у навчанні та їхньому емоційному розвитку.

«Використання арт-терапевтичних технологій вчителем початкових класів може відбуватися на будь-якому уроці як складова частина художньо-творчої спонтанної діяльності, або при проведенні різноманітних занять художньо-прикладного характеру в окремо визначений позанавчальний час. Завдання у контексті арт-терапії, що можна запропонувати молодшим школярам, можуть бути

найрізноманітнішими: від звичайного малювання, аплікації, ліплення до колажування, виготовлення ляльок, створення «живих» картин у пісочниці, інсценізації (драматизації) тощо» [8, с.29].

На думку Бойко: «Техніки і прийоми повинні підбиратися за принципом простоти і ефектності, щоб дитина не відчувала труднощів у створенні зображення за допомогою запропонованої техніки. Техніки повинні бути нетрадиційними, щоб мотивувати діяльність, спрямовувати й утримувати увагу» [2, с.72].

«Багато уваги привертають арт-терапевтичні форми виховного впливу в освітньому середовищі. Власне можливість художнього самовираження для дітей і молоді завжди пов'язана із поліпшенням їхнього психічного здоров'я й розвитком особистості. Крім цього, арт-терапія надає широкі можливості для комунікативного розвитку особистості» [3, с.100].

Засоби арт-терапії — це різноманітні творчі методи, які застосовуються для підтримки емоційного, психічного та соціального благополуччя. Вони включають в себе малювання і розфарбовування різними техніками, ліплення з глини або пластиліну, роботу з піском, роботу з папером (оригамі, колажі, аплікації), створення колажів, фотографування. Допоможе активізувати та стимулювати до продуктивної співпраці на уроках прослуховування чи виконання музичних творів, виконання танцювальних рухів, проведення дидактичних ігор. Чудово діє на учнів молодших класів театралізація, кольоротерапія, казкотерапія. З використанням засобів арт-терапії учні можуть опрацьовувати навчальний матеріал в цікавій формі. Потрібно заздалегідь продумати вибір того чи іншого засобу арт-терапії, підготувати матеріали та розрахувати орієнтовний час для виконання такої діяльності. Кожна дитина може проявити себе в діяльності, підвищити мотивацію до навчання, якщо вчитель зможе виділити час для використання засобів арт-терапії в навчально-виховному процесі. Повністю розділяю думку Мірошніченко : «Використання арт-терапевтичних технологій у навчально-виховному процесі початкової школи сприяє підвищенню в учнів інтересу до навчальної діяльності, розвитку творчого потенціалу школярів» [8, с.29].

Висновки: Щоб зацікавити учнів до вивчення певного предмету можна додавати елементи арт-терапії в навчальний процес під час уроків чи в позаурочній діяльності. На практиці досліджено, що засоби арт-терапії у початковій школі допомагають вчителю урізноманітнити структуру уроку, залучити до роботи усіх учнів класу, знизити їх тривожність та вирівняти психоемоційний стан, сприяють активізації їх пізнавальної уваги та мислення, розвивають креативність і самовираження, допомагають дітям початкових класів краще засвоювати матеріал і підвищують мотивацію до навчання.

Список використаних джерел:

1. Богданцева І. П. Становлення арт-терапії як засобу впливу на людину. Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]. Сер.: Педагогіка. 2011. Т. 153, Вип. 141. С. 74-78. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchduped_2011_153_141_17 (дата звернення: 08.06.2024)
2. Бойко А. Е. Використання арт-педагогічних технологій як засобу творчого самовираження молодших школярів у позашкільних навчальних закладах. Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки» / за ред. Є. І. Коваленко. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2014. № 5. С. 68-73. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_spp_2014_5_14 (дата звернення: 12.06.2024)

3. Вознесенська О. Л. Арт-терапія в Україні: стан та перспективи розвитку. Львівсько-Ряшівські наукові зошити : Культура, мистецтво, освіта, терапія в міждисциплінарній перспективі. Вип. 2. 2014. Rzeszów : Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego. С. 93–103.
4. Воронова Н. А. Мотивація навчальної діяльності молодших школярів. Педагогічні науки : зб. наук. праць. Херсон : Вид-во ХДУ, 2007. Вип. 45. С. 84–89. URL: <http://eKhSUIR.kspu.edu/handle/123456789/2496> (дата звернення: 13.06.2024)
5. Ковінько А. В. Технологія підготовки майбутніх учителів до розвитку творчого потенціалу молодших школярів засобами арт-терапії: теоретичний аспект. Педагогіка та психологія. 2016. Вип. 54. С. 179–186. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_ped_2016_54_22 (дата звернення: 11.06.2024)
6. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психологічний розвиток особистості. К., 1989. 312 с.
7. Коробко С. Л., Коробко О. І. Робота психолога з молодшими школярами: метод. посіб. / за ред. С. Д. Максименка. 2-ге вид. К. : Літера ЛТД, 2008. 416 с.
8. Мірошніченко Т. Запровадження арт-терапії в освітньо-виховний простір початкової школи: історико-методичний аспект. Педагогічні науки. 2012. Вип. 3. С. 26–30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pena_2012_3_7 (дата звернення: 12.06.2024)
9. Савченко О. Я. Діагностика і дидактичні умови формування у молодших школярів мотивації уміння вчитися. Український педагогічний журнал. 2015. № 1. С. 85–98. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrprj_2015_1_12 (дата звернення: 14.06.2024)

Ольга Тимків,

здобувач освіти, магістр

НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

Науковий керівник: Тетяна Марчак,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри інклюзивної освіти, реабілітації та гуманітарних наук

НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

Україна, м. Кам'янець-Подільський

ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЯЦІЇ МОТОРНИХ ДІЙ ЗА ДОПОМОГОЮ СМИСЛОВИХ ЗАВДАНЬ

У психології смисловими називають завдання, які мають сильний смисловий контекст або мають значення для особистості. Такі завдання спрямовані на стимулювання когнітивної активності, самостійності та пошуку рішень.

Свідома регуляція суб'єктом моторних дій, яка реалізується через конкретні смислові завдання, завжди була однією з центральних проблем психологічної науки. О. Лурія виділяє в моторних діях їх смислову структуру та моторний склад. Смислову структуру насамперед характеризує як зміст завдання дії, її смисл, а моторний склад — як спосіб розв'язання завдання, роботу конкретних м'язових синергій [1].

У системі управління рухами виділені такі п'ять рівнів [2]:

Перший рівень А – рубро-спинальний, рівень центральної нервової системи, починає функціонувати з перших тижнів життя людини. Система даних структур забезпечує надходження і аналіз пропріоцептивної інформації від м'язів, утримання певної пози, деякі швидкі ритмічні вібраційні рухи і ряд мимовільних рухів. Цей рівень у людини практично ніколи не буває провідним рівнем побудови рухів. Самостійного значення в людини він не має, але визначає м'язовий тонус.

Другий рівень В – таламо-палідарний рівень, також його ще називають рівнем «синергії і штампів», оскільки його анатомічним субстратом є «зорові горби» і «бліді кулі». Він відповідає за так звані синергії, так звані високоорганізовані рухи всього тіла, за ритмічні і циклічні рухи, починає функціонувати на другому півріччі життя дитини.

Цей рівень забезпечує аналіз інформації про розташування окремих кінцівок і м'язів безвідносно до конкретних умов здійснення відповідних рухів. Тому він відповідає, наприклад, за біг взагалі, як змінну роботу різних груп м'язів. Цей рівень відповідає також за автоматизацію різних рухових навичок, виразну міміку і емоційно забарвлені пантомімічна руху.

Третій рівень С – пірамідно-стріарний рівень або так званий рівнем просторового поля. Оскільки його анатомічним субстратом виступають вже деякі коркові структури, що утворюють так звані пірамідні і екстрапірамідні системи, забезпечує орієнтацію суб'єкта в просторі, дозрівання продовжується починаючи з першого року життя і до юності. Рухи, що виконуються на даному рівні, носять чітко цільовий характер: вони ведуть звідкись, кудись і для чогось. На рівень С надходить інформація про стан зовнішнього середовища від екстерорецепторних аналізаторів, тому він відповідає за побудову рухів, пристосованих до просторових властивостей об'єктів.

Четвертий рівень D – рівень предметних дій або так званий тім'яно-премоторний. Оскільки функціональні можливості цього рівня забезпечуються різними зонами кори мозку (тім'яними, премоторними й ін.) і його розвиток в онтогенезі визначається динамікою дозрівання цих зон і віковими особливостями міжзональної взаємодії. Він забезпечує взаємодію з об'єктами відповідно до їх предметними значеннями. Якщо згадати структуру діяльності, то мова йде про виконання саме дій, а не операцій, тобто його мета дії, що будується на цьому рівні, може бути досягнута різними способами (за здійснення операцій відповідають інші рівні) [3, с. 76].

П'ятий рівень Е – вищий рівень організації рухів. Цей рівень найменш вивчений в фізіології активності, – можливо, це навіть не один, а кілька рівнів. Він відповідає за «провідні в смисловому плані координації мови та письма», які об'єднані вже не предметом, а абстрактним завданням або задумом, його розвиток в онтогенезі визначається динамікою дозрівання лобних зон.

Основними особливостями багаторівневої системи управління рухами є складний поділ праці між рівнями і їхній поділ на провідний і фонові рівні у залежності від поточної рухової задачі й умов її реалізації. Як правило, в побудові дій людини беруть участь структури всіх рівнів, хоча іноді більш прості рухи регулюються лише нижчими рівнями.

З вищевикладеного випливає, що концепція некласичної фізіології допомагає підійти до діалектичного вирішення психофізіологічної проблеми.

Смислові завдання надають значущість і мотивацію для виконання моторних дій. Коли завдання має смисловий контекст це стимулює більшу активність та залученість учасника.

Таким чином, регуляція моторних дій за допомогою смислових завдань є ефективним підходом у реабілітації дітей з особливими освітніми потребами, Вона сприяє розвитку навичок, саморегуляції та соціальної взаємодії, а також сприяє загальному фізичному й особистісному розвитку дітей.

Список використаних джерел:

1. Жияк Н. Смислові завдання моторних дій як засіб реабілітації осіб з психомоторними порушеннями. Український науковий журнал «ОСВІТА РЕГІОНУ». № 2. 2013.
2. Корнілова Н. Ю. Чинники, які впливають на керування рухами людини. URL: <http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2011/16/22.pdf>
3. Сімко А. В. Особливості психомоторного розвитку розумово відсталих дітей на різних рівнях побудови рухів. URL: aqce.com.ua/download/publications/99/101.pdf

Альбіна Файн,

магістр

Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти

«Кам'янець-Подільський державний інститут»

*Науковий керівник: **Наталія Жияк,***

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри соціальної роботи, психології

та соціокультурної діяльності ім. Т. Сосновської,

Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти

«Кам'янець-Подільський державний інститут»

Україна, м. Кам'янець-Подільський

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ПІДЛІТКІВ З ВАДАМИ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ

Підлітковий вік – це період бурхливого фізичного, психологічного та соціального розвитку. Для підлітків з вадами опорно-рухового апарату цей період може бути особливо складним, оскільки вони стикаються з додатковими викликами, пов'язаними з їхнім фізичним станом. Соціально-психологічна адаптація таких підлітків є багатограним процесом, що вимагає розуміння їхніх особливостей, потреб та труднощів.

Важливим фактором, що впливає на соціальну адаптацію таких підлітків, є їхня самооцінка. Часті порівняння себе зі здоровими однолітками, а також негативні реакції оточуючих можуть призводити до зниження самооцінки та розвитку комплексів неповноцінності [1].

Для дослідження рівня самооцінки підлітків з вадами опорно-рухового апарату доцільно застосувати методику "Шкала самооцінки". Дана методика – це один з найпоширеніших інструментів для оцінки рівня самооцінки у підлітків та юнаків. Вона дозволяє виявити, наскільки адекватно підліток оцінює свої можливості, якості та місце в соціальному оточенні. Щоб виявити відмінності в соціально-психологічній адаптації, необхідно провести опитування двох груп підлітків з різним станом опорно-рухового апарату.

Для виявлення унікальних особливостей самосприйняття підлітка ефективною буде методика Q-сортування (Q-sort) В. Стефансона: Характеристика для підлітків та юнаків [3]. Дана методика – це інноваційний підхід у психологічних дослідженнях, який дозволяє вивчати суб'єктивні погляди індивідів на різноманітні явища, включаючи їхнє сприйняття себе та оточуючого світу. Ця методика особливо корисна при роботі з підлітками та юнаками, оскільки дозволяє виявити їхні індивідуальні особливості та погляди на життя, які часто важко формалізувати за допомогою стандартних опитувальників.

Для успішної адаптації підлітків з вадами опорно-рухового апарату необхідно вживати комплексних заходів: проведення індивідуальних і групових психологічних консультацій, спрямованих на підвищення самооцінки, формування позитивного образу себе, розвиток комунікативних навичок; створення умов для спілкування з однолітками, організація різних заходів та клубів за інтересами; проведення заходів, спрямованих на максимальне відновлення рухових функцій, що дозволить підлітку стати більш самостійним; надання психологічної підтримки батькам, навчання їх ефективним способам спілкування з дитиною, допомога у створенні сприятливої атмосфери в сім'ї; створення умов для навчання підлітків з особливими потребами разом зі здоровими однолітками, адаптація навчального процесу до їхніх потреб.

Соціально-психологічна адаптація підлітків з вадами опорно-рухового апарату – це складний і багатограний процес, який вимагає спільних зусиль сім'ї, закладу освіти, медичних працівників, психологів та всього суспільства. Забезпечення підтримки, розуміння та створення сприятливих умов для розвитку таких підлітків є важливим завданням суспільства.

Список використаних джерел:

1. Соціальна адаптація дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного освітнього середовища URL: <https://fspu.udpu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/> (дата звернення: 01.11.2024).
2. Турубарова А. В. Психолого-педагогічні аспекти відношення до підлітків з фізичними вадами. Соціально-економічний розвиток України: європейський вибір: Матеріали VII Міжнародної наукової конференції студентів та молодих учених: У 2 ч. Мелітополь: ГУ "ЗІДМУ", 2007. Ч. 2. С. 292 – 293.
3. Всеосвіта URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/01003fog-cc9e.doc.html> (дата звернення: 01.11.2024).

Всеволод Ферманюк,

здобувач освіти

ВСП Кам'янець-Подільський фаховий коледж

НРЗВО КПДІ

Науковий керівник: Оксана Глов'юк,

викладач

Україна, м. Кам'янець-Подільський

СТРАТЕГІЇ УСПІШНОГО НАЛАГОДЖЕННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ МІЖ ЕКСТРАВЕРТАМИ ТА ІНТРОВЕРТАМИ

Як зазначають психологи, між екстравертами та інтровертами існують певні сталі відмінності. В їх основі лежать вроджені індивідуальні особливості, які визначаються властивостями темпераменту і, як наслідок, індивідуальним стилем спілкування та діяльності. Наприклад, вони по-різному сприймають дружбу, близькість чи відчуття самотності, мають різні резерви для відновлення життєвих сил, а також відрізняються способами налагодження комунікації [2, с179].

Екстраверти мають схильність до відкритого, активного спілкування і постійно шукають можливості для соціальної взаємодії, прагнучи бути в центрі уваги. Інтроверти, навпаки, часто віддають перевагу більш глибоким, менш численним взаємодіям і можуть відчувати дискомфорт перебуваючи на гучних заходах у складі великих груп.

Також екстраверти можуть бути більш схильними до домінування в розмові, приймаючи швидкі рішення, висловлюючи свої думки та почуття, при цьому не завжди даючи простір для інтровертів. Коли ж інтроверти стикаються з новою ідеєю, проблемою чи необхідністю прийняти рішення, то вони потребують часу на опрацювання інформації та формулювання власної думки. Інтроверти можуть мати тенденцію слухати більше, ніж говорити, що інколи призводить до того, що їхні думки залишаються не почутими.

Спостерігаються відмінності між даними типами і в особливостях невербальної комунікації. Так, дослідження в залежності від направленості вектору особистості у напрямі полюсів «екстраверсія –інтроверсія», вказують на те, що невербальна комунікація екстравертів та інтровертів може сильно відрізнитися [3, с. 401].

Зокрема в тому, як вони використовують візуальний контакт, інтонацію, жести та міміку для вираження своїх емоцій. Екстраверти, зазвичай, відкритіші, емоційніші й активніше взаємодіють у соціальних ситуаціях, тоді як інтроверти мають більш стриману та менш експансивну невербальну мову.

Екстраверти комфортно спілкуються в більш відкритому просторі і можуть зберігати близький фізичний контакт під час розмови. Люди даного типу мають схильність до швидкого темпу розмови, використовуючи значну кількість жестів і емоційних виразів. Інтроверти часто потребують більше особистого простору і можуть почуватися незручно, якщо інша людина знаходиться надто близько, гучно розмовляє або активно жестикулює. Для них характерним є більш спокійний темп мовлення і менш емоційно виражена невербальна комунікація.

Досить часто ці відмінності викликають труднощі під час взаємодії інтроверта та екстраверта. Саме тому важливого значення набувають стратегії для успішної комунікації, які дозволять ефективніше взаємодіяти з людьми різних типів особистості та зменшити ймовірність непорозумінь під час спілкування.

Пропонуємо кілька стратегій для успішного налагодження комунікації:

1. Адаптація до стилю спілкування співрозмовника. Обом типам особистості важливо розуміти, що відмінності в типах є природними та не є показниками неприязні. Екстравертам варто намагатися дати інтровертам більше часу на висловлення думок, не перебивати і не поспішати з відповідями. Інтровертам можна постаратися бути більш відкритими до швидкого темпу спілкування екстравертів, іноді додаючи більше емоцій або використовуючи невербальні засоби, що допоможе зробити взаємодію більш живою і динамічною.

2. Створення зручної атмосфери для спілкування. Екстравертам може бути корисно трохи пригальмувати свою активність і дати інтровертам більше простору для того, щоб вони могли виразити свої думки та емоції. Разом з тим, інтроверти можуть допомогти екстравертам, зберегти баланс між «мовою тіла» і спілкуванням, не дозволяючи своїй стриманості створювати бар'єр.

3. Застосування активного слухання і підтвердження. Екстраверти можуть використовувати методи активного слухання, такі як кивання головою, зоровий контакт або підтвердження словами для того, щоб показати, що вони слухають і поважають думки інтроверта. Це допоможе створити комфортну атмосферу для спілкування. Інтровертам варто навчитися висловлювати свою думку, задавати конкретні питання чи давати свої коментарі, щоб додати глибину і рівновагу в розмову.

4. Повага до особистих кордонів співрозмовника. У кожної людини є свої межі комфорту щодо фізичного простору, зорового контакту чи емоційної відвертості. Важливо звертати увагу на сигнали, які дає співрозмовник, щоб не порушити ці межі і зберегти взаємну повагу.

Отже, у контексті взаємодії між людьми з різними типами особистості, такими як екстраверти та інтроверти, стратегії комунікації здатні допомогти знизити ризик конфліктних ситуацій та сприяти продуктивним і взаємовигідним стосункам.

Список використаних джерел:

1. Кейн Сьюзен. Сила інтровертів. Тихі люди у світі, що не може мовчати: пер. з англ. Тетяни Заволоко. 2-ге вид. Київ : Наш формат, 2017. 368 с.
2. Суханов В. Ю. Властивість темпераменту «інтроверсія – екстраверсія»: основи класифікації та психологічна сумісність. *Молодий вчений*, 2017. № 8. С. 179-185.
3. Цаларунга, Ю. В. Особливості невербальної комунікації у екстравертів та інтровертів. Соціально-психологічні технології розвитку особистості: зб. наук. праць за матеріалами V Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених, аспірантів та студентів (м. Херсон, 14 травня 2020 р. Херсон: ФОП Вишемирський В.С., 2020. С. 399-402
4. Хохліна О. П. Чечко А. В. Особливості спілкування майбутніх психологів – екстравертів та інтровертів. *Юридична психологія*. 2018. № 2 (23) с. 83-96

Вікторія Чуга,

здобувач освіти

*Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

Науковий керівник: Людмила Комарніцька,

кандидат філологічних наук, викладач,

Україна, м. Кам'янець-Подільський

ВАЖЛИВІСТЬ МАТЕРИНСЬКОЇ ЛЮБОВІ ДЛЯ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ ДИТИНИ

Емоційний компонент взаємин між дитиною та батьками визначає психічне благополуччя дитини і є предметом досліджень багатьох філософів, педагогів і психологів, таких як Е. Фромм, Дж. Боулбі, М. Ейнсворт та інші. Наприклад, Е. Фромм, розглядаючи емоційне ставлення батьків до дитини, трактує це як феномен батьківської любові, розрізняючи при цьому материнську та батьківську любов, кожна з яких має різні якісні характеристики [3, с.103].

Любов до дитини, виражена через емоційну близькість, прийняття та повагу, не є природженою здатністю матері. Хоча деякі дослідники, зокрема прихильники біологічних теорій, вважають, що жінка природно схильна до любові й турботи про дитину. Це пояснюється жіночими гормонами та біологічним зв'язком між матір'ю та дитиною під час вагітності та вигодовування. Однак дослідження прийомних сімей спростовують цю позицію, доводячи, що здатність до любові та турботи формується в процесі взаємодії з дитиною. Проте така взаємодія може бути негармонійною, що порушує емоційний компонент відносин. На думку Е. Фромма, материнська любов є безумовною й приймаючою: мати любить дитину такою, якою вона є, незалежно від її досягнень чи зовнішніх особливостей. У разі низького рівня материнського прийняття або відкидання психічний розвиток дитини може порушитися, а в дорослому житті зростає ризик труднощів у створенні емоційних зв'язків з іншими людьми, зокрема з партнером і власними дітьми.

Виділяють різні типи емоційного ставлення матері до дитини. Тип «справжньої любові» єдиний, який створює умови співпраці, поваги та гармонійного психічного розвитку. Тип «відстороненої любові» означає безумовне прийняття, але через зайнятість мати приділяє недостатньо уваги дитині, і та почувається покинутою. «Справжнє співчуття» поєднує безумовне прийняття з недовірою до можливостей дитини, надмірною опікою та бажанням вирішувати за неї, що сприяє інфантилізації. «Поблажливе відсторонення» виникає, коли дитина не відповідає очікуванням матері, яка у свою чергу дистанціюється, щоб уникнути страждань. У типі «відкидання» мати ігнорує потреби дитини, і та страждає від дефіциту уваги, що спонукає її різними способами привертати увагу. У випадку «зневаги» мати вдається до тотального контролю та покарань, ігноруючи будь-які заохочення. Тип «переслідування» характеризується застосуванням насильства й жорсткого контролю, особливо якщо мати відчуває страх перед дитиною й прагне підкорити її. «Відмова» від дитини передбачає відсутність будь-якого емоційного зв'язку.

«Відмова» від дитини означає відсутність будь-якого емоційного зв'язку з боку матері. Нестача батьківської любові, турботи та ласки може стати у дітей дошкільного віку причиною поведінкових труднощів, таких як непослух, істерики, протестні реакції та агресивність. У випадку, коли дитина не отримує достатньо емоційної підтримки від батьків, ці поведінкові прояви стають засобами компенсації нереалізованих дитячих потреб.

Дж. Боулбі та М. Ейнсворд вважали, що емоційний зв'язок між дитиною раннього віку та матір'ю зумовлений глибокою потребою малюка у фізичній та емоційній близькості з нею [2, с.71]. Ця близькість, що проявляється через материнську любов, забезпечує дитині відчуття безпеки, необхідне для активного пізнання світу, набуття нових навичок і легшої адаптації до нових умов. Якщо мати відсутня або здається недосяжною для дитини, малюк намагається відновити цю близькість. Якщо потреба в близькості часто не задовольняється, дитина почувається незахищеною навіть у присутності матері. Це призводить до формування тривожної емоційної прив'язаності. Така дитина часто уникає активного пізнання навколишнього світу, що гальмує її психічний, моторний та емоційний розвиток. Лише за умови безпеки й надійної емоційної прив'язаності дитина поступово починає відпускати матір на певну відстань. Якщо мати усвідомлює та намагається задовольнити потреби дитини в комфорті, фізичному контакті та безпеці, вона сприяє зниженню базальної тривоги в дитини, зростанню впевненості у власних силах і орієнтації її діяльності на пізнання світу.

Існують кілька можливих причин порушень материнської любові, які ще недостатньо досліджені. Це може бути фрустрація базових потреб особистістю незрілої матері через обов'язки, пов'язані з вихованням дитини, зокрема потреби в сні, відпочинку, безпеці, соціальній взаємодії, особистих досягненнях та кар'єрі. Другою можливою причиною є спотворене уявлення про дитину як проєкція негативних якостей інших людей, які завдали матері болю чи викликали відразливі емоції, на її власну дитину. Відбувається неусвідомлене перенесення негативного емоційного ставлення матері на дитину, яке спочатку було адресоване іншій людині. Третьою причиною є негативне емоційне ставлення до дитини, що проявляється як наслідок посттравматичного стресу. Наприклад, це може бути фатальне співпадіння народження дитини та психологічної травми, такої як втрата близької людини. У такому випадку дитина набуває символічного значення травмуючої ситуації або асоціюється з нею. Ще однією причиною можуть бути особистісні риси самої матері, такі як інфантильність, акцентуації характеру, невротичний тип особистості, неадекватний тип прив'язаності до власної матері та емоційні розлади. Наприклад, мати з шизоїдною акцентуацією характеру проявляє в стосунках з дитиною емоційну холодність, дистанційованість, відторгнення, а також недостатню повагу та визнання дитині [1, с.48]. Її поведінка часто характеризується авторитарністю, деспотичністю та низьким рівнем емпатії. До причин також можуть належати індивідуально-типологічні особливості самої дитини: «важкий темперамент», надмірна збудливість, проблеми з дисципліною, неувважність, імпульсивність тощо. Ще однією причиною може бути низька задоволеність шлюбом та конфлікти в стосунках між подружжям.

Таким чином, проблема емоційного ставлення матері до дитини та роль її любові в психічному розвитку залишаються недостатньо вивченими і мають величезне практичне значення.

Список використаних джерел:

1. Бондаровська В. Школа для батьків. Київ : МГЦ Розрада., 2003. 320 с.
2. Кравець В.П. Психофізіологічні та психолого-педагогічні аспекти формування усвідомленого батьківства. Київ: «Академія», 2001. 244 с.
3. Фромм Е. Мистецтво любові; пер. з англ. В. Кучменко. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2017. 192 с.

Маріанна Юркова,

здобувач освіти

Кам'янець-Подільського

медичного фахового коледжу

Науковий керівник: Світлана Гаймер,

спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, викладач,

Україна, м. Кам'янець-Подільський

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 223 МЕДСЕСТРИНСТВО

Мотивація навчальної діяльності здобувачів освіти спеціальності 223 «Медсестринство» є важливою складовою успішного процесу професійної підготовки, проте сьогодні існує низка проблем, які знижують її ефективність. Однією з головних причин є недостатня практична спрямованість навчального процесу. Багато студентів не відчують прямого зв'язку між теоретичними знаннями і реальними вимогами професії, що знижує їх зацікавленість і мотивацію. Підготовка медичних працівників повинна включати більше практичних занять, стажувань, а також інтернатури, що дозволить студентам застосовувати теорію на практиці.

Іншою значущою проблемою є недостатнє соціальне визнання та престиж професії медсестри. Молодь часто не усвідомлює важливість цієї професії для системи охорони здоров'я, що позначається на мотивації до навчання. Формування гордості за майбутню професію, а також демонстрація її соціальної значущості є важливими факторами для підвищення мотивації студентів [2].

Не менш важливим є застаріле та неадаптоване до сучасних вимог методи навчання. Викладання за традиційною схемою – лекції, конспекти, монологи – часто не відповідає сучасним вимогам і не сприяє активному залученню студентів до навчального процесу. Важливо впроваджувати інтерактивні методи навчання, такі як кейс-методи, симуляції, рольові ігри, що дозволяють студентам краще розуміти реальні ситуації та застосовувати набуті знання.

Психологічні бар'єри також мають значний вплив на мотивацію. Високі емоційні та фізичні навантаження, стреси, які супроводжують студентів медичних спеціальностей, можуть знижувати їхній інтерес до навчання і роботи. Для подолання цих проблем важливо створити підтримуюче середовище в освітньому процесі, забезпечивши студентам доступ до психологічної допомоги та тренінгів зі стресостійкості.

Однією з основних проблем є також економічний аспект – низька заробітна плата медсестер і відсутність ясних перспектив кар'єрного зростання. Це негативно впливає на мотивацію студентів і може призвести до відтоку кадрів з професії. Важливо розвивати програми підвищення кваліфікації, що дозволяють не тільки розширювати професійні навички, а й збільшувати можливості для кар'єрного росту, що в свою чергу підвищить зацікавленість до навчання [1].

Особливу роль у мотивації грає наставництво та взаємодія з досвідченими медичними працівниками. Брак такої підтримки на етапі навчання може призвести до відчуття ізольованості і зниження рівня мотивації. Створення ефективних програм наставництва, де досвідчені медсестри будуть передавати знання та досвід молодим спеціалістам, сприятиме не лише підвищенню професійного рівня, а й мотивації до подальшої роботи в цій сфері.

Не менш важливою є цифровізація освіти. Використання новітніх технологій, таких як електронні курси, медичні симулятори, телемедицина, робить навчання більш доступним і привабливим для студентів. Цифрові інструменти дозволяють створити більш інтерактивне і різноманітне середовище для навчання, що підвищує рівень зацікавленості у студентів і сприяє розвитку їхніх професійних навичок [3].

Загалом, підвищення мотивації здобувачів освіти спеціальності «Медсестринство» потребує комплексного підходу, включаючи оновлення навчальних програм, інтеграцію сучасних методів викладання, підвищення соціального статусу професії, а також психологічну і кар'єрну підтримку студентів. Тільки за таких умов можна забезпечити ефективну підготовку майбутніх медичних працівників, які будуть мотивовані та готові до професійної діяльності на високому рівні.

Список використаних джерел:

1. Бугрименко А. Г. Внутрішня і зовнішня навчальна мотивація у студентів педагогічного ВНЗ. *Психологічна наука і освіта*. 2006. № 4. С. 28.
2. Додонов Б. І. Структура і динаміка мотивів діяльності. *Питання психології*. 1984. № 4. С. 48–56.
3. Занюк С. С. Психологія мотивації. Київ: Вид. «Либідь», 2002. 304 с.
4. Коваленко Н. П. Мотивація навчальної діяльності як запорука успішної професійної підготовки студента. *Сучасний підхід до викладання навчальних дисциплін в контексті підвищення якості вищої освіти : матеріали 50-ї наук.метод. конф. викладачів і аспірантів*. Полтава, 2019. С. 13–16.

СЕКЦІЯ 10. СОЦІАЛЬНА РОБОТА В КОНТЕКСТІ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ЗМІН

Анастасія Бобрик,

Здобувачка освіти

Національного університету

«Чернігівська політехніка»

Науковий керівник: Світлана Фера,

кандидат психологічних наук, доцент,

Україна, м. Чернігів

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ФАКТОРІВ НА МЕНЕДЖМЕНТ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Сучасна соціальна робота як професійна діяльність потребує чітких підходів до організації та управління, щоб ефективно допомагати різним групам населення. В умовах глобальних змін та зростання соціальної нерівності роль управління у соціальній роботі стає ще важливішою. Ефективний менеджмент забезпечує правильну організацію роботи соціальних служб, раціональне використання ресурсів і координацію видів допомоги.

Світова практика соціальної роботи приділяє значну увагу системам управління соціальними програмами та сервісами, що сприяє підвищенню якості послуг. Для України, де соціальні проблеми загострилися через війну, економічну кризу і пандемію, ефективний менеджмент у соціальній сфері набуває особливої важливості.

Проблематика менеджменту в соціальній роботі охоплює широкий спектр питань, таких як організація, планування, управління персоналом і контроль за виконанням соціальних програм. Це питання досліджували такі науковці, як А. Капська, О. Литвинова, М. Лукова та Л. Пашко і ін.

Соціально-економічні фактори значно впливають на менеджмент соціальної роботи, формуючи внутрішні та зовнішні умови для діяльності соціальних служб. До цих факторів належать економічна стабільність, соціальна політика, демографічні зміни, рівень бідності й безробіття, а також загальний соціальний контекст у країні. Зміни в цих сферах можуть серйозно вплинути на пріоритети, стратегії та методи управління соціальною роботою.

Соціальна політика держави є ключовим чинником, що впливає на менеджмент у соціальній роботі. Вона визначає пріоритети в діяльності соціальних служб і обсяги їх фінансування. Зміни в законодавстві можуть спричинити необхідність адаптації управлінських підходів.

Наприклад, прийняття нових законів щодо прав осіб з інвалідністю або молоді може змусити соціальних працівників розробляти нові програми та стратегії для відповідності новим вимогам. Дослідження О.С. Дубровського показує, що позитивні зміни в соціальній політиці, зокрема введення нових соціальних гарантій, здатні значно покращити ефективність менеджменту в соціальній сфері [1, С. 44-56].

Демографічні зміни, зокрема старіння населення та міграційні процеси, також впливають на соціальну роботу. Із зростанням частки літніх людей підвищується попит на послуги, орієнтовані на їхню підтримку, що вимагає від менеджерів

соціальних служб адаптації поточних програм. За даними Державної служби статистики України, до 2030 року кількість осіб старше 60 років зросте на 20%, що потребуватиме змін у управлінні соціальними послугами для цієї групи населення [2].

Рівень бідності та безробіття також суттєво впливає на менеджмент у соціальній роботі. В умовах високої бідності соціальні служби мають зосередитися на забезпеченні базових потреб громадян, таких як доступ до житла, медичних послуг і освіти, що потребує змін у пріоритетах управлінських рішень. Дослідження Світового банку свідчить, що служби, які адаптують програми до потреб найвразливіших груп, досягають більшої ефективності в боротьбі з бідністю. Менеджмент у соціальній сфері повинен бути готовим до швидкої адаптації в умовах змінного соціально-економічного контексту, щоб забезпечити підтримку тим, хто її найбільше потребує [4].

Соціальний контекст, зокрема культурні, етичні та політичні аспекти, також впливають на менеджмент у соціальній роботі. Як зазначає А. Руденко, врахування культурних особливостей і традицій населення підвищує ефективність соціальних [3, С. 88-95].

Таким чином, соціально-економічні фактори мають вагомий вплив на менеджмент у соціальній роботі, формуючи пріоритети, стратегії та методи діяльності соціальних служб. Зміни у фінансуванні, соціальній політиці, демографії та рівні бідності зумовлюють необхідність гнучкості та готовності менеджерів соціальних служб адаптувати підходи для своєчасного та ефективного реагування на потреби різних верств населення. Успіх у соціальній роботі значною мірою залежить від здатності керівників швидко адаптуватися до змін, а також від урахування культурного і соціального контексту, що сприяє більшій довірі та залученості громадян.

Список використаних джерел:

1. Дубровський О. С. Соціальна політика в Україні: виклики та перспективи. *Соціологічний вісник*, 2021. Вип. 2(4), С. 44-56.
2. Державна служба статистики України. Демографічна ситуація в Україні. Київ. 2023. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 30.09.2024)
3. Руденко А. В. Соціальна робота в контексті культурних особливостей населення. *Науковий вісник*, 2020. Вип. 1(3), С. 88-95.
4. Світовий банк. Боротьба з бідністю в Україні: аналіз і рекомендації. Вашингтон. 2022. URL: <https://www.worldbank.org/uk/news/press-release/2024/03/26/world-bank-supports-ukraine-to-maintain-economic-stability> (дата звернення: 30.09.2024).

Олена Бобрик
здобувач освіти
НУБіП України,
Сергій Леценко,
здобувач освіти
НУБіП України

Науковий керівник: *Ніна Тверезовська,*
доктор педагогічних наук, професор, НУБіП України,
м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Актуальність дослідження: дана тема є надзвичайно потрібне в сучасній ситуації, особливо з огляду на тривалі військові дії. Війна суттєво впливає на соціальні, психологічні та економічні умови життя громадян, що значно збільшує кількість осіб, котрі потребують соціальної допомоги. Серед таких категорій населення – вимушені переселенці, родини військових, постраждали цивільні, люди з обмеженими можливостями та діти, позбавлені батьківського піклування.

Ключові слова: соціальні працівники, воєнний стан, вимушені переселенці, психологічна підтримка, соціальні послуги, вразливі верстви населення, підтримка сімей військових.

Виклад основного матеріалу: у воєнних умовах основним виконавцем соціальної політики щодо соціально вразливих верств населення є соціальний працівник. Як ключова фігура у сфері соціальних відносин, він має змогу сприяти реалізації можливостей і задовольняти соціальні потреби осіб, особливо тих, хто потребує допомоги у складних умовах воєнного стану.

В умовах воєнного стану соціальний працівник виступає головним виконавцем соціальної політики щодо найвразливіших верств населення. Будучи центральною фігурою в системі соціальних відносин, він здатен підтримувати реалізацію можливостей та забезпечувати задоволення соціальних потреб людей, які особливо потребують допомоги в складний воєнний час [1, с. 181].

В умовах воєнного стану соціальний працівник має вміти не лише оперативно та професійно визначити наявність соціальної проблеми у конкретної людини чи сім'ї, але й аналізувати її причини, сприяти її подоланню та допомагати тим, хто опинився у складній життєвій ситуації, відчувати себе повноцінними членами суспільства, попри виклики воєнного часу.

З початком воєнного стану сфера роботи соціального працівника поступово збільшується. Професія соціального працівника характеризується значною кількістю емоційно-інтенсивних взаємодій, більшість з яких пов'язана з труднощами та проблемами клієнтів. Ці контакти неминуче відображаються на емоційному стані працівника, викликаючи співпереживання, що іноді призводить до емоційного та психічного виснаження. В умовах воєнного стану, соціальні працівники стикаються з численними викликами, адже вони самі відчувають вплив бойових дій, обстрілів, нестачу базових зручностей, окупацію та необхідність допомагати людям у скрутних обставинах. Підтримуючи постраждалих та надаючи психологічну підтримку, соціальні працівники, як представники помічних професій, повинні також дбати про власне відновлення. Тому в умовах воєнного

часу важливо приділяти особливу увагу розвитку професійної здатності до резильєнтності [4, с. 150].

Соціальний працівник повинен бути морально і психологічно готовим до потоку проблем та труднощів, з якими він стикається щодня в сучасних умовах. Підтримуючи інших, він має також дбати про власний захист. Соціальні установи та організації в умовах воєнного стану мають завдання зміцнювати професійні спроможності своїх працівників, надаючи їм навички самообслуговування. Це включає вміння регулювати власний емоційний стан, підтримувати фізичне та психічне здоров'я, розвивати навички саморегуляції, самоусвідомлення та самопомоги. Попри значний досвід у сфері соціальної роботи на рівні громад, масштабна військова агресія з боку росії змусила соціальних працівників шукати нові підходи і методи, які дозволяють ефективно працювати в умовах масової міграції, обстрілів, перебоїв із електроенергією та відсутності зв'язку [3, с. 16].

Для працівника, незалежно від місця його роботи, надзвичайно важливими є особисті якості, такі як чесність, порядність, безкорисливість та щирість. Для досягнення бажаних результатів, незалежно від робочих умов, він повинен бути цілеспрямованим, відповідальним і працьовитим. Емоційна стійкість соціального працівника як професіонала дозволить йому завоювати довіру тих, хто потребує допомоги [2, с. 125].

Висновки: особливості діяльності соціальних працівників в умовах воєнного стану підкреслюють важливість їхньої ролі у збереженні соціальної стабільності та підтримці населення. Їхня робота вимагає не тільки професійних знань та навичок, але й високих моральних якостей, зокрема емпатії, стійкості та відданості своєму покликанню.

Список використаних джерел:

1. Капська А. Й., Пеша І. В. Соціальний супровід різних категорій сімей та дітей : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2023. 232 с.
2. Пліско Є. Ю. Загальні стандарти соціальної роботи. Духовність особистості: методологія, теорія і практика. 2023. Том 1, № 1 (105). С. 122–130.
3. Садрицька С. В. Професійні компетентності соціальних працівників: зміна пріоритетів в умовах війни. СОЦІОПРОСТІР. 2022. № 12. С. 14–23.
4. Рень Л. В. Резильєнтність фахівців помічних професій в умовах воєнного стану. Тринадцяті Сіверянські соціально-психологічні читання : матер. Міжн. наук. онлайн-конф. (25 листопада 2022 р., м. Чернігів) / за наук. ред. Л. М. Завацької. Чернігів : НУЧК імені Т.Г. Шевченка, 2023. Т. 2. С. 149–152.

Лілія Гончар,

здобувач освіти

ВСП «Кам'янець-Подільський фаховий коледж»,

Науковий керівник: Інна Гуменюк,

магістр, викладач

ВСП «Кам'янець-Подільський фаховий коледж»,

Україна, м. Кам'янець-Подільський

ОСОБЛИВОСТІ ІДЕНТИЧНОСТІ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Актуальність наукового аналізу проблем ідентичності зумовлена її соціальною значущістю, зв'язком із ключовими соціальними процесами, однак з 24 лютого 2022 року вона набула для українців нових, особистісних сенсів. Війна – це більше колективний, а не індивідуальний досвід, а тому не можна ігнорувати руйнування соціальних світів, ідентичності та історії людей.

В умовах сьогодення особливого значення набуває поняття мілітарної ідентичності, оскільки під час війни весь гуманітарний дискурс є значною мірою мілітаризованим, а особливо – психологічна наука та практики, оскільки саме психологи забезпечують внутрішній світ особистості постраждалих від воєнних дій від руйнування.

З теоретичної точки зору, концепція мілітарної ідентичності часто виражається у термінах на кшталт культура, настановлення, цінності та мотивація. Її також можна описати за допомогою теорії соціальної ідентичності. За Г. Таджфелом і Дж. Тернером, люди класифікують інших як приналежних до різних груп, а потім приймають ідентичність групи, до якої вважають себе належними, зрештою порівнюючи цю групу з іншими. На думку Г. Таджфела, кожна людина має потребу у позитивній соціальній ідентичності, яка є результатом соціального порівняння власної та чужої груп: «позитивна соціальна ідентичність може бути досягнута у більшості випадків тільки через відповідні міжгрупові соціальні порівняння [1]. Якщо військовослужбовець високо оцінює статус збройних сил і пишається своєю приналежністю до них, то це буде сприяти створенню позитивної мілітарної ідентичності, якщо особа з дитинства виховується як майбутній військовий, вороже налаштований до будь-чого, відмінного її культурі, у неї формується мілітарна ідентичність, яка, зрештою, витісняє цивільну особистісну ідентичність. Відповідно, мілітарна ідентичність може бути стійкою (виражена самоідентифікація з позицією воїна, а не цивільної особи, війна вважається образом і сенсом життя), ситуативною (залежно від контексту ідентифікація себе з військовими та цивільними, що базується на пріоритеті особистих інтересів) та несформованою (відсутність прихильності або слабка прихильність армійському досвіду, зазвичай характерна для солдатів строкової служби). Загалом, мілітарна ідентичність – це багатовимірне поняття, ключовими компонентами якого є патріотизм, агресивність, войовничість та колективізм [2].

Нині весь науковий дискурс є досить емоційним, оскільки війна триває і скільки ще триватиме – достеменно невідомо. Все, що відбувається в емоційному дискурсі, має тенденцію до поляризації, ми бачимо це у поведінці українців – від мотивованої налаштованості на боротьбу до апатії, виснаження, зовсім незначна відстань. Відповідно, щоб зберегти своє психологічне здоров'я, слід наповнювати простір навколо себе, та й загалом простір культурний, науковий – сенсами української ідентичності, ключовим нарративом якої, як продемонструвала ця війна, є збереження життя кожної людини. Заходи, на кшталт цієї конференції, сприяють

формуванню мілітарної безпекової ідентичності, коли під час війни науковці, викладачі, практичні психологи можуть поділитися своїм досвідом, своїми напрацюваннями у безпечних умовах.

Список використаних джерел:

1. Богдан Ж., Серета Н., Солодовник Т. Формування комунікативної компетентності студентів закладів вищої освіти: монографія Харків : Друкарня Мадрид, 2020. с. 262.
2. Малиновський В. Я., Купрійчик М. В. Особливості організації соціальної роботи у територіальних громадах в умовах децентралізації. *Соціальна допомога і соціальна робота: виклики сучасності*: матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. Луцьк: Луцький НТУ, 2021. С. 51.
3. Haidt J., Graham J., Joseph C. Above and below left–right: Ideological narratives and moral foundations. *Psychological Inquiry*. 2019. Vol. 20(2-3). P. 110-119.

Вікторія Дмитришина
*здобувачка освіти II курсу
спеціальності 231 Соціальна робота
ВСП Кам'янець-Подільський фаховий коледж
НРЗВО «Кам'янець - Подільський державний інститут»
Науковий керівник: **Валентина Загалевиц,**
викладач суспільних дисциплін
голова циклової комісії соціальної роботи,
психології та фізичної культури
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ЛЮДЬМИ, ЩО МАЮТЬ ПСИХІЧНІ ЗАХВОРЮВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Війна завжди є серйозним викликом для суспільства, особливо для вразливих верств населення. Люди з психічними захворюваннями є однією з найбільш уразливих груп під час військових конфліктів. В умовах війни вони зазнають додаткового стресу, що погіршує їх психічний стан, а соціальні служби стикаються з новими викликами у наданні підтримки. У цих умовах соціальна робота набуває вирішального значення для забезпечення безпеки, захисту та реабілітації таких людей.

В умовах війни соціальна робота з людьми, що мають психічні розлади відіграє важливу роль, а саме:

1. Організація доступу до послуг. Соціальні працівники допомагають людям з психічними розладами отримати доступ до медичної допомоги, консультацій психіатрів та психологів, а також до гуманітарної допомоги. В умовах зруйнованої інфраструктури це може вимагати мобілізації ресурсів, пошуку тимчасових укриттів або координації з міжнародними організаціями.

2. Захист прав та інтеграція: Під час війни люди, які страждають та психічні розлади можуть бути особливо вразливими до дискримінації та насильства. Соціальні працівники виступають адвокатами їхніх прав, сприяють їхній інтеграції в нові громади, у тому числі серед внутрішньо переміщених осіб.

3. Підтримка родин. Соціальні працівники також надають консультації сім'ям, які доглядають за людьми з психологічними розладами, навчають їх технікам подолання стресу та забезпечують психоемоційну підтримку[1, с.7].

Досить важливою є і психологічна підтримка людей із психічними захворюваннями, що полягає у психосоціальной реабілітації, консультуванні, подоланні посттравматичного синдрому.

Люди з психологічними захворюваннями в умовах війни можуть стикатися з посиленням симптомів своїх захворювань через стресові фактори – бомбардування, втрату рідних, переселення. Психосоціальна реабілітація включає комплексні заходи з підтримки їхнього психічного здоров'я: проведення кризових консультацій, групових терапій, створення безпечних місць для перебування.

У зв'язку з фізичними обмеженнями, викликаними війною, соціальні працівники та психологи активно використовують онлайн-платформи для надання допомоги. Телемедицина дозволяє забезпечити консультації, не ризикуючи життям пацієнтів, які не можуть пересуватися чи перебувають у віддалених районах [2, с.32].

Під час війни ризик розвитку посттравматичного стресового розладу зростає як серед цивільних осіб, так і серед людей з уже існуючими психічними розладами. Соціальні працівники працюють у співпраці з психологами для створення програм підтримки, які допомагають людям справлятися зі стресом та уникати загострення захворювань.

Соціальні працівники виконують координаційну функцію між різними службами: медичними, психологічними, правовими та гуманітарними. Вони працюють у тісній співпраці з психіатрами, психологами, а також державними та недержавними організаціями, щоб забезпечити комплексну підтримку людям з психічними захворюваннями [2, с.78].

В умовах повномасштабної війни реалізація різних проєктів соціальної сфери нашттовхнула ряд викликів та проблем.

1. Недостатність ресурсів: Через руйнування медичних і соціальних закладів та нестачу кадрів соціальні працівники часто стикаються з браком можливостей для повноцінної допомоги пацієнтам. Необхідно залучати міжнародну допомогу та забезпечувати належне фінансування соціальних програм [3].

2. Нестабільний емоційний стан працівників: Соціальні працівники самі часто перебувають у зоні бойових дій і зазнають емоційного та фізичного виснаження. Це вимагає впровадження програм для попередження професійного вигорання та психоемоційної підтримки для працівників соціальних служб [2, с.79]

3. Проблема ізоляції: Через обмежений доступ до певних територій та втрату зв'язку, особи з психічними захворюваннями часто залишаються ізольованими, що збільшує їхню уразливість і ускладнює надання допомоги.

Таким чином соціальна робота та психологічна підтримка під час війни мають вирішальне значення для збереження психічного здоров'я людей з психічними захворюваннями. Соціальні працівники відіграють ключову роль у забезпеченні доступу до послуг, захисті прав та інтеграції цих людей у нові громади. Важливо продовжувати розвивати інструменти підтримки та зміцнювати координацію між службами для забезпечення належної допомоги в умовах воєнних дій.

Список використаних джерел:

1. Євдокимова І. А. Соціальна робота в Україні: тенденції розвитку й проблеми в довоєнний період та в умовах війни з Росією // СОЦІОПРОСТІР: міждисциплінарний електронний збірник наукових праць з соціології та

соціальної роботи. 2022, № 12. С. 6–13. <https://doi.org/10.26565/2218-2470-2022-12-01>

2. Кузікова С., Зливков В., Лукомська С., Щербак Т., Котух О. Психологічний супровід особистості в умовах війни: навч. посібник. Київ.-Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2024. 260 с. URL: <https://emed.library.gov.ua/wp-content/uploads/taisanan-items/8476/110552/Psykholohichnyy-suprovid-osobyst>
3. Психологічна підтримка в умовах війни URL : <https://dovidka.info/psychologichna-pidtrymka-v-umovah-vijny/>

Аліна Єнакі,

здобувачка освіти

Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти

«Кам'янець-Подільський державний інститут»

*Науковий керівник: **Наталія Жиляк,***

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри соціальної роботи,

психології та соціокультурної діяльності ім. Т. Сосновської, викладач,

Україна, м. Кам'янець-Подільський

РОЛЬ ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ У ПІДВИЩЕННІ ЯКОСТІ ЖИТТЯ ОСІБ ІЗ РОЗСІЯНИМ СКЛЕРОЗОМ

Розсіяний склероз (РС) — це хронічне аутоімунне захворювання, яке значно впливає не лише на фізичний стан, але й на психологічне благополуччя пацієнтів. Психологічна реабілітація є невід'ємною складовою комплексного підходу до лікування РС, оскільки сприяє адаптації до хвороби, зменшенню стресу та покращенню якості життя. У цій роботі розглянуто ключові аспекти психологічної підтримки та реабілітації осіб із РС.

Розсіяний склероз характеризується прогресуючим порушенням функцій центральної нервової системи, що супроводжується такими симптомами, як порушення рухливості, когнітивні розлади та хронічна втома. Однак психоемоційний стан пацієнтів часто залишається поза увагою, що призводить до зниження ефективності лікування. У сучасній реабілітації осіб із РС важливу роль відіграють психологічні інтервенції, спрямовані на подолання тривожності, депресії та психосоціальних труднощів.

Психологічна реабілітація включає такі ключові напрями:

Підтримка емоційного стану.

Більшість пацієнтів із РС стикаються з почуттям безнадійності та соціальної ізоляції. Терапевтична робота із застосуванням когнітивно-поведінкової терапії (КПТ) сприяє зниженню рівня тривожності та депресії.

Адаптація до хронічного захворювання.

Психологічні техніки, такі як майндфулнес, релаксаційні вправи та арттерапія, допомагають пацієнтам краще адаптуватися до змін у способі життя, пов'язаних із обмеженнями, які накладає захворювання.

Соціальна реабілітація.

Групова терапія та робота в підтримуючих групах дозволяють пацієнтам ділитися досвідом і зменшувати почуття самотності. Соціальна інтеграція є важливим фактором для підвищення самооцінки та зменшення стигматизації.

Підвищення якості життя.

Дослідження показують, що пацієнти, які отримують психологічну підтримку, демонструють вищі показники задоволеності життям і кращу здатність справлятися зі стресовими ситуаціями.

Психологічна реабілітація є важливим компонентом у системі допомоги пацієнтам із РС. Комплексний підхід, який поєднує фізичну, медичну та психологічну реабілітацію, значно покращує якість життя таких осіб. У подальших дослідженнях доцільно зосередитися на розробці індивідуальних програм реабілітації, які враховують психоемоційний стан пацієнта, стадію захворювання та соціальні фактори.

Список використаних джерел:

1. Комарова І. В. Психологічні особливості реабілітації осіб із розсіяним склерозом. Науковий вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна, 21(3), 2018. С.45-52.
2. Кочарян А. С. Вплив когнітивно-поведінкової терапії на адаптацію пацієнтів із хронічними захворюваннями. Психологія і медицина, 15(1), 2020. С. 12-19.
3. Осипова Л. М. Психологічна реабілітація осіб із хронічними захворюваннями нервової системи. Вісник реабілітаційної психології, 8(2), 2021. С. 63-68.

Назар Коломіць,

здобувач освіти

*Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

*Науковий керівник: **Ірина Завадська,***

кандидат історичних наук, доцент,

Україна, м. Кам'янець-Подільський

ХАРАКТЕРИСТИКА РІЗНИХ СТИЛІВ ЛІДЕРСТВА

Стиль лідерства - це типова для лідера система прийомів впливу на групу. [1, с. 120].

М. Мескон і Ф. Хедоурі зазначають, що за традиційною системою класифікації стиль може бути авторитарним (це одна крайність) та ліберальним (інша крайність) або це буде стиль, зосереджений на роботі, та стиль, зосереджений на людині.

Авторитарний керівник володіє достатньою владою, щоб нав'язувати свою волю виконавцям, і в разі необхідності без вагань застосовує це. Авторитарний навмисне апелює до потреб більш низького рівня своїх підлеглих, виходячи з припущення, що це той самий рівень, на якому вони оперують. Дуглас МакГрегор, відомий вчений в області лідерства, назвав передумови авторитарного керівника по відношенню до працівників теорією «Х». Відповідно до теорії «Х»: [3, с. 125].

Люди спочатку не люблять працювати та за будь-якої можливості уникають роботи.

У людей немає честолюбства, і вони намагаються позбавитися відповідальності, віддаючи перевагу тому, щоб ними керували.

Найбільше люди хочуть захищеності.

Щоб змусити людей працювати, необхідно використовувати примус, контроль і загрозу покарання.

На основі таких вихідних припущень, автократ звичайно якомога більше централізує повноваження, структурує роботу підлеглих і майже не дає їм свободи в прийнятті рішень. Автократ також щільно керує всією роботою в межах його компетенції і, щоб забезпечити виконання роботи, може чинити психологічний тиск, як правило, погрожувати.

Коли автократ уникає негативного примушення, а замість цього використовує винагороду, він отримує назву прихильного автократа. Хоча він продовжує залишатися авторитарним, прихильний автократ виявляє активну турботу про настрій і благополуччя підлеглих. Він може навіть піти на те, щоб дозволяти або заохочувати їхню участь в плануванні завдань. Але він зберігає за собою фактичну владу приймати і виконувати рішення. І як би він не був прихильний, він розвиває свій авторитарний стиль далі, структуруючи завдання і нав'язуючи неухильне дотримання величезної кількості правил, які жорстко регламентують поведінку співробітника.

Уявлення демократичного керівника про робітників відрізняються від уявлень авторитарного керівника. Д. МакГрегор назвав їх теорією «У»:

Праця – процес природний. Якщо умови сприятливі, люди не тільки візьмуть на себе відповідальність, вони будуть прагнути до неї.

Якщо люди залучені до організаційних цілей, вони будуть використовувати самоврядування і самоконтроль.

Залучення є функцією винагороди, пов'язаної з досягненням мети.

Здатність до творчого вирішення проблем зустрічається часто, а інтелектуальний потенціал середньої людини використовується лише частково.

Завдяки цим припущенням, демократичний керівник віддає перевагу таким механізмам впливу, які апелюють до потреб більш високого рівня: Потреби в приналежності, високій меті, автономії та самовираженні. Справжній демократичний керівник уникає нав'язувати свою волю підлеглим.

Організації, де домінує демократичний стиль, як зазначає М. Мескон, характеризуються високим ступенем децентралізації повноважень. Підлеглі беруть активну участь у прийнятті рішень і користуються широкою свободою в виконанні завдань. Досить часто, пояснивши цілі організації, керівник дозволяє підлеглим визначити свої власні цілі у відповідності з тими, які він сформулював. Керівник витрачає порівняно більшу частину свого часу, діючи як сполучна ланка, забезпечуючи відповідність мети виробничої групи цілям організації в цілому та піклуючись про те, щоб група одержувала необхідні їй ресурси. [2, с. 125].

Оскільки демократичний лідер припускає, що люди мотивовані потребами більш високого рівня - в соціальній взаємодії, успіхах і самовираженні, - він намагається зробити обов'язки підлеглих більш привабливими. У певному сенсі він намагається створити ситуацію, в якій люди певною мірою самі мотивують себе, тому що їхня робота, по природі своїй, сама є винагородою. У високій мірі демократичний керівник також сприяє тому, щоб підлеглі розуміли, що їм доведеться вирішувати більшу частину проблем, не шукаючи схвалення або допомоги. Але керівник вкладає багато зусиль в створення атмосфери відкритості і довіри з тим, що якщо підлеглим і знадобиться допомога, вони, не соромлячись, могли б звернутися до керівника. Щоб добитися цього, на думку М. Мескона, керівник організовує двостороннє спілкування і грає направляючу роль. Він

намагається навчити підлеглих вникати в проблеми організації, видавати їм адекватну інформацію і показувати, як шукати й оцінювати альтернативні рішення.

Найбільш поширену типологію стилів лідерства створив Курт Левін . [4, с. 30]. Він виділив такі три стилі:

- Авторитарний (директивний) стиль - жорсткі способи управління, відхилення будь-якої ініціативи та обговорення рішень, які приймаються.
- Демократичний (колегіальний) стиль - колегіальність, схвалення ініціативи.
- Ліберальний (анархічний) стиль - відмова від управління, ухилення від керівництва.

Стиль лідерства - передумова та наслідок рівня групового розвитку. Він залежить також від змісту спільної діяльності, яка лежить в основі міжособистісних відносин в групі. Для груп вищого рівня розвитку типовий демократичний стиль, який передбачає відповідальність лідера перед колективом, свідоме підкорення йому, ініціативність колективу. К. Левін у своїх роботах рекомендував саме демократичний стиль як найефективніший. За умов високої необхідності організованості та централізації часто застосовується авторитарний стиль лідерства. При низькій соціальній цінності факторів, які обумовлюють відносини між членами групи, можливий ліберальний стиль лідерства.

Список використаних джерел:

1. Боришевський М. Самосвідомість як фактор психічного розвитку особистості. Психологія і суспільство. 2009. №4. С.119-126.
2. Горбенко, Світлана Леонідівна. Соціальна психологія: метод. рек. К.: Нац. акад. внутр. Справ. 2011. С.48.
3. Кіресва У. Психологічний аналіз Я-концепції у контексті самосвідомості Психологія і суспільство. 2010. № 1. С.120-130.
4. Рибалка В. Теорія динамічної психологічної структури особистості Костянтина Платонова. Психологія і суспільство. 2005. №3. С.23-34.

Катерина Корольова,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Державного університету «Київський авіаційний інститут»
Науковий керівник: **Ірина Прожого,**
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи та реабілітації
Україна, м.Київ

ПІДТРИМКА ПРОФЕСІЙНОЇ ПЕРЕКВАЛІФІКАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ ЯК ЕЛЕМЕНТ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В УМОВАХ НОВИХ РИНКОВИХ ВИМОГ

Сучасні ринкові умови вимагають від фахівців високого рівня адаптивності, гнучкості та готовності до постійного вдосконалення професійних навичок. Для ветеранів, які повертаються до цивільного життя після військової служби, особливо важливою є підтримка у процесі професійної перекваліфікації та соціальної інтеграції. Набуті у військовій службі навички не завжди відповідають вимогам сучасного ринку праці, що ставить ветеранів перед викликом пошуку нових професійних можливостей.

Професійна перекваліфікація ветеранів є важливим аспектом соціальної роботи, оскільки забезпечує не лише економічну стабільність, але й сприяє збереженню особистої гідності, самореалізації та інтеграції в суспільство. Соціальні працівники, як фахівці з підтримки та адаптації, відіграють ключову роль у створенні умов для успішного переходу ветеранів на нові професійні ролі. Така діяльність включає консультування, мотиваційну підтримку, співпрацю з освітніми закладами та ринком праці.

Після повернення з зони бойових дій ветерани прагнуть знайти гідну роботу, яка забезпечить їм стабільність, розвиток та можливість реалізувати набуті навички в мирному житті. Однак, процес переходу до цивільної кар'єри часто супроводжується низкою викликів, серед яких: відсутність досвіду в нових сферах; потреба в додаткових знаннях і кваліфікаціях; труднощі в адаптації до умов цивільної праці. Для того щоб допомогти ветеранам реалізувати їхній потенціал і знайти своє місце в суспільстві, необхідно створювати спеціальні проекти та програми підтримки, орієнтовані на здобуття нових професійних знань та адаптацію до цивільних умов.

Одним із ключових напрямків цієї діяльності є створення можливостей для отримання вищої освіти, що дозволить ветеранам не лише поглибити свої знання, а й здобути необхідну кваліфікацію, яка відкриє нові горизонти на ринку праці. Державна підтримка таких освітніх ініціатив, а також спеціальні стипендіальні програми можуть стати важливими складовими процесу інтеграції ветеранів у нові сфери. Крім того, значущим аспектом є проведення профорієнтаційної роботи, яка допоможе ветеранам визначити напрямки, у якому вони бажають розвиватися, та знайти сфери, де можуть успішно реалізувати свої навички та досвід, здобуті під час служби.

Профорієнтаційні програми нададуть ветеранам можливість краще зрозуміти вимоги сучасного ринку праці, створити індивідуальні плани професійного розвитку, а також отримати можливість проходження стажувань і практик. Фахівці в галузі соціальної роботи можуть підтримати ветеранів у виборі професійного шляху, допомогти їм адаптуватися до нових робочих умов і супроводжувати в процесі перекваліфікації. Це не лише відкриє перед ветеранами перспективи кар'єрного зростання, але й сприятиме відновленню віри у власні сили, відчуттю приналежності до суспільства та пошуку нової життєвої мети [4].

В Україні процес вступу до вищих навчальних закладів на бюджет для ветеранів є досить ускладненим. Багато ветеранів стикаються з фінансовими труднощами, що обмежує їх можливості самостійно оплачувати навчання [2].

Важливою можливістю для ветеранів є ваучер на навчання, який надається державою. Проте ця програма має обмеження, оскільки ваучер діє не на всі спеціальності, що значно обмежує вибір професій, до яких можуть звернутися ветерани. Тому важливо розширити перелік спеціальностей, на які можна використовувати ваучери, що дозволить ветеранам здобути освіту у тих сферах, де є більший попит на фахівців і де вони можуть реалізувати свій потенціал. Крім того, необхідно спростити процедуру отримання ваучера, щоб зробити її доступнішою та зручнішою для ветеранів, які і так постійно стикаються з адміністративними труднощами та бюрократичними бар'єрами. Це дозволить більшій кількості ветеранів скористатися цією можливістю та покращити свої кар'єрні перспективи [1].

Професійна перекваліфікація ветеранів у сучасних умовах є важливим елементом соціальної роботи, спрямованим на забезпечення ефективної інтеграції та адаптації колишніх військових до цивільного життя. Зміни ринкових вимог, зростання попиту на інноваційні компетенції та необхідність розвитку соціально-емоційних навичок визначають нові стандарти професійної діяльності, до яких ветеранам потрібно адаптуватися. Підтримка з боку соціальних працівників є ключовим фактором успішної перекваліфікації ветеранів.

Аналіз наукових підходів та практичний досвід показують, що система соціальної підтримки ветеранів повинна бути гнучкою та комплексною, враховуючи їхні особистісні потреби, попередній досвід та сучасні тенденції на ринку праці. Реалізація програм професійної перепідготовки сприяє не лише соціально-економічній стабільності ветеранів, а й їхній особистій самореалізації, що позитивно впливає на їхнє психічне здоров'я та якість життя. Успішна перекваліфікація ветеранів підвищує їхню конкурентоспроможність на ринку праці та забезпечує активне включення до суспільства.

Таким чином, підтримка професійної перекваліфікації ветеранів є важливим соціальним завданням, що вимагає систематичного підходу, міжвідомчої співпраці та активного впровадження інноваційних методів соціальної роботи.

Список використаних джерел:

1. Ваучер на навчання (підготовку, перепідготовку, підвищення кваліфікації) (Державний центр зайнятості) | е-Ветеран [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://eveteran.gov.ua/benefits/vaucher-na-navchannya-pidgotovku-perepidgotovku-pidvishchennya-kvalifikaciyi>
2. Освіта для військових: як учаснику бойових дій вступити до вищу [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://armyinform.com.ua/2024/07/09/osvita-dlya-ubdchy-realno-vstupyty-na-byudzhet-u-2024-rocz-2/>
3. Пільги ветеранів на навчання [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://mva.gov.ua/veteranam/pilgi-na-navchannya>
4. Професійна орієнтація [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://uk.m.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D1%84%D0%B5%D1%81%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0_%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%94%D0%BD%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F
5. Професійне навчання учасників бойових дій та осіб з інвалідністю внаслідок війни (Державний центр зайнятості) | е-Ветеран [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://eveteran.gov.ua/benefits/profesijne-navchannya-uchasnikov-bojovih-dij-ta-osib-z-invalidnistyu-vnaslidok-vijni>

Дмитро Крикун

магістрант

*Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

Науковий керівник: Оксана Палилюкко,

*кандидат історичних наук, владач кафедри соціальної роботи,
психології та соціокультурної діяльності ім. Т. Сосновської
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

РЕАБІЛІТАЦІЯ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН, ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ПІДТРИМКИ

Питання реабілітації учасників бойових дій в Україні є надзвичайно актуальним у сучасних умовах, коли наслідки військових конфліктів охоплюють не лише економіку та політику, а й глибоко зачіпають людський вимір. Українські військовослужбовці, які захищають незалежність і територіальну цілісність держави, часто стикаються з травматичним досвідом, що потребує комплексного підходу до їхньої фізичної, психологічної та соціальної реабілітації. Забезпечення ефективної допомоги таким людям є важливим завданням для держави та суспільства, адже від цього залежить не лише їхнє особисте благополуччя, а й гармонія в громадах та стабільність у країні загалом.

Національна система реабілітації в Україні проходить етапи становлення та адаптації до нових викликів, пов'язаних із масштабами військових дій та специфікою посттравматичних розладів, які переживають учасники бойових дій. Попри значні зусилля уряду, громадських організацій та міжнародних партнерів, залишаються численні виклики: від нестачі спеціалізованих установ до необхідності підвищення кваліфікації фахівців у галузі реабілітації. Крім того, нагальною є потреба у впровадженні сучасних методик, які базуються на міжнародному досвіді та враховують національні особливості.

Реабілітація учасників бойових дій в Україні є багатограним і складним процесом, який поєднує медичні, психологічні, соціальні та економічні аспекти. Одним із важливих елементів цього процесу є адаптація найкращих міжнародних практик до українських реалій. Наприклад, у рамках співпраці з НАТО та іншими міжнародними організаціями в Україні було створено центри психологічної реабілітації, які працюють за принципами когнітивно-поведінкової терапії та використовують сучасні технології для лікування посттравматичного стресового розладу. Однак унікальність українського підходу полягає в інтеграції цих практик із національними традиціями, зокрема використанням методів арт-терапії, групової терапії та реабілітації через фізичну активність, наприклад, адаптивний спорт.

Інший важливий аспект — це впровадження в Україні інноваційних методів фізичної реабілітації. Одним із таких методів є екзоскелети, які допомагають військовослужбовцям із важкими травмами нижніх кінцівок повернутися до часткової мобільності. Завдяки підтримці міжнародних донорів, подібні технології почали з'являтися у вітчизняних реабілітаційних центрах, хоча їх доступність поки що залишається обмеженою.

Ще однією характерною рисою сучасної реабілітаційної системи є її фокус на підтримці сімей учасників бойових дій. Дослідження свідчать, що залучення членів родини до терапевтичного процесу значно підвищує ефективність реабілітації. Сімейна терапія дозволяє вирішувати конфлікти, викликані травматичним

досвідом, і створює безпечне середовище для спільного відновлення. Зокрема, в Україні почали розвиватися програми, орієнтовані на дітей ветеранів, які допомагають їм адаптуватися до змін у сім'ї.

Окремо варто згадати роль громадських організацій і волонтерських ініціатив. Українські волонтери часто стають першими, хто надає допомогу ветеранам, допомагаючи їм пройти перші етапи соціальної адаптації. Наприклад, створення центрів психологічної підтримки за ініціативи громадських об'єднань значно розширило доступ до допомоги в регіонах, де відсутні державні установи.

Варто також зазначити, що в Україні активно розвивається система онлайн-консультацій для ветеранів. Це дозволяє долати територіальні та фізичні бар'єри, що особливо актуально для людей із обмеженою мобільністю або тих, хто проживає у віддалених регіонах. Завдяки цьому доступ до психологічної допомоги значно зріс, а кількість звернень до фахівців у режимі онлайн стабільно збільшується.

Україна перебуває на шляху до створення цілісної та ефективної системи підтримки учасників бойових дій. Хоча проблем і викликів вистачає, включаючи недостатнє фінансування, брак фахівців і нерівномірність доступу до послуг у різних регіонах, наявність прогресивних ініціатив, співпраця з міжнародними партнерами та активна роль громадянського суспільства дають надію на поступове вдосконалення системи реабілітації.

Список використаних джерел:

1. Реабілітація учасників бойових дій в Україні: досвід та перспективи: тези доповідей III Всеукраїнської науково-практичної конференції (23 листопада 2018 року). Хмельницький, 2018. 232 с. URL: https://hist.km.ua/images/2021/konferentsiji/zbirnik-tez_ubd_khmelnitskij_2018.pdf
2. Медико-психологічна реабілітація та соціальна адаптація учасників бойових дій: проблеми та перспективи. Київ, 2021. URL: <https://emed.library.gov.ua/wp-content/uploads/tainacan-items/271/16456/Medyko-psykholohichna-reabilitatsiia-ta-sotsialna-adaptatsiia-uchasnykiv-boyovykh.pdf>
3. Реабілітаційні сили України. URL: <https://tsu.org.ua>

Анастасія Лосяцька,

здобувач освіти

ВСП «Кам'янець-Подільський фаховий коледж»,

Науковий керівник: Інна Гуменюк,

магістр, викладач

ВСП «Кам'янець-Подільський фаховий коледж»,

Україна, м. Кам'янець-Подільський

ОРГАНІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗОВАНОЇ ДЕРЖАВИ

Україна перебуває у процесі формування нової моделі публічної влади на засадах децентралізації. У цьому контексті основним завданням функціонування новосформованих територіальних громад є створення простору добробуту, безпеки, збереження здоров'я, психологічного комфорту; сприяння самореалізації кожного члена громади; забезпечення доступу до якісної освіти; розвиток талантів; захист довкілля тощо. Саме в територіальних громадах, в яких мешкають громадяни, мають вирішуватися всі основні питання життєдіяльності людини:

освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення, культури, фізичної культури тощо. При цьому зазначимо, що, якщо освітні та медичні послуги певною мірою надавалися їй до зазначеної реформи, то для органів місцевого самоврядування сільських населених пунктів організація надання соціальних послуг стала абсолютно новою сферою діяльності. Адже ці соціальні функції були зосереджені на рівні району, в компетенції районних державних адміністрацій. Така централізована система соціальної роботи була малоефективною, адже врахувати потреби людей у послугах соціального характеру кожного населеного пункту і кожної сім'ї району, а тим більше надати їх своєчасно і якісно було малореальним завданням. Зважаючи на такий стан, необхідно було подолати низку проблемних питань, що існували у системі управління:

- ускладнена доступність громадян до отримання соціальної підтримки, у тому числі через корупційні прояви;
- відсутність належного інформування громадян про їх соціальні права та їх реалізацію, зокрема, регулярного інформування про надання соціальних виплат, інших видів соціальної підтримки;
- складні та непрозорі процедури розподілу та здійснення соціальних видатків;
- роздутий бюрократичний апарат, значні адміністративні видатки;
- величезний паперовий документообіг та паперові архіви;
- відсутність можливості контролю операційних процесів у соціальній сфері;
- слабка, недостатня, часткова інтеграція інформаційних систем соціальної сфери з іншими державними інформаційними ресурсами [3].

Констатація потреби трансформації такої централізованої моделі знайшла своє відображення у Концепції реалізації державної політики щодо соціального захисту населення та захисту прав дітей: «Модель адміністрування державних соціальних програм, соціальних послуг і соціальної роботи, що застосовується у нинішній системі соціального захисту, потребує синхронізації з процесом реформування місцевого самоврядування і територіальної організації влади в Україні та суттєвих змін, спрямованих насамперед на забезпечення надання соціальних послуг і використання відповідних сервісів на базовому рівні у спроможних територіальних громадах» [1].

Однак більшість територіальних громад у силу різних обставин були просто не готовими до виконання нової для них соціальної функції: «На базовому рівні залишаються недостатніми ресурсна спроможність і кадровий потенціал щодо виконання органами місцевого самоврядування власних і делегованих повноважень у сфері соціального захисту і забезпечення прав дітей відповідно до потреб жителів територіальних громад... У переважній більшості територіальних громад не створено комунальних надавачів соціальних послуг, не проводиться соціальна робота, не налагоджено співпрацю із структурними підрозділами соціального захисту, службами у справах дітей місцевих органів виконавчої влади, громадськими організаціями і відповідно жителі таких територіальних громад не отримують належної їм соціальної підтримки» [2].

Це стало наслідком непослідовності та повільності проведення секторальних реформ, зокрема у соціальній сфері, що суттєво відставала від загального алгоритму децентралізації. Оптимальний розподіл повноважень між органами публічної влади не синхронізувався із загальним ходом реформування. Виникла нагальна потреба у чіткому розподілі сфер відповідальності та зон управління між органами місцевого

самоврядування та органами виконавчої влади, забезпеченні для громадян найбільш зручних механізмів для отримання соціальних послуг і виплат [3]. Однак перехід окремих соціальних функцій та послуг соціального характеру від райдержадміністрацій на рівень територіальних громад проходив з проблемами. У багатьох органах місцевого самоврядування спроможність виконувати соціальну роботу і надавати якісні та своєчасні соціальні послуги була низькою.

У процесі децентралізації передача повноважень у соціальній сфері органам місцевого самоврядування не супроводжувалася відповідним фінансовим забезпеченням і кадровим наповненням, зокрема соціальними працівниками та соціальними службами. З цього приводу у Стратегії людського розвитку зазначається: «...із кінця 2020 року розпочато процес ліквідації низки таких надавачів соціальних послуг районного рівня, як центри соціальних служб, територіальні центри соціального обслуговування (надання соціальних послуг), непоодинокими є випадки ліквідації стаціонарних відділень територіальних центрів соціального обслуговування. Водночас утворені сільські, селищні, міські ради не створюють надавачів соціальних послуг комунального сектору та не залучають надавачів соціальних послуг недержавного сектору. Тому виникає ризик неотримання належних соціальних послуг населенням цих територіальних громад». Тимчасова слідча комісія Верховної Ради України у своєму висновку зазначила: «Система органів та служб у справах дітей в країні фактично зруйнована, внаслідок чого на всіх її рівнях відсутня реальна спроможність здійснювати функції щодо захисту прав дітей. До цього часу не всі територіальні громади створили служби у справах дітей та укомплектували їх. Реформа децентралізації, що була покликана передати якомога більше прав та повноважень на місця, не з'ясувала реальну спроможність їх реалізації» [1].

Зважаючи на це, Указом Президента України В. Зеленського Кабінету Міністрів було поставлене завдання забезпечити децентралізацію повноважень органів соціального захисту населення до 31 грудня 2020 року [3]. Нова модель управління у зазначеній сфері повинна забезпечувати поєднання централізації та децентралізації повноважень щодо соціального захисту населення і захисту прав дітей з метою створення та розвитку повноцінного життєвого середовища для громадян і задоволення їх потреб у соціальному захисті. У зв'язку з тим, що окремі соціальні функції неможливо реалізувати на обласному та базовому рівнях місцевого самоврядування, зокрема адміністрування надання спеціалізованих соціальних послуг (крім базових), сприяння розвитку волонтерської діяльності, запобігання бездомності, адаптація системи соціального захисту до наслідків старіння населення, протягом січня–грудня 2022 р. передбачається утворення територіальних органів Національної соціальної сервісної служби України (Нацсоцслужби) на субрегіональному рівні. Вони мають забезпечити виконання визначених законодавством сервісних функцій (у тому числі з призначення, нарахування та виплати державної допомоги). Територіальні органи Нацсоцслужби в областях забезпечуватимуть координацію та методичний супровід діяльності органів місцевого самоврядування базового рівня щодо забезпечення ними відповідних соціальних функцій. Таким чином відбуватиметься оптимальний розподіл повноважень між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади з урахуванням принципів субсидіарності, сервісного підходу та доступності послуг для споживачів під час реалізації державної соціальної політики та визначення оптимального переліку функцій, необхідного для забезпечення на базовому рівні надання соціальних послуг населенню, проведення соціальної

роботи та реалізації прав дітей. З цією метою Уряду доручено опрацювати питання щодо запровадження нових підходів до утворення та діяльності центрів надання адміністративних послуг (ЦНАП), зокрема шляхом переходу до надання адміністративних послуг обласних та районних державних адміністрацій центрами надання адміністративних послуг органів місцевого самоврядування [4].

Зважаючи на сказане вище, організація соціальної роботи та надання соціальних послуг мешканцям територіальних громад є актуальним секторальним завданням реформи децентралізації влади. Призначення соціальної роботи полягає в тому, щоб за допомогою законодавчих, економічних, фінансових, соціально-психологічних, організаційно-технічних засобів і важелів здійснювати підтримку соціально вразливих груп населення або надавати допомогу окремим громадянам на основі конкретних заходів соціальної політики

Як видно з цього переліку, соціальна робота в умовах децентралізації стає однією з головних функцій органів місцевого самоврядування. Особливістю соціальної роботи в територіальних громадах є те, що вона спрямована на задоволення потреб та вирішення індивідуальних проблем людей безпосередньо за місцем проживання. Це потребує перегляду не лише системи управління соціальною сферою, а й відповідного кадрового забезпечення соціальної роботи. Для цього необхідно:

- сформувати модель ефективного управління на всіх етапах організації соціальної роботи та надання соціальних послуг;
- утворити в кожній територіальній громаді служби у справах дітей;
- забезпечити в територіальних громадах діяльність фахівців із соціальної роботи для раннього виявлення вразливості сімей/осіб та профілактики складних життєвих обставин;
- забезпечити максимальну доступність до соціальних послуг і сервісів; 100-відсоткове надання соціальних послуг через ЦНАП або через Єдиний державний веб-портал електронних послуг;
- збільшити кількість надавачів соціальних послуг недержавного сектору, залучених до надання соціальних послуг за бюджетні кошти.

Підводячи підсумки можна зазначити, що процес децентралізації соціальної сфери перебуває в активній стадії і проходить паралельно з реформуванням місцевого самоврядування. Його успішне завершення дасть можливість на зовсім іншому, більш якісному рівні здійснювати соціальну роботу та надавати якісні і своєчасні соціальні послуги населенню.

Список використаних джерел

1. Малиновський В. Я., Купрійчик М. В. Особливості організації соціальної роботи у територіальних громадах в умовах децентралізації. *Соціальна допомога і соціальна робота: виклики сучасності*: матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. Луцьк: Луцький НТУ, 2021. С. 51.
2. Міністерство соціальної політики: стратегія цифрової трансформації соціальної сфери (бачення реформи). *Урядовий кур'єр*. 2020. 29 верес. С. 6.
3. Про деякі заходи із забезпечення надання якісних публічних послуг: затв. Указом Президента України від 04.09.2019 р. № 647/2019. *Урядовий кур'єр*. 2019. 6 верес. С. 11.
4. Стратегія людського розвитку: затв. Указом Президента України від 02.06.2021 р. № 225/2021. *Голос України*. 2021. 5 черв. С. 13.

Альберт Мойсєнко

магістрант

*Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

Науковий керівник: Оксана Палилюкько,

*кандидат історичних наук, виладач кафедри соціальної роботи,
психології та соціокультурної діяльності ім. Т. Сосновської
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

РЕІНТЕГРАЦІЯ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ В УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО: СТРАТЕГІЧНІ ПІДХОДИ, ОСНОВНІ ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ БАР'ЄРІВ

В умовах тривалих військових конфліктів та значної кількості учасників бойових дій в Україні проблема їхньої реінтеграції в цивільне життя набуває першорядного значення. Військовослужбовці, які повертаються з фронту, стикаються з численними викликами: від подолання психологічних травм до відновлення соціальних зв'язків і професійної реалізації. Реінтеграція цих людей не лише забезпечує їхню особисту стабільність і благополуччя, але й зміцнює суспільство загалом, сприяючи гармонізації соціального простору та збереженню його функціональності.

Однією з ключових особливостей процесу реінтеграції є необхідність комплексного підходу, який поєднує медичну, психологічну, соціальну та економічну підтримку. Для успішної адаптації учасників бойових дій до мирного життя важливо враховувати їхній унікальний досвід, створюючи умови, які допомагають подолати внутрішні та зовнішні бар'єри. Цей процес ускладнюється через соціальні стереотипи, брак ресурсів і недоліки в координації міждержавними та громадськими ініціативами.

Реінтеграція вимагає стратегічного планування, що базується на кращих міжнародних практиках і враховує специфіку українського суспільства. Важливими складовими цього процесу є розробка програм професійної підготовки, доступ до якісної психологічної допомоги, а також активне залучення громадянського суспільства до підтримки ветеранів. Зокрема, акцент на соціальну підтримку, зміцнення зв'язків у громадах і подолання упереджень щодо ветеранів може стати основою для сталого розвитку реінтеграційної політики.

Реінтеграція учасників бойових дій в українське суспільство є складним і багатограним процесом, який висвітлює як соціальні, так і психологічні аспекти адаптації ветеранів. Однією з найцікавіших особливостей цього процесу є виявлена залежність між успішністю реінтеграції та наявністю підтримуючого соціального оточення. Дослідження показали, що учасники бойових дій, які повертаються в громади з розвиненою системою підтримки, демонструють значно вищі рівні соціальної адаптації та емоційної стабільності. Це включає як індивідуальні зв'язки з родиною і друзями, так і участь у спільнотах, які активно залучають ветеранів до суспільного життя.

Ще одним важливим аспектом є вплив економічних програм на реінтеграцію. У 2023 році в Україні було запущено кілька ініціатив, спрямованих на надання ветеранам можливостей для професійної підготовки та перекваліфікації. Наприклад, програма державного фінансування «єРобота» дозволяє учасникам

бойових дій отримати гранти на розвиток власного бізнесу. Виявлено, що такі програми не лише сприяють економічній стабільності ветеранів, але й знижують рівень посттравматичного стресу, забезпечуючи можливість реалізувати себе в нових ролях.

Окрему увагу заслуговує використання новітніх технологій у реінтеграційному процесі. В Україні активно впроваджуються платформи онлайн-підтримки для ветеранів, які дозволяють отримати психологічну консультацію, знайти роботу або підключитися до спільнот. Так, проєкт Veteran Hub, створений у співпраці з міжнародними організаціями, став важливим інструментом для багатьох учасників бойових дій, допомагаючи їм орієнтуватися у складній мережі соціальних і державних послуг.

Інший важливий напрям — це взаємодія ветеранів з місцевими громадами. Виявлено, що залучення ветеранів до волонтерської діяльності значно підвищує їхню соціальну включеність. Вони не лише отримують змогу допомагати іншим, але й знаходять нове відчуття мети та приналежності. Зокрема, у регіонах, які зазнали значних втрат через війну, ветерани часто стають лідерами громадських ініціатив, працюючи над відновленням інфраструктури або організацією місцевих культурних заходів.

Щодо викликів, одним із найсерйозніших залишається проблема стигматизації. Дослідження вказують, що значна частина ветеранів стикається з упередженнями з боку суспільства, що ускладнює їхню адаптацію. Проте саме ці труднощі стимулюють розвиток програм, спрямованих на зміну суспільного сприйняття ветеранів, таких як національні інформаційні кампанії та інтеграція військових історій у шкільну освіту.

Загалом, реінтеграція учасників бойових дій в українське суспільство є не лише викликом, але й унікальною можливістю для суспільства переосмислити роль ветеранів у побудові майбутнього. Інноваційні підходи, активна участь громади та державна підтримка відкривають шляхи для створення гармонійного та інклюзивного середовища, яке сприятиме не лише реабілітації окремих людей, а й зміцненню всієї нації.

Список використаних джерел:

1. Закон України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту" від 22.10.1993 № 3551-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 45. С. 425.
2. Гладун З. С. Соціальна підтримка учасників бойових дій в Україні: проблеми та перспективи. Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2020. № 1. С. 47–56.
3. Олійник О. В. Психологічна реабілітація ветеранів бойових дій: український досвід та міжнародні практики. Психологічний журнал. 2022. № 4. С. 23–35.

Nataliia Moshenets,

*postgraduate student, Hlukhiv national pedagogical university
named after Oleksandr Dovzhenko, Ukraine*

*Supervisor: Zoia Sharlovych,
PhD in Pedagogics, adjunct of International
academy of applied sciences in Lomza, Poland*

INTERCULTURAL COMMUNICATION IN CRISIS: NAVIGATING CHALLENGES AND BUILDING RESILIENCE

Crisis states of society affect the life and interactions of society, the development of interpersonal relationships at the macro level, and intercultural relationships at the macro level.

Only in 1963, the interpretation of the crisis was proposed by Charles Hermann [4, p. 64]. Communication as a special type of interpersonal communication of human activity resists forms that are actualized by people in their interaction in society.

This feature concerns various forms of communication - verbal, non-verbal, para-verbal and expressive. Peculiarities of intercultural communication are studied by researchers in the discourse of globalization dialogue [2], in the context of linguistic diversity and the intersection of cultures [3], the peculiarities of intercultural communication during a pandemic [1] and a full-scale invasion are considered.

Intercultural communication in crisis conditions can perform several functions:

- Ensuring understanding. Helps to avoid stereotypes, assumptions and misconceptions about other cultures.
- Community building. Facilitating the formation of common goals and collective efforts to overcome the crisis.
- Building trust. Fostering the building of trust between different cultures and the ability to work together to overcome a crisis. This can be achieved through open dialogue, mutual listening, taking into account the needs and experiences of others.

In times of crisis, effective communication becomes essential to navigate challenges and foster resilience within diverse cultural contexts. Intercultural communication, the exchange of information and understanding between individuals from different cultural backgrounds, plays a pivotal role in crisis management and response. This article explores the significance of intercultural communication in times of crisis and provides insights on how individuals and organizations can navigate cultural differences to effectively communicate and collaborate during challenging times.

Cultural Sensitivity and Understanding

One of the key principles of intercultural communication in crisis situations is cultural sensitivity and understanding. Cultural differences in communication styles, norms, and values can often lead to misunderstandings and misinterpretations, particularly during high-stress situations. It is essential for individuals and organizations to take into account the cultural backgrounds of their counterparts and adapt their communication strategies accordingly. This can help promote empathy, respect, and trust among diverse stakeholders, ultimately fostering more effective collaboration and problem-solving.

Language Barriers and Translation

Language barriers are another common challenge in intercultural communication during crisis situations. Miscommunication due to language differences can impede the flow of essential information, hinder decision-making processes, and exacerbate tensions between individuals or groups. Utilizing professional translation services, interpreters, or

language technologies can help bridge these communication gaps and ensure that critical messages are accurately conveyed across cultural lines. Moreover, providing multilingual communication channels and resources can enhance accessibility and inclusivity for individuals with diverse linguistic backgrounds.

Cultural Adaptation and Flexibility

Cultural adaptation and flexibility are key skills that can enable individuals and organizations to effectively communicate and collaborate across cultural boundaries in times of crisis. Being open-minded, respectful, and willing to accommodate different perspectives and approaches can help build mutual understanding and trust among diverse stakeholders. Additionally, being aware of cultural norms, taboos, and sensitivities can prevent unintended conflicts or misunderstandings and foster more harmonious interactions in high-pressure situations.

Crisis Communication Strategies

Developing tailored crisis communication strategies that account for cultural diversity and sensitivity is essential for effective intercultural communication during emergencies. Clear, concise, and culturally-appropriate messaging can help disseminate important information, instructions, and updates to a diverse audience in a timely and effective manner. Leveraging multiple communication channels, including social media, traditional media, and community networks, can enhance outreach and engagement with different cultural groups and demographics. Moreover, proactively addressing cultural concerns, questions, and feedback can foster transparency, credibility, and resilience in crisis communication efforts.

In conclusion, intercultural communication plays a crucial role in navigating challenges and building resilience during times of crisis. By promoting cultural sensitivity, language accessibility, adaptive flexibility, and tailored communication strategies, individuals and organizations can overcome cultural barriers and promote collaboration, understanding, and solidarity across diverse cultural contexts. Embracing diversity and inclusivity in crisis communication practices can not only enhance response efforts but also foster stronger relationships and trust among global communities facing shared challenges.

Intercultural communication in crisis states of society can be extremely important for overcoming problems and establishing peace. In such conditions, it is necessary to observe the principles of mutual understanding, tolerance and cooperation between different cultures. It is important to show empathy and understanding to other participants in the communication, as well as to actively seek common points of view and solutions to overcome the crisis situation.

References:

1. Антіпова О.П. Ключові тенденції трансформації міжкультурної комунікації в умовах пандемії. Вісник НАУ. Серія: Філософія. Культурологія. 2020. № 2 (32). С.109-114.
2. Бахов І. С. Міжкультурна комунікація в контексті глобалізаційного діалогу культур. Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. 2012. Вип. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadsps_2012_2_3
3. Манакін В. М. Мова і міжкультурна комунікація : навч. посіб. / В. М. Манакін. Київ : ВЦ «Академія», 2012. 288 с. (Серія «Альма матер»).
4. Hermann C.F. "Some consequences of crisis which limit the viability of organizations", *Administrative Science Quarterly*, vol. 8, no. 1, 1963. pp. 61-82.

Михайло Невінський,

здобувач освіти

*Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

*Науковий керівник: Ірина Завадська,
кандидат історичних наук, доцент,*

*Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

ВИКЛИКИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В УМОВАХ ЗМІНИ КУЛЬТУРНИХ ТРАДИЦІЙ В ПОСТМОДЕРНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Сучасне постмодерне суспільство характеризується інтенсивними змінами культурних традицій, які впливають на всі сфери людського життя, включаючи соціальну роботу. Глобалізація, технологічний прогрес, міграційні процеси та зростання культурного розмаїття створюють нові виклики для фахівців соціальної сфери. Зміна традиційних норм і цінностей, поява нових форм соціальної взаємодії та посилення уваги до індивідуалізму змушують переглядати підходи до підтримки вразливих груп населення.

У цих умовах соціальна робота має не лише адаптуватися до нових реалій, але й забезпечувати баланс між повагою до традицій і потребою в інноваційних підходах. Це вимагає від соціальних працівників високого рівня компетентності, культурної чутливості та здатності до ефективної комунікації в багатокультурному середовищі.

Актуальність дослідження викликів соціальної роботи в умовах змін культурних традицій обумовлена необхідністю пошуку нових методів і стратегій, які сприятимуть соціальній інтеграції, гармонізації міжкультурних відносин та забезпеченню соціальної справедливості. Саме ці аспекти лежать в основі формування соціально орієнтованого суспільства, де цінуються різноманітність та індивідуальність кожного.

Соціальна робота в умовах змін культурних традицій постмодерного суспільства стикається з низкою складних викликів, які формують нові підходи та стратегії в цій сфері. Наприклад, однією з тенденцій є зростання культурного розмаїття, обумовлене глобалізацією та міграційними процесами. У Європі кількість мігрантів за останні три десятиліття збільшилася більш ніж удвічі, що призвело до створення багатонаціональних спільнот із суттєвими розбіжностями в цінностях, релігії та традиціях. Соціальним працівникам доводиться враховувати ці відмінності, щоб забезпечити ефективну інтеграцію мігрантів у місцеві громади, не порушуючи їх культурної ідентичності.

У постмодерному суспільстві спостерігається також трансформація родинних цінностей. В багатьох країнах традиційна модель сім'ї поступається місцем більш гнучким формам партнерства та спільного життя. Наприклад, в скандинавських країнах близько 50% дітей народжуються в сім'ях, де батьки не перебувають у шлюбі. Це вимагає від соціальних працівників переосмислення понять «традиційна сім'я» та «соціальна підтримка», адже необхідно працювати з різними моделями співжиття та відповідними викликами, які виникають у таких родинах.

Ще одним важливим аспектом є вплив цифрових технологій на соціальні відносини. У дослідженні, проведеному в США, було виявлено, що близько 70% людей віком від 18 до 30 років віддають перевагу онлайн-комунікації над безпосереднім спілкуванням. Це створює нові бар'єри в соціальній роботі, зокрема

у встановленні довіри між клієнтом і соціальним працівником. Деякі програми соціальної допомоги почали використовувати чат-боти та штучний інтелект для консультування, але це викликає етичні питання, пов'язані з відсутністю емоційної підтримки, яку може надати лише людина.

Окрім того, варто зазначити, що постмодерне суспільство стикається зі збільшенням соціальної нерівності. Згідно зі звітом ООН, розрив між найбагатшими та найбіднішими верствами населення постійно зростає, навіть у розвинених країнах. Соціальні працівники зіштовхуються з проблемами надання допомоги в умовах обмежених ресурсів, адже багато організацій скорочують фінансування на соціальні програми. В цих умовах виникає потреба у впровадженні інноваційних підходів, таких як соціальне підприємництво, яке дозволяє поєднати комерційну діяльність із соціальною підтримкою.

Таким чином, соціальна робота в постмодерному світі перебуває на перехресті багатьох змін. Вона змушена адаптуватися до нових реалій, одночасно підтримуючи баланс між традиціями і сучасністю, індивідуалізмом і колективними цінностями, локальними потребами і глобальними тенденціями.

Зміна культурних традицій у постмодерному суспільстві створює безпрецедентні виклики для соціальної роботи, які потребують глибокого переосмислення існуючих підходів і методів. Одним із ключових викликів є культурне розмаїття, що зумовлює необхідність інтеграції мігрантів та інших соціальних груп, враховуючи їхні унікальні культурні особливості. Це ставить перед соціальними працівниками завдання забезпечення ефективної комунікації в багатокультурному середовищі та збереження балансу між культурною ідентичністю та соціальною інтеграцією.

Трансформація родинних цінностей вимагає гнучкості у підходах до підтримки сімейних структур, що дедалі більше відходять від традиційних уявлень. Соціальні працівники мають пристосовувати свої дії до нових форм партнерства, одночасно підтримуючи основні принципи соціальної рівності й справедливості.

Розвиток цифрових технологій відкриває як нові можливості, так і бар'єри в соціальній роботі. Онлайн-комунікація спрощує доступ до соціальних послуг, однак загрожує послабленням міжособистісного зв'язку, який є важливою складовою соціальної підтримки. Використання інноваційних технологій, таких як штучний інтелект, повинно доповнюватися особистісним підходом для збереження емоційної залученості.

Соціальна нерівність, яка посилюється у постмодерному світі, потребує впровадження інноваційних рішень, таких як соціальне підприємництво, що дозволяє ефективно використовувати обмежені ресурси для допомоги вразливим групам.

Отже, соціальна робота в умовах постмодерного суспільства є надзвичайно динамічною сферою, яка вимагає глибокого розуміння сучасних тенденцій, високого рівня професійної компетентності та постійного пошуку нових підходів. Забезпечення соціальної справедливості, культурної чутливості та інноваційності є ключовими елементами для успішної реалізації соціальних програм у цих складних умовах.

Список використаних джерел:

1. Бичківський Д., Бевз О. Соціальна робота в умовах трансформаційних процесів сучасного суспільства. URL: <https://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/40722/1/403%21.pdf>

2. Судакова В. Постмодерна трансформація культурних практик повсякденного життя як виклик для соціальної роботи. URL: https://www.culturology.academy/wp-content/uploads/KD19_Sudakova.pdf
3. Говоруха Д.О. Зміни в політиці: modern contra postmodern. URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u149/tezi_skovoroda_zavershene.pdf
4. Лук'янова Л.Б. Соціальна робота в Україні: концептуальні засади і трансформація в умовах глобалізації. URL: <https://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/71091/16-Lukyanova.pdf>

Валентин Пушкар

здобувач освіти

ВП Кам'янець-Подільський фаховий коледж НРЗВО КПДІ

Науковий керівник: Олександр Шевчук,

кандидат педагогічних наук, викладач

Україна, м. Кам'янець-Подільський

ЗНАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В УМОВАХ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ЗМІН

Соціальна робота, як професія, виникла як відповідь на потреби суспільства, яке стикається з різноманітними соціальними проблемами, зокрема бідністю, маргіналізацією, психічними захворюваннями, порушенням прав людини тощо. В умовах соціокультурних змін роль соціальних працівників стає особливо важливою, оскільки швидка еволюція суспільних процесів вимагає від професіоналів здатності адаптуватися до нових викликів і надавати ефективну допомогу.

Соціокультурні зміни включають зміни у соціальних нормах, цінностях, технологіях, політичних та економічних умовах, а також у культурному контексті, в якому відбувається взаємодія між людьми. Умови, що зумовлюють ці зміни, можуть бути:

- **Глобалізація:** Вона призводить до зростання мобільності людей, змішування культур і зростаючих відмінностей між соціальними групами.
- **Технологічний прогрес:** Інтернет та інші технології створюють нові можливості для комунікації та доступу до ресурсів, але водночас з'являються нові виклики, такі як кібербулінг, соціальна ізоляція або доступ до інформації.
- **Соціальні трансформації:** Зміни в сімейних структурах, зростання числа одиноких людей, зміна моделей трудової діяльності, нові форми еміграції та міграції.
- **Зміни в політичній та економічній ситуації:** Перехід до нових політичних систем, соціальна нерівність, поглиблення економічної кризи або зміни у законодавстві також суттєво впливають на соціальну роботу.

У глобалізованому світі соціальні працівники стикаються з викликами, пов'язаними з міграцією, культурними відмінностями, адаптацією до нових соціальних умов. Зокрема, це включає роботу з іммігрантами, біженцями, що потребують допомоги в адаптації до нової культури, системи освіти, медичного забезпечення. Важливою є підтримка інклюзивного суспільства, де поважають

права всіх людей, незважаючи на їхній соціальний статус чи культурну приналежність.

З розвитком технологій соціальна робота знаходить нові інструменти для роботи з клієнтами. Це включає використання інтернет-платформ для надання психологічної підтримки, онлайн-консультацій, забезпечення доступу до електронних ресурсів і послуг. Проте соціальні працівники також стикаються з проблемами кібербулінгу, залежностей від технологій, проблемами захисту даних клієнтів та етичними питаннями.

Соціальні зміни часто призводять до збільшення числа вразливих груп, таких як бездомні, одинокі літні люди, люди з обмеженими можливостями, постраждалі від насильства чи психологічних травм. Соціальна робота повинна забезпечити підтримку, яка б враховувала специфіку кожної групи, надаючи індивідуалізовану допомогу з урахуванням соціокультурних особливостей.

Соціальна нерівність є однією з основних тем сучасних соціальних змін. Розрив між багатими і бідними, дискримінація за расовими, етнічними, гендерними чи іншими ознаками ставлять соціальних працівників перед необхідністю впроваджувати програми, спрямовані на зменшення цих нерівностей. Це може бути досягнуто через освіту, правозахисну діяльність, а також через створення механізмів підтримки людей, які знаходяться на маргінесах суспільства.

У процесі адаптації соціальної роботи до нових реалій важливо зберігати основні принципи:

- **Повага до гідності людини:** Незалежно від змін у суспільстві, соціальні працівники повинні зберігати гуманістичний підхід, ставитися до кожної особистості з повагою і підтримкою.
- **Індивідуалізація підходів:** Оскільки соціокультурні зміни ведуть до різноманіття життєвих ситуацій, соціальні працівники мають знаходити індивідуальний підхід до кожного клієнта, враховуючи його культурні, соціальні та особистісні особливості.
- **Інклюзивність і доступність послуг:** Соціальна робота повинна забезпечити рівний доступ до ресурсів для всіх категорій населення, незалежно від їхнього соціального статусу чи національної приналежності.
- **Співпраця з іншими професіоналами і громадами:** У контексті соціокультурних змін необхідна координація з іншими організаціями, установами та громадами для досягнення більш ефективного результату.

Сучасні соціокультурні зміни відкривають нові перспективи, але й ставлять низку викликів перед соціальними працівниками:

- **Зростаюча складність проблем:** Соціальна робота стає все більш комплексною, оскільки проблеми, з якими стикаються люди, часто мають багато аспектів (економічний, психологічний, культурний).
- **Необхідність постійного навчання та професійного розвитку:** Враховуючи швидкість змін у суспільстві, соціальним працівникам необхідно постійно вдосконалювати свої знання, навички та стратегії.
- **Підвищення значення превентивних програм:** Соціальна робота має акцентувати увагу на попередженні соціальних проблем, а не лише на їх вирішенні. Превентивні програми допомагають запобігти багатьом складним ситуаціям до того, як вони стануть кризовими.

Значення соціальної роботи в умовах соціокультурних змін є надзвичайно важливим для забезпечення соціальної справедливості та підтримки громадян у нових реаліях. Професіонали в галузі соціальної роботи повинні гнучко адаптувати свої стратегії, щоб ефективно реагувати на зміни, одночасно зберігаючи основні етичні принципи та гуманістичні цінності. Врахування соціокультурних змін допомагає покращити якість життя людей, що стикаються з труднощами, і сприяє розвитку більш інклюзивного та справедливого суспільства.

Список використаних джерел:

1. Бутенко, С. І. *Соціальна робота: теорія і практика*. Київ: Видавничий дім "Персонал".(2015).
2. Гаврилюк, О. П. *Соціальна робота в умовах глобалізації та сучасних соціокультурних змін*. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна. (2019).
3. Смирнова, Н. В. *Соціальна робота: сучасні виклики і перспективи розвитку*. Одеса: Одеський національний університет. (2018).
4. Ткачук, В. І. *Соціальні трансформації і соціальна робота в Україні*. Київ: Академія управління. (2017).
5. Філіпова, Т. М. *Соціальна робота і технології: нові підходи та інструменти*. Львів: ЛНУ ім. І. Франка. (2021).
6. United Nations (UN). *World Social Report 2020: The Challenges of Inequality*. New York: United Nations. (2020).
7. Руденко, І. О. *Соціальна робота з уразливими групами населення: методи та підходи*. Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова. (2016).
8. Денисенко, О. М. *Технології соціальної роботи в контексті соціальних трансформацій*. Київ: Наукова думка. (2020).
9. Giddens, A., Duneier, M., Appelbaum, R. P., & Carr, D. *Introduction to Sociology* (10th ed.). Boston: Pearson. . (2017).
10. Kirst-Ashman, K. K., & Hull, G. H. *Understanding Generalist Practice in Social Work* (9th ed.). Boston: Cengage Learning. (2019).

Валерій Сікора,

здобувач освіти

Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти

«Кам'янець-Подільський державний інститут»

Науковий керівник: Ірина Завадська,

кандидат історичних наук, доцент,

Україна, м. Кам'янець-Подільський

НЕГАТИВНІ СТАНИ ОСОБИСТОСТІ ТА ЇХ ПСИХІЧНА САМОРЕГУЛЯЦІЯ

Сучасна психологічна наука має певний пласт досліджень, що присвячені проблемі дослідження негативних станів працівника (курсанта, студента) та їх саморегуляції. Інтерес до вивчення регуляційної сфери пов'язаний ще й з тим, що її складові частини можна розглядати, як процеси (стани), як певні особистісні риси та як цілеспрямовану діяльність людини. У найбільш загальному визначенні саморегуляція – це складний системний психічний процес з ініціювання, побудови та управління різними видами внутрішньої та зовнішньої активності суб'єкта, що спрямовані на досягнення їм певних, визначених суб'єктом, цілей. Найбільш повно

проблеми саморегуляції досліджені в руслі системного та суб'єктно діяльнісного підходів, саморегуляція розглядається як специфічна активність суб'єкта, тобто як дії, що залучені до складу провідної діяльності суб'єкта (навчальної, професійної). Ці дії можуть бути спрямовані на перетворення власного стану, на відновлення енергетичних ресурсів, підвищення працездатності. Характер дій може носити не тільки підтримуючий характер, а й активно-перетворюючий, що змінює та організує функції самого суб'єкта. При такому перетворенні вольові дії вплетені до структури цілеспрямованої професійної або навчальної діяльності. У зв'язку з цим виникає необхідність розглядати саморегуляцію як специфічний вид діяльності, що має всі ознаки і риси діяльності та зазначити наступне.

1. Діяльність з саморегуляції негативних станів потрібно розглядати у взаємодії і взаємозв'язку з провідною діяльністю (навчальною або професійною). Спочатку така діяльність несвідомо залучається до виконання професійних, або навчальних завдань в формі загальної її активізації, потім, по мірі її усвідомлення, вона взаємодіє з провідною по типу сумісницької, потім виділяється як самостійний тип, і тоді провідна та саморегулююча діяльності змінюють одна одну під впливом зміни умов, трансформації мотивів, цілей, або інших компонентів психічної системи.

2. Як і інша діяльність, діяльність з саморегуляції негативних станів характеризується власними компонентами, такими, як мотиви, цілі, засоби дії, результати різного рівня, програми тощо. Вона може бути описана за допомогою моделі функціональної системи (за П. К. Анохіним). В ній перший блок аферентного синтезу визначає основні аспекти змісту й спрямованості дії. Другий блок прогнозування й ухвалення рішення виконує формування образу мети й програми дій. Продуктом функціонування блоку дії є конкретний результат і інформація про нього. Виконання дій з саморегуляції стану приводить людину професіонала до певного результату – успішного, або неуспішного. Коли результат порівнюється з параметрами мети, спрацьовує четвертий блок функціональної системи, він здійснює механізм зворотного зв'язку. Відбувається завершення дії, або повторення за зміненою програмою

3. Специфічність діяльності з саморегуляції визначається специфічністю її спрямованості (предмета). Предметом є власний стан суб'єкта, активність спрямовується на підтримку певного стану, або на його зміну на той, що сприяє ефективному виконанню провідної діяльності. Друга особливість полягає в залученні специфічних засобів дії, фахівець застосовує вольові зусилля, емоційні зусилля, самонавіювання, само переконування, дихальні та м'язові вправи, залучення психічних образів, ментальне моделювання, власне настроювання.

4. Вхідження людини в сучасні умови професійної діяльності породжує цілу низку проблем, пов'язаних з функціонуванням особистості та пристосуванням (адаптацією) до нових умов її виконання.

Необхідність саморегулювання, прикладання вольових зусиль пов'язана не тільки із складністю праці, з виконанням завдань підвищеної складності, працівник (студент, курсант) може відчувати вплив негативних емоцій, може потерпати від наслідків негативних емоційних станів, що прямо не пов'язані з навчальними або професійними завданнями, але понижують рівень та якість виконання професійних дій. Діяльність з саморегуляції спрямована на адаптацію, пристосування до таких умов. Успішність адаптації визначається гармонійним поєднанням мотиваційних чинників особистості та діяльності (бажання оволодіти професією, виконувати складні завдання, професійно зростати, мотиви досягнення

успіху), та вольових чинників (вміння володіти собою, наполегливість, стійкість до невдач).

5. Як і інша діяльність, діяльність з саморегуляції негативних станів може характеризуватися індивідуальним стилем виконання. Різним буде характер реакції, стратегії поведінки на виникнення негативного стану, різними будуть засоби корекції такого стану.

6. Саморегуляція негативних станів в професійній та навчальній діяльності повинна бути описана за допомогою ланки «особистість-діяльність-стан» (згідно з діяльнісним підходом до дослідження особистості фахівця). Залучення людини допрофесійної діяльності приводить до формування певних рис особистості фахівця (посилення певних якостей, послаблення інших), що потім детермінує процеси протікання негативних станів. Зворотній вплив: тривале знаходження в негативному емоційному стані може привести до закріплення деформацій на рівні особистісних рис характеру (особистісна тривожність, дратівливість, нестриманість), що заважатиме ефективному виконанню професійних обов'язків.

Соціальні процеси, що відбуваються у суспільстві та швидкі зміни в політиці, економіці, суспільній свідомості, породжують такі зміни професійної діяльності, що висувають нові та більш жорсткі вимоги до особистості працівника та можливостей управління собою, своєю поведінкою, своїми станами.

Список використаних джерел:

1. Бандурка А. М., Бочарова С.П., Землянська Е. В. Професіоналізм і лідерство. Харків: Титул, 2006. 578с.
2. Дика Л. Г. Психологія саморегуляції функціонального стану суб'єкту в екстремальних умовах діяльності: автореф. дис.... д-ра психол. наук: 19.00.03. К., 2002. 60с.
3. Шаранов Ю. А., Потанин С.П. Емоційно-вольова саморегуляція працівника ОВД. СПб., 1996. С. 60–78.

Діана Славгородська,

здобувачка освіти

Національного університету «Чернігівська політехніка»

Науковий керівник: Світлана Фера,

кандидат психологічних наук, доцент,

Україна, м. Чернігів

ПРОФЕСІЙНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ СУЧАСНОГО СОЦІАЛЬНОГО МЕНЕДЖЕРА ЯК ЗАПОРУКА ЙОГО ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Світ змінюється не просто щодня, а навіть щомиті. Разом з ним змінюються і виклики, які ставить перед нами життя. Серед інших потребують змін і вимоги до професійних компетенцій соціального менеджера. Професійні компетенції соціального менеджера охоплюють широкий спектр знань, навичок і особистих якостей, які дозволяють йому ефективно вирішувати соціальні питання, допомагати людям та організаціям адаптуватися до постійних змін, забезпечувати соціальну підтримку, а також керувати соціальними проєктами та ініціативами.

Проблему формування професійної компетентності менеджера розглядали Н. Березова, О. Дяків, І. Іванова, Л.Осадча, Т. Ткач, Ю. Шапран та інші.

Під поняттям «менеджерські компетенції» Ю. Шапран визначає – знання, вміння, навички, особистісні характеристики, які допомагають керівникам ефективно організувати роботу підлеглих та забезпечити виконання певних завдань» [3]. Соціальні менеджери повинні володіти вмінням аналізувати соціальні процеси та проблеми, оцінювати ефективність соціальних програм, що дозволяє адаптувати стратегії до реальних потреб громади. Вважаємо, що у соціального менеджера мають бути розвинені такі основні компетентності:

1. Аналітичні навички: вміння аналізувати соціальні проблеми, вивчати їх причини та досліджувати соціальні явища.

2. Знання соціального законодавства: знання законів і правових норм для захисту прав та інтересів клієнтів.

3. Комунікативні навички: ефективна комунікація з іншими категоріями населення, включаючи представників уразливих груп, таких як люди похилого віку, безробітні, люди з інвалідністю [1].

4. Організаційні та управлінські навички: здатність приймати рішення, розподіляти завдання, координувати роботу команди.

5. Навички вирішення конфліктів та стресостійкість: здатність працювати з конфліктними ситуаціями і вирішувати складні соціальні проблеми.

6. Проектний менеджмент: здатність оцінювати потреби громади, розробляти стратегії для їх вирішення, оцінки; знання методів збору коштів (фанрейзингу) для соціальних проєктів [2].

7. Етика та професійна відповідальність: дотримання етичних кодексів і стандартів соціальної роботи, конфіденційність інформації про клієнта та повага до прав і гідності кожної людини.

8. Інноваційне мислення та адаптивність: готовність до впровадження нових підходів та інструментів у соціальній роботі, здатність адаптуватися до змін у суспільстві.

9. Культурна компетентність: повага до культурних цінностей клієнтів; вміння уникати упереджень, стереотипів та дискримінації у роботі.

10. Лідерські якості: здатність вести за собою команду, мотивувати колег, підтримувати позитивну атмосферу в колективі; готовність до відповідальності за прийняті рішення; навички переконання, впливу на команду [2].

Отже, компетентний соціальний менеджер критично оцінюється для успішного вирішення проблем у суспільстві, оскільки саме ці спеціалісти забезпечують підтримку різноспрямованих груп населення і сприяють впровадженню більшої справедливості в суспільстві. Вміння аналізувати соціальні процеси та оцінювати ефективність програми є базовою компетентністю соціального менеджера. Вона дозволяє адаптувати проєкти відповідно до потреб суспільства, підвищуючи їх результативність та стійкість.

Список використаних джерел:

1. Дяків О.П. Базові професійні компетенції менеджера з персоналу. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/14762/1/DYAKIV%20_%20STATTYA%202013.pdf (дата звернення: 07.11.2024)
2. Іванова І.В. Професіоналізація менеджменту: монографія. Київ: Нац. торг.-екон. ун-т, 2006. 480 с.
3. Шапран Ю. О. Дискусійні питання компетенції та компетентності. URL: http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/28937/ (дата звернення: 07.11.2024)

Вікторія Чуга,

здобувач освіти

*Навчально-реабілітаційного закладу
вищої освіти «КПЦІ»*

*Науковий керівник: **Володимир Присакар,**
кандидат педагогічних наук, доцент
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

ПРОБЛЕМА УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ УМОВАХ ВІЙНИ

Проблема удосконалення системи соціального захисту населення нерозривно пов'язана з орієнтацією на досягнення, проголошені в Основному Законі нашої держави – України. Так, у статті 1 Конституції Україна проголошена демократичною, правовою і соціальною державою [4], тому неухильне виконання цих положень є найбільш актуальним стратегічним завданням в усі часи, а особливо на сучасному етапі розвитку УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ. Прагнення України увійти до Європейської співдружності країн не може відбутися без реалізації соціальної політики щодо будь-якої категорії її громадян, без здійснення їхнього соціального захисту, бо лише це зумовить забезпечення соціальної стабільності у суспільстві, уможливить зростання добробуту населення, забезпечить належний рівень та якість життя кожного українця.

Питання функціонування, розвитку соціальної сфери в Україні, соціального захисту населення досліджували Н. Борецька, І. Даниленко, Ю. Качуренко, І. Кузина, О. Куценко, П. Ситник, В. Скуратівський, Д. Тарасенко, П. Трошинський, А. Чечель та інші. Проте оглядовий аналіз вивчення цієї проблеми переконує нас в необхідності її подальшого дослідження, пов'язаного із головною стратегічною метою України – подальшого розвитку соціальної сфери на шляху проведення євроінтеграційних процесів.

Соціальний захист населення України – це багатогранна система взаємопов'язаних з усіма законодавчими і виконавчими рішеннями різних рівнів економічних, правових і соціальних гарантій реалізації найважливіших соціальних прав кожного члена нашого суспільства незалежно від його місця проживання, працездатності, статі. У широкому розумінні соціальний захист – це система організаційних, правових та економічних заходів щодо забезпечення основних соціальних прав громадянина в Україні.

Структурно соціальний захист має такі складові:

- а) державний соціальний захист – загальна система соціального захисту (загальнообов'язкове державне страхування та державна соціальна допомога);
- б) спеціальний соціальний захист;
- в) додатковий соціальний захист і недержавне соціальне забезпечення (недержавне пенсійне забезпечення та недержавні соціальні послуги) [2, с. 25].

Соціальний захист включає такі елементи:

- а) державні гарантії в оплаті праці;
- б) утримання непрацездатних, малозабезпечених, сімей з дітьми;
- в) державні гарантії у сфері зайнятості, підготовки та перепідготовки кадрів;
- г) компенсація збитків за умов реформи цін;
- г) індексація грошових доходів населення;

д) захист споживачів, який реалізується відповідно до встановлених міжнародних норм та законів в Україні.

Кінцевою метою соціального захисту є надання кожному члену суспільства, незалежно від соціального походження, національної чи расової приналежності можливості вільно розвиватися, реалізувати свої здібності. Інша мета – підтримання стабільності в суспільстві, тобто, попередження напруженості, яка виникає у зв'язку з майновою, расовою, культурною, соціальною нерівністю.

На сучасному етапі розвитку Україна має досить розгалужену систему соціального захисту, що включає:

- різноманітні пільги, соціальні виплати та соціальні послуги, передбачені у 58 законах та більше ніж у 120 підзаконних нормативно-правових актів;
- згідно з чинним законодавством, в Україні є 120 категорій пільговиків, з яких лише 45 кваліфікуються за а соціальною відзнакою, а 57 – за професійною;
- в Україні налічується близько 130 категорій отримувачів різних соціальних виплат, з яких лише 70 отримують такі виплати за соціальною відзнакою, а 50 – за професійною;
- усі пільгові категорії мають право на більш як 120 видів пільг та понад 60 видів допомог;

соціальний захист та соціальне забезпечення є найбільшою видатковою статтею бюджету – навіть більшою, ніж видатки на охорону здоров'я, освіту [1, с. 83].

Наведені дані дають підстави стверджувати, що існуюча система соціального захисту у нашій країні недостатньо ефективна і веде до банкрутства держави, фінансові можливості якої не відповідають фінансовим зобов'язанням. Можна з упевненістю говорити про те, що у державі сьогодні не забезпечується повною мірою виконання Конституції України, тобто, не прослідковується визнання України як соціальної держави, оскільки відбувається суттєве зниження життєвого рівня основної маси населення. Крім цього, гострою проблемою соціального захисту населення сьогодні є виживання соціально незахищених верств населення та першочерговий захист окремих категорій громадян, як-от: військослужбовців, вимушених переселенців, постраждалих за різних умов тощо.

Отже, впродовж кількох останніх років Україна проводить радикальне реформування системи соціального захисту населення. Визначаючи те, що ринкові перетворення призводять до значного падіння рівня життя більшості сімей та зважаючи на обмеженість державних фінансових ресурсів, уряд України створив нові програми адресної соціальної допомоги. Відмітною рисою такого підходу є те, що соціальна допомога надається лише найбільш нужденним.

Сьогодні на порядку денному пошук оптимальних шляхів надання соціальної допомоги та послуг на місцевому рівні. Запровадження нових і вдосконалення діючих соціальних програм дають можливість оптимізувати управління системою соціального захисту населення на рівні кожного регіону, забезпечити високу якість та оперативність надання послуг найуразливішим громадянам і сім'ям [3].

Питання соціального захисту громадян - це понад усе прерогатива державної політики. Держава вживає заходів щодо вирішення питань економічного становища і гарантій соціального захисту громадян. Але треба сказати відверто, що сьогодні держава не готова внаслідок економічних обставин забезпечити виконання програм соціально-орієнтованого напрямку. Тому органи місцевого самоврядування змушені вирішувати питання соціального захисту населення, шукати кошти для фінансування міських програм соціальної допомоги громадянам.

На шляху розвитку України до європейського рівня життя необхідно забезпечити достатній рівень соціального захисту населення. Сьогодні це вибрана Україною політика, спрямована на втілення європейських норм в українське законодавство, що уможливить стабілізацію економіки, створення умов нормативно-регулятивної бази та зміни щодо соціальної захищеності громадян. Як перспективу, мету соціального захисту у цьому зв'язку треба розглядати відповідно до міжнародних актів, ратифікованих нашою країною, згідно з якими кожен член українського суспільства має право на такий життєвий рівень, який необхідний для підтримки здоров'я і добробуту його самого та сім'ї як звичай, так і в особливих випадках, яким є, наприклад, втрата засобів для існування з незалежних від нього причин.

Реформування соціального захисту визначено у Стратегії сталого розвитку «Україна - 2000», у якій одним із чергових пріоритетів указано забезпечення гарантій кожному громадянину, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного і соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак, доступу до високоякісної освіти, системи охорони здоров'я, та інших послуг у державному та приватному секторах [5].

Сформована в Україні система соціального захисту населення вимагає зміни, оскільки на даний момент більшість її заходів є пасивними, що знижує мотивацію населення до самостійного забезпечення свого матеріального благополуччя. Система соціального захисту, що склалася, має патерналістський характер і породжує в людей утриманські настрої. Тому вдосконалення системи соціального захисту повинне відбуватися у двох напрямках. З одного боку, соціальна держава, до якої прагне Україна, повинна виявляти турботу про своїх громадян, а з іншого – створювати механізми, які спонукають людей до активного пошуку і прагнення самим піклуватися про свій добробут.

Отже, стратегія і тактика соціального захисту припускає нормативно-правове регулювання у вигляді закону про соціальний захист, у якому були б закріплені основні тези концепції, а також напрями, шляхи, форми, технологія забезпечення цієї сфери. Вважасмо, що одним із варіантів такого регулювання у системі соціального захисту малозабезпеченої категорії населення має стати створення їхньої спеціалізованої бази за умови здійснення систематичного контролю за дотриманням вимог щодо оформлення адресної допомоги. Поліпшення програми такої допомоги має корегуватися через координацію органів Міністерства соціальної політики України та органів місцевого самоврядування.

Удосконалення системи соціального захисту може бути забезпечена:

визначенням стратегії соціального захисту осіб і сімей в Україні; визнанням сім'ї головною ланкою у сфері здійснення державної соціальної політики; кодифікацією законодавства щодо соціального права та, зокрема, соціального захисту; удосконаленням системи соціальних міжбюджетних трансфертів і підвищенням ролі місцевих громад у визначенні пріоритетних напрямів і фінансування заходів соціального захисту; підвищенням адресності надання державної соціальної допомоги (грошової та у вигляді послуг) з урахуванням рівня доходів та реальних потреб осіб і сімей; реформуванням системи соціальних послуг, підвищенням їх доступності та наближенням до потреб споживачів; реалізацією активної стратегії соціального захисту з метою використання потенціалу самозахисту особистості; відходом від категоріального принципу надання пільг й орієнтацію пільг на конкретну людину, з'ясування рівня доходів

особи, яка претендує на на пільгу, і надання пільги у разі, якщо її дохід є нижчим від середнього; заборонаю на уведення нових пільг, законодавче встановлення конкретного джерела фінансування для кожного виду пільг, уведення обмеження «Одна людина – одна пільга».

Список використаних джерел:

1. Балашов А.М. Сучасні проблеми соціального захисту населення України. *Економіка та держава*. 2018. № 1. С.82–84.
2. Борецька Н.П. Концептуальні основи соціального захисту населення. Донецьк, 2013. С. 24–28.
3. Винник С.О., Пилипенко С.О. Сучасні системи соціального захисту населення і перспективи їх запровадження в Україні. *Економіка і регіон*. 2011. №1. С. 220–230.
4. Конституція України: офіц. текст. Київ: КМ, 2013. 96 с.
5. Про Стратегію сталого розвитку “Україна-2020”: Указ Президента від 12.01.2014 р. Дата оновлення: 28.09.2017. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/18688.html> (дата звернення: 15.10. 2020).

Анна Шарпата,
здобувачка освіти
Національного університету «Чернігівська політехніка»
Науковий керівник: Світлана Фера,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи Національного університету
«Чернігівська політехніка»
Україна, м. Чернігів

МІСЦЕ І РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО МЕНЕДЖЕРА В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ

Соціальний менеджер виконує важливу роль у системі соціального управління, забезпечуючи ефективну організацію, координацію та розвиток соціальних послуг на місцевому рівні. Завдяки своїм управлінським функціям та компетенціям, соціальний менеджер не лише сприяє задоволенню основних соціальних потреб населення, а й активно впроваджує інновації для адаптації послуг до сучасних соціальних та економічних викликів.

Професія соціального менеджера офіційно закріплена в Україні відповідно до Наказу Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства №261 від 10.02.2021 «Про затвердження професійного стандарту «Соціальний менеджер». Цей нормативний документ визначає професійні компетентності, функції та обов'язки, необхідні для ефективного виконання завдань у сфері соціального обслуговування.

Основна мета діяльності соціального менеджера - це здійснення планування, організації, координації та моніторингу соціальної роботи, зокрема оцінка потреб населення, забезпечення надання соціальних послуг, допомога сім'ям, дітям та молоді в громадах, що перебувають у складних життєвих обставинах.

Загальні компетентності соціального менеджера включають ряд важливих навичок, які забезпечують його ефективну діяльність у сфері соціальної роботи. Він

повинен: уміти організовувати та керувати соціальною підтримкою сімей, дітей та молоді; проявляти ініціативу та незалежність, а також креативність; дотримуватись етичних норм і стандартів, зокрема конфіденційності; бути впевненим користувачем інформаційних та комунікаційних технологій; володіти державною мовою; мати прагнення до постійного навчання й професійного розвитку [3].

Згідно з Наказом Мінекономіки, діяльність соціального менеджера охоплює п'ять ключових функцій. Перша з них полягає у визначенні та аналізі потреб населення у соціальних послугах на рівні громади. Друга функція включає проведення просвітницької та інформаційної роботи про соціальну роботу і доступні соціальні послуги. Третя функція передбачає планування соціальних послуг, розробку заходів для покращення соціальної підтримки в громаді. Четверта функція зосереджується на організації, координації та моніторингу реалізації соціальної роботи. П'ята функція – це підготовка пропозицій для вдосконалення законодавчих, управлінських і організаційних аспектів, а також місцевих соціальних програм.

Професійний стандарт для соціального менеджера передбачає широкий спектр необхідних навичок і вмінь. Вони включають здатність визначати мету, стратегію та методи управління соціальною роботою в громаді, використовувати сучасні дослідницькі підходи, враховувати соціально-демографічні характеристики населення, адаптувати методи управління послугами [2, с. 125].

У контексті соціального управління в Україні, соціальні менеджери виконують роль посередника між державними органами та населенням. Вони відповідають за планування, організацію та контроль соціальної роботи в громадах, а також за аналіз попиту та потреб населення в соціальних послугах. Важливо зазначити, що посада соціального менеджера є рекомендованою лише для громад з чисельністю населення понад 10 тисяч осіб [1]. У менших громадах ці функції виконують фахівці із соціальної роботи, які повинні мати достатній рівень компетентності для виконання усіх необхідних завдань.

Соціальні менеджери є частиною державних соціальних служб, і їх основна мета полягає в організації соціальної підтримки населення на рівні громади. Вони аналізують попит на соціальні послуги, вивчають проблеми та потреби громади, а також її реакцію на різні зовнішні фактори. На основі цих даних соціальні менеджери розробляють плани надання соціальних послуг, створюють соціальні проекти та впроваджують інновації в соціальну роботу, допомагаючи знизити стрес серед місцевого населення. Водночас вони займають проміжну позицію між громадою, органами місцевого самоврядування та державними установами.

Отже, соціальний менеджер виконує важливу роль у контролі за соціальною ситуацією в громаді, маючи можливість впроваджувати практики роботи з людьми, що перебувають у складних життєвих обставинах. Вони сприяють стабілізації соціальної атмосфери та настроїв серед населення, особливо під час підвищеної соціальної напруги та після її зниження. Завдяки цьому, розробка та реалізація інноваційних соціальних проєктів стає одним із головних завдань соціального менеджера в його діяльності в громаді.

Список використаних джерел:

1. Буклет «Соціальні послуги в громаді: новели законодавства». URL: https://www.msp.gov.ua/files/deinst/buklet_sp.pdf (дата звернення 05.11.2024).

2. Мужайло В., Кривоногова І. Формування ринку соціальних послуг в умовах сучасної. України. Науковий вісник Одеського національного економічного університету. Науки: економіка, політологія, історія. 2018. № 2 (254). С. 124-139.
3. Про затвердження професійного стандарту «Соціальний менеджер» :наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства від 10.02.2021 №261. URL: <https://www.me.gov.ua/Files/GetFile?lang=uk UA&fileId=c38a2475-bc05-4d49-8f90-8db2856e3134> (дата звернення 05.11.2024).

СЕКЦІЯ 11. ПЕДАГОГІКА ТА СОЦІАЛЬНА ІНКЛЮЗІЯ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

Олена Артишевська

магістрантка

Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти

«Кам'янець-Подільський державний інститут»

Науковий керівник: Оксана Палилюкко,

*кандидат історичних наук, викадач кафедри соціальної роботи,
психології та соціокультурної діяльності ім. Т. Сосновської*

м. Кам'янець-Подільський, Україна

ФЕНОМЕН ІГРОВОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ СЕРЕД СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

У сучасному світі, де технології проникають у всі сфери життя, ігрова індустрія займає особливе місце серед способів дозвілля молоді. Віртуальні світи, які пропонують комп'ютерні ігри, стають привабливим простором для самовираження, соціальної взаємодії та емоційної розрядки. Однак, разом із позитивними аспектами ігрового дозвілля зростає і загроза формування ігрової залежності, яка суттєво впливає на психічний стан, соціальні зв'язки та загальну якість життя молодих людей.

Феномен ігрової залежності набуває дедалі більшої актуальності, оскільки поєднує в собі риси психологічної, соціальної та культурної проблематики. Це явище не лише відображає зміни у поведінкових моделях сучасної молоді, але й вказує на нові виклики, з якими стикається суспільство в умовах цифрової епохи. Залежність від ігор може призводити до порушення балансу між реальним і віртуальним життям, зниження успішності у навчанні, конфліктів у сім'ї та відчуження від суспільства.

Аналіз причин і наслідків цього явища, а також пошук ефективних стратегій його профілактики, становлять важливий науковий і практичний інтерес. Знання про механізми формування ігрової залежності дозволять не лише зрозуміти природу цього феномену, але й розробити дієві методи підтримки молодих людей у подоланні шкідливих звичок та створенні гармонійного способу життя.

Дослідження феномену ігрової залежності серед сучасної молоді дозволяє виявити низку важливих аспектів, які ілюструють складність і багатогранність цього явища. Одним із ключових спостережень є зростаюча популярність багатокористувацьких онлайн-ігор, які не лише пропонують молоді інтерактивний і динамічний спосіб дозвілля, але й створюють сильний соціальний компонент. Молоді люди часто знаходять у таких іграх можливість взаємодіяти з іншими учасниками, вибудовувати своєрідні спільноти, де вони почуваються потрібними й прийнятими. Проте саме це соціальне підґрунтя робить онлайн-ігри однією з найпоширеніших форм залежності, оскільки гравець починає відчувати страх втратити свій статус чи зв'язок із групою.

Іншим важливим аспектом є вплив механізмів винагороди, які інтегровані в структуру ігор. У ході дослідження виявлено, що сучасні ігри часто використовують методи, подібні до тих, які застосовуються в азартних іграх, зокрема системи "лутбоксів" або досягнень, що винагороджують гравця за виконання певних дій. Це стимулює виділення дофаміну — нейромедіатора, що

асоціюється з відчуттям задоволення, — що у свою чергу посилює бажання продовжувати гру. Такий підхід формує міцний поведінковий цикл, у якому залежність поступово наростає.

Цікаво також, що ігрова залежність має значний вплив на когнітивні процеси та емоційний стан молоді. Наприклад, у рамках експериментального дослідження було встановлено, що надмірне захоплення іграми може призводити до порушення здатності до концентрації, погіршення пам'яті та навіть розвитку симптомів тривожності й депресії. Особливо це стосується підлітків, які вже мають певні психологічні труднощі, такі як низька самооцінка чи складності у взаєминах з однолітками.

Соціальні мережі також відіграють важливу роль у поширенні ігрової залежності. Платформи, що інтегрують ігрові елементи, такі як рейтинги, досягнення чи щоденні виклики, посилюють залученість користувачів, змушуючи їх проводити більше часу онлайн. Це не лише змінює звички молоді, але й створює ризик формування залежності від цифрового середовища в цілому.

Ще одним важливим висновком стало розуміння того, що залежність від ігор має певні культурні відмінності. Наприклад, у Південній Кореї ігрова залежність визнана серйозною суспільною проблемою, і уряд активно впроваджує програми її профілактики, включаючи обмеження часу, який молодь може проводити в онлайн-іграх. У західних країнах, натомість, підхід більшою мірою орієнтований на психологічну підтримку, зокрема шляхом консультування та терапії.

Ці результати підкреслюють важливість комплексного підходу до вивчення ігрової залежності, який враховує як психологічні, так і соціальні аспекти цього явища. Розуміння механізмів її формування та наслідків дає змогу не лише розробляти ефективні стратегії профілактики, але й сприяти створенню здорового цифрового середовища для майбутніх поколінь.

Список використаних джерел:

1. Козира О. В. Ігрова залежність: визначення, класифікація та діагностика. *Психологічна*, 2023, №1, С. 45–52.
2. Уркаєв, В. С. Зміст феномену ігрової залежності: особливості та специфіка. *Теорія і практика сучасної психології*, 2019, №3(24), С. 112–118.
3. Карапєтрова, О. В. Психологічні аспекти ігрової залежності в підлітковому віці. *Науковий вісник Бердянського державного педагогічного університету*, 2019, №2, С. 104–110.

Аріна Безошук

здобувач освіти

Навчально-наукового інституту охорони здоров'я

Національного університету водного господарства та природокористування,

м. Рівне

науковий керівник: Олена Кузнєцова,

Професор кафедри медико-біологічних дисциплін,

м. Рівне, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ В СПОРТИВНІЙ ТА ОЗДОРОВЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Рівненщина завдяки своїм фізико-географічним особливостям, кліматичним умовам, природно-ресурсному потенціалу та соціально-економічним умовам належить до територій, що мають сприятливі передумови для розвитку туризму та рекреації. В області розвинені майже всі види рекреації: від санаторно-курортного лікування до відпочинку, а також існують сприятливі умови для цілорічного розвитку різноманітних видів оздоровчої фізичної культури [3].

Особливим багатством Рівненської області є унікальне природне середовище. Територія має найбільший показник залісненості в Україні (40%) та один з найбільших рівнів заповідності території. Площа природоохоронних територій та сягає 170 тис. га (8,3% території області, що вдвічі перевищує середній показник для України). На Рівненщині розташовані найбільший в країні заповідник – Рівненський природний, три регіональні ландшафтні парки, 13 заказників загальнодержавного значення, 110 заказників місцевого значення, 8 пам'яток природи загальнодержавного значення, 56 пам'яток природи місцевого значення та 96 заповідних урочищ [3].

З урахуванням природного, історико-культурного та архітектурного потенціалу області можна стверджувати про самобутність і неповторність Рівненщини, її природи, культури, історії.

Мета дослідження: На прикладі рекреаційних можливостей Рівного розкрити використання природно-рекреаційного потенціалу регіону в спортивній та оздоровчій діяльності.

Виклад основного матеріалу. Чудовим місцем оздоровчо-рекреаційної діяльності мешканців міста є парк культури та відпочинку ім. Т. Г. Шевченка. Парк був заснований наприкінці XVIII століття, розташований у центрі міста на вулиці Соборній. Тут представлено понад 160 видів дерев та чагарників, багатьом з яких налічується вже понад 150 років. Парк займає площу 32 кв. км і складається з 5 зон: зони тихого та активного відпочинку, зона видовищних споруд, спортивний та дитячий сектор [4].

У Рівному в парку Шевченка нещодавно відкрили новий спортивний майданчик, який доступний для усіх містян. На майданчику наявні універсальні снаряди, які підійдуть для тренувань людей будь-якого віку та статі. Зокрема: турніки, бруси, різноманітні стени. Також є лавки, гойдалки та простір для зарядки та виконання групових вправ. На майданчику розміщені таблички, на яких є QR-коди. За допомогою мобільного гаджета можна дізнатися інформацію про той чи інший спортивний снаряд. Також можна обрати для себе один з трьох видів занять за категорією навантажень – підбір вправ від професійних тренерів. Тобто,

містянам пропонують готові варіанти використання даних тренажерів [1, с. 163; 2, с. 203].

У парку культури та відпочинку ім. Т. Шевченка у Рівному проводиться «Всеукраїнський Олімпійський день». В межах соціального проекту «Активні парки – локації здорової України» спортивні заходи у всіх регіонах України проводяться в липні, в тому числі і на Рівненщині [4].

Учасники фізкультурно-оздоровчу акції для дітей і дорослих змагалися у двох дисциплінах: біг та скандинавська ходьба. У цьому році в Рівненському парку культури і відпочинку ім. Т.Г. Шевченка зібралось понад 500 учасників забігу. В заході взяли участь категорії різних вікових груп: від найменших (дошкільнят) до найстарших (ветеранів спорту). Одна група була «Інваспорт», та шість категорій вікових: дошкільнята, три категорії школярів, молодь і ветерани.

Крім легкоатлетичного пробігу, учасникам також пропонувалися спортивні конкурси, естафети, вікторини, конкурси малюнку на асфальті на олімпійську тематику. Варто зазначити, що в спортивному дійстві також брали участь люди з особливими потребами та пенсіонери, довівши таким чином, що спортом може займатись будь-хто. Свято вкотре доводить, що спорт – це запорука здоров'я та гарного настрою!

На День Молоді у Рівному у парку культури та відпочинку ім. Т. Шевченка традиційно проводяться наступні спортивні заходи: спортивний фестиваль «Спорт для всіх у парках і скверах» (теніс, ґрунтові тенісні корти); змагання та майстер-класи з баскетболу 3х3 (спортивний майданчик вул. Соборна, 3Д) [4].

Здобувачі Навчально-наукового інституту охорони здоров'я разом з викладачами – активні учасники усіх заходів. Крім того, у програмі вивчення деяких освітніх компонентів заплановано проведення лабораторних занять у парку.

Висновки. Сприятливий клімат, самобутня культура, мальовнича природа й різні привабливі ресурси роблять заняття оздоровчо-рекреаційної рухової активністю на Рівненщині улюбленим видом рекреації містян.

Список використаних джерел:

1. Кузнецова О. Т. Оздоровче тренування студентів: навч. посіб. Київ, 2010. 310 с.
2. Кузнецова О. Т. Оздоровчі технології у фізичному вихованні студентів: теорія, методика, практика: монографія. Рівне, 2018. 416 с.
3. Рівненщина туристична. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tourism.rv.ua/>.
4. Парк культури та відпочинку ім. Т. Г. Шевченка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.turpravda.ua/places/ua/rovno/Park_kultury_i_otdyha_im_T_G_Shevchenko-s3872/.

*Дар'я Білик,
здобувач освіти*

*Відокремленого структурного підрозділу
Кам'янець-Подільського фахового коледжу
Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

*Науковий керівник: Алла Суширник,
спеціаліст II кваліфікаційної категорії, викладач,
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

ІНКЛЮЗИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЇХ ВПЛИВ НА СОЦІАЛІЗАЦІЮ УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Інклюзивні технології мають величезний потенціал для підтримки соціалізації учнів з особливими потребами. Одним із основних аспектів їх впливу є сприяння інтеграції таких учнів у загальний навчальний і соціальний простір. Спеціалізовані технології, зокрема програми для полегшення комунікації та навчання, дозволяють дітям з обмеженими можливостями стати активними учасниками навчального процесу, взаємодіяти з однокурсниками та викладачами на рівних. Це забезпечує їм доступ до таких же можливостей для розвитку, як і їхнім одноліткам.

Технології також є потужним інструментом для розвитку комунікативних навичок. Програми, що сприяють полегшенню вербальної та невербальної комунікації, допомагають здобувачам, наприклад, з аутизмом чи мовними порушеннями, більш ефективно взаємодіяти з іншими студентами та педагогами. Вони здатні виражати свої думки та почуття, що є важливим кроком на шляху до соціалізації.

Особливу роль у розвитку соціальних навичок відіграє можливість брати участь у групових завданнях і проєктах. Інклюзивні технології дозволяють їм активно долучатися до спільної діяльності, що не лише покращує їхні академічні результати, але й сприяє розвитку навичок співпраці, вирішення конфліктів та командної роботи. Це, в свою чергу, покращує їхні міжособистісні зв'язки та сприяє інтеграції в студентську спільноту [1].

Мобільні додатки та ігри для розвитку емоційного інтелекту також відіграють важливу роль у процесі соціалізації. Вони допомагають дітям з особливими потребами краще розуміти свої емоції та реагувати на емоції інших, що є ключовим компонентом успішної соціальної взаємодії. Такі додатки знижують рівень соціальної ізоляції, дозволяючи їм краще взаємодіяти з однолітками та активно долучатися до навчання [3].

Крім того, інклюзивні технології сприяють формуванню позитивного їх іміджу з особливими потребами. Використання технологій дає змогу продемонструвати здібності таких здобувачів, а не зосереджуватися виключно на їхніх обмеженнях. Це допомагає зламати стереотипи та упередження щодо таких дітей, змінюючи ставлення однолітків і дорослих до них.

Важливим аспектом є також створення інклюзивного освітнього середовища, яке завдяки технологіям стає доступнішим і відкритішим для всіх учасників, незалежно від їхніх можливостей. Технології дозволяють педагогам надавати персоналізовану підтримку кожному учаснику, що враховує його індивідуальні потреби, і забезпечують безпечне середовище для розвитку соціальних навичок. Віртуальна реальність, зокрема, є потужним інструментом для тренування

соціальних ситуацій у безпечному середовищі, де вони можуть відпрацьовувати комунікативні навички та адаптуватися до реальних соціальних викликів.

Не менш важливим є вплив інклюзивних технологій на розвиток онлайн-спільнот, які створюють можливості для здобувачів з особливими потребами взаємодіяти з однолітками не лише в межах однієї школи, але й на ширшому рівні. Це допомагає їм відчувати себе частиною великої громади, покращує соціальні зв'язки та дає змогу обмінюватися досвідом з іншими учасниками [2].

Завдяки інклюзивним технологіям діти з різними типами інвалідності отримують рівні можливості для участі в навчальному процесі та соціальному житті навчального закладу. Технології допомагають подолати фізичні, сенсорні та когнітивні бар'єри, зменшуючи соціальну ізоляцію та сприяючи формуванню відкритого та толерантного ставлення серед однолітків.

Таким чином, інклюзивні технології не лише покращують академічні досягнення здобувачів з особливими потребами, але й значно впливають на їхню соціалізацію, розвиваючи їхні соціальні та емоційні навички, знижуючи рівень дискримінації та забезпечуючи рівний доступ до освітнього процесу.

Список використаних джерел:

1. Інклюзивна школа: особливості організації та управління : навч.-метод. посіб. / кол. авторів: А.А. Колупасва, Ю.М. Найда, Н.З. Софій та ін. ; за заг. ред. Л.І. Даниленко. Київ, 2007. 128 с.
2. Міщук Л. Інклюзивна освіта як умова соціалізації дітей-інвалідів у процесі навчання. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/socgum/Znpkhist/2012_5/12_mliupn.pdf (дата звернення 27.10.2024).
3. Колупасва А.А., Таранченко О.М., Білозерська І.О. та ін. Основи інклюзивної освіти : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. А.А. Колупасвої. Київ : А.С.К., 2012. 308 с.

Бугасва Марія,

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
факультету педагогіки, психології, соціальної роботи та мистецтв
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.*

*Науковий керівник: **Тетяна Гордієнко,**
кандидат педагогічних наук, доцент,
Україна, м.Ніжин*

МОТИВАЦІЙНИЙ АСПЕКТ НАВЧАННЯ МАЛЮВАННЮ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ ЧЕРЕЗ ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ

У сучасному світі стрімкого розвитку технологій, віртуальних світів та яскравих картинок в цифровому просторі, вчителям доводиться прикладати неймовірні зусилля для привернення уваги учнів до процесу навчання. Особливо це стосується учнів початкових класів, які через свої вікові особливості швидко втрачають концентрацію та потребують більшого розмаїття вправ протягом уроку. Отже, перед сучасним вчителем постає важливе питання - конкурувати йому з новітніми технологіями чи імплементувати їх у власні заняття для більшої зацікавленості учнів.

Уроки мистецтва в початковій школі можуть бути ефективним майданчиком для експериментів з різними цифровими інструментами. Проте, їх використання потребує певної технічної підготовки. Наприклад, інтеграції уроків мистецтва та інформаційного навчання. Використання цифрових інструментів несе певні трансформації в процесі проведення уроку: *по-перше*, вони певним чином перетворюють процес навчання на цікаву гру, роблять малювання більш захоплюючим та спонукають маленьких школярів до експериментів; *по-друге*, їх використання сприяє виконанню вимог Державного стандарту щодо мистецької галузі.

Згідно з Державним стандартом початкової освіти метою мистецької освітньої галузі є формування культурної та інших компетентностей, цінностей у процесі пізнання мистецтва та художньо-творчого самовираження в особистому та суспільному житті, поваги до національної та світової мистецької спадщини [1].

Варто зазначити, що уроки малювання в початковій школі мають сприяти як естетичному вихованню так і формуванню основних когнітивних, емоційних та соціальних навичок. Протягом навчання молодші школярі розвивають творче мислення, дрібну моторику, візуальне сприйняття та просторову увагу. Крім того, в них покращується концентрація та посидючість, підвищується самооцінка і впевненість у собі, відчують радість від творчого процесу. Та з використанням цифрових технологій досягти цих цілей набагато легше ніж без них.

По-третє, імплементація цифрових технологій вирішує складності з концентрацією уваги учнів початкової школи через широкий інструментарій та функціонал.

Основними характеристиками концентрації дітей молодшого шкільного віку є: короткий час зосередження, висока залежність від емоційного забарвлення діяльності, переважання мимовільної уваги над довільною, залежність від зовнішніх стимулів та схильність до швидкого переключення уваги. Таким чином, найкращим способом ведення уроку малювання буде часте змінювання видів роботи (наприклад, чергування активних та більш спокійних завдань), використання візуальних та емоційних стимулів (наприклад, яскраві картинки, мультимедія, ігрові моменти) та надання учням чітких і лаконічних інструкцій [2, с. 107].

Всі ці умови можна легко забезпечити завдяки різним цифровим інструментам. Вважаємо, що описані нижче інструменти знадобляться на уроках малювання [3, с. 82-90]:

- програми для цифрового малювання (*Tayasui Sketches* або *Autodesk SketchBook* - прості додатки з інтуїтивно зрозумілим інтерфейсом, що пропонують різні пензлі та інструменти зручні у використанні для молодших школярів. Коли учні будуть вільно почуватися у них, можна йти далі та пропонувати їм програму *Procreate* - додаток у якому працюють професійні художники. Вона багата на інструментарій і має ліпший функціонал для створення детальних малюнків);
- використання онлайн-ресурсів для малювання та творчості (*ABCya Paint* - безкоштовний онлайн-інструмент для малювання, розроблений спеціально для дітей. Він дозволяє легко створювати кольорові малюнки, практикуючи базові навички малювання);

- *різноманітні інтерактивні дошки* (*Jamboard* або *Padlet* є чудовими інструментами для спільної роботи, де учні можуть малювати разом або створювати спільні композиції на уроці);
- *програми для анімації* (*FlipaClip* та *Stop Motion Studio* - додатки, що дозволяють дітям створювати прості покадрові анімації, оживляти свої малюнки чи робити серії знімків для мультиплікаційних проєктів. Також за допомогою таких інструментів як *Canva* та *Kuler* можна вивчати композицію, працювати з різними шаблонами, експериментувати з кольоровими схемами та розвивати розуміння колірних поєднань).

Варто відмітити і найвідоміші способи використання цифрових технологій - *проведення аудіо-візуальних уроків*. Під час уроку малювання можна використовувати платформу YouTube для ознайомлення з навчальними відео по малюванню. Наприклад, популярний YouTube-канал Art for Kids Hub, пропонує широкий асортимент відео з простими інструкціями де діти крок за кроком можуть створювати прості і веселі картинки.

Отже, констатуємо низку переваг, які надає використання цифрових інструментів на уроках малювання в початковій школі: новітні технології дозволяють дітям експериментувати з кольорами, формами та текстурами, пробувати нові стилі та техніки; можливість швидкого виправлення помилок, використовуючи інструментарій програми для малювання для зниження тривожності перед помилками; інтерактивність та залученість; роботи, виконані в спеціальних програмах для малювання можна зберігати в самій програмі чи на електронних носіях, легко переглядати, відстежувати прогрес, обмінюватися та демонструвати іншим; розвиток цифрової грамотності. Тому можемо зробити висновок, що цифрові інструменти підвищують зацікавленість процесом навчання на уроках малювання в початковій школі, розширюють можливості для творчості й надають нові перспективи для інтеграції технологій у навчання, створюють сприятливе середовище для гармонійного розвитку творчих і технічних навичок.

Список використаних джерел:

1. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text> (Дата звернення 5.11.2024 р.)
2. Гавриш Н. В. Психологічні особливості дітей молодшого шкільного віку. Львів: Світ, 2016. 240 с.
3. Гайдамака, О. В. Використання цифрових технологій у викладанні мистецтва: посібник для вчителів. Київ: Педагогічна преса, 2020. 150 с.

Валентина Ведмідь,

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету педагогіки, психології, соціальної роботи та мистецтв
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.*

*Науковий керівник: **Тетяна Гордієнко,**
кандидат педагогічних наук, доцент,
Україна, м.Ніжин*

ОРГАНІЗАЦІЯ ГРУПОВОЇ РОБОТИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ КЛАСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Інклюзивна освіта є ключовим напрямом розвитку сучасної школи, оскільки сприяє адаптації дітей з різними освітніми потребами до навчального процесу. Одним із найефективніших методів навчання, що сприяє формуванню толерантності, співпраці та взаємоповаги, є групова робота. Групова робота в інклюзивному класі допомагає не тільки в навчанні, а й у соціалізації учнів з особливими освітніми потребами (ООП).

Групова робота має велике значення для дітей, оскільки: стимулює активність учнів і сприяє розвитку комунікативних навичок; навчає співпраці та взаємодопомоги; створює атмосферу підтримки та взаємоповаги; сприяє формуванню відповідальності; дозволяє учням з ООП розвивати необхідні соціальні навички в колективі.

Для досягнення ефективності групової роботи в інклюзивному класі важливо дотримуватися таких принципів:

- *рівність і толерантність*: усі учні, незалежно від своїх можливостей, повинні мати однакові права й обов'язки в груповій діяльності.
- *індивідуалізація*: урахування особливостей кожної дитини допомагає створити комфортні умови для всіх членів групи.
- *різнорівневі завдання*: важливо забезпечити різний рівень складності завдань у рамках одного проєкту, щоб усі учні мали можливість брати участь.
- *чітке структурування завдань*: для дітей з ООП особливо важливо, щоб завдання були чіткими й доступними для розуміння.
- *взаємодопомога*: учні повинні навчитися підтримувати одне одного, допомагати та надавати підтримку [2, с.140].

Процес організації групової роботи в інклюзивному класі можна умовно поділити на декілька етапів:

1. *Підготовчий етап*: вчитель планує роботу, обирає тему завдання та визначає критерії розподілу учнів у групи. На цьому етапі вчитель враховує індивідуальні особливості учнів, їхні здібності та інтереси.
2. *Етап формування груп*: оптимально створювати групи з учнів з різним рівнем підготовки та здібностей. Такий підхід сприяє взаємонавчанню та соціалізації.
3. *Етап виконання завдання*: учні разом працюють над спільним завданням, спілкуються, обмінюються ідеями, допомагають один одному. Завдання можуть бути як загальними для всієї групи, так і індивідуальними для кожного учасника.

4. *Етап рефлексії та оцінювання*: учні обговорюють свої враження, що допомагає оцінити результативність роботи та проаналізувати процес взаємодії [1, с.9].

Учитель в інклюзивному класі виконує важливу роль **модератора та наставника**. Він повинен:

- забезпечувати підтримку та допомогу учням з ООП;
- надавати завдання, які є зрозумілими для кожного учасника;
- допомагати учням вирішувати конфліктні ситуації, що можуть виникнути під час роботи в групах;

- відстежувати рівень включеності кожного учня в груповий процес;

- підбадьорювати учнів і створювати мотиваційне середовище.

Отже, можемо надати методичні рекомендації для організації групової роботи

- *Розподіл ролей*: у групі варто визначити ролі, які сприятимуть ефективній роботі (наприклад, "лідер", "секретар", "доповідач").

- *Ігрові елементи*: для молодших школярів важливо включати в навчальний процес елементи гри, що сприяє підвищенню інтересу та залученню до роботи.

- *Використання наочності*: візуальні матеріали допоможуть зрозуміти завдання і сприятимуть мотивації дітей.

- *Зворотній зв'язок*: вчитель повинен надавати регулярний зворотній зв'язок, щоб кожен учень розумів свої сильні сторони і те, над чим ще варто працювати.

Впевнені, що групова робота в інклюзивному класі є ефективним методом навчання, який сприяє розвитку особистісних і комунікативних навичок у дітей. Вона сприяє формуванню дружньої атмосфери, взаємопідтримки, а також створює передумови для успішної соціалізації дітей з особливими освітніми потребами. Організація такої роботи вимагає від учителя ретельної підготовки та вміння враховувати індивідуальні особливості кожного учня.

Список використаних джерел:

1. Гордієнко Т. В., Філоненко О. С., Бобро А. А. Особливості інклюзивного навчання здобувачів початкової освіти. Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки» (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя) / за заг. ред. В. В. Бурназової. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2021. № 3 с.7-13
2. Tetiana Gordienko, Nadija Bilousova Rozdział 4. Pedagogika partnerstwa w nowej ukraińskiej szkole *Aktualne problemy społeczne Ukrainy i Polski. Aspekty partnerstwa instytucji państwowych i organizacji pozarządowych*: monografia. Red. nauk.: H. Bejger, O. Lisovets, S. Borysiuk. Chełm: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Chełmie; Chełmskie Towarzystwo Naukowe, 2021. c. 131-145

Тетяна Волк,

здобувач освіти

Національного університету

«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

Науковий керівник: Олена Тютюнник,

кандидат філософських наук, доцент,

Україна, м. Чернігів

ПРОБЛЕМИ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Актуальність теми. Сучасна українська система освіти потребує певного реформування. Потрібно шукати нові підходи для організації й реалізації освітнього процесу. Під час воєнного стану одним із найбільш важливих завдань держави є збереження життя й здоров'я своїх громадян. Постає проблема організації навчально-виховного процесу для здобувачів освіти, а також безпечних умов його проведення. Із огляду на те, що багато вчених-педагогів, а саме: Антонова В., Алмашова В., Азізов Т., Орлова О., Венгеренко І. та ін. досліджували цю проблематику, але все ж таки вона залишається недостатньо вивченою.

Мета нашого дослідження — схарактеризувати особливості навчально-виховного процесу в умовах воєнного стану, виявити основні проблеми, із якими стикаються педагоги й учні під час очної й дистанційної форм навчання.

Виклад основного матеріалу. Через повномасштабне вторгнення російської федерації на територію нашої країни більшість закладів загальної середньої освіти змінили свою форму навчання з очної на дистанційну. Найбільше це торкнулося Сходу й Півдня країни, де приблизно 40% учнів покинули місця свого проживання [1].

Із огляду на те, що після пандемії є досвід роботи в онлайн-форматі, але багатьом довелося стикатися з такими проблемами як: відключення електроенергії, відсутній або слабкий інтернет, обмежена комунікація з людьми тощо. Проте є й переваги, наприклад, під час дистанційної форми навчання немає скупчення великої кількості людей в одному місці, що є більш безпечним, також це можливість продовжити навчання для тих, хто перебуває поза межами України; подальша розробка сучасних інноваційних педагогічних технологій.

Існують проблеми, котрі пов'язані з освітніми втратами через повітряні тривоги, а саме прогалини в знаннях і навичках, які виникають в учнівства в порівнянні зі стандартами освіти та очікуваними результатами здобутків. Їх найчастіше компенсують за рахунок надання учням додаткових матеріалів, наприклад, презентацій, відео, щоб вони самостійно могли надолужити матеріал.

Висновок. Питання організації навчально-виховного процесу в умовах воєнного стану лишається одним із важливих у наш час, тому проблеми, які пов'язані з цим, вимагають подальшого глибокого вивчення. Неповністю вирішеними залишаються аспекти, які пов'язані з прогалинами в знаннях, але припинення занять під час повітряної тривоги є необхідним, бо безпека учасників освітнього процесу перебуває на першому місці. Педагоги безперервно працюють над подоланням освітніх утрат, які виникають через воєнний стан.

Список використаних джерел:

1. Освітній процес в умовах війни та у повосонний період: виклики, правила, перспективи: матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 4 березня – 14 квітня 2024 року. Львів – Торунь: Liha-Pres, 2024. 368 с.

Bohdana Heraymovych,

*student of the National University of Bioresources and Natural Resources of Ukraine,
Educational and Scientific Institute of Energy, Automation and Energy Saving,
specialization Automation and computer-integrated technologies*

*Academic supervisor: **Berezovskyi Bohdan,**
teacher of the Educational and Rehabilitation Institution of Higher Education
"Kamianets-Podilskiy State Institute",
Kamianets-Podilskiy.*

CONCEPTUAL FRAMEWORK AND PRACTICAL STRATEGIES FOR DIGITALLY EMPOWERING COLLEGE ENGLISH TEACHING

Introduction

Digital empowerment is not about rebuilding a system or platform, but about using the constantly upgraded digital environment, technology, and thinking to upgrade the elements, processes, and chains to the digital space dimension, and solve the contradictions and problems that have long existed in the traditional social environment and cannot be effectively solved [1]. Based on this, digital empowerment teaching transformation and development refers to a practice that integrates information technology and education and teaching through digital technology, and then aims to improve the efficiency and quality of education and teaching.

As an important part of university teaching activities, college English teaching is large in scale and involves a large number of people. Its teaching effect is not only related to students' academic growth and future development, but also affects the reputation and long-term planning of the school. Therefore, colleges and universities attach great importance to the application of digital technology in college English teaching practice. Especially since the outbreak of the Covid epidemic, the practice of digital teaching of college English has been further vigorously promoted. Unfortunately, relevant research has not kept up with the pace of practice. This fundamentally restricts the in-depth development of English teaching activities, making most teaching activities superficial, shallow repetition, and mechanical work, and lacking timely and effective summary and reflection. This paper focuses on the core proposition of "Transformation of English Teaching and Application of Digital Technology" and attempts to explore the following questions: What is the connotation of transformation of college English teaching? What are the specific practices of digital application in the transformation of college English teaching? What difficulties are faced? What are the key factors of digital application in the transformation of college English teaching? These questions are the combination of theoretical research and practical exploration, and are the basis and guarantee for the successful transformation of college English teaching.

The connotation logic of transformation of college English teaching and its digitalization

Transformation of college English teaching refers to the fundamental change and adjustment of the overall form of English teaching. Specifically, value orientation, teaching process and teaching relationship are three important dimensions for understanding the connotation of transformation of college English teaching.

First, value orientation is the fundamental internal cause that determines the development and change of things. The transformation of college English teaching should realize the transformation from knowledge-based to development-based in value

orientation. Decades of teaching practice have proved that the knowledge-based teaching concept is not conducive to the stimulation of students' innovative thinking, and the teaching relationship and teaching effect cannot adapt to the ever-changing needs of the times. In contrast, development-oriented teaching not only emphasizes the comprehensive development of students' physical and mental health, but also cultivates students' lifelong independent learning ability, and seeks diversified and personalized development based on students' personality and needs [2].

Secondly, the transformation of the teaching process mainly includes the transformation of the teaching subject structure from teaching/teacher-centered to learning/student-centered, the learning state from passive acceptance to active learning, and the teaching mode from single to multiple. Among them, the learning-centered teaching subject structure is the key to ensure the smooth transformation of the teaching process. Nowadays, students are becoming the masters of teaching activities. Learning independently is the core of the transformation of the teaching process. The development of diversified teaching models is the practical foothold for the ultimate transformation of the teaching process. College English teaching is fundamentally an activity that combines the dual attributes of language teaching and cultural teaching. This kind of teaching not only needs to impart specific language knowledge to students in teaching practice, but also needs to let them understand the culture behind the language, because language expression contains profound cultural connotations and reflects the cultural background information and language expression methods of the communicators [3]. This course attribute, coupled with the large number of students with different personalities, requires the adoption of a diversified teaching model to more effectively mobilize students' enthusiasm for autonomous and active learning and realize the learning-centered teaching process.

Finally, the relationship between teaching and learning, referred to as the teaching relationship, is an important influencing factor in the transformation of teaching activities. The teaching relationship of college English in the new era should reflect the "subject-condition" relationship of learning as the subject and teaching as the condition [4]. Only by actively participating in and completing relevant English learning activities can students gain the training and improvement of their comprehensive English application ability, which is not something that teachers can directly teach; on the other hand, the development of students' subjectivity requires teachers to give active guidance and stimulation, so the teacher's "teaching" is the condition and important driving force for realizing students' active learning. The teaching relationship of "learning as the center, teaching for learning" is a typical feature of the transformation of college English teaching.

Accordingly, the transformation of college English teaching enabled by digitalization mainly includes the following connotation levels:

Digitalization and sharing of educational resources. Digitalization of educational resources refers to the digitization of traditional teaching materials, courseware, exercise books, etc., which can be easily viewed, downloaded, and shared on digital platforms to improve the efficiency of teaching resource utilization. Through digital empowerment, students can more conveniently obtain learning resources and improve learning efficiency and effectiveness.

Digitalization of teaching methods. Digital empowerment can provide more diversified teaching forms by using various teaching software, online teaching platforms,

electronic teaching plans and other digital tools, such as video, audio, image and other multimedia forms, and use the concept of ubiquitous learning to create a more free, flexible and diverse learning environment for students.

Digitalization of teaching process. Digital empowerment can use technical means such as big data technology and artificial intelligence to monitor and analyze students' learning behaviors and situations, provide more comprehensive, accurate and in-depth evaluations for education and teaching, and provide targeted teaching feedback to promote students' English learning and growth.

Digitalization of education evaluation system. Digital empowerment can use information technology to establish a more refined education evaluation system, monitor and evaluate various assessment indicators of students, and evaluate and feedback students, in order to encourage students' learning motivation and innovation ability.

Digital practice path in the transformation of college English teaching

In the practice of college English teaching, digital technology can be applied to teaching content, learning resources, teaching methods and teaching evaluation, so as to achieve a smooth transformation of teaching activities and achieve good teaching results.

Digitalization of teaching content

Digitalize teaching content such as textbooks, courseware, and test questions to provide students with more convenient learning resources. Teachers can make teaching PPTs or videos: Make teaching content into PPTs or videos, including weekly course content, extracurricular reading, listening materials, oral practice, etc., to facilitate students to review and organize in a centralized manner. Teachers can upload course PPTs or videos to the platform so that students can browse and learn on the platform at any time. You can also search for teaching-related and high-quality resources on the Internet for students to use in the learning process. For example, the English listening and reading materials provided by the official website of the China-US Dialogue, English news videos of BBC News and CNN, and the CET-4 oral test simulation question bank.

In terms of vocabulary teaching, word pronunciation, spelling and usage exercises can be combined with gamification and interesting content to make word learning no longer boring. Some colleges and universities use animation and gamification methods to teach English words, which not only greatly improves students' interest in learning, but also promotes learning, memory and application. Teachers can use various linguistic software or applications to create voice-based or image-based word teaching activities or interactive classrooms, in which voice recognition technology can be used to help students self-test. In this way, students can not only enhance their voice and listening skills in a real, non-natural environment, but also meet their needs for practicing language use in real scenarios. In addition, some online English learning websites also provide many interesting English exercises and interactive games, such as Memrise, Duolingo, BBC English Learning, etc. These websites can greatly help students improve their vocabulary and language skills in a relaxed, pleasant, fast and diverse environment. At the same time, these websites can play a supplementary and consolidating role in college English teaching, so that students are always in a learning state.

Refinement of teaching evaluation

Digital empowerment can provide more means and possibilities for the refinement of teaching evaluation. Online teaching platforms can collect students' learning data and feedback, such as students' learning time, progress, answering, video viewing, etc. These data can provide teachers with more guidance and reference to better understand students'

learning progress and learning status. Data visualization tools can present students' grades, learning data and feedback as charts and reports, helping teachers to more intuitively understand students' learning status and teaching effects. For example, teachers can use visualization tools to analyze students' answers and wrong questions, and guide students to improve in a targeted manner. In addition, artificial intelligence technology can assist teachers in classroom observation and analysis. For example, using artificial intelligence technology to automatically identify and analyze teachers' classroom videos can obtain information such as classroom participation, student understanding, teaching effectiveness, and the advantages and disadvantages of teachers' lectures. This method can provide teachers with more objective and comprehensive classroom analysis results, which helps to adjust and optimize the teaching process in a timely manner. Some digital matching systems can also greatly improve the quality of English teaching, conduct pixel-level evaluations at different levels such as listening, speaking, reading and writing, grasp students' personalized learning status, and adjust course content and teaching methods by giving students feedback, so that the personalization and targeting of English teaching are greatly improved.

Key factors and prospects of digital application in the transformation of college English teaching

As mentioned above, digital technology plays an increasingly important role in the transformation of college English teaching, but at the same time some problems cannot be ignored. This prompts us to pay attention to some key factors in digital application to avoid these problems or reduce their negative impact as much as possible. Two points are particularly noteworthy. The first is the construction of the school management system. College English teaching is a school-wide teaching activity, which requires all colleges and universities to not only do a good job in top-level design to ensure the investment and coordinated use of human, material and financial resources, but also to cooperate with personnel, academic affairs, scientific research, logistics and various colleges and departments in talent training, teaching theory research, and digital facility layout. The second is the creation of talent training programs.

The key to the transformation of college English teaching and even the reform of classroom teaching in colleges and universities is to fully reflect the "learning-centered" education concept and combine large-scale teaching with personalized teaching. At the same time, actively promote the transformation of traditional classrooms to hybrid teaching, and strive to establish an equal, interactive and cooperative teacher-student relationship. In terms of teaching evaluation methods, we should gradually increase the proportion of the usual learning process in the performance evaluation by formulating evaluation indicators for teachers' classroom teaching effectiveness and detailed rules for evaluating students' academic performance, further standardize the assessment of the usual learning process, and use the learning platform to build learning and management services in terms of intelligent diagnosis and evaluation, intelligent feedback and evaluation, and monitor and evaluate the students' online learning process throughout the process, so as to form big data on each student's learning behavior and provide a basis for decision-making for teachers' precise teaching.

The role of information technology in the reform of college English teaching can only become more and more important, which is the general trend. But at the same time, we should not ignore that information technology is only a means to achieve the "learning-centered" education concept and the educational goal of students' all-round and healthy

development. The responsibilities of teachers as the main body of education will never change, and cannot be replaced by technical means [6] [7]. The efforts of the majority of English teachers in terms of their own knowledge reserves, teaching skills and literacy are always on the road.

List of used references:

1. Wang Sha. On the Process of Digital Empowerment of Ideological and Political Education in Colleges and Universities[J]. Journal of Ideological and Theoretical Studies, 2023(4): 92-98.
2. Chen Youqing. Learning-centered Teaching Theory[M]. Beijing: Educational Science Press, 2019: 38.
3. Huang Yankun. Reflection and Reconstruction of College English Teaching System under the Background of “Internet+”[M]. Chengdu: University of Electronic Science and Technology Press, 2018: 29.
4. Cao Yang. Research on Information Technology Promoting the Transformation of Classroom Teaching in Colleges and Universities–Based on the Teaching Practice of H University[D]: [Doctoral Dissertation]. Wuhan: Central China Normal University, 2019: 26.
5. College English_Beijing University of Science and Technology_China University MOOC (icourse163.org) [EB/OL]. <https://www.icourse163.org/course/USTB-1003245007>, 2022-06-20.
6. Kong Lei, Qin Hongwu. Digital construction of process data in foreign language teaching under the background of new liberal arts: design and practice[J]. Foreign Language Audiovisual Teaching, 2021(2): 57-64.
7. Gu Mingyuan. Changes and constants in future education[N]. China Education News, 2016-08-11(003).

Анастасія Горбунова,

зобувачка освіти

ВСП «Гірничо-електромеханічний коледж

Державного вищого навчального закладу

«Криворізькій національній університет»

Науковий керівник: Олександр Горбуля,

викладач,

Україна, м. Кривий Ріг

**«ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ
ГІРНИЧИХ ІНЖЕНЕРІВ В УМОВАХ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
НАВЧАННЯ»**

Останні зміни, що відбуваються в гірничій галузі держави, через все більшу кооперацію, вихід на ринок міжнародних компаній, а це, в свою чергу, призвело до значного переходу від ручної до машинної праці в гірничорудній промисловості, що поставило перед робітниками нові вимоги: оперативність, відповідальність, робота над плануванням, мобільність та найголовніше компетентність. Якщо не закласти останнє під час навчання в коледжі, то яким би професійним не був би спеціаліст, він залишиться «рядовим» робітником, що завжди буде виконувати

елементарні речі та буде на «підхваті» у справді компетентних спеціалістів. Тому вищі навчальні заклади та їх викладачі повинні значну увагу приділяти професійному росту майбутнього спеціаліста, який би міг працювати «не лише руками, а й головою», тобто бути компетентним.

Сучасні словники дають визначення компетентності як:

1. набута у процесі навчання інтегрована здатність особистості, яка складається із знань, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці.

2. динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти. [2 с.24]

Очевидно, що одним із засобів розвитку особистості студента в цьому напрямі, є активізація пізнавальної мотивації під час занять та учбово-дослідницька діяльність, яка має включати в себе постановку творчих, дослідницьких завдань і наукове, поетапне їх вирішення. Формування цих дослідницьких вмінь, на мою думку, за умови використання інтерактивних технологій дасть найкращий результат.

Ті ж словники пояснюють інтерактивне навчання, це навчання, яке відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учасників навчального процесу. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де і студент і викладач є рівноправними суб'єктами навчального процесу, розуміючи та взаємодіючи один з одним. [2 с.24]

При застосуванні інтерактивних навчальних завдань викладач виконує роль наставника, помічника студентів, здійснює попереднє проєктування навчального заняття та керує його проведенням, а студент стає активним суб'єктом навчального процесу. [1 с.3] При цьому значно збільшується інформативна ємність змісту навчальних занять, відбувається активізація діалогових форм взаємодії. Студенти більше розуміють, запам'ятовують той навчальний матеріал, які вони вивчали завдяки активному залученню у навчальний процес. На своєму прикладі я в цьому переконалася, коли готувалася до наступного заняття не ознайомлюючись із матеріалом, а ставлячи запитання до матеріалу та шукаючи на ці питання відповіді. Такий підхід дав можливість більш ґрунтовно засвоювати знання. Але ще кращий результат дала групова робота в аудиторії, чому не самостійна? Тому, що під час самостійної роботи працює, фактично, один студент, а інші, просто імітують бурхливу діяльність. Під час же аудиторної роботи все стає на свої місця, якщо не підготувався, то це видно всім, в тому числі і самому студенту. Тому щоб не стати «мішенню для глузувань» студент змушений буде не просто прийти, а й бути в тому чи іншому питанні компетентним.

Те, що учасники під час інтерактивного навчання мають можливість тісно спілкуватися одне з одним, сприяє тривалому прогресу. Розподіл ролей, слухання, надання допомоги, перевірка розуміння, випробування – всі ці складові групової роботи розвивають навички позитивної взаємодії, які допомагають у спілкуванні, викликають довіру, розвивають вміння вирішувати конфлікти, приймати рішення, тобто формуються комунікативні компетенції.

Не менш важливим є те, що при застосуванні групових форм роботи формуються організаційні компетенції, учасники групи вчаться розподіляти обов'язки. [3 с.203] Таким чином, можна стверджувати, що групові форми роботи мають ряд значних переваг порівняно з іншими організаційними формами.

Ефективним методом групової роботи є тренінг – це організаційна інтерактивна форма навчально-виховного процесу, яка спирається на досвід і знання її учасників; запланований процес, призначений поповнити навички та знання учасників і перевірити їхнє ставлення, ідеї, поведінку з метою зміни й оновлення. [3 с.205] Тренінгові заняття спрямовані на отримання сформованості навичок і підвищення життєвої компетентності учасників, тобто формування професійних компетенцій.

Розглядаючи процес формування професійної компетентності майбутнього гірничого інженера, необхідно відзначити, що вона аж ніяк не стабільний атрибут особистості. Навпаки, це надзвичайно динамічне утворення, що є результатом ділового удосконалення, безперервним процесом розвитку професіоналізму. У сучасних умовах інноваційного розвитку суспільства й вищої освіти професійна компетентність майбутнього гірничого інженера стає визначальною. Для досягнення ефективності розвитку професійної компетентності фахівця, знання й уміння його повинні бути пов'язані з більш широким спектром знань, одержаних поза системою формальної освіти. До галузей розвитку компетентності належать навчання, робота, турбота про здоров'я, культура, охорона навколишнього середовища, взаєморозуміння тощо. А як засіб формування професійної компетентності виступають загальна освіта, професійна підготовка, навчання, сімейне виховання та культурно-освітня діяльність.

Список використаних джерел:

1. Вдовиченко Р. П. Між професійною підготовкою та компетентністю. *Управління освітою*. Київ, 2003. № 15–16. С. 2–3.
2. Компетентність. *Глумачний словник освітянських термінів* / Укладач: Т. Трісунова. URL: <http://www.matbnau.in.ua/teacher/dictionary22.pdf> Дата звернення: 05.11.2024
3. Дерев'яно О. В. Особливості технології формування професійної компетентності майбутніх гірничих інженерів. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Житомир, 2013. Вип. 6. С. 203–208. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VZhDU_2013_6_38. Дата звернення: 05.11.2024

Софія Гриценко,

Студентка 2го курсу, спеціальності

«Соціальне забезпечення»,

НРЗВО « Кам'янець-Подільський державний інститут»,

м. Кам'янець-Подільський, Україна

Науковий керівник: Олександр Шевчук,

кандидат педагогічних наук, викладач кафедри цифрових,

освітніх та соціо-економічних технологій

м. Кам'янець-Подільський, Україна

ВПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗІЇ У СУЧАСНУ УКРАЇНУ

Тема педагогіки та соціальної інклюзії набуває великої актуальності в сучасному світі. Зміни в суспільстві, зростання різноманітності та глобалізація висувають нові вимоги до освітнього процесу. Інклюзивна освіта, яка спрямована на забезпечення рівних можливостей для всіх учнів, незалежно від їхніх особливих освітніх потреб, стає ключовим напрямом розвитку сучасної освіти.

1. Інклюзивне навчання як базовий принцип сучасної освіти:

Сучасні тенденції розвитку освіти відображають прагнення забезпечити рівні можливості для всіх учнів, включаючи дітей з особливими освітніми потребами. Інклюзивне навчання розглядається як ключовий принцип, що дозволяє створити середовище для соціальної інтеграції дітей з різними рівнями здібностей. Попри те, що інклюзивна освіта в Україні отримала нормативне підґрунтя (Закон України "Про освіту", 2017), її практичне втілення наштовхується на ряд проблем: недосконалість адаптаційних навчальних матеріалів, недостатнє фінансування, необізнаність працівників освіти та обмежені можливості інфраструктури навчальних закладів. Успішна інклюзія вимагає комплексного підходу, який би охоплював навчальні плани, підтримку педагогічного складу та залучення батьків до процесу соціалізації та розвитку здобувача [1,2].

2. Підготовка педагогів до роботи в інклюзивному середовищі

Однією з основних умов успішного інклюзивного навчання є належна підготовка педагогів. Це включає знання сучасних інклюзивних методик, психологічних аспектів і вміння застосовувати індивідуальний підхід до кожного учня. Однак багато вчителів зізнаються, що їхньої підготовки недостатньо для роботи з дітьми з особливими потребами, що вказує на необхідність удосконалення освітніх програм і створення спеціалізованих курсів підвищення кваліфікації. Інститути та університети поступово впроваджують нові методики навчання педагогів, зокрема із використанням новітніх інформаційних технологій, але цей процес потребує пришвидшення для кращої інтеграції [3,4].

3. Соціальна інклюзія як інструмент інтеграції в суспільство та зменшення дискримінації

Інклюзивна освіта відіграє важливу роль у забезпеченні соціальної інклюзії, допомагаючи дітям з особливими потребами набути соціальних навичок та успішно інтегруватися в суспільство. Крім навчальних закладів, у процесі соціальної адаптації важливо залучати громади, соціальні служби, громадські організації та сім'ї, що сприяє підвищенню обізнаності та толерантності суспільства. Соціальна інклюзія також допомагає зменшити дискримінацію і виключення осіб з обмеженими можливостями, що є важливим кроком до створення інклюзивного суспільства. Для досягнення цього необхідно розвивати просвітницькі програми, спрямовані на підвищення обізнаності серед населення про права та потреби осіб з інвалідністю, а також створювати можливості для працевлаштування та соціальної підтримки таких осіб [6,7].

Список використаних джерел:

1. Кравченко О. В. Інклюзивне навчання в Україні: нормативне забезпечення та практичне впровадження. Сучасна освіта в Україні, 2(7), 2019. С. 15-20.
2. Дудка М. А. Виклики та перспективи інклюзивного навчання в сучасній українській школі. Науковий вісник, 5(12), 2021. С. 58-64.
3. Марченко І. М. Підготовка педагогів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами: стан та проблеми. Наукові записки, 4(2), 2021. С. 65-72.
4. Петрова К. В. Інноваційні методи навчання педагогів для інклюзивного середовища. Педагогічна освіта і наука, 1(3), 2023. С. 33-40.
5. Ткаченко Ю. П. Роль соціальної інклюзії у подоланні стигматизації осіб з особливими потребами. Соціальна педагогіка і психологія, 3(9), 2018. С. 66-73.
6. Карпенко О. В. Соціальна адаптація та інклюзія: перспективи для України. Гуманітарні науки і сучасне суспільство, 2(5), 2021. С. 45-52.
7. Зеленюк І. М. Права людей з інвалідністю та їх соціальна підтримка в Україні. Права людини і суспільство, 4(7), 2023. С. 81-89.

Владислав Дмитренко,

здобувач освіти

ВП Кам'янець-Подільський фаховий коледж

НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

Науковий керівник: Оксана Мазурова,

викладач математики,

Україна, м. Кам'янець-Подільський

**МАТЕМАТИКА НА ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАННІ:
ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ**

Право на освіту є невід'ємним елементом розвитку суспільства, навіть під час складних часів, таких як війна. Сучасні технології дозволяють підтримувати освітній процес, надаючи учням можливість отримувати знання та взаємодіяти з викладачами, незалежно від їхнього місцезнаходження.

Онлайн-освіта під час війни це доступність. Заняття проводяться через платформу Zoom, Moodle що забезпечує доступ до навчальних матеріалів та занять для всіх здобувачів, незалежно від обставин. Це особливо важливо в умовах, коли багато сімей опинилися в труднощах. Віртуальні інструменти сприяють більш динамічному та інтерактивному навчальному процесу. Вони дозволяють здобувачам брати активну участь під час занять, обмінюватися ідеями та працювати над спільними проектами. Сигнальні стікери допомагають викладачам відстежувати емоційний стан здобувачів та їхню готовність до навчання. Це особливо важливо в умовах стресу, оскільки дозволяє викладачам реагувати на потреби здобувачів. Можливість приєднатися до уроків у відеоформаті з будь-якого місця є особливо цінно, коли здобувачі можуть навчатися в комфортних для них умовах, що знижує стрес та покращує результати [1].

Незважаючи на виклики, які може принести війна, дистанційне навчання має потенціал зробити освіту доступною та ефективною. Сучасні технології та інноваційні підходи до навчання допомагають здобувачам продовжувати отримувати знання навіть у найскладніших обставинах, а викладачам — ефективно підтримувати процес навчання. Це підкреслює важливість адаптації освіти до нових реалій, аби кожен мав змогу реалізувати свій потенціал.

Що стосуються організації дистанційного навчання математики в умовах

нестабільної безпеки. Насправді, безпекові фактори, які можуть впливати на доступ до освіти, безпосередньо пов'язані з якістю інтернет-зв'язку та наявністю електроенергії. Розглянемо детальніше, як це впливає на навчальний процес.

Вплив безпекових факторів на дистанційне навчання

1. Якість Інтернет-зв'язку та електроенергія:

Це критично важливі фактори для організації дистанційного навчання. Навчальний процес може порушуватися через нестабільний зв'язок або перебої в електропостачанні. Важливо мати резервні плани, такі як використання мобільного інтернету або альтернативних джерел енергії [2].

2. Біхронний формат навчання:

Організація синхронного та асинхронного навчання дозволяє адаптуватися до мінливих умов. Синхронне навчання, яке займає 92% часу, має значну перевагу, оскільки воно забезпечує можливість взаємодії в реальному часі, що особливо важливо для засвоєння математичних концепцій.

Синхронний формат навчання

1. Мультимедійний контент:

Використання різноманітних медіа-форматів (відео, анімації, інтерактивні вправи) допомагає учням краще сприймати матеріал.

2. Алгоритм викладання:

Традиційний алгоритм викладання, в поєднанні з інтерактивними елементами, дозволяє організувати повноцінні заняття, які складаються із теоретичної частини, практичних завдань та перевірки домашніх завдань.

3. Дискусії та активна участь здобувачів:

Включення дискусій у заняття створює можливість для здобувачів висловлювати свої думки, задавати питання та взаємодіяти з одногрупниками.

4. Контроль якості засвоєння:

Використання підсумкових тематичних робіт як способу перевірки знань здобувачів дозволяє викладачам оцінити ефективність навчання та розуміння матеріалу.

Синхронне навчання в умовах дистанційної освіти має значну цінність, особливо у випадках, коли безпекові фактори продовжують впливати на звичний процес навчання.

Розділення матеріалу на частини та активне використання практичних вправ не тільки сприяє кращому засвоєнню, але й підтримує інтерес здобувачів до навчання.

Цей підхід до організації уроків математики, що поєднує розділення теорії з практичними завданнями, використання візуалізації та програмних засобів, дійсно може суттєво покращити якість навчання.

Хоча онлайн-навчання і не може повністю замінити традиційні офлайн-заняття, воно забезпечує ефективну альтернативу в умовах, що швидко змінюються. Використання інформаційних технологій і програмних засобів стає запорукою збереження процесу навчання, підвищення його доступності та підтримки у складний період. Це переконання свідчить про значущість адаптації освіти до нових реалій, що є важливим кроком для забезпечення безперервності навчання та розвитку здобувачів.

Список використаних джерел:

1. М. Бурда, Д. Васильєва: Особливості навчання математики в умовах воєнного стану; «Математика в рідній школі», №4 – 5, 2022. С. 6 -15
2. Цифрові технології в освіті: виклики та особливості. URL: <https://arbook.info/czifrovi-tehnologiyi-v-osviti-vikliki-ta-osoblivosti/>

Світлана Зеленко,

здобувач освіти

Кам'янець-Подільського

медичного фахового коледжу

Науковий керівник: Світлана Богаченко,

спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, викладач,

Україна, м. Кам'янець-Подільський

ОСОБЛИВОСТІ МОЛОДІЖНОГО СЛЕНГУ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ. ВЖИВАННЯ СКОРОЧЕНЬ У МОВЛЕННІ

Молодіжний сленг у сучасній англійській мові є важливим елементом соціальної комунікації, який відображає динамічні зміни у культурі, технологіях і соціальних процесах. Сленг молоді не лише служить засобом вираження індивідуальності та приналежності до певної групи, але й створює певний "код" для швидкої і часто неформальної комунікації. Однією з найяскравіших характеристик сучасного молодіжного сленгу є активне вживання скорочень, яке надає мовленню швидкості, зручності та інформативної насиченості. Це явище можна спостерігати як у усному, так і в письмовому спілкуванні, особливо в контексті соціальних мереж, чатів, текстових повідомлень та онлайн-дискусій.

Використання скорочень серед молоді має кілька ключових причин. По-перше, це прагнення до економії часу. У сучасному світі, де темп життя постійно зростає, молодь використовує скорочення, щоб заощадити час на комунікацію, роблячи її швидкою та ефективною. По-друге, скорочення часто виконують соціальну функцію. Вони допомагають створити певну ідентичність серед однолітків, виявляючи приналежність до певної групи або субкультури. Крім того, використання скорочень може свідчити про володіння мовними новаціями та технологічними тенденціями, що підвищує статус у межах соціальної групи.

Типи скорочень у молодіжному сленгу

1. Абревіатури

Абревіатури — це скорочення, де літери використовуються для позначення цілих фраз чи виразів. Наприклад, в англійській мові такі скорочення, як "LOL" (laughing out loud), "OMG" (oh my god), "BRB" (be right back), "FYI" (for your information) стали стандартними елементами молодіжного спілкування, особливо в текстових повідомленнях і на онлайн-платформах [1].

2. Скорочення слів

Цей тип скорочень передбачає усунення частини слова, щоб зменшити його довжину. Наприклад, "tbh" (to be honest), "idk" (I don't know), "gr8" (great) — це часто використовувані скорочення, які полегшують і пришвидшують процес комунікації в умовах швидкого обміну інформацією в чатах або на форумах.

3. Змішування слів і скорочень

В останні роки стали популярними словесні конструкції, що поєднують скорочення і звичайні слова. Наприклад, "u" замість "you", "ur" замість "your" чи "you're". Це явище часто зустрічається в онлайн-спілкуванні та соціальних мережах, де важлива швидкість передачі повідомлень і зручність написання.

4. Графічні скорочення

Важливим аспектом є також використання символів та знаків для скорочення повідомлень. Це можуть бути емодзі або ж абревіатури, створені з цифр і букв, наприклад, "2morrow" (tomorrow), "b4" (before). Графічні елементи також

використовуються для створення емоційного контексту у спілкуванні (наприклад, смайлики, емодзі), що додає інформаційну багатогранність повідомленню [3].

Функції скорочень у мовленні

Скорочення виконують кілька важливих функцій у молодіжному сленгу:

1. Економія часу та зусиль

У контексті швидкого обміну інформацією, особливо в умовах інтернет-спілкування, скорочення дають змогу швидше писати і читати повідомлення, зменшуючи час, необхідний для введення тексту. Це особливо актуально для таких платформ, як SMS, WhatsApp, Instagram, де швидкість і зручність є важливими.

2. Створення неформального стилю

Скорочення допомагають створити більш неформальний, дружній стиль комунікації. Вони дозволяють відокремити «повсякденне» спілкування від офіційного або формального, що є важливим елементом молодіжної культури [2].

3. Ідентифікація та інклюзивність

Використання сленгових скорочень дозволяє молодим людям відчувати приналежність до певної групи чи спільноти. Наприклад, покоління, яке активно використовує певні скорочення, може вважати себе частиною "цифрової" культури або представником покоління Z чи альфа.

4. Емоційна виразність

Скорочення часто супроводжуються емодзі чи іншими символами, що дозволяє передати емоційний настрій або ставлення до теми. Це збагачує комунікацію, роблячи її більш живою, яскравою і емоційно насиченою.

Із розвитком технологій і нових медіа скорочення в молодіжному сленгу постійно змінюються. З появою нових платформ для комунікації, таких як TikTok, Twitter, Snapchat, швидкість та форма мовлення адаптуються під нові вимоги часу. Наприклад, в TikTok та інших відеоплатформах з'являються нові абрєвіатури та скорочення, пов'язані з популярними трендами, мемами або вірусними відео [1].

Хоча скорочення у мовленні дозволяють спростити комунікацію, їх активне використання може викликати певні труднощі, особливо серед людей старшого віку або тих, хто не знайомий з новими мовними тенденціями. Можуть виникати непорозуміння, коли одні і ті самі скорочення мають різні значення в різних контекстах. Крім того, постійне використання скорочень може призводити до зниження грамотності, особливо у письмовій формі, оскільки молодь може забувати про правильне написання слів та граматичні норми.

Список використаних джерел:

1. Атаманчук К. М. Молодіжний сленг у соціальних мережах. Eurasian scientific discussions. Proceedings of the 6th International scientific and practical conference. Barca Academy Publishing. Barcelona, Spain. 2022. P. 210-215.
2. Павельєва А. К., Лобко І. О. Англомовний сленг гравців у комп'ютерні ігри. Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка. Сер. Філологічні науки. 2021. Вип. 3(341). С. 67-75.
3. Texting Slang. YourDictionary. URL: <https://grammar.yourdictionary.com/slang/texting-slang.html> (дата звернення: 01.11.2024)

Дарія Коваль,

здобувач освіти

Кам'янець-Подільського медичного коледжу

Науковий керівник: Анна Якубовська,

спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, викладач,

Україна, м. Кам'янець-Подільський

РОЛЬ ПОЗАКЛАСНИХ ЗАХОДІВ У ФОРМУВАННІ СВИТОГЛЯДНИХ ОРІЄНТАЦІЙ

Позакласні заходи відіграють важливу роль у формуванні світоглядних орієнтацій учнів, оскільки вони забезпечують можливість неформального навчання, яке доповнює та розширює основну програму. Вони сприяють розвитку критичного мислення, самостійності, відповідальності, а також допомагають формувати у учнів життєві цінності, моральні переконання та культурні пріоритети. У позакласній діяльності учні мають можливість відкрити для себе нові горизонти, освоїти навички, які не завжди можна отримати у звичайних уроках, і зіштовхнутися з реальними життєвими ситуаціями, що сприяє більш глибокому розумінню світу і свого місця в ньому.

По-перше, позакласні заходи допомагають розвивати у школярів широкий спектр соціальних і особистісних компетенцій. Це можуть бути літературні вечори, культурні заходи, екскурсії, спортивні змагання, екологічні акції, дебати, зустрічі з цікавими людьми тощо. У таких заходах учні вчаться взаємодіяти з однолітками, висловлювати свою точку зору, чути інших, що є важливими аспектами для формування світогляду. Позакласна діяльність створює середовище, де школярі можуть виявляти свої інтереси, таланти та переконання, а також розвивати емоційну та соціальну компетентність, важливу для особистісного розвитку [2].

Позакласні заходи надають учням унікальні можливості для розвитку навичок критичного мислення, оскільки вони часто вимагають від учасників прийняття рішень у непередбачених ситуаціях. Наприклад, під час організації шкільних заходів чи участі в проєктах учні можуть зіткнутися з реальними проблемами, які потребують швидкого аналізу і прийняття рішення. Це сприяє розвитку здатності бачити проблему з різних точок зору, шукати альтернативні шляхи її вирішення, а також вчить відповідальності за свої вчинки та наслідки.

Позакласні заходи також є потужним інструментом для розширення кругозору учнів, знайомства з різними культурами, традиціями та точками зору. Наприклад, у межах культурних та історичних проєктів, виставок, подорожей, школярі можуть ознайомитися з різними аспектами світової культури, що дозволяє їм формувати більш комплексне уявлення про світ. Такі заходи допомагають усвідомити багатство різноманітності людських культур, вчать поважати інші народи, релігії та традиції, що сприяє формуванню толерантного та відкритого світогляду.

Ще однією важливою складовою позакласної діяльності є взаємодія з представниками різних соціальних і професійних груп. Наприклад, учні можуть брати участь у волонтерських акціях, зустрічах з підприємцями, діячами культури або науковцями. Це дає змогу учням дізнаватися про реальний світ, отримувати інформацію з перших уст та отримувати практичні поради, що сприяє розвитку соціальної відповідальності і усвідомленню власної ролі в суспільстві [3].

Позакласні заходи також можуть допомогти учням у формуванні моральних та етичних переконань. Наприклад, участь у благодійних проєктах або екологічних ініціативах вчить відповідальності перед іншими людьми та навколишнім середовищем, сприяє розвитку альтруїзму та бажання допомагати тим, хто потребує підтримки. Такий досвід допомагає сформувати у дітей внутрішні орієнтири, на

яких ґрунтуються їхні цінності та життєві переконання.

Окрім того, позакласні заходи сприяють розвитку комунікативних навичок учнів, що є важливим аспектом їхнього світогляду. Спілкування з різними людьми допомагає розширити горизонти, позбутися стереотипів і отримати нові враження. Це особливо важливо у сучасному глобалізованому світі, де взаємодія з людьми з різних культур і країн є необхідною частиною життя. Через участь у міжшкільних або міжнародних проєктах учні отримують шанс порівняти свою систему цінностей з іншими, що допомагає їм сформувати більш обґрунтовані і збалансовані світоглядні орієнтації [1].

Нарешті, позакласна діяльність дозволяє вчителям і педагогам створювати умов для розвитку лідерських якостей учнів. Завдяки участі в організації шкільних заходів, керівництву проєктами чи активній участі в командній роботі учні можуть розвивати свої лідерські здібності, навички організації та відповідальності. Це, у свою чергу, допомагає формувати у них здатність брати на себе ініціативу і здійснювати вплив на навколишнє середовище [2].

Таким чином, позакласні заходи є важливим інструментом у процесі формування світоглядних орієнтацій учнів. Вони дозволяють не лише здобувати нові знання та навички, а й розвивати в учнів гнучкість мислення, критичний підхід до оцінки інформації, а також сприяють формуванню моральних, етичних та соціальних орієнтирів. Ці заходи допомагають молоді стати активними учасниками соціуму, здатними орієнтуватися в складному і мінливому світі, приймати обґрунтовані рішення і взаємодіяти з іншими людьми на основі взаємоповаги та толерантності.

Список використаних джерел:

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
2. Кобрій О. М. Методика позаурочної діяльності : навчальний посібник для студентів педагогічних навчальних закладів: Відродження, 1999. 150 с.
3. Руденко Ю. Основи сучасного українського виховання Київ: Видавництво ім. Олени Теліги, 2003. 328 с.

Оксана Комарніцька

*аспірант, викладач-методист вищої категорії
Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти*

«Кам'янець-Подільський державний інститут»,

Україна, м. Кам'янець-Подільський

Науковий керівник: Лисак Володимир,

к. е. н., доцент кафедри економіки підприємства

Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка,

Україна, м. Кам'янець-Подільський

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ТА АДАПТАЦІЯ ЗВИЧАЙНОЇ ДИТИНИ ТА ДИТИНИ З ІНВАЛІДНІСТЮ: ПОРІВНЯННЯ ПРОЦЕСУ

У сучасному суспільстві спостерігається не тільки стабільне скорочення числа працездатного населення, а й зберігається тенденція погіршення його якісного складу на тлі зростання інвалідизації дітей, що стає відчутним обмеженням економічного розвитку країни. У зв'язку з цим, вирішення основних соціальних проблем дітей даної категорії, в тому числі їх навчання, дозволить багато в чому змінити не тільки становище цієї групи в суспільстві, сформувати певний рівень

соціокультурної толерантності до них, а й стабілізувати трудові ресурси країни.

Від самого свого народження дитина на свідомому та підсвідомому рівнях прагне інтегруватися до оточуючого середовища задля свого виживання та самореалізації. Водночас, будучи істотою колективною, вона в цьому процесі намагається перейняти полівекторний спосіб життя конкретного суспільства, тобто відбувається соціальна адаптація дитини, яка має систематичний характер і багато в чому відповідає віковій періодизації життя людини [3, с. 238]. Якщо з раннього дитинства особа вже має статус особи з інвалідністю, то подальша соціальна адаптація стає надзвичайно складним і не завжди ефективним заходом без своєчасного втручання. Соціалізація – двосторонній процес, у ході якого суспільство передає, а індивід засвоює певні соціальні норми, цінності і правила поведінки. Соціалізація – це розвиток людини впродовж її життя у взаємодії з довкіллям у процесі засвоєння і відтворення соціальних норм і цінностей, а також саморозвитку й самореалізації в тому суспільстві, до якого вона належить. Інклюзивне навчання – це система освітніх послуг, що базується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права навчатися за місцем проживання, що передбачає навчання в умовах загальноосвітнього закладу [2, с. 139].

Дитина, що має інвалідність, може бути так само здібна і талановита, як і її одноліток, що не має проблем із здоров'ям, виявити свої дарування, розвинути їх; дитина – не пасивний об'єкт соціальної допомоги, а людина, що розвивається, яка має право на задоволення різносторонніх соціальних потреб в пізнанні, спілкуванні, творчості; держава покликана не просто надати дитині, що має інвалідність, певні пільги і привілеї, вона повинна піти назустріч її соціальним потребам і створити систему соціальних служб, що дозволяють знівелювати обмеження, що перешкоджають процесам соціальної реабілітації й індивідуального розвитку.

Але проблема інвалідності не обмежується медичним аспектом, вона в у значно більшій мірі є соціальною проблемою нерівних можливостей.

Тут відбитий дефіцит бачення соціальної суті дитини. Соціальна інтеграція здійснюється через соціальну адаптацію дитини з інвалідністю в освітньому середовищі. Передача соціального досвіду, навчання соціальних форм і способів діяльності здійснюється за допомогою виховання, навчання, включення в різні види діяльності, соціальної та професійної реабілітації. Соціальна адаптація – найважливіший механізм соціалізації та показник ступеня інтегрованості. Соціальна адаптація здійснюється у процесі різних видів діяльності (гри, спілкуванні, навчанні, праці) і самосвідомості людини.

Добре адаптованою психоаналітики вважають людину, у якій продуктивність, задоволення життям і психічна рівновага не порушені. У процесі адаптації активно змінюється як особа, так і середовище, внаслідок чого між ними встановлюються відносини адаптованості [3, с. 239].

Соціальна адаптація дітей з інвалідністю в порівнянні з звичайними дітьми має свої особливості. Це відбувається тому, що труднощі таких людей пов'язані не лише з відчуттям фізичного обмеження і дискомфорту, переживанням втрати своїх можливостей, але й з тим негативним ставленням, із яким вони стикаються, з особливостями у своєму найближчому оточенні. З інвалідністю асоціюється не лише фізична чи психічна неспроможність. Уявлення про людину з інвалідністю як про індивіда, який багато чого не може робити, який потребує допомоги інших, викликає найчастіше почуття жалю, що заважає такій людині включатися в соціальні взаємовідносини. І щоб уникнути такого ставлення, вона спілкується

лише з подібними до себе [1, с. 72]. Цей процес можна назвати психічними і соціальними дезадаптаціями. На нашу думку, щоб уникнути цього, необхідно створювати умови для соціально-педагогічної адаптації. Соціальна адаптація, профілактика дезадаптацій і реабілітація даної групи людей – це проблеми суспільства, а не окремого індивіда, котрий має невідповідність з нормою. Це стосується і закладів освіти.

Головна проблема дитини з інвалідністю полягає у: порушенні її зв'язку зі світом; обмеженій мобільності, бідності контактів з однолітками й дорослими; обмеженому спілкуванні з природою; недоступності ряду культурних цінностей, а іноді й елементарної освіти [4, с. 96]. Соціальна ізоляція дітей перешкоджає формуванню в багатьох із них активної життєвої позиції, стійкої позитивної самооцінки, «базового» почуття довіри до навколишнього світу, достатньої мотивації і навичок спілкування. Діти з інвалідністю, не виявляють інтересу до предметів, явищ і подій, які їх оточують, оскільки не відчують потребу в пізнанні. Це призводить до того, що з віком їх життєвий досвід виявляється вкрай бідним, те ж саме можна сказати про словниковому запасі.

При цьому дуже часто це не вина дітей які мають інвалідність, а швидше за все вчителів та педагогів, що не дають дитині з інвалідністю також навантаження, що отримують звичайні діти.

Соціалізація дітей з інвалідністю – це не лише опіка, турбота про них, але й сукупність заходів, які допомагають дитині стати впевненою у своїх силах, сприяють її власній активності. Варто зауважити, що відповідні фахівці які працюють з дітьми із інвалідністю зобов'язані правильно відноситися до дитини із інвалідністю, тобто, як до цілком звичайної дитини. Не дозволяти собі як відповідному відповідальному фахівцеві цієї галузі, потурання та занадто поблажливе відношення до дитини із інвалідністю та виділення дитини з поміж інших звичайних дітей.

Також, відповідну роботу потрібно проводити перш за все з батьками, щодо правильного виховання дітей з інвалідністю. Тобто, дитину з інвалідністю взагалі заборонено виховувати в тому дусі, що держава чи суспільство щось комусь повинна, а навпаки, вкладати в свідомість дитини те, що дитина зобов'язана прикладати всі необхідні зусилля для свого розвитку, та стати корисною для держави і отримати достойне хороше майбутнього.

Список використаних джерел:

1. Гладиш М.О. Соціально-педагогічна адаптація молоді з обмеженими можливостями в процесі інтегративного навчання. Запоріжжя: 2022. Педагогічні науки, № 1, 2008. С. 70-74.
2. Міщик Л.І. Інклюзивна освіта як умова соціалізації дітей-інвалідів у процесі навчання. Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». 2012. № 5. С. 139-142.
3. Сობоль Є.Ю. Загальні аспекти соціально-психологічної адаптації інвалідів у соціумі. Право і Безпека. 2012. № 5. С. 237-241.
4. Черкашенко В.О. Соціально-педагогічні проблеми соціалізації дітей з обмеженими можливостями. Наукова скарбниця освіти Донеччини. 2014. № 2. С. 92-103.

Марина Коханюк

здобувач освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти

Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Науковий керівник: Оксана Дмитрівна,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти

Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Україна, м. Кам'янець-Подільський

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ОПТИМІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ШКОЛЯРІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Соціалізація є важливим аспектом розвитку дітей шкільного віку. Вона відіграє критичну роль у формуванні особистості дитини та розвитку її соціальних навичок. У шкільному віці діти починають активно спілкуватися зі своїми ровесниками, вчителями, іншими дорослими. Процес соціалізації допомагає їм засвоювати правила спілкування, розвивати емпатію, вміння співпрацювати та розв'язувати конфлікти, а також формує важливі соціальні навички, які стануть основою їхнього майбутнього успіху в особистому та професійному житті.

Забезпеченню ефективності процесу соціалізації дітей з інтелектуальними порушеннями необхідно сприяти як вдома, так і у навчальному середовищі. Для цього педагогам варто:

- створити дитині з інтелектуальними порушеннями можливості для спілкування з однолітками поза школою. Це можуть бути ігри на подвір'ї, спортивні заняття або участь в гуртках та інших позашкільних заходах;
- навчити дитину з інтелектуальними порушеннями, як ефективно спілкуватися з іншими, включаючи навички слухання, вираження власних думок та вміння розв'язувати конфлікти мирним шляхом;
- організовувати групові активності, під час яких діти можуть взаємодіяти, співпрацювати та вирішувати завдання разом. Це може покращити їхні навички командної роботи та сприяти соціальній інтеграції;
- вчити дитину розуміти почуття і емоції. Для цього слід підтримувати розмову з дитиною про її почуття та емоції, вчити її розрізняти емоції, виражати їх словами та розуміти, як це впливає на їхні взаємини з іншими людьми;
- стимулювати взаємодію з різними людьми. Підтримувати участь дитини в різних соціальних групах, де вона може зустрічати і взаємодіяти з дітьми різного віку та інтересів;
- надавати увагу розвитку навичок розв'язування конфліктів, навчити дитину, як вирішувати конфлікти мирним шляхом;
- бути прикладом для дітей;
- звертати увагу на індивідуальні потреби. Кожна дитина унікальна, тож слід враховувати її індивідуальність;
- допомагати дітям розвиватися через участь у дитячих та юнацьких організаціях.

З метою оптимізації процесу соціалізації учнів з інтелектуальними порушеннями, нами розроблені поради для педагогів.

Шановні педагоги!

Створіть стимулююче середовище. Забезпечте учням можливість вільно висловлювати свої ідеї та думки щодо участі у різних видах діяльності. Створіть атмосферу відкритості та підтримки, щоб вони відчували себе комфортно.

Поясніть дітям, які переваги може мати участь у дитячих та юнацьких організаціях. Виділіть можливості для нових досвідів, навчання та розвитку особистості.

Залучайте їхні інтереси. Підберіть організації або програми, які відповідають інтересам та потребам дітей з інтелектуальними порушеннями. Це може включати різноманітні заходи, від спортивних гуртків до художніх студій, щоб кожен знайшов щось, що йому цікаво.

Заохочуйте самовираження. Забезпечте можливість для саморозвитку та самовираження через участь у різноманітних діяльностях.

Створіть можливості для співпраці та лідерства. Залучіть дітей до колективних проєктів, які сприяють розвитку навичок співпраці та лідерства. Допоможіть їм відчувати себе частиною команди та розвивати вміння працювати разом з іншими.

Забезпечте підтримку та похвалу. Відзначайте досягнення дітей та підтримуйте їхні зусилля у розвитку.

Важливим аспектом соціалізації дітей з інтелектуальними порушеннями є діяльність батьків. Нами розроблені деякі рекомендації для батьків дітей з інтелектуальними порушеннями з метою соціалізації їхніх дітей.

Шановні батьки!

Розгляньте різні дитячі організації та програми разом з вашими дітьми. Задумайтеся про їхні інтереси, потреби та цілі, і оберіть ті, що відповідають потребам дітей найкраще.

Підтримуйте зацікавленість: якщо ваша дитина проявляє зацікавленість у якійсь конкретній діяльності або темі, пошукайте організації, що спеціалізуються у цьому напрямку. Підтримка інтересів дитини зробить досвід участі більш задовільним.

Врахуйте потреби і здібності дітей: Пам'ятайте, що деякі діти з інтелектуальними порушеннями можуть відчувати себе більш комфортно в невеликих групах, тоді як інші можуть бути зацікавлені у великих організаціях з більшими можливостями для взаємодії.

Покажіть приклад своєї підтримки, беручи участь у зустрічах, заходах або добровільній роботі разом з дитиною. Це може підвищити їхній інтерес і почуття приналежності.

Розгляньте можливості для розвитку навичок. Обирайте організації, які допоможуть дитині з інтелектуальними порушеннями розвивати навички, які вона зможе використовувати в майбутньому, такі як комунікація, лідерство, співпраця та творчість.

Будьте інформованими. Підтримуйте зв'язок з керівництвом організації, розумійте їхні цілі та цінності, а також будьте в курсі подій та можливостей для участі дитини.

Створіть позитивне середовище, заохочуйте дитину відкриватися новим досвідам і знайомствам.

Пам'ятайте, що участь в нових групах може бути стресовою для деяких дітей, будьте готові підтримати їх у цьому процесі і надавати підтримку та розуміння, якщо вони почуваються невпевненими.

Всебічна підтримка дитини з інтелектуальним порушенням з боку батьків, членів родини, працівників закладу освіти, громадських організацій, позашкільних організацій забезпечить створити дитині умови для успішної соціалізації, відкриє їй шлях до соціуму.

Список використаних джерел:

1. Дмітрієва О.І. Аналіз досліджень проблеми соціалізації дітей з порушеннями психофізичного розвитку. Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: збірник за підсумками звітної наукової конференції викладачів, докторантів і аспірантів у 3-х томах. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2019. Вип.19. Т.1. 208 с. С.110-111.
2. Супрун М., Мельниченко М. Особистість педагога-дефектолога – запорука успіху в питаннях вирішення завдань соціалізації вихованців спеціального закладу освіти. Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Педагогічні науки. 2013. 123(2). С.328-332.
3. Ярмола Н. Формування соціальної компетентності дітей з інтелектуальними порушеннями. Освіта дітей з особливими потребами: шляхи розбудови. 1(16). 2021. С. 393-409.

Ігор Кричківський,
здобувач освіти

*Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»
за освітньо-професійною програмою*

*Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок
Науковий керівник: **Березовський Богдан,**
викладач*

*Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»,
м. Кам'янець-Подільський*

**ВІД ПІДРУЧНИКІВ ГРАМАТИКИ ДО ГЕЙМІФІКАЦІЇ:
ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРАКТИК ВИВЧЕННЯ МОВ**

В останні десятиліття поширення гейміфікації в різних сферах продемонструвало свою ефективність, особливо в освіті. Основна причина інтеграції гейміфікації в освітній контекст полягає в тому, що вона робить навчання приємним, заохочуючи студентів глибше залучатися. Хоча навчання за допомогою ігор не є новою концепцією, зростання популярності відеоігор і розширення технологій персональних комп'ютерів стали каталізатором застосування цих інструментів для освітніх цілей. Гейміфікація, яка в широкому сенсі визначається як використання елементів ігрового дизайну для залучення та мотивації людей у неігрових контекстах, відіграє центральну роль у сучасних методах навчання, спрямованих на посилення залучення учнів [Карр, 2012; Deterding та ін., 2011].

Гейміфікацію можна застосовувати у двох формах: структурній, яка змінює систему без зміни змісту, і методі зміненого контенту, який змінює сам предмет [Anderson, 2014]. Завдяки стратегічній інтеграції елементів гри, таких як цілі, конкуренція, співпраця та механізми, такі як аватари та бали, гейміфікація може підвищити мотивацію та залучення учнів [Ryan & Deci, 2000]

Гейміфікація, як навчальна стратегія, спрямована на відтворення привабливих аспектів ігор, таких як змагання та винагороди, у навчальному середовищі. Цей

метод, відомий як серйозна гра, перетворює навчальний досвід на більш захоплюючу та захоплюючу діяльність [Gee, 2003]. Незважаючи на свої переваги, включаючи розвиток навичок, отримання знань і виховання хороших звичок, гейміфікація вимагає ретельного планування. Якщо ігрові елементи не узгоджені з цілями навчання, вони можуть стати контрпродуктивними, не покращуючи освітні результати [Werbach & Hunter, 2012]. Ця робота має на меті переглянути переваги та проблеми, пов'язані з гейміфікацією в освітніх установах.

Матеріали та методи

Щоб дослідити вплив гейміфікації в освітньому контексті, ми провели огляд літератури, зосередившись на різних елементах дизайну гейміфікації, включаючи бали, значки, таблиці лідерів та інтерактивну ігрову механіку. Ці елементи були досліджені, щоб визначити їхній вплив на результати навчання, залучення та мотивацію. Були проаналізовані електронні бази даних, такі як Scopus, EMBASE, Cochrane, Web of Science, ERIC, Wiley Online Library та Medline (через PubMed), дослідження, опубліковані до 15 червня 2022 року, без будь-яких мовних або часових обмежень. Процес включав аналіз рефератів, завантаження повних текстів статей для ретельного перегляду та відбір досліджень, які відповідали критеріям включення. Огляд дотримувався встановлених методів синтезу літератури, як зазначено в попередніх роботах [Booth et al., 2012; Cooper, 2017].

Результати

Застосування гейміфікації в освіті, особливо у вищій освіті, показало позитивний вплив на залученість учнів і результативність [Gee, 2003; Anderson, 2014]. Роблячи навчання більш приємним, гейміфікація мотивує студентів брати активну участь у навчальній діяльності, сприяючи почуттю успіху та хвилюванню. Ігри, які є добровільними та цілеспрямованими, допомагають розвинути навички вирішення проблем і покращити координацію рук і очей [Ferguson, 2012]. Багато досліджень показують, що студенти, які використовують гейміфіковані навчальні платформи, демонструють підвищену мотивацію, співпрацю та утримання, а деякі навіть повідомляють про покращену академічну успішність [Hew & Cheung, 2014]. Крім того, такі теорії, як «Теорія потоку» [Csikszentmihalyi, 1990] і «Теорія самовизначення» [Deci & Ryan, 1985], пояснюють, чому гейміфікація може сприяти внутрішній мотивації, задовольняючи такі психологічні потреби, як компетентність, автономія та зв'язок.

Незважаючи на свої переваги, гейміфікація також пов'язана з проблемами, зокрема високими витратами на розробку, можливістю зменшення цінності з часом і ризиком перетворення ігор на поверхневі оцінки, які більше схожі на вікторини [Muntean, 2011]. Якщо гейміфіковане навчання не розроблене продумано, воно також може призвести до таких проблем, як конкурентний стрес або шахрайство, особливо в умовах високих ставок [Sailer et al., 2017]. Крім того, незважаючи на те, що ігри можуть підвищити залучення, їх іноді критикують за те, що вони не сприяють довгостроковому збереженню знань [Hanus & Fox, 2015].

Висновок

Інтеграція гейміфікації в освітнє середовище містить значний потенціал для підвищення активності та досягнення учнів. Пропонуючи більш динамічний і приємний спосіб навчання, гейміфікація може вирішити багато поточних проблем в освіті, таких як відсутність мотивації та співпраці. Однак дизайн гейміфікованого навчального досвіду має бути ретельно узгоджений з освітніми цілями, щоб забезпечити їх ефективність і уникнути типових пасток.

Список використаних джерел:

1. Armier, D. D., Jr., Shepherd, C. E., Skrabut, S. Using game elements to increase student engagement in course assignments. *College Teaching*, 2016;64(2): p.64-72.
2. Arnold, B. J. Gamification in education. *Proceedings of the American Society of Business and Behavioral Sciences*, 2014;21(1): p.32-39.
3. Deterding, S., Dixon, D., Khaled, R., Nacke, L. From Game Design Elements to Gamefulness: Defining "Gamification". Paper presented at the 15th International Academic MindTrek Conference, Tampere, 2014. <https://dx.doi.org/10.1145/2181037.2181040>.
4. Kapp, Karl. *The gamification of learning and instruction: Game-based methods and strategies for training and education*. San Francisco: Pfeiffer, 2012. ISBN 9781118096345.
5. Lugmayr, A., Suhonen, J., Hlavacs, H., Montero, C., Suutinen, E., Sedano, C. "Serious storytelling – a first definition and review". *Multimedia Tools and Applications*. 2016;76 (14): p.15707–15733. doi:10.1007/s11042-016-3865-5. S2CID 207219982.
6. Robson, K., Plangger, K., Kietzmann, J., McCarthy, I., Pitt, L. "Is it all a game? Understanding the principles of gamification". *Business Horizons*. 2015;58(4): p.411–420.
7. Sebastian Deterding, Dan Dixon, Rilla Khaled, Lennart Nacke. From game design elements to gamefulness: Defining "gamification". *Proceedings of the 15th International Academic MindTrek Conference*, 2011; p.9–15. doi:10.1145/2181037.2181040.

*Андрій Летунов,
здобувач освіти*

*ВП Кам'янець-Подільський фаховий коледж
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»*

*Науковий керівник: Микола Мельник,
викладач,*

Україна, м. Кам'янець-Подільський

ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТОДІВ ВИВЧЕННЯ КУРСУ ФІЗИКИ В ЗМІШАНІЙ ТА ДИСТАНЦІЙНІЙ ФОРМІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Фізика є одним із фундаментальних наукових предметів, який вивчає закони природи та явища, що лежать в основі всього оточуючого нас світу. Дослідження фізики може зіткнутися з особливими викликами за умов воєнного стану. У таких умовах, як у очному, так і в дистанційному форматі, потрібне вдосконалення методів дослідження, щоб забезпечити ефективне навчання та засвоєння матеріалу студентами. У цій роботі представлено низку рекомендацій та підходів до покращення методів дослідження курсу фізики в умовах воєнного стану.

В умовах воєнного стану, дослідження курсу фізики можуть вимагати адаптації. Навчальні матеріали, такі як підручники, лекції, ілюстрації та інші ресурси, що адаптовані для відображення поточної ситуації та особливостей воєнного конфлікту. Наприклад, приклади та завдання можуть бути пов'язані з фізичними аспектами військових технологій такі як гіроскопічний ефект, електромагнітні перешкоди, та інші ефекти, пов'язані з військовими операціями.

Інтерактивні методи дослідження можуть бути особливо ефективними за умов воєнного стану [1]. Вони дозволяють студентам брати активну участь у процесі

навчання, підвищуючи їх мотивацію та залученість. У очному форматі викладач може використовувати демонстрації, лабораторні роботи, щоб наочні проілюструвати фізичні концепції та закони. У дистанційному форматі викладач може використовувати інтерактивні онлайн-платформи, віртуальні лабораторії або симуляції, щоб надати студентам можливість взаємодіяти з матеріалом та виконувати експерименти чи завдання на практиці. Також можна використовувати взаємодію в режимі реального часу, таку як онлайн-вебінари або відеоконференції (на платформі Moodle або у середовищі програми Zoom), щоб обговорити складні концепції або відповісти на запитання студентів. Інтерактивні методи сприяють глибшому розумінню фізичних концепцій та активній участі студентів у процесі навчання.

Оцінка знань студентів також може вимагати адаптації в умовах воєнного стану. Замість традиційних тестів або іспитів, які можуть бути ускладнені або обмежені в таких умовах, можна використовувати альтернативні методи оцінки. Наприклад, це можуть бути практичні проекти, дослідження, презентації чи групові дискусії, які дозволяють студентам продемонструвати своє розуміння фізичних концепцій та їх застосування на практиці [2]. Також можна використовувати формати оцінки, що ґрунтуються на обговоренні вирішення реальних фізичних проблем або сценаріїв, пов'язаних з військовою технікою або технологіями. Це дозволить студентам розвивати критичне мислення та аналітичні навички, важливі в умовах воєнного стану.

Умови воєнного стану можуть надавати емоційний вплив на студентів, такі як стрес, тривога або травми. Тому важливо приділити увагу емоційному благополуччю студентів та надати їм підтримку. Викладачі можуть створити відкриту атмосферу у аудиторії, де студенти можуть вільно висловлювати свої емоції та обговорювати свої побоювання. Також можна запропонувати додаткові ресурси, такі як консультації, поради чи посилання на фахівців психологічної підтримки, які можуть допомогти студентам впоратися з емоційними труднощами.

Умови воєнного стану можуть бути нестабільними та змінюватися з часом. Тому важливо, щоб методи дослідження були гнучкими і могли адаптуватися до обставин, що змінюються. Викладачі можуть бути готові до швидкої реорганізації навчального плану, зміни форматів занять, використання різних ресурсів та технологій, залежно від ситуації. Гнучкість та адаптивність допоможуть забезпечити безперервність та якість навчання в умовах воєнного стану.

Висновок: Удосконалення методів дослідження курсу фізики в умовах воєнного стану потребує комбінації різних підходів, таких як використання технологій, адаптація оціночних методів, підтримка емоційного благополуччя студентів. Гнучкість, адаптивність та увага до емоційного стану студентів є ключовими чинниками успішного дослідження за таких умов. Інноваційні підходи та технології можуть допомогти створити більш ефективні та гнучкі умови навчання, сприяти активній участі студентів та підтримувати їх емоційний добробут. Викладачі повинні бути готові адаптуватися до мінливих обставин і використовувати різноманітні методи, щоб забезпечити безперервність та якість навчання в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел:

1. Артеменко В.Б. Дистанційні технології та курси: створення і використання в освітній діяльності: монографія/ Артеменко В.Б., Ноздріна Л.В., Значко О.Б.; за

- заг. Ред. В.Б. Артеменка. Львів: Вид-во Львівської комерційної академії, 2008. 295 с.
2. Любчак В.О., Купенко О.В., Лаврик Т.В., Муліна Н.І., Куліков Б.О., Возна І.В. Дистанційне навчання: досвід впровадження в українському університеті: монографія Суми: Вид-во СумДУ, 2009. 160с.
 3. Kaviani, K., Abdekhodae, H. Blended learning in physics education: An experimental study on attitudes and achievements. *Computers in Human Behavior*, 48, 2015. С. 710-717.

Ірина Литовченко

магістрантка

Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти

«Кам'янець-Подільський державний інститут»

*Науковий керівник: **Олександр Шевчук**,*

кандидат педагогічних наук, викладач кафедри цифрових,

освітніх та соціо-економічних технологій

ЕФЕКТИВНІСТЬ АРТ-ТЕРАПІЇ У ПРОЦЕСІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Сучасний світ дедалі більше усвідомлює важливість комплексної підтримки дітей з особливими освітніми потребами, які стикаються з численними викликами на шляху до інтеграції в суспільство. Серед інноваційних підходів до психологічної реабілітації значне місце займає арт-терапія – метод, що об'єднує творчість і психотерапевтичний вплив. Арт-терапія сприяє розвитку емоційної стабільності, соціальної адаптації та самовираження, що є особливо актуальним для дітей із специфічними потребами.

Реабілітаційний потенціал арт-терапії базується на її здатності активізувати внутрішні ресурси дитини, залучаючи її до процесу творчого самовираження. Методологічна багатогранність арт-терапії дозволяє враховувати індивідуальні особливості кожної дитини, адаптуючи інструменти та техніки під конкретні потреби. У цьому контексті дослідження ефективності арт-терапії є надзвичайно важливим для вдосконалення реабілітаційних програм, особливо в умовах зростання кількості дітей із особливими освітніми потребами.

Дослідження арт-терапії як методу психологічної реабілітації дітей з особливими освітніми потребами демонструє її унікальну здатність адаптуватися до індивідуальних потреб кожної дитини. Одним із вражаючих результатів є вплив арт-терапевтичних сесій на рівень емоційної стабільності дитини. Наприклад, виявлено, що малювання або ліплення значно знижують рівень тривожності та страху в дітей з аутизмом, допомагаючи їм краще висловлювати свої почуття через невербальне самовираження.

Ще одним важливим аспектом є позитивний вплив арт-терапії на розвиток комунікативних навичок. Діти, які раніше уникали взаємодії з однолітками або дорослими, починають проявляти ініціативу в спільних творчих проектах. Це свідчить про те, що творчий процес стимулює формування соціальних зв'язків, які є критично важливими для адаптації дітей у соціумі.

Крім того, арт-терапія має значний вплив на когнітивний розвиток. Під час роботи з різними матеріалами, такими як фарби, глина чи тканини, діти розвивають

дрібну моторику, увагу та здатність концентруватися на завданнях. Це підтверджують дослідження, де діти з синдромом Дауна, які брали участь у програмі арт-терапії, демонстрували помітне поліпшення у виконанні завдань, пов'язаних із координацією рухів і сприйняттям.

Окремо слід зазначити, що арт-терапія допомагає не лише дітям, а й їхнім родинам. Сімейні сесії арт-терапії стають платформою для спільного переживання позитивних емоцій, зменшення напруги у стосунках і глибшого розуміння потреб дитини. В цьому контексті арт-терапія перетворюється на засіб комплексної підтримки, який охоплює як дитину, так і її близьке оточення.

Загалом, результати досліджень вказують на те, що арт-терапія є не лише інструментом психологічної реабілітації, але й шляхом до відкриття унікальних можливостей дитини, які раніше залишалися прихованими. Саме ця універсальність і адаптивність робить її незамінним елементом сучасних реабілітаційних програм.

Список використаних джерел:

1. Використання арт-технологій в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання: досвід, тенденції, перспективи. Вип. 50. 2020. С. 123–128.
2. Потюк С.В. Використання технології арт-терапії в корекційно-виховній роботі. Innovative Pedagogy. Вип. 10, ч. 1. 2019. С. 78–82.

Катерина Ложенко,

здобувачка освіти

Миколаївського національного університету ім. В.О.Сухомлинського,

вчитель фізичної культури

Миколаївського ліцею №34 Миколаївської міської ради

Науковий керівник: Віра Молотильнікова,

викладач кафедри фізичної культури та спорту

Миколаївського національного університету ім. В.О.Сухомлинського,

Україна, Миколаїв

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ГІМНАСТИЦІ В УКРАЇНСЬКИХ ШКОЛАХ

Актуальність. В останні роки поняття «здоров'язберігаючі технології» часто зустрічається в педагогічній літературі в самих різних контекстах. Причини цього різноманітні: стурбованість суспільства проблемами збереження здоров'я учнів у процесі навчання, значний ріст інформаційних навантажень, сучасні вимоги до якості освіти і т.і.

О.Н. Московченко зазначає, що здоров'язберігаючі технології – це сукупність наукових знань, засобів, методів і прийомів, які дозволяють оцінити функціональні та психофізичні параметри здоров'я індивіда, на основі оцінки параметрів здоров'я підібрати адекватне тренувальне навантаження, що дозволяє підвищити функціональні можливості організму з метою переходу його на новий рівень функціонування для збереження і зміцнення творчого потенціалу, підвищення рівня працездатності та соціальної активності, вирішення завдань спортивної підготовленості.

Практика показує, що процес формування усвідомленого відношення до власного здоров'я потребує обов'язкового поєднання інформаційних та мотиваційних компонентів з практичною діяльністю, сприятливість оволодіння дітьми необхідними здоров'язберігаючими вміннями та навичками [3, с. 27].

Оздоровча роль гімнастики. В гімнастичних вправах використовують статичні (присідання, згинання, повороти тулуба, рухи ногами, руками) і динамічні (ходьба, біг, їзда на велосипеді, катання на ковзанах, лижах, плавання) вправи. Дія кожної з них на організм різна, але в раціональному поєднанні вони спроможні сприятливо впливати на стан всього організму і його численні функції. Наприклад, вправи з присіданням зміцнюють м'язи ніг і черевної стінки.

Потягування поліпшують діяльність бронхолегеневої системи і функціональний стан хребта, стояння на одній нозі з витягнутими вперед руками покращують координацію рухів. Повільна ходьба або неквапливий біг мають позитивне значення для стану серцево-судинної системи. Плавання сприятливо впливають на систему дихання. У випадках, коли необхідно досягти комплексного впливу на організм, використовують різні види гімнастичних вправ [1, с.143].

Особливості проведення гімнастичних занять. Заняття гімнастикою найчастіше проводяться зранку, безпосередньо після пробудження (ранкова гімнастика), а також в процесі професійної діяльності (виробнича гімнастика). При опрацюванні комплексу гімнастичних вправ виходять із того, що ранковою гімнастикою залучаються до активності всі основні органи і системи, а виробничою насамперед ті, які під час трудового процесу перебувають у малоактивному стані.

Гімнастичні вправи слід виконувати у спокійному темпі, без затримки дихання. Спочатку залучають до рухової активності дрібні, а потім середні і великі м'язи. У осіб похилого віку, залежно від індивідуальних фізичних можливостей, об'єм і тривалість виконання гімнастичних вправ можуть бути скорочені до половини, порівняно з людиною середнього віку.

До найважливіших факторів формування здорового способу життя належать фізична активність і загартування організму [1, с. 36; 4, с. 54].

Ранкова гігієнічна гімнастика має особливе значення під час переходу організму людини від стану сну до бадьорості, здатності підвищення тонуусу нервової та м'язової систем, працездатності, її потрібно виконувати кожного дня всім.

Завданням ранкової гігієнічної гімнастики є стимулювання ряду фізіологічних функцій організму, які, звичайно, під час сну трохи послаблюються, загальмовуються. Це, насамперед, стосується діяльності серцево-судинної і дихальної систем. У результаті проведення РГГ швидко підвищується загальний тонус організму, поживляється діяльність серцево-судинної системи, внаслідок чого ліквідуються вогнища застійної, депонованої крові, зокрема, у черевній порожнині. Посилюється функція дихання: збільшується його глибина, поліпшується легенева вентиляція. Покращується також і діяльність шлунково-кишкового тракту, нирок, поліпшується процеси обміну речовин тощо.

Ранкова гігієнічна гімнастика – це комплекс фізичних вправ, характер яких та форма проведення різноманітні й залежать від мети занять. Якщо розглядати РГГ як засіб підняття функціональних можливостей організму, що були знижені під час сну, то достатньо виконувати її протягом 10-15 хв., застосовуючи прості вправи, які не викликають відчуття втоми [2, с. 53].

Висновок: впровадження в освітній процес навчальних закладів здоров'язберігаючих технологій забезпечує дітей знаннями різних форм підтримки здоров'я і формує відповідальне ставлення до власного здоров'я.

Список використаних джерел:

1. Дейнеко А. Х., Марченков М. К., Красова І. В. Теорія та методика обраного виду спорту (спортивна гімнастика): навчальний посібник. Харків, 2018. 212 с.
2. Борецька Н.О., Боднар А.І. Методика проведення секційних занять зі спортивної гімнастики: навчально-методичний посібник Миколаїв. МНУ ім. В.О.Сухомлинського, 2016. 117 с.
3. Мудрик В. І., Школа О. М., Пуятягіна Г. М. Практична педагогіка в системі підготовки фахівців фізкультурно-спортивного профілю: навчально-методичний посібник. Харків: ФОП В. В. Петров, 2017. 137 с
4. Сутула В.О., Дейнеко А.Х. Основна гімнастика в школі (5-6 класи) : навчально-методичний посібник. Харків, 2015. 108 с.

Віктор Максимюк,

здобувач освіти

Відокремленого структурного підрозділу

Кам'янець-Подільського фахового коледжу

Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти

«Кам'янець-Подільський державний інститут»

Науковий керівник: Ярослав Сушарник,

кандидат економічних наук, викладач,

Україна, м. Кам'янець-Подільський

РОЛЬ АДАПТИВНОГО НАВЧАННЯ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Адаптивне навчання стало важливим інструментом у забезпеченні інклюзивної освіти, дозволяючи пристосувати навчальний процес до індивідуальних потреб здобувачів з різними особливостями розвитку та здібностями. Суть адаптивного навчання полягає в тому, щоб зробити освіту більш персоналізованою, гнучкою та доступною для кожної дитини, незалежно від її фізичних, сенсорних чи когнітивних особливостей. Цей підхід сприяє не лише ефективному засвоєнню матеріалу, але й розвитку соціальних, емоційних і комунікативних навичок учнів.

Адаптивне навчання використовує сучасні технології та методики, щоб створити індивідуальні навчальні траєкторії для кожного здобувача. Завдяки цьому педагог може враховувати різні темпи навчання, рівень знань, особливості сприйняття інформації, а також фізичні та психологічні потреби дітей. Наприклад, студенти з порушеннями зору можуть отримувати матеріали в аудіоформаті, а з порушеннями слуху — через візуальні засоби або субтитри. Таке персоналізоване навчання дозволяє кожній дитині освоювати нові знання та навички відповідно до своїх можливостей, що в свою чергу сприяє зростанню її впевненості та мотивації до навчання [2].

Одним із головних аспектів адаптивного навчання є використання різноманітних технологій для підтримки осіб з особливими освітніми потребами. Це можуть бути спеціалізовані навчальні програми, мобільні додатки, інтерактивні

платформи, що дозволяють підлаштовувати уроки та завдання під індивідуальні потреби учнів. Адаптивні платформи можуть автоматично регулювати рівень складності завдань залежно від того, як швидко студент засвоює матеріал, тим самим допомагаючи уникнути перевантаження або навпаки — затримки у навчанні. Важливим є й використання гейміфікації — елементів ігор в освітньому процесі, що підвищує їх зацікавленість та залучення.

Адаптивне навчання сприяє розвитку інклюзивного середовища в аудиторії, де діти з різними можливостями можуть вчитися разом, підтримуючи одне одного та взаємодіючи в процесі навчання. Таке середовище допомагає зменшити бар'єри між особами з різними освітніми потребами, зокрема знизити соціальну ізоляцію, бо кожен учасник має рівні можливості для участі в навчанні, що позитивно впливає на його соціальну інтеграцію. Крім того, адаптивне навчання підтримує розвиток у дітей навичок саморегуляції, відповідальності та здатності до самостійного навчання, що є важливими компонентами не лише для навчання, а й для подальшого життя [1].

Важливою складовою адаптивного навчання є його здатність враховувати не лише академічні, але й соціально-емоційні потреби здобувачів. Здобувачі з особливими освітніми потребами часто мають труднощі з комунікацією та соціалізацією, і саме через адаптивне навчання їм надається можливість отримати підтримку в цих сферах. Так, спеціалізовані програми можуть включати елементи для розвитку емоційного інтелекту, навичок спілкування та розв'язання конфліктів, що сприяє їхній успішній інтеграції в колектив.

Завдяки адаптивному підходу також можливо створити систему оцінювання, яка враховує індивідуальні досягнення кожного здобувача, а не порівнює їх з загальними стандартами. Це дозволяє побачити реальний прогрес кожного, навіть якщо він відрізняється. Тому адаптивне навчання сприяє розвитку у дітей з особливими потребами впевненості в своїх силах і розумінні того, що вони можуть досягти успіху, навіть якщо їхній шлях до мети відрізняється від інших [3].

Таким чином, адаптивне навчання є ключовим елементом забезпечення інклюзивної освіти, оскільки дозволяє створювати індивідуально орієнтовані стратегії для кожного учасника, що допомагає не лише досягати академічних успіхів, а й сприяє розвитку соціальних та емоційних компетенцій. Важливо, що цей підхід створює більш рівні можливості для осіб з різними потребами, допомагаючи їм інтегруватися у загальноосвітнє середовище та долати соціальні бар'єри.

Список використаних джерел:

1. Колупасва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: монографія. Київ: «Самміт-Книга», 2009. 272 с.
2. Колупасва А. А., Савчук Л. О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. Видання доповнене та перероблене: наук.-метод. посіб. Київ: Видавнича група «АТОПОЛ», 2011. 274 с.
3. Конвенція про права осіб з інвалідністю. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text (дата звернення: 19.10.2024).

Вадим Назорний,

здобувач освіти

Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

*Науковий керівник: **Ірина Карпова,***

кандидат педагогічних наук, доцент,

Україна, м. Чернігів

ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ ПІДЛІТКІВ ІЗ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Формування моральної самосвідомості підлітків із інтелектуальними порушеннями є важливим аспектом розвитку їхньої особистості. Актуальність дослідження визначається тим, що саме моральна самосвідомість, включаючи усвідомлення цінностей, норм і етичних принципів, відіграє ключову роль у соціалізації підлітків та інтеграції їх до суспільного життя. Підлітки з інтелектуальними порушеннями часто стикаються з труднощами у формуванні моральних установок, що ускладнює їх здатність робити морально обґрунтовані вибори та спричиняє ризик виникнення асоціальної поведінки.

Проблема полягає в недостатньому розвитку механізмів формування моральної самосвідомості, що призводить до соціальної ізоляції, емоційних труднощів і, як наслідок, проблем із поведінковими проявами, такими як агресія чи непослух. Саме тому вивчення та вдосконалення підходів до виховання моральної самосвідомості має значний вплив на корекцію та профілактику асоціальної поведінки у таких підлітків. Різні аспекти проблеми, яку ми розглядаємо, досліджували О. В. Гаврилов, І. О. Григор'єва, А. А. Колупасва, С. П. Миронова, О. М. Таранченко та ін.

Метою нашої наукової розвідки є аналіз деяких методів, спрямованих на формування моральної самосвідомості підлітків із інтелектуальними порушеннями як ефективного засобу для подолання і попередження асоціальної поведінки, а також адаптації їх до суспільних норм і цінностей.

Формування моральної самосвідомості у підлітків із інтелектуальними порушеннями є важливим аспектом їхнього соціального та особистісного розвитку. Моральна самосвідомість включає здатність усвідомлювати, оцінювати і приймати моральні норми та етичні цінності, що визначають поведінкові прояви та соціальні взаємодії. Важливість формування цієї якості стає очевидною, коли мова йде про підлітків із інтелектуальними порушеннями, які потребують спеціальної підтримки для розвитку здатності до морального вибору та самооцінки.

Особливості розвитку моральної свідомості у підлітків із інтелектуальними порушеннями полягають у їхній підвищеній вразливості до впливів середовища та труднощях у розумінні абстрактних понять, що пов'язані з мораллю та етикою. Через недостатній розвиток когнітивних і емоційних навичок у таких підлітків може виникати складність у засвоєнні моральних норм і правил поведінки, що збільшує ризик проявів асоціальної поведінки та соціальної ізоляції.

Інтелектуальні порушення мають суттєвий вплив на моральну самосвідомість і поведінкові реакції підлітків. Вони можуть ускладнювати процес рефлексії та критичного осмислення своїх дій, що призводить до зниження здатності самоконтролю та відповідальності. Однак, за умови систематичної педагогічної

підтримки та застосування адаптованих методів виховання, такі підлітки можуть засвоювати основні моральні цінності та розвивати соціально прийнятну поведінку.

Асоціальна поведінка серед підлітків із інтелектуальними порушеннями має низку причин, пов'язаних із психологічними та соціальними факторами, такими як труднощі адаптації, емоційна нестабільність та недостатність навичок морального мислення. Відсутність цих навичок часто ускладнює самоконтроль і розуміння наслідків власної поведінки [2]. Для формування моральної самосвідомості цих підлітків використовують психолого-педагогічні методи: обговорення моральних дилем, рольові ігри, які допомагають усвідомлювати етичні принципи, а також рефлексивні техніки, такі як щоденники самопостереження [4].

Соціально-практичні підходи, наприклад, участь у волонтерських проєктах, дають підліткам можливість навчатися через практичний досвід, сприяючи розвитку співчуття й відповідальності [2]. Індивідуальний підхід та співпраця з батьками і соціальними інституціями є важливими для ефективного морального виховання. Розробка індивідуальних програм, залучення сімейної підтримки та прикладу допомагають створити умови для гармонійного розвитку моральної самосвідомості у підлітків із інтелектуальними порушеннями [1].

Дослідження підтверджує, що формування моральної самосвідомості у підлітків із інтелектуальними порушеннями є важливим елементом їх соціальної адаптації та саморегуляції. Недостатній розвиток моральних установок та емоційна нестабільність ускладнюють інтеграцію таких підлітків у суспільство, підвищуючи ризик асоціальної поведінки [2].

Впровадження методів, орієнтованих на розвиток моральної свідомості – обговорення моральних дилем, рольові ігри, щоденники самопостереження та ін. дозволяє підліткам краще усвідомлювати етичні вибори й розвивати саморефлексію. Ефективність підходів зростає завдяки індивідуальному підходу та підтримці батьків, що враховують особливості кожного підлітка. У комплексі ці методи не лише допомагають проводити профілактику асоціальної поведінки, а й сприяють успішній соціалізації підлітків із інтелектуальними порушеннями.

Список використаних джерел:

1. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2 кн. Кн. 1. Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні основи. Київ: Либідь, 2003. 344 с.
2. Григор'єва І. О. Формування моральної самосвідомості у розумово відсталих підлітків як засіб профілактики та корекції їх асоціальної поведінки: дис... канд. пед. наук: 13.00.03. Київ, 2010. 190 с.
3. Колупасва А. А., Таранченко О. М. Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі: початкова ланка. Путівник для педагогів: Навчально-методичний посібник. Київ: «АТОПОЛЬ». 2010. 96 с.
4. Миронова С. П. Використання у корекційній роботі з розумово відсталими дітьми нетрадиційних методів лікувальної педагогіки і психотерапевтичних технологій. *Актуальні питання корекційної освіти. Педагогічні науки*. 2015. Вип. 5(1). С. 218-228.
5. Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності. Київ: Либідь, 2003. 376 с.

Аліна Пантелієнко,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
факультету педагогіки, психології, соціальної роботи та мистецтв
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.
Науковий керівник: Тетяна Гордієнко,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Україна, м.Ніжин

ОЗНАЙОМЛЕННЯ З КОНЦЕПЦІЄЮ СИТУАТИВНО-РОЛЬОВИХ ВПРАВ

Ситуативно-рольові вправи – це метод активного навчання, який сприяє розвитку соціальних навичок, комунікаційних вмінь, критичного мислення та адаптації в різних ситуаціях. Використовується цей метод як у навчальному процесі, так і в професійних тренінгах, оскільки він дозволяє учасникам не лише засвоювати теоретичні знання, але й застосовувати їх на практиці.

Ситуативно-рольові вправи (СРВ) - це навчальні вправи, під час яких учасники грають певні ролі у вигаданих або наближених до реальних ситуаціях. Метою таких вправ є практичне засвоєння певних навичок у конкретному контексті. Наприклад, у мовних курсах це може бути діалог в магазині або на пошті, а в управлінських тренінгах - симуляція переговорів або вирішення конфлікту в колективі [1].

Основні компоненти ситуативно-рольових вправ:

- *Ситуація:* це контекст, у якому відбувається вправа. Важливо, щоб ситуація була якомога реалістичнішою і знайомою учасникам.
- *Ролі:* кожен учасник виконує певну роль, яка відповідає конкретному персонажу або функції у даній ситуації. Наприклад, покупець і продавець у магазині.
- *Інструкції:* учасники отримують короткі вказівки щодо своєї ролі, завдань, які мають виконати, та очікуваного результату. Це допомагає зосередитись на конкретних діях та реакціях.
- *Зворотний зв'язок:* після виконання вправи інструктор або тренер надає зворотний зв'язок учасникам щодо їхньої поведінки, комунікативних стратегій, емоційних реакцій, що дозволяє скоригувати і покращити їхню подальшу взаємодію в подібних ситуаціях [2].

Серед переваг використання ситуативно-рольових вправ виділимо такі:

- розвиток комунікаційних навичок: в процесі СРВ учасники вчаться ефективніше висловлювати свої думки, слухати співрозмовника, розуміти невербальні сигнали, що є основою успішної комунікації.
- вивчення іноземних мов: рольові ігри активно застосовуються у вивченні мов, оскільки дають можливість зануритися у реальні мовленнєві ситуації, формуючи навички спонтанної реакції і розширюючи лексичний запас.
- розвиток критичного мислення: учасники вчаться аналізувати ситуацію, знаходити оптимальні рішення, розглядати проблеми з різних кутів, що сприяє розвитку аналітичних здібностей.
- психологічна підготовка: СРВ допомагають подолати страх перед новими ситуаціями, підвищують впевненість у своїх силах, адже вони наближають людину до реальних умов без ризику негативних наслідків.
- адаптація до соціуму: учасники набувають навички, які дозволяють краще адаптуватися до соціальних ситуацій, взаємодії в колективі та вирішення конфліктів [1].

Виділяємо такі типи ситуативно-рольових вправ:

- *Імітаційні ігри*, в яких відтворюються реальні ситуації, такі як інтерв'ю на роботу або прийом у лікаря.
- *Соціальні драми*, які застосовуються в психології, соціальних науках та менеджменті для відпрацювання поведінки у важких ситуаціях, таких як конфлікт з колегою.
- *Ділові ігри*, які сфокусовані на практичних завданнях, де учасники вчаться приймати рішення та вести переговори, працювати в команді над вирішенням задач.
- *Творчі рольові ігри* - це вправи, де акцент робиться на уяві та творчості. Це може бути корисним для розвитку креативного мислення, особливо у дитячих групах [1].

Визначають такі етапи проведення ситуативно-рольових вправ

1. Підготовка, коли інструктор описує ситуацію та ролі, пояснює завдання, які необхідно виконати.
2. Виконання ролей, коли учасники взаємодіють у відведеній ситуації, виконуючи свої ролі.
3. Аналіз і обговорення: після закінчення вправи всі учасники разом з інструктором аналізують свої дії, висловлюють враження і отримують рекомендації для покращення.
4. Закріплення результатів, коли учасники формують висновки, які допомагають перенести отриманий досвід у реальні ситуації [2].

Отже, ситуативно-рольові вправи - це інструмент, який забезпечує комплексний розвиток особистості, готує до реального життя та допомагає краще інтегруватися в соціум. Вони є важливим компонентом сучасної педагогіки та тренінгових програм, який дозволяє учасникам не просто вивчати теоретичні основи, але й ефективно застосовувати їх на практиці, покращуючи комунікаційні та соціальні навички.

Список використаних джерел:

1. Lykhochvor L.Ya., Deshko S.D., Hunia L.M. ROLE GAME USE IN THE PROCESS OF TRAINING AS THE TECHNOLOGY OF MASTERING A FOREIGN LANGUAGE. URL: <https://lnup.edu.ua/files/2013/95.pdf> (Дата звернення 1.11.2024)
2. Система вправ із використанням інтерактивних методів навчання як засіб удосконалення навичок іншомовного мовлення молодших школярів. URL: <https://op.ua/ru/pedclass/naukova-stattya/sistema-vprav-iz-vikoristannyam-interaktivnih-metodiv-navchannya-yak-zasib-udoskonalennya-navichok-inshomovno-movlennya-molodshih-shkolyariv> (Дата звернення 1.11.2024)

Анастасія Проха,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету педагогіки, психології, соціальної роботи та мистецтв
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.
Науковий керівник: Тетяна Гордієнко,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Україна, м.Ніжин

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ СОЦІАЛЬНОЇ ІНКЛЮЗІЇ

Сучасний освітній процес орієнтується на особистісний підхід, що передбачає не лише рівні права для учасників, а й забезпечення рівних можливостей. Ці ціннісні орієнтації сприяли впровадженню інклюзивної освіти, яка стала одним із головних пріоритетів в українській освітній політиці. Це підтверджується численними законодавчими актами та значним збільшенням обсягу наукових досліджень у цій сфері.

Мета - дослідити сучасні виклики педагогіки та соціальної інклюзії, визначити ключові проблеми й обмеження в інтеграції інклюзивних підходів в освіту, а також окреслити шляхи та перспективи розвитку інклюзивної педагогіки в умовах сучасного суспільства.

Соціальна інклюзія («включення, долучення») з'явилась як результат переходу суспільства до соціальної політики, яка базується на соціальній моделі інвалідності. Фактично це процес змін у політичній, економічній, соціальній сферах, спрямований на утвердження соціальної рівності [3].

Соціальна інклюзія – це процес, спрямований на забезпечення людям, які зазнають ризику бідності та соціального вилучення, можливостей та ресурсів, необхідних для того, щоб повною мірою брати участь в економічному, соціальному та культурному житті та досягти рівня життя і добробуту відповідно до стандартів якості життя. Дії держав відповідно до принципів соціальної інклюзії мають забезпечувати людям ширші можливості для участі в підготовці та прийнятті рішень, що їх стосуються, та реалізації їхніх основних прав [1].

В основі інклюзивного навчання лежить право на освіту, проголошене ООН у Загальній декларації прав людини в 1948 році. Принцип інклюзивної освіти викладено в Саламанській декларації, прийнятій і схваленій у 1994 році 92 країнами світу: «Звичайні школи повинні приймати всіх дітей незалежно від їх фізичного, інтелектуального, емоційного, соціального, лінгвістичного або іншого стану і створювати їм умови на основі педагогічних методів, орієнтованих в першу чергу на потреби дітей» [2].

Інклюзивна освіта базується на принципі прийняття індивідуальності кожного учня. Відтак, з одного боку таке навчання повинно бути організоване таким чином, щоб врахувати та задовольняти особливі потреби кожної дитини, а з іншого - заохочувати її до активної участі в процесі отримання знань.

Основні особливості підготовки педагога в цьому напрямку можна виділити наступним чином:

1. *Емпатія та розуміння*: педагог повинен мати розвинуту здатність сприймати та розуміти почуття, думки, потреби та особливості учнів з особливими потребами. Важливо відчувати їхні емоції, бути відкритим до їхнього досвіду та враховувати їхні індивідуальні потреби у навчанні та соціальній взаємодії.

2. *Гнучкість та адаптивність*: педагог має бути готовим підлаштувати навчальний процес і методики відповідно до потреб кожного учня. Це вимагає здатності швидко змінювати стратегії та підходи, а також використовувати різноманітні навчальні матеріали та методи, щоб створити найкращі умови для

навчання та розвитку кожної дитини.

3. *Культура взаємодії та співпраці*: педагог повинен володіти навичками ефективної комунікації та співпраці з батьками, колегами та іншими фахівцями. Важливо створювати атмосферу взаєморозуміння, довіри та підтримки, сприяти активній взаємодії та спільному плануванню для досягнення навчальних цілей учнів.

4. *Психологічна стійкість та саморефлексія*: робота в інклюзивній освіті є непростим завданням, оскільки педагог часто стикається з різними викликами та ситуаціями. Вчителю необхідні психологічна стійкість, здатність до саморефлексії та навички управління стресом. Важливо відкрито визнавати як успіхи, так і помилки, постійно розвивати професійну компетентність та прагнути до вдосконалення.

5. *Культура толерантності та поваги*: педагог повинен мати розуміння та повагу до різних культур, ідентичностей, особливостей та потреб учнів з особливими потребами. Важливо створювати безпечне та відкрите навчальне середовище, де кожен учень відчуває себе прийнятим, цінним та рівноправним учасником навчального процесу [3].

Розуміння та розвиток цих якостей є важливими елементами підготовки педагога до роботи в умовах інклюзивної освіти. Це сприяє створенню оптимальних умов для навчання та розвитку кожного учня, підтримці ефективної взаємодії з батьками та співпраці з іншими фахівцями.

Отже, соціальна інклюзія охоплює широкий спектр стратегій, ресурсів, орієнтованих на ті групи населення, які перебувають у несприятливому становищі. Наріжними каменями концепції соціальної інклюзії стосовно осіб з інвалідністю є: цінування, визнання і повага щодо окремих осіб і цієї соціальної групи; розвиток людини потребує надання їй можливостей для навчання та самовдосконалення, творчого інтелектуального зростання особистості, вибору дітьми і дорослими такого життя, яке вони цінують і яке заслуговує на підтримку; причетність та участь-наявність підтримки у прийнятті рішень, що стосуються кожного особистого, в питаннях сім'ї та життя в суспільстві; територіальна близькість - це спільне користування фізичним і соціальним простором (наприклад, громадськими місцями – бібліотеками, театрами, парками тощо); наявність матеріальних ресурсів і, зокрема, фінансової підтримки соціальних програм, так щоб люди з інвалідністю могли повною мірою, нарівні з іншими, брати участь у житті суспільства.

Державні стратегії в таких сферах, як освіта, охорона здоров'я, економіка, працевлаштування, міграція тощо, мають розроблятися з урахуванням принципів соціальної інклюзії. Однак першочергово вони повинні впроваджуватися саме в освіті, оскільки освітня система не лише відображає стан суспільства, а й є важливим інструментом його трансформації.

Список використаних джерел:

1. Інтеграція та інклюзія як основні моделі навчання дітей з особливими освітніми потребами. URL: <https://ap.uu.edu.ua/article/68> (Дата звернення 3.11.2024 р.)
2. Психологічні особливості інклюзивної освіти. URL: https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/9650/educ_2023_034.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Дата звернення 7.11.2024 р.)
3. Стандарти громадськоактивної школи: соціальна інклюзія: навчально-методичний посібник / Найда Ю.М., Ткаченко Л.М. Під заг. ред. Даниленко Л.І., К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2014. 68с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/56171/Y_Naida_SGAS_SI.pdf (Дата звернення 9.11.2024 р.)

Анастасія Рудягіна

студентка 2 курсу філологічного факультету

Національного університету "Чернігівський колегіум" ім. Т. Г. Шевченка

Науковий керівник: Олена Тютюнник

доцент

ОСОБЛИВОСТІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

В 21-му столітті, з розвитком технологій та постійною потребою адаптації освіти до нових умов, дистанційний формат навчання став основним для багатьох країн. Особливо важливим є забезпечення доступності цього виду навчання для дітей з особливими освітніми потребами, оскільки вони стикаються з додатковими труднощами, які можуть обмежувати їх можливість приєднатися до традиційного навчання.

Зважаючи на ці складнощі, інклюзивний освітній процес потребує особливого підходу, завдяки якому всі учні мають рівні можливості, незалежно від їх фізичних або когнітивних характеристик. У цій доповіді будуть розглянуті основні особливості дистанційного навчання в контексті інклюзивної освіти.

Інклюзивна освіта — це система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування різноманітності людини, ефективного залучення та включення всіх учасників до освітнього процесу (пункт 12 частини першої статті 1 Закону України). [1] За необхідності, заклади освіти створюють інклюзивні або спеціальні групи та класи для дітей з особливими освітніми потребами.

Заклади освіти мають створювати умови для навчання осіб з особливими потребами відповідно до індивідуальної програми розвитку та з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей (Пункт 2 статті 20 Закону України).

Дистанційний формат навчання є зручним, оскільки дозволяє подолати географічні обмеження та адаптувати темп навчання до потреб учнів. Важливо зазначити, що онлайн-уроки не повинні бути складнішими за традиційні офлайн-уроки, хоча для дітей з особливими освітніми потребами може знадобитися додаткова допомога.

Для того щоб впровадити онлайн-навчання для дітей з особливими освітніми потребами, слід керуватися чотирма основними принципами цього формату:

Принцип інтерактивності. Всі діти мають навчатися разом, використовуючи комп'ютерно-інформаційне середовище. Навіть перебуваючи на дистанції, діти з ООП повинні підтримувати зв'язок з однокласниками та вчителями

Вчитель повинен орієнтуватися не тільки на сильних учнів, а й активно залучати всіх до навчального процесу. Важливо, щоб структура уроку була чіткою, а матеріал зрозумілим, оскільки діти з особливими потребами краще сприймають інформацію, коли вона організована за чітким планом. Також необхідно надавати моральну підтримку та хвалити учня, щоб підтримати його мотивацію до навчання.

Принцип диференціації. Дистанційне навчання передбачає врахування індивідуальних можливостей кожного учасника навчального процесу, що дозволяє використовувати технології різного рівня складності.

Робота з сучасними гаджетами для дітей з обмеженими можливостями може бути складною, тому поруч з дитиною мають бути батьки або асистенти, які можуть надати допомогу за потреби.

Принцип індивідуального підходу. Під час навчання необхідно враховувати можливість комунікації та темп сприйняття інформації для ефективного засвоєння матеріалу.

Принцип пластичності. Навчання має відбуватися у зручному для учня темпі. Кожен учень має свій темп адаптації до навчання, тому слід бути готовими до варіативності цього процесу.

Для кожного учня складається індивідуальний навчальний план, який містить такі компоненти:

- інформація про назву закладу освіти, прізвище та ім'я учня;
- клас, у якому він навчається;
- цілі та строки виконання індивідуального навчального плану;
- загальний обсяг навчального навантаження та кількість годин на тиждень для вивчення предметів;
- інформація про адаптацію чи модифікацію змісту освітніх компонентів, їх послідовність, форму і темп засвоєння, очікувані результати навчання (пункт 15 Порядку).

Таким чином, можна зазначити, що дистанційний формат навчання має кілька важливих переваг та особливостей. По-перше, це перехід від традиційної моделі навчання до тренерської. У цьому випадку вчитель перестає бути просто викладачем, а стає радником і консультантом для батьків і учнів з ООП, допомагаючи їм правильно організувати навчальний процес, заспокоїти дитину або вирішити проблеми з емоціями. По-друге, уроки можуть проводитися як синхронно, так і асинхронно. Синхронно — це онлайн-уроки, де вчитель і учні взаємодіють у реальному часі. Асинхронно — це відеоуроки, коли вчитель записує матеріал, а учень чи його батьки самостійно опрацюють урок. По-третє, важливо забезпечити сталість навчання. Уроки мають проводитися вранці, а ввечері учень має виконувати домашнє завдання, щоб зберегти звичний режим. По-четверте, безпека і здоров'я дитини мають бути на першому місці. Дитина з порушеннями зору не повинна проводити занадто багато часу перед екраном комп'ютера. Якщо дитина не може контролювати свої емоції і починає агресувати, вчитель не має права примушувати її продовжувати навчання. Потрібно підбирати альтернативні варіанти для продовження навчання.

Отже, дистанційне навчання в контексті інклюзивної освіти має великий потенціал. Однак для його ефективного розвитку необхідна постійна технологічна адаптація до потреб учнів. Успішна інтеграція технологій забезпечить рівні можливості для кожної дитини, незалежно від особливостей її розвитку.

Список використаних джерел:

1. Особливості дистанційного навчання для дітей з особливими освітніми потребами. URL: <https://12.school-info.te.ua/blog/84-formi-zdobuttja-osviti/osoblivosti-distancijnogo-navchannja-dlja-ditej-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami> (дата звернення: 2024.11.06)
2. Як поєднати дистанційне навчання з інклюзивним. URL: <https://nus.org.ua/articles/yak-poyednaty-dystantsijne-navchannya-z-inklyuzyvnyim/> (дата звернення: 2024.11.06)
3. Братишко Т. А. Організація дистанційного навчання учнів з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної освіти, 2020 р., № 70, ст 1-4.
4. Освіта дітей з особливими потребами (інклюзивне навчання). URL: <https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php> (дата звернення: 2024.11.06)
5. Закон України про освіту. Стаття 20, I розділу Закон. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#n8> (дата звернення: 2024.11.06)

Христина Ставчанська

магістрантка

*Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

*Науковий керівник: Володимир Дудченко
кандидат філософських наук, доцент*

ДОПОВІДЬ НА ТЕМУ ПЕДАГОГІКА ТА СОЦІАЛЬНА ІНКЛЮЗІЯ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

Соціальна інклюзія є процесом інтеграції всіх осіб у суспільство, незалежно від їхніх фізичних, соціальних чи культурних відмінностей. Вона передбачає створення рівних можливостей для всіх членів суспільства, зокрема для людей з інвалідністю, меншин, соціально вразливих груп, мігрантів, біженців, а також тих, хто стикається з дискримінацією або маргіналізацією. На сьогодні соціальна інклюзія є важливою складовою розвитку цивілізованих суспільств, що орієнтуються на забезпечення прав людини та гідних умов життя для всіх громадян.

Сучасні виклики інклюзивної педагогіки можна поділити на кілька основних категорій:

1. Навчальні методи і матеріали. Змішування учнів з різними потребами в класах вимагає застосування індивідуальних навчальних підходів. Стандартизовані методи викладання не завжди підходять для учнів з особливими освітніми потребами, тому необхідно адаптувати програми, створювати інклюзивні матеріали та ресурси, які б забезпечували доступність навчання для всіх.

2. Підготовка вчителів. Багато вчителів не мають достатньої підготовки для роботи з дітьми з особливими потребами. Важливо впроваджувати програми підвищення кваліфікації, що охоплюють інклюзивні практики, методи диференціації навчання та індивідуального підходу.

3. Соціальна інтеграція. Крім освітніх труднощів, учні з особливими потребами часто стикаються з соціальними бар'єрами, такими як стигматизація та дискримінація. Інклюзивне середовище має забезпечувати не тільки фізичну доступність, а й підтримку соціальної взаємодії серед учнів.

4. Ресурсне забезпечення. Для успішної інклюзії важливим є наявність необхідних ресурсів, таких як спеціалізовані навчальні матеріали, технології, допоміжні засоби, а також достатнє фінансування для організації таких програм. У багатьох випадках школи не мають необхідних ресурсів для забезпечення належного рівня підтримки.

5. Сімейна підтримка. Батьки учнів з особливими потребами відіграють важливу роль у забезпеченні інклюзивного процесу. Їм необхідно надавати консультації, підтримку та ресурси для забезпечення успішної адаптації дитини в навчальному середовищі.

6. Технологічні інновації. Сучасні технології можуть значно полегшити процес інклюзії. Використання адаптивних пристроїв, спеціалізованого програмного забезпечення, віртуальних реальностей та інших інноваційних технологій дозволяє покращити доступність освіти для дітей з різними потребами.

Основні положення про права людей з інвалідністю відображені в міжнародних документах, зокрема в Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю (2006 рік). Ця Конвенція визначає права людей з інвалідністю і встановлює обов'язки держав щодо їх дотримання. Ось основні положення цього документа:

1. Рівність і недискримінація.

Всі люди з інвалідністю мають право на рівне ставлення і заборону дискримінації на основі інвалідності. Вони мають право на рівні можливості у всіх сферах життя, включаючи доступ до соціальних, економічних, освітніх та культурних ресурсів.

2. Повага до гідності, особистої автономії та свободи вибору.

Люди з інвалідністю мають право на повагу до їхньої гідності, незалежність, особисту автономію та свободу робити вибір щодо власного життя.

3. Участь у суспільному житті.

Особи з інвалідністю мають право на повноцінну участь у суспільному житті, включаючи доступ до політичного життя, можливість голосувати, займатися громадською діяльністю та брати участь у культурних і спортивних заходах.

4. Доступність.

Країни повинні забезпечити фізичну, інформаційну та комунікаційну доступність для людей з інвалідністю. Це стосується громадських будівель, транспорту, послуг і технологій. Доступність також включає доступ до інформації та зв'язку через доступні формати й технології.

5. Рівний доступ до правосуддя.

Люди з інвалідністю мають право на доступ до правосуддя на рівних засадах з іншими. Держави повинні вживати заходів для забезпечення їхнього права на рівну участь у всіх стадіях правового процесу.

6. Право на життя і безпеку.

Конвенція захищає право людей з інвалідністю на життя і встановлює заходи, спрямовані на забезпечення їхнього фізичного та психологічного добробуту. Вона також забороняє примусову стерилізацію, експерименти та інші форми насильства або зловживань.

7. Право на освіту.

Люди з інвалідністю мають право на доступ до інклюзивної освіти в загальноосвітніх школах на всіх рівнях. Це означає, що освітні установи повинні бути доступними для всіх і забезпечувати адаптовані навчальні матеріали та підтримку для учнів з особливими потребами.

8. Право на охорону здоров'я.

Люди з інвалідністю мають право на отримання медичних послуг, включаючи спеціалізовану медичну допомогу. Медичні послуги повинні бути доступними, з урахуванням особливих потреб осіб з інвалідністю, і бути надані на основі добровільної згоди.

9. Право на працю і зайнятість.

Конвенція гарантує право людей з інвалідністю на працю на рівних умовах з іншими. Це передбачає рівний доступ до ринку праці, забезпечення умов для працевлаштування та адаптацію робочих місць. Держави зобов'язані створювати програми підтримки для осіб з інвалідністю, щоб сприяти їхній зайнятості.

10. Соціальний захист та достатній рівень життя.

Люди з інвалідністю мають право на соціальний захист і забезпечення достатнього рівня життя. Це включає доступ до соціальних послуг, підтримку в житлових питаннях та заходи для забезпечення їхнього добробуту.

11. Право на реабілітацію та адаптацію.

Конвенція закріплює право людей з інвалідністю на доступ до послуг з реабілітації та адаптації. Ці послуги повинні сприяти фізичній, психологічній, соціальній та професійній реабілітації, щоб допомогти людям з інвалідністю інтегруватися в суспільство.

12. Право на сімейне та приватне життя.

Люди з інвалідністю мають право на особисте і сімейне життя, свободу приймати рішення щодо шлюбу, сім'ї, дітей та особистих стосунків. Держави зобов'язані захищати ці права і забезпечувати умови для реалізації сімейного життя.

Ось основні принципи інклюзивної освіти:

1. Цінність різноманіття: Всі діти, незалежно від їхніх фізичних, інтелектуальних, соціальних або емоційних особливостей, повинні мати можливість навчатися разом. Різноманітність розглядається як позитивний фактор, що збагачує освітній процес.
2. Рівність і доступність: Кожен учень має право на рівний доступ до освіти, що включає створення умов, які відповідають індивідуальним потребам учнів.
3. Акцент на здібностях, а не обмеженнях: Інклюзивна освіта зосереджується на сильних сторонах, здібностях та потенціалі учнів, а не на їхніх обмеженнях чи труднощах.
4. Гнучкість навчальних методів: Викладачі застосовують різноманітні підходи та методики, щоб пристосувати навчальний процес під потреби кожного учня.
5. Підтримка середовища: Створення безпечного, підтримуючого та стимулюючого навчального середовища, яке сприяє самостійності та впевненості учнів.
6. Співпраця: Інклюзивна освіта передбачає активну співпрацю між учнями, викладачами, адміністрацією, сім'ями та громадою.
7. Орієнтація на права людини: Інклюзія базується на правах людини, забезпечуючи кожному можливість отримати освіту незалежно від будь-яких особливостей.
8. Адаптація та підтримка: Надання додаткових ресурсів і підтримки, які допомагають учням з особливими потребами інтегруватися в навчальний процес.

Ці принципи лежать в основі інклюзивного підходу та сприяють створенню освітнього середовища, де кожен учень може розкрити свій потенціал.

В Україні права осіб з інвалідністю регулюються як національним законодавством, так і міжнародними угодами. Ось основні правові норми, що забезпечують права осіб з інвалідністю:

1. Конституція України

Стаття 24 гарантує рівні права всім громадянам, забороняючи дискримінацію за ознакою інвалідності.

Стаття 46 гарантує соціальний захист громадян, включаючи осіб з інвалідністю, та забезпечення їх прав на пенсійне забезпечення.

2. Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні»

Забезпечує реалізацію прав осіб з інвалідністю в соціальній, економічній та політичній сферах.

Передбачає рівні можливості в працевлаштуванні, освіті, соціальному захисті та доступі до медичної допомоги.

3. Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні»

Регулює питання реабілітації та адаптації осіб з інвалідністю.

Включає положення про створення інфраструктури, зокрема архітектурної доступності, допоміжних засобів та програм підтримки.

4. Закон України «Про освіту» та «Про загальну середню освіту»

Гарантують право осіб з інвалідністю на рівний доступ до освіти.

Підтримують інклюзивну освіту та адаптацію навчальних програм для учнів з особливими освітніми потребами.

5. Закон України «Про зайнятість населення»

Забезпечує право осіб з інвалідністю на працевлаштування та рівні умови роботи.

Передбачає квотування робочих місць для осіб з інвалідністю у великих підприємствах.

6. Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю

Україна ратифікувала Конвенцію, взявши на себе зобов'язання забезпечувати права осіб з інвалідністю у всіх сферах життя, включаючи право на гідне життя, захист від дискримінації, доступ до освіти, медицини, соціального захисту та культурних заходів.

7. Кодекс України про адміністративні правопорушення та Кримінальний кодекс України

Включають положення, що забороняють дискримінацію та обмеження прав осіб з інвалідністю, встановлюючи відповідальність за порушення прав.

Ці закони та нормативні акти спрямовані на забезпечення рівних можливостей для осіб з інвалідністю в Україні та захист їхніх прав на різних рівнях.

За порушення прав осіб з інвалідністю в Україні передбачено адміністративну, цивільну та кримінальну відповідальність. Основні види відповідальності включають:

1. Адміністративна відповідальність.

Кодекс України про адміністративні правопорушення (КУпАП) передбачає штрафи за порушення законодавства щодо захисту прав осіб з інвалідністю.

Наприклад, стаття 188-40 КУпАП встановлює штраф за невиконання законних вимог щодо доступності об'єктів для осіб з інвалідністю, відсутність належного пристосування робочих місць та порушення норм доступності в транспорті, громадських місцях тощо.

2. Кримінальна відповідальність.

Кримінальний кодекс України передбачає відповідальність за серйозні порушення прав осіб з інвалідністю:

Стаття 161 – порушення рівноправності громадян залежно від їхньої расової, національної, релігійної належності, стану здоров'я або інших ознак, що може включати дискримінацію осіб з інвалідністю, карається штрафом, обмеженням або позбавленням волі.

Стаття 173 – карає за умисне знування над особами з інвалідністю, в тому числі за образи, приниження гідності або грубе поведіння.

3. Цивільна відповідальність.

Особа, права якої порушено, має право на відшкодування моральної та матеріальної шкоди згідно з Цивільним кодексом України.

За порушення трудових прав особа з інвалідністю може вимагати компенсацію через суд, наприклад, за відмову в працевлаштуванні або ненадання належних умов праці.

4. Трудова відповідальність.

Згідно з Кодексом законів про працю України, роботодавці, які не виконують квоти з працевлаштування осіб з інвалідністю, можуть бути оштрафовані. Державна служба зайнятості контролює виконання квот і може накладати санкції на підприємства за недотримання цих норм.

5. Інші санкції

Державні та місцеві органи мають право накладати додаткові санкції на підприємства, установи або організації, що не забезпечують доступність інфраструктури чи послуг для осіб з інвалідністю, порушуючи вимоги щодо інклюзивності та доступності.

Такі заходи стимулюють дотримання прав осіб з інвалідністю в різних сферах життя, сприяючи створенню доступного та безпечного середовища для них.

Ірина Токар,

здобувачка освіти

*Ніжинського державного університету
імені Миколи Гоголя*

*Науковий керівник: **Надія Білоусова,**
кандидат педагогічних наук, доцент,*

Україна, м. Ніжин

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

На сьогодні, тема розвитку емоційного інтелекту учнів початкових класів є дуже актуальною. Концепція Нової Української Школи наголошує не на звичайному навчанні, а на особистісно-орієнтованому; формуванні світогляду дитини та її всебічному розвитку в освітньому процесі. Саме тому, такому важливому аспекту, як емоційний інтелект, відводиться окрема увага.

Що ж таке емоційний інтелект? Існує декілька визначень цього терміну, ось деякі з них:

- інтегративна особистісна властивість, зумовлена динамічною єдністю афекту й інтелекту через взаємодію емоційних, когнітивних, конативних та мотиваційних особливостей і спрямована на розуміння власних емоцій та емоційних переживань інших, що забезпечує управління емоційним станом, підпорядкування емоцій розуму, сприяє самопізнанню і самореалізації через збагачення емоційного й соціального досвіду [4];
- особлива форма організації індивідуального емоційного досвіду у формі наявних емоційних структур, що породжують емоційний простір відображення й емоційні репрезентації, які будуються в межах цього простору [1];

Наприклад, І. Андрєєва схиляється до думки, що: “в емоційному інтелекті природні можливості пізнавальних процесів для опрацювання емоційної інформації та уроджені задатки темпераменту, а також синтез емоційних здібностей і компетенцій, набутих в результаті навчання й професійної діяльності. Найвищим рівнем розвитку емоційного інтелекту є, на думку вченої, емоційний інтелект

особистості як сукупність розумових здібностей до розуміння емоцій та керування ними, опрацювання і перетворення емоційної інформації, а також комунікативних, емоційних, інтелектуальних та регулятивних особистісних властивостей, що сприяють успішній адаптації до швидкозмінних умов життя” [2].

Можемо побачити, що дане питання розглядалось багатьма дослідниками, педагогами, психологами та науковцями і кожен з них має свої погляди щодо цього. Проте, ми схилиємось більше до поглядів української дослідниці М. Шпак, яка наголосила на необхідності розгляду емоційного інтелекту у якості діяльності, адже він виявляється у ході комунікації та взаємодії людей. Починаючи з молодшого шкільного віку, діти вчаться вибудовувати відносини один з одним та людьми навколо; виражати свої почуття та емоції, розрізняти та керувати ними. Виходячи з цього, можемо переконатись, що розвиток емоційного інтелекту є дуже важливим під час навчання, тому педагогу варто проектувати навчальний процес так, щоб при вивченні всіх навчальних предметів було відведено завдання на розвиток цього.

Державний стандарт початкової освіти містить освітні галузі, одна з яких – математична. Її метою є: “формування математичної та інших ключових компетентностей; розвиток мислення, здатності розпізнавати і моделювати процеси та ситуації з повсякденного життя, які можна розв’язувати із застосуванням математичних методів, а також здатності робити усвідомлений вибір” [3]. Можемо прослідкувати, що дана галузь спрямована на розвиток логічного мислення, проте вчитель має також орієнтувати учня не тільки на вирішення математичних завдань та задач, але і на інші, неодмінно важливі, навчальні завдання, такі як розвиток критичного мислення, уваги, творчої уяви, пам’яті та ін.

Тобто, на уроках математики, вчитель може застосувати завдання на розвиток емоційного інтелекту, одні з яких:

- розв’язання задач з елементами творчості (сюди входять математичні казки, нестандартні задачі, математичні казки);
- використання різних форм роботи (практичні та лабораторні роботи, математичні конкурси та олімпіади);
- розвиток соціальних навичок (робота в групах та в парах);
- ігрові елементи (використання дидактичних матеріалів та ігор).

Ми вважаємо, що під час занять діти повинні не тільки виконувати математичні та логічні операції, а й здобувати знання цікаво. Вчителю необхідно підібрати такі методи та засоби, що допоможуть діткам з легкістю вивчити тему, орієнтуючись на типи сприйняття учнів, вікові особливості та їх бажання. Педагогу необхідно бути гнучким та креативним, адже кожне заняття повинно мати інтелектуальний та інтерактивний характер; приносити задоволення всім учасникам освітнього процесу.

Проаналізувавши дослідження науковців, педагогів та інших відомих осіб щодо теми розвитку емоційного інтелекту учнів початкових класів, ми дійшли висновку, що на уроках математики ця тема не є до кінця сформованою та втіленою у навчальний процес, проте, ми помітили значні зрушення в освітньому просторі і з появою НУШ маємо надію, що з роками ми, разом з іншими дослідниками, досягнемо великих наукових та професійних цілей, що дозволить найкращим чином подавати навчальний матеріал дітям, повністю поєднуючи з їх особистісним зростанням.

Отже, можемо дійти висновків, що розвиток емоційного інтелекту на уроках математики учнів початкових класів є дуже важливим аспектом, який включає в себе багато завдань, одне з яких – не просто висвітлювати дітям теоретичні знання, а й застосовувати різні методи та засоби, які в ході роботи розвиватимуть учнів, у першу чергу, як особистостей.

Список використаних джерел:

1. Журавльова М.О. “Емоційний інтелект як проблема психологічних досліджень”. *Наука і освіта*. 2009. №1-2. С. 57-60.
2. Навчально-методичний посібник “Нова українська школа: теорія і практика формування емоційного інтелекту в учнів початкової школи”: <https://lib.imzo.gov.ua/wa-data/public/site/books2/navchalno-metodychny-posibnyky/dlya-pedpraysivnykiv/NUS-teoriya-i-praktyka-form-emots-intelekt-Kotyuk.pdf>. (дата звернення: 25.10.2024)
3. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#n314>. (дата звернення: 25.10.2024)
4. Шпак М.М. Емпіричне дослідження психологічних особливостей розвитку емоційного інтелекту в молодшому шкільному віці. *Психологічні перспективи*. 2017. Вип. 29. С. 234-244.

Ярослава Українцева

здобувачка освіти

*Харківського національного педагогічного
університета імені Г.С.Сковороди*

*Науковий керівник: **Світлана Бакай**,*

Кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри теорії, технологій і методик дошкільної освіти

Україна, м.Харків

СОЦІАЛЬНІ БАР'ЄРИ ТА СТЕРЕОТИПИ ЯК ВИКЛИКИ НА ШЛЯХУ ДО ІНКЛЮЗИВНОГО СУСПІЛЬСТВА

Інклюзивне суспільство передбачає рівні права і можливості для всіх людей, незалежно від їхніх фізичних, соціальних чи культурних відмінностей. Проте досягнення цієї мети ускладнюється через соціальні бар'єри та стереотипи, які створюють упередження та обмеження. Бар'єри виникають через недостатню обізнаність та негативне ставлення до людей з особливими потребами або представників меншин. Ці перешкоди не лише заважають інтеграції цих груп у суспільне життя, але й посилюють їхню ізоляцію та відчуття неповноцінності. Подолання соціальних бар'єрів є важливою складовою побудови інклюзивного середовища.

Стереотипи, які формуються у суспільстві, часто базуються на хибних уявленнях або упередженнях про певні групи населення. Наприклад, люди з інвалідністю або етнічні меншини можуть розглядатися як "нездатні" чи "неприспособовані" до активної участі в суспільстві. Це призводить до дискримінації та обмеження їхніх прав на освіту, працю, та доступ до соціальних послуг. Така поведінка створює замкнене коло, коли ці групи не можуть реалізувати свій потенціал, а суспільство втрачає можливість скористатися їхнім внеском. Формування інклюзивного ставлення допомагає ламати стереотипи та сприяє рівноправ'ю [2, с. 84].

Існують також інфраструктурні бар'єри, які обмежують можливості для повноцінного життя людей з інвалідністю. Відсутність пандусів, доступних громадських туалетів та пристосованого транспорту ускладнює пересування та

взаємодію цих осіб у суспільстві. Подібні обмеження зменшують їхню можливість активно брати участь у суспільному житті, що негативно впливає на рівень їхньої соціалізації. Інклюзивне суспільство вимагає врахування потреб усіх громадян на етапі проєктування інфраструктури. Доступне середовище є ключовою умовою рівних можливостей.

Освітні бар'єри також відіграють значну роль у процесі інтеграції. Діти з особливими потребами часто стикаються з труднощами через недостатнє забезпечення інклюзивної освіти, що обмежує їхній доступ до навчання. Водночас учні, які навчаються в інклюзивних школах, отримують шанс розвивати толерантне ставлення та краще розуміти потреби інших. Інклюзивна освіта сприяє формуванню у дітей цінностей поваги до різноманітності, що допомагає зменшити стереотипи на майбутнє. Забезпечення рівного доступу до освіти є важливим для створення гармонійного суспільства [3, с. 14].

Інформаційні бар'єри також є викликом для людей з порушеннями слуху, зору або аутистичного спектра, які не завжди мають доступ до необхідної інформації. Брак доступних інформаційних ресурсів, таких як субтитри чи аудіоописи, обмежує можливості для цих груп людей. Без належного доступу до інформації вони не можуть повноцінно брати участь у суспільному житті та отримувати корисну інформацію. Забезпечення інформаційної доступності є обов'язковим аспектом інклюзивності. Лише у цьому випадку можна говорити про справжню рівність можливостей [1, с. 6].

Медіа відіграють важливу роль у формуванні суспільної думки та можуть як зміцнювати, так і руйнувати стереотипи. Позитивне висвітлення історій людей з різними потребами може допомогти зменшити упередження та сприяти толерантності у суспільстві. Проте негативний контент або кліше можуть посилювати упередження і створювати негативний імідж певних груп. Медіа можуть бути потужним інструментом у просуванні інклюзивності та руйнуванні бар'єрів. Важливо підтримувати і розвивати відповідальне медіасередовище.

Досягнення інклюзивного суспільства є можливим лише за умови комплексного підходу, що охоплює освітню, культурну, інфраструктурну та інформаційну складові. Суспільство має не лише долати фізичні та соціальні бар'єри, але й активно працювати над зміною суспільної свідомості та сприйняття різноманітності. Це вимагає зусиль як з боку державних структур, так і громадян, які можуть підтримати інклюзивність у своїх громадах. Лише об'єднані зусилля допоможуть створити суспільство, де кожен відчуватиме себе рівноправним. Інклюзивність є необхідною умовою сталого розвитку та гармонійного співіснування.

Список використаних джерел:

1. Жаровська І. М. Захист прав та законних інтересів осіб з обмеженими можливостями: проблеми побудови інклюзивного суспільства. *Herald of Lviv University of Trade and Economics Law sciences*. 2024. № 15. С. 5–9. URL: <https://doi.org/10.32782/2616-7611-2024-15-01>
2. Наливайко Л. Р., Марценюк Л. В. «Безбар'єрна Україна»: проблеми та перспективи. *Нове українське право*. 2023. № 4. С. 82–93.
3. Стандарти громадсько-активної школи: соціальна інклюзія: навчально-методичний посібник / Найда Ю.М., Ткаченко Л.М. Під заг. ред. Даниленко Л.І., К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2014. 68 с.

Микола Хланта,
здобувач освіти
ВСП Кам'янець-Подільський фаховий коледж
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
Науковий керівник: Інна Михайлова,
викладач,
Україна, м. Кам'янець-Подільський

ОСОБЛИВА ЛЮДИНА

У світі є багато людей різноманітних, які ставлять перед собою мету і досягають її. Як людина з особливими потребами, хочу підняти тему, чим можна зацікавити людину з обмеженими можливостями.

З давніх-давен відомо, що спорт – це запорука здоров'я, він може бути і професійним, і на рівні особистого тренування.

Ще у дитинстві батько навчив мене грі у шахи. Мені дуже сподобалася ця гра. Вона тренує витривалість і вміння мислити на перспективу, планувати і вибудовувати дії заздалегідь, розвиває логічне мислення. Я почав відвідувати шаховий клуб та приймав участь в обласних змаганнях серед здорових, а також людей з обмеженими можливостями. Дотепер я спілкуюся з друзями-шахістами, ми зустрічаємося, проводимо час разом.

Мене також цікавлять різні види спорту, та найбільш – армреслінг.

У цьому виді спорту мене захоплює те, що кожна людина може показати свою силу та характер як правою, так і лівою рукою. Перед тим, як почати займатися цим видом спорту я багато переглянув матеріалу про історію виникнення цієї гри.

Цей вид спорту відрізняється тим, що потрібно визначити, хто найсильніший, в чесному бою на столі, за однаковими правилами для всіх. Навіть якщо людина пересувається на візку, вона може займатися армреслінгом, адже це настільна боротьба однією рукою.

Ще у минулому столітті у США змогли зробити з армреслінгу справжнє видовище. На сьогодні вирішується питання про внесення армреслінгу у один із видів олімпійський змагань.

Армреслінг мене захопив, коли я навчався у дев'ятому класі у одній з мукачівських шкіл. З того часу мене запрошують на змагання у різні міста Закарпатської області, де я здобував за своїми можливостями, почесні грамоти.

Особливо хочу відзначити неодноразову організацію проведення Всеукраїнських змагань, з даного виду спорту у Воловці Закарпатської області, де є відповідна база для тренування.

Коли я навчався в одинадцятому класі, мене запросили тренери Інваспорту на тренування з боча. Я дізнався, що боча — це гра з набором м'ячів з кольорів: 6 синього, 6 червоного і одного білого або жовтого кольору. Суть гри полягає в тому, що гравці намагаються максимально наблизити м'ячі свого кольору до білого м'яча, який називають Джеком. Ця гра входить до переліку паралімпійських видів спорту [1].

Цей вид спорту дуже захопив мене. Я почав відвідувати тренування та приймати участь у змаганнях у різних регіонах нашої рідної України.

В даний час я є студентом 1 курсу ВСП Кам'янець-Подільський фаховий коледж спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями), спеціалізація 0154.39 «Цифрові технології». У навчальному закладі я також приймаю активну участь у спортивних заходах. Це тренування, спортивні змагання, фізична реабілітація. Я

відвідую спортивні секції армреслінгу, боча, шахів. Тренування відбуваються двічі на тиждень. Я вважаю, що ці види спорту мають майбутнє, вони надихають мене на творчість, на розвиток, на покращення здоров'я.

У навчальному закладі є усі умови для тренувань. Для армреслінгу використовуються спеціальний стіл, тренувальні ручки, гумки, станки. Для гри у боча обладнаний спеціальний майданчик. Гравці обов'язково мають сидіти на візках, візки теж є в достатній кількості. Для тренувань з шахів є комплекти шахів із шаховими дошками.

Також у закладі протягом усього терміну навчання здійснюється комплексна реабілітація здобувачів з інвалідністю [2]. Це фізична, медична, трудова, професійна, соціальна, побутова та психолого-педагогічна реабілітація.

Заняття спортом, проходження реабілітації надає мені можливість підтримувати фізичну форму, зміцнювати моральний дух. Я займаюся разом із своїми однодумцями під керівництвом досвідчених викладачів та тренерів. Навчання на обраній спеціальності вимагає чимало зусиль. Робота за комп'ютером вимагає від мене бути уважним, зосередженим. Заняття спортом надають можливість краще реалізувати себе у навчанні.

Я вірю і сподіваюся, що у майбутньому я стану професіоналом і досягну високих результатів для рідної України.

Список використаних джерел:

1. Правила змагань з боча. URL: <https://www.boccia.org.ua/wp-content/uploads/2016/02/Competition-Rules-Ukr.pdf>
2. Оздоровчо-реабілітаційний та фізкультурний центр. URL: <https://kpdі.edu.ua/vyshha-osvita/diyalnist-koledzhu/ozdorovcho-reabilitatsijne-upravlinnya#1582627787782-7c770e2f-2fe4>

*Софія Холод,
студентка III курсу
Комунального закладу «Прилуцький
гуманітарно-педагогічний фаховий коледж
імені Івана Франка» Чернігівської обласної ради
Науковий керівник: **Ольга Кочерга**,
кандидат педагогічних наук, викладач,
Україна, м. Прилуки Чернігівської області*

УЧИТЕЛЬ СУЧАСНОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Освіта України увійшла в новий етап свого становлення, який характеризується впровадженням інклюзивної практики, особливстю якого є забезпечення прав усіх громадян навчатися «в межах можливого, у загальноосвітніх школах, без будь-якого вияву дискримінації» [3, с. 9]. Сучасна освіта передбачає створення такого освітнього середовища, яке б відповідало потребам і можливостям кожної дитини, незалежно від особливостей її психофізичного розвитку.

У зв'язку з впровадженням інклюзивного навчання у закладі освіти перед вчителем постає безліч запитань, вирішення яких потребує від нього підвищення рівня психолого-педагогічної готовності, фахової обізнаності, методичної компетентності.

Проблема організації роботи вчителя в умовах інклюзивного освітнього середовища є предметом дослідження багатьох науковців. Зокрема, І. Андрощук у своїх наукових доробках обґрунтовує наукові підходи до підготовки вчителя в умовах інклюзивної освіти [1]. У працях З. Шевців досліджено вплив законодавчої бази інклюзивної освіти на роботу вчителя в інклюзивному освітньому середовищі закладу загальної середньої освіти [6]. На особливу увагу заслуговують напрацювання А. Колупасової, у яких розкрито дидактичні та соціально-психологічні аспекти діяльності вчителя в умовах інклюзивного навчального закладу [3; 4].

Аналіз теоретичних джерел та практичного досвіду вчителів дозволяє констатувати, що втілення в життя ідей інклюзії, зміна освітнього процесу відповідно до її принципів – завдання складне як для педагогів, так і для здобувачів освіти та їхніх батьків. Особливо це стосується діяльності вчителя, адже ідея інклюзії вимагає від нього не лише «включити» учня з особливими освітніми потребами у освітній процес закладу загальної середньої освіти, але і самим «включитися» у процес взаємодії з іншими, у процес командної співпраці. Самим педагогам необхідно навчитися бути відкритими на нові ідеї, бачити необхідність змінюватися самим, уміти прийняти відмінності та особливості інших людей.

Упровадження принципів інклюзивної освіти у освітній процес сучасної школи вимагає перегляду системи компетентностей та цінностей, якими має володіти учитель. Слід зазначити, що в умовах сьогодення наукові спільноти різних країн світу активно досліджують компетентності, які необхідні для успішної роботи педагога в умовах інклюзивного освітнього середовища. Найбільш ґрунтовним і репрезентативним є дослідження Європейської агенції з питань спеціальної та інклюзивної освіти, яке проводилось у 2009 – 2012 роках у 25 країнах Євросоюзу в межах проекту «Навчання вчителів для інклюзії». Науковцями було розроблено профіль вчителя інклюзивної освіти, у якому визначено наступні компетентності:

- цінування різноманітності учнів – різниця між учнями розглядається як ресурс і актив для освіти;
- підтримка всіх учнів – вчителі мають великі очікування щодо досягнень усіх учнів;
- володіння ефективними методами і прийомами навчання в неоднорідних класах;
- робота з іншими – співпраця та робота в команді (з батьками та сім'ями, іншими фахівцями в галузі освіти);
- особистий професійний розвиток, необхідність навчання упродовж усього життя.

Насамкінець важливо зазначити, що інклюзивна освіта – це не лише освіта для тих, хто має особливі освітні потреби, це підхід до всіх учнів, і саме тому ставить особливі вимоги до організації освітнього процесу. А це, в свою чергу, вимагає від вчителів копіткої, повсякденної роботи над збагаченням власних цінностей, постійним удосконаленням професійних знань і умінь. Якщо вчителі прагнуть реальних, якісних змін у Новій українській школі, то передусім повинні змінюватись самі, змінювати світ навколо себе і тоді щасливі й успішні здобувачі освіти будуть вдячні їм за ті зусилля, яких вони докладають у процесі її розбудови.

Список використаних джерел:

1. Андрощук І. В. Наукові підходи до підготовки майбутніх вчителів технологій як суб'єктів педагогічної взаємодії. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2016. Випуск 54. С. 14-19.

2. Безлюдна Н.В., Калиновська І.С. Організація роботи учителя початкової школи в інклюзивному освітньому середовищі. Академічні візії. Випуск 21/2023. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/435>
3. Колупасва А.А., Таранченко О.М. Інклюзивна освіта: від основ до практики: [монографія]. Київ : ТОВ «АТОПОЛ», 2016. 152 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/708170/1/%>
4. Основи інклюзивної освіти. Навчально-методичний посібник / за заг. ред. А.А. Колупасвої. Київ: « А. С. К. », 2012. 308 с.
5. Позняк О. Генеза поняття «інклюзивне освітнє середовище». Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2021. №9 (113). С.293-308.
6. Шевців З. М. Вплив законодавчої бази інклюзивної освіти на підготовку майбутнього вчителя до роботи в інклюзивному середовищі загальноосвітнього навчального закладу. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=4565

**Юлія Христофор,
Вікторія Ситник**

здобувачі освіти

*Кам'янець-Подільського
медичного фахового коледжу*

Науковий керівник: Анна Якубовська,

*спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, викладач,
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

ІНКЛЮЗИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ: МОЖЛИВОСТІ ТА ОБМЕЖЕННЯ

Інклюзивні технології в освіті становлять важливу складову сучасної освітньої практики, оскільки вони забезпечують рівний доступ до навчання для учнів із різними потребами. Ці технології створюють можливості для адаптації навчального процесу до індивідуальних особливостей учнів, надаючи їм інструменти для подолання фізичних, когнітивних або соціальних обмежень. Вони дають шанс на повну інтеграцію в освітнє середовище тим учням, які з різних причин не могли б брати участь у традиційному навчанні на рівних умовах [1].

Однією з основних переваг інклюзивних технологій є їхня здатність зробити навчальні матеріали доступними для широкого кола учнів. Наприклад, спеціалізоване програмне забезпечення для перетворення тексту в мову або використання шрифтів, адаптованих для людей з порушеннями зору, дозволяють усім студентам, незалежно від їх фізичних обмежень, отримати доступ до знань. Інші програми, що допомагають студентам з дислексією чи іншими порушеннями мовлення, можуть автоматично коригувати помилки в текстах або допомагати з вимовою, що значно полегшує процес навчання.

Інклюзивні технології також дозволяють персоналізувати навчання. З їхньою допомогою можна створювати індивідуальні навчальні плани, враховуючи різний темп засвоєння матеріалу, рівень підготовки та специфічні труднощі, з якими стикається кожен учень. Таке персоналізоване навчання дає змогу студентам з особливими потребами розвивати свої сильні сторони, знижуючи тиск, пов'язаний з вимогами загальної програми, і даючи їм можливість досягти успіхів у навчанні.

Не менш важливим є покращення комунікації та взаємодії серед учасників навчального процесу. Інклюзивні технології сприяють розвитку нових форм комунікації — через онлайн-платформи, відеоконференції, чати, форуми, що забезпечує участь в навчанні навіть для тих учнів, які не можуть фізично бути присутніми на заняттях. Це особливо корисно для учнів з обмеженою мобільністю чи з іншими проблемами, що ускладнюють їхнє перебування в класі [3].

Однак впровадження інклюзивних технологій в освіту не позбавлене викликів і обмежень. Одним з найбільших бар'єрів є висока вартість спеціалізованого обладнання та програмного забезпечення. Це створює певні труднощі для навчальних закладів, особливо в регіонах з обмеженими фінансовими ресурсами. Крім того, ефективне впровадження таких технологій потребує кваліфікованих педагогів, які мають досвід і знання для роботи з інклюзивними інструментами. Багато викладачів не мають достатнього навчання або підтримки, щоб належним чином використовувати ці технології у своїй практиці.

Іншим важливим обмеженням є технічні проблеми. В багатьох випадках недостатня інфраструктура, наприклад, низька швидкість інтернету або відсутність необхідного обладнання, може обмежити доступ до інклюзивних технологій. Понад те, не всі технології є універсальними і можуть бути адаптовані для різних потреб учнів. Наприклад, програми для допомоги учням з певними порушеннями можуть бути малоефективними для інших категорій студентів, що вимагає постійного вдосконалення і оновлення інструментів [2].

Ще одним викликом є психологічні бар'єри та стереотипи, які можуть виникнути у самих учнів або у їхніх однокласників. Учні можуть відчувати сором або незручність через використання спеціальних технологій, бо вони можуть сприймати їх як знак "особливості" чи "недосконалості". Це може спричинити соціальну ізоляцію або стигматизацію, що зменшує ефективність інклюзивного навчання.

Попри ці обмеження, інклюзивні технології продовжують розвиватися і вдосконалюватися, відкриваючи нові можливості для інтеграції учнів з особливими потребами в навчальний процес. Вони забезпечують доступ до освіти для всіх учнів, дозволяючи створювати середовище, де кожен може реалізувати свій потенціал, що є важливою частиною створення більш рівноправного та інклюзивного суспільства.

Список використаних джерел:

1. Універсальний дизайн в освіті: посіб. для педагогів / Всеукр. фонд «Крок за кроком», Проект «Інклюз. освіта: крок за кроком»; під заг. ред., упоряд. Софій Н.З. Київ : Плянди, 2015. 76 с.
2. Чернуха Н.М., Васильєва-Халатникова М.О., Токарук Л.С. Особливості формування інклюзивного простору / Intellectual archive. Volume 7. Number 6: November/December, 2018. P. 99–108.
3. Четверікова Н. Інклюзивний клас у школі : психологопедагогічний аспекти роботи педагогів. Київ : Шкільний світ, 2018. 136 с.

Катерина Цар,

здобувачка освіти

*Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

*Науковий керівник: Тетяна Марчак,
кандидат філологічних наук, доцент,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ НАВИЧОК ПИСЬМА МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З МОВЛЕННЄВИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Ключові тенденції розвитку та реформування сучасної системи спеціальних ланок освіти визначено у «Державному стандарті початкової загальної освіти для дітей з особливими освітніми потребами». Впровадження у загальноосвітнє середовище інклюзивного навчання вимагає створення для дітей із особливими освітніми потребами ефективних форм організації навчання, а також розробки сучасного змісту та технологій корекційно-розвивального впливу. Формування мовної та мовленнєвої компетенції у молодших школярів із порушеннями усного та писемного мовлення займає провідне місце у чинних програмах з усіх навчальних предметів [2].

Актуальність вирішення проблеми корекції та формування навичок писемного мовлення зумовлена значним збільшенням кількості учнів молодших класів, які вже на початковому етапі навчання відчують труднощі. Ученими встановлено наявність у письмових роботах дітей молодшого шкільного віку дисграфічних помилок, що мають тенденцію набувати стійкого характеру та кількісно збільшуватися.

О. Столяренко так характеризує розвиток мовлення дітей молодшого шкільного віку: «Збільшується словниковий запас до 7 тисяч слів. Молодші школярі виявляють власну активну позицію щодо мови, оволодівають звуковим аналізом слів, прислуховуються до їх звучання. Дитина починає свідомо ставитись до свого говоріння, задумується над правильною побудовою висловлювання, підбирає відповідну форму слова. Важливим надбанням молодшого школяра є оволодіння писемним мовленням» [5, с. 42].

Збільшення чисельності дітей з порушеннями мовлення є однією з актуальних проблем початкової школи, що вимагає негайного вирішення. Згідно з даними наукових досліджень, сьогодні більше 25 % молодших школярів мають певні порушення писемного мовлення [5]. Це ставить перед педагогами і психологами завдання якнайшвидше оволодіти системними знаннями з цієї проблеми.

У процесі адаптації до шкільного навчання, яка протікає на біологічному, психологічному та соціальному рівнях, дитина молодшого шкільного віку повинна постаратися засвоїти морально-етичні норми та правила поведінки, які стануть основою для її успішної соціалізації. У молодших школярів із порушеннями мовлення цей процес набуває певних особливостей і характеризується тривожністю, невротичними станами, невпевненістю у собі [1].

Якщо говорити про молодших шкільний вік, то часто порушення мовленнєвого розвитку та звуковимови проявляються у простій заміні звуків, що може призвести до відсутності розуміння і використання мовлення під час спілкування. Деякі порушення звуковимови у дітей пов'язані з наявністю іншими порушень – слуху, неврологічними, фізичними (наприклад, розщеплення губи), ушкодженням мозку, затримкою розумового розвитку.

Більшість мовленнєвих порушень, таких як дислалія, дистонія та афонія,

ринолалія, дизартрія, заїкання, алалія, афазія, загальний недорозвиток мовлення; дисграфія та дислексія успішно усуваються у дитячому віці. Проте трапляються випадки, коли навіть у середніх та старших класах ці порушення подолати неможливо. Проблема мовленнєвих порушень у школярів завжди відображається на навчальних досягненнях дитини у закладі освіти, а також впливає на її психічний розвиток та формування особистості загалом. Часто дитина стає сором'язливою, нерухою та замкнутою.

Отже, сьогодні перед педагогами стоїть першочергове завдання: визначити найбільш дієву систему організації освітнього процесу і підібрати для кожної дитини індивідуальні методи з розвитку навичок письма. При цьому важливо, щоб корекційно-педагогічна робота були доступною, вправи цікавими для дитини, незалежно від її мовленнєвого, фізичного та розумового розвитку.

При плануванні роботи з учнями з дисграфією педагоги мають передбачити, що у цих дітей обов'язково виникнуть проблеми у навчальній діяльності і велика кількість помилок під час оволодіння письмом. Тут важливо не нашкодити дитині надмірними вимогами, примушуванням декілька разів переписувати один і той же текст чи доріканнями за неуважність. Такий антипедагогічний підхід може завдати лише психологічної травми дитині, але не позбавити дисграфії. Тому педагогу потрібно скерувати свою діяльність на коригування освітнього шляху дитини; підтримати мотивацію до навчання, сформувати впевненість у собі, роблячи акцент на сильних сторонах дитини.

З огляду на вищесказане, варто наголосити на необхідності у співпраці педагогів та інших фахівців у контексті роботи з дитиною молодшого шкільного віку з порушеннями писемного мовлення. Єдність підходів учителя-логопеда і вчителя початкових класів у корекційно-розвитковій роботі з учнями, єдність вимог до змісту і методів корекційної, навчальної та виховної роботи, комплексність і різноманітність засобів діагностики та усунення мовленнєвих порушень, використання можливостей цілеспрямованої навчальної діяльності – це основні передумови розвитку навичок письма у дітей молодшого шкільного віку з мовленнєвими порушеннями.

Список використаних джерел:

1. Журавльова Л. Теоретичні питання формування логокопетентності вчителів початкових класів. *Педагогічні науки*. 2017. Вип. LXXVI. Т. 2. С. 72–76.
2. Карпенко В., Зелінська-Любченко К. Напрями логопедичної роботи з корекції дисграфії у молодших школярів. *Сучасні проблеми логопедії та реабілітації* : зб. наук. ст. Суми, 2019. С. 71–73.
3. Коломієць Ю., Ніжинська О. Особливості порушень писемного мовлення у молодших школярів загальноосвітніх шкіл. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та психологія* : зб. наук. пр. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. Вип. 21. С. 118–123.
4. Пінчук Ю. В. Зміст спільної діяльності логопеда і психолога при подоланні дисграфії в учнів молодших класів загальноосвітньої школи. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та психологія* : збірник наукових праць. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. № 18. С. 195–199.
5. Столяренко О. Б. Вікова психологія : навч. посіб. Кам'янець-Подільський : Медобори, 2016. 252 с.

Руслан Шкрібляк,

здобувач освіти

ВСП Кам'янець-Подільський фаховий коледж

НРЗВО «Кам'янець-Подільський

державний інститут»

Науковий керівник: Інна Михайлова,

викладач вищої категорії,

старший викладач,

Україна, м. Кам'янець-Подільський

АІ ЯК ПОМІЧНИК ДЛЯ САМОНАВЧАННЯ

У наш час про штучний інтелект не говорить тільки лінійний. На просторах Інтернету за запитом «У яких сферах використовується штучний інтелект?» можна знайти чимало прикладів: бізнес, освіта, фінансова галузь, клієнти, медицина, веб-дизайн, програмування, наука, автоперевезення тощо.

В 2020 році була прийнята Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні [1], реалізація якої передбачена на період до 2030 року. Концепція охоплює 9 галузей застосування штучного інтелекту, а саме: освіта і професійне навчання, наука, економіка, кібербезпека, інформаційна безпека, оборона, публічне управління, правове регулювання та етика, правосуддя. Наразі у закладах освіти штучний інтелект вже активно використовується.

В умовах воєнного стану штучний інтелект є зручним помічником для навчання. Стало можливим у режимі 24/7 звернутися за допомогою та отримати відповідь. Звичайно, не варто сліпо довіряти усім відповідям АІ, важливу інформацію завжди потрібно перевіряти. Для навчальної дисципліни основи програмування та алгоритмічні мови перевірку завжди можна здійснити, запустивши програму на виконання у інтегрованому середовищі програмування та проаналізувавши отриманий результат.

Розглянемо, які можливості має студент, що вивчає основи програмування та алгоритмічні мови, та використовує штучний інтелект як свого помічника.

Допомога у вивченні теоретичного матеріалу. Можна отримати просте і зрозуміле пояснення основних понять (що таке змінні, розгалуження, цикли, функції), детальний опис алгоритмів (пошук, впорядкування, рекурсія) тощо.

Наприклад, якщо задати промт «Поясни, що таке рекурсія на простому прикладі мови програмування C++», то відповідь від ChatGPT буде містити такі частини: означення рекурсії (рис. 1), простий приклад рекурсивного алгоритму (рис. 2), лістинг програми з можливістю скопіювати код (рис. 3), детальне пояснення, як працює програмний код (рис. 4) та пропозиція написати власний код за запропонованою умовою задачі (рис. 5).

<p>🔍 Що таке рекурсія?</p> <p>Рекурсія в програмуванні — це прийом, коли функція викликає сама себе. Важливо мати:</p> <ol style="list-style-type: none">1. Базовий випадок, щоб зупинити виклики функції.2. Рекурсивний випадок, щоб виконувати виклики самої себе для вирішення частини задачі.
--

Рис. 1. Означення поняття

<p>Простий приклад у C++: Обчислення факторіала</p> <p>Факторіал числа $n!$ — це добуток всіх натуральних чисел від 1 до n:</p> $n! = n \cdot (n - 1) \cdot (n - 2) \cdot \dots \cdot 1$ <p>Базовий випадок: $0! = 1$.</p>

Рис. 2. Простий приклад від штучного інтелекту

Виконання практичних завдань. Написати код – нелегка задача, особливо на початкових етапах програмування. Роботу з кодом у середовищі програмування завжди потрібно виконувати самотужки. На цьому етапі можна вводити такі промти: «Знайди помилку у коді» (код також потрібно додати до промту), «Поясни кожний рядок програми», «Поясни алгоритм роботи впорядкування методом

вибору» тощо. Звичайно, AI може написати готовий код. Але варто пам'ятати, що в даній ситуації навчається студент, а не штучний інтелект. Саме самостійне виконання практичних завдань забезпечує успіх в освоєнні мистецтва програмування.

```
Код на C++ для обчислення факторіала:
cpp
#include <iostream>
using namespace std;

// Рекурсивна функція для обчислення факторіала
int factorial(int n) {
    if (n == 0) { // Базовий випадок
        return 1;
    } else {
        return n * factorial(n - 1); // Рекурсивний випадок
    }
}

int main() {
    int number;
    cout << "Введіть число: ";
    cin >> number;

    if (number <= 0) {
        cout << "Факторіал для від'ємних чисел не визначений." << endl;
    } else {
        cout << "Факторіал " << number << " дорівнює " << factorial(number) << endl;
    }

    return 0;
}
```

Рис. 3. Лістинг програми вказаною мовою програмування

Як працює цей код?

Припустимо, що ми вводимо $n = 4$.

Робота функції:

1. `factorial(4)`: $4 \cdot \text{factorial}(3)$
2. `factorial(3)`: $3 \cdot \text{factorial}(2)$
3. `factorial(2)`: $2 \cdot \text{factorial}(1)$
4. `factorial(1)`: $1 \cdot \text{factorial}(0)$
5. `factorial(0)`: Базовий випадок, повертає 1.

Результат повертається "назад":

- $1 \cdot 1 = 1$
- $2 \cdot 1 = 2$
- $3 \cdot 2 = 6$
- $4 \cdot 6 = 24$.

Рис. 4. Детальне пояснення роботи коду

Хочеш спробувати дописати щось своє? Наприклад, обчислити суму чисел до n ? 😊

Рис. 5. Пропозиція для співрозмовника

Навчання конкретній мові програмування. Штучний інтелект володіє відомостями про популярні мови програмування, тому з його допомогою можна з'ясувати усі незрозумілі моменти. Приклади промтів: «Як створити функцію в C++», «Як працювати з двовимірним масивом в C++». Свою відповідь ChatGPT може прочитати, що є дуже зручним.

Розв'язування алгоритмічних задач. В процесі вивчення навчальної дисципліни «Основи програмування та алгоритмічні мови» студенти знайомляться з алгоритмами для розв'язування різноманітних задач. Штучний інтелект може пояснити роботу алгоритмів, адже завжди цікаво почути пояснення іншими словами, розглянути інші приклади, що ілюструють роботу того чи іншого алгоритму. До ChatGPT можна звертатися із такими промтами: «Поясни складність алгоритму $O(N)$ », «Як працює алгоритм знаходження максимального та мінімального елементів у масиві?».

Отже, штучний інтелект є чудовим помічником у самонавчанні. Але використовувати його потрібно свідомо: вчити теорію, ретельно розбирати приклади, самостійно працювати з програмним кодом.

Список використаних джерел:

1. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні. Розпорядження Кабінету міністрів України від 2 грудня 2020 року № 1556-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text>
2. ChatGPT. URL: <https://chatgpt.com/>

АЛФАВІТНИЙ ПОКАЖЧИК

А	
Аксененко Дар.....	193
Александровська Анжела.....	251
Александровський Максим.....	253
Анастасія Кушка.....	236
Андрющенко Світлана.....	183
Артишевська Олена.....	410
Атаманюк Анна.....	92
Б	
Байдалка Юлія.....	256
Баран Діана.....	54
Баранюк Ангеліна.....	148
Баша Емілія.....	258
Безошук Аріна.....	412
Белан Надія.....	260
Беляк Анна.....	262
Березовська Вікторія.....	264
Білик Дар.....	56
Білик Дар.....	414
Бобрик Анастасія.....	374
Бобрик Олена.....	376
Боденчук Вікторія.....	266
Борцайкіна Олександра.....	17
Боршуляк Едуард.....	229
Боярський Руслан.....	268
Буба Ігор.....	22
В	
Василенко Наталія.....	269
Ведмідь Валентина.....	418
Вигівська Наталія.....	59
Височанська Юлія.....	271
Вірстюк Володимир.....	231
Віта Савюк.....	188
Вітренюк Юрій.....	273
Волк Тетяна.....	420
Врубель Андрій.....	275
Г	
Гават Софія.....	94
Гвоздь Максим.....	185
Гимпльок Сенді.....	277
Гончар Лілія.....	378
Гончарук Каріна.....	279
Гончарук Олександр.....	96
Горбенко Тетяна.....	19
Горбунова Анастасія.....	425
Горбунь Валерій.....	168
Горішний Василь.....	60
Горошко Вероніка.....	281
Григорашенко Вячеслав.....	62
Гриценко Софія.....	428
Гузюнь Володимир.....	22
Гуменюк Ольга.....	283
Д	
Денека Арсен.....	285
Денисенко Каміла.....	169
Дмитренко Владислав.....	429
Дмитришина Вікторія.....	379
Дмитрук Ігор.....	150
Догогар Інга.....	288
Дросик Віталій.....	64
Душило Анастасія.....	24
Є	
Ємельянова Олена.....	291
Єнакі Аліна.....	381
Ж	
Жепко Катерина.....	26
Жепко Катерина.....	28
З	
Зеленко Світлана.....	431
Зікул Вероніка.....	30
Зікул Вероніка.....	32
Зубчук Михайло.....	66
І	
Ільчук Вадим.....	68
К	
Каніцька Дарина.....	34
Капуш Олеся.....	98
Карбунар Арсеній.....	196
Карнаух Софія.....	198
Карпеко Аліна.....	200
Касап Артур.....	70
Квак Андрій.....	293
Кернична Вероніка.....	295
Кирилюк Андрій.....	234
Кімаковська Ангеліна.....	297
Клименко Ксенія.....	171
Клівіцька Вікторія.....	72
Кобля Анна.....	299
Коваленко Ірина.....	202
Коваль Дарія.....	433
Колісник Петро.....	301
Коломієць Назар.....	382
Комарніцька Оксана.....	434
Коржук Вікторія.....	100

Корма Дмитро	173	Муравинець Андрій.....	41
Кормильський Григорій.....	303	Н	
Корольова Катерина	385	Нагорний Вадим.....	448
Корчинська Світлана.....	101	Надорожний Віктор	246
Костенюк Вадим	103	Намуравна Анастасія.....	125
Костів Юлія	106	Невінський Михайло	396
Коханюк Марина.....	437	Нечай Олена.....	326
Кошель Валерія.....	206	Новіцька Юлія	76
Кравчук Ірина.....	305	О	
Крайнюкова Альона	307	Орлова Анастасія	328
Крикун Дмитро.....	387	Охотська Анастасія.....	43
Кричківський Ігор.....	152	П	
Кричківський Ігор.....	439	Павельчук Аркадій.....	145
Круглій Тимур.....	309	Пантеліенко Аліна	450
Кузьмин Віталія	94	Пастух Євген.....	156
Кузяк Катерина.....	311	Пенчук Євген	180
Л		Перець Артем	82
Левицький Влад	36	Петренко Віктор.....	331
Левчук Роман.....	239	Петренко Оксана.....	335
Летунов Андрій.....	441	Петришина Дар.....	337
Лещенко Сергій.....	376	Пешанюк Вікторія.....	215
Литовченко Ірина.....	443	Пилат Вікторія.....	45
Лобойко Вікторія	186	Пирог Віктор.....	78
Ложенко Катерина	444	Питянчина Катерина.....	217
Лозинська Віра	241	Підлісний Дмитро	115
Лозинська Софія	175	Пінковська Діана.....	339
Лопушняк Галина	313	Плахотнюк Марія.....	158
Лосяцька Анастасія.....	388	Плахотнюк Марія.....	160
Лукіянський Володимир	133	Покровка Валерія	47
М		Пономар Євгеній	117
Макаревич Олександра	208	Попович Олег	219
Макаров Назар.....	39	Проха Анастасія.....	452
Маковецький Оскар.....	109	Пушкар Валентин.....	398
Маковецький Сергій.....	111	Р	
Максимюк Віктор	446	Радачинський Тарас.....	80
Марія Бугасва	415	Райчук Дарина	341
Марчук Руслана.....	317	Рощевая Юлія	343
Матвієва Ангеліна.....	321	Рудюк Даниїл.....	222
Матюк Антоніна.....	74	Рудягіна Анастасія.....	454
Машталер Анастасія.....	323	Русанов Дмитро.....	119
Мельник Іларія	210	Руссу Данил	345
Мендерецький Нікіта.....	154	С	
Миронова Софія.....	113	Савельєва Олександра	347
Михайловська Тетяна.....	212	Садовінський Дмитро.....	82
Мойсеєнко Альберт.....	392	Салтиков Богдан.....	177
Моргун Владислав	324	Самчук Ганна.....	48
Москалюк Вадим	48	Селезньова Тетяна	122
Мошенець Наталія	213	Семенова Анастасія	123
Мудрик Владислав.....	243	Семенюк Ілля.....	84

Семенюк Сергій.....	239	X	
Семко Аліна.....	224	Хланта Микола.....	464
Сидорчук Ганна.....	349	Хлібороб Андрій.....	135
Сироїд Яна.....	350	Холод Софія.....	465
Ситник Вікторія.....	467	Христофор Юлія.....	467
Сікора Валерій.....	400	Ц	
Сінкус Оксана.....	352	Цар Катерина.....	469
Славгородська Діана.....	402	Ч	
Словакевич Данило.....	179	Чернявський Костянтин.....	137
Смірнов Олексій.....	354	Чорногура Валерій.....	139
Сокальський Володимир.....	356	Чуга Вікторія.....	370
Сорохманюк Христина.....	125	Чуга Вікторія.....	404
Сорочинська Анастасія.....	358	Ш	
Сосула Олександр.....	86	Шарпата Анна.....	407
Ставчанська Христина.....	456	Шевченко Ярослав.....	62
Степаненко Артем.....	127	Шекмар Ростислав.....	141
Стецишин Олександр.....	359	Шелухін Микола.....	227
Столяр Катерина.....	225	Шикерява Тетяна.....	143
Сторожук Наталія.....	248	Шкрібляк Руслан.....	471
Стрілець Євген.....	50	Шолудько Василь.....	268
T		Ю	
Терех Яна.....	361	Юркова Маріанна.....	372
Тесленко Уляна.....	129	Юрчук Діана.....	190
Тимків Ольга.....	364	Я	
Тихоліз Володимир.....	133	Якимів Роман.....	165
Тимофєєва Ангеліна.....	162	Якубенко Віталій.....	145
Токар Ірина.....	460	Якубенко Олеся.....	127
Троян Михайло.....	163	Ярова Олександра.....	89
У		Ярошевський Віталій.....	52
Українцева Ярослава.....	462	Н	
Устименко Анастасія.....	180	Нераумовych Bohdana.....	421
Ф		М	
Фаїн Альбіна.....	366	Moshenets Nataliia.....	394
Ферманюк Всеволод.....	368		
Фурман Ілля.....	88		

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

*Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному
та освітньому просторі суспільства*

Матеріали VI Міжнародної наукової студентської конференції

Електронне видання